ION IOANID

ION IOANID

ÎNCHISOAREA NOASTRĂ CEA DE TOATE ZILELE

VOLUMUL 2 (1953 – 1955)

În fine, a sosit şi ziua mult aşteptată a procesului nostru. Nădăjduiam că procesul avea să însemne şi sfârşitul chinurilor noastre de la Oradea, de unde, odată judecaţi, vom fi transferaţi la o altă închi-soare sau lagăr de muncă. Părerea cea mai răspândită printre noi era că tratamentul la care eram supuşi era un regim special de represalii impus de Securitate, pentru a descuraja orice alte eventuale intenţii de eva-dare.

În privinţa procesului, părerile erau împărţite. Majoritatea, printre care şi eu, credeam că vom primi condamnări nesemnificative, considerând că acuzaţiile nu puteau depăşi valoarea faptelor, care nu justificau pe-depse excesive. Unii, însă, impresionaţi de pedepsele din procesul lui Ţucă, nu excludeau posibilitatea câtorva sentinţe capitale, în intenţia de a statua un exemplu pentru alţi amatori de evadări. Recunosc că ipoteza nu era lipsită de sens, dar uşurinţa cu care priveam lucrurile, încrederea în viaţă şi optimismul tinereţii ne împiedicau să admitem deznodământul grav şi ne făceau să respingem astfel de gânduri. Titi Coşereanu era printre cei îngrijoraţi de această posibilitate, ceea ce a provocat tot felul de tachinării şi glume proaste din partea noastră. Îl tratam de fricos, lu-cru care avea darul să-l înfurie şi ne acuza de inconştienţă. Până la urmă, când îi spuneam că voi lăsa cu limbă de moarte să nu fiu îngropat lângă el, ci să fiu

îngropat la celălalt capăt al gropii comune, ne împăcăm într-un râs general. Singurul care avea interesul să susţină că eram ame-ninţaţi de condamnări la moarte şi că nu le puteam evita decât făcând declaraţii sincere la proces era Ducu Ciocâlteu, care în felul acesta în-cerca să-şi pregătească terenul pentru a-şi menţine şi în istanţă declara-ţiile din anchetă.

Într-una din dimineţi, am fost cu toţii scoşi din celule şi, la distanţă unul de altul, am fost îndreptaţi spre bolta de la intrarea în închisoare, sub ca-re era tras un camion. Din cauza lanţurilor care ne împiedicau mişcările, am fost urcaţi în camion de gardieni şi puşi să stăm jos pe podele. Camionul nu avea prelată, aşa că am fost instruiţi să nu privim peste bord. Indicaţie inutilă, fiindcă, odată aşezaţi jos, capetele noastre depă-şeau laturile cutiei camionului, aşa că am privit în voie străzile oraşului, pustii la acea oră matinală. Nu cunoşteam oraşul, aşa că nu pot da nici o relaţie în privinţa străzii sau cartierului în care se afla clădirea tribuna-lului în faţa căreia ne-am oprit. Ajutaţi de gardienii care ne însoţiseră pe platforma camionului, la care s-au adăugat alţii, dintr-un al doilea cami-on care îl urmase pe al nostru, am fost daţi jos şi introduşi în clădire. Am urcat la primul etaj şi am cotit pe un coridor la dreapta. Am intrat într-o cameră mai întâi goală, în care au fost apoi introduse câteva bănci. Era sala noastră de aşteptare, în care ni s-a spus să ne aşezăm şi să nu stăm de vorbă între noi. În cadrul uşii deschise, stăteau doi gardieni înarmaţi care ne supravegheau. Pe coridor stăteau de vorbă şi fumau ceilalţi gardieni din escortă. Fuseserăm aduşi cu noaptea în cap, aşa că, până la începerea procesului, am avut mult de aşteptat. Cu timpul, rigu-rozitatea supravegherii a slăbit, gardienii din uşă s-au angajat în discuţii cu cei de pe coridor, ceea ce ne-a permis şi nouă să stăm de vorbă între noi. Am stabilit astfel o poziţie comună pe care s-o adoptăm în istanţă, cu privire la câteva puncte mai importante, şi anume:

1. Nu vom recunoaşte nici un fel de legături cu muncitorii liberi sau cu vreun gardian de la Cavnic.
2. Nu vom recunoaşte că, odată evadaţi, aveam intenţia să ne procurăm arme şi să luptăm în munţi împotriva regimului sau să trecem clandestin frontiera în vest.
3. Vom declara că motivul evadării nu fusese decât acela de a scăpa de regimul barbar de muncă forţată, care demonstra intenţia administraţiei de a ne extermina.
4. Vom încerca să denunţăm în instanţă abuzul ce se săvârşea împotriva noastră, în penitenciarul din Oradea.

Singurul care încerca să ridice obiecţii, susţinând că nu ne putem salva de la eventuale condamnări la moarte, decât printr-o ati-tudine docilă în faţa instanţei, era Ducu Ciocâlteu. Mai mult, spunea el, trebuia să câştigăm în acest fel bunăvoinţa Securităţii, pentru a obţine cât mai repede schimbarea regimului ce ni se aplica şi căruia nu-i mai pu-team supravieţui multă vreme. Pentru asta, trebuia să-i dăm satisfacţie lui Velniciuc, ca procesul să decurgă fără incidente. Cu alte cuvinte, să nu ne retractăm declaraţiile din anchetă.

Ducu îşi pleda astfel propria cauză, el fiind singurul care dăduse decla-raţii pe placul anchetei şi pe care voia acum să le confirmăm şi noi în faţa tribunalului. Încercările lui de a ne convinge, nu numai că n-au gă-sit nici un adept, dar au stârnit diferite reacţii, care i-au demonstrat deza-probarea şi dispreţul întregului nostru grup. Câţiva, printre care Colea Ungureanu, l-au tratat pe faţă de turnător. Gravitatea acestui calificativ în lumea puşcăriilor era aşa de mare, încât şi-a produs imediat efectul. Ducu a căutat să se explice, spunând că a fost greşit înţeles. Nenorocitul se zbătea să găsească o ieşire din menghinea în care se simţea prins: pe de-o parte, teama de răzbunarea Securităţii dacă nu-şi va respecta anga-jamentele luate în anchetă, pe de altă parte, ostilitatea pe care o va în-tâmpina de aici înainte din partea deţinuţilor în orice puşcărie va ajunge, dacă de la proces va ieşi stigmatizat ca turnător. Ştia cât de repede

se transmitea din gură în gură, în toate închisorile, numele trădătorilor. Profitând de deruta în care îl pusese această dilemă, Mache a început să exercite presiuni asupra lui, pentru a-l determina să-şi retracteze decla-raţiile pe care le dăduse în anchetă şi a-l face să se ralieze la poziţia noastră. Ducu începuse tocmai să cedeze, când s-a produs o rumoare printre gardienii de pe coridor.

Apăruseră nişte ofiţeri străini, care angajaseră o discuţie cu şeful escor-tei noastre. Se iscase o controversă între ei şi, cum vorbeau destul de tare, am înţeles că era vorba de lanţurile noastre. Noii-veniţi cereau să ni se scoată lanţurile. Şeful escortei se opunea, prevalându-se de ordinele primite de la superiorii lui. În cele din urmă, ofiţerii şi-au impus punctul lor de vedere. După aroganţa cu care se comportau, am dedus că proveneau din Securitate şi nu din cadrele Direcţiei Peniten-ciarelor. Un gardian a primit ordinul să se ducă la închisoare şi să aducă cheile lacătelor. Peste o jumătate de oră ni s-au scos lanţurile şi imediat am fost introduşi în sala de judecată, de la celălalt capăt al coridorului.

La un capăt, pe o estradă, era o masă lungă, acoperită cu o pânză roşie. În stânga, masa grefierului, în dreapta, a procurorului. În rest, se-măna cu o clasă de şcoală, cu bănci înşirate până în fund. Între primele două rânduri de bănci din faţă şi celelalte era o distanţă mai mare. Erau băncile noastre, ale acuzaţilor, pe care ni s-a spus să ne aşezăm. În spa-tele nostru, primul rând de bănci era rezervat gardienilor din escortă. La intrarea în sală, am fost întâmpinaţi de vreo patru inşi, îmbrăcaţi civil şi cu câteva dosare sub braţ. Erau avocaţii din oficiu, fiecare însărcinat cu „apărarea” a câte trei-patru dintre noi. Printre ei, o femeie, care privind la grupul nostru care intra pe uşă, se informa, plimbându-şi ochii de la unul la altul:

— Cine este inculpatul Ioanid?

— Eu! Am răspuns şi m-am oprit în faţa ei.

Mi-a spus că se numeşte Irma Sebany, că avea mandatul să mă apere în proces, dar că primise numai cu puţină vreme înainte dosarul, aşa că nu avusese timpul să-l studieze temeinic. Aş putea spune că vorbele ei, pe care le-am redat mai sus, reprezentau aproape o traducere, aşa de prost vorbea româneşte. Era unguroaică. După ce s-a prezentat astfel, m-a în-trebat dacă am să-i dau vreo indicaţie în privinţa pledoariei. Aştepta cu creionul într-o mână şi cu o foaie de hârtie pusă peste dosarul din mâna cealaltă, ca să-şi noteze ce aveam să-i spun:

— Strada Dr. Leonte Nr. 36, Elena Ioanid – am dictat.

Şi-a notat şi a ridicat ochii nedumerită spre mine, văzând că m-am oprit.

— Restul nu mai notaţi, i-am spus coborând glasul, ca să nu fiu auzit de gardienii care ne împingeau spre bănci şi totodată îi îndepărtau şi pe avocaţi de noi, cu tot atât de puţine menajamente.

Am mai reuşit să adaug:

— Este adresa mamei. Vă rog să-i comunicaţi că m-aţi văzut şi că sunt sănătos şi optimist. Nu-i nevoie să-i spuneţi cât sunt de slab. E singurul serviciu pe care mi-l puteţi face. Pledoaria nu mă interesează!

Apoi, gardienii ne-au despărţit, dar am putut să remarc că avo-cata, după ce s-a uitat în stânga şi-n dreapta, ferindu-se să fie văzută, a rupt din foaia de hârtie bucata pe care notase adresa mamei şi a băgat-o în buzunarul jachetei. Am fost convins că ascundea biletul pentru a nu fi găsit asupra ei şi a nu fi acuzată că ia legătura cu familia unui deţinut politic, trădând astfel secretul locului unde mă aflam. Şi am fost tot aşa de convins că, deîndată ce va pleca de la tribunal, va rupe biletul şi-l va arunca.

Dar m-am înşelat şi am păcătuit gândind astfel. Unsprezece ani mai târziu, când am ieşit din închisoare, am aflat că avocata Irma Sebany îi transmisese mamei mesajul meu. Amintesc în treacăt, că profitând de informaţia primită, mama a expediat pe adresa penitenciarului din

Ora-dea, pe numele meu, un pachet cu alimente şi îmbrăcăminte de iarnă, care i-a fost returnat cu menţiunea că numele deţinutului Ioanid nu se află în evidenţa închisorii.

Considerând că, mai devreme cu un an, la procesul de la Piteşti, nu schimbasem nici o vorbă cu apărătorul din oficiu ce-mi fusese desem-nat, întrevederea de acum cu avocaţii noştri, fie şi aşa, în fugă şi sub presiunea gardienilor, reprezenta un progres în respectarea procedurii, chiar dacă intenţia era nesinceră şi nu urmărea decât crearea unei apa-renţe de legalitate.

Odată aşezaţi în bănci, am început să ne uităm împrejur, cu toate că gardienii, care şi ei luaseră loc în spatele nostru, ne atrăgeau mereu atenţia să nu întoarcem capul. În chip de public, care pasămite venise să asiste la proces, vreo douăzeci-treizeci de ofiţeri de Securitate. Şi, totuşi, printre uniforme, era şi un civil, unul singur. Mi-amintesc că purta un loden verde, produs al fabricilor de confecţii din acea vreme. Paul Iovănescu, care-l văzuse şi el, ne-a şoptit că era vărul lui, inginerul Iovănescu. Era singurul membru al familiei vreunuia din lotul nostru care a asistat la proces. Abia în 1964, după eliberare, am avut explicaţia prezenţei lui la proces. Cu totul întâmplător, inginerul Iovănescu se gă-sea în acea perioadă în deplasare la Oradea, însărcinat de serviciul la care era angajat cu o lucrare de construcţii în localitate. Interesele de serviciu îl obligaseră să aibă relaţii cu autorităţile locale şi din acele cercuri aflase că vărul lui se găsea închis în penitenciarul din oraş, în aşteptarea judecăţii. Prin aceleaşi relaţii, pe care le cultivase, obţinuse şi autorizaţia să asiste la proces.

În fine, şi-a făcut apariţia şi completul de judecată. Preşedintele, un căpitan, flancat de cei doi asesori, locotenenţi-majori, s-au instalat la locurile lor. De asemenea, grefierul şi procurorul. Nu mai ştiu ce grad avea acesta din urmă; m-a frapat însă că era tuns cu maşina. Dacă n-ar fi fost în uniformă, l-ai fi putut confunda cu un

deţinut, dar mai bine hrănit ca noi. Lucrările au început imediat şi au durat până aproape de prânz.

Nu mai reţin decât câteva lucruri demne de remarcat din cursul procesului, câteva incidente şi atmosfera generală, create de preşedinte în timpul dezbaterilor.

Preşedintele era aşa de departe de vreo pregătire juridică, încât îi lipseau şi cele mai elementare noţiuni din vocabularul profesional, ca să nu mai vorbim de dificultăţile pe care le avea de a formula fraze corecte şi coerente. Limbajul lui era limitat la jargonul de partid. Intervenea mai mult ca să ne insulte, cu sloganele bine cunoscute: scursori ale societă-ţii, duşmani ai clasei muncitoare, bestii fasciste, trădători ai poporului etc. Îmi amintesc foarte bine, că am surprins de mai multe ori schimburi de priviri foarte grăitoare între cei doi asesori, când preşedintele emitea câte o enormitate. Actul de acuzare se baza în multe puncte pe declaraţi-ile făcute de Ducu Ciocâlteu în anchetă, ceea ce la audierea noastră a dat naştere la nenumărate incidente, deoarece noi nu recunoşteam fap-tele. Ceea ce a răsturnat complet desfăşurarea procesului, după dorinţa şi aşteptările completului, au fost declaraţiile lui Ciocâlteu, care şi-a retractat o bună parte din afirmaţiile făcute în anchetă. Surpriza a fost aşa de mare, încât a produs un moment de derută şi consternare. În clipa următoare, furios, preşedintele a trecut la ameninţări, dar Ducu n-a mai revenit la primele lui declaraţii făcute Ia Securitatea din Baia Mare. Căpitanul a mai făcut câteva încercări de intimidare, dar, nereuşind să restabilească situaţia, a renunţat şi a suspendat şedinţa. Sala a fost evacuată iar noi ne-am întors în camera de aşteptare. Excitarea produsă de proces acţionase ca un stimulent pe toată durata şedinţei şi ne făcuse să nu simţim oboseala. Când m-am aşezat însă pe banca din sala de aşeptare, toate eforturile acumulate din zori şi până atunci şi-au produs brusc efectul: eram istovit. După câteva momente de apatie generală, ne-am mai revenit şi, pe şoptite, am început să ne împărtăşim diferitele

impresii şi presupuneri cu privire la cele ce se vor întâmpla la reluarea şedinţei.

În general, toţi eram satisfăcuţi de întorsătura pe care o luaseră lucrurile şi faptul că Ducu îşi modificase în parte atitudinea ne-a făcut chiar să ne purtăm cu el mai prieteneşte. Cu toate că era sensibil la această manifestare, dându-şi seama că mai toţi eram dispuşi să-i trecem cu vederea comportarea din anchetă şi să-l reacceptăm printre noi, îl simţeam neli-niştit şi îngrijorat. Pe de-o parte, era bucuros de mâna ce i se întindea, pe de alta, însă, ne spunea că era convins că vom avea de suportat repre-saliile Securităţii şi că ceea ce noi consideram un succes, de fapt, nu fusese decât o bravadă inutilă. Simţindu-l din nou nehotărât, fiecare încercam să-l încurajăm să se menţină în continuare pe noua lui poziţie. Cu toate că Ducu părea să se lase convins de argumentele pe care i le aduceam şi ne declara că nu se va mai dezice, fiecare din noi, într-o măsură mai mică sau mai mare, eram sceptici. Colea Ungureanu, care stătea pe bancă lângă mine, nu participa în nici un fel la discuţiile noas-tre. Nu-i acorda lui Ducu nici o încredere şi rămânea intransigent. Am încercat să-l conving că s-ar putea obţine mai mult de la Ducu, arătându-i încredere şi indulgenţă, decât respingere totală. Dacă nu-i mai dă-deam nici o speranţă să se răscumpre şi să fie reintegrat în rândurile noastre, nu făceam decât să-l împingem definitiv în braţele Securităţii. Colea n-a mai avut răbdare să mă asculte. S-a întors spre mine, mi-a tăiat vorba şi, pe un ton cam răstit, şi-a spus, în felul lui, părerea:

— Ascultă, naşule! Turnătorul rămâne turnător!

Mi-am dat seama că nu-l pot clinti pe Colea din convingerile lui şi n-am mai insistat, ştiindu-l cât era de încăpăţânat. Un an mai târziu, în celulă la Aiud, discutând din nou „cazul Ducu”, care între timp se ilustrase cu alte isprăvi, Colea mi-a reamintit vorbele lui de la proces:

— Naşule! Mai ţii minte ce ţi-am spus la Oradea?!

Din păcate, a trebuit să recunosc că avusese dreptate.

Trecuse destul de mult timp de când şedinţa fusese suspendată, aşa că vocile şi mişcarea de paşi care s-au stârnit pe coridor ne-au făcut să credem că era vorba de reluarea procesului. Spre surprinderea noas-tră, alta era explicaţia: ni se adusese masa de la penitenciar! Nu mai mi-aduc aminte ce conţinea marmita pe care gardienii au depus-o la uşă, dar am remarcat cu toţii că ciorba era mai consistentă ca de obicei. Ni s-au distribuit gamele şi linguri. Nici nu ni se împărţise bine ciorba şi gardienii au început să ne grăbească să mâncăm mai repede. Văzându-le nervozitatea, ne-am gândit iar că era vorba de reînceperea procesului. La un moment dat, venind în pas alergător, şi-a făcut apariţia un gardian. S-a uitat pe un bilet pe care-l ţinea în mină şi ne-a întrebat:

— Care e Ciocâlteu Alexandru?

Ducu s-a ridicat în picioare, vădit tulburat.

— Hai cu mine! I-a zis gardianul şi amândoi au ieşit pe coridor.

Trecuse mai bine de o jumătate de oră de la plecarea lui Ducu, când am auzit iar paşi şi vocea lui Roboiu, ofiţerul politic. S-a oprit în pragul uşii şi ne-a spus să tragem băncile pe care stăteam spre peretele din stânga al camerei, liberând astfel colţul din dreapta, în care un gardian, la ordinul „politrucului”, a aşezat un scaun.

— Întoarce-l! S-a răstit la el Roboiu.

Odată dispoziţiile executate, a fost introdus şi Ducu în cameră şi aşezat pe scaunul din colţ, cu faţa la perete. Apoi, înainte de a pleca, pe un ton ameninţător, Roboiu ne-a avertizat să nu încercăm să stăm de vorbă cu Ducu şi totodată a ordonat şi gardianului din uşă să ne supravegheze şi să ne împiedice să luăm contact cu el. Bineînţeles că, după plecarea lui Roboiu, primul nostru gând a fost să găsim modalitatea de a afla de la Ducu unde fusese dus. Ni se părea cu atât mai important să ştim ce se întâmplase, cu cât administraţia se arătase aşa de interesată să păstreze secretul, interzicându-ne să intrăm

în contact cu Ducu. De altfel, şi el se frământa pe scaunul lui, căutând un pretext să se întoarcă spre noi, dar, la fiecare mişcare pe care o făcea, gardianul din uşă îi atrăgea atenţia să stea cu faţa la perete. Supravegherea era aşa de strictă, încât luarea legă-turii cu Ducu părea imposibilă. După câteva minute, însă, gardianul din uşă a fost chemat de un tovarăş de-al lui de pe coridor. A părut să ezite un moment să-şi părăsească postul, dar apoi s-a decis. Ne-a atras atenţia să nu care cumva să îndrăznim să vorbim că „ne ia mama dracului” şi a dispărut din faţa uşii. Cum i-am auzit paşii îndepărtându-se, l-am şi in-terceptat pe Ducu.

În câteva fraze, ne-a explicat că fusese dus într-un birou, unde îl aştepta Velniciuc, fostul nostru anchetator de la Baia Mare. Furios de întorsătura pe care o luaseră lucrurile în proces, acesta îi spusese că, dacă nu-şi recunoaşte declaraţiile date în anchetă, va fi vai şi amar de noi. Îi dăduse în mod clar de înţeles că sentinţele ce se vor da vor fi stabilite de Securitate, în funcţie de declaraţiile pe care le vom face în instanţă. Paşii apăsaţi ai gardianului care se întorcea ne-au întrerupt convorbirea. Dar nu pentru multă vreme. Răspunzând din nou chemării unui alt gardian, după ce ne-a mai ameninţat o dată să nu vorbim, a plecat iar spre fundul coridorului. De data asta, manevra ni s-a părut suspectă şi când revenirea şi plecarea gardianului s-a mai repetat de câteva ori, niciunul din noi n-a mai avut nici un dubiu că era vorba de o înscenare pusă la cale de securişti. Intenţia era transparentă: dându-ne impresia că nu voiau să ne lase să stăm de vorbă între noi, de fapt urmăreau tocmai ca Ducu să ne relateze întrevederea cu Velniciuc. Întocmai ca mâţa cu clopoţei, gardianul venea şi pleca la chemarea tova-răşului lui, călcând apăsat cu cizmele pe cimentul coridorului, ca să-i auzim paşii. În intervalele în care rămâneam singuri, Ducu îşi continua povestea.

Am aflat astfel că Velniciuc, nu numai că ne ameninţa cu pro-nunţarea câtorva sentinţe capitale în proces, dar şi cu menţinerea noastră în penitenciarul din Oradea, sub acelaşi

regim, până la lichidare, dacă nu ne hotărâm să fim „cooperativi” şi „sinceri” în faţa tribunalului. La perspectivele sumbre expuse de Velniciuc, se adăuga o adevărată pledoarie a lui Ducu, care îşi punea în joc toată puterea de convingere spre a ne determina să luăm în serios ameninţările anchetatorului. Voia cu orice preţ să ne facă să înţelegem că, dacă nu adoptăm o atitudine mai flexibilă, suntem iremediabil pierduţi. În schimb, ne spunea că obţinuse pro-misiunea fermă că, dacă în instanţă vom face depoziţii satisfăcătoare, după proces vom fi transferaţi în altă închisoare cu regim obişnuit. Discuţiile cu Ducu le purta mai mult Mache, care era aşezat mai aproa-pe de el. Când Ducu a început să argumenteze pentru revenirea pe pozi-ţia avută în anchetă, Mache s-a străduit să-l convingă să nu-şi mai schimbe atitudinea pe care o adoptase în instanţă, dându-i de înţeles că era unicul prilej de a ne mai putea spăla ruşinea de a fi antrenat în puş-cărie pe inginerul şi lucrătorii civili de la Cavnic. Îi spunea că, dacă îi vom disculpa în declaraţiile din procesul nostru, le mai ofeream o şansă la recurs sau eventuala revizuire a procesului lor. Cum Ducu se crampo-na pe poziţie, avansând mereu justificarea că era vorba de salvarea propriilor noastre vieţi, toţi ne-am manifestat dezaprobarea. Mi-aduc amin-te numai de intervenţia lui Colea, care era lângă mine pe bancă şi care, ignorându-l pe Ducu, i s-a adresat lui Mache:

— Lasă-l, măi Mache, să-şi salveze viaţa, că altceva tot nu mai are de salvat!

Cam în acest stadiu al discuţiilor noastre ne-a întrerupt pasul gardianu-lui. De data asta, însă, a citit de pe o hârtie numele lui Miltiade Ionescu şi i-a spus să-l urmeze. Absenţa lui a fost de scurtă durată. După numai câteva minute, gardianul l-a adus înapoi şi l-a pus să se aşeze la capătul uneia din bănci. Pe câţiva din camarazii noştri i-a mutat, înghesuindu-i pe altă bancă, ca să creeze un spaţiu liber între Mache şi noi. Din acel moment, gardianul nu s-a mai

mişcat din uşă, aşa că nici o comunicare cu Mache n-a mai fost posibilă. Scurta absenţă a lui Mache ca şi stricta supraveghere de astă dată a gardianului ne erau însă de-ajuns pentru a ne putea închipui ce se petrecuse.

După proces, am avut confirmarea de la Mache, că presupunerile noas-tre fuseseră juste. Şi el fusese dus la Velviciuc, care încercase să facă presiuni asupra lui, spre a-l determina să fie „cooperativ", dar Mache fusese categoric de la început, spunând că va relata în faţa tribunalului că-l amenhaţase înainte de proces să facă declaraţii false. Velniciuc se lămurise şi renunţase să mai continue discuţia. Cum mai toate denunţu-rile făcute de Ducu în declaraţiile lui din anchetă se refereau la scene petrecute în cabinetul medical al lagărului de la Cavnic, Mache era cel mai indicat să-i confirme spusele. La Mache în cabinet venise fiecare din noi înainte de evadare să raporteze despre stadiul pregătirilor, des-pre legăturile cu muncitorii civili şi informaţiile primite, acolo se cen-tralizaseră toate datele, acolo se luaseră toate hotărârile şi se discutaseră toate planurile noastre de viitor. Deoarece în anchetă, Velviciuc nu pu-tuse smulge de la Mache confirmarea celor declarate de Ducu, îşi făcuse probabil socoteala că, după regimul ce ni-l aplicase la Oradea, avea să-l găsească acum mai docil şi sperase să-l folosească, alături de Ducu, drept martor al acuzării. Cred că eşecul tentativei lui Velviciuc a determinat şi reluarea şedinţei tribunalului, pentru că, la scurtă vreme după întoarcerea lui Mache, am fost introduşi în sala de judecată. Componenţa sălii era aceeaşi, cu un singur personaj în plus în raidurile „publicului": Velniciuc.

Procesul a durat până seara târziu, presărat cu tot felul de incidente pe parcurs. În timpul depoziţiilor, mai ales în cazul lui Ducu şi Mache, ceilalţi acuzaţi au fost de mai multe ori evacuaţi din sală, făcându-se astfel o ultimă tentativă de presiune asupra lor, pentru a obţine declara-ţiile dorite. Rezultatul n-a fost satisfăcător nici pentru Securitate, nici pentru noi. Mache a fost intransigent, dar Ducu, cum ne

spunea chiar el ulterior, a ales o cale de mijloc, în acest caz, cea mai nefericită formulă, fiindcă vrând să împace şi capra şi varza, a reuşit să-l nemulţumească şi pe Velviciuc, şi pe noi. A recunoscut pe jumătate, a dat răspunsuri am-bigui şi, când i s-au cerut precizări, s-a contrazis. Pe scurt, a scăldat-o, provocând dezaprobarea ambelor părţi. Atât Mache cât şi ceilalţi, confruntaţi cu declaraţiile lui Ducu, i-am contrazis toate declaraţiile pe care le-a făcut, în punctele delicate care priveau pe civilii şi gardienii de la Cavnic. Am respins de asemenea declaraţiile care incriminau pe ca-marazii noştri din boxă, acuzaţi de complicitate la evadare (Georgeseu-Topuslău, Mitică Popa şi Bănilă) şi ne-am limitat la a ne recunoaşte numai propriile noastre acţiuni din cadrul evadării.

Mi-amintesc că am fost confruntat cu Georgescu-Topuslău, care îmi arunca priviri rugătoare ca să-i confirm declaraţia pe care o dăduse la anchetă şi pe care şi-a susţinut-o şi în instanţă. Nu numai că n-am recu-noscut că el mi-ar fi dat „bomfaierele" (fierăstraiele), dar am declarat că probabil fusese forţat în anchetă să spună această minciună şi că acum nu îndrăznea să revină asupra ei, de teama represaliilor. În timp ce vorbeam, sub privirea disperată şi încărcată de reproşuri a lui Georges-cu-Topuslău, preşedintele, furios, mă amenin ţa cu evacuarea din sală şi cu agravarea pedepsei pentru insulte aduse „organelor securităţii statu-lui". În timpul depoziţiei mele, când am ajuns la episodul confecţionării grenadelor, s-a iscat un nou incident. Titi a protestat împotriva termenu-lui „grenadă", pe care îl considera inexact. A cerut tribunalului să nu consemneze în acte termenul de „grenadă", ci expresia de „petardă". Pentru a da mai multă greutate argumentelor pe care le aducea în spri-jinul diferenţierii dintre grenadă şi petardă, Titi s-a declarat competent în materie, fiindcă fusese ofiţer. Preşedintele s-a simţit provocat şi, ca să nu se lase mai prejos, s-a grăbit să se răstească la el:

— Ce crezi, bă, că numai tu te pricepi! Şi eu sunt ofiţer şi ştiu ce e aia o grenadă!

A urmat o lungă controversă, în încercarea de a stabili definiţia grenadei şi a petardei, care a fost cea mai hazlie fază a procesului, preşedintele prezentându-se în toată splendoarea ignoranţei lui de agramat, orgolios şi complexat. Titi ţinea cu orice preţ să fie consemnat termenul de petar-dă, pentru a exclude posibilitatea de a fi considerată „armă", ceea ce, după părerea lui, ne putea atrage inculparea pentru tentativă de crimă. În cele din urmă, preşedintele m-a întrebat din nou pe mine pentru care din cei doi termeni mă decid.

— Din moment ce explozibilul n-a fost întrebuinţat, mie mi-e indiferent numele pe care i-l daţi. Din partea mea, puteţi să-i spuneţi şi bombă!

Cu acest răspuns, disputa a luat sfârşit, dar mi-am aprins paie în cap cu Titi, care m-a acuzat de imprudenţă şi inconştienţă şi nu m-a iertat decât după pronunţarea sentinţelor, care nu i-au confirmat temerile.

Interogarea fiecărui inculpat din boxă a provocat câte o nouă discuţie, care mai totdeauna tindea spre o ridiculizare a acuzaţiilor ce ne erau aduse. Atmosfera serioasă şi gravă sub care pornise procesul se degra-dase treptat. Parodia unui proces, ca mai toate procesele politice din vremea aceea, alunneca încet spre comedie. Pledoariile timide ale avo-caţilor, care s-au mulţumit la a cere aplicarea pedepselor minime, prevă-zute de articolele de lege în care fuseserăm încadraţi, au readus procesul pe vechiul făgaş. În schimb, când procedura s-a apropiat de sfârşit şi acuzaţii au fost chemaţi să-şi spună ultimul cuvânt, jocul de-a judecata a fost din nou tulburat, fiindcă cei din boxă nu i-au respectat regulile. Trei sau patru dintre noi au apucat să uzeze de această prevedere a procedu-rii. Nu mai mi-aduc aminte însă decât declaraţiile lui Mache şi Ion Pan-tazi. Primul căruia i s-a dat cuvântul a fost Mache, care a pornit prin a se referi la lozinca scrisă cu litere mari roşii, care

decora peretele din fun-dul sălii, deasupra completului de judecată: Omul e cel mai preţios capi-tal! Cu o nuanţă de resemnare în ton, într-un limbaj ales şi ponderat, întrebuinţând expresii şi noţiuni de specialitate, Mache a început prin a analiza şi interpreta cu cea mai mare obiectivitate conţinutul lozincii. Era o adevărată dizertaţie filosofică, de înaltă ţinută academică. Făcând incursiuni în istorie, dând citate din diferiţi gânditori, trecând în revistă evoluţia concepţiilor diverselor şcoli filosofice despre „om", Mache a fost de-a dreptul briliant şi cuceritor.

Preşedintele, la început nedumerit şi bănuitor, pentru că nu înţe-legea mai nimic, a sfârşit prin a-l asculta cu vizibilă admiraţie. Cred că nu atât pentru ceea ce spunea Mache, cât pentru cum se exprima. Când a mai auzit şi numele lui Engels şi Marx şi citatele din doctrina lor, care îi sunau familiar, suspiciunea i s-a risipit. Era evident mulţumit, fiindcă se aştepta ca, în concluzie, Mache să-şi facă autocritica, să declare că-şi re-gretă faptele şi să ceară înţelegerea şi îndurarea justiţiei populare. Ar fi fost încheierea ideală a procesului şi desigur meritul personal al preşe-dintelui pentru felul cum condusese dezbaterile. Cu toate că înainte de a fi dat cuvântul acuzaţilor ne avertizase să fim scurţi în declaraţiile ce le vom face şi să nu ne îndepărtăm de la subiect, Mache, câştigându-i în-crederea, fusese lăsat să vorbească în voie. După ce şi-a dezvoltat tema, subliniind nobleţea conţinutului lozincii, care punea fiinţa umană în centrul preocupărilor şi grija de om mai presus de orice, Mache a înce-put să demonstreze cât de demagogic era fluturată această lozincă. Niciodată în istorie, nu s-a făcut atâta caz de respectul pentru fiinţa uma-nă, în timp ce, în practică, dispreţul pentru om se manifesta sub forma celor mai barbare şi bestiale metode de opresiune şi exterminare. Înce-pând de la venirea ruşilor s-a instaurat un regim de teroare, care urmă-reşte reducerea omului la nivelul de sclav, iar cei ce nu acceptă supu-nerea oarbă sunt destinaţi lichidării prin tortură,

muncă forţată şi înfo-metare. Cam atât a mai apucat Mache să spună. Se pregătea chiar să mai continue, profitând de momentul de surpriză pe care îl produseseră ulti-mele lui fraze spuse pe nerăsuflate, dar n-a mai putut. Congestionat la faţă, bătând cu pumnul în masă, preşedintele a început să răcnească. Printre insultele şi ameninţările pe care le profera, se mai auzea şi glasul lui Mache. Unul recurgea la expresiile bine cunoscute de: bandit contra-revoluţionar, duşman al clasei muncitoare, trădător al poporului. Celălalt îl acuza de crime contra umanităţii, de care va trebui într-o zi să dea socoteală. După câteva momente de vacarm, sub ameninţarea de a evacua sala şi a nu mai da cuvântul celorlalţi, Mache a tăcut şi s-a aşe-zat. Atmosfera s-a liniştit şi Preşedintele, care între timp se mai calma-se, a dat cuvântul următorului de pe banca acuzaţilor, atrăgându-i atenţia că, dacă nu va fi disciplinat, va ridica şedinţa şi ceilalţi nu vor mai avea dreptul la cuvânt. Următorul era Ion Pantazi, după care veneam eu.

Ion s-a sculat în picioare şi s-a adresat completului pe un ton respec-tuos:

— Domnule Preşedinte, eu n-am decât câteva cuvinte de spus.

Această formulare părea să intre în vederile Preşedintelui, care i-a făcut semn să înceapă.

— Vreau să spun că nu regret ceea ce am făcut şi că, dacă aş mai avea ocazia s-o fac, aş mai face-o o dată. Vreau să mai spun că sunt gata oricând să lupt împotriva comunismului, dacă voi avea posibilitatea, chiar cu arma în mână. Asta e tot ce am avut de spus!

Şi fără să mai aştepte să i se spună, Ion s-a aşezat. În sală s-a produs ru-moare. Preşedintele, roşu la faţă, s-a sculat în picioare, imitat de cei doi asesori. De data asta, n-a mai răcnit. S-a mulţumit să ridice şedinţa. Şi aşa s-a făcut că nici eu, nici ceilalţi n-am mai ajuns să vorbim, fiindcă procesul s-a terminat cu cele spuse de Ion Pantazi, care a avut satisfacţia de a fi avut într-adevăr ultimul cuvânt.

Am fost scoşi din sală, ni s-au pus lanţurile şi în aceleaşi condi-ţii în care fuseserăm aduşi dimineaţa ne-am întors la puşcărie. Eram frânţi de oboseală, când ne-au dat jos din camion, în gangul de la intrare. Era târziu, după ora stingerii. Am fost înşiraţi, cu faţa la perete, sub bol-ta de la intrare, unde după câteva minute de aşteptare am început să tre-murăm de frig. Oboseala şi trecerea de la căldura din sala tribunalului la gerul de afară, ne-au readus la realitate. Starea de excitaţie, care ne stăpânise în timpul procesului şi care ne stimulase puţinele resurse de energie de care mai dispuneam, căzuse brusc. Storşi de puteri, ne lăsam când pe un picior, când pe altul şi ne propteam cum puteam cu câte un umăr de peretele cu faţa la care fuseserăm puşi să stăm. În afară de gla-surile gardienilor, nu se mai auzea nici o vorbă. Niciunul dintre noi nu mai încerca să comunice cu vecinul. Căzusem într-un fel de stare de prostraţie. Nu mai aveam decât o singură dorinţă: să mă pot culca; ori-unde, numai să mă pot întinde, chiar pe jos.

Aşteptarea s-a prelungit destul de mult, până ce a apărut Roboiu, care a dat ordin să fim duşi în celule. Gardienii care ne escortaseră au plecat. A plecat şi Roboiu şi n-au mai rămas decât doi sergenţi. Cel care era de serviciu la poartă şi care totodată ne supraveghea pe noi şi un altul care a început să facă naveta între poartă şi celular, ducând de fie-care dată pe câte unul din noi la celulă. Nu înţelegeam de ce nu ne ducea pe toţi odată, în loc să facă atâtea drumuri, din moment ce la plecare, dimineaţa, fuseserăm scoşi împreună. Dimineaţa, înainte de proces, măsurile de izolare pentru a împiedica contactul între noi ar fi fost mai de înţeles, decât acum. Dar, căile Securităţii ne erau de multe ori ascun-se, nouă, oamenilor de rând! De altfel, obosit cum eram, am renunţat să îmi mai frământ mintea, căutând o explicaţie. De fiecare dată când se întorcea de pe celular, gardianul care făcea naveta consulta o listă şi striga un nou nume. Cum îi auzeam pasul, speram să fiu următorul pe listă, dar mereu sergentul striga un alt nume. În cele din

urmă am rămas numai doi în gang şi-mi făceam socoteala că, în curând, chinul avea să ia sfârşit, chiar dacă voi fi ultimul dus în celulă. Picioarele abia mă mai ţineau şi nu-mi mai puteam stăpâni tremuratul. Afară se stârnise un vânt rece care pătrundea până sub boltă. Becul slab, care abia lumina gangul, nu-mi permitea să-l recunosc pe cel care rămăsese, ca şi mine, nestrigat de gardian. Nu-i distingeam decât vag silueta. Era la celălalt capăt al zi-dului, aproape de ieşirea în curte, unde becul nu mai avea puterea să lumineze. Aşteptam cu nerăbdare reapariţia gardianului cu lista, mobili-zându-mi ultimele forţe să mai rezist. Aveam impresia că timpul se opri-se în loc, dar, în acelaşi timp, îmi dădeam seama că, din cauza nerăbdă-rii, s-ar fi putut nu mai apreciez cu obiectivitate vremea care se scurse-se de la plecarea gardianului. Mi se părea că întârzia peste măsură. La un moment dat, n-am mai putut rezista şi m-am lăsat pe vine. Gardianul din poartă mi-a sfrigat să mă ridic, dar, când i-am spus că nu mă mai ţin picioarele, n-a mai insistat. Nici aşa, însă, nu puteam sta mult, fiindcă amorţeam, aşa că, alternam între cele două poziţii. Trecuse atât de mult timp de la plecarea gardianului pe celular, încât nu mai putea fi vorba de o apreciere greşită a timpului, din partea mea. În fine, s-au auzit paşi de cizme. Nu veneau însă din direcţia aşteptată. Cineva cobora scările de la etajul închisorii, unde se aflau birourile. Era ofiţerul de serviciu care îşi făcea tura de inspecţie. Ajuns în gang, a primit raportul gardianului din poartă. Apoi, evident, referindu-se ia noi, l-am auzit întrebând:

— Ce-i cu ăştia aici? Gardianul i-a explicat de ce ne aflam aici, insinu-ând că, probabil, tovarăşul lui fusese reţinut pe secţie de alte treburi şi ne uitase.

— Lasă că-i duc eu la celulă! A spus ofiţerul şi, apropiindu-se de mine, m-a întrebat:

— Din ce celulă eşti, bă?

I-am dat numărul celulei şi mi-a zis s-o iau înainte. Împleticindu-mă, am pornit-o spre curte. Ajuns la capătul

gangului, ofiţerul s-a adresat şi celuilalt camarad al meu, care rămăsese cu mine sub bolta de la poartă:

— Hai, bă, şi tu! Ce mai stai?!

Abia atunci am văzut cine era al doilea: Ducu Ciocâlteu! A pornit-o şi el în urma mea. Îngheţat şi tremurând de frig, am ieşit în curte. Cu pi-cioarele amorţite şi târându-mi lanţurile, înaintam greu spre clădirea celularului, mai având de înfruntat şi rafalele de vânt, care mă dezechili-brau. La uşa celularului, ne-a deschis gardianul de serviciu. O figură ne-cunoscută. Nu-l mai văzusem pe secţia noastră. Pe coridor, ofiţerul a lu-at-o înainte, îndreptându-se spre celula mea. Mi-a deschis uşa şi am in-trat. Spre mirarea mea, l-a împins şi pe Ducu înăuntru şi a încuiat uşa.

Imediat ce paşii ofiţerului s-au îndepărtat, Ducu s-a repezit să-mi strângă mâna, manifestându-şi satisfacţia că eram împreună. Se bucura de eroa-rea ofiţerului, care crezuse probabil ca eram din aceeaşi celulă şi ne bă-gase laolaltă. Pot spune că în primul moment sentimentele mele au fost împărţite între mulţumirea de a nu fi singur în celulă, şi repulsia pentru cel cu care mă pricopsise întâmplarea să convieţuiesc. Halul de îngheţa-re şi istovire în care mă găseam mi-a dat prilejul să nu-mi trădez gându-rile, justificând lipsa unui răspuns la fel de entuziast din partea mea. Ducu nu se prezenta nici el mai bine ca mine din punct de vedere fizic, aşa că propunerea mea de a amâna pe mâine orice conversaţie şi de a ne culca a pus capăt primului nostru contact în aceeaşi celulă. Ne-am cul-cat. A mai trecut o bună bucată de vreme până să pot adormi. Stăteam ghemuit sub pătura pe care o trăsesem pe cap şi aşteptam să mă mai încălzesc, la temperatura creată de propria mea respiraţie. Abia atunci, în aşteptarea somnului, perindându-mi-se în minte evenimentele zilei, mi s-a trezit o suspiciune: dacă nu era o simplă întâmplare că Ducu fusese băgat la mine în celulă? Încet, încet, acest gând a început să-şi facă drum. Pe măsură ce îmi rememoram toate detaliile, din momentul debarcării noastre din camion şi

până ce ajunsesem cu Ducu în celulă, descopeream tot felul de lucruri suspecte, care atunci nu-mi săriseră în ochi. Felul cum procedase administraţia mă făcea să-mi pun o serie de întrebări, cărora nu le puteam găsi răspunsuri satisfăcătoare.

De ce nu ne aduseseră pe toţi odată în celular, aşa cum ne şi luaseră de dimineaţă, pe toţi odată? De ce trebuiseră să aştepte sosirea ofiţerului politic, pentru a începe să ne ducă din gang în celulele respective? După ce criteriu era stabilită lista de pe care ne strigase gardianul, pentru a ne duce în celule? Acum îmi dădeam seama că nu fusese respectată nici ordinea alfabetică a numelor noastre, nici cea numerică a celulelor. Cât priveşte aparenţa că ultimii doi fuseseră uitaţi de gardian în gangul de la poartă, era greu de acceptat o astfel de neglijenţă. Iar Ducu, de îndată ce rămăseserăm singuri în celulă, se grăbise parcă să-i dea această explica-ţie neverosimilă. La fel de repede trăsese şi concluzia că ofiţerul ne bă-gase pe amândoi împreună, fiindcă crezuse că eram din aceeaşi celulă. Ori, tocmai astfel de lucruri nu erau niciodată lăsate la voia întâmplării, dispoziţiile în privinţa repartizării deţinuţilor în celule fiind respectate cu cea mai mare scrupulozitate şi ţinând de domeniul exclusiv de com-petenţă al ofiţerului politic. Şi, totuşi, cu toată atitudinea pe care o avu-sese în anchetă, refuzam să cred că Ducu ar fi putut să decadă într-atât încât să accepte să fie introdus în celulă cu un camarad, cu scopul de a-l trage de limbă. Chiar de „turnătorie” cu premeditare, nu-l credeam în stare! Mi-am făcut socoteala că nu aveam decât să aştept dimineaţa, când se va lămuri dacă intenţionat sau din eroare fuseserăm băgaţi în aceeaşi celulă. La număr se va descoperi eroarea şi Ducu va fi mutat la el în ce-lulă iar temerile şi bănuielile mele se vor dovedi a fi fost neîntemeiate. Dar dacă, totuşi, Ducu nu va fi mutat? Frământat de toate aceste între-bări şi negăsind răspunsuri care să mă îndrume spre o certitudine, am adormit, cu gândul că ziua de mâine va limpezi lucrurile.

Ca niciodată, dimineaţa, la număr, când au început să se audă zăvoarele celulelor, aşteptam cu nerăbdare să se deschidă şi uşa noastră. În fine, s-a tras şi zăvorul nostru şi, din uşă, gardianul de serviciu a constatat cu voce tare că suntem doi şi-a consultat carnetul cu evidenţa deţinuţilor şi, apoi, satisfăcut că-i iese socoteala, a trântit uşa la loc şi a trecut mai de-parte. Nu şi-a manifestat nici o surprindere că era unica celulă cu doi deţinuţi, când toate celelalte n-aveau decât câte un singur locatar. Nici cei doi ofiţeri, care îl însoţiseră, nu se arătaseră câtuşi de puţin miraţi de componenţa celulei noastre.

Acum, nu mai aveam nici eu motive să mai am vreo îndoială. Era lim-pede că Ducu nu ajunsese din greşeală la mine în celulă, ci fusese mutat din dispoziţia Securităţii. Dar de ce tocmai cu mine? Nu mi-a fost greu să descopăr raţiunea. Toţi ceilalţi evadaţi fuseseră prinşi în munţii şi pă-durile Marmureşului. Scurta lor perioadă de libertate, în mijlocul natu-rii, nu prezentase interes pentru anchetă. În schimb, Titi şi cu mine, care ajunseserăm ia Bucureşti, unde ne descurcaserăm şi reuşiserăm să su-pravieţuim o buna bucată de vreme, era normal să fim bănuiţi că mai deţineam secretele unor legături care nu ieşiseră la iveală în anchetă. Securitatea se lămurise ca dintre noi doi, eu fusesem acela care aveam nenumărate legături în Bucureşti şi de aceea mă alesese pe mine ca să împart celula cu Ducu. Numai eu mai puteam tăinui nume de oameni cu care luasem contact în timpul cât fusesem liber şi cu care, eventual, pusesem la cale acţiuni care scăpaseră cercetărilor.

Plecând de la premisa că Ducu se afla cu mine având misiunea de infor-ma, prima mea pornire a fost să-l anunţ că nu căzusem în cursa întinsă a aşa-zisei erori de repartizare în aceeaşi celulă şi să-i spun în faţă, fără menajamente, părerea mea. Spre această atitudine mă împingea şi sila nespusă pe care mi-o inspira, dar şi gândul că va comunica ofiţerului po-litic că fusese demascat şi, prin urmare, nemaiputându-şi îndeplini misi-unea, va fi din nou

mutat în celula lui. Aş fi scăpat astfel de el. Mă hotă-râsem să procedez aşa deîndată ce gardianul, care începuse să ne împar-tă terciul, va părăsi celularul.

În acest răstimp, care mi-a dat răgazul să mai judec o dată toată situaţia, mai calm şi nu sub pornirea primului impuls, am revenit asupra acestei hotărâri. Mi-au trecut prin minte fragmente din nenumăratele convorbiri purtate prin vizetă şi mi-am amintit că şi eu şi Titi povestiserăm celor-lalţi o bună parte din păţaniile noastre din Bucureşti. Cu toate că nu po-menisem nume de oameni, totuşi, din relatarea unor situaţii prin care trecuserăm, se subînţelegea că avusesem contacte cu anumite persoane. În ce măsură reuşise Ducu să urmărească de la vizeta lui aceste conver-saţii şi cât înţelesese din ele, nu-mi puteam da seama. În orice caz, era de presupus că raportase ofiţerului politic tot ce surprinsese din indis-creţiile noastre. Ideea că aş putea repara în parte greşeala făcută şi, de ce să nu recunosc, gândul că poate totuşi mă înşelam în privinţa ticăloşiei lui Ducu, m-au determinat să renunţ la prima mea intenţie şi să nu merg la un conflict deschis cu el. Cât timp a durat împărţirea terciului, mi-am făcut tot felul de socoteli şi raţionamente, iar când gardianul a plecat de pe secţie, hotărârea mea era luată. Voi accepta ca firească explicaţia că ajunsesem împreună dintr-o greşeală a ofiţerului politic şi nu mă voi arăta deloc bănuitor. Voi adopta o atitudine naturală şi de sinceră cama-raderie faţă de Ducu, arătându-mă încrezător şi eventual chiar naiv. Faptul că relaţiile mele cu Ducu fuseseră foarte reduse mă avantajau. Ne cunoşteam prea puţin, aşa că speram să-l aduc în situaţia de aşi face despre mine o părere în sensul pe care-l doream.

Era pentru prima oară că mă vedeam pus în situaţia de a proceda cu un camarad de celulă, întocmai ca faţă de un anchetator. Şi trebuie să spun că la început nu mi-a fost uşor! Mai ales la început, cât Ducu s-a arătat a fi un bun camarad de celulă, plin de solicitudine şi prietenie, am avut

un permanent sentiment de culpabilitate pentru gândurile mele ascunse faţă de el. Bun povestitor, întreţinea o atmosferă veselă şi agreabilă, iar con-versaţiile cu el mi-l făceau tot mai simpatic. De o vervă inepuizabilă, avea zile când era de-a dreptul fermecător, ceea ce îmi stârnea şi mai mult remuşcările. În primele zile de convieţuire nu i-am descoperit decât calităţi. Fără a face cel mai mic efort pentru a-l descoase, Ducu mi s-a prezentat singur în lumina cea mai favorabilă posibilă, povestindu-şi viaţa, amintindu-şi din copilărie, de anii de şcoală de la Sf. Sava şi de studenţie, la Facultatea de Drept. Având ca pretext extrema mea slăbiciune şi exagerându-mi extenuarea, îmi justificam şi şederea mea per-manentă în pat şi lipsa de putere de a participa la o conversaţie mai susţinută. Refugiat în spatele acestei apatii, în bună parte reală, tăcerea mea era explicabilă. De altfel, zile în şir, Ducu nu mi-a pus măcar o sin-gură întrebare indiscretă. Abia mai târziu, sub motivul că nu e bine să mă las pradă inerţiei, mi-a propus să fac un efort şi să mă scutur de to-ropeala care mă cuprinsese, stimulându-mă la vorbă. La insistenţele lui, m-am lăsat convins. Auzise că-mi petrecusem copilăria şi cea mai mare parte a adolescenţei la ţară şi că fusesem pasionat de vânătoare. Mi-a su-gerat să-i povestesc amintiri din acea perioadă, arătându-se interesat de viaţa la ţară, care, spunea el, îi era total străină, fiindcă fusese un copil crescut la oraş. M-am lăsat antrenat şi am început să-i povestesc diferite amintiri de vânătoare. Subiectul era nevinovat, aşa că vorbeam fără reti-cenţe şi nu mă întrerupeam decât când realmente oboseam. Totul părea să decurgă satisfăcător în celula noastră, dacă nu aş fi observat la Ducu o anumită nervozitate. Un fel de neastâmpăr, care îl făcea să se plimbe neîncetat, ca un leu în cuşcă. Nu se oprea ca să se întindă pe pat, decât când îl răpunea oboseala. Mă întrebam de unde mai scotea atâta energie, când era tot aşa de slab ca şi mine. Când mă credea adormit şi nu se sim-ţea observat, se suia pe tinetă şi privea pe geam, cu

figura crispată şi rozându-şi unghiile, vădit preocupat de gândurile lui şi nu de priveliştea din curtea fără viaţă a puşcăriei. Cu toate că părea să urmărească cu interes poveştile mele, îl surprindeam de multe ori distrat şi cu gândul aiurea. Totuşi, nu rata nici o ocazie să-şi arate admiraţia pentru diver-sele isprăvi pe care le relatam, măgulindu-mă, uneori chiar prea osten-tativ, în comentariile pe care le făcea pe marginea celor ce povesteam. Pe zi ce trecea se declara tot mai încântat de a mă fi cunoscut mai de aproape şi de a fi găsit în mine un adevărat prieten, cum nu mai întâlnise în închisoare. Recunosc că m-am străduit să-i dau impresia că sunt sen-sibil la flateriile lui, ceea ce l-a încurajat să devină tot mai sentimental în declaraţiile lui de prietenie. Au fost poate momentele cele mai peni-bile prin care am trecut, dar eram hotărât să-mi joc rolul până la capăt, chiar dacă, până aici, Ducu nu-mi dăduse nici un motiv care să-mi întă-rească bănuielile iniţiale.

Odată acest nivel de relaţii atins, Ducu mi-a povestit cu lux de amănunte activitatea lui subversivă, arestarea, ancheta şi procesul în urma căruia fusese condamnat la 25 de ani, pentru înaltă trădare. M-a lăsat să înţeleg, fără să precizeze în vorbe, că legăturile lui cu serviciile de informaţii engleze şi americane erau mult mai vaste şi la un nivel mult mai înalt, decât ieşise la iveală în ancheta Securităţii. Era rândul meu să nu-mi ascund admiraţia şi să mă arăt impresionat. Tot ceea ce îmi povestea se înşiruia într-o logică perfectă, până în cele mai mici amănunte. Faptele se legau unele de altele cu exactitate, dând naştere unor situaţii complicate, care, supuse unei observaţii atente şi unui ra-ţionament lucid, se limpezeau sub argumentaţia infailibilă pe care Ducu o prezenta magistral. Un adevărat film de spionaj de bună calitate. Povestea nu avea nici o fisură. Poate că păcătuia tocmai prin perfecţiune şi prin faptul că mergea până la limitele extreme ale credibilităţii. În seara aceea, m-am culcat mai nedumerit ca niciodată în privinţa lui Ducu.

De când mă aflam cu Ducu în celulă, nu mai stătusem decât de puţine ori de vorbă la vizetă. În general, conversaţiile se răriseră. Efectele slăbiciunii se accentuaseră şi statul în picioare, la vizetă, devenise un efort care ne solicita prea mult puterile.

În prima zi după proces, fusesem chemat de Colea, care îmi strigase prin vizetă:

— Ai grijă, nasule! Vezi ce faci!

Noroc că Ducu nu-l putuse auzi, fiind în acel moment în celălalt capăt al celulei. În rest, nu se mai transmiteau decât scurte comunicări, care anunţau apariţia gardianului, a vreunui ofiţer sau o concentrare mai ma-re de gardieni, prevestind de obicei o percheziţie. În urma unui astfel de anunţ, în loc de percheziţia la care ne aşteptam, am fost cu toţii scoşi din celule. Încolonaţi şi escortaţi de mai mulţi gardieni, am fost scoşi din celular şi îndreptaţi spre clădirea administraţiei. Am urcat la etaj, în biroul grefei puşcăriei, unde ne aştepta comandantul închisorii, înconju-rat de un întreg stat major de ofiţeri. Am fost înşiraţi lângă peretele din fund al camerei şi ni s-a spus ca ni se vor comunica sentinţele.

Într-adevăr, un ofiţer străin, probabil de la Tribunalul Militar, a început să ne strige pe nume. Apoi, pe rând, ne-a citit fiecăruia sentinţa şi ne-a spus să semnăm de luare la cunoştinţă.

Printre cei cinci care am primit condamnările cele mai mari eram: Titi Coşereanu, Ion Pantazi şi cu mine.

Sentinţa mea suna aşa:

1 an pentru evadare.

5 ani pentru întrebuinţare de explozibil (cu toate că nu fusese întrebuin-ţat!).

8 ani pentru organizaţie politică în închisoare.

Conform legii, cele două condamnări mai mici (de un an şi de cinci ani) se comutau în cea mai mare de opt ani, la care, în cazul meu şi al celor-lalţi patru se adăugau trei ani circumstanţe agravante, ceea ce însemna, în final,

unsprezece ani de executat. Ceilalţi din lot au primit diferite pe-depse mai mici decât ale noastre. Ultimul căruia i s-a citit sentinţa a fost inginerul Georgescu-Topuslău. Când ofiţerul i-a strigat numele, ingine-rul, alb ca varul la faţă, făcut un pas înainte. Se vedea bine că aştepta, aşa cum ne spusese tot timpul, să fie condamnat la moarte. A urmat un timp de suspens, până ce ofiţerul a: dat citire formulării sentinţei, care în prima parte cuprindea prevederile articolului de lege în care fusese înca-drat inginerul Georgescu. Când a ajuns la partea finală şi a citit:„…Se condamnă la un an închisoare corecţionala.!” spre uimirea lui Tilici şi a întregii asistenţe de ofiţeri, am izbucnit cu toţii într-un hohot de râs. Nu ne-am potolit decât când Tilici a început să răcnească şi să înjure, luând veselia noastră drept o manifestare de dispreţ şi o insulta la adresa ca-drului solemn pe care îl pregătise pentru aducerea la cunoştinţă a sen-tinţelor pronunţate de tribunal.

Odată sentinţele citite, a urmat o altă formalitate, care a dat iar naştere la scandal. Ni s-a dat fiecăruia din noi spre semnare câte un formular imprimat, de cerere de recurs. Câţiva dintre noi, în frunte cu Mache, am refuzat să semnăm. Era un fapt neobişnuit, care depăşea înţelegerea lui Tilici. Furios, considerând refuzul un act de indisciplină, a început să zbiere la noi şi să ne amenin ţe, amintindu-ne că suntem deţinuţi şi deci obligaţi să executăm ordinele pe care le primim. Mi-amintesc că Mache l-a înfuriat peste măsura, spunându-i că nu recunoaşte autoritatea tribu-nalului care l-a judecat şi a atare nici sentinţa nu are nici o valoare pen-tru el.

Când Tilici a trecut la mine şi m-a întrebat de ce nu semnez, i-am spus că nu fac cerere de recurs, fiindcă „sunt mulţumit cu sentinţa primită”. Pentru înţelegerea răspunsului meu, sunt dator o explicaţie: în reperto-riul tuturor ofiţerilor sau civililor din Ministerul de Interne, care veneau periodic în inspecţie în închisori şi stăteau de vorbă cu deţinuţii, figurau următoarele întrebări: „Cum te

cheamă.?”, „Pentru ce ai fost condam-nat?” şi, invariabil, în încheiere: „Eşti mulţumit cu sentinţa?” Cred că era un fel de sondaj pe care îl efectuau, pentru a testa starea de spirit din închisori sau, mai bine zis, gradul de supunere la care ne aduseseră. Cu toată furia, insultele, ameninţările şi presiunile pe care le-a exercitat, căpitanul Tilici nu ne-a putut determina să semnăm cererile de recurs, aşa că a renunţat şi ne-a trimis înapoi în celule. Pe drum, Georgescu-Topuslău, care îşi revenise din emoţiile prin care trecuse, s-a apropiat de mine şi m-a rugat să nu-i iau în nume de rău faptul că se supărase pe mine fiindcă refuzasem să recunosc că el îmi procurase fierăstraiele pe care le folosisem la confecţionarea grenadelor.

Începând din ziua următoare comunicării sentinţelor, cu ocazia fiecărei deschideri de uşă a celulei, Ducu a început să protesteze împotriva tra-tamentului la care continuam să fim supuşi. Pretindea că din moment ce procesul avusese loc şi fuseserăm condamnaţi, nu ne mai aflam în de-tenţie preventivă, adică în arestul şi la dispoziţia Securităţii şi că, auto-mat, trebuia să intrăm în regimul obişnuit de detenţie al închisorilor, depinzând de Direcţia Generală a Penitenciarelor. Insista mai ales în privinţa insuficientei alimentaţii, care nu mai putea să ne fie determinată de regimul special pe care ni-l impusese până aci Securitatea.

Dimineaţa la „număr”, cu ocazia „programului”, la împărţirea meselor şi sfârşind cu „numărul” de seară, de fiecare dată când se deschidea uşa, Ducu îşi repeta protestul. Îşi susţinea teoria, indiferent dacă cel din uşă era un simplu gardian, vreun ofiţer sau căpitanul Tilici. Răspunsurile pe care le primea difereau de la personaj la personaj, dar niciunul nu ieşea din canoanele obişnuite: fie un râs batjocoritor urmat de trântirea uşii, fie un „banditule, vrei mâncare de la restaurant!” fie o serie de înjurături or-dinare, în care excela mai ales Tilici. Dar, Ducu nu se lăsa. După câteva zile, însă, m-a anunţat că s-a gândit la un alt procedeu. Va cere să fie scos la raportul

comandantului, îmi spunea că era convins că între patru ochi Tilici nu va mai avea aceeaşi atitudine pe care era obligat s-o aibă în prezenţa celorlalţi ofiţeri şi gardieni, faţă de care nu ne putea arăta în-ţelegere, pentru a nu risca să fie acuzat şi denunţat că favorizează pe duşmanii poporului. După ce şi-a dat silinţa să-mi argumenteze în fel şi chip ideea, m-a întrebat şi pe mine ce părere am. I-am spus că din prin-cipiu sunt împotriva ieşirii la raport, ceea ce l-a nemulţumit vizibil, cu toate că s-a străduit să nu mi-o arate. Mi-a declarat chiar că înţelege acest punct de vedere şi îşi dă seama că, ieşind la raport, se expune bănuielilor celorlalţi deţinuţi, dar că, în lupta noastră pentru supravie-ţuire, îşi asumă riscul de a fi suspectat de colaborare cu administraţia. Mai ales că era convins că va obţine de la Tilici o îmbunătăţire a regi-mului, iar atunci cei ce se vor fi grăbit să-l acuze de „turnătorie” vor trebui să-i ceară iertare şi să-i fie recunoscători. Mi-a ţinut o întreagă teorie a adevăratului curaj al omului mai înţelept, care îşi pune în joc chiar reputaţia, îndrăznind să ia o iniţiativă, reprobabilă, în ochii celor mulţi, care nu sunt în stare să se ridice deasupra unei judecăţi simpliste. Succesul oricărui progres n-a fost opera mulţimii, ci rezultatul luptei câte unui individ excepţional, al cărui sacrificiu n-a fost înţeles şi recu-noscut decât mai târziu de oamenii de rând. Citând în sprijin cazurile unor personaje istorice sau personalităţi politice contemporane, Ducu mi-a perorat o zi întreagă pe această temă, într-o pledoarie care friza para-noia. L-am ascultat toată vremea, fără să-l întrerup. Către seară, consi-derând că mă convinsese şi văzând probabil în tăcerea mea un asenti-ment, mi-a declarat pe un ton patetic:

— Am cel puţin satisfacţia că tu, pe care te preţuiesc, mă înţelegi. Părerile celorlalţi nu mă interesează!

— Fă cum crezi că e bine! I-am spus, fără să mă angajez mai mult.

De a doua zi dimineaţa, Ducu a cerut să fie scos la raportul comandan-tului. Abia peste alte două zile şi-a atins scopul.

L-a luat un gardian cu puţin înainte de prânz şi nu l-a adus înapoi decât târziu după-amiază. Cum a intrat pe uşă, s-a repezit la porţia lui de ciorbă pe care i-o păs-trasem, anunţându-na că-mi povesteşte după ce mănâncă. I-am spus că până atunci voi profita să mai dorm, simţindu-mă tare obosit. Şi fără să mă arăt deloc interesat de ce se întâmplase la raport, m-am întors cu faţa la perete şi am continuat să somnolez, aşa cum făceam cea mai mare parte din timp. Mă hotărâsem nu numai să fiu mai rezervat faţă de Ducu, dar să-l fac să şi remarce o răceală şi o schimbare în atitudinea mea. Cred că a remarcat-o din primul moment iar dacă nu, cu siguranţă după ce m-am trezit şi i-am ascultat relatarea întâlnirii pe care o avusese cu comandantul. Pretindea că fusese introdus în biroul lui Tilici, căruia îi descrisese situaţia disperată în care ne găseam şi îl rugase să dea dispo-ziţiile necesare pentru trecerea noastră la regimul alimentar normal al penitenciarului. Pentru a nu i se părea că cere o favoare i-a explicat că nu era vorba decât de o măsură în cadrul procedurii legale deoarece, odată cu pronunţarea verdictului, nu ne mai aflam sub autoritatea Secu-rităţii, ci intrasem automat sub jurisdicţia Direcţiei Generale a Peniten-ciarelor. Ducu susţinea că Tilici îl ascultase fără să-l întrerupă şi că dis-cutase apoi cu el civilizat, dar că în cele din urmă nu obţinuse de la el decât promisiunea că va raporta organelor superioare în drept, cerându-le rezolvarea problemei noastre. Ducu şi-a încheiat povestea, menţionând că mi-a reprodus întocmai întrevederea şi dialogul cu Tilici şi mi-a cerut părerea. Fără să-i răspund la întrebare, am remarcat că întrevederea, aşa cum mi-o relatase, nu putuse dura mai mult de zece sau cincisprezece minute ceea ce nu explica absenţa lui de câteva ore. Uşor stingherit, Ducu s-a lansat într-o lungă justificare a întârzierii survenite pe parcurs. Fusese mai întâi lăsat să aştepte pe un coridor, până ce venise Tilici. Apoi, după întrevedere nefiind nici un gardian disponibil

pentru a-l conduce înapoi, fusese închis într-o celulă goală, pe secţia dreptului comun. După o lungă vreme de aşteptare bătuse la uşă şi văzând figura mirată a gardianului care venise să-i dea ciudă, îşi dăduse seama că fusese uitat acolo de cel care-l închisese. Îmi povestea toate acestea cu lux de amănunte, tot ce remarcase, tot felul de crâmpeie din conversaţi-ile gardienilor pe care le surprinsese, devenind, pe măsură ce intra în detalii, tot mai volubil, tot mai degajat. Aş spune chiar, prea volubil şi prea degajat! Ca să nu mai vorbesc de faptul că „fusese uitat” într-o celulă! Părea să fie o practică frecventă în închisoarea din Oradea! Cum a terminat, Ducu mi-a cerut din nou părerea despre convorbirea cu Tilici

— Cred că era mai bine să nu fi ieşit la raport! I-am răspuns, fără alte explicaţii.

Văzând că nu sunt dispus la vorbă, Ducu n-a mai insistat în seara aceea. Eu am continuat să somnolez, iar el, după ce s-a mai plimbat un timp în lungul şi-n latul celulei, s-a aşezat pe marginea patului, unde a mai ră-mas încă multă vreme pe gânduri, înainte de a se culca. Reflectând la cele petrecute peste zi, cu toate că povestea lui Ducu părea verosimilă, instinctul mă împingea să n-o accept. Sau poate că inconştient fiind de faptul că, după atâta vreme de convieţuire, ajunsesem să-i cunosc aşa de bine mimica, inflexiunile din glas, cele mai mici reacţii, care se reflec-tau în gesturile, privirile şi atitudinile lui, încât îmi dădusem seama că povestea lui era cusută cu aţă albă. Nu aveam nici acum dovezi, aşa cum nu avusesem nici până aici şi nu-mi pot explica certitudinea pe care o căpătasem că, de data asta, Ducu minţise. Pe de-o parte mă simţeam uşurat. Parcă mi se luase o piatră de pe inimă. Nu mă mai simţeam cu conştiinţa încărcată de a-l fi înşelat, prefăcându-mă a-l trata ca pe un prieten, când de fapt îl suspectam şi-l ţineam sub observaţie. Puteam de aici înainte să-mi continui jocul, fără să-mi fac scrupule. Pe de altă parte însă, dispărând stimulentul subiectiv, din perioada în care simpatia mea

pentru el crescuse în detrimentul neîncrederii care se spulberase treptat, gândul că va trebui să împart mai departe celula cu el, acum când nu mă mai îndoiam de rolul lui, mi-a devenit insuportabil. Abia acum îmi dă-deam seama că totuşi căzusem într-o oarecare măsură în cursa întinsă. Încetul cu încetul, acordându-i zi de zi mai multă încredere şi devenin-du-mi tot mai simpatic, îi trecusem cu vederea o serie de defecte. Voisem inconştient să netezesc calea afecţiunii pe care începusem s-o resimt pentru el.

În noua dispoziţie de spirit în care mă găseam, nu mai eram înclinat să-i fac astfel de concesii, ba chiar eram pornit să le retrag pe cele făcute. Şi aşa, în noaptea aceea, după ce mi-am mai stăpânit gândurile pătimaşe, am reuşit să refac cu mai multă obiectivitate portretul lui Ducu, retuşân-du-i trăsăturile, acolo unde fusesem tentat să le îngroş, estompându-le şi întărindu-le acolo unde abia le schiţasem. Punându-i din nou în cauză persoana şi observându-i retrospectiv atitudinea în anumite momente din viaţa noastră comună de celulă, poziţia adoptată în discuţiile purtate cu el şi felul de a se prezenta pe sine şi de a gândi despre ceilalţi i-am des-coperit o serie de cusururi. Ambiţios şi egoist, cu o bună părere despre el, nerecunoscându-şi niciodată vreo greşeală, în schimb intransigent în a-i judeca pe ceilalţi, recurgând în povestirile lui la inexactităţi, exage-rări sau chiar la minciună, numai pentru a se prezenta într-o lumină bu-nă, ros în permanenţă de invidie, nu suporta să fie privat de ceva ce altul avea. Defectul major însă, mai ales asociat cu celelalte, înşirate mai îna-inte, era altul: Ducu era obsedat de mâncare. Era stăpânit de o foame psi-hică, bolnăvicioasă. Oricât încerca să-şi ascundă această pornire, nu reu-şea. Mi-o arătase din prima zi de când ajunsese cu mine în celulă. Eram în mod special sensibilizat de această apucătură, pe care o mai întâlni-sem în câteva cazuri. Pusesem atât de impresionat de manifestările de-gradante pe care le genera, mergând de la pierderea oricărui control

al ţinutei, al mimicii şi chiar al privirii în faţa gamelei şi până la cele mai umilitoare atitudini faţă de gardieni, încât repulsia mi-era mai puternică decât înţelegerea pentru această slăbiciune. Din prima zi, Ducu mi-a pus o întrebare, pe care la început n-am înţeles-o:

— Tu când ai obiceiul să-ţi mănânci pâinea?

Şi tot el mi-a lămurit nedumerirea. Mi-a explicat că lui îi este indiferent, că nu vrea decât să adopte procedeul meu, fie că am obiceiul să-mi mă-nânc sfertul de pâine ce ni se dădea deîndată ce-l primeam, fie că îl îm-part în două pentru a avea o bucată de pâine la fiecare masă, fie că îl mănânc seara înainte de culcare.

— Dar, de ce? L-am întrebat, fiindcă tot nu înţelesesem.

— Pentru ca să ne mâncăm sfertul de pâine împreună. Ştiu cât de neplă-cut e pentru cel care şi-a consumat toată pâinea, să privească la celălalt, care şi-a mai păstrat o bucată şi o mănâncă mai târziu în faţa lui.

Mi-a fost greu să-i răspund, nu numai fiindcă amuţisem la auzul proble-melor pe care şi le făcea dar şi pentru că nu aveam nici un „program fix în privinţa pâinii. O mâncam când mi se năzărea. De cele mai multe ori, imediat ce o primeam. Ducu s-a mirat, dar s-a învoit să se adapteze chiar la neregularitatea programului meu. Cred că se putea face un întreg studiu, urmării felul în care Ducu îşi mânca pâinea. Depunea cu grijă sfertul de pline pe batistă, pe care o întindea în prealabil pe pat. Urma ruperea şi împărţirea: coaja de o parte, miezul de alta. Pe urmă, separa fiecare bucătură cu atenţie ca să facă cât mai puţine firimituri şi, în fine, se apuca să mănânce. Dacă până aici fusese numai măsurat şi meticulos în mişcări, de-aici înainte, operaţia se desfăşura ca într-un film rulat cu încetinitorul. Prelungea, cu vizibilă plăcere, durata mas-ticaţiei, dincolo de limita justificată de dimensiunile îmbucăturii, amî-nând cât mai mult posibil înghiţirea ei. Pe măsură ce se împuţina numă-rul bucăţelelor de pe batistă, ritmul devenea tot mai lent şi cadenţa mes-tecatului se rărea şi ea. Când, în sfârşit,

dispărea şi ultima bucăţică, Ducu rămânea un moment cu ochii pironiţi în batista goală, absorbit de gân-duri. Apoi, deodată tresărea, se dezmeticea, parcă, şi-şi concentra cu atenţie privirea pe albul batistei, pe care, cu toată grija cu care proceda-se, căzuseră totuşi câteva firimituri. Bucuria descoperirii îi lumina faţa şi imediat se punea pe treabă. Cu vârful degetului arătător ciocănea încet în mijlocul batistei, până ce firimiturile se adunau la un loc. Îşi muia apoi pe limbă buricul degetului, ii aplica pe moviliţa abia vizibilă şi îl ducea ia gură, repetând operaţia de mai multe ori.

Priveam fascinat, dar totuşi pe furiş, la acest spectacol pe care Ducu mi-l oferea zilnic, nevrând să-şi dea seama că-l observ în această postură jenantă. Situaţii similare se mai repetau şi în restul zilei, la fiecare masă.

Dinainte chiar de a începe să se audă pe coridor zgomotele hârdaielor şi mişcarea prevestitoare a mesei, Ducu se plimba încoace şi-ncolo, oprin-du-se deseori la uşă să asculte. De cum intra în posesia gamelei cu cior-bă, pe care i-o întindea gardianul, i se plângea acestuia că mâncarea era insuficientă, încercând să-l înduplece să-i mai dea un supliment. De fiecare dată era refuzat, alegându-se doar cu o insultă sau o batjocură. Văzând că nu obţine nimic, (ceea ce nu-l împiedica să repete tentativa de fiecare dată), se retrăgea cu gamela pe pat şi începea să-şi mănânce apa chioară care ni se dădea, fără să mai scoată o vorbă şi fără să mai privească în altă parte. Părea să cadă într-un fel de transă, concentrat asupra gamelei şi pierzând orice contact cu ce se întâmpla în jur. Dacă îi adresam un cuvânt, nu mă auzea. Nimic nu-i putea întrerupe mişcarea mecanică, ca de automat, cu care ducea lingura din gamelă până la gură. La sfârşit, punea lingura de-o parte şi, metodic, ştergea pe toate părţile suprafaţa interioară a gamelei cu degetul arătător, pe care şi-l băga apoi în gură, sugându-şi-l de nişte resturi care nu puteau fi decât imaginare. Paturile noastre fiind faţă în faţă, când mânca, Ducu se aşeza pe cât putea cu spatele spre mine. Poate şi

pentru a se izola de priviri în timpul ritua-lului, mesei, dar şi fiindcă nu suporta felul meu de a mânca. Îmi spusese odată că nu putea înţelege procedeul meu. Mă obişnuisem să duc un colţ al gamelei la gură şi să beau lichidul străveziu cât mai repede, atâta vre-me cât era încă fierbinte. Cel puţin, dacă nu era hrănitor, profitam să mă încălzesc. Ceea ce mai rămânea pe fundul gamelei, cele câteva boabe de arpacaş, două-trei foi de varză sau sfărâmăturile unui cartof, le culegeam într-o singură lingură, după care depuneam gamela la uşă şi mă gră-beam să mă bag sub pătură, ca să nu pierd din căldura înmagazinată.

În orice caz, până aci mă abţinusem de a face vreo apreciere la toate aceste manifestări ale lui Ducu. Ba chiar mă prefăcusem a nu le vedea. În zilele următoare ieşirii lui la raport, nu l-am mai menajat însă. La prima împărţire a mesei, când din nou şi-a luat expresia şi tonul rugător pentru a obţine un supliment de la gardian, şi, ca de obicei, acesta i-a trântit uşa în nas, i-am atras atenţia că ar fi cazul să înceteze să se mai umilească. S-a născut astfel prima discuţie între noi, Ducu încercând să argumenteze că, în condiţiile de luptă pentru supravieţuire, astfel de no-ţiuni nu-şi au locul. Nu m-am lăsat şi i-am spus că eu înţeleg să mă rali-ez la punctul de vedere al marii majorităţi a deţinuţilor, care au reuşit să stabilească nişte norme de ţinută generală, care să fie demnă de atitudi-nea unor deţinuţi politici şi să ne diferenţieze de dreptul comun. De ase-menea, i-am declarat că sunt de acord cu procedeul de excludere din rândurile noastre şi de izolare a celor ce nu respectă aceste norme. Afirmaţiile mele atinseseră punctul critic, care ar fi trebuit să declanşeze conflictul şi ruptura totală, dacă Ducu ar mai fi replicat. Brusc însă, şi-a schimbat poziţia. A cedat, mi-a dat dreptate, a recunoscut că nu se gân-dise la impresia pe care putea s-o producă atitudinea lui, adăugind că nu are rost să ne lăsăm furaţi de patima discuţiei şi să ajungem să ne cer-tăm. Capitularea lui Ducu, când îl ştiam cât era de ambiţios şi orgolios, mi-a

întărit convingerea că se afla în misiune comandată la mine în ca-meră şi de aceea nu-şi putea permite să rupă relaţiile cu mine, cum l-ar fi împins în mod normal firea s-o facă, după toate cele ce-i spusesem.

În zilele următoare, la ora mesei, priveam cu o plăcere sadică aproape, cum Ducu, vizibil contrariat, îşi lua gamela din mâna gardianului, stâpî-nin-du-se ca să nu se mai milogească pentru supliment. Începusem să simt o plăcere morbidă să-l aţâţ. Aşa bunăoară într-o zi, în timp ce Ducu îşi mânca pâinea după tipicul obişnuit, eu muşcam din sfertul meu de pâine, plimbându-mă prin celulă. Oricât ar fi fost de cufundat în îndelet-nicirea lui, aplecat deasupra batistei pe care îşi înşirase bucăţelele de miez şi coajă, era imposibil să-i scape din vedere mişcările mele. Pe asta şi contam de altfel, prefăcându-mă totodată a nu băga de seamă că mă observă. Mă plimbam, părând căzut pe gânduri şi de fiecare dată după ce muşcam din pâine, cu mâna liberă făceam gestul firesc de a scutura firimiturile care îmi cădeau pe piept şi pe reverele hainei. La al treilea sau al patrulea astfel de gest şi mai cu seamă când câteva firi-mituri mai mari pe care le îndepărtasem, căzuseră pe jos fără ca să mă sinchisesc, Ducu şi-a pierdut cumpătul şi a izbucnit indignat:

— Este o adevărată blasfemie, când suntem în halul ăsta de flămânzi şi când pentru noi fiecare firimitură este vitală, să-ţi baţi joc de pâinea pe care o primeşti!

Făcându-mă că mă trezesc din gândurile mele şi nebăgându-i în seamă iritarea, i-am explicat foarte calm şi pe un ton liniştit că obsesia foamei îl face să exagereze şi să-şi piardă controlul. Cele câteva firimituri care îmi căzuseră pe jos nu reprezentau nici măcar volumul a trei boabe de grâu. Cu sau fără ele, nu se schimba nimic. Nu eram nici mai sătul, nici mai flămând. Soarta noastră era oricum pecetluită, dacă nu avea să se producă o schimbare substanţială în regimul nostru alimentar şi nu una la nivel de firimituri.

— Dar ce, ţie nu ţi-e foame? Mi-a zis Ducu încă clocotind.

— Ba da! La fel ca tuturor! Dar cum nu e nimic de făcut, nu mă preo-cupă gândul mâncării şi uit de foame. Mi-amintesc numai când se deschi-de uşa şi ni se dă ceea ce ni se dă!

Ducu a tăcut. Cu toate că prin însăşi ieşirea lui se pusese în inferioritate iar din scurta noastră altercaţie se putea considera umilit, a decis totuşi c e mai bine să tacă şi să nu învenineze atmosfera. Mai mult chiar, am putut înregistra din partea lui un nou efort de a-mi recâştiga simpatia, pe care simţea că o pierduse. Câteva zile mai târziu, mi-a declarat că n-a renunţat la ideea de a lupta mai departe pentru salvarea noastră. Va cere din nou să fie scos la raportul lui Tilici, pentru a-i reaminti că-i promisese sa raporteze „mai sus" cazul nostru. Spera să afle de la el, dacă întreprinsese ceva în acest sens şi dacă eventual primise vreun răspuns. A ţinut să adauge că ştie acum că îl dezaprob, dar că era sigur că putea conta pe onestitatea mea, dar va avea succes şi că atunci îi voi recunoaşte meritul. După un timp de insistenţe la uşă, într-o bună zi a fost scos din celulă. De data asta, n-a lipsit mai mult de o jumătate de oră. La întoarcere, nu l-am întrebat nimic, nici el nu s-a grăbit să-mi spună. A început să se plimbe de la un cap la altul al celulei, sum-bru şi îngândurat. Nu-mi dădeam încă seama că Ducu pregătise o lovi-tură de teatru. Deodată s-a oprit din mers şi s-a aşezat pe patul meu. A dat să zică ceva, s-a răzgândit şi apoi, ca şi cum ar fi vorbit cu sine însuşi l-am auzit spunând:

— Nu ştiu ce să fac…

Părea profund tulburat.

A mai stat un moment nehotărât şi iar s-a sculat şi şi-a reluat plimbarea. Mă decisesem să tac, convins că va sfârşi prin a vorbi. Gândeam că voia să-mi destăinuie adevărul, în privinţa contactelor lui cu administraţia.

Mai auzisem de la alţii despre astfel de cazuri de turnători ce se spovedi seră camarazilor lor. Respectivul fusese iertat

şi reintegrat, bu-curându-se sprijinul şi solidaritatea de care avusese nevoie pentru a su-porta perioada represalii, declanşată împotriva lui de administraţie, pen-tru a-l recupera. După presiuni de tot felul, când ofiţerul politic ajungea la concluzia că nu-l mai putea face să colaboreze, renunţa şi-l lăsa în plata Domnului.

Când, după câteva minute, Ducu s-a aşezat din nou pe marginea patului meu şi, privindu-mă ţintă în ochi, m-a întrebat cu o voce plină de gravi-tate dacă pot păstra un secret, subliniind că e vorba de viaţă şi de moar-te, am fost convins că presupunerea mea fusese justă. De aceea, i-am răspuns că atâta vreme cât este vorba de păstrarea unui secret care ser-veşte cauzei noastră nu a administraţiei, poate conta pe mine. Ducu m-a anunţat că va trebui facă mai întâi o lungă incursiune în trecut, pentru ca să pot înţelege situai în care se găsea acum şi despre care voia să-mi vorbească. Va trebui să am răbdare şi să-l ascult.

Şi Ducu şi-a început povestea. O poveste care nu numai că nu avea nici o contingenţă cu ceea ce bănuisem că voia să-mi destăinuie, dar depăşea şi ceea ce imaginaţia cea mai bogată m-ar fi făcut să-mi închipui. Era vorba de o incredibilă biografie a unui agent secret al ser-viciilor de informaţii engleze. Un roman de spionaj, cum cred că nu se mai scrisese. Iar acel era chiar el, Ducu. Ducu a vorbit neîntrerupt câteva ore în şir, până seara târziu. Redau cât mai pe scurt această poveste halu-cinantă.

A fost recrutat de serviciile de informaţii engleze încă din tim-pul războiului. (Subliniez că, la vremea aceea, Ducu nu împlinise 20 de ani!). Culesese şi comunicase tot felul de date despre trupele germane, primind la început misiuni mai uşoare (să înregistreze numerele auto-mobilelor militare germane sau să semnaleze adresele clădirilor din Bu-cureşti, ocupate de serviciile Wermacht-ului), iar mai târziu, din ce în ce mai grele, fiecare din cele pe care mi le-a citat ca exemplu, reprezen-tând, singură, o aventură

demnă de un roman de spionaj. (Furt de docu-mente secrete, sabotaje de linii ferate etc).

După 23 august 1944, îşi continuase activitatea, de data aceasta obiecti-vul fiind trupele sovietice. Pe măsură ce îşi dovedise destoinicia, fusese promovat de la simplu agent şi „căsuţă poştală” – la început – până la şef ul unei reţele mai mici, apoi al uneia mai mari şi în cele din urmă „rezident” pentru România. (Am reţinut chiar termenul întrebuinţat de Ducu). În această calitate avea totala libertate de iniţiativă să organizeze şi să extindă reţeaua în toată ţara. Primea dispoziţiile direct de la centru, prin agenţi speciali, prin radio (în emisiuni codificate – bineînţeles) sau personal de la Viena ori Istanbul, unde fusese de câteva ori ca să participe la reuniuni la nivel înalt ale serviciului. (Călătorise cu acte false sub diferite nume sau cu un avion special trimis să-l ridice noap-tea, de undeva din Bărăgan, dintr-un punct anume, stabilit şi comunicat tot prin mesaje cifrate, transmise prin radio). Primise ca sarcini princi-pale să coordoneze acţiunile diferitelor grupuri de rezistenţă din munţi şi să organizeze o filieră prin care să trimită în vest diverse personalităţi sau oameni din reţea, deconspiraţi, care trebuiau salvaţi.

Depusese o activitate neobosită în acest scop, reuşind să stabilească le-găturі şi să recruteze oameni din toate domeniile care îl interesau: arma-tă, marină, aviaţie etc. Începând de aici, firul poveştii lui Ducu se împle-tea cu faptele, datele şi personajele pe care le cunoşteam din procesul în care fusese condamnat, proces despre care scrisese şi presa comunistă a vremii, cunoscut şi sub numele de „procesul Nunţiaturii de la Bucu-reşti” şi despre care aflasem nenumărate episoade de la cei ce fuseseră condamnaţi în acel lot şi care se aflau în închisoare cu noi. Nici din rela-tările presei şi nici din spusele celor condamnaţi nu reeşise însă că rolul principal îl jucase Ducu Ciocâlteu, capii lotului fiind Niki Vâlsan (ofiţer din marina

comercială) şi Vasile Ciobanu (pilot în aviaţia civilă), amândoi condamnaţi la moarte.

Ducu mi-a explicat că nu numai că nimeni din lot nu ştia că el era ade-văratul şef al reţelei, dar nici măcar Securitatea nu descoperise acest lu-cru. Printr-o succesiune de greşeli ale unor membri, Securitatea aflase o parte numai din activitatea organizaţiei şi el fusese implicat în proces pentru nişte fapte cu totul marginale, singurele care ieşiseră la iveală în anchetă. Când a ajuns la acest punct al povestirii, Ducu s-a întrerupt, anunţându-mă că va continua a doua zi. Ne-am culcat. Cu toate că era foarte târziu noaptea, am mai rămas treaz o bucată de vreme, reflectând la toate câte le auzisem. Eram de-a dreptul uluit! Aveam oare de-a face cu un mitoman, cu un paranoic sau, pur şi simplu, Ducu îmi socotise credulitatea, pe care mă străduiam s-o simulez, drept un grad de prostie atât de mare, încât mă considera capabil să înghit asemenea gogoşi? Mai târziu m-am convins că era vorba de toate la un loc. Totuşi, nu vedeam ce motiv îl determinase deodată să treacă la astfel de aşa-zise confidenţe elucubrante când, până aci, tot ce-mi povestise de când stăteam împreu-nă, se menţinuse în limitele decente ale credibilităţii, chiar dacă, pe ici, pe colo, surprinsesem nişte inexactităţi. Abia în seara următoare aveam să mă lămuresc.

A doua zi dimineaţă, Ducu a început prin a mă întreba, ce păre-re aveam despre cele ce-mi destăinuise. I-am dat un răspuns sincer, spunându-i că povestea lui mă impresionase, că mi s-a părut extraordi-nar de interesantă şi că niciodată nu l-aş fi bănuit de o astfel de activi-tate. După „număr", împărţirea terciului şi programul de dimineaţă, când agitaţia pe coridor s-a potolit şi Ducu s-a asigurat că gardianul a părăsit celularul, am ascultat urmarea istorisirii.

După condamnare, Ducu a fost trimis Ia Jilava, care era poarta de intrare prin care orice deţinut pătrundea în lumea penitenciarelor. Era deja de multă vreme în

închisoare, când, într-o zi, pe neaşteptate, a fost scos din celulă, suit într-o dubă şi dus la Ministerul de Interne. Nu era vorba de o nouă anchetă, ci de reluarea celei vechi. La început nu i-a înţeles rostul, dar, pe măsură ca ancheta avansa, şi-a dat seama că Secu-ritatea descoperise noi elemente din activitatea lui trecută, care o puse-seră pe urmele adevăratului lui rol de spionaj. Totuşi, certitudinea lipsea şi, cu toate presiunile la care a fost supus, Ducu n-a recunoscut nimic, convins fiind că, dacă ar fi făcut-o, ar fi deschis calea spre un nou pro-ces, din care nu ar mai fi scăpat fără o sentinţă capitală. Cele câteva luni de cercetări, în care metodele au alternat: şedinţe de tortură şi convor-biri civilizate pentru a-i smulge mărturisirea, n-au dat nici un rezultat.

Ducu a fost din nou trimis la închisoare. De data asta la mina de la Baia Sprie. Credea că afacerea fusese înmormântată. Într-o bună zi, însă, când se aştepta cel mai puţin, a fost chemat în biroul ofiţerului politic, care s-a retras, lăsându-l singur cu un personaj necunoscut, îmbrăcat civil. De la primele vorbe schimbate, şi-a dat seama că nu era un anchetator de rând. Elegant civilizat, vorbind curent engleza şi franceza, Ducu a rea-lizat că avea de-a face cu un om important al serviciilor de informaţii româneşti, care lucra în străinătate. Individul i-a vorbit deschis, de la om la om. L-a invitat să ia loc, i-a oferit o ţigară şi i-a cerut să-l asculte. L-a anunţat de la început el n-a venit să-l ancheteze, că nu se ocupă de aşa ceva, ci de lucruri mai importante, care depăşesc acest nivel. În câte-va fraze, l-a făcut să înţeleagă că este la curent cu activitatea şi poziţia pe care Ducu le avusese în cadrul serviciilor de informaţii engleze. A făcut aluzie la câteva persoane din ierarhia acestor servicii, pe care Ducu le cunoscuse la Viena şi Istanbul şi i-a pomenit de anumite întrevederi şi convorbiri secrete, despre care omul părea perfect informat. Toate cele ce i le-a spus constituiau nişte dovezi zdrobitoare împotriva lui Ducu, suficiente pentru a-l

trimite în faţa unui tribunal şi apoi în faţa plutonului de execuţie. Dar, se pare că nu asta îl interesa.

Venise să stea de vorbă cu Ducu, pentru a-i arăta că toată activitate lui trecută îi era cunoscută şi că, datorită acestui fapt, se crease o nouă situ-aţie, pe care voia să i-o expună. Şi iată cum: Dacă până aci viaţa lui Du-cu păruse că avea să se limiteze, în următorii 20 de ani, cât era condam-nat, la raporturile obişnuite dintre un deţinut şi administraţia peni-tenciară, de aici înainte, din momentul în care apartenenţa lui la servi-ciul de informaţii englez fusese descoperită, i se deschideau alte pers-pective de viitor. Scopul era să i se aducă la cunoştinţă, Ducu urmând să aleagă între următoarele două soluţii: să accepte să colaboreze cu el per-sonal, ceea ce i-ar aduce libertatea şi o viaţă lipsită de griji, sau să re-fuze formula care i se oferea, rămânând în acest caz mai departe un sim-plu deţinut, urmând să fie eliberat peste 20 de ani, când va fi deja în vâr-stă. Bineînţeles, dacă va supravieţui regimului penitenciar. Serviciul special pe care îl conducea nu avea de gând să comunice organelor de securitate conţinutul dosarului lui Ducu, cu noile dovezi, care i-ar aduce în mod cert condamnarea la moarte. Pentru ei era suficient că Ducu fu-sese scos din activitate şi condamnarea lui la moarte nu le-ar mai aduce nici un avantaj în plus. Dimpotrivă, în viaţă fiind, dacă acceptă colaborarea, vor avea de câştigat.

De aceea ţinuse să vină personal, să ia contact cu Ducu, să-i explice cu toată sinceritatea situaţia şi să-i facă această ofertă. Nu-i cerea răspuns imediat şi nici nu-i fixa vreun termen limită pentru a se hotărî. Dacă nu accepta propunerea, nu-l va mai vedea niciodată. Dacă va opta pentru colaborare, oricând şi oriunde s-ar afla, nu va avea decât să ceară să fie scos la raportul ofiţerului politic al închisorii, căruia va trebui să-i spună numai un singur cuvânt. Un nume, pe care nu-l mai ţin minte. Numele era fictiv şi de fapt reprezenta o parolă. Ofiţerul politic va şti unde să semnaleze faptul şi, în acest caz, se vor întâlni din

nou, pentru a discuta şi pune la punct toate amănuntele colaborării. Cu aceste cuvinte, con-vorbirea lor s-a încheiat şi misteriosul personaj şi-a luat rămas bun, mă-nifestându-şi speranţa că, după ce va reflecta asupra celor discutate, Ducu va accepta propunerea lui şi îl va anunţa. Ducu, la rândul lui, i-a promis că se va gândi la oferta făcută, cu toate că era dinainte hotărât să nu-i dea curs. Şi într-adevăr, de-atunci nici nu s-a mai gândit la vizita acelui personaj, resemnându-se la statutul lui de simplu deţinut. Abia acum, la Oradea, când îşi dăduse seama că nu avea prea mari şanse să scape cu viaţă din regimul de exterminare care se impusese, s-a gândit să reia contactul cu el. Nu cu gândul să accepte într-adevăr propunerea, ci cu speranţa că va fi transferat, pentru convorbiri, într-un alt loc de detenţie, scăpând, pentru un timp măcar, de regimul de la Oradea. Cu câteva zile înainte de proces şi deci înainte de a ajunge la mine în celulă, procedase aşa cum i se recomandase. Ieşise la raportul „politicului" şi îi dăduse parola, rămânând înţeles cu el că după proces va cere din nou să iasă la raport, urmând să fie scos, numai atunci când îşi va face apariţia „eminenţa cenuşie", ca să ia contact cu el. Era o măsură de precauţie, pentru ca ceilalţi deţinuţi să aibă impresia că Ducu a ieşit la raport la cererea lui, pentru a protesta împotriva regimului din închisoare, şi nu la iniţiativa ofiţerului politic, ceea ce ar fi stârnit suspiciuni. Din acest mo-tiv, şi mai ales că nu mă cunoştea încă destul de bine şi deci nu ştia dacă putea avea încredere în mine, nu-mi spusese adevărul în privinţa primei lui ieşiri la raport, când, de fapt, stătuse de vorbă cu „personajul miste-rios" şi nu cu Tilici, cum îmi povestise. La fel se întâmplase şi la a doua ieşire la raport.

În cele două întrevederi, după ce Ducu declarase că e de acord să cola-boreze, interlocutorul lui îi explicase cum urma să se desfăşoare această colaborare şi ce aştepta din partea lui. Ducu urma să plece în străinătate! Acolo, va relua legătura cu serviciile engleze şi va continua să lucreze

ca şi înainte pentru ele, până ce îşi va consolida din nou poziţia în cadrul reţelei. Abia atunci, personajul misterios îl va contacta. Cu alte cuvinte, va avea misiunea să-şi reia locul în serviciul de informaţii englez, dar lucrând de data asta pentru Bucureşti. Riscul ca Ducu să nu colaboreze sincer, odată ajuns în străinătate, fusese prevăzut. În această ipoteză, Bucureştiul putea oricând produce dovezi că Ducu era agentul lui, com-promiţându-l sau chiar eliminându-l, aşa cum se mai întâmplase în alte cazuri de trădare. Pentru avantajele pe care le putea avea însă de pe ur-ma unei colaborări sincere, serviciul românesc considera că merita să-şi asume riscul unui eşec, care nu-l costa nimic. Numai Ducu avea totul de pierdut şi nu era de presupus că va alege această cale, când îi stătea în faţă alternativa de a avea totul de câştigat. După ce interlocutorul lui Du-cu i-a expus în linii mari planul lui de activitate în străinătate, a trecut la amănunte (de care nu-mi mai amintesc), dar care toate purtau aceeaşi amprentă fantastică, de roman de spionaj. Era vorba de felul în care Du-cu va ieşi din închisoare şi apoi din ţară. Trebuia procedat cu maximum de prudenţă, pentru ca serviciile străine de informaţii, care îşi aveau şi ele informatorii lor în ţară, să nu aibă nici cea mai mică suspiciune în privinţa lui Ducu. O simplă bănuială că Ducu ar fi trecut de partea ser-viciului românesc ar fi compromis totul. Aşa că nu putea fi vorba de o eliberare a lui printr-o procedură legală. Ducu trebuia să părăsească în-chisoarea, evadând. Prin fuga noastră de la Cavnic, Ducu îşi dovedise intenţia de a uza de această cale, pentru a scăpa din închisoare. Precedentul constituia un argument convingător şi urma să dea credibilitate recidivării actului. Bineînţeles că această a doua evadare va fi facilitată în timpul transferării lui la Ministerul de Interne, sub pretextul unei noi anchete, când i se va da posibilitatea de a fugi de sub escortă. Până aici totul putea fi perfect organizat şi la adăpost de orice fel de indiscreţii. De aci înainte însă, „personajul misterios” nu-i

mai putea oferi decât un buletin de identitate cu nume fals, cu care Ducu să circule nestingherit. Fuga din ţară, fie prin trecerea clandestină a frontierei, fie utilizând vreo cale organizată de serviciile străine, cădea în sarcina lui Ducu. Numai printr-o fugă autentică în străinătate putea să se acrediteze în Occident ca persoană de încredere şi să nu fie suspectat. Trecerea prin pericolele inerente ale unei fugi peste frontieră era cea mai bună recomandare cu care se putea prezenta în faţa serviciilor de informaţii engleze. Cu toate că Ducu i-a reamintit că trecuseră patru ani de la arestarea lui şi că în acest răstimp toate legăturile pe care le avusese înainte se pierduseră şi nu mai ştia unde şi cui să se adreseze pentru a găsi o filieră care să-l ajute să fugă din ţară, interlocutorul lui n-a cedat. I-a spus că îi lasă timp de gândit, că e sigur că Ducu va şti să găsească persoana potrivită din fosta lui reţea (ce fusese dezmembrată) care să-l ajute să treacă frontie-ra. Oricum, organizarea evadării lui de sub escortă cerea timp şi nu trebuia să aibă loc înainte de venirea primăverii, când clima va fi mai prielnică. Înainte de a pleca, „misteriosul personaj” i-a spus că mai rămâne o săptămână în Oradea, reţinut de anumite treburi şi că în acel răstimp Ducu poate apela la el, dacă între timp îşi aminteşte de vreo persoană care îi poate fi utilă şi dacă are nevoie de vreo lămurire supli-mentară! Apoi îşi luase rămas bun şi plecase, iar Ducu mi-a explicat de ce, odată revenit în celulă, fusese atât de preocupat şi frământat de gân-duri, până ce se hotărâse să-mi vorbească.

După ce examinase în amănunţime propunerea ce i se făcuse, se decise-se s-o accepte, bineînţeles cu intenţia ca odată ajuns în străinătate să declare întregul adevăr serviciilor engleze, urmând ca în aparenţă să procedeze conform instrucţiunilor pe care le va primi de la omul de contact al Bucureştiului, dar, de fapt, să lucreze pentru cauza şi intere-sele serviciului occidental. Îşi dădea seama de primejdiile la care se expunea, dar găsea că era de datoria lui să continue lupta împotriva comunismului prin

orice mijloace ori de câte ori i se oferea prilejul. Faptul că ştia (şi de când stătea cu mine se convinsese personal) că eram un duşman tot aşa de neînduplecat ai regimului comunist, ca şi el, îl de-terminase să-mi facă toate aceste destăinuiri pentru că avea nevoie de ajutorul meu. Eram singurul om în care avusese vreodată atâta încrede-re, încât să se dea pe mâna mea şi totodată ceară să particip la ceea ce avea de gând să întreprindă. M-a rugat să-l ascult cu atenţie, să reflectez în linişte la propunerea ce-mi va face şi apoi să-i dau răspunsul. Dacă o voi refuza, mă ruga să uit tot ce-mi povestise. Va înţelege atitudinea mea şi prietenia noastră nu va fi afectată de acest refuz. Dacă voi accep-ta, vom avea ocazia să realizăm împreună un lucru extraordinar. Planul lui Ducu era următorul, în cazul că eram de acord:

Să-i spună „personajului misterios" că odată liber, prin pseudoevadarea ce va fi pusă la cale, nu vedea decât o singură soluţie de a-şi croi drum mai departe, atât în ţară în clandestinitate, cât şi peste frontieră. Soluţia era să i se faciliteze evadarea împreună cu un alt deţinut. Acel deţinut, dacă bineînţeles îmi voi da asentimentul, voi fi eu. Şi Ducu îşi va argu-menta astfel propunerea: Ioanid a trăit recent în clandestinitate şi timp de trei luni s-a descurcat datorită legăturilor pe care le-a avut. Are deci nu numai legături şi cunoştinţe, dar este şi familiarizat cu viaţa de afară, ceea ce lui, lui Ducu îi lipseşte, fiindcă de patru ani de când era închis pierduse orice contact cu realitatea exterioară. Ioanid fusese prins înain-te de a-şi realiza intenţia de a fugi în străinătate, ceea ce denotă că are cunoştinţe încă proaspete despre o cale de a trece frontiera, ceea ce el personal nu avea. Propunea, deci, ca Ioanid să nu fie pus la curent cu nimic, ci pur şi simplu să fie transferat împreună cu el. Ioanid va evada şi el în timpul transferului, fiind convins că profită de o neglijenţă a es-cortei, neputându-şi închipui că ocazia prielnică de fugă îi este oferită cu bună ştiinţă. În felul acesta, evadând amândoi, se va bucura de

totala în-credere a lui Ioanid, care îl va face părtaş la soluţiile lui de supravieţuire în ilegalitate şi de fugă din ţară.

După ce mi-a expus planul pe care voia să-l supună „misteriosului personaj”, Ducu a insistat să nu-i dau nici un răspuns înainte de a mă gândi bine, dacă accept sau nu să pornesc cu el pe drumul pe care l-a imaginat. Nu ştiu ce m-a făcut să resping timpul de gândire şi să-i declar că accept fără ezitare formula propusă. Cred că spontaneitatea răspunsu-lui meu fusese provocată de curiozitate. Eram nerăbdător să-l aud pe Ducu punându-mi întrebările cheie: ce relaţii aveam afară şi cine erau persoanele la care intenţionam să apelez pentru a ne adăposti şi a ne ajuta să trecem frontiera? Abia mai târziu am realizat că, acceptând pro-punerea lui Ducu, făcusem şi o imprudenţă, acordul meu reprezentând implicit şi o recunoaştere că aveam astfel de relaţii. Nu mai aveam nici o îndoială că Ducu inventase toată această poveste fantastică, numai pentru a obţine de la mine aceste informaţii. Intenţia lui ticăloasă îmi părea evidentă, dar totodată mă convinsesem că Ducu nu era un om perfect normal. Numai un om cu o minte dezechilibrată putea să des-făşoare o imaginaţie aşa de prodigioasă, să se îmbete singur cu propriile lui vorbe şi să se identifice în aşa măsură cu rolul pe care şi-l inventase, încât sunt convins că sfârşise el însuşi prin a crede că tot ce spusese în poveştile lui era adevărat. E drept că, dacă nu aş fi avut ocazia să-l as-cult în ultimele două zile, nu aş fi ajuns niciodată la această constatare şi aş fi rămas cu impresia pe care mi-o făcuse până atunci: un băiat inte-ligent, cu o memorie excepţională, o judecată limpede şi o logică per-fectă. Ducu s-a declarat foarte satisfăcut de răspunsul meu, spunându-mi că abia aşteaptă să iasă din nou la raport, pentru a încerca să-şi pună planul în aplicare. Eu, în schimb, am rămas decepţionat. Ducu nu mi-a pus nici un fel de întrebare cu privire la cunoştinţele mele de afară, pe sprijinul cărora puteam conta după ce vom evada. Avea s-o

facă extrem de discret în zilele următoare. La răspunsurile mele ambigui sau evazive nu a insistat, mulţumindu-se să revină cu altă ocazie. Începând de a doua zi chiar, Ducu a cerut din nou să fie scos la raport.

Între timp, o altă preocupare a pus stăpânire pe celularul nostru. Cam tot în acele zile în care Ducu insista să fie scos la raport, convorbirile purta-te prin vizetă, care stagnaseră de o bună bucată de vreme, au fost din nou reluate. Nu-mi aduc aminte de la cine a pornit iniţiativa care ne-a stimulat să ne înfrângem apatia în care căzusem. Subiectul pus în discu-ţie nu era nou, dar pe zi ce trecea devenise tot mai acut şi toţi ajunsesem la aceeaşi concluzie: rezistenţa noastră fizică se apropia de sfârşit. Mai toţi eram de părere că trebuie să întreprindem ceva şi să nu aşteptăm ca mieii la tăiere, fără să reacţionăm. În ipoteza că regimul la care eram supuşi va continua în decurs de câteva săptămâni vom atinge limita extremă a slăbiciunii şi, deci, momentul în care organismul cedează. Cum semne de îmbunătăţire nu se arătau şi sfârşitul fatal spre care ne în-dreptam părea inevitabil, nu mai vedeam decât două soluţii. Ori să aş-teptăm resemnaţi până ce rând pe rând vom pieri, ori să atragem atenţia asupra situaţiei noastre, printr-o acţiune disperată, mizând totul pe ipote-za că eram victimele unui abuz local şi că, sesizând forurile superioare, acestea vor interveni. Aşa am ajuns să ne gândim că, în acest sens, sin-gura acţiune posibilă era greva foamei. Culmea paradoxului şi ironiei: să faci greva foamei, ca să nu mori de inaniţie. Dacă regimul ce ni se aplica nu era de iniţiativă locală, ci hotărât de sus, atunci, cel puţin, ne vom scurta chinul, grăbindu-ne sfârşitul. Dar şi dacă era vorba de un abuz local, o grevă, în halul de slăbiciune în care ne aflam, putea, până la intervenţia forurilor superioare, să ne ducă la acelaşi deznodământ.

Majoritatea s-a decis totuşi pentru grevă. Nu-mi mai amintesc cine n-a fost de acord. Mi-amintesc doar că doi sau trei. Când totul a fost decis, într-o bună dimineaţă, spre

surprinderea gardianului de serviciu am refuzat să primim terciul şi am cerut să vorbim cu ofiţerul de servi-ciu. Cu această ocazie, s-a întâmplat şi un lucru la care nu mă aşteptam: Ducu s-a solidarizat cu acţiunea noastră, refuzând şi el mâncarea. Ştiindu-l cât era de obsedat de foame, sperasem că nu va participa la ac-ţiune şi că voi scăpa astfel de el din celulă, administraţia având obiceiul în astfel de cazuri să recurgă la măsuri de izolare a greviştilor de ceilalţi deţinuţi. Ofiţerul de serviciu nu şi-a făcut apariţia decât după ce am refu-zat şi masa de prânz. La fiecare celulă, aşa cum ne înţelesesem, i s-a ce-rut acelaşi lucru: să ne dea câte o foaie de hârtie ca să declarăm în scris greva foamei. Răspunsul, cum era de aşteptat, a venit sub formă de ploaie de insulte şi ameninţări cu pedepse pentru indisciplină, dacă nu renunţăm la grevă. Neobţinând nici un rezultat prin tentativa lui de inti-midare, a plecat trântind pe rând uşile celulelor şi, în următoarele trei zile, nimeni nu s-a mai ocupat de greva noastră. Programul se desfăşura după tipicul zilnic, cu singura diferenţă că, la ora prânzului, ni se deschi-dea uşa şi ni se punea gamela cu mâncare pe jos, iar la ora cinei ne-o înlocuiau cu mâncarea de seară. Înainte de închidere, gamela era scoasă din celulă, pentru ca a doua zi operaţia să se repete întocmai, începând cu terciul de dimineaţă. Şi toate astea, fără nici un comentariu, nici din partea gardienilor, nici dintr-a noastră. Chiar faptul că stăteam în pat şi nu ne sculam să ne luăm gamela de la uşă părea, să treacă neobservat de gardieni. Numai raţia zilnică de pâine rămânea în celulă şi, cu fiecare zi ce trecea, numărul bucăţilor înşirate pe pervazul ferestrei creştea cu câte un sfert de pâine în plus. Un fel de răboj, care arăta de câte zile ne aflam în grevă. Se făcuseră opt bucăţi de pâine în firida ferestrei noastre (patru ale lui Ducu şi patru ale mele), când, în fine, administraţia închisorii s-a hotărât să ne bage în seamă. Împărţiţi în trei echipe, toţi ofiţerii peniten-ciarului, însoţiţi de o suită de gardieni, au năvălit în celular. Una din echipe era condusă de ofiţerul politic

Roboiu, iar celelalte două de câte unul din ofiţerii de serviciu. Fiecare a intrat în câte o celulă şi şi-a înce-put „munca de lămurire”, căci despre o astfel de campanie era vorba. Tilici, comandantul, supraveghea întreaga operaţie, intervenind când într-o parte, când într-alta. Pe un ton liniştit, aş putea spune chiar blând, au început să ne sfătuiască părinteşte să nu ne punem sănătatea şi viaţa în pericol şi să renunţăm la grevă. Recunoşteau că aveam dreptate să ne plângem de regimul neomenos la care eram supuşi, de care nu era răs-punzătoare administraţia închisorii, care nu făcea decât să execute întoc-mai dispoziţiile pe care le primise în privinţa noastră, dar că nu trebuia să protestăm pe această cale. Greva era un act de indisciplină, care nu putea să dea rezultate şi de pe această poziţie nimeni nu va sta de vorbă cu noi ca să ne asculte doleanţele. Ne-au sfătuit să renunţăm la grevă, promiţând să treacă sub tăcere actul nostru de indisciplină, să nu-l rapor-teze organelor superioare. Totodată, ne promiteau că vor raporta „mai sus” situaţia grea în care ne găseam, susţinându-ne cererea de îmbunătă-ţire a regimului. Ne-au asigurat că numai pe această cale şi prin inter-venţia lor vom obţine câştig de cauză. Cam în acelaşi fel au pledat în fiecare celulă. La noi, a făcut-o Roboiu, ofiţerul politic. În toate celulele s-au izbit de acelaşi refuz. Numai exprimarea lui a fost diferită. Şi eu şi Ducu eram întinşi pe pat şi nu schiţasem nici o intenţie de a ne scula în picioare. Roboiu s-a prefăcut a nu remarca abaterea de la regulament, continuând să insiste, cu duhul blândeţii, să-i urmăm sfatul.

La un moment dat, s-au auzit pe coridor tonuri mai ridicate şi glasuri mai răstite, care proveneau din alte celule, unde se desfăşura aceeaşi campanie. Reprezentanţii administraţiei începuseră să-şi piardă răbdarea iar unii din camarazii noştri intraseră cu ei în polemică, spu-nându-le că nu se vor lăsa ademeniţi de ipocrizia lor atât de transparentă. Încet, încet, tensiunea creştea, spiritele se înfierbântau şi atmosfera se învenina. Intervenţiile lui Tilici,

care se ţinuse până aci în rezervă, au constituit o dezlegare pentru ceilalţi ofiţeri pentru a reveni la limbajul şi tonul lor de toate zilele, iar pentru noi picătura care a umplut paharul. La ameninţările şi insultele lui Tilici, la care s-au asociat şi ofiţeri şi gardieni, am răspuns toţi, din toate celulele, vociferând în fel şi chip, cât ne ţineau puterile. În vacarmul care s-a produs, n-am mai ţinut seamă de nimic, aşa că am ajuns să ne insultăm reciproc, mergând până la înjură-turi. Nici până aici şi nici în toţi anii de detenţie care au urmat, n-am mai avut ocazia să asist la un asemenea incident şi cred că numai halul nos-tru de degradare fizică şi aspectul nostru cadaveric ne-au salvat de la ciomăgeală. Oricum, după ce, în încheiere, Tilici ne-a promis că va avea grijă să ne rămână oasele în Oradea şi s-a retras cu toată suita lui de pe celular, trântind uşile, eram aşa de epuizaţi de efortul depus, încât n-am mai avut nici puterea să ne ridicăm din pat pentru a comenta, la vizetă, cele petrecute.

A doua zi de dimineaţă, a patra de când nu mâncam, Tilici a apărut din nou pe celular, cu un grup de gardieni. Deschizând pe rând uşile, ne-a întrebat pe fiecare dacă ne-am răzgândit şi, la răspunsul nostru negativ, ne-a spus să ne luăm pătura şi să ieşim afară pe coridor. Afecta un calm şi o răceală care se voiau pline de ameninţări subînţelese, spre a ne im-presiona şi înfricoşa. Pot spune, că prea multe gânduri nu mi-am făcut cu privire la ceea ce urma să ni se întâmple. Eram peste măsură de obo-sit de efortul de a mă fi ridicat din pat şi prea preocupat să mă menţin în poziţia verticală, fără să-mi pierd cunoştinţa şi să cad. Odată toţi pe co-ridor, ni s-a spus s-o pornim spre ieşire. Clătinându-ne pe picioare, târân-du-ne lanţurile şi căutând să ne sprijinim de pereţi, ne-am îndreptat spre uşa de la capătul celularului. Ajunşi în dreptul scării care ducea la etaj, ni s-a spus să urcăm. Urcatul scării a fost un calvar. După fiecare două sau trei trepte, trebuia să mă opresc şi să mă rezem de zid. Inima îmi bă-tea de parcă aş fi alergat şi ameţeala mă obliga să închid pentru câteva clipe ochii, ca să-mi revin.

Cu chiu cu vai, am ajuns sus. Ne aflam pe un coridor cu celule pe stânga şi pe dreapta, identic cu celularul de la parter, pe care îl părăsisem. Ne-au repartizat câte unul în celulă. Am nimerit într-una cu fereastra spre nord.

Geamurile erau acoperite cu flori de gheaţă. Afară nu puteai vedea decât prin ochiurile sparte, pe unde şuiera continuu un curent de aer rece, ce se stabilise între fereastră şi vizeta de la uşă, care era o simplă gaură rotundă, de-o palma. Sub geam, o tinetă de fontă fără capac, cu un rest de urină îngheţată pe fund. Pe pat, o saltea aproape goală, pe care m-am trântit, sleit de puteri, încercând să mă înfăşor în pătură ca să mă încăl-zesc. M-am ghemuit pe jumătate de pat, cealaltă jumătate neputând fi folosită, lipsindu-i două rânduri din baloturile de tablă transversale din care era alcătuită somiera, astfel că salteaua cădea printre spaţiile prea mari, rămase libere. La toate aceste condiţii mizerabile, se adăuga vre-mea. Ca un făcut, în dimineaţa aceea se pornise din nou viscolul. Vântul şuiera prin geamurile sparte şi spulbera zăpada până în mijlocul camerei, depunând pe ciment, între fereastră şi uşă, o dâră albă, ca un troian în miniatură.

Socoteala zilelor care au urmat am pierdut-o. Vegetam într-o stare de somnolenţă permanentă. Mă lăsasem în voia soartei şi nu mai gândeam la nimic. Foamea n-o mai simţeam deloc. Nici frigul nu-l mai înregis-tram cu toată intensitatea simţurilor, care parcă mi se atrofiaseră, deşi tremuram aproape tot timpul. O singură durere mai acută o percepeam la fluierele picioarelor, lângă glezne, acolo unde mă atingea fierul rece al lanţurilor. Mai simţeam o mâncărime obsedantă la degetele picioa-relor, pe care nu mi-o puteam explica. Abia câteva zile mai târziu, când am dat iar de puţină căldură, mi-am dat seama că era vorba de degeră-turi. Mâncărimile m-au chinuit câteva săptămâni, degetele trecând de la culoarea albă, la roşu cu pete vinete şi apoi revenind cu încetul la aspec-tul normal, după ce, mai întâi, pielea mi s-a jupuit până aproape de glezne.

Nu mai aveam noţiunea timpului. Ziua nu se mai deosebea de noapte. Pluteam între vis şi realitate, alternând între un somn letargic şi o stare de semitrezie, plăcută, aproape euforică. Prin minte mi se perindau gân-duri prizărite, fără şir sau succesiune logică, imagini de locuri şi figuri de oameni cunoscuţi. Nu eram capabil să opresc desfăşurarea anarhică a acestui film şi să mă fixez pe o idee sau imagine. Nu aveam nici pute-rea, nici voinţa s-o fac. Zgomotele celularului şi vocile gardienilor îmi parveneau estompate şi-mi păreau că vin de la mare depărtare. Realizam că gardianul intra în celulă, că bătea cu ciocanul în gratii la „număr", că îmi vorbea. Sensul cuvintelor îl înţelegeam cu întârziere: „Mai trăieşti, bă?" Sau: „Ai murit, bă?" Odată, când m-a împins cu ciocanul de bătut în gratii, ca să vadă dacă mai mişc, l-am auzit spunând: „Credeam că ai dat în primire!"

Auzeam şi înţelegeam totul, dar aveam impresia că participam ca spec-tator de la distanţă la aceste scene, în care nu eram implicat direct şi care nu mă priveau. Aşa au mai trecut patru zile, cum am aflat mai târ-ziu. Nu mi-am putut da seama dacă în acest răstimp am coborât vreodată din pat la tinetă sau am avut numai intenţia. Într-o zi m-am dat totuşi jos din pat şi m-am dus la vizetă, răspunzând la bătăile insistente în perete, pe care le auzeam de o bună bucată de vreme, fără să reacţionez. Când mi-am dat seama că ciocăniturile sunt reale şi nu produs al imaginaţiei mele, m-am smuls din toropeală şi, cu neînchipuite eforturi, m-am dus până la uşă. Era Colea Ungureanu, care izbutise să mă trezească. Mi-a spus că o parte din grevişti cedaseră şi fuseseră din nou mutaţi la parter, iar cei care mai rămăseseră hotărâseră şi ei să iasă din grevă. Îi auziseră pe gardieni vorbind pe coridor că se făceau pregătiri pentru a ne hrăni cu forţa, artificial. Rezistenţa nu mai avea nici un rost, spunea el, dove-dindu-se că administraţia nu avea de gând să cedeze. Iar dacă până la urmă, tot va trebui să murim de inaniţie, măcar să fim lăsaţi în pace, să nu ne mai

chinuie cu furtunul vârât pe gât şi să fim din nou mutaţi la parter, unde nu era chiar aşa de frig.

Am fost de acord, argumentul convingător fiind hrănitul artificial, de care mi-era groază, cu toate că nu ştiam exact cum se procedează. Era cam pe la ora prânzului, când, în urma înţelegerii prin vizetă, am început să batem în uşă. La venirea gardianului, i-am cerut să anunţe ofiţerul de serviciu că renunţăm la greva foamei. I-am auzit paşii îndepărtându-se pe coridor şi apoi pe scări. Până la sosirea ofiţerului, mi s-a părut o veş-nicie. Picioarele îmi tremurau şi nu mă mai ţineau, aşa că m-am lăsat să alunec în jos, de-a lungul tocului uşii. Aşa, ciucit pe prag şi rezemat de uşă, m-a găsit ofiţerul de serviciu când a tras zăvorul şi mi-a spus să ies afară. Sculatul în picioare, mersul pe coridor şi mai ales coborâtul scări-lor s-au petrecut ca într-un coşmar, când vrei să păşeşti sau să faci anu-mite mişcări şi membrele nu te ascultă şi nu răspund la comenzi. Nu-mi puteam controla lungimea pasului şi nici direcţia. Şi toate mişcările le făceam ca într-un film rulat cu încetinitorul. Cu nenumărate opriri, spri-jinindu-ne de pereţi sau unii de alţii, încercând să ne susţinem reciproc şi mai mult dezechilibrându-ne unul pe altul, am ajuns cu toţii la parter. Ofiţerul şi gardienii care ne însoţeau au dat dovadă de o răbdare neobiş-nuită. Nu ne-au grăbit şi nu ne-au zis nimic. Pe tot drumul parcurs, care mi s-a părut nespus de lung, nu-mi aduc aminte decât de Colea, care îşi dădea osteneala să mă ajute şi să mă susţină, cu toate că avea aceleaşi dificultăţi la mers ca şi mine. Pe scări, mi-a şoptit la ureche că ofiţerul politic fusese de mai multe ori în celula lui Ducu, cu care stătuse mult de vorbă. Observase personal aceste vizite ale lui Roboiu, celula lui fiind vis-a-vis de a lui Ducu. Abia când m-am putut întinde pe pat, am realizat că mă aflam din nou în vechea mea celulă de la parter şi în aceeaşi formaţie în care fusesem cu patru zile în urmă, înainte de a o fi părăsit. Pe patul de alături era trântit Ducu, care-şi trăgea şi el sufletul, după efortul depus pe drumul de la etaj

până la parter. Încet, încet, ini-ma, care-mi bătea de parcă aş fi alergat într-o cursă, şi-a recăpătat rit-mul normal, respiraţia precipitată mi s-a potolit, gândurile mi s-au ordonat şi am reluat contactul cu mediul înconjurător. Prima impresie înre-gistrată a fost de căldură. Cu toate că îmi dădeam seama că nu era chiar vorba de o temperatură de cameră normală, contrastul cu atmosfera glacială din care plecasem, soarele care pătrundea pe fereastra orientată spre sud şi ale cărui raze scăldau încăperea în lumină îmi dădeau o senzaţie nespus de plăcută. Întinzând mâna, puteam atinge pata aurie de soare, care ajungea până la marginea patului. Mi-am rotit un timp ochii prin cameră. Aş fi vrut să mă ridic din pat şi să mă urc pe tinetă ca să privesc pe fereastră, dar totodată nu voiam să tulbur prin vreo mişcare liniştea plăcută care mă înconjura. Obosit de lumina puternică, am în-chis ochii şi am continuat să savurez atmosfera paşnică ce domnea în celulă.

Pluteam într-o stare de mulţumire, de parcă m-aş fi întors acasă şi îmi era aşa de bine, încât nici nu mi-am dat seama când am alunecat în vis. Nu ştiu cât am dormit. La un moment dat, am auzit prin somn zgomotul cunoscut al uşilor şi zăvoarelor, paşi de cizme şi voci de gardieni. N-am deschis ochii, decât când s-a tras zăvorul uşii noastre. Era un gardian, ca-re ne-a adus în poala mantalei sferturile de pâine, rămase în celulele de la etaj. Le-a pus grămadă pe pervazul ferestrei şi a plecat. Pe celular, uşile continuau să se deschidă şi să se închidă. Ducu, care se sculase şi asculta la uşă, m-a anunţat că ni se aduce mâncarea. Vestea nu mi-a produs nici o impresie. Nu simţeam foamea şi mâncarea nu-mi zicea nimic. Nici când s-a deschis uşa celulei şi mi-a parvenit mirosul ciorbei de cartofi cu carne din hârdăul de pe coridor. Mi-a adus-o la pat şi s-a repezit din nou la uşă ca să şi-o ia şi pe a lui. Apoi, înainte ca gardianul să închidă uşa, i-a cerut pe tonul rugător pe care i-l cunoşteam să ne mai aducă un supliment, în cazul că îi va mai rămâne mâncare în hârdău, du-pă ce distribuie masa pe celular.

Eram uluit de inepuizabilele resurse de energie ale lui Ducu. Aspectul lui fizic, puternic marcat de privaţiunile prin care trecuse, cu faţa suptă, cu ochii adânciţi în orbite şi cu barba ne-rasă de o săptămână, care îi sublinia şi mai mult slăbiciunea, contrasta izbitor cu vivacitatea cu care se deplasa. Primele linguri de ciorbă fier-binte pe care le-am înghiţit m-au încălzit peste măsură. Transpirasem tot, ceea ce nu mi se mai întâmplase de mult. Nu pot spune că am mâncat cu poftă. Parcă mă dezobişnuisem! M-am străduit să mănânc unul din sferturile de pâine uscată ca un pesmet. Gamela n-am putut s-o golesc, iar Ducu, care în acest timp mâncase tot şi era la al treilea sfert de pâine, atent fiind totodată la zgomotele de pe coridor, mi-a spus să mă grăbesc să-mi termin ciorba, pentru că speră să ni se mai aducă supliment. I-am spus că mă simt aşa de sătul, încât nu-mi pot termina nici porţia. I-am oferit lui restul de ciorbă ce-mi rămăsese în gamelă. Ducu s-a grăbit s-o golească şi s-a instalat la uşă, cu câte o gamelă în fiecare mână, în aşteptarea suplimentului. De data asta, dorinţa i s-a împlinit. Gardianul a des-chis uşa şi i-a umplut amândouă gamelele cu restul de ciorbă din ciubăr. Nu mai era decât un lichid transparent cu câteva steluţe de grăsime la suprafaţă. Am asistat înmărmurit la scena care a urmat.

Ducu după ce îşi mâncase porţia şi două sferturi de pâine, a lichidat şi conţinutul celor două gamele suplimentare, împreună cu al treilea sfert de pâine. Ceea ce reprezenta, în total, aproape 3 litri şi jumătate de ciorbă şi 750 de grame de pâine. După această performanţă, descheiat la pantaloni din cauza stomacului dilatat de cantitatea îngurgitată, s-a întins pe spate pe pat, gâfâind. Peste câteva minute, a început să se plângă de dureri în abdomen şi, după ce s-a frământat un timp, s-a năpustit la tinetă. A eliminat întreaga cantitate de lichid pe care o înghiţise şi care n-a făcut decât să treacă prin stomac şi traiectul intestinelor, într-un timp record. Uşurat s-a întins din nou pe pat. N-a trecut nici un sfert de oră şi pe coridor s-au

auzit din nou zăvoarele. Dintr-o săritură, Ducu a fost la uşă, cu urechea lipită de vizetă. M-a anunţat că se distribuie ceva, dar nu-şi poate da seama despre ce e vorba.

Distribuirea începuse de la celălalt capăt al celularului, aşa că uşa noas-tră a fost ultima care s-a deschis. În cadrul ei, a apărut gardianul, pur-tând pe braţ, în chip de tavă, un fund de putină cam de un metru diame-tru, pe care se găseau câteva bucăţi de carne de vită fiartă. Erau şase sau şapte bucăţi tăiate egal, cam cât palma de mari. Gardianul i-a pus câte o porţie în fiecare din cele două gamele, pe care Ducu s-a grăbit să i le întindă. Când a dat să plece, Ducu l-a rugat să ne dea şi restul de patru sau cinci bucăţi, care rămăseseră pe fundul de lemn. Gardianul a avut un moment de ezitare, după care, făcându-şi probabil socoteala că nu avea rost să se mai întoarcă înapoi cu cele câteva bucăţi rămase, după ce împărţise porţiile la toate celulele, le-a deşertat în gamelele pe care Ducu le ţinea cu insistenţă întinse.

Uşa s-a închis, iar Ducu, radios de fericire, s-a aşezat pe patul meu, punând gamelele pe pătură, cu intenţia de a împărţi prada sub ochii mei. Bucuria i-a fost şi mai mare, când i-am spus că mi-ajunge o porţie de carne, fiindcă mă simt sătul. Fără să mai insiste, s-a grăbit să-mi întindă gamelele ca să-mi aleg o bucată, după care s-a retras pe patul lui cu res-tul şi a început să mănânce. Două bucăţi le-a pus de-o parte, spunându-mi că le păstrează pentru mai târziu. N-a rezistat însă mai mult de o oră tentaţiei. Le-a mâncat şi pe acelea, împreună cu încă un sfert de pâine şi s-a culcat apoi, declarându-se pentru prima dată sătul, de când era în închisoare. Nici eu nu mai asistasem, de când eram în puşcărie, la asemenea scenă dezgustătoare de bulimie! În ceea ce priveşte abundenţa de mâncare din ziua aceea şi apariţia pentru prima dată a cărnii, n-a fost vorba decât de un fenomen izolat, care nu s-a mai repetat. Cred că a fost o hotărâre excepţională a Direcţiei, mulţumită că nu-i mai cream proble-me cu greva noastră. De altfel, în

toate cazurile de greve pe care le-am mai trăit mai târziu în închisoare, procedeul a fost acelaşi. În primele zi-le după încetarea grevei, foştii grevişti primeau mâncare din abundenţă. La noi, acest regim special n-a durat decât o zi! Seara am mai primit o dată gamelele pline cu un arpacaş consistent şi cu resturile de carne de la prânz iar, a doua zi, am reintrat în normal, adică am revenit la alimen-taţia de înfometare dinainte. Contrar lui Ducu, care părea şi mai obsedat de foame ca înainte şi nu-şi mai stăpânea mersul de leu în cuşcă înainte de ora mesei şi insistenţele umilitoare pe lângă gardian ca să-i mai dea un supliment, la mine, senzaţia de foame dispăruse aproape complet. Prima săptămână după grevă abia mai puteam înghiţi porţia, chinuit fi-ind de nişte arsuri aproape dureroase de-a lungul esofagului, timp de câteva ore după fiecare masă. Apoi, fenomenul a dispărut, fără ca Ma-che sau Paul, pe care i-am consultat prin vizetă, să-mi poată da vreo explicaţie. Cei doi doctori nu se puteau lămuri cum de supravieţuisem acelei săptămâni de grevă fără să fi băut deloc apă. Pretindeau, că din punct de vedere medical era o imposibilitate. Dar câte teorii medicale, în privinţa rezistenţei fizice şi a posibilităţilor organice ale omului, n-au fost contrazise în închisoare! În schimb, alte fenomene îşi găseau expli-caţia şi confirmarea medicală. Subnutriţia şi avitaminoza îşi arătau efectele nu numai prin extrema slăbiciune la care ajunsesem. Aveam tulburări de vedere şi pe imaginea prinsă de retină mi se pLimbău puncte negre, ca şi cum aş fi avut fire de praf în ochi. Îmi sângerau gingiile şi câţiva dinţi începuseră să mi se clatine. Pielea, uscată ca hârtia, îşi pier-duse elasticitatea şi se excuama. La câteva zile după revenirea noastră pe celularul de la parter, am fost scoşi la duşuri. Trecuseră cam trei săptămâni de când nu ne mai spălasem şi nu ne mai dezbrăcasem.

De data asta, ne-au scos lanţurile în celule, aşa că ne-am putut pregăti din vreme, dezbrăcându-ne pe jumătate, pentru a nu mai pierde timpul la baie şi a putea sta cât mai

mult sub duşuri. Odată debarasaţi de lanţuri, am început să ne dezbrăcăm. Când Ducu, care era brun şi extrem de păros pe corp, şi-a dat pantalonii jos, în jurul lui, pe ciment, au început să cadă smocuri întregi de păr. Părul de pe picioare i se desprindea, ca şi cum n-ar fi avut rădăcină. Se pare că era tot efectul avitaminozei.

Vremea trecea încet, fără ca vreun eveniment să mai tulbure apatia în care căzusem. Nu era vorba de demoralizare sau disperare. Mai mult o resemnare în faţa situaţiei căreia, mai ales în urma eşecului grevei, ne convinsesem ca nu-i puteam determina schimbarea. Aşteptam, nu ştiam nici eu ce, dar cu un fel de dorinţă încăpăţânată de a rezista, pornită poa-te dintr-un spirit de contrazicere, de a nu sucomba, pentru a nu da aceas-tă satisfacţie Securităţii. Din fericire, timpul se îndrepta pe zi ce trecea şi nu mai sufeream de frig, singurul factor care mi-a pus la grea încerca-re moralul. La Oradea, începuse primăvara! Erau momente peste zi, când deschideam şi fereastra.

De mai multe ori pe zi mă suiam pe marginile tinetei şi în poziţia asta incomodă priveam afară, până ce mă lăsau puterile şi trebuia să mă întind iar pe pat, unde, obosit, adormeam sau somnolam, până ce mă simţeam din nou în stare să mă urc la fereastră. Mă uitam peste zidul închisorii, în curtea casei lui Tilici. Urmăream zi de zi apariţia bobocilor din coroanele pomilor care depăşeau coama zidului şi progresul unei perechi de guguştiuci, care îşi clădeau cuibul în streaşina casei.

De vorbit, vorbeam foarte puţin cu Ducu, care şi el era destul de tăcut. Cât despre povestea cu „personajul misterios”, care pasămite trebuia să ne faciliteze evadarea, n-a mai pomenit niciodată nici un cuvânt. Din când în când mai schimbam câteva vorbe prin vizetă cu ceilalţi, mai mult pentru a ţine contactul şi a ne întreba de sănătate. Pe coridor, nu se mai auzeau conversaţiile nesfârşite de altădată. Ore întregi domnea tăcerea. Toţi erau obosiţi.

Un singur eveniment, de care îmi amintesc, a mai trezit celularul din amorţeală în acea perioadă. Într-o dimineaţă, ciocăniturile în pereţi de la o celulă la alta ne-au adus pe toţi la geam. În curtea de sub ferestrele noastre, în mod cu totul neobişnuit, sosise pentru a doua oară în acea dimineaţă „sicriul”. Aşa botezasem căruţa pe care se afla o ladă care semăna a sicriu şi cu care se aducea, o dată pe zi, pâinea pentru deţinuţi. De data asta, venise ca de obicei dis-de-dimineaţă cu pâinea, dar apoi plecase din nou. Acum se întorsese, miliţianul care mâna căruţa deshă-mase caii şi-i dusese în grajdul închisorii iar sicriul rămăsese părăsit în curtea însorită, de sub ferestrele noastre. Alarma în celule se dăduse după vreo jumătate de oră, când miliţianul răspunzător cu bucătăria venise să ia în primire conţinutul „sicriului” şi îi ridicase capacul. Apoi plecase lăsându-l deschis. A mai durat vreo jumătate de oră, până ce au apărut vreo cinci-şase deţinuţi de drept comun, purtând fiecare câte un coş de nuiele, cu care urmau să transporte la bucătărie ceea ce se găsea în „sicriu”. La început nu putusem identifica marfa adusă. Prin capacul deschis se vedea numai un fel de masă uniformă, de culoare brună. În timpul ce s-a scurs până la sosirea deţinuţilor cu coşurile, lada rămăsese deschisă, în plină bătaie a soarelui, iar noi, căţăraţi la ferestre, făceam fel de fel de presupuneri. La un moment dat, am avut impresia că suprafaţa masei nedefinite din „sicriu” se mişcă. După câteva minute, când s-a încins şi mai tare sub razele soarelui, ne-am dat seama că înă-untru avea loc un proces de fermentaţie, ceea ce făcea ca suprafaţa materiei suspecte din ladă să se umfle. Încet, încet, s-a format o spumă brun-roşcată, care a început să crească şi să se umfle, depăşind margi-nile lăzii. Dacă la vedere nu ne puteam da seama de conţinutul căruţei, mirosul care se răspândise în curte şi până în celulele noastre, nu mai lăsa nici un dubiu asupra stării lui. Mai mult ca oricând, lada îşi merita numele de „sicriu” căci mirosul pe care îl degaja era neîndoielnic de stârv. În acest

stadiu al fermentaţiei, au apărut şi deţinuţii cu coşurile, care, cu mâinile la nas, au început să dea târcoale căruţei, neştiind cum să se apuce de treabă. A apărut şi un gardian, care a răcnit nişte ordine şi, în cele din urmă, au găsit soluţia. Un deţinut a adus o furcă de la grajd. S-a suit pe loitrele căruţei şi a început descărcarea. Înfigea furca prin spumă în ladă şi arunca atât cât apuca în ea din căruţă în coşurile înşirate pe jos. În fine, ne-am lămurit asupra misteriosului conţinut al „sicriului”, destinat să ia drumul bucătăriei: era vorba de bojoci de vită! După descărcarea căruţei şi dispariţia coşurilor cu bojoci în clădirea bucătăriei, mirosul de hoit s-a mai atenuat, dar nu pentru mult timp. După o vreme s-a făcut din nou simţit şi s-a răspândit în toată închisoa-rea, devenind tot mai persistent şi culminând în momentul când deţinuţii de drept comun au început să transporte pe diferitele secţii ciuberele cu mâncarea de prânz. În timpul împărţirii mesei pe celularul nostru, du-hoarea devenise insuportabilă.

Ca de obicei, când s-a deschis uşa celulei, Ducu era cu cele două gamele pregătite. Împărţitul mesei pornise de la capătul opus al celularului, aşa că noi eram ultimii la rând. Hârdăul tras în faţa uşii noastre era cu toate astea aproape plin, căci majoritatea refuzase mâncarea. Gardianul, care se nimerise în ziua aceea să fie unul mai cumsecade, după ce a pus în fiecare gamelă câte un polonic (raţia reglementară), ştiindu-l pe Ducu veşnic flămând şi cerşind suplimente, l-a întrebat, cam cu jumătate de gură, dacă mai vrea. Cum mai toţi refuzaseră mâncarea şi el însuşi strâmba din nas, scârbit de mirosul ce se ridica din hârdău, nu se aştepta ca oferta lui să aibă succes. Ducu s-a grăbit însă să accepte şi gardianul i-a umplut gamelele. În primul moment când Ducu mi-a adus gamela şi mi-a pus-o pe pat, am crezut că mi se face rău. Mirosul bojocilor stri-caţi, amestecaţi cu arpacaş, era de-a dreptul insuportabil şi-mi făcea greaţă. Ducu în schimb, cu toate că era indignat de conţinutul din game-lă, s-a apucat să mănânce. La început mai cu

reticenţă şi încercând să aleagă cu lingura numai arpacaşul. În cele din urmă, a reuşit să-şi învin-gă scârba şi a golit gamela. La fel a făcut şi cu a mea, pentru că n-am putut mânca şi i-am dat-o lui. Am deschis apoi geamul ca să aerisesc celula, dar multă vreme încă, după ce duhoarea s-a risipit, amintirea mirosului de bojoci stricaţi a continuat să mă obsedeze. La vreo jumă-tate de oră după masă, am fost chemat la uşă. Titi Spânu, vecinul nostru de celulă, îmi bătea în perete şi striga prin vizetă numele meu. Nenorocitul, reuşise să mănânce jumătate din porţia de arpacaş cu bojoci şi acum avea dureri grozave de stomac. Mi-a spus că e transpirat leoar-că, că durerile sunt tot mai acute şi nu ştie ce să mai facă. Cuprins: de panică, mă întreba ce să facă, ca şi cum aş fi avut vreo posibilitate să-l ajut. Tot ce mi-a trecut prin minte a fost să-l sfătuiesc să-şi bage două degete pe gât şi să încerce să vomite. Mache, care de la celălalt capăt al celularului auzise vorbindu-se la vizetă, dar din cauza distanţei nu înţe-lesese conversaţia, m-a întrebat ce se întâmplase. Cu riscul de a fi auzit de santinela din dreptul geamului, l-am pus la curent, strigând ca să mă fac înţeles. Mi-a răspuns că probabil Titi Spânu făcuse o puternică indi-gestie şi că îl sfătuisem bine. Într-adevăr, după câteva minute, Titi m-a chemat din nou ca să-mi spună că, după ce reuşise să vomite, se simţea mai bine. A fost singurul accident provocat de bojocii alteraţi. Ducu n-a avut de suferit nici o consecinţă!

Zi de zi, pe măsură ce înaintam în primăvară, vremea se făcea tot mai blândă. Afară era deja cald. Deţinuţii de drept comun, care erau scoşi la diferite corvezi în curte, umblau în cămăşi. În timpul zilei, cât lăsam geamurile deschise şi soarele bătea în cameră, se ridica şi în celu-lele noastre temperatura. Deîndată ce soarele dispărea însă, se făcea iar frig, căci zidurile groase şi pline de igrasie ale temniţei nu aveau timp să se încălzească. Abia după câteva săptămâni de vreme bună au început să se dezmorţească şi numai atunci ne-am dat seama că, de fapt, erau în-gheţaţi,

în sensul cel mai strict al cuvântului. Particulele de apă din ten-cuiala pătrunsă de igrasie îngheţaseră peste iarnă, iar acum, pe măsură ce se încălzea, se dezgheţau. Rezultatul: zidurile se cojeau şi în fiecare zi cădeau pe jos porţiuni de tencuială udă, de parcă ar fi fost mortar proaspăt. Cu toate astea, prin faptul că nu mai tremuram de frig, că deschideam geamul câteva ore pe zi şi puteam sta şi la soare, cât mă ţineau puterile să stau în picioare pe tinetă, celula mi se părea că deve-nise de-a dreptul primitoare şi plăcută. La această stare de spirit mai bună a contribuit şi constatarea, pe care am făcut-o cu toţii, a unei îmbunătăţiri, e drept, abia perceptibilă, a hranei. Ciorbele nu mai erau chiar aşa de limpezi şi în fundul gamelei găseai şi câteva linguri ceva mai consistente, fie că era arpacaş, nişte foi de varză sau câteva bucăţi de cartofi (în general cam stricaţi, cum se întâmpla mai totdeauna în puşcărie, primăvara, când stocul de iarnă era pe sfârşite). Această aşa-zisă îmbunătăţire a hranei avea pentru noi mai mult o valoare morală, căci, din punct de vedere nutritiv, era departe nu numai de a ne ajuta să ne refacem, dar chiar de a ne menţine în starea în care ne găseam.

Aşa s-au mai scurs câteva săptămâni, până la începutul lui mai, când, în-tr-o zi, pe neaşteptate, am fost cu toţii scoşi din celule şi duşi în curtea închisorii. Ni s-au dat bagajele pe care le aveam la magazie (celor care aveam), în locul lacătelor de la lanţuri, ni s-au bătut nişte nituri şi ni s-a dat hrană rece pentru trei sau patru zile (nu-mi mai amintesc exact). Urma deci să părăsim penitenciarul din Oradea Mare şi astfel avea să se încheie una din perioadele cele mai negre din anii mei de puşcărie. Faptul că nu ştiam unde ne vor trimite şi ce urma să ne aştepte, acolo unde vom ajunge, nu ne preocupa. Mai rău decât fusese la Oradea, nu putea fi. Aşa gândeam toţi, chiar şi cei mai sceptici dintre noi.

Eram toţi veseli. Parcă renăscusem! Toate operaţiile premergătoare ple-cării (bătutul niturilor la lanţuri,

împărţitul bagajelor şi al hranei reci) au durat mai bine de două ore, timp în care am stat în curte, la soare. Bucuria de a fi din nou împreună ne-a făcut să uităm de toate suferinţele îndurate, de foametea şi slăbiciunea care ne sleiseră de puteri. Discuţiile nu mai pridideau. Schimbam păreri, impresii şi informaţii, trecând în re-vistă diferitele episoade ale evadării, din timpul anchetei şi al procesu-lui. Când toţi împreună, când separat, câte doi sau trei, grupul nostru se aduna sau se destrăma, într-o efervescenţă şi agitaţie, greu de înţeles din partea unor oameni de o slăbiciune scheletică, cărora nu le puteai atribui atâta vitalitate. E drept că după primele minute, ne-am consumat aceste rezerve neştiute de energie de care mai dispuneam şi a trebuit să ne aşe-zăm pe jos. Singurul care în tot acest timp se ţinea mai de-o parte era Ducu. La început încercase şi el să se integreze în grupurile care stăteau de vorbă şi să participe la discuţii. Intervenţiile lui erau ignorate şi ni-meni nu s-a angajat cu el în vorbă, aşa că, simţind că prezenţa lui era nedorită, se retrăsese. Stătea pe margine, întunecat la faţă şi pe gânduri. După ce fiecare şi-a povestit fragmentele din păţaniile personale pe tim-pul cât fusese despărţit de ceilalţi şi astfel am putut reconstitui şi avea fiecare o vedere de ansamblu a întregii perioade, de la evadare şi până în momentul acela, s-a trecut şi la unele aspecte mai hazlii.

Astfel, îmi amintesc de povestea lui George Sarry, care i-a lămurit pe cei care îi fuseseră vecini de celulă în arestul Securităţii din Baia Mare, de ce, deseori, la ora împărţirii mesei, în faţa uşii celulei lui, se iscau certuri între gardieni. Ori, George Sarry avusese o idee ingenioasă. Profitând de faptul că salteaua lui era nouă şi proaspăt umplută, scosese din ea un pai şi, culcat pe burtă lângă uşă, aştepta trecerea primului gardian care punea pe jos castroanele şi apoi a celui de-al doilea care le umplea cu ciorbă. Când acesta trecea la celula următoare, George stre-cura paiul prin grătarul de aerisire care se găsea în partea de jos a uşii

metalice până în castron şi sugea toată coirba din el. Când cel de-al trei-lea gardian (care deschidea pe rând celulele, pentru ca deţinuţii să-şi ridice mâncarea) ajungea la uşa lui George, constata că în castronul lui nu fusese pusă ciorbă. Numai pe fundul castronului, unde nu ajungea George cu paiul, era puţin lichid şi câteva felii de cartofi sau gulii, care constituiau invariabil menu-ul zilei. Gardianul trei îşi chema atunci to-varăşul care îl precedase şi îi făcea observaţie. Gardianul doi, pe bună dreptate, susţinea morţiş că pusese în castron porţia reglementară şi… De aici discuţiile în contradictoriu care se stârneau la ora mesei în dreptul uşii lui George Sarry, pe care le auziseră şi nu şi le putuseră explica vecinii lui de celulă. De câte ori castronul era depus suficient de aproape de uşă, pentru ca George să poată ajunge cu paiul până la el, scena se repeta, fără ca gardienii să aibă cea mai mică bănuială asupra felului în care dispărea ciorba din el.

Tolăniţi pe jos, la soare, glumeam şi râdeam de diferitele întâmplări pe care fiecare le povestea. Din nou domnea în tot grupul buna dispoziţie de altădată! Aşa ne-a găsit grupul de gardieni, în frunte cu căpitanul Tilici şi câţiva ofiţeri, care şi-au făcut apariţia în curte.

Ne-au spus să ne sculăm în picioare şi să ne aliniem. Într-o ultimă încer-care, de a-şi manifesta autoritatea, Tilici ne-a ordonat:

— Drepţi!

Un gardian, cu dosarele noastre în braţe, a făcut apelul nominal. Tilici cu atitudinea marţială a unui comandant, care îşi ia în primire trupele, asista. Deodată, privirile i s-au oprit asupra lui Ion Pantazi:

— Bă! Tu n-ai făcut armata? Nu ştii ce-i aia drepţi! Ion i-a explicat că el stătea drepţi, dar bocancii pe care-i primise de la închisoare nu voiau să stea în poziţia de drepţi. Într-adevăr, încălţămintea cu care evadase de la Cavnic se rupsese de mult şi Ion raportase zile în şir că rămăsese desculţ, până ce i se dăduse o pereche de bocanci de-ai

închisorii. Erau bocanci „reformă de la armată”, care erau preluaţi de penitenciare şi destinaţi a fi daţi deţinuţilor care nu mai aveau încălţăminte. Faptul că erau uzaţi şi scorojiţi era lucru obişnuit, dar bocancii pe care-i primise Ion erau şi desperecheaţi. Şi asta era ceva obişnuit, numai că de data asta diferenţa dintre cei doi bocanci era de câteva numere, ceea ce făcea ca atunci când se lua poziţia de drepţi, cu călcâiele apropiate şi pe aceeaşi linie, vârful unuia depăşea pe celălalt ca un lat de palmă. Zi de zi, Ion Pantazi insistase o vreme să i se dea alţii, dar fără succes şi în cele din urmă renunţase. Tilici n-a mai zis nimic. De altfel, scena a fost întreruptă de sosirea unui camion, care intrase pe poarta închisorii, tre-cuse pe sub bolta de la intrare şi se oprise în curte, în dreptul nostru.

Am fost îmbarcaţi cu ritualul obişnuit; ni s-a spus să ne aşezăm pe jos, să nu privim peste bordul lăzii camionului şi am fost avertizaţi că, la cea mai mică tentativă de a ne scula în picioare, escorta are ordin să tragă. Cei câţiva gardieni care constituiau paza stăteau în picioare, rezemaţi de cabina şoferului şi cu pistoalele automate îndreptate spre noi.

Camionul a pornit, a ieşit în stradă şi în urma noastră am auzit trântindu-se poarta închisorii. Fără nici un punct de sprijin, zgâlţâiţi şi aruncaţi dintr-o parte într-alta la hopuri şi la curbe, am parcurs străzile oraşului până la gară. Camionul s-a oprit în afara staţiei, unde, pe o linie moartă, era garat un vagon-dubă.

Ne-au dat jos din camion şi abia atunci am văzut că un alt grup de gar-dieni înarmaţi ne precedase. Se înşiraseră de la locul de debarca-re peste câteva linii de cale ferată şi până la vagonul-penitenciar. La vreo cincizeci-şaizeci de metri, la capătul peronului gării, alţi doi miliţieni înarmaţi interziceau lumii să se apropie. Forţa desfăşurată era impresio-nantă pentru nişte biete fiinţe scheletice, care înaintau cu paşi şovăiel-nici şi împiedicându-se în lanţuri peste liniile de cale ferată.

Cu destule dificultăţi, am parcurs distanţa de vreo cincisprezece metri până la vagonul-dubă, şinele peste care trebuia să păşim, traversele şi balastul dintre liniile ferate fiind adevărate obstacole pentru picioarele noastre prinse în lanţuri. Unul câte unul am fost ajutaţi să ne urcăm în vagonul al cărui planşeu era mult prea înalt pentru a ne putea căţăra fără sprijin. Cel care ajungea sus, pe platforma de la intrarea în vagon, era luat în primire de unul din gardienii dubei, care îl conducea pe coridorul strâmt, mărginit pe o parte şi pe alta de uşile metalice ale celulelor. După ce îl închidea într-una din ele, gardianul se întorcea şi-l lua pe următorul, care între timp fusese ajutat să se urce în vagon. Paul Iovă-nescu, Mache Ionescu, Ion Pantazi, Colea Ungureanu şi cu mine am rămas mai la urmă, în speranţa de a fi repartizaţi împreună în aceeaşi celulă. Am fost mai norocoşi decât sperasem. Când ne-a venit rândul la urcare, am înţeles din discuţiile gardienilor că celulele erau pline la refuz şi nu mai era loc şi pentru noi. După o scurtă consfătuire, un plutonier, care părea şeful dubei, i-a spus unuia din subalterni:

— Bagă-i în camera mare!

Ştiam din cele povestite că în vagoanele-dubă, la capătul coridorului cu celule pe stânga şi pe dreapta, se afla o cameră mai mare. Cu celulele în care fusesem înghesuiţi ca sardelele în drumul de la Jilava la Cavnic, făcusem cunoştinţă. Invidiasem atunci pe cei care avuseseră şansa să nimerească în celula cea mare din capătul vagonului. Abia acum aveam să ne dăm seama că şi în această încăpere mai mare gardienii puteau realiza aceeaşi densitate ca şi în celule.

După ce a învârtit cheia în broască, gardianul a început să împingă uşa care se deschidea spre interior. Opintindu-se cu umărul proptit în uşă, după multe eforturi, însoţite de înjurături, a reuşit, centimetru cu centi-metru, s-o întredeschidă suficient pentru ca primul dintre noi să se poată strecura înăuntru, împins şi el de la spate de un alt

gardian. Operaţia s-a repetat de cinci ori, pentru fiecare din noi întâmpinându-se aceleaşi difi-cultăţi. După fiecare urma câte o pauză, în care gardienii, transpiraţi de efort, se ştergeau de sudoare şi-şi trăgeau sufletul. Masa de oameni, comprimaţi în celulă prin deschiderea uşii pentru a ne face şi nouă loc să intrăm, s-a mai rărit după ce aceasta s-a închis. Înghesuiala era mare. Totuşi, beneficiam de mai mult loc decât atunci când călătorisem într-una din celulele mici, spre Baia Mare.

Băncile erau ticsite iar între ele, ca şi în spaţiul din faţa uşii, deţinuţii stăteau în picioare, ocupând întreaga suprafaţă a camerei. În loc de vreo douăzeci de oameni (cam câţi ar fi fost normal să fie introduşi în celulă), eram aproape cincizeci. Era cald şi lipsă de aer. La intrarea noastră s-a produs rumoare.

Locatarii camerei erau consternaţi de halul în care arătam şi impresio-naţi de zornăitul lanţurilor pe care le târam. Dintre ei, s-a desprins unul cam de treizeci de ani, care şi-a făcut loc cu coatele până la noi şi ni s-a adresat pe şoptite:

— Sunteţi politici?

Abia atunci am înţeles de ce gardienii nu ne repartizaseră în camera cea mare, fără să se mai consulte între ei, aşa cum procedaseră cu ceilalţi dinaintea noastră, pe care îi băgaseră în celulele mici. În cazul nostru, aşteptaseră să-şi ia răspunderea şeful dubei şi să le dea ordin, fiindcă deţinuţii din camera mare erau de drept comun şi dispoziţiile erau ca politicii să nu ia contact cu ei. Era pentru a doua oară, dar şi ultima, de-a lungul anilor mei de detenţie, că mă aflam împreună cu deţinuţi de drept comun. Prima oară dintr-o greşeală, atunci când petrecusem o noapte în fostele pivniţe domneşti de la Văcăreşti. De data asta, din lipsă de loc, şeful dubei îşi permisese această derogare de la regulament. I-am confirmat celui care ne întrebase (şi care părea să se bucure de respectul celorlalţi) că într-adevăr suntem condamnaţi politici. În

clipa următoare, s-a întors spre cei care ocupau una din băncile de la peretele vagonului şi le-a spus:

— Ia! Liberaţi banca şi faceţi loc! Dumnealor sunt „politici” şi au con-damnări mari!

Am dat să protestăm că nu vrem să fim favorizaţi, dar, cu acelaşi ton hotărât, care nu admitea replică, cu care se adresase celor de pe bancă, ne-a vorbit şi nouă:

— Nu se poate! Dumneavoastră staţi jos! Noi ştim ce regim greu aveţi, pe când noi o ducem mai bine.

Omul părea să dispună de o autoritate necontestată, deoarece nici nu-şi terminase bine vorba, şi banca se golise. Mergând înaintea noastră, ne-a croit drum prin înghesuiala de oameni şi, abia după ce ne-a văzut aşe-zaţi, a dat mâna cu noi şi s-a prezentat. Toţi erau cu ochii pe noi. Priviri în care se amestecau admiraţie, compătimire şi curiozitate. Pe măsură ce am intrat în vorbă cu unul şi cu altul, rezervele pe care le avusesem ini-ţial şi sentimentul cam neplăcut de a ne şti printre „şuţi” (cum le spu-neam între noi celor de drept comun) s-au risipit.

În cele trei sau patru zile cât am călătorit împreună, toţi s-au arătat deo-sebit de prevenitori şi chiar respectuoşi faţă de noi. Plecaseră de la Vă-căreşti şi erau de aproape o săptămână pe drum, având diferite destinaţii, în funcţie de vârstă şi cuantumul pedepsei. În turul pe care îl făcea prin ţară (ataşată când la un tren, când la altul, cu popasurile respective pe liniile moarte din afara staţiilor, în aşteptarea legăturii următoare), duba îşi descărca marfa umană după programul stabilit, aprovizionând diver-sele penitenciare sau lagăre de muncă de pe traseu. Un astfel de itinera-riu dura uneori o lună şi chiar mai mult. Neobişnuiţi să trăiască numai din hrana penitenciarelor, pentru că aveau dreptul să primească pachete cu alimente de acasă, toţi erau nerăbdători să ajungă la destinaţie, ca să scrie câte o carte poştală şi să-şi anunţe familiile unde se află, pentru a li se trimite colete. În săptămâna care se scursese pe drum, rezervele ali-mentare li se terminaseră şi trăiau şi ei, ca şi

noi, din hrana rece pe care o primiseră. Ultimele ţigări pe care le mai aveau câţiva dintre ei le-au împărţit cu noi. Prea multă pagubă nu le-am făcut în această privinţă. Nu mai fumasem de atâta vreme şi, în halul de slăbiciune în care eram, cum trăgeam un fum, ameţeam şi ni se făcea rău ca la prima ţigară fu-mată pe furiş, când eram copii.

Încet, încet, am făcut cunoştinţă cu toţi tovarăşii noştri de drum, aflând astfel fel de fel de întâmplări din lumea „dreptului comun", a cărei viaţă în închisori era atât de deosebită de a noastră. Am ascultat povestea fiecăruia şi m-au uimit cât de bine cunoşteau procedura şi codul penal şi ce bine stăpâneau limbajul juridic. Erau condamnaţi pentru tot felul de infracţiuni, în afară de crimă. Furt, spargere, delapidări, sabotaj etc.

Un caz deosebit, care m-a impresionat, era al unui tânăr ţigan, condam-nat pentru automutilare şi sustragere de la serviciul militar. La primirea ordinului de încorporare îşi pusese mâna dreaptă pe un butuc şi, cu mâna stângă, dintr-o lovitură de topor, îşi tăiase de la rădăcină patru degete, urmărind astfel să fie declarat inapt pentru serviciul militar. Cineva îl denunţase şi fusese arestat. La început, în anchetă, declarase că se acci-dentase. Apoi, bătut, recunoscuse adevărul, fusese judecat şi condam-nat. Rana încă proaspătă la arestare îi fusese tratată superficial şi pansa-tă în timpul cercetărilor şi în cele câteva zile cât stătuse la Văcăreşti, du-pă proces. Acum, de o săptămână de când era pe dubă, cu pansamentul neschimbat, rana se infectase şi supura. Faşă era îmbibată de sânge şi puroi. Tânărul avea temperatură şi era foarte palid. Mache i-a refăcut pansamentul cu nişte fâşii de pânză rupte dintr-o cămaşă mai mult sau mai puţin curată, constatând totodată că braţul se roşise până mai sus de cot şi că i se prinseseră ganglionii la subţioară. Stând de vorbă cu el, tânărul ne-a explicat actul lui disperat. Încerc să rezum punctul lui de vedere:

La primirea ordinului de chemare, după părerea lui avea de ales între trei posibilităţi: să se automutileze şi să fie reformat, autorităţile să afle că se automutilase şi să-l condamne (ceea ce se şi întâmplase) sau să se prezinte la încorporare. Am pus cele trei posibilităţi în ordinea de preferinţă a opţiunii lui. Pe scurt: voia să fie reformat cu orice preţ, chiar cu riscul de a intra în puşcărie, numai şi numai să nu facă armata. Ideea că rămăsese infirm pe viaţă şi tocmai de mâna dreaptă, nu-l afecta deloc şi nu intrase în calculele lui. Cu toate că părea întreg la minte şi chiar un băiat inteligent, spaima lui de ordinea şi disciplina din armată era nemă-surată. Să fi fost o trăsătură specifică a neamului lui ţigănesc, care nu concepuse să se supună unor reguli? Un atavic simţ al libertăţii absolu-te, în stadiul ei primar de animal care nu suferă hamul? Mache ne-a spus că, dacă într-o zi sau două, nu primeşte îngrijirile necesare, riscul cangrenei şi septicemiei este aşa de mare, că nu-i mai dă multe şanse. Peste două zile, când la una din opririle dubei i-au strigat numele şi l-au luat, ţiganul arăta foarte rău. Era galben la faţă, ochii îi erau tulburi şi-i luceau de febră. Peste noapte aiurase, vorbise prin somn şi Mache îi pusese comprese cu apă pe frunte. Nu am mai putut afla ce s-a ales de el.

La un popas al dubei, s-au produs modificări în componenţa camerei noastre. Mai mulţi deţinuţi au fost scoşi şi a fost introdus unul singur. Tot de drept comun. Era ungur din Transilvania. Se vedea că era arestat de curând. Era bine îmbrăcat, încă curat şi nepetecit. Purta cu el un ruc-sac imens, plin până la refuz. Cum a intrat, fără să întrebe ceva sau mă-car să dea bună ziua, s-a aşezat pe una din bănci, unde întâmplător în acel moment era un loc liber. Cu toate că celula se mai golise, rămăse-seră totuşi mai mulţi oameni decât locuri pe bănci. Până aci, nu fuseseră nici un fel de conflicte în privinţa locurilor. Oamenii le ocupau prin ro-taţie, în bună înţelegere. Reuşisem să-i convingem să uzeze şi de locuri-le noastre când ne mai

sculam în picioare să ne dezmorţim, dar cu mare greutate. Nu prea voiau să accepte, invocând mereu ca motiv slăbiciunea noastră şi susţinând că e firesc să fim menajaţi. Procedeul noului venit, de a-şi câştiga prin autoritate locul, ca şi firea lui ursuză şi aroganţa cu care le-a răspuns celor ce au încercat să intre în vorbă cu el, l-a făcut tu-turor, de la început, antipatic. Stând în colţul nostru, observasem atmos-fera care se crease şi tensiunea crescândă. La un moment dat, ungurul a băgat mâna în rucsac şi a scos un săculeţ de pânză, de mărimea unei pungi de un kilogram. Tacticos, l-a dezlegat la gură, a scos din el cu do-uă degete nişte tutun, l-a presărat pe o foiţă pe care şi-o pregătise dina-inte şi şi-a răsucit o ţigară. A scos apoi din buzunarul hainei o cutie de chibrituri şi şi-a aprins-o. Cu aceleaşi gesturi măsurate, a băgat chibritu-rile la loc, a legat sacul de tutun, l-a aşezat cu grijă în raniţă, pe care, la rândul ei, a strâns-o cu şnurul la gură, prinzându-i şi cureaua de la capac în cataramă. În timp ce ungurul pufăia liniştit din ţigară, am observat un grup de câţiva deţinuţi care se sfătuiau pe şoptite, într-un colţ al camerei. Dintre ei s-a desprins unul, care s-a apropiat de noul-venit şi, pe un ton foarte firesc, după ce i-a explicat că, fiind pe drum de o săptămână, îşi consumaseră toate rezervele de alimente şi ţigări, l-a rugat să-i dea şi lui puţin tutun, să-şi facă o ţigară. Ungurul l-a refuzat scurt, fără vreo expli-caţie, continuând să pufăie din ţigară. Episodul părea să fi trecut neob-servat de ceilalţi deţinuţi, cu toate că fusese limpede că solicitantul de tutun se adresase ungurului cu asentimentul celorlalţi, cu care ţinuse sfat. O oră sau două mai târziu, ungurul a umblat din nou în raniţă şi şi-a mai răsucit o ţigară. Tot aşa de tacticos, a băgat mâna în buzunar după chibrituri. Negăsindu-le la locul lor, a început să-şi pipăie toate buzu-narele de la haină şi pantaloni. S-a aplecat să se uite sub bancă. Nu erau nici acolo. Şi-a desfăcut din nou raniţa, a cotrobăit şi în ea, dar fără succes. A rămas un moment pe gânduri şi apoi a început să bombăne furios, pe limba lui,

punându-şi bine ţigara neaprinsă. Ungurul ajunsese la aceeaşi concluzie în privinţa dispariţiei chibriturilor, ca şi noi, care urmărisem scena! Dar, când şi cum îi fuseseră furate chibriturile, n-am putut să ne dăm seama. E drept că în cameră era o forfotă permanentă. Unii se sculau de pe bănci ca să dea locul altora. Alţii stăteau de vorbă într-o parte a celulei, după care se strecurau prin înghesuială spre alt grup, din partea opusă. Alţii făceau cu rândul la geam, ca să se mai răco-rească de zăpuşeala din vagonul încins. Nici noi nu remarcaserăm când îi fuseseră subtilizate chibriturile şi nici ungurul nu simţise când fusese buzunărit. Din poziţia de castă privilegiată în care eram trataţi, tendinţa noastră era să, rămânem rezervaţi şi neutri faţă de orice eventuale disen-siuni sau conflicte s-ar fi ivit. Şi, totuşi, în sinea noastră, de data asta, eram de partea hoţilor. Fără să ne facem a fi băgat de seamă întâmpla-rea, curiozitatea ne fusese stârnită şi devenisem atenţi. Voiam să vedem urmarea. Cum era de aşteptat, ungurul a răbdat ce a răbdat şi, cu toată ciuda ce i se reflecta în trăsături şi priviri, în cele din urmă şi-a călcat pe inimă, a lăsat ambiţia la o parte şi a apelat la vecinul lui de pe bancă. L-a întrebat dacă are să-i dea foc. Vecinul i-a răspuns că n-are, dar s-a oferit să caute la alţii şi, amestecându-se prin mulţime, s-a îndreptat spre un colţ al camerei. După un timp s-a întors, spunând că a găsit pe cineva care are chibrituri, dar care voia, în schimb, tutun. Am asistat la un du-te-vino al vecinului care se oferise să facă pe intermediarul, între ungur şi posesorul de foc, până ce s-au înţeles din preţ şi tranzacţia a avut loc. După numărul de drumuri făcute şi pumnul de tutun pe care, în cele din urmă, ungurul l-a pus în palma vecinului, ne-am dat seama că fusese tocmeală la sânge. Câteva clipe mai târziu, aproape toată lumea fuma. Tânărul care ne primise la intrarea în cameră, s-a prezentat la banca noastră cu foiţă şi tutun pentru două ţigări şi, arătând spre ungur, ne-a spus, fără nici un fel de urmă de ironie în glas, dar destul de tare ca să fie auzit şi de el:

— Luaţi şi nu-mi mulţumiţi mie. E de la dumnealui, care, auzind că ni s-au terminat ţigările, ne-a dat la toţi nişte tutun. L-am împărţit între noi, căci la nevoie trebuie să ne ajutăm!

Ce puteam face altceva, decât să acceptăm şi să-i mulţumim ungurului, care, morocănos, a mârâit ceva în barbă. De-a lungul întregii zile, de câte ori ungurul şi-a făcut câte o ţigară, scena cu focul s-a repetat aidoma. Preţul creştea însă, fiindcă de fiecare dată ungurul punea tot mai mult tutun în palma vecinului lui. A mai încercat el să facă economie, aprin-zându ţigară, de la alta, dar, către seară, sacul de tutun se golise, totuşi, mai mult de jumătate. Pe la ora prânzului, s-a produs o altă surpriză. Ungurul şi-a dezlegat rucsacul şi cu un briceag, pe care l-a scos din căp-tuşeala de la carâmbul cizmei, a început să taie ceva în interiorul raniţei. Voia să facă operaţia discret, fără să atragă atenţia. Dacă nouă, care eram aşezaţi mai departe, ni s-au părut suspecte mişcările lui, cu atât mai puţin le-au scăpat celorlalţi, care erau mai aproape de el, fie în pi-cioare, fie pe bancă. Nimeni nu s-a arătat a-i fi remarcat îndeletnicirea sau ceea ce a scos din traistă. Mai întâi, a ieşit la iveală o felie groasă de pâine albă. După lungimea feliei, n-a mai fost un secret pentru nimeni de ce era atât de umflată raniţa ungurului: conţinea o pâine, aproape întreagă! O pâine rotundă uriaşă, aşa cum se mai făcea încă prin unele părţi ale Ardealului, din făină de grâu, amestecată cu cartofi, pentru a se menţine proaspătă.

Nu mai puţin impresionantă a fost şi halca de slănină, pe care a decupa-t-o tot în traistă şi din care tăia apoi, metodic, cubuleţe egale, pe care le mânca împreună cu cubuleţele similare ce le croia din felia de pâine. Indiferenţa ungurului faţă de cei din imediata lui apropiere şi mai ales faţă de un grup de trei copii minori (singurii, de altfel, care nu se puteau stăpâni şi priveau cu jind la bucăţile pe care le scosese din raniţă), ne-a umplut de indignare. La ora cinei, demonstraţia lui de egoism s-a repe-tat.

Către seară, gardianul a deschis vizeta şi a strigat un nume. A răspuns ungurul. Aşa cum făcuse şi în cazul deţinuţilor care coborâseră mai înainte la una din opririle dubei, gardianul l-a anunţat şi pe el, din timp, să fie pregătit înainte de a se lumina de zi, fiindcă atunci va ajun-ge la destinaţie. În cele câteva ore până la căderea nopţii, banca din faţa noastră (cea pe care stătea ungurul), s-a aglomerat tot mai mult. Mereu, câte unul din cei care stăteau în picioare cerea să fie lăsat şi el să stea pe bancă. Cei care stăteau jos se mai strângeau şi-i făceau loc. La început cu bunăvoinţă, dar, pe măsură ce înghesuiala creştea, se năşteau discuţii, proteste şi chiar certuri.

Când ungurul, împins de nevoie şi-a părăsit locul, ca să folosească W. C.-ul amenajat în cealaltă parte a vagonului, la întoarcere n-a mai gă-sit loc pe bancă. Devenit prudent, de când cu păţania cu chibriturile, când se dusese la W. C., îşi luase raniţa cu el. Fostul lui vecin, care îi procurase foc ca să-şi aprindă ţigara, îşi păstrase locul pe bancă. L-am văzut făcându-i semn ungurului că vrea să-i vorbească. Ungurul, care stătea în picioare în dreptul fostului lui loc, acum ocupat, s-a aplecat spre el şi, între ei, a urmat un dialog. La capătul lui, când aproape tot restul de tutun din punga ungurului a trecut în mâna interlocutorului lui, am înţeles că se perfectase o nouă tranzacţie. Dar totodată am priceput că înghesuiala de pe bancă şi chiar certurile pe locuri, la care asistasem, nu erau întâmplătoare. Totul nu fusese decât o nouă stratagemă, bine ti-cluită şi execuţia planului se desfăşurase sub ochii noştri, fără ca să ne fi trecut prin minte că lovitura era premeditată, pentru a-i sustrage unguru-lui ultimele fire de tutun. După puţin timp am luat şi noi cunoştinţă de termenii contractului care se încheiase. Vecinul ungurului, care primise tutunul, a intrat în tratative cu deţinuţii care ocupau locurile de la capă-tul băncii şi i-a convins să se scoale şi să le cedeze clientului lui. Ungurul îşi plătise aproape un metru şi jumătate de bancă, nu numai un loc de stat aşezat. Era obosit şi voia să se

culce, ceea ce a şi făcut, ime-diat ce capătul băncii a fost eliberat. În chip de pernă, dar şi cu scopul să şi-o apere, şi-a potrivit cu grijă, sup cap, preţioasa lui raniţă. Culcat pe spate şi cu genunchii puţin îndoiţi, ca să încapă, pe suprafaţa de bancă pe care şi-o închiriase, n-a trecut mult şi a adormit. De altfel, mai toată lumea încerca să-şi găsească o poziţie cât de cât mai comodă de dormit.

Colea Ungureanu şi cu mine ne stabilisem culcuşul pe jos, renunţând la locurile noastre în favoarea altora, care nu se încumetau să se culce pe tabla groasă de fier, cu care, nu de mult, fuseseră acoperite duşumelele vagoanelor penitenciare. Se spunea că măsura fusese luată în urma unei tentative de evadare. Dezavantajul tablei cu care fuseseră căptuşite va-goanele era că peste zi se încingea la soare, iar peste noapte se răcea şi dimineaţa te trezeai tremurând de frig. Simţeam răceala chiar şi prin cojocul lui Colea, pe care ne culcasem amândoi. Totuşi, chinul cel mai mare era durerea pe care o simţeam în umeri şi în şolduri. Din cauza slăbiciunii şi dormitului pe tare făcusem vânătăi şi nu puteam sta culcat mult timp pe o parte, trebuind tot timpul să schimb poziţia. Ne culcasem unul lingă, altul pe culoarul liber dintre bănci, dar cu capetele sub una din bănci, pentru a ni le feri din calea celor care peste noapte îşi pără-seau cotlonul, pentru a se duce la W. C. Era încă întuneric când trenul s-a oprit şi gardianul a deschis uşa celulei, ca să-l scoată pe ungur. Am au-zit mişcarea care s-a produs, dar nu m-am trezit decât pe jumătate şi am adormit imediat la loc. A mai trecut o vreme şi m-a sculat Colea, care îmi şoptea ceva la ureche. Când m-am dezmeticit, îmi ţinea sub nas o bucată de slănină cam cât o jumătate de franzelă! I-o dăduse tânărul care ne primise la intrarea în celulă. Îi spusese că era prea puţină pentru a putea fi împărţită la toată lumea, aşa că hotărâse să ne-o dea nouă, celor patru „politici”, care aveam mai multă nevoie de hrană decât ceilalţi. Despre proveniența ei, n-a pomenit nimic şi nici Colea nu l-a întrebat. Nici nu era nevoie! Ne-

am sfătuit între noi şi am împărţit-o în şapte porţii egale: patru pentru noi şi trei pentru cei trei copii minori. Recunosc că mi-am mâncat partea fără mustrări de conştiinţă.

Cei trei minori care se aflau cu noi în vagon formau un fel de număr de atracţie pentru toată lumea. Se bucurau de simpatia generală şi toţi le purtau de grijă. Fiecare le dădea câte o bucăţică din raţia lui. Peste zi, când căldura devenea sufocantă, li se făcea loc la geam, unde aerul era mai respirabil, iar noaptea, când se răcorea şi se strângeau unul într-altul de frig, totdeauna se găsea cineva să arunce o haină peste ei. Cel mai în vârstă avea treisprezece ani. Cel mai mic, căruia îi spuneau „căpitanul”, n-avea decât unsprezece ani şi era şeful lor. De o precocitate şi inteligenţă excepţională, îi domina pe ceilalţi doi, care îl priveau cu admiraţie şi nu-i ieşeau din vorbă. Toţi trei erau foarte mândri că erau recidivişti. Acum, se aflau pentru a doua oară în drum spre şcoala de corecţie. Orfani, sau provenind din familii destrămate, vagabondaseră de mici pe străzi, pripăşindu-se pe unde apucaseră şi obişnuindu-se să trăiască din cerşit şi din mici furtişaguri. Astfel, ajunseseră pe mâna miliţiei şi apoi la şcoala de corecţie. Acolo se întâlniseră, se împrieteniseră şi juraseră să nu se mai despartă. Aşa luase fiinţă „organizaţia” lor şi şi-l aleseseră pe „căpitanul” şef. Visul lor era să-şi însuşească toate cunoştinţele nece-sare ca să poată da lovitura la o bancă şi apoi să fugă cu banii în Ame-rica, unde să trăiască la adăpost de lipsuri. Prin lipsuri, înţelegeau căldu-ră şi mâncare! Cei doi mari duşmani ai lor erau iarna şi foamea. După eliberarea din şcoala de corecţie, fiecare fugise de la ruda, mai mult sau mai puţin apropiată, căreia îi fusese încredinţat de autorităţi. La locul de întâlnire pe care îl stabiliseră pe când erau încă închişi, şi-au reîntărit legământul de a nu se mai despărţi şi de a se pregăti pentru marea lovitură la bancă. Până una-alta, însă, le era frig şi le era foame. Îşi stabiliseră cartierul general în podul unui

atelier de fierărie, unde se strecurau fără a fi văzuţi şi dormeau în jurul coşului încins al forjei. Cu procuratul mâncării mergea mai greu. În afară de câte o pâine furată de la vreo bru-tărie şi de o performanţă a „căpitanului” (de care vorbeau ca de o faptă de arme), care, într-o zi, profitând de un moment de absenţă a gospodi-nei, s-a fofilat în bucătăria unei case şi a luat de pe plită o cratiţă cu mâncare caldă, nu prea reuşeau să-şi astâmpere zilnic foamea.

Într-o seară, rătăcind flămânzi pe străzile din centrul Oradei, un miros ademenitor de aluat cald, ciocolată şi vanilie, le-a stârnit şi mai rău foamea. Venea dintr-o cofetărie şi nu s-au putut stăpâni să nu se opreas-că în faţa vitrinei pline de bunătăţi. Era seara destul de târziu şi trecătorii se răriseră. Magazinul era închis, dar vitrina era luminată şi copiii nu îşi puteau lua ochii de la prăjiturile din galantar. „Căpitanului” i-a venit o idee. El era întotdeauna cu ideile! A discutat cu ceilalţi planul pe care îl imaginase şi au şi trecut la fapte. Deasupra uşii cofetăriei era un lumi-nator, o ferestruică lăsată întredeschisă pentru aerisire. Pe acolo, odată cu aerul cald dinăuntru, ieşea şi mirosul îmbietor care îi atrăsese. Deschiderea era destul de strimtă, pentru a nu lăsa să treacă corpul unui om în toată firea, dar pentru ei dimensiunea ferestrei nu era un impedi-ment. Singura dificultate o reprezenta înălţimea la care se găsea. Pândind momentul când strada era pustie şi nu se auzea pasul nici unui trecător, au pornit totuşi la acţiune. După câteva încercări nereuşite, că-ţărându-se unul pe umerii celuilalt, în cele din urmă au reuşit. Odată pri-mul ajuns sus, în firida geamului, i-a întins următorului mâna, iar ulti-mului, care nu mai avea pe ce să se înalţe, „căpitanul” i-a lăsat o funie, pe care o purta totdeauna la el, pentru orice eventualitate, înfăşurată în jurul taliei. Cum luminăţia din cofetărie îi expunea vederii oricărui eventual trecător întârziat, prima lor reacţie când s-au văzut în interior a fost să se ascundă.

După ce au luat la repezeală câteva prăjituri din galantar, au fugit către fundul prăvăliei unde văzuseră o uşă. Au deschis-o şi au rămas înmăr-muriţi. Încăperea în care pătrunseseră era laboratorul cofetăriei, unde se preparau prăjiturile. Pe nişte mese de marmură erau înşirate tăvile cu fel de fel de prăjituri proaspete, pregătite de cu seara, pentru a fi puse în vânzare a doua zi. Din înfriguraţi, flămânzi şi rătăcind pe străzi fără prea multe nădejdi, cum fuseseră cu câteva minute mai înainte, deodată s-au văzut în paradis: în laborator era cald şi în jurul lor, numai bunătăţi! Nu au mai stat mult pe gânduri şi s-au pus pe treabă.

Când ne descriau orgia care a urmat în laboratorul cofetăriei, ochii le luceau de parcă mai vedeau încă toate acele dulciuri minunate. Au mân-cat din fiecare, până n-au mai putut. Au mai stat, au gustat din feluritele siropuri şi iar au mai mâncat. Când bomboane, când prăjituri, când dulce-ţuri! În cele i din urmă, răpuşi, toropiţi de căldură, s-au întins chiar pe mesele de marmură, printre tăvile cu prăjituri şi au adormit, satisfăcuţi şi sătui, cum nu mai fuseseră niciodată. Aşa i-a găsit a doua zi diminea-ţa, la deschiderea prăvăliei, responsabilul cofetăriei. A chemat miliţia şi aşa se face că am aflat şi noi povestea lor în dubă. Paul Iovănescu, care stătuse mai mult de vorbă cu ei, le câştigase încrederea şi îi determinase să ne facă aceste confidenţe.

Pe toată durata călătoriei, ne-am pus de nenumărate ori întrebări, în pri-vinţa destinaţiei ce ni se hotărâse. Traseul întortocheat pe care îl urma vagonul nostru, ataşat când la un tren, când al altul, era derutant. Mai toate pronosticurile pe care le făceam erau infirmate câteva ore mai târ-ziu. De câte ori Colea, care cunoştea cel mai bine regiunea, ne spunea că ne apropiem de Gherla, Arad sau Dej şi ne aşteptam să fim anunţaţi să ne pregătim de coborâre, vagonul nostru, ori trecea prin gara respectivă fără să oprească, ori era detaşat şi rămânea pe o linie moartă,

pentru a fi legat mai târziu de un alt tren, care ne ducea în altă direcţie. De mai multe ori ne-am dus şi ne-am întors pe acelaşi drum. În unele staţii unde ne opream ne dădeam seama că se petreceau mişcări de deţinuţi. Auzeam paşi de cizme pe terasamentul căii ferate, ordine şi îndemnurile bine cunoscute ale soldaţilor din escortă: „Dă-i drumu' mai repede! Mişcă! Ţine aproape!” etc.

Am trecut şi prin momente de îngrijorare, când trenul nostru o lua spre nord şi ne făceam socoteala că ne duc din nur la Cavnic, unde nu ne-am fi putut aştepta la nimic bun din partea celor din mâinile cărora scăpase-răm. Peste noapte însă, duba noastră a fost iar desprinsă şi, a doua zi, cuplaţi la o altă garnitură, am schimbat iar direcţia. Cu cât drumul se prelungea, oboseala noastră se accentua şi ea. Începuse să ne chinuie şi foamea. Raţia zilnică ne-o consumam în cursul dimineţii. Restul zilei, răbdam şi de foame şi de sete, din cauza slăninei râncede şi sărate. Numai după multe insistenţe şi suportând obişnuitele insulte din partea gardienilor, obţineam din timp în timp câte o cană de apă de vreo trei litri, cantitate absolut insuficientă pentru toată lumea.

În fine, într-o dimineaţă ne-a venit şi nouă rândul. Prin vizeta deschisă, gardianul ne-a strigat numele şi ne-a spus să ne pregătim de coborâre. De data asta, prevestirea lui Colea că vom coborî la Aiud avea să se adeverească. Au mai trecut însă vreo două ore până ce am ajuns. Debarcarea din vagon, traversatul liniilor sub paza soldaţilor înşiraţi între tren şi maşina care ne aştepta şi urcatul nostru în camion s-au făcut în condiţiile obişnuite. Au fost aduşi şi ceilalţi camarazi ai noştri care călătoriseră în celulele mai mici ale vagonului-penitenciar şi astfel gru-pul nostru de evadaţi era din nou aproape complet. Eram treisprezece. Lipsea Ion Cojocaru, de a cărui soartă, la vremea aceea, nu ştiam încă nimic. Cei care fuseseră condamnaţi pentru complicitate la evadarea noastră, rămăseseră la Oradea.

Camionul în care ne urcasem avea laturile înălţate cu încă câteva rânduri de scânduri, aşa că, fiind obligaţi să stăm aşezaţi pe jos, n-am văzut, pe drumul până la penitenciar, decât vârful câtorva copaci. Ni s-a interzis să vorbim, iar securiştii, care se urcaseră cu noi pe platforma camionului, ne ţineau sub ameninţarea pistoalelor şi nu ne slăbeau din ochi. Pe drum, ştiind acum unde aveam să ajung, mă încercau sentimente împăr-ţite. Pe de o parte, unul de teamă. Teama pe care o inspira oricui, în acea vreme, numele de Aiud. Reputaţia sinistră a temniţei din Aiud o făcuse să fie considerată de toată lumea ca simbol al silniciei la care era supusă ţara. Pe de altă parte, sentimentul de mândrie de a intra în închi-soarea în care fuseseră aruncaţi atâţia oameni celebri, care căpătaseră în ochii noştri aureole de martiri, mă încuraja. În atmosfera întemniţată şi ea între zidurile grozave care îl izolau de lumea exterioară, Aiudul păs-trase ceva din suflul eroic al celor care se chinuiseră, muriseră sau mai sufereau încă în celulele lui şi părea să transmită mai departe mesajul lor tuturor celor care intrau pe poarta lui.

Camionul a cotit şi a încetinit. A trecut prin două porţi înainte de a se opri definitiv. Ajutându-ne reciproc, am coborât. Până la uşa în faţa căre-ia oprise camionul, n-am avut de făcut decât câţiva paşi. N-am apucat să remarc decât o clădire cu câteva etaje, care depăşea în înălţime pe toate celelalte din incinta închisorii. Era o construcţie modernă din beton, cu zidurile albe, numită de toţi „celularul nou”. Celelalte toate datau de pe vremea ungurilor şi aveau, ca şi cea din Oradea, aspectul de temniţe medievale, cu ziduri ca de cetate, cu druguri de fier impresionant de groase la ferestre, cu uşi din lemn masiv legate în fier, având, în afară de broască, câte două sau trei zăvoare, fiecare. O altă caracteristică comună a acestor închisori din Ardeal erau dalele de culoare galbenă, cu care erau pardosite coridoarele şi care proveneau din aceleaşi cariere, care furnizaseră piatra pentru mai toate clădirile

administrative din vremea imperiului austro-ungar şi chiar pentru pavajul trotuarelor.

Titi, care fusese închis în Aiud din 1948, când deţinuţii aveau încă liber-tate de mişcare în incinta închisorii, ne-a făcut planul ei pe o pătură, fo-losind o coajă de săpun, de îndată ce am fost introduşi în celulă.

Ne aflam în celularul vechi, care era împărţit în două secţii. După ce am fost daţi în primire unui ofiţer de serviciu şi toate formele de rigoare au fost îndeplinite (apel nominal, identificare după datele din dosare, per-cheziţie corporală şi reţinerea bagajelor pentru magazie), am fost con-duşi la o celulă de la capătul coridorului. Era o cameră mare, absolut goală. Fereastra era acoperită pe dinafară de un oblon din scânduri, care nu lăsa să intre lumină decât prin partea de sus şi împiedica orice vedere spre curte. Pe jos, pardoseală de cărămidă.

Aveam cu toţii destulă rutină de puşcărie, ca să ne dăm seama că era vorba de o cameră de tranzit, unde nu aveam să stăm decât până la repar-tizarea noastră definitivă în alte celule. Dar, tot această rutină ne învă-ţase că o astfel de şedere provizorie putea să nu fie neapărat de scurtă durată. Putea să fie vorba de câteva ore, dar tot atât de bine şi de mai multe zile. Trebuia deci să ne asigurăm de strictul necesar, pentru even-tualitatea unei şederi prelungite. Am început aşadar să batem la uşă, pentru a cere o tinetă. Gardienii cu care avusesem de-a face până aici se arătaseră severi, tăcuţi şi fără iniţiative personale, prin care să-şi mani-feste vreun sentiment de omenie sau de cruzime faţă de noi. Ni se păru-seră nişte roboţi perfect programaţi, care executau întocmai ordinele. După experienţa trăită cu gardienii de la Oradea, aveam tendinţa să-i preferăm pe cei de la Aiud. Cel puţin eram la adăpost de abuzurile indi-viduale ale vreunei brute sadice! Cu ocazia insistenţelor ce le-am depus pentru obţinerea tinetei, ne-am dat seama însă că ne cam grăbisem cu aprecierile noastre. Au trecut câteva ore bune până ce ni s-a dat o

tinetă! E drept că la bătăile noastre repetate în uşă, nu ni s-a răspuns cu insulte şi înjurături. Din când în când, ni se striga de undeva din capătul cori-dorului: „Aşteaptă!” Nevoia ne-a făcut să căutăm o modalitate de a face faţă situaţiei. Am descoperit, astfel cum procedaseră alţii, în ace-eaşi situaţie, înaintea noastră şi am făcut la fel. Pe urmele soluţiei ne-a pus mirosul ce se degaja dintr-unul din colţurile camerei. Cercetând mai îndeaproape locul, am descoperit că mai multe cărămizi din pardoseală erau dislocate din rosturile lor de ciment şi puteau fi scoase. Ridicându-le, am dat de sursa mirosului. Patul de nisip peste care fuseseră aşezate cărămizile era îmbibat de urină. Aşa am putut rezista până ce, într-un târziu, am primit tineta. Problema nu s-a rezolvat însă. Tineta era mult prea mică pentru a satisface nevoile a treisprezece oameni iar bătăilor noastre în uşă, pentru a ni se permite s-o golim la closet când se umplea, li se răspundea cu aceeaşi întârziere. Am fost deci obligaţi să folosim în continuare calitatea absorbantă a nisipului din colţul cu cărămizile deta-şabile.

Aceleaşi greutăţi le-am întâmpinat şi la obţinerea hârdăului cu apa de băut. În acest caz, nu puteam improviza nimic, aşa că am răbdat de sete până ce au catadixit să ne aducă hârdăul. Ne-am astâmpărat setea provo-caţi de slănina sărată, dar apa ne-a ţinut şi de foame, fiindcă în ziua aceea, nefiind trecuţi în efectivul închisorii, n-am primit nimic de mân-care.

Tot în dimineaţa sosirii noastre, pe când aşteptam în zadar să ni se dea tineta şi apa, un gardian a tras zăvoarele şi a deschis uşa. În loc de cele două hârdaie mult aşteptate, gardianul i-a făcut semn unuia din noi să iasă afară. A închis uşa după el şi i-am auzit îndepărtându-se pe coridor.

Curând după aceea, au început să răsune lovituri de ciocan. În fine, după luni de zile, ni se tăiau lanţurile! Zăngănitul fierului lovit de daltă se repercuta pe tot coridorul, făcând să vibreze zidurile până la celula noas-tră.

Un zgomot sinistru, care nu ne mai impresiona de mult! Dimpotrivă, de data asta chiar ne bucura, fiindcă ne scăpa de lanţuri.

Mi-a venit şi mie rândul. Operaţia o făcea chiar gardianul de pe secţie, în camera lui din celălalt capăt al coridorului. Mi-am potrivit singur, pe rând, urechea brăţării de la fiecare picior, pe nicovală. Gardianul introducea vârful dălţii în dreptul nitului care menţinea cele două bare de fier alăturate. Urmau câteva lovituri de ciocan, până ce dalta tăia ni-tul. La fiecare izbitură de baros, fierul sălta pe nicovală şi brăţara zvâc-nea în jurul piciorului. O ţineam cu amândouă mâinile, străduindu-mă să-i stăpânesc smuciturile, pentru ca fierul să nu mă lovească peste fluie-rul piciorului. Tăiatul lanţurilor noastre a durat toată dimineaţa.

Uşuraţi pentru prima dată, după atâtea luni de zile, puteam în fine să ne dezmorţim cu adevărat picioarele. Mi-amintesc că după ce m-am plim-bat un timp prin cameră, bucuros că pot umbla din nou normal, cu pasul întins şi ridicând piciorul, au început să mă doară articulaţiile de la şol-duri. Era efectul anchilozei care se stabilise pe tot timpul cât purtasem lanţurile, care mă obligaseră să fac paşi scurţi şi să-mi târăsc picioarele.

Pentru prima dată de la evadare, eram cu toţii împreună şi puteam vorbi nestânjeniţi.

Ne-am împărtăşit unii altora tot felul de amănunte, pe care nu avusesem ocazia să ni le povestim, din cauza condiţiilor neprielnice în care se pur-tau discuţiile prin vizetă, la Oradea. În mod fatal, am ajuns să vorbim şi despre ancheta de la Baia Mare. Ducu Ciocâlteu, care se simţea evitat şi nebăgat în seamă, a avut nefericita inspiraţie să încerce să-şi refacă re-putaţia, pe lângă unii din grupul nostru, pe care i-a socotit mai influenţa-bili. Retras într-un colţ al camerei, cu Mircea Vueric, fraţii Brânzaru şi Titi Spânu, pe care îi considera mai simpli şi mai puţin capabili de a-şi fi putut face o imagine de

ansamblu a anchetei, reconstituită din frag-mentele povestite de fiecare, Ducu le-a prezentat o versiune proprie, din care el ieşea basma curată. Recurgând la falsificarea unor date şi la insi-nuări răuvoitoare, a încercat să le abată atenţia de la rolul jucat de el în anchetă şi să îndrepte bănuielile asupra lui Ion Pantazi şi a altora care nu erau prezenţi, între care Bănilă. Stratagema nu i-a reuşit însă. Nu nu-mai că intriga lui a dat greş, dar a reuşit să stârnească atâta indignare, în-cât s-a iscat o îmbrânceală, care ar fi degenerat în bătaie, dacă n-ar fi in-tervenit Paul Iovănescu. Interpretând cuvintele, destul de aspre, cu care Paul i-a admonestat pe cei ce săriseră să-l bată, ca pe o atitudine de soli-darizare necondiţionată cu el, Ducu şi-a manifestat cu glas tare indig-narea de a fi acuzat pe nedrept de turnătorie, cerându-i să confirme ine-xactitatea acestei afirmaţii. În liniştea care se făcuse, cuvintele lui Paul, rostite flegmatic, cu calmul lui obişnuit, au pus capăt definitiv discuţi-ilor asupra acestui subiect:

— Am intervenit numai în virtutea principiului că trebuie să ne prezen-tăm uniţi şi omogeni în faţa celor care ne păzesc, chiar dacă între noi exista disensiuni. Dacă ne-am bate între noi, ar interveni administraţia şi i-am da satisfacţia de a constata lipsa noastră de solidaritate.

Apoi, întorcându-se spre Ducu, a continuat:

— Cât priveşte acuzaţia care ţi se aduce, ea este adevărată. De turnat, ai turnat, dar asta nu poate fi judecat acum şi aici, ci numai atunci când vom fi iar liberi!

Liniştea s-a lăsat parcă şi mai grea, după vorbele lui Paul. Ducu n-a mai îndrăznit să zică nimic şi, cât am mai stat împreună, a rămas complet izolat.

Către seară, ni s-a dat fiecăruia câte o pătură, ceea ce însemna că noap-tea aveam s-o petrecem în camera de tranzit. Ne-am înghesuit cum am putut mai bine, într-unul din colţurile camerei ca să ne ţinem cald, dar umezeala şi frigul tot ne-au pătruns. Patul nostru de cărămidă rece şi tare ne-a făcut sa dormim cu întreruperi.

M-am trezit de mai multe ori peste noapte şi m-am plimbat prin camera să mă dezmorţesc de frig şi să mi se potolească durerile din umeri şi şolduri. Vânătăile îmi provocau dureri insuportabile, care mă obligau să mă întorc când pe o parte, când pe alta. În cele din urmă, când nu mai pu-team răbda durerea, mă sculam în capul oaselor sau mă plimbam până ce mă răzbea oboseala şi mă culcam din nou. Ciclul se repeta de mai multe ori pe noapte.

Dimineaţa a venit ca o izbăvire, iar când gardianul a deschis uşa ca să ne împartă terciul, toate chinurile au fost uitate. Raţia, foarte mică, măsura-tă cu un polonic cam de dimensiunea unei ceşti de ceai, ne-a lăsat tot flămânzi dar terciul, fierbinte şi puţin îndulcit, ne-a încălzit imediat şi ne-a redat buna dispoziţie. Conversaţiile şi glumele erau în toi când uşa s-a deschis din nou şi au fost introduşi câţiva deţinuţi. Proveneau din celulele de pe cele două secţii şi din celularul nou şi fuseseră aduşi în camera de tranzit, urmând să părăsească Aiudul spre diferite destinaţii. Unii se aşteptau să fie duşi la un nouproces, alţii bănuiau că s-ar putea să fie vorba de o nouă anchetă, dar cei mai mulţi nu ştiau ce cale aveau să ia şi ce soartă le era hărăzită. Nu mai reţin numele nici unuia din ei şi nu mi s-a întipărit în minte nici o figură, din caua agitaţiei care a domnit toată ziua în cameră. Uşa s-a deschis de zeci de ori ba pentru a scoate pe unii din noii-veniţi, ba pentru a aduce pe alţii. Alteori, pentru a-l aduce înapoi pe unul pe care îl scoseseră cu un ceas înainte. N-apucai bine să faci cunoştinţă cu unul şi gardianul îi striga numele şi-i spunea să iasă afară. Caracteristica îngrijorătoare a acestor oameni, care s-au perindat prin camera noastră, era aspectul lor fizic. Nu arătau cu mult mai bine ca noi! De altfel, primele lămuriri pe care le-am cerut au fost cu privire la regimul şi tratamentul din Aiud. Răspunsul primit ne-a confirmat te-merile ce ne fuseseră stârnite de slăbiciunea acestor oameni. De câteva luni, în şir domnea foametea! Şi noi care

credeam că odată cu plecarea din Oradea scăpasem de spectrul foametei!

Aceeaşi bucurie cu care noi, numai cu câteva zile în urmă, părăseam Oradea, o remarcam acum la aceşti oameni, care abia aşteptau să scape de Aiud gândind că oriunde vor fi trimişi, mai rău nu pot nimeri. Plecau cu aceeaşi nădejde cu care plecaserăm şi noi. Pe la amiază, agitaţia de pe secţie s-a potolit. În acalmia care prevestea împărţirea mesei şi când orice altă activitate încetase, nu se mai auzea decât zgomotul gamelelor şi târâitul hârdăului pe coridor. La celălalt capăt al secţiei, s-au tras pri-mele zăvoare. Camera noastră era ultima, aşa că mai aveam de aşteptat. Discuţiile încetaseră şi, în liniştea care se lăsase, fiecare era atent la zgomotele care străbăteau până la noi. Fiecare urmărea în gând etapele hârdăului pe coridor. Cu toate că eram preveniţi că nu ne puteam aştepta decât la o zeamă chioară cu cel mult câte o foaie de varză acră pe jumă-tate stricată sau cu câteva sfărâmături de cartofi, şi ei stricaţi, sucurile gastrice începuseră să lucreze şi stomacul îşi manifesta nerăbdarea, în mod aproape dureros. Unul din deţinuţii din Aiud care asculta la uşă, ne-a anunţat că hârdăul se apropie. Mai erau trei celule până la noi. Un miros, mai întâi slab şi nedefinit, s-a strecurat pe sub uşă în celula noas-tră. Deţinutul de la uşă, ezitând, şi-a dat cu părerea:

— Parcă ar fi fasole!

S-au auzit murmure de nemulţumire, vorbele lui fiind luate drept o glu-mă proastă. Apariţia fasolii şi a cărnii în alimentaţia închisorilor era vi-sul oricărui deţinut şi reprezenta sumumul posibil în materie de hrană. De multă vreme nu se mai văzuse aşa ceva la Aiud! Şi totuşi, după câte-va minute, prima impresie a celui de la uşă s-a confirmat. Nu fusese o glumă. Mirosul tot mai puternic de mâncare de pe coridor se răspândise în cameră şi nu mai era nici un dubiu: era fasole cu carne! Când s-a des-chis şi uşa noastră şi fiecare a primit o gamelă cu mâncare „groasă” de fasole cu carne de porc, surpriza şi bucuria se

puteau citi în egală măsu-ră pe figurile şi în privirile noastre. Niciunul din noi nu mai văzuse aşa ceva de când era închis. La o mâncare chiar aşa de densă şi cu atâtea bu-căţi de carne şi slănină nu se aşteptase nimeni. Depăşea şi cele mai în-drăzneţe speranţe!

În timp ce mâncam, s-au făcut mii de speculaţii, în căutarea unei expli-caţii a fenomenului. Toţi ne-am dat cu părerea. S-a vorbit de evenimen-te politice externe, care ar putea fi la originea schimbării regimului nos-tru. De presiuni internaţionale exercitate asupra guvernului român pen-tru a respecta „drepturile omului" şi „Carta Naţiunilor Unite", pe vre-mea aceea, aceste noţiuni şi instituţii mai bucurându-se încă de respectul şi încrederea noastră. S-a presupus chiar un posibil avertisment cu ca-racter ultimativ dat de Statele Unite ruşilor, prin care să fi fost somaţi să se retragă în frontierele din 1938. Tot pe acea vreme, mai credeam, ne-condiţionat în onestitatea Americii şi în intenţia ei sinceră de a restabili o ordine echitabilă pe continentul european. Le acordam încă credit ne-limitat. Le treceam chiar cu vederea încetineala de care dădeau dovadă şi nu le puneam la socoteală anii pierduţi. Aveam toată încrederea în ei; eram încă tineri şi încă generoşi! Cei mai optimişti credeau chiar că răz-boiul era iminent (poate chiar izbucnise!) şi regimul din ţară se pregătea de un nou „23 August". Era firesc, deci, să-şi schimbe atitudinea faţă de noi şi să încerce să-şi răscumpere în ultimul moment greşelile, ştiind că vor fi traşi la răspundere pentru crimele comise. Doar ştiau ce se întâm-plase la Nurnberg! Cât despre soarta Rusiei, în caz de război, nu se în-doia nimeni!

Ca reacţie la aceste ipoteze, din cale afară de exagerate, alţii, care se vo-iau mai realişti, susţineau că mâncarea abundentă care ni se dăduse nu ne fusese distribuită decât nouă, celor din camerele de tranzit şi că, în restul închisorii, probabil că deţinuţii primiseră aceeaşi ciorbă chioară ca şi până aici. Părerea acestora din urmă a stârnit indignare în tabăra optimiştilor. S-au iscat discuţii în contradictoriu, s-a

argumentat în fel şi chip şi dintr-o parte şi dintr-alta, spiritele s-au aprins, şi în cele din urmă „realiştii” au fost copleşiţi de numărul mai mare al „optimiştilor”, care i-au acuzat de defetism. De altfel, în cursul după-amiezii, teoria „realiş-tilor” a fost definitiv infirmată. Câţiva deţinuţi, care apucaseră să mă-nânce la prânz în celulele lor de pe celelalte secţii din Arad, înainte de a fi aduşi în camera noastră, ne-au spus că primiseră aceeaşi mâncare ca şi noi.

Toată discuţia stârnită în jurul mâncării de fasole cu carne, pe care n-am făcut decât s-o schiţez, poate servi de model pentru toate cazurile simila-re, când un eveniment neobişnuit venea să schimbe ceva în viaţa noastră cotidiană. Oricăror modificări care interveneau, fie în regimul nostru alimentar, în bine sau în rău, fie în comportarea mai blândă sau mai dură a gardienilor, fie în frecvenţa mai mare sau mai mică a percheziţiilor sau în relaxarea ori înăsprirea măsurilor de pază, de izolare şi de pe-deapsă, li se căuta motivarea. Aşa se ajungea la tot felul de interpretări ale faptelor ieşite din comun, care reflectau tot atâtea feluri de caracte-re, de la cel mai sumbru, pesimist, până la iremediabilul optimist. Cu toate că părerile difereau aşa de mult de la om la om, ele aveau totuşi o trăsătură comună: plecau de la aceeaşi premiză. Toţi, fără excepţie, că-utau explicaţia într-un eveniment politic extern. Toţi erau convinşi că orice schimbare mai de seamă în regimul care ni se aplica, în bine sau în rău, nu putea fi decât o consecinţă a unui fapt politic extern. Şi totdea-una acest raţionament s-a dovedit just, fiind confirmat, e drept, cu în-târziere, de informaţiile ce ne parveneau ulterior, prin noii arestaţi, care veneau mereu să ne îngroaşe rândurile.

Aşa am aflat, de fiecare dată, că iniţierea unor conferinţe internaţionale la vârf (a Conferinţei de la Geneva, de la San Francisco sau de la Paris) determinase, cu câtva timp în urmă, îmblânzirea regimului nostru de de-tenţie iar, mai târziu, eşecul convorbirilor sau anularea lor (vezi cazul Conferinţei de la Paris din 1958) provocaseră represalii

sălbatice şi ade-vărate regimuri de exterminare în toate închisorile din ţară.

Deţinuţii erau, astfel, când ostatici, în perspectivă de a deveni marfă ne-gociabilă, când obiectul răzbunării şi cruzimii regimului comunist. Din păcate, nu-mi amintesc cărui fapt politic internaţional îi datoram brusca îmbunătăţire a condiţiilor de detenţie de care am beneficiat în chiar ziua sosirii noastre în Aiud. În orice caz, îmbunătăţirea regimului alimentar pentru noi, cei veniţi de la Oradea, a fost de-a dreptul salvatoare.

Către seară, când ne pregăteam să petrecem din nou o noapte în camera de tranzit de pe secţie, şi-a făcut apariţia ofiţerul de serviciu, cu o listă în mână:

— Care ţi-auzi numele, îţi iei bagajul şi ieşi afară!

A urmat citirea numelor de pe listă. Era vorba de noi, evadaţii de la Cavnic. Unul după altul, pe măsură ce ne-a strigat numele, am ieşit pe coridor.

— Ia pe doi! Alinierea! Lasă vorba!

Înainte de a porni, ne-a mai numărat o dată şi ne-a mai dat câteva in-strucţiuni. Să ne ţinem după el în linişte şi cu capul în jos, fără să ne ui-tăm în stânga şi în dreapta. Convoiul nostru a pornit. În frunte mergea ofiţerul, urmat de coloana noastră iar, în încheiere, un plutonier. Am ieşit din coridorul întunecat al secţiei, în curtea pavată. Se lăsa seara. Am trecut de colţul clădirii. În faţa noastră, curtea se lărgea. Pe urmele ofiţerului, am traversat-o în diagonală, îndreptându-ne spre o clădire lungă, cu etaj, a cărei parte de jos se pierdea în umbrele înserării. Numai partea de sus se profila pe cerul încă luminos. Dincolo de ea, estompate de distanţă, se vedeau vârfurile unui şir de plopi, cărora o sumedenie de ciori le dădeau târcoale, cârâind continuu şi disputându-şi cu ţipetele lor stridente câte un loc pe o creangă, pe care să înnopteze. Erau faimoasele ciori ale Aiudului, de care auzisem şi care peste zi îşi duceau viaţa în in-cinta închisorii, ciugulind tot ce le pica din resturile de la

bucătărie şi făcându-şi cuiburile în streşinile şi după nenumăratele coşuri ale clădiri-lor penitenciarului.

În timp ce ne apropiam de clădirea din faţa noastră, Titi Coşe-reanu, care cunoştea Aiudul ne-a şoptit: „Ne duc în Zarcă!” De alte explicaţii nu mai aveam niciunul nevoie, chiar dacă nu mai fusesem în Aiud. Renumele „Zărcii” era bine stabilit. Era închisoarea închisorilor. Căpătase valoare de simbol. Un fel de Sfânta Sfintelor!

Am mai făcut câţiva paşi şi ne-am oprit în faţa unui gard de vreo doi metri înălţime. Era din şipci înguste, dar bine alăturate, astfel că îm-piedicau vederea printre ele. Tot din şipci era şi poarta în faţa căreia ofi-ţerul care ne adusese s-a oprit şi a sunat. După câteva clipe s-a deschis o vizetă. Gardianul de dincolo de poartă a schimbat câteva vorbe cu ofiţe-rul de serviciu, înainte de a ne deschide. Tot încolonaţi, am parcurs cei câţiva metri până la intrarea în clădirea propriu-zisă, trecând printr-un fel de culoar, mărginit pe stânga şi pe dreapta de acelaşi fel de gard din şipci. Pe o parte şi pe alta, am mai remarcat câte o poartă, asemănătoare cu cea prin care trecusem. Cum aveam să vedem mai târziu, acele porţi dădeau spre cele două curţi de plimbare, amenajate de-a lungul faţadei Zărcii, una în stânga şi alta în dreapta intrării şi îngrădite cu acelaşi sis-tem de ţarc înalt şi opac. Înainte de a urca cele două-trei trepte şi de a pătrunde în Zarcă, mi-am aruncat ochii în sus. Am zărit pentru o clipă partea de sus a acoperişului de deasupra intrării, de unde se înălţa un drapel din fier forjat, profilând în filigran pe cerul devenit lăptos înainte de lăsarea nopţii patru cifre: 1882. Era anul când fusese construită Zarca sub administraţia maghiară. Prima şi cea mai veche clădire a complexu-lui penitenciarului Aiud. Odată cu uşa masivă care s-a trântit în urma noastră, concertul de cârâituri al ciorilor s-a stins brusc.

În primul moment, liniştea care mă înconjura mi-a dat o impresie de er-metism, pe care nu o mai avusesem până aici. Cred că pentru câteva cli-pe am realizat ce înseamnă

claustrofobia. Instinctiv, am respirat adânc de câteva ori. Faptul că n-am întâmpinat nici o dificultate să-mi umplu plămânii cu aer, cum mă aşteptam, şi mai ales mirosul înţepător de mo-torină cu care erau date duşumelele, m-au trezit la realitate. Cred că toţi camarazii mei au fost la fel de impresionaţi ca şi mine, la intrarea în faimoasa „Zarcă". Auzisem atâtea poveşti despre ea, în lumea închiso-rilor circulau atâtea legende despre cei întemniţaţi aici, era înconjurată de atâta mister, încât nu se putea să nu te înfiori când îi treceai pragul. Între zidurile ei, în cea mai cumplită izolare, nu numai de lumea exte-rioară, dar chiar şi de cea a restului închisorii, pieriseră, rând pe rând, nenumăraţi oameni, pe care regimul îi considerase cei mai periculoşi duşmani ai săi. Oameni de toate culorile politice (ţărănişti, legionari, liberali), de toate credinţele (preoţi şi episcopi, ortodocşi, romano-ca-tolici şi greco-catolici), evrei sionişti, înalţi ofiţeri, foşti miniştri, profe-sori universitari, poeţi, scriitori, duşmani de totdeauna ai comunismului, colaboraţionişti, comunişti ilegalişti, ca şi oameni din rezistenţă. Parte din ei muriseră neştiuţi de nimeni, în tăcerea de mormânt a Zărcii. Pe alţii, care încă supravieţuiau, îi aştepta acelaşi sfârşit. Dacă în lagăr lichidarea deţinuţilor se realiza prin extenuare fizică, prin muncă forţată, norme supraomeneşti, privaţiuni de tot felul, lipsă de igienă, de trata-ment medical, frig sau căldură excesivă, bătăi etc, iar în închisori prin aceleaşi mijloace, cu singura diferenţă că locul muncii forţate era luat de regimuri periodice de înfometare, în Zarcă, factorul determinant, în atingerea aceluiaşi scop, părea să fie timpul în singurătatea şi liniştea mormântală a Zărcii. Timpul nu mai avea unităţi de măsură. Nici un eveniment nu venea să-i tulbure mersul şi neîntâmplându-se nimic, neavând jaloane, nu puteai spune că trece. Curgea. Curgea fără sfârşit, desfăşurându-şi procesul lui lent, dar sigur, de uzură psihică şi fizică asupra deţinuţilor a căror viaţă se consuma încet, încet în Zarcă.

Plutonierul care ne luase în primire, ne-a oprit imediat ce uşa de intrare s-a închis în urma noastră. A bătut din palme şi am auzit paşi de cizme coborând pe scări. Îl chemase pe plutonierul de serviciu de pe secţia de la etaj, ca să-l ajute la repartizarea noastră. Unul din plutonieri a rămas să ne păzească, iar celălalt a început să facă naveta, luând de fiecare dată cu el câte trei sau patru dintre noi şi ducându-i la câte o celulă. Toţi am fost repartizaţi la parter. La intrarea în Zarcă, mă aflam în coa-da coloanei, aşa că mi-a venit rândul la urmă, împreună cu Mache şi Paul (Miltiade Ionescu şi Paul lovănescu). Gardianul ne-a spus să-l urmăm. Am luat-o la stânga pe coridorul care mergea de la un capăt la ce-lălalt al Zărcii. Era mărginit pe o parte de zidul exterior. În partea supe-rioară avea o serie de ferestre înguste şi lungi, care se deschideau în „oberlicht". Pe partea opusă, uşile masive de stejar, cu câte trei zăvoare, ale celor treizeci de celule de la parter, cincisprezece în dreapta şi cinci-sprezece în stânga intrării. Aceeaşi împărţire şi tot atâtea celule avea şi etajul. Ne-am oprit în faţa uşii cu numărul 29. Era penultima. Mai urma o uşă identică pe care scria W. C. Simetric şi cu aceeaşi inscripţie mai era încă o uşă la fel, în capătul aripei drepte a coridorului. Tot nenume-rotată era şi prima uşă de lângă intrare, de pe aripa stângă a coridorului, care dădea spre scara care urca la etaj – ceea ce făcea ca, de fapt, la parter, să nu fie decât douăzeci şi nouă de celule propriu-zise. Gardianul a încuiat şi ferecat în urma noastră. Cu toată uşa grea şi zgomotul drugi-lor groşi de fier al zăvoarelor, ce dădeau impresia unei perfecte etanşe-ităţi, i-am auzit paşii pe duşumelele coridorului. Mi-aduc aminte că, chiar în faţa uşii noastre, una din scândurile pardoselii coridorului scârţâia când călcai pe ea, prevenindu-ne ori de câte ori gardianul se apropia tiptil de vizetă, fie pentru a ne spiona, fie pentru a asculta ce vorbim.

Rămaşi singuri, am pornit la cercetarea noii noastre locuinţe. Amenajări nu erau de făcut. În afară de trei

rogojini, trei saltele şi trei pături întinse pe podelele de brad, iar într-un colţ o tinetă şi hârdăul de apă cu o cană de băut pusă pe capac, camera era goală. Sus, pe peretele de deasupra uşii, un bec lumina celula. Înaltă de mai bine de trei metri, lată de doi şi ceva şi lungă de aproximativ patru şi jumătate, celula părea imensă. Peretele dinspre coridor, unde se deschidea uşa, era impresionant de gros: cam optzeci centimetri! Tocul uşii, din lemn de stejar, vopsit în maron, îl îmbrăca pe toată grosimea. Pe peretele opus, la fel de gros, era fereastra în două canate, plasată sus, în aşa fel, ca să nu te poţi uita pe ea afară. Dacă încercai să te sui până la ea, nu puteai sta decât agăţat de gra-tii, fiindcă pervazul, cu toate că de lăţimea zidului, nu-ţi oferea sprijin, nefiind orizontal, ci înclinat în pantă spre interiorul celulei. Dar chiar dacă te căţărai până la gratii, vederea ţi-era împiedicată de un oblon din scânduri, fără interstiţii între ele. Un fel de ladă, fixată din exterior în dreptul ferestrei, care nu lăsa să pătrundă aerul şi lumina decât prin par-tea ei de sus. O fâşie de vreo treizeci centimetri prin care vedeai cerul. Şi gratiile erau deosebite de cele pe care le întâlnisem până aci. Erau du-ble. Mai bine zis, două grilaje împletite între ele, unul din bare de fier pătrat şi unul din şine mai late.

A doua zi, când s-a luminat, aveam să descoperim că oblonul nu era chiar aşa de opac. Alţi deţinuţi dinaintea noastră îi aduseseră îmbună-tăţiri substanţiale. Într-o parte a oblonului, lărgiseră puţin crăpătura dintre două scânduri pentru a privi în curtea pavată pe care o străbătu-sem înainte de a intra în Zarcă. Într-altă parte, un nod al lemnului dintr-o scândură putea fi scos. Prin acel orificiu, te puteai uita în curtea de plimbare a Zărcii din dreptul aripei noastre. În acea primă seară, culcaţi pe saltelele noastre, am discutat până ce ne-a cuprins somnul. Subiectul care ne preocupa se putea rezuma într-o singură întrebare: de ce fusese-răm noi aduşi în Zarcă? Ştiam că aici erau încarcerate numai personali-tăţi, oameni consideraţi de

regim drept cei mai mari duşmani. A doua zi aveam să ne lămurim.

Dimineaţa ne-am trezit în strigătele gardianului: „Deşteptarea”! Apoi l-am auzit oprindu-se şi bătând cu cheile în uşă, la fiecare celulă. A ajuns şi la noi, s-a uitat pe vizetă şi ne-a spus să deschidem fereastra. Afară, vremea se arăta frumoasă în acel început de primăvară. Totuşi, răcoarea nopţii, pereţii reci şi cu urme de igrasie ai celulei constituiau încă o încercare grea pentru corpurile noastre slăbite şi lipsite de rezis-tenţă. Tremurând de frig, ne-am pus păturile în spinare şi, aşezaţi pe saltele, am aşteptat desfăşurarea programului primei noastre zile în Zarcă.

La scurt timp, am auzit soneria de la poartă şi apoi voci şi paşi de ciz-me. Venise schimbul de zi pentru „număr” sau „deschiderea!” cum ne-a anunţat strigătul gardianului. Când au ajuns la noi, gardianul de noapte şi ofiţerul de serviciu, care a verificat pe un tabel efectivul celulei, au rămas în cadrul uşii, până ce gardianul, care prelua schimbul de zi, a bătut cu un ciocan de lemn în gratiile de la fereastră. Tot aşa cum veni-seră, fără să scoată o vorbă, au trântit uşa, au tras zăvoarele şi au plecat, iar noi am închis repede fereastra şi ne-am ghemuit pe saltele, înveliţi până peste cap cu păturile. N-aveam decât o singură dorinţă: să fim lăsaţi să dormim. Regulamentul penitenciarelor prevedea, că de la „deştepta-re” şi până la „stingere”, deţinutul nu avea voie să doarmă. Respectarea măsurii era însă supusă aceloraşi fluctuaţii ca şi hrana şi tratamentul în general al deţinuţilor. Depindea de acele dispoziţii misterioase care veneau de la centru şi care puteau modifica radical, de la o zi la alta, viaţa deţinuţilor.

Un regim de exterminare cu toate procedeele lui (înfometare, bătăi, munci istovitoare etc.) şi care făcea din fiecare punct al regulamentului un nou mijloc de tortură, prin interpretarea pe care i-o dădeau şi felul în care îl aplicau, se putea schimba peste noapte, urmându-i o perioadă în care orice teroare înceta, hrana se îmbunătăţea

iar nerespectarea regula-mentului de către deţinuţi nu mai era pedepsită, gardienii făcându-se că nu observă abaterile. Ori, se pare că ne aflam tocmai într-un astfel de moment de tranziţie, de la un regim la altul. Prima şi cea mai importantă dovadă că începuse o perioadă de relaxare fusese mâncarea pe care o primisem cu o zi înainte. Aceeaşi hrană substanţială avea să se menţină timp de câteva luni, până ce, treptat, s-a degradat din nou. Al doilea semn îmbucurător a fost o oarecare delăsare care a intervenit în compor-tarea gardienilor, care veneau foarte rar să ne supravegheze prin vizetă, iar atunci când totuşi veneau, nu-şi mai dădeau osteneala să umble încet ca să ne surprindă. Făceau parcă înadins să calce apăsat cu cizmele ca să ne dea de veste, ca nu cumva să fie puşi în situaţia de a ne prinde în flagrant delict de privit pe geam, de cusut sau de vorbit la perete cu celula vecină. Implicit, din acest pact tacit, dintre noi şi gardieni, decur-gea şi posibilitatea de a dormi în timpul zilei.

Norocul pe care l-am avut ca această perioadă de îmblânzire să survină tocmai când atinsesem limitele extreme ale slăbiciunii şi deci ale rezis-tenţei fizice, a fost pentru noi de-a dreptul salvator. Datorită vremii tot mai calde, a hranei mai consistente şi a somnului reparator, în mai puţin de două luni ne-am refăcut complet. Desigur, faptul că eram tineri a ju-cat un rol important. Am văzut în decursul închisorii oameni mai în vâr-stă, ajunşi distrofici după o perioadă de înfometare, care, lipsindu-le re-sursele tinereţii, nu s-au mai refăcut niciodată. De multe ori, organismul ceda şi efectele privaţiunilor ieşeau la iveală, abia după ce regimul se îndrepta. Cele mai multe afecţiuni se manifestau atunci la inimă, ficat sau stomac. Deficienţele ireversibile care apăreau la unul din aceste or-gane ce fusese supus la prea grele încercări reduceau şi mai mult şanse-le de supravieţuire ale deţinutului respectiv, nu numai în cazul unei noi înăspriri a regimului, dar chiar şi în condiţiile unei perioade de închisoa-re mai blândă.

Ca noi locatari ai Zărcii şi încă impresionaţi de faptul că ne aflam între zidurile celei mai teribile închisori, cu toate că ne-am culcat imediat după „număr”, am dormit iepureşte, tresărind din somn la fiecare zgo-mot, de teamă să nu fim surprinşi. Abia după o zi sau două, ne-am dat seama că vigilenţa gardienilor slăbise şi că nu se mai preocupau de res-pectarea dispoziţiei care ne interzicea să dormim peste zi. La scurtă vre-me după „număr”, a început „programul”. Am reuşit să localizăm zgo-motul zăvoarelor, la celălalt capăt al coridorului: fusese scoasă la W. C. Celula 1. Totodată am auzit cum se târa pe coridor un hârdău. S-a oprit în faţa celulei noastre. Gardianul a descuiat uşa. Împreună cu el a mai apă-rut un personaj, care ne-a dat câte o gamelă şi o lingură la fiecare, după care ne-a împărţit terciul. Omul era îmbrăcat în zeghe vărgată. La fieca-re polonic pe care ni l-a turnat în gamele, a făcut câte o glumă referitoa-re la „serviciul hotelului de lux” în care ne aflam, căutând în acelaşi timp cu privirea la plutonierul care asista la împărţire, pentru a vedea dacă îi aprecia umorul. Glumele lui, cu nuanţă batjocoritoare la adresa deţinuţilor, erau în spiritul celor pe care le făceau şi miliţienii, aşa că, de cele mai multe ori, individul îşi primea răsplata pe care o cerşea din ochi. Gardianul râdea şi omul nostru radia de mulţumire că reuşise să-i fie pe plac.

Cu timpul aveam să ne obişnuim cu prezenţa acestui personaj abject, îl chema Cărămidaru şi fusese condamnat pentru crime de război săvârşite în timpul campaniei din Rusia. Ca deţinut în Aiud, se remarcase ca „tur-nător” şi astfel devenise om de încredere al administraţiei. După un timp, ofiţerul politic îl mutase din fabrica închisorii unde lucra, ca „planton” în Zarcă. Aici, căra hârdaiele, împărţea masa, mătura pe jos şi întreţinea în general curăţenia. De mai multe ori când mătura pe coridor, l-am auzit şoptindu-i gardianului ceea ce auzise discutându-se în câte o celulă sau sugerându-i să facă o percheziţie în celula X, fiindcă ştia că unul din deţinuţi avea ascuns un ac sau că altul scria pe

săpun. Cărămidaru umbla mai tot timpul desculţ şi se deplasa fără zgomot pe coridor, aşa că trebuia să fim foarte atenţi să nu ne spioneze la uşă. Ţin minte că avea un semn particular: îi lipsea degetul mare de la piciorul drept. Fiind din Basarabia, puternicul lui accent rusesc ni-l făcea şi mai antipatic. Gardianul cu care Cărămidaru se înţelegea cel mai bine şi, de altfel, singurul de al cărui nume îmi amintesc, era plutonierul Olteanu. Gras, cu faţa buhăită şi o pată roşie din naştere sub unul din ochi, fusese supranumit de noi „bejniţa". În schimbul lui, trebuia să fim cel mai atenţi. „Bejniţa" îşi făcea o plăcere să şicaneze deţinuţii, să-i pună să spele pe jos în celule chiar dacă abia se spălase, să şteargă cu motorină lemnăria de la uşi şi ferestre, să nu-i lase să se culce etc. Cu toată îm-blânzirea regimului, de care am pomenit, şi care nu-i mai permitea să treacă la măsuri de pedeapsă pentru orice fleac, Olteanu era singurul ca-re nu se putea abţine de la mici mizerii, satisfăcându-şi astfel pornirea sadică de a sâcâi oamenii. Cărămidaru îl seconda, spionând pe la uşi şi raportându-i comentariile pe care le înregistra. Cea mai mare plăcere a lui Olteanu era să-i chinuie pe cei mai bătrâni şi neputincioşi. Profitând de slăbiciunea şi de gradul mai mare de timorare pe care îl întâlnea la cei infirmi, răcnea la ei prin vizetă când îi surprindea culcaţi, îi obliga să alerge cu tineta plină pe coridor, când îi scotea la W. C., şi îi amenin ţa în fel şi chip, stârnind la bieţii oameni o adevărată panică. Marea lui satis-facţie era să-i înfricoşeze şi să-i facă să-şi ceară iertare şi să-l roage să treacă cu vederea abaterea de la regulament. Nenorociţii se umileau, încercând să-l înduplece să nu le pună lanţuri sau să nu-i bage la carceră, cum îi amenin ţa, argumentând, în speranţa că-l vor înduioşa, că sunt bătrâni, slăbiţi şi bolnavi. Plutonierul se arăta însă intransigent şi le spu-nea să stea pregătiţi, că va veni să-i ia ca să-i ducă la carceră. Apoi trân-tea uşa, se îndepărta de celula lor şi-l auzeau râzând şi distrându-se cu Cărămidaru, pe socoteala amărâţilor pe care-i păcălise.

După un timp, îl trimitea pe Cărămidaru, care era desculţ şi nu făcea zgomot când umbla, să-i spioneze prin vizetă. Când se întorcea şi-i spunea că-i văzuse stând îmbrăcaţi lângă uşă, aşteptând să fie duşi la carceră sau că se iscase o ceartă între ei, fiindcă îi reproşau celui care fusese surprins culcat că din cauza lui urmau să fie toţi pedepsiţi, Olteanu nu mai putea de bucurie.

Am dat numai un exemplu, dar cât am stat în Zarcă, am fost martorii mai multor scene penibile, petrecute pe aripa coridorului nostru şi în raza accesibilă auzului nostru. Unele din victimele preferate ale pluto-nierului Olteanu se aflau la câteva celule distanţă de noi. Erau patru în celulă. Toţi, foste personalităţi politice, închişi de mai mulţi ani de zile, destul de înaintaţi în vârstă la vremea aceea, dar, mai ales, puternic mar-caţi de toate prin câte trecuseră. Din punct de vedere fizic, nişte biete epave umane. Nu-mi amintesc decât de doi dintre ei. Unul era Dobrescu, naţional-ţărănist, fost primar al capitalei. Celălalt era Pop, fost ministru. Nu mai pot preciza dacă era vorba de Valer Pop, cel care dusese tratati-vele cu ungurii în privinţa Ardealului, înainte de Dictatul de la Viena, tratative care eşuaseră, sau de Ionel Pop, rudă cu Maniu şi fost ministru. De ceilalţi doi nu-mi mai aduc aminte.

În ceea ce ne priveşte, nu pot spune că am avut de suferit de pe urma ră-utăţilor lui Olteanu. Ne înţeleseserăm între noi asupra unei atitudini co-mune faţă de el şi mai ales conveniserăm să nu-l provocăm. Cu prima ocazie când ne-a surprins dormind şi a deschis uşa pentru a ne ameninţa cu lanţurile şi cu carcera, la toată tirada lui noi am rămas muţi. Ne-am sculat doar în picioare. Cam dezamăgit că nu căutam să ne justificăm, ne-a avertizat că la a doua abatere ne bagă la carceră. Cum a trântit uşa, ne-am culcat la loc! N-a trecut mult şi, cu toate precauţiile pe care le-a luat ca să nu-l simţim, l-am auzit totuşi pe Cărămidaru apropiindu-se de uşă şi dând clapa vizetei la o parte. Ne-am prefăcut că dormim. Tot aşa tiptil l-am auzit plecând. Puţin după aceea,

Olteanu a deschis iar uşa. De data asta, răcnind şi amenințând. Ca şi prima dată, ne-am sculat în pi-cioare şi am tăcut. Înainte de a închide din nou uşa, ne-a spus să stăm pregătiţi că vine să ne ducă la carceră, ca să ne treacă pofta de dormit. Cum a închis uşa, noi ne-am culcat iar. După câteva minute am auzit vizeta. Era tot Cărămidaru. Peste alte câteva minute a venit şi Olteanu, care ne-a scrutat îndelung prin vizetă, dar de deschis n-a mai deschis uşa. Figura s-a mai repetat o dată sau de două ori în zilele următoare, dar, văzând că încercările lui de intimidare nu reuşesc, a renunţat. Din când în când, cu ocazia împărţirii mesei sau a scoaterii la W. C, se mulţu-mea să ne spună pe un ton dojenitor, înţelegător:

— Sunteţi băieţi tineri şi dormiţi toată ziua ca nişte boşorogi!

Alteori, fără să se oprească sau să se mai uite pe vizetă, când trecea prin faţa celulei noastre, dădea un pumn în uşă şi ne striga: Deşteptarea! Atâta tot şi trecea mai departe.

După această digresiune, revin la desfăşurarea programului din prima noastră zi în Zarcă. Terciul fierbinte ne încălzise de-a binelea. De frig nu mai sufeream, dar ne prididea somnul. Încă nu ne încumetam să ne culcăm, fără să luăm anumite măsuri de prevedere. Hotărâsem să facem câte unul pe rând de pază, ca ceilalţi doi să poată dormi între timp. Primul în post la uşă a fost Mache, care, după câtva timp, ne-a trezit, anunţându-ne apropierea gardianului de uşa noastră. Târa ceva după el pe coridor şi se oprea la fiecare celulă. Când a deschis şi la noi, am vă-zut că zgomotul produs provenea de la un coş de nuiele (cum erau cele de rufe, pe vremuri) pe care îl trăgea de o toartă după el. S-a aplecat asupra lui şi, înainte de a ne da seama de conţinut, ne-a aruncat pe jos, în cameră, ceea ce luase din fundul coşului. Până ce nu s-au oprit din rostogolit, scoţând un sunet de pietroaie pe duşumele, n-am putut iden-tifica cele trei obiecte. Cei trei bolovani nu erau altceva decât turtoaie. Celebrele turtoaie ale Aiudului!

Râzând de „gluma bună” pe care o fă-cuse, gardianul a plecat, iar noi ne-am apucat să examinăm mai de aproape, această specialitate culinară a Aiudului. De mărimea unui pumn, aveau forma aproximativă a unui trunchi de con, iar culoarea, de la brun închis până la negru, după cum erau mai puţin coapte sau aproa-pe carbonizate. Coaja, extrem de dură şi groasă, cerea un adevărat efort ca s-o poţi rupe sau, mai bine zis, sparge, iar de mâncat, prezenta chiar o problemă, mai ales când îţi sângerau gingiile, cum era cazul nostru. Ce să mai vorbim de majoritatea celor din Zarcă, ei nu mai aveau dinţi de-loc! Iar miezul propriu-zis, după ce reuşeai să rupi coaja, rămânea cam de volumul unui ou, era crud şi de cele mai multe ori verzui şi cu gust de mucegai. Cât am stat în Zarcă, distribuirea turtoiului a suferit variaţii. Au fost perioade în care ni s-a dat de două ori pe săptămână în locul ra-ţiei de 250 de grame de pâine, alteori zilnic împreună cu o raţie de pâine redusă la 120 de grame, iar alteori fără nici un fel de regularitate. N-a trecut mult de la împărţirea turtoiului şi ne-a venit rândul la „program”. Celula noastră fiind ultima, n-am făcut decât să ieşim pe uşa noastră şi să intrăm pe cea de alături. Oricât am încercat să întârziem pe cei doi-trei paşi pe care îi aveam de făcut pe coridor, prefăcându-ne că avem greu-tăţi la dusul tinetei, timpul a fost prea scurt ca să putem privi mai atent de-a lungul secţiei. N-am înregistrat decât existenţa carcerei. Un fel de gheretă de scândură, plasată în colţul din faţa uşii W. C.-ului. La capătul opus al coridorului, mai era una la fel. Cum eram ultimii care fuseserăm scoşi şi între timp sosiseră hârdaiele cu mâncarea de prânz, gardianul ne-a încuiat în W. C. Şi s-a apucat să împartă masa. Am avut astfel tim-pul să ne spălăm în voie la robinetul de la spălător, privilegiu rar în în-chisoare, unde totul trebuia făcut repede. Apa era ca gheaţa, dar am pro-fitat totuşi de ocazia ce ni s-a oferit. Trecuseră mai bine de zece zile de când făcusem ultimul duş, la Oradea.

Gardianul ne-a scos din W. C. Abia când a ajuns cu împărţitul mesei la celula noastră. Din hârdăul tras în faţa uşii de Cărămidaru, ni s-au um-plut gamelele cu o ciorbă tot aşa de consistentă ca şi în cele două zile precedente, ceea ce ne-a întărit convingerea că ne făcusem intrarea în Aiud, într-o zodie favorabilă. Se părea că abia acum mi se stârnise foa-mea. O foame de convalescent tânăr şi sănătos, supus la un regim de refacere. Progresul se putea observa zilnic. Nu numai că ne întremam fizic văzând cu ochii, dar zi de zi ne recuperam şi forţele. După primele săptămâni petrecute mai mult culcaţi, ne-am recâştigat încet, încet toată energia şi totodată ne-a scăzut şi acea necesitate permanentă de somn, revenind astfel, treptat, la un ritm de viaţă normal. Mâncarea s-a menţi-nut mai tot timpul, dacă nu bună, în orice caz suficientă. Îân această primă parte a perioadei de îndreptare a regimului din Aiud primeam aproape zilnic carne. La început multă, apoi, cu timpul, tot mai puţină şi mai târziu numai o dată sau de două ori pe săptămână. Dar chiar în zilele fără carne, ciorba conţinea cantităţi suficiente de cartofi, arpacaş, varză sau fasole, alimentele de bază din toate puşcăriile. Cu aceiaşi cartofi, arpacaş sau varză se realizau în alte perioade regimurile de înfometare, ca cel prin care trecusem în Oradea sau cel aplicat în Aiud, înainte de sosirea noastră. Era numai o diferenţă de cantitate! Iar în aceste perioa-de de exterminare prin foamete, fasolea, care avea calităţi nutritive mai ridicate, dispărea din menu-ul închisorilor. La fel şi carnea. Ceea ce se înţelegea acum prin carne, la Aiud, depăşea cu mult şi cantitativ şi cali-tativ „normalul” din alimentaţia deţinuţilor în epocile aşa-zise mai blân-de. Era vorba fie de slănină, fie de capete de porc, de oaie sau de vită, fie de burtă sau uneori chiar de carne macră de vită. Faptul că deţinuţii care lucrau la bucătăria din Aiud nu erau de drept comun, cum era cazul în multe alte puşcării, l-am remarcat imediat. Nu se fura din alimente şi, în limita posibilităţilor, se respectau anumite norme de curăţenie, cu

toate că am avut uneori şi surprize neplăcute în această privinţă. Le voi menţiona la timpul cuvenit.

Cu celelalte câteva deschideri de uşă din cursul după-amiezii, care s-au succedat conform ritualului din toate puşcăriile şi anume: „programul” de după-masa, mâncarea de seară şi „închiderea”, am crezut că prima noastră zi de Zarea s-a încheiat. Am mai stat un timp de vorbă comentând evenimentele zilei şi am ajuns la concluzia că bilanţul era pozitiv. Ne puteam declara mulţumiţi de viaţa destul de paşnică, de temperatura suportabilă şi de regimul alimentar satisfăcător, cu care ne inaugurasem detenţia în noua noastră reşedinţă. După Oradea, era şi normal să fim optimişti în noua situaţie! Ne pregăteam tocmai de culcare, când am au-zit trăgându-se zăvoarele şi descuindu-se o uşă din capătul opus al celu-larului. Din experienţa de până aici, ştiam că după „închidere”, gardia-nul de serviciu pe secţie nu mai avea voie să deschidă vreo celulă decât în cazuri foarte grave şi, atunci, numai în prezenţa ofiţerului de serviciu. Bănuind deci ca se petrecea ceva neobişnuit, ne-am repezit să ascultăm la uşă, în speranţa să prindem despre ce era vorba. După numărul pa-şilor de pe coridor, ne-am dat seama că cei din celula respectivă erau scoşi spre ieşirea din Zarcă. Apoi, la scurtă vreme, s-a auzit un nou rând de zăvoare şi iar paşi de deţinuţi care se îndreptau spre ieşire. Neputându-ne explica ce se întâmplase, eram pe punctul să renunţăm de a mai pricepe şi voiam să ne culcăm, când, un zgomot ciudat ne-a parvenit, de data asta dinspre fereastră. Când am deschis-o, ne-am lămurit: deţinuţii din cele două celule fuseseră scoşi la plimbare, unii în curtea din dreapta, ceilalţi în cea din stânga. Ne-am căţărat la geam. Afară se îngâna ziua cu noaptea iar becul de sub fereastra noastră, care lumina curtea, nu reuşea să ne dea o imagine prea clară a celor trei sau patru deţinuţi… La fiecare tură pe care o făceau în jurul rondului din mijlocul curţii, treceau pe o distanţă de câţiva paşi, prin raza vizuală pe care ne-o permitea

crăpătura oblonului, dar, mai mult decât nişte siluete, n-am pu-tut distinge. De altfel, din prudenţă, am şi renunţat să mai întârziem la oblon, nefiind încă obişnuiţi cu mediul înconjurător şi cu obiceiurile gardienilor. Deoarece gardianul nostru începuse să se plimbe pe coridor, ne-am dat seama că recursese la tovarăşul lui de la etaj, pentru a-i su-praveghea pe deţinuţii care erau scoşi la plimbare. Ori, pe acesta din urmă, nu-l putusem repera şi, neştiind unde stătea, ne temeam să nu se fofileze pe sub ferestre şi să ne surprindă agăţaţi de gratii.

Uimiţi de acest procedeu neobişnuit al plimbărilor nocturne, ne-am ho-tărât să ne culcăm, până ce ne va veni şi nouă rândul. Se făcuse noapte de-a binelea, când ne-a trezit gardianul şi ne-a scos în curte. Cerul plin de stele şi aerul proaspăt ne-a produs o plăcere pe care n-o mai avuse-sem de mult. Pe marginea exterioară a potecii pe care ne plimbam şi în rondul din mijloc, căruia îi dădeam ocol, fuseseră semănate nişte plante. Abia răsăriseră şi nu le-am putut recunoaşte soiul. Peste vreo două sau trei săptămâni, aveau să constituie cea mai plăcută surpriză pe care ne-a oferit-o Zarca. Erau petunii multicolore, care aduceau o notă veselă nemaiîntâlnită, în monotonia de nuanţe întunecate, dominante în lumea penitenciară. Puţin timp după petunii, au înflorit şi cele câteva tufe de regina nopţii, semănate printre ele. Toată vara, odată cu lăsatul serii, când florile de regina nopţii se deschideau, mirosul lor puternic pătrun-dea pe fereastră şi schimba atmosfera în celulă până la venirea zorilor. Dimineaţa când florile se închideau, parfumul lor îmbătător se risipea şi puşcăria îşi recucerea terenul pierdut în timpul nopţii, infectând din nou aerul celularului cu amestecul ei pestilenţial specific: duhoare de tinetă, de corpuri nespălate, de rufe murdare, D. D. T. Şi motorină.

Multe din cele văzute şi păţite de-a lungul anilor de puşcărie, mi s-au şters din minte, dar parfumul de regina nopţii îmi răsare şi acum în nări, ori de câte ori vine vorba

de Aiud şi de Zarcă. Timpul de plimbare nu cred că depăşea zece minute, dar era zilnic respectat. Peste câteva zile, fiind o sâmbătă, aveam să constatăm că, şi la baie, locatarii Zărcii tot noaptea erau duşi. Sala de duşuri era lângă bucătărie iar boilerul şi robi-netele aflate în camera vecină erau manipulate de un deţinut politic, ceea ce făcea ca apa să ne fie distribuită în bune condiţii. Chiar dacă şi aici, ca în toate puşcăriile, gardianul se grăbea, reuşeam totuşi să ne spă-lăm mai ca lumea. Mi-amintesc că de mai multe ori, la întoarcerea în celulă, am găsit în buzunare câte două-trei ţigări cu câteva chibrituri şi o bucată de catran din cutia de chibrituri. Ni le pusese deţinutul de la baie, în hainele pe care ni le lăsam într-o anticameră a sălii de duşuri, când ne dezbrăcăm. Nu i-am văzut niciodată decât silueta, prin uşa întredeschisă a camerei unde se afla cazanul. Nu ne-a fost niciodată posibil să luăm contact cu el, gardianul fiind mereu prezent şi atent la toate mişcările noastre.

După vreo două luni de la sosirea noastră în Zarcă, scoaterea la plimba-rea zilnică şi la duşul de sâmbătă au început să se facă ziua. Renunţarea la aceste activităţii nocturne era probabil un efect întârziat al regimului mai blând instaurat la Aiud şi care mai atenua şi măsurile de extremă vi-gilenţă şi secret sub care se trăia în Zarcă. În general, viaţa noastră în Zarcă nu a suferit modificări importante pe parcurs, regimul menţinân-du-se destul de constant, cu un program zilnic neschimbat, aşa cum am arătat că s-a desfăşurat în prima noastră zi.

Revin la această primă zi de Zarcă, pentru a vorbi despre celula vecină. Imediat după ce ni se împărţise terciul, locatarul ei a încercat să ia legă-tura cu noi, bătându-ne în perete. Nu ne-am grăbit să-i răspundem, fiin-du-ne teamă să ne familiarizăm cu mişcările, sunetele şi acustica celula-rului, care ne erau încă total străine. Vecinul a insistat de mai multe ori în tot cursul dimineţii, până când, în sfârşit, ne-am hotărât să-i răspun-dem. Ne-am asigurat că gardianul se afla în cealaltă parte a celularului,

supraveghindu-l pe Cărămidaru, care mătura pe coridor. Paul a rămas la pândă la uşă, iar Mache şi cu mine, după ce i-am răspuns vecinului prin câteva ciocănituri, ne-am lipit urechea de perete. La început, ne-am înţe-les cu greu, dar foarte repede, urmând indicaţiile vecinului, am stabilit un sistem de comunicaţie, pe care aveam să-l întrebuinţăm de-aici îna-inte mereu. Procedeul era simplu. Aplicam fundul căniţei de băut apă pe perete şi vorbeam, dozându-ne vocea, cu gura cât mai în interiorul cănii. Totodată, astupam cu palmele spaţiul dintre obraz şi buzele cănii. Pentru a asculta, ne apropiam urechea de deschiderea cănii.

Pereţii dintre celule erau cu mult mai subţiri decât ne-am fi aşteptat, faţă de grosimea zidurilor exterioare, ceea ce făcea ca audiţia să fie destul de bună. Pentru o cât mai bună înţelegere, tot secretul era ca ambele cănite ale interlocutorilor să fie aplicate pe cele două feţe ale peretelui, pe cât posibil una în dreptul celeilalte. Acest reglaj de poziţie se făcea prin cio-cănituri concomitente din ambele celule, până ce cele două puncte de bătaie în perete coincideau. Ca noi-veniţi, ne-am prezentat primii şi ne-am supus, conform obiceiului, interogatoriului celui mai vechi loca-tar. Numele, condamnările, data arestării şi itinerariul nostru prin diver-sele închisori după proces au fost repede trecute în revistă de vecinul nostru, ca să ajungă la întrebarea cheie:

— Ce mai ştiţi nou?

I-am spus că de luni de zile nu mai aveam nici o informaţie, din cauza izolării totale în care fuseserăm ţinuţi la Oradea Mare. După momentul de tăcere care a urmat, ne-am dat seama că răspunsul nostru provocase decepţie în celula vecină. Dialogul a fost reluat, de data asta noi fiind cei care puneam întrebările. Era rândul nostru să fim deziluzionaţi. Ne aşteptam să avem de-a face cu una din acele personalităţi cu nume so-nor în viaţa politică românească sau cu vreun erou al luptei de rezisten-ţă. Ne închipuisem că numai astfel de oameni puteau fi închişi în celu-lele din

vestita Zarcă. Ori, pe vecinul nostru îl chema Brauner! Harry Brauner. Bănuiala ne-a confirmat-o tot el, spunându-ne că este fratele pictorului Victor Brauner de la Paris. De data asta, Mache, cu cunoştin-ţele lui enciclopedice, l-a localizat. Victor Brauner, pictor suprarealist, care trăise şi murise la Paris, era evreu, originar din România.

— Pentru ce aţi fost condamnat?

Răspunsul lui Brauner ne-a luat şi ultimele iluzii pe care le mai aveam:

— Sunt condamnat în procesul Lucreţiu Pătrăşcanu!

În loc de un adevărat naţionalist român, cu care nădăjduiam să avem cinstea de a fi vecini, dădusem peste un evreu, care, pe deasupra, mai era şi comunist! Am devenit imediat suspicioşi. Ascunzându-ne senti-mentele şi mai ales trecând peste repulsia faţă de o astfel de vecinătate, ne-am zis totuşi că e mai bine să menţinem relaţiile, decât să le întreru-pem, aşa cum ne dicta primul impuls. Şi, bine am făcut! Mai întâi, fiin-dcă vecinul nostru s-a dovedit a fi o preţioasă sursă de informaţii. Dacă în materie de ştiri politice era tot aşa de dezinformat ca şi noi, în schimb era la curent cu tot ce se întâmpla în Zarcă. În al doilea rând, menţinând legătura cu el, am avut ocazia să ne schimbăm prima impresie pe care ne-o făcusem când se prezentase. Cu judecata noastră pripită, de la înce-put, îi făcusem o nedreptate. Harry Brauner era departe de a fi avut vreodată convingeri comuniste şi s-a dovedit a fi un bun camarad şi nicidecum un „turnător” sau un colaborator al administraţiei, cum ne aşteptasem. De altfel, pe măsură ce relaţiile de bună vecinătate se dez-voltau, părerile noastre despre el au evoluat mereu, trecând prin mai multe faze. De la repulsia şi suspiciunea primelor zile, treptat, i-am acordat tot mai multă încredere. De la satisfacţia de a vedea alături de noi un comunist, suportând binefacerile propriului lui regim, am înce-put, cu timpul, să-l considerăm un camarad de suferinţă şi mai târziu chiar să ne fie milă de el, văzându-l mult mai neajutorat decât noi. Cu moralul

destul de scăzut, din cauza lungii singurătăţi, se agăţa de pre-zenţa noastră şi de posibilitatea de a schimba o vorbă cu cineva, ca nau-fragiatul de scândura salvatoare. Era atât de dornic să vorbească, încât, mai ales în primele săptămâni, când noi nu voiam decât să dormim, deve-nise o adevărată calamitate cu pisălogeala lui. De zeci de ori pe zi ne bătea în perete, ca să stăm de vorbă. Chiar după ce şi-a deşertat sacul cu informaţii, a continuat să ne cheme la perete cu aceeaşi insistenţă, nu-mai de dragul de a vorbi. Venea cu cele mai năstruşnice propuneri: „Vreţi să vă cânt un cântec popular din Munţii Vrancei?”, sau: „Vreţi să vă spun nişte strigături din Maramureş?” – (Harry Brauner era specia-list în folclor, cutreierase toată ţara înregistrând cântece populare şi, du-pă „23 August”, fusese numit director al Institutului de folclor). Ne-am dat seama cât de greu suporta singurătatea, aşa că am tratat cazul ca pe o corvoadă, făcând cu rândul la perete. Ca întotdeauna, Paul s-a arătat cel mai răbdător şi astfel devenise victima preferată a logoreii lui Brauner. Peste câţiva ani, când întâmplarea a făcut să împart pentru mai multă vre-me celula cu H. Brauner, aveam să-l cunosc mai îndeaproape şi să-i descopăr şi alte trăsături. Completările sau retuşările aduse portretului le voi pomeni când voi ajunge cu povestea la lunile de convieţuire cu el şi când personajul va fi mai bine conturat.

Primele informaţii despre o parte din componenţa celulelor le-am primit de la Brauner. Ulterior am reuşit să mai obţinem şi alte date, care ne-au ajutat să mai adăugăm câteva nume la lista deţinuţilor ce se aflau în acea vreme în Zarcă.

La parterul celularului se găseau unsprezece membri ai lotului Pătrăş-canu. (Lucreţiu Pătrăşcanu fusese executat). Fiecare ocupa singur câte o celulă:

1) E. Kalmanovici.
2) Remus Kofler.
3) A. Ştefănescu.

4) Harry Brauner.
5) Herbert Silber (Belu).
6) Betea.
7) Hrant Torosian (Herant).
8) Pavel Constantin.
9) Ion Mocsony-Stârcea (Ionel).
10) Birtaşu.
11) Iavorski.

În afară de primii trei, pe care nu i-am cunoscut, asupra celorlalţi voi reveni cu amănunte, atunci când drumurile întortocheate, pe care ne-a purtat Securitatea, au făcut să ne întâlnim. Mi-amintesc numai că unul din primii doi, ori Kalmanovici, ori Kofler, nu mai ştiu exact (amândoi fuseseră membri de partid cu funcţii importante), a intrat în greva foa-mei, cerând să i se dea posibilitatea să apară în faţa unei comisii de an-chetă a „Partidului". Cererea nu i-a fost luată în seamă de administraţie iar el şi-a continuat greva până ce a murit. Toţi membrii lotului Pătrăş-canu erau presăraţi de la un capăt la altul al celularului, în aşa fel ca să nu se găsească în celule alăturate. Astfel, între Harry Brauner şi urmă-torul membru din lotul lui era intercalată o celulă în care se aflau patru deţinuţi, toţi patru foşti miniştri sau înalţi demnitari în guvernările dina-inte de război. Nu-mi amintesc decât de doi dintre ei. Unul era Dobres-cu, ţărănist şi fost primar al Capitalei. Celălalt era Pop, dar nu pot pre-ciza dacă era vorba de Ionel Pop sau de Valer Pop. Singur, într-o altă celulă, era amiralul Horia Măcelaru.

În primele câteva celule, de la capătul opus al celularului, închişi câte trei-patru împreună, se găseau mai mulţi foşti miniştri din guvernul Antonescu. Nu reţin decât numele generalului Pantazi, fostul ministru de război (condamnat la moarte în procesul mareşalului, graţiat de Regele Mihai şi executându-şi pedeapsa de muncă silnică pe viaţă), al profeso-rului Tomescu, fostul ministru al Sănătăţii şi al generalului Stoenescu. Printre ei se afla şi Nichifor Crainic. Tot singuri, fiecare în câte o celulă, erau închişi şi Radu Xenopol şi Dido Greceanu. Cu grupul nostru, de treisprezece evadaţi de la Cavnic, închei lista deţinuţilor de la parterul Zărcii, pe care i-am putut identifica. Mai târziu se va adăuga şi numele doctorului Cornel Petrasievici, asupra căruia voi mai reveni cu amănun-te.

Prezenţa lui Dido Greceanu, de care am pomenit mai sus, ne-a dezlegat misterul pentru care şi noi fuseserăm aduşi în Zarcă. Cu aproximativ un an în urmă, evadase din Aiud şi

pentru acest fapt, după un nou proces şi o nouă condamnare, fusese închis în Zarcă. Tragicul episod al acestei evadări îl voi relata la locul potrivit, atunci când am avut ocazia să-l aud povestit, chiar de Dido Greceanu.

În privinţa componenţei celulelor de la etaj, informaţiile noastre au fost mai reduse şi mai confuze. Am avut date certe numai cu privire la Radu Demetrescu G3T, C. Gane (autorul Trecutelor vieţi de doamne şi dom-niţe), profesorul Gh. Mânu şi un sionist, cu numele de Fleischer, care erau fiecare izolaţi în câte o celulă. Într-o altă cameră, erau câţiva co-mandanţi legionari, între care, Radu Mironovici. Deasupra celulei noas-tre au fost închişi, la un moment dat, mai mulţi legionari, aduşi de la minele de plumb. Am putut lua un scurt contact cu ei, vorbindu-ne pe fereastră. Riscul de a fi prinşi fiind mult prea mare, n-am mai repetat încercarea. Am aflat că ajunseseră aici, ca represalii, în urma unei greve a foamei declanşată în lagăr. Mache şi Paul îi cunoscuseră la Baia Sprie. Unul din ei se numea Petrică Cojocaru, iar altul Firică sau Firoiu. Tot la etajul Zărcii mai era şi fiul fostului ministru liberal Sasu, care avea crize periodice de nebunie. Din când în când, ţipetele lui, care nu mai aveau nimic dintr-un glas omenesc, sfâşiau liniştea de mormânt a Zărcii, făcân-du-se auzite în toată închisoarea Aiudului. Urma tropăitul de cizme al gardienilor alarmaţi, care urcau în fugă scările. Se auzeau zgomote în-fundate, vocea se gâtuia şi se transforma într-un plâns domol, care dura încă multă vreme. Am aflat că i se punea cămaşa de forţă şi era lăsat astfel până se potolea.

După cum am mai spus, datorită tinereţii şi noului regim din Aiud, ne-am recăpătat destul de repede forţele. După cele câteva săptămâni, în care viaţa ni s-a limitat numai la mâncat şi dormit, am ieşit la liman. Aveam din nou înfăţişare omenească. Odată cu refacerea fizică, foamea şi dorinţa permanentă de somn au început să scadă. Celula noastră, în care domnise o linişte absolută cât era ziua de lungă, a prins încet, încet, viaţă. Animată de discuţiile în

care ne consumam o bună parte din ener-giile recuperate, începuse să atragă mai des paşii gardianului spre uşa noastră. De cele mai multe ori îl auzeam venind. Deseori, însă, ne pasi-onam de subiect, tonul creştea şi ne trezeam cu gardianul bătându-ne cu cheile în uşă şi atrăgându-ne atenţia să vorbim mai încet. Plutonierul Olteanu, zis „bejniţa”, ne luase la ochi. În schimbul lui, ne şicana tot timpul, amenin ţându-ne cu fel de fel de pedepse pentru încălcarea regu-lamentului Zărcii, care prevedea că deţinuţii trebuie să respecte „regi-mul tăcerii”. Amenin ţările nu erau însă puse în aplicare şi, cu timpul, am ajuns şi cu el la un „modus vivendi”. Noi încercam să ne mai stăpî-nim vocile, iar când, totuşi, în focul discuţiei tonul se mai ridica, el se făcea că nu aude sau striga, fără să se mai deplaseze de la jumătatea coridorului unde obişnuia să stea: „Lasă gura 29!”

Un fel de pact tacit între noi şi Bejniţa l-a stabilit însă Paul. Într-una din zile, când iar deschisese uşa ca să ne facă observaţie, Paul i-a sugerat in-direct o propunere. Dialogul s-a desfăşurat cam în felul următor:

— Domnule plutonier, ştiţi că noi auzim soneria de la poarta Zărcii?!

— Şi ce dacă o auziţi?

— De câte ori sună, ştim că vine câte un ofiţer în inspecţie şi atunci nu mai vorbim tare şi nu stăm culcaţi pe saltele, ca să nu avem nici noi şi nici dumneavoastră neplăceri!

În faţa acestei oferte destul de transparente de complicitate cu noi, Bejniţa nu putea decât să protesteze cu indignare:

— Da' ce crezi, bă, că mie mi-e frică de ofiţeri?! Voi trebuie să respec-taţi întotdeauna regulamentul, nu numai când vine cineva în inspecţie!

Şi cu aceste vorbe şi umflându-şi maiestuos pieptul, a plecat trântind uşa. Din comportarea lui ulterioară, ne-am dat seama însă că acceptase com-promisul. E drept că şi noi ne-am dat osteneala să-i demonstrăm că ne ţinem de cuvânt

şi de câte ori a venit cineva în inspecţie n-am fost prinşi în defect. Şi aşa, ne-am asigurat liniştea şi din partea lui Olteanu, care nu ne-a mai şicanat.

Odată ieşiţi din letargia primelor două-trei săptămâni, viaţa în celulă a început să se organizeze de la sine, în funcţie de obiceiurile fiecăruia şi în spiritul celei mai bune camaraderii. Toţi trei ne înţelegeam foarte bi-ne, cu toate că aveam caractere şi temperamente diferite. Trăsătura comună, dezvoltată în cel mai înalt grad în special la Mache, şi care făcea convieţuirea agreabilă, era toleranţa pentru apucăturile fiecăruia. Ne u-nea o prietenie sinceră şi, pe toată perioada şederii noastre împreună în aceeaşi celulă din Zarcă, am trăit într-o perfectă armonie, neintervenind nici cel mai mic dezacord care s-o tulbure. Dacă Mache avea obiceiul să se plimbe mai toată ziua dintr-un capăt la celălalt al celulei, în timp ce vorbea sau chiar când noi dormeam, în schimb, Paul şi cu mine stăteam mai mult tolăniţi sau aşezaţi turceşte pe saltele. Bineînţeles că în discu-ţiile noastre am început prin a relua punct cu punct toate fazele evadării şi anchetei prin care trecusem, ajungând la o reconstituire aproape com-pletă a rolului jucat de fiecare în această afacere. Cu această ultimă trecere în revistă, subiectul a fost definitiv epuizat şi conversaţiile noastre s-au îndreptat spre tot felul de alte teme. Lâncezeala care părea să carac-terizeze viaţa deţinuţilor din Zarcă ne făcuse să credem că într-adevăr vom zăcea într-o atmosferă stagnantă, lipsită de orice mişcare sau eve-nimente şi că, privaţi de aceste puncte de reper, timpul ne va trece greu. Aceste prevederi sumbre s-au dovedit false.

Desigur că majoritatea faptelor considerate de noi evenimente erau de-parte de a-şi merita acest calificativ, în limbajul comun al oamenilor li-beri. Noţiunile îşi reduseseră şi ele sensul, adaptându-se la proporţiile vieţii pe care eram constrânşi s-o ducem, scăzută şi ea la un nivel aproa-pe vegetativ. Tot ceea ce reuşea să pătrundă până la noi, prin

barierele menite să ne izoleze de exterior şi să ne limiteze existenţa în spaţiul cu-prins între cei patru pereţi ai celulei, reprezenta pentru noi un eveni-ment. Tot ce contravenea interdicţiilor, avea pentru noi valoarea unui contact cu libertatea. Tot ce cădea în acest fel sub simţurile noastre era motiv de satisfacţie şi bucurie, de la mirosul florilor de regina nopţii sau zăritul unui petec de cer prin crăpătura oblonului şi până la croncănitul ciorilor deasupra Aiudului. Oblonul cu cele două găuri prin care pu-team vedea în curtea de plimbare şi respectiv peste gardul Zărcii, în cur-tea cea mare a închisorii, era un fel de post de observaţie, la care mă su-iam de zeci de ori pe zi. Intrase într-un fel în atribuţiile mele zilnice să mă caţăr pe pervazul înclinat al ferestrei şi, atârnat de gratii, să le poves-tesc tot ce se petrecea în curte. Bineînţeles că, în acest timp, unul din ei îmi purta de grijă ca să nu fiu prins şi pândea la uşă eventuala apropiere a gardianului, pentru a mă avertiza din vreme. În afară de observaţiile de rutină, la orele când se aduceau alimentele la bucătărie şi puteam să-i informez pe Paul şi pe Mache asupra menu-ului de la prânz şi seara, mai săream la geam pentru orice zgomot neobişnuit sau stăteam până ce amorţeam, numai ca să privesc afară. În curtea mare era totdeauna miş-care. Mai întâi din cauza bucătăriei, unde, ca în toate închisorile, activi-tatea nu se întrerupea nici noaptea. Deţinutii-bucătari din schimbul de noapte se ocupau de focul de la cazane, de la cuptoarele unde se coceau turtoaiele, spălau şi aliniau în faţa uşii hârdaiele pentru terciul de dimi-neaţă, pe care tot ei îl pregăteau. Hârdaiele se spălau la o cişmea, care se afla chiar în faţa ferestrei noastre. Din păcate, distanţa era prea mare şi nu puteam distinge clar figurile deţinuţilor, aşa că n-am avut posibili-tatea să ne dăm seama dacă printre ei era vreun cunoscut. Hârdaiele din Aiud aveau un model special. Mai mari decât cele din alte închisori (cam 200 l capacitate), nu erau prea înalte, însă mult mai largi la gură. Prin găurile celor două urechi era trecută o rangă de fier.

Pentru a le transporta, la capetele răngii care depăşeau în afară, erau adaptate două brancarde, pe care le apucau doi deţinuţi. După ce intrau între hulube, unul în faţă, altul în spate, fiecare îşi trecea peste umăr o chingă care era prinsă de braţele brancardelor, aşa încât toată greutatea o duceau mai mult în spinare decât în mâini. Când se lumina de ziuă, sosea echipa de „brancardieri" care porneau cu hârdaiele de terci pe toate secţiile peni-tenciarului, sub supravegherea câtorva gardieni. Înhămarea lor la hâr-daie, încolonarea pe grupe şi plecarea coloanei păreau o adevărată miş-care de trupe, care executau exerciţii militare pe un câmp de instrucţie. După împărţirea terciului, hârdaiele erau aduse înapoi şi spălate la ciş-meaua din faţa bucătăriei. Aceeaşi operaţie se mai repeta de două ori în cursul zilei, la masa de prânz şi la masa de seară. Tot de la bucătărie porneau şi echipele de deţinuţi cu coşurile de pâine sau de turtoaie. În restul timpului, la aceeaşi cişmea se spăla arpacaşul, cartofii şi burţile de vită, acestea din urmă fiind supuse unui tratament special. Erau spă-late într-un fel de soluţie de apă de var, frecate pe nişte scânduri cu periile de rădăcini şi clătite în nenumărate ape, înainte de a fi tăiate şi băgate la cazan.

Măsurile de curăţenie de la bucătăria Aiudului erau numai meritul deţi-nuţilor, care nu precupeţeau nici un efort, pentru a respecta maximul de igienă posibilă în condiţiile date. Era o diferenţă ca de la cer la pământ, faţă de murdăria îngrozitoare de la bucătăria din Oradea, unde bucătarii erau deţinuţi de drept comun, majoritatea ţigani. Munca bucătarilor din Aiud nu era deloc uşoară, ţinând seama de cantităţile de alimente ce le treceau zilnic prin mână. După aprecierile noastre, bazate pe numărul hârdaielor care părăseau bucătăria la ora mesei şi calculul porţiilor pe care le conţineau, efectivul deţinuţilor din Aiud la acea vreme se cifra la peste 5 000 de oameni. Cu toată această grijă pentru curăţenie, am avut şi aici uneori surprize dezgustătoare. Mi-amintesc, de exemplu, ca atunci

când, în chip de carne, primeam în ciorbă capete de oaie, am găsit de mai multe ori în gamelă câte o larvă cam de 2 cm lungime şi de gro-simea unei macaroane. Era vorba de acel parazit ale cărui ouă erau aspi-rate de oaie din iarbă, când păştea, şi care, dezvoltându-se în fundul nă-rilor animalului, aproape de creier, provoacă, ceea ce în termeni popu-lari se numeşte: căpierea oii. Înainte de a fi băgate la cazan împreună cu arpacaşul, varza sau cartofii din ziua respectivă, capetele de oaie erau sparte cu toporul în mai multe bucăţi şi atâta tot. Pentru a putea desco-peri prezenţa paraziţilor, ar fi fost necesară o cercetare amănunţită a interiorului fiecărei căpăţâni, ceea ce practic era imposibil. Aşa că, ne mulţumeam şi noi să scoatem larvele cu lingura din gamelă şi să le aruncăm în tinetă. Pe cele pe care le vedeam…

Într-una din zile, auzind motorul unui camion, m-am suit la postul meu de observaţie. Trăsese în faţa bucătăriei şi un grup de deţinuţi se înde-letnicea cu descărcarea lui. Era vorba de nişte lădiţe cam de aceeaşi dimensiune cu cele de zahăr, de pe vremuri. Cu toate că am reuşit să descifrăm inscripţia pirogravată pe lădiţe, nu ne-am putut lămuri asupra conţinutului. Ce se ascundea sub denumirea de: „Produs alimentar inal-terabil”, n-am aflat decât la prânz, prospectând cu lingura în gamelă. Descoperirile noastre personale, la care s-au adăugat informaţiile altor deţinuţi din Aiud, întâlniţi mai târziu, ne-au dezvăluit nu numai conţinu-tul lădiţelor, dar şi provenienţa lor. Veneau de la o întreprindere de con-servat şi congelat păsări, care lucra pentru export şi avea un abator pro-priu. Deşeurile de la abator, prefăcute în jumări, erau presate şi apoi am-balate sub pretenţioasa inscripţie: „Produs alimentar inalterabil”. Incontestabil că aceste „jumări” din resturile de la păsările tăiate erau hrănitoare. Conţineau grăsime şi rămăşiţe de carne. Dar ce fel de rămă-şiţe! La fiecare lingură aveam câte o surpriză. Ba o labă de pui cu gheare cu tot, ba un cap cu cioc, ba o pipotă necurăţată şi plină de pietricele. Pe ici

pe colo, mai apărea şi câte o pană. Până aici, mai treacă-meargă, mai selectai, mai scoteai de-o parte. Dar ce să faci cu măruntaiele? Maţele erau şi ele făcute jumări şi presate, dar aveau un gust amar, fiindcă erau pline, necurăţate. Antidotul la greaţă a fost tot gluma: Mache ne demon-stra că, în chimie, termenul de „murdărie” nu există. Din punct de vede-re chimic, totul e pur, spunea el. Noroc că jumările cu pricina n-au apă-rut decât de vreo cinci-şase ori în menu-ul nostru. Burta, capetele de oa-ie şi jumările mai sus amintite, ca şi tot ce intra la capitolul „carne”, erau aduse cu camionul şi intrau la cazan în aceeaşi zi. Restul alimen-telor (arpacaşul, cartofii, mazărea, fasolea, varza), cu care penitenciarul era aprovizionat pentru mai multe luni, era depozitat în fostele capele, ortodoxă şi catolică, transformate în magazii. Fostele capele se aflau tot în curtea din faţa Zărcii.

Câţiva ani mai târziu, cu ocazia arestărilor masive din 1958-59, când toate penitenciarele erau supraaglomerate, fostele capele, devenite mai întâi magazii, au fost transformate în încăperi de detenţie. Majoritatea deţinuţilor care au fost înghesuiţi în cele două capele erau preoţi, ridi-caţi de la casele şi parohiile lor, din toate regiunile ţării, în valul de ares-tări de atunci. Deţinuţii, întâlniţi mai târziu în închisoare, mi-au povestit că într-una din capele erau peste patruzeci de preoţi, care seara, după „închidere”, cântau rugăciuni. Corul lor răsuna în toată închisoarea. Printre ei se afla şi preotul Titu Teodorescu din Ilovăţ, „Popa Titu”.

Ţinând zilnic sub observaţie curtea din faţa Zărcii, ajunsesem să cunoaş-tem întreaga activitate care se desfăşura în această zonă a închisorii. Cu toată distanţa, reuşisem că cunoaştem fiecare bucătar, fiecare deţinut din echipele care îndeplineau corvezile din curte şi fiecare gardian. Îi deo-sebeam după talie, după mers, după voce. Le dădusem chiar nume.

Un personaj, însă, ne-a atras în mod special atenţia. Nu făcea parte din niciuna din echipele permanente de deţinuţi care lucrau în curte. Îşi fă-cea apariţia sporadic şi întotdeauna singur. După felul în care traversa curtea într-o parte sau alta, părea să aibă şi el o treabă bine determinată, dar nu i-am descoperit rostul decât după multă vreme, iar întreaga lui poveste am aflat-o de la Harry Brauner şi, mai târziu, de la alţi deţinuţi.

La trecerea lui prin curte, toţi ceilalţi deţinuţi care lucrau în faţa bucă-tăriei îl apostrofau cu fel de fel de vorbe pe care nu le înţelegeam din cauza distanţei, dar, după hazul pe care îl făceau, ne dădeam seama că glumeau şi se distrau pe socoteala lui. Fenomenul curios care coincidea cu apariţia omului în curte era, însă, zarva care se stârnea printre ciori. Abia după ce l-am văzut de mai multe ori trecând prin curte, am înţeles că între sosirea lui şi neliniştea care cuprindea ciorile era o legătură directă şi nu o simplă coincidenţă. Deîndată ce omul pătrundea în cur-te, sosirea lui era semnalată de ţipetele stridente ale ciorilor, care îşi luau zborul de pe unde se aflau, întrerupându-şi ocupaţiile lor zilnice din incinta închisorii. Fie că beau apă din băltoaca de lângă cişmea, fie că ciuguleau grăunţele căzute la descărcatul sacilor de arpacaş sau că stă-teau înşirate la soare pe streaşină acoperişului secţiei, toate se ridicau în zbor ca la o comandă, cârâind asurzitor şi rotindu-se în cercuri deasupra capului deţinutului solitar. Din când în când, câte una mai îndrăzneaţă se desprindea din stol în picaj, până aproape de capul omului, care instinctiv se ferea sau gesticula ca să le sperie, ceea ce nu făcea decât să mă-rească excitaţia păsărilor şi să sporească vacarmul ţipetelor lor stridente. Aşa îl petreceau în zbor, cârâind, şi nu se potoleau decât după ce omul dispărea din vedere. Dar, cine era personajul? Se numea Lachs, era evreu şi probabil originar din partea Ardealului ocupată de unguri în timpul războiului, pentru că ajunsese într-unul din lagărele de concen-trare din Germania. Odată cu

terminarea războiului, fusese eliberat şi se întorsese acasă. Recunoscut şi denunţat de alţi foşti deţinuţi pentru activitatea lui din lagăr, unde fusese omul administraţiei, este arestat şi con-damnat pentru „crime împotriva umanităţii!” Ajuns în Aiud, a devenit imediat „turnător” şi omul de încredere al ofiţerului politic. Ca răsplată, primeşte postul de coşar. Muncă privilegiată, pe care şi-o îndeplineşte cu conştiinciozitate, bucurându-se de o totală libertate de mişcare în incinta puşcăriei, circulând neînsoţit de vreun gardian. Treabă avea tot anul. Zecile de coşuri ale clădirilor închisorii necesitau nu numai cură-ţirea de funingine, dar şi reparaţii, pe care tot el le efectua. La fel şi înlocuirea ţiglelor sparte de pe acoperiş. Începând din primăvară, când, în afară de bucătărie, nu se mai făcea focul în sobe, ciorile Aiudului începeau să-şi lucreze cuiburile în coşurile şi streşinile acoperişurilor. Una din sarcinile lui Lachs era tocmai înlăturarea cuiburilor care înfun-dau hornurile. Era o treabă care în mod normal trebuia făcută înainte de venirea frigului şi de reintrarea în funcţie a sobelor, adică la începutul toamnei, când ciorile şi-ar fi scos puii şi şi-ar fi părăsit cuiburile. Aşa proceda şi Lachs. Atunci când făcea ultima revizie a coşurilor, înainte de venirea iernii, distrugea şi cuiburile, abandonate de puii care crescuseră şi zburaseră. Dacă activitatea lui s-ar fi limitat la munca de coşar şi de informator mărunt al ofiţerului politic, n-ar fi purtat decât pecetea de „turnător” şi ar fi trăit ca toţi cei de teapa lui, dispreţuit şi ignorat de cei-lalţi deţinuţi. Lachs a reuşit însă să-şi creeze o faimă cu totul neobişnu-ită în Aiud. Pe tot timpul verii cât se ocupa de repararea coşurilor şi întreţinerea acoperişului, Lachs dijmuia cuiburile de o parte din ouăle proaspete şi le mânca. Aşa crude. Când din ouăle lăsate în cuiburi, pe care ciorile le cloceau mai departe, ieşeau primii pui, Lachs le urmărea creşterea. Cu puţin înainte de a deveni zburători, Lachs lua puii din cuib, le sucea gâtul, îi jumulea şi se aranja să-i frigă, fie la focul de la cazanele din bucătărie, fie în fabrica închisorii, la forje.

Recoltarea de ouă şi pui de pe acoperiş era acompaniată de corul de ţipete disperate al ciorilor, care zburau în jurul lui, încercând să-şi apere cuiburile. Deţinuţii îl priveau indignaţi, uneori i-am auzit huiduindu-l când smul-gea capul puilor de cioară. Dar Lachs, imperturbabil, îşi vedea mai de-parte de treabă. Aşa cum pentru o lingură de mâncare în plus sau orice alt avantaj, cât de mic, îşi denunţase camarazii, acceptândsă trăiască, fără să-i pese, în mijlocul oprobiului general, tot aşa de puţin afectat se arăta şi de dezgustul pe care i-l adresau deţinuţii pentru mâncatul ouălor şi pu-ilor de cioară. Cât priveşte panica şi duşmănia pe care o stârnea în rândul ciorilor când apărea în curte, asta oricum nu putea să aibă vreun efect asupra unui om ca Lachs, care era hotărât să supravieţuiască oricum, cu orice preţ… Mai ales dacă putea să facă pe alţii să plătească preţul. Dacă pentru colaborarea cu ofiţerul politic era numai dispreţuit şi izolat, pen-tru furatul ouălor şi puilor din cuiburi, Lachs îşi atrăsese ura deţinuţilor, care îl priveau ca pe un adevărat criminal, ca pe un călău. Şi asta, fiind-că victimele lui Lachs erau tocmai ciorile, pe care mai toţi deţinuţii le îndrăgiseră.

Aceste păsări, considerate dăunătoare, descrise ca urâte, purtătoare de ghinion, cobii, producătoare de pagube etc, erau peste tot prigonite şi sortite distrugerii. Numai în rândul deţinuţilor din Aiud găsiseră înţele-gere şi simpatie. Erau studiate şi urmărite ore în şir printre zăbrele şi crăpăturile obloanelor. Erau admirate pentru inteligenţa lor şi le pri-veam cu drag. Poate fiindcă vedeam în ele nişte mesageri veniţi din lu-mea liberă şi, privindu-le, poate că într-adevăr ne-au transmis un mesaj al vieţii şi ne-au ajutat să nu pierdem contactul cu lumea de dincolo de gratii şi ziduri. Observaţiile noastre asupra ciorilor ne-au dus la consta-tări uimitoare în privinţa isteţimii acestor păsări. Faptul că trăiau în bu-nă înţelegere cu deţinuţii din curtea închisorii, de care nu se temeau şi că numai la apariţia lui Lachs, care le era duşman, intrau în alarmă, era de înţeles.

Dar cum de reuşeau să-l identifice de la distanţă şi să-l deosebească de ceilalţi deţinuţi, când toţi erau îmbrăcaţi la fel, rămăsese pentru noi un mister.

O altă demonstraţie de inteligenţă a acestor păsări am urmărit-o într-o zi cu atâta pasiune, încât era cât pe-aci să fim surprinşi de gardian. Neglijând paza la uşă, ne adunaserăm toţi trei sub fereastră, ca să ne pu-tem căţăra cât mai repede unul după altul la observatorul nostru, pentru a nu pierde nici o fază din scena de-afară şi spre a ne bucura fiecare pe rând de spectacol. Vreo şapte – opt ciori îşi disputau o bucată de coajă de turtoi din gunoiul pe care un bucătar îl măturase din bucătărie şi-l strânsese într-o grămăjoară la uşă. Până să se ducă după făraş, ciorile s-au şi repezit în zbor să culeagă coaja de turtoi. Cea mai iute dintre ele a luat-o în cioc, dar n-a apucat să bată nici de două ori din aripi, căci, atacată din toate părţile de celelalte concurente, a scăpat prada pe pava-jul din curte. Imediat, într-un picaj magistral, coaja a fost culeasă de altă cioară, care bătând puternic din aripi a încercat să câştige înălţime, ca să scape de urmărire. De aici, s-a încins o luptă aeriană în toată regula, cu figuri spectaculoase, în timpul căreia coaja de turtoi şi-a schimbat de mai multe ori stăpânul, de fiecare dată victoria uneia fiind subliniată de corul de ţipete ale celorlalte participante la bătălie. În cele din urmă, una mai destoinică, cu coaja de turtoi în cioc, a reuşit să se degajeze din în-volburare şi să se depărteze. A zburat cu prada pe straşina secţiei iar celelalte, considerând partida pierdută, au abandonat lupta şi au plecat să-şi caute norocul în altă parte. După ce s-a asigurat că n-o mai pân-deşte nici un pericol, cioara noastră învingătoare a lăsat să cadă în strea-şină bucăţica câştigată cu atâta trudă şi, fixând-o cu o gheară, s-a apucat s-o ciugulească. Dar coaja de turtoi s-a dovedit rezistentă. Uscată şi pro-babil şi veche pe deasupra, era aşa de tare că nu se lăsa fărâmiţată, nici de cele mai puternice lovituri de cioc. Perseverentă, cioara nu s-a lăsat. A întors-o şi pe o

parte şi pe alta cu ciocul, a privit-o pieziş din toate unghiurile căutându-i un punct slab, o fisură, unde s-o lovească pentru a o sparge. Dar, n-a avut succes. Coaja rămânea intactă! Cioara a schim-bat tactica: imobilizând cu amândouă ghearele bucata de turtoi, a început să-i aplice puternice şi repetate lovituri de coc în acelaşi punct. Lovea cu cadenţa cu care bate ciocănitoarea în trunchiul copacului ca să-l per-foreze. Tabla jgheabului răsuna sub lovituri, ca rafalele unei arme auto-mate. Dar coaja n-a cedat nici de astă-dată. După mai multe încercări, cioară s-a oprit, privind cam nedumerită în jur. Credeam că se resemna-se şi va renunţa. Deodată, însă, a luat bucata de turtoi în cioc şi s-a lă-sat să cadă în zbor planat de pe acoperiş, aterizând jos, în curte. Din cî-teva sărituri pe pavajul din faţa bucătăriei, s-a apropiat de băltoaca de lângă cişmea şi a lăsat să cadă coaja de turtoi în apă. A mai împins-o de câteva ori cu ciocul încoace şi-ncolo prin apă. Când a socotit că turtoiul se muiase destul, l-a pescuit din băltoacă şi s-a apucat să-l mănânce. De data asta, coaja s-a lăsat ciugulită fără dificultate, fărâmiţându-se sub fie-care lovitură de cioc.

Cred că dacă n-aş fi văzut în ultima vreme o serie de filme documenta-re, ilustrând ingeniozitatea anumitor specii de animale, nu m-aş fi încu-metat să menţionez acest episod, de teama de a nu fi crezut.

Printre ocupaţiile noastre zilnice continuau să figureze şi conversaţiile cu Harry Brauner, care nu ştia ce să mai invente ca să-l intereseze pe Paul, interlocutorul lui obişnuit, spre a-l ademeni şi reţine cât mai mult la perete. De la Harry Brauner am aflat o mare parte din versurile lui Radu Gyr şi Nichifor Crainic, care circulau din gură în gură în Aiud şi pe care şi noi le-am scris pe săpun şi le-am învăţat. Culmea însă a fost alta şi Paul Iovănescu ne-a făcut semn să punem şi noi urechea la pere-te, ca să-l ascultăm pe vecinul nostru cântând. Harry Brauner compusese, în celulă, muzica pentru mai multe poezii ale lui Nichifor

Crainic şi Ra-du Gyr. Am făcut haz între noi, imaginându-ne cum ar privi lumea un disc, pe care ar sta scris: „Rugăciunea”. Text: Nichifor Crainic, Muzica: Harry Brauner! Sau: „Întoarcerea din Cruciadă”. Text: Radu Gyr, Muzica: Harry Brauner!

Am discutat mult între noi pe marginea acestei teme, întrebându-ne dacă din partea lui Brauner era vorba de obrăznicie sau de lipsă de bun simţ. Sau poate era vorba de acel tupeu, al unora, de a-şi permite să pătrundă absolut oriunde şi care îi face pe alţii să considere această lipsă de dis-creţie şi de măsură ca pe o profanare? Câţiva ani mai târziu, când s-a ivit ocazia, mi-am permis flagranta lipsă de tact, de a aborda acest subiect, chiar cu Harry Brauner.

Prin Harry Brauner, folosindu-l ca intermediar, menţineam legătura cu Titi Coşereanu, care se afla în celula următoare, împreună cu Ducu Cio-câlteu, Mircea Vueric şi Ghiţă Brânzaru. De altfel, Titi ne dădea câte un semn de viaţă în fiecare zi când era scos la „program” şi trecea cu cei-lalţi prin faţa celulei noastre. Fie lovea cu piciorul în uşă, fie tuşea, fie chiar ne şoptea câte o vorbă când gardianul nu era prea aproape.

Într-una din zile, la ora „programului”, am avut o surpriză. Nu ştiu din ce motiv, în timpul desfăşurării „programului” se produsese schimbarea gardianului de pe secţie. Noul-venit primise de la cel care plecase in-strucţiunile în privinţa continuării „programului”, dar probabil că le în-ţelesese greşit. Fapt este că, datorită unei încurcături, noul gardian ne-a deschis uşa şi ne-a trimis la W. C., fără să-şi dea seama că acesta era ocupat de un deţinut scos la closet de predecesorul lui, care plecase înainte de a-l fi reintrodus în celulă. Cum am intrat în W. C., gardianul cel nou a încuiat uşa în urma noastră şi s-a dus spre capătul opus al celularului, pentru a scoate o altă celulă la closetul din cealaltă parte. Rămaşi singuri cu deţinutul necunoscut, ne-am repezit la el, cu gândul să apucăm să stăm de vorbă cu el, înainte ca gardianul să-şi dea seama de eroarea comisă.

Speram să aflăm noutăţi de la el, negândindu-ne că, din moment ce era încarcerat în Zarcă, era tot aşa de izolat ca şi noi. Mai rămânea posibilitatea să fi fost adus în Zarcă după noi şi deci să aibă totuşi veşti mai proaspete. Ne înşelasem însă. Nu numai că se afla în Zarcă de mult mai multă vreme, dar chiar dacă ar fi ştiut ceva sunt sigur că n-am fi aflat nimic de la el. Omul era aşa de înspăimântat de această întâlnire care contravenea regulamentului, încât nu numai că a refuzat să răspundă la întrebările cu care îl asaltam, dar voia să bată la uşă ca să-i semnaleze gardianului eroarea făcută. L-am împiedicat s-o facă, explicându-i că vina acestei întâlniri n-o purtam noi, ci gardianul, care nu avea nici un interes să facă tapaj de întâmplare, de teamă să nu fie pedepsit pentru lipsa lui de vigilenţă. Omul s-a mai liniştit, dar, când l-am întrebat care sunt ultimele informaţii politice pe care le are şi ce ştie despre situaţia internaţională, s-a speriat din nou. Cu toate că noi ne prezentasem, numele lui nu l-am aflat decât insistând şi numai după ce ne-a făcut să-i promitem că, dacă vom fi întrebaţi, nu vom recunoaşte că a stat de vorbă cu noi. Îl chema Radu Xenopol. Decepţionaţi, l-am lăsat în plata Domnului şi când ne-am terminat treburile şi gardianul ne-a deschis uşa, am ieşit primii, spunându-i:

— Domnule-plutonier, ne-aţi închis în W. C. Cu un nebun sau cu un mut!

Gardianul a făcut ochii mari, dar n-a zis nimic şi, după ce ne-a închis în camera noastră, l-am auzit întrebându-l pe Xenopol din ce celulă e şi îndepărtându-se cu el pe coridor.

La vreo două luni de la sosirea noastră în Zarcă, s-a produs pe neaştep-tate o modificare în regulamentul de până atunci. Am început să fim scoşi la plimbare şi la duş, ziua. Am interpretat faptul ca pe o atenuare a rigurozităţii şi vigilenţei, cu toate că alte măsuri n-au mai urmat, stricte-ţea în privinţa secretului şi izolării celulare rămânând aceeaşi. Pentru noi schimbarea a fost motiv de bucurie. În fine, după atâtea luni, ne puteam plimba la soare! Eram la

începutul verii. Cele două curţi de plimbare erau pline de petunii înflorite. Cele 10 -15 minute, cât dura plimbarea, erau o încântare, cu toate că trebuia să ne învârtim în cerc, sub suprave-gherea gardianului, cu mâinile la spate, cu privirea în pământ, păstrând distanţa între noi şi fără dreptul de a vorbi. Faţă de umezeala, semiob-scuritatea şi mirosul din celulă, curticica părea un mic paradis. De fie-care dată când ieşeam pe uşa Zărcii, ne trebuiau însă câteva minute de adaptare. Primul contact cu curtea scăldată în soare şi cu aerul curat de afară îl înregistram ca pe un şoc. Ochii, neobişnuiţi cu lumina puternică, ne dureau şi începeau să ne lăcrimeze. Eram obligaţi să ni-i ferim de re-verberaţia razelor şi primele ture în jurul rondului de flori ne ţineam palma streaşină la frunte, ceea ce ne atrăgea întotdeauna observaţia gardianului: „Ţine mâinile la spate!” Nici de aerul curat nu ne bucuram imediat ce ieşeam, căci, la primele respiraţii mai adânci, ne apuca ame-ţeala. După câteva ture, ne obişnuiam cu mersul în aer liber şi gustam din plin razele soarelui, mirosul şi mai ales coloritul viu al petuniilor de toate nuanţele. Odată timpul de plimbare scurs, întoarcerea în celulă, de-a lungul culoarului sumbru al Zărcii, ne readucea la realitate. Efectul demoralizant la trecerea pragului Zărcii era însă atenuat de starea de ex-tremă oboseală fizică în care ne întorceam. Eram istoviţi de parcă făcu-serăm kilometri şi abia ne târam picioarele pe nesfârşitul coridor al celu-larului. Abia aşteptam să ajungem în celulă şi, cum se închidea uşa în urma noastră, invariabil, după fiecare plimbare, ne trânteam pe saltele şi adormeam imediat, răpuşi. După spusele lui Mache şi Paul era efectul anemiei. Trecerea de la plimbările nocturne la cele de zi a mai avut şi un alt avantaj, procurându-ne o ocupaţie în plus. Luând aceleaşi măsuri de pază la uşă ca şi la observarea mişcărilor din curtea din faţa bucă-tăriei, acum, prin cea de-a doua gaură din oblon, supravegheam curtea de sub geamul nostru. Cât timp plimbările se făcuseră noaptea, renun-ţasem să

încercăm să-i vedem pe deţinuţii scoşi la aer. Era prea întuneric ca să-i putem distinge. Acum însă, în răstimp de câteva săptămâni, mai toate celulele Zărcii s-au perindat prin curtea de plimbare din drep-tul ferestrei noastre şi i-am putut privi în voie pe deţinuţi. Majoritatea depăşiseră jumătatea vieţii, mulţi având chiar o vârstă înaintată. Iar noi, evadaţii, reprezentam excepţia, chiar şi printre cei câţiva mai tineri. Era greu însă de apreciat vârsta unor oameni uzaţi, slăbiţi, cu trăsăturile mar-cate de anii lungi de regim celular şi de paloarea specifică încarceraţilor din Zarcă. La prima vedere, păreau toţi bătrâni. N-am reuşit să identifi-căm decât o parte din locatarii Zărcii, pe care i-am înşirat pe lista dresată mai înainte, listă şi aşa incompletă. Bineînţeles că n-am avut nici o pro-blemă cu cei din lotul nostru, cu toate că se mai întremaseră şi ei, faţă de cum arătau când ne despărţisem. În schimb, pe generalul Pantazi, că-ruia îi reţineam foarte bine figura, pentru că îl văzusem de mai multe ori când eram încă licean, familiile noastre fiind prietene şi ale cărui foto-grafii, atât din casa lor cât şi din ziarele vremii, când era ministru de răz-boi, îmi rămăseseră în minte, nu l-am identificat decât cu greu. Dacă nu aş fi ştiut că era în Zarcă, probabil că nu l-aş fi recunoscut. La fel şi pe profesorul Tomescu, fostul ministru al sănătăţii, pe care îl cunoşteam foarte bine, fiindcă venise deseori la noi în casă, în timpul războiului. Cum să-i mai recunoşti după atâţiaj ani, când imaginea lor se ştersese încet, încet, nerămânând în amintire decât câte o trăsătură mai specifică, o atitudine mai deosebită, un gest caracteristic sau un detaliu vestimentar mai aparte de odinioară, iar acum se învârteau îi cerc împreună cu alţii, de care nu se mai deosebeau. Toţi îmbrăcaţi la fel, cu aceeaşi zeghe vărgată, călcau în acelaşi pas, unul în urma celuilalt. Încărunţiţi, slabi, supţi la faţă şi palizi, la prima vedere păreau toţi identici. Numai după o lungă şi atentă observaţie, puteai constata că totuşi regimul de uniformizare şi depersonalizare siluită, exercitat asupra oamenilor,

nu reuşise să suprime caracteristicile proprii, individuale. Aşa am surprins, de pildă, la generalul Pantazi, mersul şi ţinuta ofiţerului de cavalerie. Impresia unei atitudini de demnitate şi rezervă distantă, pe care ne-a făcut-o, ne-a fost confirmată mai târziu de alţii, care avuseseră ocazia să-l cunoască în închisoare. Cu ajutorul: informaţiilor culese de Harry Brauner, mai vechi ca noi în Zarcă, am aflat numele unui personaj care ne-a intrigat chiar din prima zi când l-am văzut. Era singur în celulă. Cu toate că, puţin adus de spate şi la fel de slab ca şi ceilalţi, când se plimba în curte părea un taur scos în arenă, exprimând numai, prin apariţia lui, forţă şi hotărâre. Uriaşul, omul fiind într-adevăr foarte înalt era amiralul Horia Măcelaru. O parte din cei care figurau pe lista deţinuţilor din Zarcă nu i-am văzut niciodată la faţă. Erau cei grav bolnavi, care nu se puteau deplasa şi nu ieşeau niciodată la aer. Printre ei, Radu Gyr şi C. Gane. Tot Harry Brauner a fost cel care ne-a spus, la perete, numele fiecărui membru din lotul Pătrăşcanu, pe măsură ce erau scoşi la plimbare, nume care la acea vreme nu-mi spuneau nimic, în afară de faptul că nu prea aveau rezonanţe româneşti. Cu ocazia introducerii noului regim de plimbări în timpul zilei, ne-am satisfăcut şi curiozitatea de a-l cunoaşte la faţă pe vorbăreţul nostru vecin.

Harry Brauner, care ştia că aveam posibilitatea de a privi prin oblon, ne-a întrebat prin perete ce parte a curţii intra în unghiul nostru de vede-re, promiţându-ne să-şi încetinească mersul în acel punct, pentru a-l ob-serva cât mai bine. A insistat chiar să-l privim cu atenţie ca să-i spunem, la întoarcerea în celulă, ce impresie ne-a făcut. Voia să ştie cum arăta, dacă îi stătea bine cu mustaţa pe care şi-o lăsase ca să-şi ascundă lipsa dinţilor pierduţi în închisoare şi mai ales voia să afle părerea prietenilor mei, doctorii, dacă credeau că se va reface fizic recăpătându-şi înfăţişa-rea de bărbat atrăgător, în cazul că va scăpa din puşcărie. Ne-a cerut să-i spunem, după ce îl vom vedea, ce vârstă îi dăm. Preocupările de coche-tărie ale lui Brauner

frizau ridicolul şi totodată stârneau milă. Deîndată ce l-au scos la plimbare, ne-am suit pe rând la postul de observaţie, curi-oşi să-l vedem. La fiecare tură, când ajungea în dreptul crăpăturii din oblon, Brauner îşi încetinea mersul şi, profitând probabil de momentele de neatenţie ale gardianului care îl supraveghea, lua diferite atitudini, prezentându-se din toate unghiurile. O dată din profil, altădată din faţă, când zâmbind, când serios, uneori cu capul plecat şi aerul gânditor, alte-ori solemn şi grav, Brauner defila pe potecă prin faţa ferestrei noastre, schimbându-şi de fiecare dată ţinuta şi mimica. Nimic mai grotesc de văzut, decât acest om, pirpiriu, sfrijit, cu obrajii scobiţi de slăbiciune şi scofâlciţi de lipsa dinţilor şi cu o mustaţă de mandarin care-i cobora pe lângă colţurile gurii până la marginea de jos a bărbiei, făcând astfel pe măscăriciul. Părea o fostă actriţă, care după ani de absenţă, bătrână şi ui-tată de public, încerca o revenire pe scenă şi poza în faţa obiectivelor fotoreporterilor, adoptând atitudinile şi ţinuta desuetă de pe vremea când fusese vedetă. Scenă penibilă, dar şi înduioşătoare. Cum s-a întors în ce-lulă, Brauner ne-a şi bătut în perete. Paul, convingător, cu competenţă şi autoritate profesională, l-a asigurat că refacerea lui fizică nu reprezintă nici o problemă şi că, în primele săptămâni după eliberare, urmele puş-căriei vor dispărea. Cea mai mare bucurie i-a făcut-o, însă, când i-a a-preciat vârsta. I-a spus că nu-i dă mai mult de 40 de ani. Bineînţeles că, la stabilirea acestei cifre, căzusem toţi trei de acord, sperând că va fi mai mică decât vârsta reală a lui Brauner, greu de determinat, ca de altfel a mai tuturor deţinuţilor. Avusesem noroc! O nimerisem! Brauner era mai în vârstă. Îl făcusem fericit! De bucurie, ne-a anunţat că, a doua zi, când va fi scos la plimbare, ne va face o surpriză. Se va îmbrăca cu singurul obiect vestimentar, păstrat în bună stare, din pachetul pe care îl primise înainte de proces. Nu-l purtase de frică să nu-i fie confiscat. A doua zi, Harry Brauner se plimba foarte

mândru, îmbrăcat cu un halat albastru peste zeghe. La una din percheziţiile care se făceau aproape săptămânal în celule, halatul i-a fost confiscat. Era de mirare că nu-i fusese luat mai devreme, fiindcă îmbrăcămintea exterioară era, obligatoriu, zeghea văr-gată. Prevedere contra evadărilor.

Numai lenjeria de corp putea fi particulară.

Cu toate că regula ca toţi deţinuţii să fie îmbrăcaţi în haine vărgate era foarte strict respectată în Aiud, tocmai noi, care evadasem şi care pentru acest motiv ne aflam în Zarcă, făceam excepţie. Probabil că din cauza acelui du-te-vino de deţinuţi din camera de tranzit, în care stătuserăm înainte de a fi mutaţi în Zarcă, uitaseră să se ocupe de acest aspect. Tot grupul nostru rămăsese îmbrăcat în salopetele cu care evadasem de la Cavnic, numai Titi Coşereanu şi cu mine eram în hainele civile pe care le purtam în momentul arestării la Bucureşti. Fiecare aveam câte o man-ta vărgată, primită la Oradea. Cu toate că ofiţerii de serviciu care veneau, dimineaţa la deschidere şi seara la închidere, se sesizaseră de mai multe ori de îmbrăcămintea noastră nereglementară şi spuseseră gardianului să anunţe „magazia” ca să ni se dea „haine penale”, ordinul n-a fost executat decât luni de zile mai târziu, în pragul iernii. De regulă, în Aiud, „magazia” intra în activitate de două ori pe an, o dată toamna şi o dată primăvara. Toamna se dădeau tuturor deţinuţilor haine de iarnă, adică zeghe vărgate şi se înlocuiau hainele rupte, în general, cu altele, mai puţin rupte. Primăvara, operaţia se limita numai la deţinuţii care lu-crau în fabrica închisorii şi la muncile aşa-zise „de interior” (bucătării, cărătorii, plantoane etc). Acestora li se schimbau zeghele cu haine de vară. Efectivul mare al închisorii, birocraţia uriaşă a acestei magazii de zdrenţe şi tembelismul „miliţienilor-magazioneri” făceau ca aceste do-uă campanii bianuale de echipare a deţinuţilor să înceapă târziu şi să du-reze câteva săptămâni. Practic, deţinuţii care munceau tremurau de frig în hainele subţiri de doc, până

aproape de Crăciun, când primeau zeghele şi sufereau de căldură până în toiul verii când, în sfârşit, li se dădeau iar haine de doc. Aşa s-a întâmplat şi în cursul anului pe care l-am petrecut în Zarcă. Intrasem de mult în lunile călduroase, când, într-o dimineaţă, suindu-mă la postul meu de observaţie, am constatat cu uimire schimba-rea survenită. În timpul nopţii, magazia distribuise echipamentul de va-ră. Bucătarii şi „brancardierii" care tocmai se înhămaseră la hârdaiele de terci erau de nerecunoscut. Îţi venea să crezi că în curte se serba Carna-valul sau avea loc un bal costumat. Nu mai erau îmbrăcaţi în zeghe văr-gate cum eram obişnuiţi să-i văd. Purtau acum altfel de haine şi panta-loni scurţi. Cum majoritatea n-aveau chiloţi scurţi, vă puteţi imagina ce înfăţişare grotescă aveau, cu pantalonii până deasupra genunchilor, de sub care ieşeau, prelungindu-se până la glezne, izmenele lungi. Până aici mai treacă-meargă. Ceea ce îi făcea să pară nişte clowni de circ era cu-loarea, sau, mai bine zis, culorile hainelor. Atât pantalonii scurţi, cât şi vestoanele erau făcute din petice de doc de felurite forme şi culori (gal-bene, albastre, verzi, maron şi roşii). Peticele erau de diferite dimensi-uni, dar în general aşa de mici, încât în componenţa unei mâneci sau unui piept de haină, spre exemplu, intrau cel puţin două – trei bucăţi şi deci tot atâtea culori. Am aflat că hainele erau făcute din deşeurile de la fabricile de confecţii. Se realizase astfel un dublu ţel: pe de-o parte o economie de material şi pe, de alta, un „costum penal" ideal, răspunzând cerinţelor de securitate, în caz de evadare, deţinutul neputând trece ne-observat într-o astfel de ţinută. Nu ştiu dacă prin această îmbrăcăminte, care se preta la batjocură, s-a urmărit şi un eventual efect demoralizant asupra deţinuţilor. Noi, cei din Zarcă, nu am beneficiat de echipamentul de vară şi am rămas cu hainele noastre până la căderea zăpezii, când am primit zeghe vărgate.

Nu pot spune că am suferit de căldură, Zarca menţinând, între zidurile ei groase şi în celulele ei întunecate şi umede, o atmosferă dacă nu plăcută cel puţin răcoroasă. Canicula zilelor de vară n-o simţeam decât în cele câteva minute de plimbare cotidiană. Era cea mai mare plăcere a zilei să ne încălzim mădularele la soare şi să cuprindem cu ochii cât mai mult din spaţiul curţii şi din petecul de cer, limitat de creasta gardului şi mu-chea acoperişului Zărcii. Urmăream zilnic creşterea şi dezvoltarea nu numai a petuniilor şi a reginei nopţii, dar şi a diferitelor buruieni, care începuseră să năpădească straturile şi pe care le priveam cu aceeaşi plă-cere. Prin cine ştie ce întâmplare, în mijlocul unui snop de regina nopţii răsărise o sămânţă de roşie. Zi de zi i-am urmărit progresul, până ce planta a ajuns la maturitate, a înflorit şi a legat rod. Crescuse lângă pe-retele Zărcii, ascunsă între frunzele de regina nopţii şi invizibilă pentru gardianul care supraveghea plimbarea din poarta curţii. După ce i-au căzut florile, am putut observa rezultaul rodului: două pătlăgele. Au crescut sub ochii noştri, una mai repede, alta mai încet. Prima începuse să se înroşească şi mai avea câteva zile până să se coacă, când a dispărut. Am fost convinşi că numai un gardian sau Cărămidaru (plantonul tur-nător) putuseră s-o ia, ei fiind singurii care n-aveau a respecta regula-mentul plimbării, permiţându-şi să calce în afara potecii. Până aci, nici nu ne trecuse prin minte să încercăm să le culegem. Nu numai fiindcă ar fi fost greu s-o facem fără să fim văzuţi de gardieni, dar nu eram nici flămânzi şi plăcerea noastră era să le privim cum cresc. Privind planta de atâtea săptămâni, ne obişnuisem într-atâta cu ea, încât aveam senti-mentul că ne aparţine. În ziua în care am fost scoşi la plimbare şi am constatat dispariţia primei roşii, ne-am simţit de-a dreptul frustraţi. După primul moment de ciudă neputincioasă împotriva gardianului şi a lui Cărămidaru, pe care îi bănuiam că ne furaseră roşia, am hotărât s-o salvăm cu orice preţ pe a doua. Era o copilărie, dar simţeam nevoia unei satisfacţii!

Am mai aşteptat câteva zile până ce şi a doua pătlăgea a dat în pârg, pândind şi sperând într-un moment de neatenţie a gardianului, ca să mă reped s-o culeg. Am aşteptat în zadar ocazia, câteva zile în şir, tră-ind cu emoţie că până a doua zi, roşia va dispărea. Începusem să pierd nădejdea, când, deodată, norocul mi-a surâs. În timp ce ne învârteam ca de obicei pe potecă în jurul rondului, gardianul s-a întors spre uşa de intrare a Zărcii, ca să-l strige pe Cărămidaru. Dintr-un salt, am fost lângă tufa de roşii, am smuls pătlăgeaua şi am vârât-o în sân. În clipa următoa-re, când gardianul a întors iar capul spre noi, păşeam din nou reglemen-tar cu privirea în pământ şi mâinile la spate. Numai poziţia mea în şir se schimbase. Fusesem al doilea, după Paul, iar acum eram al treilea, în urma lui Mache, fiindcă nu mai avusesem timpul să-mi reiau locul. Gardianului i-a scăpat însă acest detaliu. Odată înapoiaţi în celulă, Mache şi Paul m-au tratat de nebun, pentru riscul pe care mi-l luasem. Toţi trei eram însă mulţumiţi de reuşită. Am împărţit roşia şi am mânca-t-o. Nu era îndeajuns de coaptă, dar era caldă încă de soare şi mirosea a vrej. Odată cu roşia, am savurat şi răzbunarea noastră împotriva gardia-nului şi a lui Cărămidaru. Ceea ce nu înseamnă că satisfacţia înregistra-tă atunci a mai putut fi alterată câteva luni mai târziu, când am aflat că, de fapt, prima roşie nu fusese luată de ei, ci de Mircea Vueric, camara-dul nostru de evadare.

Într-una din zile, am primit un mesaj de la Titi Coşereanu, transmis la perete prin intermediul lui Harry Brauner, a cărui celulă se afla între noi. Titi îmi cerea să stau lângă uşă, de câte ori el şi cu camarazii lui din cameră vor fi scoşi la W. C. La trecerea prin faţa uşii noastre, Ducu Cio-câlteu va încerca să-mi strecoare prin vizetă un bilet cu o comunicare foarte importantă. Intrigaţi de vestea primită, nu găseam nici o explica-ţie la încercarea lui Ducu de a lua legătura cu mine, când despărţirea noastră fusese suficient de rece pentru a-l descuraja să mai caute o re-luare a raporturilor. Cât priveşte acea „comunicare foarte

importantă”, pe care avea să mi-o facă, n-aveam cea mai mică idee despre ce putea fi vorba. Nu ne-a rămas decât să aşteptăm „biletul”, ca să ne lămurim. La a doua sau a treia ieşire la W. C, operaţia prevăzută le-a reuşit. Când gardianul le-a deschis uşa, Ducu, cu unul din fraţii Brânzaru au pornit cu ti-neta spre closet, iar Titi, pretextând că hârdăul de apă curge, l-a invitat pe plutonier să se uite în celulă, ca să constate băltoaca făcută pe duşu-mele. Profitând de momentul în care gardianul s-a lăsat reţinut de plân-gerea lui Titi, Ducu, care ajunsese cu tineta în dreptul uşii noastre, a dat căpăcelul vizetei de-o parte. Prin orificiul astfel descoperit, a apărut capătul unui bileţel, răsucit sul, pe care l-am apucat imediat şi l-am tras înăuntru. Totul a mers foarte repede, gardianul neobservând nimic. Abia după ce am fost şi noi scoşi la W. C., când gardianul s-a îndepărtat şi li-nişte a s-a restabilit pe coridor, ne-am ocupat de corespondenţa primită. Era un petec de hârtie, jupuit dintr-o bucată de carton. Un pătrat cu latu-ra cam de 5 -6 cm. Această simplă mostră reprezenta o adevărată rari-tate în Zarcă, unde hârtia se afla în capul listei de obiecte interzise, con-siderată material subversiv. Cine ştie prin ce împrejurare ajunseseră ca-marazii noştri în posesia ei! Dar ceea ce ne-a mirat şi mai tare a fost scrisul. Părea să fie cerneală! Un capăt de mină de creion de câţiva mili-metri, uşor de ascuns într-un tiv de haină, mai putea fi uneori găsit în în-chisoare, dar ca un deţinut să ajungă la cerneală, asta nu era de conce-put. E drept că nu era cerneală neagră sau albastră, ci avea o culoare ne-obişnuită, brun-castanie. Se vedea însă bine că era cerneală şi nu creion, fiindcă scrisul pătrunsese şi se lăţise în hârtia poroasă, ca într-o sugativă. Şi mai perplecşi am rămas, citind conţinutul! O singură frază, pe care o redau întocmai: „Securitatea ştie că în timpul evadării ai luat legătura cu Ambasada Israelului. Ducu”.

Oricât mi-am spart capul să pricep, n-am reuşit să depăşesc întrebările fireşti ce se năşteau din citirea

biletului: de unde şi până unde să fiu bănuit că aş fi avut legături cu Ambasada Israelului? Iar dacă într-ade-văr Securitatea credea a şti aşa ceva (aşa cum scria în bilet), cum de ajunsese Ducu să afle ceea ce ştia Securitatea? La absurditatea în sine a ipotezei că Ducu ar fi putut afla acest lucru de la Securitate, se adăuga imposibilitatea materială a unui contact între el şi aceasta din urmă, din moment ce se afla la fel de izolat ca şi noi în Zarcă. Ştiam doar din comunicările cu Titi, mijlocite prin Harry Brauner, că nimeni din celula lui nu fusese niciodată scos; nici pentru vreo anchetă, nici sub alt pre-text. Am ajuns până la urmă la concluzia că totul nu putea să fie decât o nouă poveste din arsenalul de minciuni al mitomanului de Ciocâlteu. Am încercat să aflăm mai mult de la Titi, dar am înţeles că se ferea să-i facă alte destăinuiri lui Brauner. La toate insistenţele noastre, am primit mereu acelaşi răspuns laconic, transmis prin Brauner: „Ceea ce scrie în bilet este adevărat! Ioanid să fie atent!” Pentru noi afacerea a rămas de neînţeles, dar în suspensie. Cu toate că Ducu mi-a comunicat să distrug imediat biletul, fiindcă, dacă ar cădea în mâna administraţiei, viaţa i-ar fi în pericol, consultându-mă cu Mache şi cu Paul am hotărât să-l păstrăm. L-am răsucit din nou sul şi printr-o crăpătură a scândurilor care îmbră-cau intrândul de la uşă, l-am lăsat să cadă în spaţiul dintre toc şi zid.

Dezlegarea enigmei biletului am avut-o abia peste câteva luni, când Titi a fost mutat la noi în celulă. O voi povesti, deci, când îi va veni rândul.

Dacă până aici n-am pomenit nimic despre convieţuirea cu Paul şi cu Mache, faptul se datoreşte numai perfectei noastre înţelegeri. Din acest punct de vedere, a fost una din cele mai fericite celule în care am stat de-a lungul întregii mele perioade de detenţie. N-am avut nici un fel de disensiuni, n-au existat animozităţi, nu ne-am certat niciodată. Bazată pe respect reciproc şi pe o prietenie pe care timpul n-a făcut decât s-o adâncească, armonia care

domnea în celula noastră n-a generat eveni-mente deosebite, demne de consemnat.

Şi totuşi, la un moment dat, intervenţia neaşteptată a administraţiei ne-a făcut pentru prima dată să avem puncte de vedere diferite, asupra căii de urmat, ceea ce a dat naştere la discuţii în contradictoriu, fără însă să altereze climatul de bună înţelegere dintre noi sau să afecteze prietenia noastră. Iată ce s-a întâmplat: într-o bună zi, gardianul a deschis uşa şi i-a spus lui Mache să-şi îmbrace haina şi să-l urmeze. Cam după o ju-mătate de oră, l-a adus înapoi. Fusese dus în biroul gardianului, unde îl aştepta medicul-şef al închisorii Aiud. În uniformă de medic M. A. I. Şi cu gradul de maior, doctorul Bogăţeanu (cred că-mi amintesc bine nu-mele) fusese coleg de facultate cu Mache, care l-a recunoscut imediat. Nu numai că l-a recunoscut după figură, dar şi-a adus aminte şi de nu-mele lui şi de faptul că era unul din cei mai slabi studenţi ai anului. Bogăţeanu, în schimb, s-a făcut că nu-l cunoaşte, cu toate că Mache fusese şeful promoţiei în facultate şi era greu de presupus să-l fi uitat. Maiorul a început prin a-l întreba în ce spitale a lucrat cât a fost liber şi dacă a avut ocazia să-şi practice profesiunea şi în detenţie. Deşi era si-gur că doctorul îi cunoştea foarte bine datele din dosar, Mache i-a răs-puns la întrebări, spunând în încheiere că ultima dată îndeplinise funcţia de medic-deţinut, la cabinetul lagărului de la Cavnic. Maiorul a făcut câteva aprecieri cu privire la uşurinţa cu care Mache se lăsase antrenat în acţiunea fără sorţi de izbândă a unei evadări, reuşind nu numai să-şi piardă poziţia privilegiată de la cabinetul medical al lagărului din Cav-nic, care îl scutea de munca grea din mină, dar şi să-şi îngreuneze şi mai mult situaţia. Dăduse astfel cu piciorul posibilităţii de a se reabilita prin muncă, fiind acum supus unui regim de pedeapsă celulară. Apoi, pe un ton din ce în ce mai puţin formal, şi-a arătat totuşi înţelegerea pentru slăbiciunea ce o avusese de a se asocia la acea acţiune nesăbuită, con-vins fiind că fusese indus în

eroare de ceilalţi deţinuţi, elemente duşmă-noase şi irecuperabile, care nu voiseră decât să-l folosească pentru pla-nurile lor criminale. Administraţia, încredinţată că Mache îşi regreta acum fapta, se gândise să-l ajute, oferindu-i o nouă şansă să-şi îndrepte greşeala. Pe scurt, maiorul venise să-i propună să preia postul de doctor la cabinetul medical ce se va înfiinţa în Zarcă, unde va avea astfel oca-zia să dovedească administraţiei că nu se înşelase acordându-i această încredere. După ce şi-a încheiat monologul, maiorul Bogăţeanu i-a cerut lui Mache să reflecteze bine la ceea ce îi spusese şi, numai dacă va con-sidera că merită încrederea ce i se acordă, să-i dea răspunsul. Peste cî-teva zile va veni din nou să stea de vorbă cu el. Întrevederea se înche-iase, fără ca Mache să poată adăuga ceva.

Relatându-ne în amănunţime scena petrecută în biroul gardianului, Ma-che a adus în celulă un bogat material de discuţie. Mai întâi s-a vorbit de doctorul Bogăţeanu, pe care şi Paul îl ştia din facultate, părerile lui des-pre el nedeosebindu-se de ale lui Mache. Am analizat apoi cea mai im-portantă informaţie ce rezultase din declaraţiile făcute de Bogăţeanu: înfiinţarea unui cabinet medical în Zarcă. Ştirea ni s-a părut senzaţio-nală, constituind o nouă dovadă că începuse să sufle un vânt mai blând în închisorile de deţinuţi politici, din moment ce până şi regimului atât de aspru, din Zarcă, i se aducea o atare îmbunătăţire.

Deţinuţii din Zarcă nu primiseră până aici îngrijire medicală decât în ex-tremis, atunci când era prea târziu şi nu mai folosea la nimic, iar la spita-lul închisorii nu avuseseră acces decât în cazuri foarte rare şi atunci nu-mai în stare atât de gravă, încât nu supravieţuiseră. Practic, deţinuţii care se îmbolnăveau în Zarcă erau sortiţi să moară în celula lor, fără asistenţă medicală. În privinţa propunerii de a deveni medicul viitorului cabinet al Zărcii, reacţia lui Mache m-a surprins. Ne-a declarat că e hotărât să refuze.

Pe mine, în schimb, perspectiva de a-l vedea doctor în Zarcă mă entuziasmase.

Pe această temă s-au declanşat discuţiile noastre!

Timp de două sau trei zile, n-am făcut decât să ne susţinem fiecare punctul de vedere, eu încercând să-l conving să accepte iar el rezistând, pe poziţia lui.

I-am pomenit mai întâi de avantajul de a scăpa din izolarea celulei şi de eventualitatea de a putea astfel afla ceva veşti. Era de presupus că, în calitate de doctor, va avea o oarecare libertate de mişcare. Poate chiar contacte cu spitalul închisorii şi deci cu deţinuţi din celelalte secţii şi chiar din fabrică, care cu siguranţă că sunt mai informaţi despre situaţia politică. Cât priveşte Zarca, ea nu va mai avea nici un secret pentru el. Va cunoaşte pe toţi deţinuţii din toate celulele. La argumentele mele, Mache ridica mereu aceeaşi obiecţie. Pretindea că pentru a afla nişte informaţii politice, şi aşa depăşite, şi pentru a-şi satisface curiozitatea de a cunoaşte secretele Zărcii, preţul pe care l-ar plăti, acceptând postul de medic, ar fi mult prea mare. Va fi mereu între ciocan şi nicovală. Pe de o parte, conştiinţa profesională şi spiritul de solidaritate cu deţinuţii îi vor dicta atitudinea şi hotărârile de luat, iar pe de altă parte medicul M. A. I. Şi ofiţerul politic îi vor cere să contravină acestor principii şi să se alinieze la interesele administraţiei. Dacă rămâne inflexibil pe poziţie, va fi înlocuit după primele zile. Dacă totuşi va voi să se devoteze cau-zei, cu scopul de a ajuta la alinarea suferinţelor camarazilor, rămânând totodată fidel obligaţiilor lui profesionale, va trebui să ducă o luptă permanentă cu administraţia atotputernică, uzând de abilitate şi de tot felul de subterfugii, pentru ca prin înşelătorie să-şi atingă măcar în par-te ţelul. Va trăi astfel într-o tensiune permanentă, supus la presiuni, umilinţe, ameninţări şi pedepse. Făcuse această experienţă la Cavnic şi nu voia s-o mai repete. Nu se mai simţea în stare de un nou sacrificiu. Mai ales acum, când propria lui sănătate lăsa de dorit. Într-adevăr, de

câtăva vreme, Mache se plângea de tulburări cardiace, punându-şi singur cele mai grave diagnostice. Gestul de a-şi lua pulsul sau de a-şi ţine mî-na pe piept, în dreptul inimii, devenise aproape un tic şi deseori îi cerea lui Paul să-l consulte şi el, ca să se convingă de anumite simptome anormale. Paul pretindea că nu era vorba decât de nişte manifestări de natură nervoasă, absolut explicabile, foarte frecvente în închisoare şi fără nici un fel de gravitate. Mache susţinea, însă, că nu era vorba de acele simple aritmii sau tahicardii la care se referea Paul, ci de o afec-ţiune organică reală, care îi provoca o senzaţie de neputinţă şi stări de angoasă. Când Paul refuza să ţină seamă de aceste senzaţii, pe care le considera subiective şi deci neavând valoarea ştiinţifică a constatărilor obiective, ce trebuie să stea la baza formulării unui diagnostic, Mache se enerva. Dându-ne seama că presupusa boală de inimă începuse să devină la Mache aproape o idee fixă, am evitat să-l mai contrazicem, ocolind subiectul şi încercând să-i distragem atenţia de la preocuparea care îl obseda. A trebuit să treacă mai bine de un an (părăsisem de mult Zarca şi drumurile noastre în puşcărie se despărţiseră), pentru ca Mache să uite de boala lui de inimă şi diagnosticul lui Paul să se confirme. Până una-alta însă, suferinţa lui de inimă devenise un argument în plus ca să nu accepte să devină doctor în Zarcă. În cele din urmă i-am smuls totuşi o promisiune. Când va fi din nou dus la maiorul Bogăţeanu, îi va spune că nu va accepta să preia cabinetul din Zarcă, decât cu o condiţie: să ai-bă mână absolut liberă din punct de vedere medical. Ceea ce însemna: să i se pună la dispoziţie medicamentele necesare şi să nu fie împiedicat de administraţie în exercitarea meseriei lui, respectându-i-se aplicarea trata-mentelor pe care le va prescrie, de care va răspunde numai în faţa orga-nelor medicale ale închisorii. Mache a ţinut să-mi spună că sunt un optimist dacă îmi închipui că aceste condiţii vor fi acceptate.

A doua întrevedere cu Bogăţeanu a avut loc tot în biroul gardianului, dar de astă dată doctorul nu mai era singur. Era însoţit de un ofiţer care, după aplomb, aroganţă şi mai ales vocabularul bogat în expresii şi lo-zinci marxiste, nu lăsa nici o îndoială că era de la biroul politic al închi-sorii.

— Ei! Te-ai gândit bine la ce ţi-am spus data trecută? A început prin a întreba Bogăţeanu.

— N-am prea avut la ce mă gândi, domnule maior, fiindcă nu mi-aţi explicat în ce condiţii ar urma să lucrez la cabinetul medical!

Răspunsul lui Mache i-a contrariat de la început pe cei doi şi mai cu seamă pe ofiţerul necunoscut. Veniseră convinşi că vor avea de-a face cu un om docil care, după regimul pe care îl îndurase după evadare, se va grăbi să accepte propunerea. Nu se aşteptau ca Mache să trateze ter-menii contractului. Făcând un vizibil efort de a nu-şi arăta surprinderea şi de a nu părea să fi înţeles exact sensul cuvintelor lui Mache, maiorul i-a explicat că deocamdată va fi mutat într-o altă celulă, amenajată în cabinet medical, unde va avea un pat ca lumea, cu pernă şi cearceaf. Prin favoarea ce i se făcea, de a avea din nou dreptul să muncească, va primi regimul alimentar al celor care lucrau în fabrică, iar mai târziu, da-că administraţia se va convinge de dorinţa lui sinceră de a se reabilita, i se vor crea şi alte avantaje, eventual dreptul de a scrie şi de a primi pa-chete de acasă. Bineînţeles că, dacă munca şi atitudinea lui vor fi apre-ciate, nu este exclus ca, într-o bună zi, să primească o reducere de pe-deapsă. Când maiorul, satisfăcut, şi-a încheiat cântecul de sirenă, Mache i-a spus că a fost înţeles greşit. Nu voia să ştie ce avantaje personale a-veau să decurgă din funcţia de medic în Zarcă, ci condiţiile în care îşi va putea exercita profesiunea. De data asta, nemaiavând răbdare, a interve-nit celălalt ofiţer, pe un ton mai imperativ:

— Asta nu te priveşte pe tine! Vei executa ordinele pe care le vei primi de la noi!

Cu aceste vorbe, conflictul era deschis. Atâta aştepta Mache! Şi-a făcut plăcerea să le spună celor doi tot ce avea pe suflet. Referindu-se la de-ontologia medicală, la etica şi jurământul hipocratic, cărora orice medic trebuia să le fie credincios, a făcut o aluzie transparentă la adresa lui Bogăţeanu. Acesta din urmă, prudent, n-a ripostat, aşteptând intervenţia celuilalt ofiţer. Politrucul nu pricepuse nimic din spusele lui Mache. Înţelesese însă că Bogăţeanu fusese pus în stare de inferioritate şi că, din duelul verbal care avusese loc, Mache ieşise învingător şi domina situaţia, ceea ce nu putea fi tolerat din partea unui deţinut. S-a răstit deci cu un ton poruncitor la Mache, amintindu-i că e un „bandit" care n-are dreptul să discute ordinele primite. Ca doctor în Zarcă, va face ce i se va spune şi nu după capul lui.

— Dumneavoastră puteţi da ordine subalternilor dumneavoastră şi deţi-nuţilor. Deci şi mie, cât timp sunt un simplu deţinut. Ca medic, în exer-ciţiul profesiunii, sunt însă suveran în hotărârile mele şi nu-mi puteţi da ordine! Căutaţi-vă deci pe altcineva, fiindcă eu nu accept să fiu medic în condiţiile astea!

Acestea fiind spuse, Mache a cerut să fie dus în celulă. Ceea ce spusese era însă prea mult pentru urechile unui ofiţer politic, care nu şi-a mai putut păstra cumpătul şi, furios, s-a dezlănţuit, amestecând insulte şi ameninţări în obişnuitul limbaj al categoriei din care făcea parte. Când, în sfârşit, a chemat gardianul de pe secţie ca să-l ducă în celulă, ofiţerul politic şi-a luat rămas bun de la Mache, cu formula de mult banalizată prin frecvenţa întrebuinţării şi devenită aproape clasică:

— Aici o să-ţi putrezească oasele, banditule! Am redat în rezumat ceea ce ne-a povestit Mache în celulă despre convorbirea cu ofiţerii, încer-când s-o prezinte cât mai aproape de spiritul în care s-a desfăşurat. Nici nu apucase bine Mache să ne termine povestea, când uşa s-a deschis iar şi gardianul i-a strigat numele lui Paul. I-a spus şi lui să-

şi ia haina şi l-a scos din cameră. Nu ne-a fost greu să ne imaginăm unde îl ducea. Paul n-a lipsit nici cinci minute! Fusese şi el dus în biroul gardianului, în fa-ţa aceloraşi doi ofiţeri. De data asta, iniţiativa a luat-o ofiţerul politic. L-a anunţat pur şi simplu pe Paul că administraţia hotărâse să-i încredin-ţeze grija cabinetului medical ce va lua fiinţă în Zarcă. Paul însă, cu cal-mul lui proverbial şi nevrând să intre în polemici cu ofiţerul, i-a mulţu-mit pentru intenţie, dar i-a spus că nu poate accepta.

— De ce, mă? L-a întrebat ofiierul.

— Nu mă simt în stare să fac faţă răspunderilor!

Ofiţerul a înţeles şi n-a mai insistat. Cu un „o să vă învăţ eu minte!" Paul a fost trimis în cameră.

În urma celor petrecute, am ajuns la concluzia că administraţia voise să numească medic chiar pe unul din locatarii Zărcii, pentru a nu dezvălui nimic din secretele ei unui doctor pe care l-ar aduce din altă secţie a închisorii.

Cu Mache şi Paul, sursa de doctori a Zărcii fusese epuizată. Dacă admi-nistraţia era decepţionată de eşec, pot spune că de data asta mă aflam alături de ea. E drept, din cu totul alte motive. I-am reproşat lui Mache atitudinea avută. Consideram refuzul lui ca pe o dezertare de la datorie, mai ales că ne dăduse dovada ca doctor, la Cavnic, că era capabil să se descurce în aşa fel, încât să aducă enorme servicii deţinuţilor, cu toate piedicile ridicate în cale de biroul politic. E adevărat, că nu fără neplă-ceri şi riscuri. Acum, după refuzul lui, era foarte probabil ca administra-ţia, fie să renunţe la ideea unui cabinet medical în Zarcă, fie să aducă un doctor selecţionat dintre „deţinuţii de încredere" cum erau numiţi „tur-nătorii" în terminologia oficială a Securităţii. Din fericire, nici Mache nu mi-a luat în nume de rău învinuirea pe care i-o aduceam, discuţia noastră rămânând pur academică şi nici pronosticurile mele pesimiste în privinţa cabinetului medical nu s-au „adeverit. Peste câteva zile, cabine-tul a luat fiinţă. Când am fost scoşi la plimbare, am observat uşa unei celule (cred că nr. 10)

deschisă şi în dreptul ei, pe coridor, câteva piese de mobilier, pe care Cărămidaru le manipula la indicaţiile unui gardian. Un mic, dulăpior vopsit în alb şi purtând pe uşiţă semnul crucii roşii ne-a lămurit despre ce era vorba. Peste alte câteva zile, într-o dimineaţă, am auzit deschizându-se succesiv uşile celulelor. Până la noi a durat des-tul de mult, opririle la fiecare celulă fiind neobişnuit de lungi. În fine, s-a deschis şi uşa noastră şi, în prag, alături de gardian, a apărut docto-rul, primul doctor al Zărcii. Extrem de înalt şi slab, cu o expresie sufe-rindă în trăsăturile feţei, părea să aibă el însuşi nevoie de un medic. Numai privirea lui vioaie contrazicea acest aspect. Pentru o clipă, i-am surprins o licărire de uimire în ochi şi chiar un început de zâmbet abia schiţat pe buze, care s-a stins însă atât de repede, încât am avut impresia că m-am înşelat. Gardianul avansase cu o jumătate de pas, în aşa fel, în-cât să-l aibă sub ochi şi pe doctor şi pe noi. Era evident că fusese instruit să fie deosebit de vigilent, pentru a preveni orice luare de contact sau convorbire între doctor şi ceilalţi deţinuţi, în afară de schimbul de cu-vinte strict necesar unei aşa-zise consultaţii medicale. De altfel, gardi-anul avea tendinţa de a face pe intermediarul, el fiind cel care ne-a întrebat:

— E careva din voi bolnav?

Mai mult împins de noi, Mache s-a lăsat convins şi a făcut un pas îna-inte:

— Eu, domnule plutonier!

— Spune doctorului ce te doare!

Şi Mache a început să-i spună doctorului despre tulburările lui cardiace. Încă de la primele cuvinte pronunţate, i-a stârnit suspiciunea gardianu-lui. Neînţelegând nimic din expresiile medicale folosite de Mache, l-a bănuit că nu vorbeşte româneşte şi a intervenit imediat:

— Ce limbă străină vorbeşti, bă? Nu ştii că n-ai voie?

A trebuit ca Mache să-i explice că este doctor şi noi să confirmăm fap-tul, pentru ca, în cele din urmă, să se

convingă că nu avusese loc o ten-tativă de a comunica nereglementar cu medicul Zărcii şi să permită con-tinuarea „consultaţiei”.

După ce medicul cel nou a ascultat expunerea simptomelor resimţite de Mache, i-a spus că, deocamdată, cabinetul medical nefiind încă înzestrat cu cele necesare îl va consulta mai atent, de îndată ce va primi un ste-toscop. M-a frapat vocea lui, voalată şi extrem de blândă. Nu ştiu să spun de ce, dar omul inspira încredere. Pentru moment, s-a mulţumit să îi ia pulsul şi, aplicându-şi urechea pe pieptul lui Mache, i-a ascultat inima. Înainte de a pleca, i-a împărtăşit părerea ce şi-o făcuse: tulburări neuro-vegetative! Deci, nimic de natură organică. Cu aceste cuvinte, vi-zita medicală s-a încheiat. Gardianul îl grăbea pe doctor să-şi continue turneul şi la etaj. Înainte de a ieşi, doctorul a mai întors o dată capul şi iar mi s-a părut că-i văd în ochi o lucire de de simpatie complice la adresa noastră. Apoi uşa s-a trântit în urma siluetei lui deşirate, care s-a aplecat ca să treacă pragul. Când zgomotul paşilor pe coridor s-a stins, am aflat semnificaţia privirilor doctorului. Se cunoştea foarte bine cu Mache şi Paul. Munciseră împreună în mina de la Baia Sprie înainte ca drumurile lor să se despartă, Mache şi Paul fiind transferaţi la Cavnic, iar el, la cea de-a treia mină unde lucrau deţinuţi politici, la Valea Nis-trului. O vreme fusese medic la cabinetul de la Baia Sprie.

Îl chema Cornel Petrasievici. După nume şi mai ales după renume, îl ştiam şi eu. Auzisem de multe ori vorbindu-se de el. Se făcuse remarcat prin toate închisorile prin care trecuse. Aşa cum, din cauza înălţimii lui, nu putuse trece neobservat, tot aşa şi calităţile lui de om şi de doctor i-au semnalat prezenţa peste tot pe unde l-au purtat dubele penitenciare şi i-au creat reputaţia de care se bucura, una din acele reputaţii care se transmite din gură în gură în lumea de după gratii şi care m-a făcut şi pe mine să-l cunosc, înainte de a-l fi văzut. La fel cum numele odioase

ale delatorilor erau difuzate şi cunoscute în toate închisorile, intrând în pa-trimoniul de informaţii al fiecărui deţinut, aşa şi numele acelor oameni de bine şi de caracter, erau transmise din om în om şi răspândite în tot gulag-ul românesc. Reputaţia, atât a unora cât şi a celorlalţi, care prin atitudiaea lor ieşiseră din anonimatul masei de puşcăriaşi, avea să-i însoţească şi să-i preceadă de-a lungul drumului şi în cursul anilor prin închisori. Pentru unii, această reputaţie avea să devină un fel de titlu de nobleţe, pentru alţii, o povară mult mai greu de purtat decât lanţurile şi mai greu de suportat decât temniţa în sine. Şi pe unii şi pe alţii, faima pe care şi-au făcut-o în închisoare îi urmăreşte încă, şi nu se pare că se va stinge, atâta vreme cât mai supravieţuiesc amintirile celor care, trăind cu ei după gratii, pe unii i-au stimat şi pe alţii i-au dispreţuit. Şi cred că e şi bine să fie aşa.

Cornel Petrasievici îşi luase diploma de doctor la Facultatea de Medici-nă din Bucureşti. În primii ani de după război, când Y. M. C. A. Îşi deschi-sese un sediu în România, ocupase postul de medic la secţia de la Timiş a acestei asociaţii americane pentru tineret. După o activitate de numai câţiva ani, guvernul comunist a închis birourile asociaţiei şi la scurt timp i-a arestat pe preşedintele ei şi pe cei câţiva angajaţi români. Acuzaţi de spionaj în favoarea „imperialiştilor americani", au fost judecaţi şi con-damnaţi pentru „înaltă trădare". Din câte îmi amintesc, sentinţa lui Pe-trasievici la proces fusese 5 de ani muncă silnică. Aşa ajunsese în lagă-rul de la Baia Sprie şi apoi în cel de la Valea Nistrului, unde, fie în cali-tate de doctor, fie ca simplu deţinut muncind în mină, pusese toată ini-ma şi toată priceperea lui profesională în îngrijirea medicală a camara-zilor săi bolnavi. Un exemplu: într-una din zile, cu ocazia prăbuşirii unor roci într-o galerie a minei, un deţinut fusese grav accidentat. Roca ascuţită îi provocase o rană adâncă la picior şi îi tăiase un tendon. Se im-punea o intervenţie chirurgicală urgentă în caz contrar, rănitul riscând, în cea

mai fericită ipoteză, o infirmitate pe viaţă. Petrasievici a cerut administraţiei lagărului să transporte deţinutul la spitalul cel mai apro-piat, arătând gravitatea cazului. S-a lovit însă de obişnuitul dispreţ pen-tru viaţa deţinuţilor din partea comandantului şi a ofiţerului politic, care au invocat tot felul de impedimente: ba că le trebuie o aprobare specială de transsfer, ba că n-au mijloc de transport la îndemână. Tergiversau lu-crurile şi timpul trecea. Dându-şi seama că vremea astfel pierdută putea fi fatală rănitului, Petrasievici şi-a luat singur răspunderea unei inter-venţii.

Fără mijloace adecvate, în condiţiile primitive pe care le oferea aşa-zisul cabinet medical, mai prost înzestrat decât cea mai mizerabilă infir-merie, Cornel Petrasievici s-a decis să treacă la operaţie. Hotărâre gravă, deoarece, în caz de nereuşită, putea fi tras la răspundere (culmea ironi-ei)! Chiar de administraţie. Fiind vorba de sănătatea unui om, Cornel nu a pregetat. A încropit în grabă cele necesare, suplinind lipsurile cu ce avea la îndemână şi improvizând. În loc de bisturiu, a folosit un cuţit de la bucătăria lagărului iar pentru cusut, un ac obişnuit, împrumutat de la un deţinut. Şi, operaţia a reuşit!

Omul s-a vindecat.

Această ispravă a doctorului Petrasievici, povestită şi purtată de deţinuţi dintr-o închisoare în alta, a îmbogăţit cu un episod în plus cronica ne-scrisă a puşcăriilor, alături de multe alte fapte şi întâmplări. Aşa o afla-sem şi eu, cu mult înainte, pe vremea când nici un bănuiam că mă voi întâlni vreodată cu eroul ei în Zarcă şi cu atât mai puţin gândeam că mai târziu aveam să-l cunosc îndeaproape şi să ne împrietenim în închisoa-rea din Piteşti.

Bun şi generos din fire, avea o înclinaţie naturală spre dăruire. Rar am văzut un medic îngrijindu-se cu atâta devotament de bolnavi. Cornel Pe-trasievici era şi foarte credincios. Cu toate aceste calităţi, era chemat să fie un fel de doctor-misionar. Şi aşa a şi fost în toate închisorile prin care a trecut. Dar mai ales pentru cei din Zarcă a fost o

adevărată bi-nefacere. Niciodată n-am înţeles cum de s-a putut înşela în aşa hal biro-ul politic al Aiudului, numindu-l pe Cornel Petrasievici medic în Zarcă! Cred că niciunul din deţinuţii Zărcii nu l-au putut uita vreodată. De câte ori eram scoşi la W. C. Sau la plimbare, îi zăream silueta pe coridor in-trând sau ieşind dintr-o celulă. La început însoţit şi supravegheat înde-aproape de un gardian, dar cu timpul, din ce în ce mai liber în mişcările şi deplasările lui prin celular. Pe zi ce trecea, delăsarea firească îşi spu-nea cuvântul, concomitent cu efectul pe care încet, încet, atitudinea lui Petrasievici o producea asupra gardienilor. Cu privirea lui veşnic senină şi caldă, cu vocea lui blândă, reuşea să-i dezarmeze pe cei mai răi. Avea darul să-i îmblânzească şi chiar să-i umanizeze într-o oarecare măsură. În orice caz, în mai puţin de o lună, a izbutit să le câştige într-atât încre-derea, încât unii îl lăsau să circule singur pe coridor şi chiar să tragă zăvorul la câte o celulă, pentru a da un medicament sau a se informa de starea sănătăţii deţinuţilor. Cornel se oferise să-i ajute la curăţenie lui Cărămidaru, aşa încât era mai toată ziua pe coridor.

De îndată ce se auzea însă soneria de la poarta Zărcii, intra repede în celula lui şi trăgea uşa după el, pentru a nu fi surprins pe coridor de in-specţia „politicului” sau a altui ofiţer. Îl punea astfel pe gardianul de pe secţie la adăpost de observaţie sau chiar de pedeapsa de care era pasibil, pentru nerespectarea cu stricteţe a regulamentului, care cerea ca docto-rul să fie încuiat în celula lui, la fel ca toţi ceilalţi deţinuţi. Grija lui Pe-trasievici de a evita neplăcerile din partea superiorilor era apreciată de gardian, iar acceptarea acestei complicităţi îl îndatora şi îl făcea să-i acorde şi mai multă independenţă, independenţă de care Cornel se folo-sea cu discreţie, fără să-i dea impresia că abuzează de ea. Şi aşa, pas cu pas şi cu duhul blândeţii, Petrasievici îşi câştiga tot mai mult spaţiu de manevră.

Îl auzeam deseori stând de vorbă pe coridor în dreptul celulei noastre cu gardianul care îl supraveghea, în timp ce

mătura sau ştergea cu moto-rină uşile. Cu un tact deosebit, îi menaja susceptibilităţile vorbindu-i respectuos, dar fără să se umilească. Întotdeauna găsea prilejul să aducă vorba despre vremurile grele prin care treceam şi cărora toţi le eram su-puşi deopotrivă, şi noi deţinuţii, şi ei gardienii care erau puşi să ne pă-zească. Şi unii şi alţii trebuia să ne înţelegem reciproc poziţia pe care ne-o hărăzise soarta şi numai păstrându-ne omenia ne vom putea privi unii pe alţii în ochi, atunci când urgia timpurilor se va domoli şi întâmplarea va face să ne întâlnim în libertate, fost deţinut cu fost gardian. Oamenii buni şi cu frică de Dumnezeu se vor respecta întotdeauna şi se vor revedea cu plăcere. Numai oamenii răi şi fără minte nu-şi dau seama că vremurile sunt trecătoare şi că fiecare, mai devreme sau mai târziu, îşi primeşte răsplata pentru faptele lui.

Cam pe acest teren de discuţie se aventura cu prudenţă şi fără să întindă coarda prea mult Cornel Petrasievici, având grijă ca vorbele lui să nu pa-ră a insinua vreo ameninţare. Cornel nu predica chiar în pustiu, căci de la individ la individ şi în limita posibilităţilor pe care le-o permitea calitatea lor de gardieni, obţinea întotdeauna câte ceva. Unul se arăta ceva mai indulgent, atenuând în parte rigorile regimului din Zarcă, prelungind timpul de plimbare, negrăbind deţinuţii să iasă de la toaletă sau împăr-ţind suplimente din mâncarea rămasă în hârdău după împărţirea mesei. Altul închidea ochii când surprindea vreo activitate nepermisă în celule (cusut sau vorbit la perete). Tot efectul eforturilor lui Cornel dispărea însă ca prin farmec, după fiecare inspecţie care dădea noi instrucţiuni de vigilenţă şefilor de secţie sau după şedinţele destul de frecvente, unde gardienilor li se injecta o nouă doză de ură împotriva „bandiţilor” din celule. Dar Cornel nu se descuraja şi cu aceeaşi răbdare şi perseverenţă de predicator, o lua de la capăt. Săpa din nou la temelia edificiului de ură, trezind iar în inimile gardienilor o licărire de omenie sau măcar strecurându-le în suflet îndoiala. Cu

toată această relativă relaxare a su-pravegherii în ce-l privea, nu am reuşit niciodată să stăm de vorbă cu el în tihnă. Cel mult, cu ocazia vizitelor medicale în celula noastră, reuşea să ne strecoare câte o vorbă de încurajare, uneori în franţuzeşte, strecu-ratăprintre expresiile medicale, cu care îl deruta pe gardianul care asis-ta, destul de indiferent, din uşă. Noi nu solicităm vizita medicului, nea-vând nici un motiv real de boală. Cu toate astea, Cornel ne vizita la fie-care 2-3 zile.

Când gardianul îi deschidea uşa, intra în celulă şi se adresa direct câte unuia din noi, întrebându-l cum se mai simte, dacă mai are dureri în abdomen, dacă îl mai jenează ficatul, dacă medicamentul pe care i l-a dat i-a făcut bine etc. Eram convinşi că recurgea la aceste invenţii, pen-tru a-şi justifica vizita în celula noastră, contând pe faptul că gardianul de serviciu, în ziua respectivă, n-avea de unde să ştie ce se petrecuse în schimbul tovarăşului lui din tura precedentă. Credeam că Petrasievici îşi crea astfel pretexte de consultaţie, sperând să prindă un moment favora-bil pentru a ne vorbi. Bănuiam că reuşise să afle ceva ştiri politice şi vo-ia să ni le împărtăşească şi nouă. Ceea ce ni s-a părut mai straniu în comportarea lui Cornel era faptul că pierdea o mulţime de vreme, prefă-cându-se a ne consulta pentru bolile pe care ni le inventa. Te punea să te culci pe o parte sau pe alta, punea urechea şi te asculta, te întreba dacă în cutare sau cutare punct te doare la apăsare. Bineînţeles că fiecare din noi îi confirmam simptomele pe care ni le sugera chiar el, prin felul în care ne punea întrebările. Consideram însă, că măsurile de prudenţă pe care le lua, jucând tot acest teatru, erau mult prea exagerate faţă de indi-ferenţa cu care gardianul aştepta, în cadrul uşii, sfârşitul consultaţiei. De câteva ori, Cornel ne-a putut şopti câteva frânturi de frază, care, reconsti-tuite şi puse cap la cap, reprezentau o rugăminte cam cu următorul sens: dacă suntem vreodată întrebaţi, să

susţinem că suferim de bolile pentru care ne consultă şi că am primit de la el medicaţia adecvată.

Au trecut mai mult de doi ani până ce am aflat cu ce afaceri misterioase se îndeletnicea doctorul Petrasievici. Iată cum se petrecuseră lucrurile:

Când Petrasievici luase în primire cabinetul medical al Zărcii, i se spu-seseră condiţiile în care urma să-şi desfăşoare activitatea. Va fi condus de gardian la celulele unde vor fi semnalate cazuri de boală. Va consulta bolnavii şi va întocmi o listă cu numele celor consultaţi, cu diagnostice-le stabilite şi medicamentele prescrise, listă ce o va preda gardianului, care, la rândul lui, o va înainta medicului-şef al spitalului penitenciaru-lui, maiorul Bogăţeanu. Acesta din urmă, în măsura posibilităţilor şi a stocului existent în farmacia spitalului, va aproba lista de medicamente şi i le va trimite. Cabinetul Zărcii nu dispunea decât de aspirine, antine-vralgice şi câteva sticle de sirop de tuse.

Tot în îndatoririle lui Cornel intra şi obligaţia de a semnala maiorului Bogăţeanu cazurile grave care nu puteau fi tratate pe loc şi necesitau internarea în spital. Încă din prima zi, Cornel a făcut o vizită în toate celulele, consultând pe fiecare deţinut în parte şi a trimis spitalului un raport însoţit de două liste. Una cu deţinuţii care necesitau spitalizare şi alta cu numele bolnavilor care puteau fi trataţi pe loc, indicând medica-mentele de care aveau nevoie. Printre cei pentru care recomanda inter-narea, fiind în stare foarte gravă, se aflau Radu Demetrescu-Gyr şi C. Gane. La cererea lui Cornel de a fi internaţi, i s-a răspuns că, pentru mo-ment, nu sunt locuri libere în spital. De fiecare dată, în decursul timpu-lui, când a repetat cererea de internare, în cazul lor, Petrasievici a primit acelaşi răspuns. Cât priveşte lista de medicamente pentru deţinuţii ce ur-mau a fi îngrijiţi în Zarcă, procedeul spitalului a fost altul. Cornel a pri-mit-o înapoi, împreună cu o parte -din medicamentele solicitate. Pe listă fuseseră barate

medicamentele care lipseau din farmacia spitalului, dar mai fuseseră tăiate şi numele câtorva deţinuţi, precum şi toată medicaţia prescrisă de Cornel pentru ei.

Autorii cenzurării îşi puseseră semnătura în josul listei: colonelul Coler, comandantul închisorii Aiud şi maiorul Bogăţeanu, medicul-şef al spita-lului. Pe toate listele trimise ulterior spitalului şi înapoiate lui Cornel împreună cu medicamentele, de fiecare dată numele aceloraşi deţinuţi erau tăiate. La una din vizitele maiorului Bogăţeanu în Zarcă, Cornel i-a vorbit de necesitatea stringentă de medicamente pentru aceşti bolnavi. Bogăţeanu i-a spus că nu poate face nimic pentru ei, deoarece cererile de medicamente şi de internare în spital pentru deţinuţii din Zarcă sunt supuse mai întâi aprobării comandantului închisorii şi numai după aceea lui, ca medic al penitenciarului. El, personal, nu tăia de pe listă decât medicamentele care lipseau din farmacie. Cornel a înţeles şi n-a mai in-sistat. N-a mai trecut niciodată pe listă numele celor care fuseseră siste-matic tăiaţi, până atunci. A găsit o altă cale: le-a atribuit deţinuţilor ale căror nume observase că nu erau tăiate de pe liste diagnosticele celor cărora li se refuza asistenţa medicală. În categoria asta ne aflam şi noi. În felul acesta, Cornel obţinea pe numele noastre medicamentele nece-sare pentru cei pe care administraţia voia să-i lase să moară fără îngri-jire medicală. În afară de cei doi menţionaţi mai înainte, mai erau supuşi acestei interdicţii Radu Mironovici „Comandant al Bunei Vestiri” şi alţii, ale căror nume nu mi le mai reamintesc.

Am avut ocazia să văd cum arăta unul din oamenii căruia colonelul Co-ler voia să-i grăbească sfârşitul.

Iată împrejurările: într-o zi, am primit vizita unui plutonier de la grefa închisorii. Ne-a citit fiecăruia din noi textul unei hotărâri a Tribunalului Militar, prin care ni se aducea la cunoştinţă că „cererile noastre de re-curs” la sentinţa pronunţată la Oradea în chestiunea evadării fuseseră aprobate. Recursul se judecase şi condamnările ne fuseseră

reduse de la 11 ani, la 5 ani. Plutonierul ne-a cerut să semnăm de luare la cunoştinţă şi totodată să iscălim şi o cerere gata imprimată, prin care să solicităm comutarea pedepsei de 5 ani, rămasă definitivă prin recurs, cu condam-narea noastră iniţială. În cazul meu, să mi se comute cei 5 ani în cei 20 de ani muncă silnică, pe care îi primisem la procesul de la Piteşti. Spre uimirea plutonierului, toţi trei am izbucnit în râs. I-am explicat, apoi, că nu acceptăm hotărârea Tribunalului de a ne reduce pedepsele. Considerăm hotărârea ilegală, deoarece noi nu făcuserăm niciodată cere-re de recurs. Ca atare, nu semnăm nici de luare la cunoştinţă şi nu ne interesează nici comutarea pedepsei. Atât plutonierul de la grefă, cât şi şeful de secţie care asistase la scenă ne-au privit nedumeriţi. Nu înţe-legeau cum puteam refuza o reducere de pedeapsă. Le-am spus că noi nu aşteptăm nimic de la justiţia regimului pe care n-o recunoşteam. Noi nu vedem decât două posibilităţi: ori nu vom ieşi niciodată din puşcărie, ori vom fi eliberaţi, fără hotărâre judecătorească, atunci când se vor des-chide porţile închisorilor, cum s-au deschis porţile lagărelor de concen-trare din Germania. (Pe vremea aceea, o credeam sincer!). N-ar fi tre-buit însă s-o spunem! Plutonierul a considerat refuzul nostru ca o mani-festare de recalcitranţă. (Ceea ce de fapt şi era!) Crezând că ne va inti-mida, a răcnit la noi că n-avem dreptul să discutăm ordinele şi că sun-tem obligaţi să semnăm. I-am răspuns că refuz şi că n-are decât să mă semneze el în fals, aşa cum se procedase şi în cazul cererii noastre de recurs. Plutonierul de la grefă, furios, s-a întors spre şeful de secţie:

— Ia să-l bagi pe ăsta la carceră!

Aşa am ajuns în carcera din colţul coridorului, la numai câţiva paşi de uşa celulei noastre. (Câteva luni mai târziu, un alt plutonier de la grefă, ne-a anunţat că, cererile noastre de comutare a pedepselor fuseseră aprobate! Nu ne-a-mai cerut să semnăm de luare la cunoştinţă!) În car-

ceră n-am stat decât câteva ore. Totuşi, poziţia era incomodă. Era obosi-toare. Mă lăsam când pe un picior, când pe altul, dar tot amorţeam. Rezemându-mă de pereţii de scândură, ba într-o parte, ba într-alta, deo-dată în bezna carcerii a pătruns o rază de lumină. Frecându-mă cu umerii de pereţi, dădusem jos un dop făcut dintr-un fir de lână mototolit, care astupa o gaură nu mai largă de 2 milimetri, practicată în scândură. Aplicându-mi ochiul pe orificiu, mi-am dat seama că fusese făcut cu bună ştiinţă de un alt deţinut, care stătuse înaintea mea în carceră. Scândură fusese perforată la înălţimea capului unui om de statură mijlocie, în peretele carcerei orientat spre coridor. Privind prin gaură, cuprindeam în câmpul meu vizual întreg coridorul pe toată lungimea şi lăţimea lui, până la celălalt capăt al lui, care se pierdea în semiobscurita-te. Un timp m-am distrat să-i urmăresc mişcările lui Cărămidaru. Ştergea pe rând cu o cârpă uşile celulelor. De fiecare dată când trecea la altă uşă, înainte de a se apuca s-o frece cu cârpa, se apropia tiptil şi pri-vea prin vizetă. La unele celule întârzia mai mult cu urechea lipită de uşă, ca să asculte discuţiile din interior. Abia după aceste preliminarii silenţioase îşi trăda prezenţa, apucându-se de treabă. L-am văzut şi pe Cornel Petrasievici ieşind din celula lui, care nu era zăvorâtă şi îndrep-tându-se către biroul gardianului. Nici paşii lui Cornel nu se auzeau, fiindcă umbla în ciorapi. Aşa venea şi la noi la vizita medicală. Aflasem de la Mache şi Paul motivul. Îşi menaja bocancii ajunşi în ultimul hal de uzură, ştiind că nu putea căpăta alţii pe măsura lui. Purta un număr aşa de mare la picior, încât încălţăminte de gata pe dimensiunea lui nu se găsea. Îşi făcuse totdeauna pantofii pe comandă. Mai toată puşcăria a făcut-o desculţ, în ciorapi şi, cel mult iarna, în galenţi. Mai târziu, când am stat împreună în închisoarea din Piteşti şi ne-am împrietenit, râdeam cu el că iarna îşi pune schiurile ca să iasă la plimbare, aşa de lungi erau cele două bucăţi de scândură din care erau croiţi galenţii lui. Un timp nu s-a

mai văzut nici o mişcare pe coridor. Numai silueta lui Cărămidaru, care se îndepărtase către fundul coridorului şi ea estompată de distanţă şi întunecime. Renunţasem să mai privesc prin gaură şi îmi schimbasem poziţia, fiindcă amorţisem. Deodată, pe sală s-a produs rumoare. Se auzeau paşi şi vocea gardianului. Mi-am reluat observaţia: Cornel, ţinând în mână un lighean din care ieşeau aburi, se îndrepta spre celula-cabinet medical, urmat de gardian. Acesta din urmă l-a strigat pe Cărămidaru. Între cei doi a urmat un scurt conciliabul, după care Cărămidaru a dispărut pe uşa unde se afla scara care ducea la etaj. Între timp, gardianul a intrat la Cornel în celulă. A mai ieşit de vreo două ori în uşă şi a strigat după Cărămidaru să se grăbească. În sfârşit, l-am auzit pe acesta cobo-rând scările. Când a reapărut pe coridor, nu mai era singur. Purta în spinare un alt deţinut, care, la fiecare pas al lui Cărămidaru, gemea. În această formaţie au intrat amândoi în cabinetul medical şi uşa s-a închis după ei. După o vreme, Cărămidaru a ieşit şi s-a dus să-şi continue trea-ba întreruptă, urmat peste puţin timp de gardian, care s-a îndreptat spre biroul lui. Până la ora prânzului, nu s-a mai întâmplat nimic. Când cărău-şii cu hârdaiele de mâncare au sunat la poarta Zărcii, gardianul m-a scos din carceră şi m-a băgat în celulă.

Câţiva ani mai târziu, am aflat de la Cornel că deţinutul adus în circă de Cărămidaru la cabinetul medical era Radu-Gyr. Într-o stare de slăbiciu-ne extremă, pe lângă alte suferinţe Radu-Gyr era chinuit de un prolaps. Mi-aduc aminte de vorbele lui Cornel: „La fiecare scaun, îi ieşea intes-tinul de vreo 40 de centimetri!” De fiecare dată, în lungi şedinţe chinui-toare, numai cu răbdare şi cu mâinile goale, Cornel reuşea să rezolve criza, reintroducându-i intestinul la loc. Singurul ajutor pe care îl primea era un lighean cu apă caldă, cerut de la bucătărie. Şi asta, fără ştirea ad-ministraţiei şi numai datorită strădaniilor prin

care Petrasievici câştigase un dram de bunăvoinţă din partea gardianului.

În cursul aceleiaşi veri, am mai fost băgat o dată în carceră. Şi de aceas-tă dată, tot pentru refuz de semnătură. Iată din ce mi s-a tras: Ceasul pe care îl avusesem la mână în momentul arestării şi care la percheziţia din subsolul Ministerului de Interne îmi fusese luat la magazie, de aici, mă urmase în toate peregrinările prin diferitele aresturi şi închisori prin care trecusem, până la Cavnic. Pe lângă bagajele care ni se reţineau, tot la magazia penitenciarelor erau depuse şi aşa-numitele „obiecte de valoa-re", adică ceasuri, inele, stilouri etc. Cu ocazia fiecărui transfer, atât la părăsirea închisorii, cât şi la sosirea la noul loc de detenţie, deţinutului i se prezentau obiectele de valoare depuse. De fiecare dată era pus să semneze o hârtie. Prima dată, la plecare, semna de luare în primire (nu-mai în teorie, fiindcă pe drum obiectele erau date în grija escortei şi nu erau lăsate asupra deţinutului), iar a doua oară, iscălea de predare, la so-sirea în noua închisoare. Aşa semnasem şi eu mereu, până ce ajunsesem la Cavnic. De aici, evadând, ceasul nu mă mai urmase şi zăcuse în ma-gazie, nemaiavând stăpân. Prin ce minune mecanismul haotic al birocra-ţiei se pusese din nou în mişcare, când fusesem prins şi reintrasem în circuitul puşcăriei, nu ştiu. Fapt este că ceasul meu pornise iar la drum, şi-mi dăduse de urmă la Aiud. Aşa s-a făcut că m-am trezit într-o zi cu un plutonier-magazioner, care mi-a arătat o cutiuţă de lemn în care se afla ceasul meu şi mi-a cerut să confirm, printr-o semnătură, predarea lui la „obiectele de valoare" ale închisorii. Dar plutonierul nu s-a mulţu-mit cu atât. Mi-a explicat că, în urma unei dispoziţii a Direcţiei Generale a Penitenciarelor, magaziile tuturor închisorilor trebuiau să desfiinţeze depozitul de „obiecte de valoare", trimiţându-le familiilor deţinuţilor. Pentru asta, îmi cerea să depun o nouă semnătură, prin care să-mi dau acordul ca penitenciarul să procedeze la expedierea ceasului prin poştă, la adresa

mamei în Bucureşti. Hârtia pe care mi-a întins-o era gata scrisă şi servea de fapt la descărcarea magaziei. Aducându-mi aminte din vre-mea când eram încă liber de câteva cazuri în care familiile unor deţinuţi primiseră prin poştă obiectele aparţinându-le, am refuzat să semnez. Şi iată de ce: într-o anumită perioadă, în caz de deces al unui deţinut, peni-tenciarul îi expedia obiectele personale acasă, ceea ce pentru familia respectivă era confirmarea morţii lui. M-am gândit deci că, la primirea ceasului, şi mama îşi va închipui că am murit în închisoare. Plutonierul a insistat, spunându-mi că, în urma dispoziţiei primite, penitenciarul nu mai are dreptul să păstreze obiectele de valoare, iar eu la rândul meu i-am explicat motivul refuzului meu. A părut a înţelege, dar, cum nu pu-tea lua singur o hotărâre, a plecat, ca să revină peste un timp cu un ofi-ţer, probabil superiorul lui de la magazie. Nici discuţia cu ofiţerul nu a dus la nici un rezultat. În cele din urmă, reprezentanţii magaziei au ple-cat. Credeam incidentul închis. Eram convins că ceasul oricum îl vor trimite acasă, chiar şi fără semnătura mea, lipsa acestei forme nefiind un impediment pentru a-l expedia prin poştă. Nu ştiam însă ce însemna bi-rocraţia şi gestiunea unei magazii de penitenciar.

În închisorile Ministerului de Interne, oamenii puteau fi trataţi după bu-nul plac al celor care dispuneau de viaţa deţinuţilor. Puteau fi schingiu-iţi, degradaţi în toate felurile, înfometaţi, lăsaţi să moară fără îngrijire medicală, ajutaţi s-o facă sau chiar asasinaţi. Toate aceste fapte puteau fi săvârşite fără nici un fel de scrupule, dar… Nu fără forme. Formele se întocmeau cu scrupulozitate, dând naştere unui sistem aşa de rigid, încât, de multe ori, însăşi administraţia se găsea prinsă în propria-i capcană. Într-oastfel de situaţie se găsea acum, în faţa refuzului meu de a sem-na. Nesemnând, magazia nu era descărcată şi rămânea mai departe răs-punzătoare de ceas. Deci, nu-l putea expedia şi, obligată fiind să-l păs-treze, nu respecta dispoziţia primită de la Direcţia Generală a Peniten-ciarelor. Un adevărat cerc

vicios, din care nu puteau ieşi decât făcând presiuni asupra mea. Şi, le-au făcut! De data aceasta însă, cei doi magazionieri au recurs la ofiţerul de serviciu, care, cu o falcă în cer şi una în pământ, a deschis uşa celulei şi, acuzându-mă de „indisciplină”, „neexe-cutare de ordin” şi chiar „rebeliune”, mi-a întins şi el hârtia cu pricina şi un creion chimic. Prudent, am adoptat atitudinea deţinutului disciplinat şi, pe un ton calm, i-am cerut ofiţerului să-mi permită să-i „raportez”. Cu această formulă, l-am dezarmat. S-a mai potolit şi m-a ascultat. I-am explicat şi lui de ce nu voiam să semnez şi i-am propus un compromis:

— Aduceţi-mi un ciocan, cu care în faţa dumneavoastră voi distruge ceasul şi astfel dispare obiectul litigiului.

Ofiţerul de la magazie n-a fost de acord, spunând că dispariţia în acest fel a ceasului nu poate fi justificată în scriptele magaziei. Ofiţerul de serviciu, grăbit să plece la alte treburi şi văzând că discuţia se prelun-geşte, s-a enervat iar şi s-a răstit la mine, dându-mi ordin să semnez. Am continuat să refuz şi iritaţia a mers crescând, până ce, cu o ultimă propu-nere, am provocat explozia.

— Dăruiesc ceasul Ministerului de Interne. Daţi-mi o hârtie să formulez în scris donaţia şi s-o semnez! Şi discuţia s-a încheiat cu ultimul cuvânt al ofiţerului de serviciu, adresat gardianului de pe secţie:

— Bagă-l la carceră!

Şi aşa am ajuns să mai petrec o jumătate de zi în carceră, convins că toată opoziţia mea fusese inutilă. Din fericire, datorită regimului mai blând din acea epocă, preţul pe care îl plăteam era suportabil. Cât am mai stat în Zarcă, n-a mai fost vorba de ceasul meu. Abia la plecarea din Aiud, am aflat că dispoziţia Direcţiei Penitenciarelor nu fusese respecta-tă: înainte de a fi urcat în dubă, mi s-a arătat ceasul şi am semnat de lua-re în primire! Reuşisem deci ca ceasul să nu ajungă la mama. Dar po-vestea ceasului meu nu s-a încheiat aci. A mai avut o urmare sau, mai bine spus, mai multe urmări, pe care le voi relata pe măsură ce le va

ve-ni rândul. Deocamdată eram iar în carceră. Era o zi extrem de călduroa-să. Până şi coridorul, aşa de răcoros de obicei, se încălzise. În carceră, mai era şi lipsa de aer. Uşa se închidea aproape ermetic şi nu exista nici o deschidere pentru aerisire. După vreo două ore de stat, eram transpirat leoarcă şi simţeam că mă înăbuş. Am început să bat în uşă. Gardianul mi-a strigat de câteva ori să nu mai bat, dar, văzând că nu încetez, a sfâr-şit, prin a veni. M-a întrebat ce vreau şi când i-am spus că mă sufoc, din lipsă de aer, a trântit uşa la loc şi a plecat, amenin ţându-mă că-mi pune şi lanţuri dacă mai bat. Prin deschiderea uşii însă, aerul din carceră se pri-menise, aşa că, pentru o vreme, a fost iar respirabil. Între timp, gardia-nul începuse să scoată celulele la W. C. Am pipăit peretele de scândură până ce am dat de dopul de lână descoperit la prima mea şedere în carce-ră. L-am scos şi, prin gaură, am putut să văd toţi deţinuţii din celulele din jumătatea noastră de coridor. Treceau chiar pe lângă carceră, înainte de a intra la closet. Toţi cei din grupul nostru de la Cavnic au dat câte un pumn în carceră, la trecere, sau mi-au şoptit câte un salut, arătându-mi că ştiau de soarta mea. Telefonul prin perete funcţionase! M-am bucurat şi eu să-i revăd la faţă şi mai cu seamă să constat că toţi se refăcuseră şi nu mai aveau nici ei nimic din înfăţişarea scheletică de acum câteva luni. În comparaţie cu ei, cu atât mai impresionante erau apariţiile din celelalte celule, care au defilat prin faţa observatorului meu. În afară de Harry Brauner, nu cunoşteam pe nimeni. Totuşi, prin informaţiile obţinute, fie prin perete de la Brauner, fie ascultând la uşă discuţiile dintre gardieni sau ofiţeri, reuşisem să aflăm numele locatarilor multor celule. Dacă cei câţiva, din lotul Pătrăşcanu, printre care şi Brauner, arătau destul de prost, aspectul fizic al celorlalţi era îngrozitor. Fiind cald, toţi ieşeau la W. C. Numai în chiloţi, aşa că le puteam număra coastele în voie. Mi-aduc şi acum aminte de drumul parcurs de patru deţinuţi până la W. C, drum care luase proporţii de calvar. În cei 15 metri,

de la celula lor până la closet, s-au oprit de cel puţin 4 – 5 ori. Doi din ei duceau de toarte tineta iar ceilalţi doi, hârdăul de apă. Cel mai greu din recipiente, chiar plin, nu depăşea 30 de kg. Şi, totuşi, nenorociţii se clătinau pe picioarele tremurânde, sub greutate, pierzându-şi echilibrul la fiecare 4 – 5 paşi. Atunci lăsau hârdaiele jos ca să răsufle şi să se rezeme de perete, în timp ce gardianul îi grăbea, amenințându-i şi răcnind tot felul de cu-vinte de batjocură la adresa bătrâneţii şi neputinţei lor. Înfricoşaţi, bieţii oameni apucau tineta şi hârdăul de toarte şi, împleticindu-se şi mai rău pe picioare, o porneau mai departe, până când îi lăsau din nou puterile şi iar se opreau. La fiecare etapă, scena se repeta, gardianul neînduplecân-du-se să-i lase să se odihnească sau măcar să meargă mai încet. Intransigent a rămas şi când unul din ei s-a văitat că îi este greu, fiindcă are hernie. Într-adevăr, îl văzusem cum, în timp ce cu o mână ţinea toar-ta hârdăului, cu cea rămasă liberă îşi apăsa partea de jos a abdomenului.

— Dacă eşti bolnav, trebuia să rămâi acasă, banditule, nu să complotezi împotriva clasei muncitoare, ca să ajungi la puşcărie!

Drumul de întoarcere, de la W. C. În celulă, s-a desfăşurat în aceleaşi condiţii. Doi din cei patru, care erau astfel zilnic batjocoriţi, erau Dob-rescu, fostul primar al Capitalei şi Pop (nu mai ştiu dacă Valer sau Io-nel), fostul ministru. De numele celorlalţi doi, nu-mi mai amintesc.

Când a venit rândul celulei mele să fie scoasă la W. C, am fost şi eu eliberat din carceră.

Într-o după-amiază, am primit pentru a doua oară, în aceeaşi zi, vizita lui Cornel Petrasievici. Cu totul pe neaşteptate, zăvoarele celulei noastre au fost trase şi în uşă a apărut un gardian necunoscut. Se întâmpla dese-ori ca şeful de secţie din Zarcă să fie chemat la administraţie. În acest caz, plutonierul sau sergentul, care venea să-i transmită ordinul, rămî-nea să-i ţină locul gardianului de serviciu până la întoarcerea lui pe sec-ţie. Profitând

probabil de acest intermezzo, noul gardian, fiind străin de felul în care se desfăşurase programul în Zarcă şi neştiind că vizita me-dicală avusese loc în cursul dimineţii, Cornel Petrasievici îl convinsese că are de distribuit medicamente la câţiva bolnavi. Aşa se face că a ajuns din nou la celula noastră. Sub ochii gardianului care rămăsese în uşă, Cornel a intrat în celulă, întrebându-ne dacă mai tuşim. N-a aşteptat răs-punsul şi, cu autoritate, a continuat:

— Deschideţi gura pe rând, să vă dau ultimul „Maraschino” pe care îl mai am în cabinet!

Şi, dintr-o sticlă cu etichetă de sirop de tuse, a umplut de mai multe ori o lingură, pe care ne-a turnat-o pe rând în gură. Ne-au revenit fiecăruia câte treipatru linguri, pe care, luaţi repede, le-am înghiţit pe negân-dite. Până să ne dezmeticim, Cornel ajunsese în prag şi, înainte ca gardianul să trântească uşa în urma lui, l-am mai auzit spunându-ne:

— Cu asta, cred că o să vă simţiţi mai bine!

Nu fusese chiar Maraschino ce ne dăduse Cornel, era însă o, băutură destul de tare, preparată de el din alcool medicinal, diluat cu sirop de tu-se. Cornel îşi botezase preparatul Maraschino, fiind sigur că gardianul nu cunoştea denumirea.

Pe măsură ce vremea trecea, lipsa de evenimente mai deosebite şi de in-formaţii devenea tot mai apăsătoare. În afară de nimicurile zilnice, ni-mic nu venea să tulbure viaţa stagnantă din Zarcă. Am fi dat orice să mai aflăm ceva despre situaţia politică internaţională şi gândurile noas-tre se îndreptau merea spre Cornel Petrasievici, pe care îi bănuiam de-ţinător de informaţii externe. Datorită postului de doctor, care îi confe-rea o oarecare libertate de mişcară în Zarcă, nu ne puteam închipui că el n-a avut posibilităţi de contacte cu deţinuţii din celelalte secţii ale închi-sorii sau acces la ziarul adus de vreun gardian. Nu ştiam pe vremea ace-ea că gardienilor de serviciu în Zarcă le era interzis să-şi aducă ziarul. În toate închisorile prin care trecusem până

aici, îi văzusem pe gardieni citindu-şi ziarul pe secţie. În închipuirea noastră, vedeam în Cornel un adevărat tezaur de informaţii, care nu ne erau accesibile, fiindcă nu aveam ocazia să stăm de vorbă cu el între patru ochi. Toate încercările noastre de a crea un astfel de prilej au dat greş, gardianul fiind totdea-una în apropiere. Într-o zi când am fost duşi la baie, în timp ce ne săpu-neam unul pe altul pe spate, lui Mache i-a venit o idee. Odată întorşi în celulă, am aflat că eu îl inspirasem. Frecându-mă pe spate cu săpun, simţise sub mână o denivelare. Cu câţiva ani înainte de arestare, în par-tea stângă a şalelor, ceva mai josj de regiunea rinichiului, îmi apăruse o mică escrescenţă, de mărimea unei alune. Doctorul îmi spusese că era un lipom, un chist sebaceu, cu totul banal. Fusesem sfătuit să-l las să se mai dezvolte, înainte de a-l extirpa. Timpul trecuse şi lipomul nu mai crescuse. Era aproape invizibil şi nu mă jena deloc, aşa că nu m-a mai preocupat. Cu puţin înainte de a evada de la mină, a început, treptat, să se dezvolte. De când mă aflam în Zarcă, devenise foarte vizibil. Fiind şi slab, apărea ca o proeminenţă de dimensiunea unei jumătăţi de ou. După ce gardianul ne-a încuiat în celulă, Mache s-a întors spre mine şi a ex-clamat:

— Numai tu ne poţi salva!

Planul lui era simplu: la prima vizită medicală, să-i spun lui Cornel Pe-trasievici că escrescenţă din spate a început să mă doară. Examinându-mă, Cornel îşi va da imediat seama că e vorba de un lipom banal, care nu poate provoca dureri. Va înţelege că durerile invocate sunt un pretext pentru a scăpa din Zarcă şi va raporta administraţiei, recomandând inter-narea mea în spital, pentru operaţie. Dacă planul va reuşi şi internarea mea va fi aprobată, voi fi operat tot de un medic deţinut, probabil de profesorul Topa, despre care auzisem că lucra ca chirurg la spitalul din Aiud. Şi Mache şi-a încheiat pledoaria, asigurându-mă că operaţia în sine e un fleac, o simplă incizie, care în mod normal nu necesită nici măcar o internare. Deci, operaţia nu conta. Important era

că aveam să ajung în spitalul închisorii, unde voi lua contact cu diferiţi deţinuţi, fie bolnavi, fie doctori şi, după câteva zile, mă voi întoarce în celulă doldo-ra de informaţii. N-am stat mult pe gânduri. Am fost imediat de acord să fac pe cobaiul la experimentul sugerat de Mache. Chiar a doua zi, am cerut gardianului să fiu examinat de doctor. La venirea lui Cornel, mi-am descoperit regiunea şalelor unde se afla lipomul şi i-am semnalat zona dureroasă, aşa cum mă învăţase Mache. Pentru a facilita interven-ţia lui Mache în discuţie, i-am spus lui Cornel că fusesem examinat de colegul meu de celula care era doctor şi care îi va putea explica mai bine decât mine situaţia. Mache îşi pregătise dinainte lecţia. În câteva fraze, utilizând cele mai complicate expresii ştiinţifice (de neînţeles pen-tru un profan şi cu atât mai ermetice pentru un gardian), i-a dat de înţe-les lui Cornel că, de fapt, nu era nimic adevărat din tot ce-i spusesem şi că urmăream numai să fiu internat şi operat. Cornel a priceput exact ex-plicaţiile lui Mache. Dialogul lui Mache şi Cornel nu stârnise nici cea mai mică suspiciune plutonierului. Dimpotrivă, îl urmărise cu multă atenţie, compunându-şi o expresie interesată de cele ce spuneau cei doi doctori. O nimerisem bine cu el. Făcea parte din categoria mai rară de gardieni, care se simţeau măguliţi de a avea sub paza lor oameni mai deosebiţi, personalităţi politice, profesori, generali sau intelectuali în general. Complexul lor de inferioritate nu se manifesta decât prin atitu-dinea pe care o adoptau faţă de aceşti oameni, ţinând să le lase impresia că nu sunt străini de anumite cunoştinţe şi preocupări intelectuale. Oricât de penibile erau încercările lor neîndemânatice de a se da drept ce nu erau, acoperindu-se de ridicol, nenorociţii dovedeau totuşi prin această comportare că mai recunoşteau şi mai respectau anumite valori. Cu această categorie de gardieni exista posibilitatea unor contacte şi relaţii mai umane. Din păcate cei mai mulţi făceau parte dintr-o specie cu totul diferită. Adevărate brute primitive,

care nu recunoşteau decât supremaţi-a forţei. Era categoria cu care trebuia să procedăm cu maximum de prudenţă, mai ales în perioadele în care se strângea şurubul în închisori. O vorbă greşită te putea costa şi viaţa. Un singur cuvânt pe care nu-l cu-noştea putea stârni la un astfel de gardian o criză de furie, care-ţi putea fi fatală. Orgoliul lui de proporţii aproape patologice, dezvoltat de atotputernicia pe care i-o conferea uniforma M. A. I., în virtutea căreia dispu-nea de ani de zile de puteri discreţionare asupra unor oameni lipsiţi de orice drepturi, nu suporta să-i fie ştirbită superioritatea, tocmai de către un deţinut, care, din moment ce îi era total supus, trebuia să-i fie şi infe-rior sub toate raporturile. Dacă un astfel de individ mai avea şi înclinaţii sadice din fire, iar natura îl mai înzestrase cumva şi cu o constituţie fizi-că excepţională, toate condiţiile erau îndeplinite pentru a face din el o brută perfectă. Şi, din nefericire pentru noi, M. A. I.-ul găsise şi recrutase destul de multe exemplare de acest fel, de care s-a folosit în opera de zdrobire, în cel mai propriu sens al cuvântului, celor care prezentaseră rezistenţa împotriva regimului, fie că fuseseră membrii unor partide po-litice, ai vechii armate, ai clerului sau ai ţărănimii.

Trecuseră mai multe zile de la vizita medicală, la care mă plânsesem de durerile din şale. Începusem să credem că planul imaginat de Mache nu avea să dea rezultatul scontat, când, într-o dimineaţă, gardianul m-a scos din celulă şi m-a dus la cabinetul medical al Zărcii. De fapt, celula lui Cornel. O celulă ca toate celelalte, cu singura deosebire că era mobilată. Un pat de fier cu saltea, pătură, cearceaf, pernă şi faţă de pernă, aşezat de-a lungul peretelui din dreapta, constituia privilegiul de care se bucura Cornel, ca medic al Zărcii. În partea stângă, o masă lungă de lemn, cu picioarele scurtate şi acoperită cu un cearceaf, servea de pat de consul-taţie. La unul din capetele ei, o măsuţă cu câteva cutii şi sticluţe. Pe unul din pereţi era agăţat un dulăpior vopsit în alb, cu o cruce roşie pe uşă, pe altul, un

mic rezervor de tablă, prevăzut cu un robinet, sub care se găsea un lighean. În celula-cabinet medical mă aşteptau Cornel Petrasievici şi doctorul Bogăţeanu. Cel din urmă îşi pusese un halat alb peste uniforma albastră de M. A. I.-ist. Mi s-a spus să mă dezbrac şi să mă întorc cu spa-tele. Cornel, arătându-i colonelului umflătura, a început să-i expună ca-zul. După o serie de explicaţii, descriind aspectul şi locul unde era pla-sată, Cornel a trecut la palparea lipomului, asigurându-mă că o va face cu menajamente. Va trebui numai să-i indic punctele dureroase. Ghidându-mă după indicaţiile pe care în acelaşi timp le dădea lui Bogă-ţeanu, m-am plâns de dureri la apăsare, acolo unde înţelegeam din ex-plicaţiile lui că trebuiau să fie locurile sensibile. Colonelul nu s-a atins de mine, dar asculta cu atenţie tot ce-i spunea Cornel. Odată consultaţia terminată, în timp ce mă îmbrăcam, Cornel s-a apropiat de Bogăţeanu şi i-a vorbit cu glas scăzut, ferindu-se în mod vădit să-l pot auzi. Conţinutul convorbirii lor confidenţiale nu l-am aflat decât mai târziu. Pe scurt, Cornel susţinuse posibilitatea unei tumori de natură canceroasă. Pusese chestiunea în aşa fel, încât, pentru a-şi arăta competenţa, Bogă-ţeanu îşi însuşise imediat diagnosticul. Mai mult, Cornel îi stârnise chiar interesul personal sugerându-i, că descoperirea şi semnalarea cazului pu-tea face obiectul unei comunicări, alcărui merit îi va reveni în întregime, aducându-i aprecierea forurilor superioare pentru activitatea lui profesi-onală. Cornel i-a propus să dispună operarea mea la spitalul închisorii şi trimiterea tumorii extrase la un examen de laborator putându-şi apoi în-temeia lucrarea pe rezultatul biopsiei. Bogăţeanu a părăsit Zarea, hotărât să exploateze în favoarea lui cazul meu, pentru a se remarca, dar i-a dat de înţeles lui Cornel că nu poate decide pe loc internarea mea în spital. Desigur, întârzierea se referea la obţinerea aprobării colonelului Coler, comandantul Aiudului.

După consultaţia de la cabinetul medical, în prezenţa dr. Bogăţeanu, au trecut vreo două săptămâni, fără ca evenimentul să mai aibă vreo urma-re. Părea că toată afacerea căzuse în baltă. În tot acest răstimp, continu-am să joc rolul bolnavului, simulând dureri în regiunea dorsală, ori de câte ori eram în ochii gardianului, fie cu ocazia scoaterii la „program", fie la împărţirea mesei. În cele câteva vizite făcute în celula noastră, Cornel m-a examinat de fiecare dată, întrebându-mă dacă durerile s-au accentuat şi cerându-mi să am răbdare, până ce medicul-şef va aproba internarea mea în spital. Gardianul fiind ca de obicei de faţă la aceste vizite, am înţeles că trebuie să-mi joc mai departe rolul.

Începusem să mă obişnuiesc cu ideea că toată înscenarea noastră fusese zadarnică şi că planul nostru dăduse greş, când într-o bună dimineaţă, gardianul a tras zăvoarele celulei şi, din uşă, Cornel mi-a anunţat surpri-za: operaţia fusese aprobată. Dar surpriza nu se oprea aci: internarea mea în spital nu fusese aprobată, aşa că urma să fiu operat de Cornel, în cabinetul medical din Zarcă. Totodată, Cornel m-a anunţat că voi fi a-dus la cabinet, după ce va primi de la spitalul penitenciarului cele nece-sare pentru intervenţie: o casoletă cu pansamente sterile, o alta cu in-strumente, catgut şi ac chirurgical. Decepţionaţi la început de vestea că nu aveam să ajung la spital, ne-am consolat cu gândul că măcar voi avea ocazia să stau de vorbă cu Petrasievici, pe care oricum îl presupuneam mai bine informat ca noi. Am pus chiar la cale un mijloc prin care Ma-che şi Paul să-mi faciliteze condiţiile de a sta de vorbă cu el între patru ochi. După ce voi fi dus la cabinetul medical, vor bate la uşă, sub un pretext oarecare, pentru a-l atrage pe gardian la celula lor, eu rămânând astfel singur cu Cornel. Am aşteptat toată dimineaţa să fiu dus la cabi-net. Evenimentul s-a produs abia după-amiază. Când, urmat de gardian, am intrat în cabinet, l-am găsit pe Cornel făcând ultimele improvizaţii pentru amenajarea mesei de bucătărie cu picioarele tăiate,

care-i mobila celula, în masă de operaţie. Aşternea pe tăblia de lemn pătura de pe patul lui, iar pe deasupra un cearceaf curat. La căpătâi, mi-a pus manta-ua lui de zeghe, împăturită. M-am dezbrăcat şi m-am întins cu faţa în jos. Gardianul, curios să vadă operaţia, se apropiase şi privea peste u-mărul lui Cornel. Părea aşa de interesat de tot ce făcea Cornel, încât în-cepuse să-mi fie teamă că nu va părăsi cabinetul atunci când, conform înţelegerii noastre, Mache şi Paul vor bate la uşă. Nu s-a clintit din loc, cât timp Cornel mi-a făcut cele câteva injecţii cu novocainã în jurul lipo-mului aşteptând, ca anestezicul să-şi facă efectul. Petrasievici îmi atin-gea din când în când pielea cu vârful bisturiului, pentru a-i verifica sensi-bilitatea. Mi-a spus că va fi nevoit să treacă la incizie, de îndată ce zona respectivă va fi anesteziată şi că va trebui să termine operaţia cât mai re-pede, deoarece primise de la spital o cantitate minimă de novocainã. Când la înţepătura bisturiului n-am reacţionat şi i-am spus că nu mai simt nimic, Cornel a şi făcut incizia, pe o lungime de circa 10 cm. În clipele următoare, o senzaţie de căldură umedă pe partea laterală a şol-dului m-a făcut să întorc capul. Era sângele care se scurgea din rană şi care, prelingându-se pe piele, îmbiba cearceaful de sub mine. Totodată, am văzut însă şi faţa gardianului, care pălise ca varul. Cornel, cu toate că ocupat cu desprinderea lipomului, care se arăta foarte aderent de ţe-sutul din jur, îşi dăduse şi el seama de starea gardianului, fiindcă l-am auzit spunându-i:

— Domnule plutonier, ieşiţi repede afară la aer şi respiraţi adânc de câteva ori!

N-a fost nevoie de insistenţe. Gardianul i-a ascultat sfatul şi, cam ne-sigur pe picioare, s-a îndreptat spre uşă. Scena care s-a petrecut atunci, a rămas de pomină în grupul nostru, fiind deseori povestită prin puşcăriile prin care am mai trecut, cu un haz mereu reînnoit. În momentul în care gardianul a ieşit pe uşă, ca la o comandă, Cornel s-a aplecat

spre mine iar eu am întors capul spre el, amândoi într-un glas, pronunţând aceleaşi cuvinte:

— Ce mai ştii nou?

În dialogul care a urmat, ne-am decepţionat reciproc: şi unul şi altul deţineam informaţii tot atât de vechi, datând de câteva luni. Şi Cornel îşi pusese aceeaşi nădejde ca şi mine în întâlnirea noastră cu ocazia opera-ţiei. Fusese convins că venisem cu ştiri proaspete, la fel cum şi noi cre-zusem despre el că trebuia să fie informat. Singurul schimb de veşti in-teresante pe care l-am putut face a fost cu privire la soarta câtorva cama-razi şi prieteni comuni, întâlniţi fie de el, fie de mine, prin diferitele în-chisori prin care trecusem fiecare. În timp ce stam de vorbă, Cornel continua să se îndeletnicească cu desprinderea chistului, străduindu-se să-l extragă în întregime. Îmi spunea că, dacă nu procedează aşa, sunt riscuri să se refacă. După o vreme s-a întors şi gardianul, dar n-a mai intrat în cabinet. Se plimba pe coridor în faţa uşii deschise, evitând să se mai apropie sau chiar să privească spre noi. Din cauza aderenţelor şi a dificultăţilor întâmpinate la desprinderea lor, durata operaţiei a depă-şit timpul prevăzut şi efectul anesteziei a început să dispară. Faza finală a fost destul de neplăcută, dar mai ales când s-a ajuns la cusut, a trebuit să strâng zdravăn din dinţi, această ultimă parte a operaţiei petrecându-se pe viu. Înainte de a-mi face pansamentul, Cornel mi-a dat câteva antine-vralgice, prevenindu-mă că, în următoarele ore, durerile s-ar putea in-tensifica. M-a trimis apoi în celulă şi mi-a spus să stau culcat spre a evita sângerarea. Nici n-a apucat bine gardianul să tragă zăvoarele în urma mea, că Mache şi Paul au şi fost lângă mine, curioşi să afle veştile pe care le aduceam. Nu se aşteptau să viu chiar cu mâna goală. Mai întâi s-au resemnat ca şi mine iar apoi am sfârşit prin a râde de iluziile pe care ni le făcusem şi de întreg planul pe care îl urzisem în zadar. Pentru Ma-che, toată păţania devenise cu timpul un fel de anecdotă, pe care o po-vestea mai târziu cu

mult haz, ori de câte ori venea vorba de timpul pe-trecut în Zarcă. Începea mereu cu aceeaşi formulă:

— Hai să vă povestesc cum s-a operat Ioanid degeaba.

Chiar degeaba n-a fost. Mai întâi fiindcă am scăpat de chist, pe care oricum ar fi trebuit să-l operez cândva. În al doilea rând, am exploatat câţiva ani mai târziu cicatricea rămasă de pe urma operaţiei, pretinzând că fusesem operat la rinichi. Cicatricea era destul de mare pentru a im-presiona şi induce în eroare un gardian, care nu-şi dădea seama că nu era plasată în dreptul rinichiului. Aşa am obţinut de mai multe ori drep-tul de a rămâne în celulă în închisoarea din Piteşti, în timp ce camarazii mei erau scoşi la plimbare. Printre noi se afla un „turnător” şi numai în acest fel puteam lua contact cu celula vecină, pentru a afla noutăţi.

Până una alta, efectul anesteziei trecuse şi, aşa cum prevăzuse Cornel, începuseră durerile. Noaptea n-am prea dormit iar dimineaţa, nu numai că eram obosit, dar durerile persistând nu-mi găseam nici o poziţie mai comodă în care să mă pot odihni. Cam pe la ora prânzului, renunţasem să mai încerc să adorm. Reuşisem în schimb să-mi găsesc locul. Culcat pe partea dreaptă, proptit într-un cot şi cu spatele la uşă, stăteam de vor-bă cu Mache care se aşezase turceşte la picioarele saltelei mele. Paul era culcat ca şi mine, cu spatele la uşă şi dormea. În aceste poziţii ne-a sur-prins brusca deschidere a uşii. Instinctiv, toţi trei am întors capul. Chiar şi Paul, trezit de zgomotul zăvorului, a privit spre uşă. Un fel de mon-stru obez, îmbrăcat cu un raglan închis până la gât şi cu o şapcă în cap, stătea nemişcat în cadrul uşii. Din cauza corpolenţei, braţele prea scurte îi stăteau depărtate de corp, ca aripioarele unui pinguin uriaş. De sub şapca pusă drept în vârful capului, ca pe un calapod, ochii mici şi înfun-daţi în faţa lată şi înecată în grăsime ne priveau fără nici un fel de expre-sie. La o jumătate de pas în spatele lui, Coler, comandantul Aiudului, în uniforma lui de colonel. Câteva clipe a fost linişte

absolută. Toate perso-najele scenei rămăseseră într-o imobilitate perfectă. Cei din uşă, aşa cum i-am descris, iar noi, în poziţiile în care ne surprinsese zgomotul zăvoarelor trase, nemişcaţi şi numai cu capetele întoarse spre uşă. Prima mişcare a făcut-o Coler. Cu vizibilă deferenţă s-a apropiat de civilul obez dar mai scund decât el şi, din spate, aplecându-i-se peste umăr, i-a şopti ceva la ureche. Apoi, respectuos, s-a retras din nou pe poziţia iniţială, scena revenind şi ea la imobilitatea dinainte. În acest timp, completând tabloul, gardianul de serviciu pe secţie încremenise în pozi-ţie de drepţi pe coridor. Era evident că civilul trebuia să fi fost un per-sonaj foarte sus-pus, ca să producă o asemenea manifestare de respect. Mai ales atitudinea aproape umilă şi de totală supuşenie a lui Coler ne-a făcut să înţelegem că vizitatorul era un om foarte important. Pe Coler îl văzusem de câteva ori prin gaura oblonului venind în inspecţie la bucă-tărie. Mândru, ca un stăpân absolut pe domeniile lui, stârnea la apariţia lui o adevărată panică printre gardieni, care alergau în toate părţile, neş-tiind cum să execute mai repede ordinele pe care le dădea, cu tonul au-toritar al unui comandant de oşti Acelaşi Coler era acum rezervat şi mo-dest, cu ochii în patru şi atent să surprindă cel mai mic gest al civilului, ca să-i ghicească şi să-i prevină orice dorinţă. Între timp, scena mută ca-re se prelungea peste măsura crease un fel de „suspens” penibil, o tensi-une nervoasă inexplicabilă. Cheia destinderii părea să stea în mâna per-sonajului central al tabloului, care continua să ne privească la fel, cu aceiaşi ochi inexpresivi, fără să dea nici un semn de viaţă. Ce fluid tele-patic sau pe ce altă cale gândurile noastre au intrat în comunicaţie, nu ştiu, fapt este însă că toţi trei, spontan, ne-am reluat îndeletnicirile între-rupte cu câteva momente mai înainte, la deschiderea uşii. Ca şi cum ni-mic nu s-ar fi petrecut şi nimeni nu ne-ar fi observat, rupând vraja ne-mişcării şi a tăcerii, Paul a întors capul spre fereastră şi şi-a tras pătura peste umăr, ca să-şi continue somnul, iar Mache

şi cu mine, ignorând ostentativ prezenţa celor din pragul celulei, ne-am reluat conversaţia. Mache, din poziţia în care se afla, a putut vedea cu coada ochiului reac-ţia civilului. S-a întors brusc spre Coler şi arătându-ne cu un gest nervos din mână, i-a adresat câteva cuvinte, pe care nu le-am înţeles. Ni s-au părut a fi într-o limbă străină. Apoi, ne-au întors spatele şi au plecat. Am auzit rând pe rând deschizându-se uşile celorlalte celule. Inspecţia a durat o bună bucată a dimineţii şi când s-a terminat, prin gaura oblonului l-am văzut pe vizitatorul civil traversând curtea, însoţit de Coler. Scurt timp după aceea, uşa noastră s-a deschis din nou. Era ofiţerul de servi-ciu, care ne-a spus să ne scoatem saltelele pe coridor. Ne-am executat, crezând că urmau să fie umplute cu paie proaspete. După un timp, ne-am dat seama că eram singura celulă din care fuseseră scoase saltele-le. La ora prânzului, când l-am întrebat pe gardian de ce nu ni se restituie saltelele, ne-am lămurit. Din ordinul comandantului, ca pedeapsă pentru atitudinea nedisciplinată, ni se luaseră saltelele pentru o lună. Abia atunci am reuşit să reconstituim cuvintele civilului adresate lui Coler. Pronunţase numai două cuvinte, dar cu un accent străin atât de puternic, încât nu le putusem desluşi sensul. Acum, ştiind despre ce era vorba, ne-am dat seama că, pocind îngrozitor cuvintele, civilul ordonase laco-nic:

— Soite afar!”

Multă vreme am făcut tot felul de presupuneri cu privire la identitatea misteriosului personaj civil. Î n cele din urmă, după plecarea noastră din Zarcă, având ocazia să întâlnim alţi deţinuţi din Aiud, cărora le-am des-cris personajul, împrejurările şi data la care ne vizitase, aceştia ne-au spus că era vorba de celebrul colonel Nicolski. Această eminenţă cenu-şie a Ministerului de Interne, de numele căruia erau legate cele mai si-nistre acţiuni criminale săvârşite împotriva deţinuţilor politici, care cul-minaseră cu „reeducarea” din Suceava, Piteşti şi Gherla, vizitase în acea epocă Aiudul. Alţi deţinuţi, tot din Aiud, pretindeau că

vizitatorul din acea vreme fusese generalul Pintilie Gheorghe. Pe adevăratul lui nume, Pintilie Bodnarenco, acest rus din Basarabia era o altă figură, cu nimic mai prejos de Nicolski. În ierarhia ocultă a Ministerului de Interne, cred că era şi mai sus-pus. Din câte ştiu, într-o vreme în care Securitatea de-venise minister independent, sub denumirea de Ministerul Securităţii Statului, Pintilie fusese şeful acestui departament. Nu m-am putut nicio-dată lămuri cu certitudine, cu care din cei doi avusesem de-a face în Zarcă. Pentru satisfacţia de a-l fi înfruntat pe Nicolski sau pe Pintilie, am dormit timp de o lună direct pe podele, cu bocancii sub cap, în chip de pernă. Cred că tot datorită relaxării care intervenise în acea vreme în regimul penitenciar, scăpasem aşa de ieftin. Pentru mine, primele zile fără saltea au fost mai chinuitoare din cauza operaţiei încă proaspete. După ce Cornel mi-a scos însă firele şi durerile au încetat, n-am mai a-vut de răbdat, ca şi Mache şi Paul, decât duritatea duşumelelor şi frigul care începuse să se lase peste noapte. Vara se apropia de sfârşit. Căldurile mari trecuseră. Zilele erau încă frumoase şi însorite, dar nop-ţile se răcoriseră de-a binelea.

Într-o dmineaţă, ofiţerul de serviciu a deschis uşa celulei noastre şi mi-a citit numele scris pe un bileţel.

— Echipează-te şi ieşi afară!

M-a dus spre ieşirea din Zarcă. Înainte de a ieşi pe poartă, mi-a pus o pătură în cap şi m-a luat de braţ. Nu vedeam decât unde puneam picio-rul. Condus de mâna ofiţerului, am traversat curtea din faţa Zărcii, care mi-era bine cunoscută de luni de zile, de când o ţineam sub observaţie prin gaura oblonului. Apoi, am cotit la stânga şi nu m-am mai putut ori-enta. Pierdusem obiceiul să mai merg aşa de mult şi picioarele neexer-sate îmi erau nesigure pe pavajul neregulat din piatră rotundă de râu. Drumul mi s-a părut destul de lung şi mi se făcuse frig. Mi-amintesc că am trecut printr-o poartă din zăbrele. Am mai mers puţin, am urcat două sau trei trepte şi am intrat într-o clădire. După încă

alţi câţiva paşi pe un coridor, ofiţerul de serviciu m-a oprit şi mi-a spus să nu mă mişc din loc şi să aştept. A deschis o uşă şi l-am auzit raportând ceva unui superior.

— Bine! Adu-l înăuntru! I-a răspuns o voce.

În clipa următoare, mi s-a tras pătura de pe cap şi am fost introdus într-o cameră. Orbit de lumină, am rămas în picioare, lângă uşa pe care ofiţerul de serviciu, fără să mai intre, o închisese în urma mea. Mă aflam într-o încăpere foarte spaţioasă. Cele trei birouri, scaunele şi câteva dulapuri de acte mai lăsau destul loc împrejurul lor, ca să-ţi facă impresia unei încăperi insuficient mobilate. Se făcuse focul. Din dreapta mea, de lângă uşă, o sobă de teracotă radia căldură. În faţa ei era aşezat unul din biro-uri. De-a lungul peretelui din dreapta era instalat al doilea iar drept în faţă, între cele două ferestre, ca de-al treilea. Din cauza luminii puter-nice care îmi bătea în ochii încă neacomodaţi, nu remarcasem că la acesta din urmă era aşezat un ofiţer. I-am înregistrat prezenţa aproape în acelaşi moment în care mi-a adresat cuvântul:

— Ce mai faci, domnule Ioanid? Ia te rog loc pe scaun!

Cu un gest, mi-a indicat un scaun din faţa biroului. Fusese aşezat la oarecare distanţă, în aşa fel ca să nu pot vedea hârtiile de pe birou.

— Îţi mai aduci aminte de mine?

— Sigur că da, domnule locotenent-major.

Era ofiţerul care mă anchetase în toamna lui 1953, la sediul Securităţii din Calea Rahovei, când Titi şi cu mine fuseserăm arestaţi. Cele câteva fraze schimbate, în termeni cât se poate de civilizaţi, n-au fost singurele. A urmat o conversaţie de cel puţin zece minute, purtată în aceleaşi con-diţii. Între altele, privindu-mă cu insistenţă, s-a informat dacă sunt bol-nav. Mi-am dat seama că pentru el, eram aproape de nerecunoscut. Când fusesem arestat, şi mă anchetase, aveam cel puţin cu 10 kg mai mult, e-ram bronzat de soare şi, din punct de vedere fizic, puteam fi un exemplu de tinereţe şi sănătate. Iar acum, îi stătea înainte

un om uzat, supt la fa-ţă, cu pielea uscată şi gălbejită de claustraţie, tuns şi îmbrăcat în haine vechi, murdare şi peticite, care-i accentuau înfăţişarea, şi aşa mizerabilă. Nu m-am mirat, aşadar, să-l văd neîncrezător când i-am spus că n-am fost bolnav şi că nu sufăr de nimic. Am profitat însă să-i arunc o vorbă despre ceea ce poate face Ministerul de Interne dintr-un om supus regi-mului de exterminare. Cu toate că s-ar fi putut simţi direct vizat de această învinuire, fiind el însuşi un reprezentant al M. A. I.-ului, ancheta-torul s-a mulţumit să ignore aluzia, părând mai degrabă interesat şi afle detalii despre regimul de care pomenisem şi căruia îi datoram starea mea fizică actuală. Nu mai eram tânărul care cu doi ani în urmă ar mai fi putut crede în sinceritatea unor manifestări de bunăvoinţă din partea u-nui anchetator. Admiţând că, totuşi, la început, aş fi avut naivitatea de a crede în sensibilitatea sufletească a vreunui membru din aparatul Secu-rităţii, după experienţa câştigată între timp, nu mai putea fi vorba de aşa ceva. Ar fi însemnat nu numai prostie, dar şi o slăbiciune nepermisă! Eram, aşadar, departe de tentaţia de a umaniza trăsăturile vreunuia din aceşti roboţi, specializaţi în zdrobitul oamenilor.

Şi, totuşi, de-a lungul anilor în care am avut de-a face cu ei, am întâlnit câteva exemplare, care încă mai păstrau ceva nealterat din făptura lor umană.

Cu toată şcoala intensivă de pervertire sufletească pentru meseria de anchetator, în care calitatea profesională creştea, pe măsură ce mânuiau mai bine înşelătoria, minciuna, şantajul, spaima şi tortura, totuşi, la unii mai persistau urme de sentimente umane. Desigur, nu într-atât încât să-i facă să-şi pericliteze situaţia, dar suficient pentru a-i pune uneori pe gân-duri, ceea ce, dintr-un anumit punct de vedere, le făcea probabil viaţa mai grea decât celor total dezumanizaţi. Acesta mi s-a părut a fi şi cazul anchetatorului meu. Prea mă asculta cu luare-aminte. Cu toate că afecta un aer distrat, nu-şi putea ascunde interesul pentru cele ce-i povesteam despre închisoarea din Oradea.

Când mă opream din povestit, tot el mă stârnea să continui, prin câte o remarcă, în care îşi manifesta neîncrede-rea faţă de cele ce-i relatam. Reluam atunci episodul cu pricina, descri-indu-l până la cele mai mici amănunte. O făceam cu plăcere şi cât mai convingător. Mai ales că era un rechizitoriu al căpitanului Tilici, co-mandantul închisorii din Oradea, şi echipei lui de bătăuşi. I-am înşirat toate acţiunile întreprinse de administraţia penitenciarului din Oradea, care erau tot atâtea capete de acuzaţie ce se încadrau în articolele orică-rui cod penal, din orice ţară din lume. Nu ştiu dacă pledoaria mea a ser-vit la ceva sau dacă mi-am răcit gura de pomană, denunţând unui secu-rist fărădelegile altor securişti. Zicala „corb la corb nu-şi scoate ochii” se potrivea de minune cazului. Şi, totuşi, chiar dacă n-am făcut decât să îi satisfac curiozitatea personală, povestindu-i din lumea penitenciară cu care, practic, un anchetator nu avea de-a face, consider că trebuia să-l informez. Uneori, chiar pe un teren steril, mai încolţeşte câte o sămânţă. Iar de nu era acesta cazul, cel puţin contribuisem la ceea ce mulţi dintre noi consideram, pe vremea aceea, ca fiind o datorie a deţinutului: făcu-sem din anchetatorul meu un securist în plus, care nu va putea spune că „n-a ştiut”. Când mi-am încheiat povestea cu întrebarea: „Domnule lo-cotenent-maj or, dumneavoastră credeţi că într-o închisoare se pot pe-trece asemenea lucruri fără ştirea Securităţii şi a Ministerului de Inter-ne?”, anchetatorul îşi luase un aer preocupat, ca şi cum nu mi-ar fi ur-mărit ultimele cuvinte. Începuse să răsfoiască un dosar voluminos care-i stătea în faţă şi, prefăcându-se a nu-mi fi auzit întrebarea, mi-a spus:

— Domnule Ioanid, trebuie să lăsăm poveştile şi să trecem la treabă!

Înainte de a continua, m-a întrebat dacă vreau să fumez. I-am răspuns afirmativ. Ca să nu mă apropii de birou, s-a sculat el şi mi-a adus un pachet de ţigări Carpaţi şi o cutie

de chibrituri. S-a întors apoi la biroul lui şi mi-a dat următoarea explicaţie:

— Domnule Ioanid, se apropie data procesului dumitale. Cum a trecut cam multă vreme de la întocmirea lui, dosarul anchetei s-a prăfuit stând prin rafturi şi nu mai e prezentabil. Sunt nevoit să-l refac. Voi reduce piesele la strictul necesar, comprimând vechile dumitale declaraţii, într-un nou proces verbal de anchetă, mai concis. Pentru acesta din urmă voi avea nevoie de semnătura dumitale.

Şi, ca şi cum mi-ar fi ghicit gândurile, a continuat:

— Bineînţeles că îţi voi da mai întâi să citeşti noile procese-verbale, ca să-ţi dai seama că nu vor cuprinde decât declaraţiile pe care le-ai dat şi le-ai semnat la anchetă.

Într-adevăr, de îndată ce-mi spusese că venise să rescrie procesele-ver-bale de anchetă, mă gândisem că trebuie să fie vorba de o înşelătorie. Nici ultimele lui asigurări nu m-au liniştit în această privinţă. Mi-am zis că va trebui să fiu cu ochii-n patru la ce voi semna, ca să nu se strecoare ceva nedorit. Am devenit cu atât mai bănuitor, cu cât anchetatorul se ară-ta mai departe binevoitor. Mi-a spus că transcrierea pieselor din dosar îi va lua timp şi că de mine nu va avea nevoie decât la sfârşit, pentru sem-nături, dar că se gândise că mi-i face plăcere să mai ies dintre cei patru pereţi şi să pot fuma o ţigară. De acea ceruse să fiu adus în faţa lui. Dacă însă preferam să stau în acest timp în celulă, nu aveam decât să-i spun şi-mi va îndeplini dorinţa. Atâta solicitudine şi bune intenţii mi se păreau suspecte. I-am mulţumit, însă, şi i-am spus ca decât în întuneci-mea celulei, prefer să rămân în birou cu el, unde ferestrele n-au obloane şi pot măcar vedea un petec de cer. Acestea fiind zise, conversaţia a în-cetat, fiecare văzându-şi de treabă: ofiţerul s-a pus pe scris iar eu m-am apucat să examinez mai cu atenţie încăperea, rotindu-mi privirile împre-jur. Din când în când, ca şi cum aş fi amorţit, îmi mai schimbam poziţiA. Pe scaun şi totodată unghiul de vedere. Aşa am ajuns să observ că lângă sobă se afla un cuier-pom, în care era atârnată o

manta ofiţerească albas-tră, cu epoleţi de colonel. Nu putea fi decât a lui Coler, comandantul A-iudului, a totodată şi unul din birouri trebuia să fi fost tot al lui. Dar des-coperirea senzaţională era alta: din buzunarul mantalei lui Coler, ieşea partea de sus a unui ziar împăturit. Obsedat cum eram de ştiri, nu mi-am mai putut lua gândul de la ziarul care se găsea la numai câţiva paşi, şi era totuşi atât de inaccesibil. Atracţia irezistibilă pe care ziarul o exercita asupra mea nu-mi dădea pace şi în cele din urmă mi-a venit o idee. Am rupt tăcerea şi m-am adresat anchetatorului. L-am întrebat dacă mă pot aşeza lângă sobă, fiindcă mi s-a făcut frig. A fost de acord, cu toate că părea puţin mirat, cererea mea nefiind prea justificată de temperatura destul de plăcută din cameră. M-a şi întrebat dacă în celulă era mai cald. I-am spus că nu, dar că din cauza slăbiciunii eram mai friguros şi că eram obişnuit să stau toată ziua cu pătura în spinare. În timp îmi muta-sem scaunul, mă aşezasem şi, rezemat de sobă, fumam, cu aerul mulţu-mit al omului care nu-şi mai dorea nimic altceva. Ce voiam să fac mai departe, nici eu nu ştiam. Mă aflam acum la aproape patru metri distan-ţă de anchetatorul meu, care îşi reluase scrisul. Partea de jos a corpului mi-era acoperită de biroul ce-l presupuneam al lui Coler, în spatele căruia îmi trăsesem scaunul. Întinzând mâna, puteam atinge ziarul din buzunarul mantalei. Era însă o mişcare care intra în unghiul de vedere al anchetatorului deoarece înălţimea biroului se oprea sub nivelul buzuna-rului şi nu-mi mai făcea paravan. Am stat mai bine de trei ore pe scau-nul de lângă sobă. Anchetatorul scria de zor. Din când în când mai ridica ochii şi privea în direcţia mea, fără să mă vadă, preocupat de formularea frazei următoare din procesul verbal pe care îl rescria. În restul timpu-lui, nu părea să mai ia act de prezena mea, decât când se oprea din scris ca să aprindă o ţigară. Atunci punea tocul jos şi mai schimba câteva vor-be cu mine, fie pentru a mă întreba dacă îmi mai este frig, fie pentru a se informa dacă mai am ţigări. Mie mi-

era gândul numai la ziar! Totuşi, n-am îndrăznit să mă ating de el. Nu atât din grija de a nu fi surprins de anchetator, cât de teamă că mi-l vor găsi asupra mea la percheziţia ce cu siguranţă mi-o vor face la întoarcerea în Zarcă. Pe la prânz, ofiţerul şi-a strâns hârtiile, spunându-mi că n-a terminat încă şi că trebui să continue şi după masă. Din nou m-a întrebat dacă prefer să mă cheme de îndată ce se va întoarce de la masă sau numai la sfârşitul lucrării pentru sem-nătură, iar eu i-am repetat că m-aş bucura mai mult să stau la lumină şi lângă sobă, decât în celulă. În timp ce-şi băga dosarul în servietă şi înain-te de a chema gardianul ca să mă ducă în Zarcă, i-am cerut două ţigări pentru camarazii mei din celulă. M-a întrebat dacă regulamentul închi-sorii permite fumatul. I-am spus că da, dacă ţigările sunt date de la an-chetă, cu toate că ştiam că în Zarcă nu aveam dreptul să fumăm.

După un moment de ezitare, s-a decis:

— Ia-le pe toate, dar pe riscul dumitale. Dacă ţi le găseşte şi ţi le con-fiscă, eu nu pot face nimic. Aici, nu eu hotărăsc!

N-am mai aşteptat. Am scos cele şapte – opt ţigări care mai rămăseseră în pachet şi, de faţă cu el, le-am pus bine: câte două le-am strecurat printr-o gaură special prevăzută, sub fiecare din petecele cusute în genunchii pantalonilor, alte două sub petecul din fund, iar restul în sân. În tivul de la piept al zeghei, am vârât câteva beţe de chibrituri şi o bucăţică din scăpăriciul pe care l-am rupt din muchia cutiei. Ofiţerul mă privea cu un zâmbet reţinut pe buze. Când am terminat operaţia, a deschis uşa şi a strigat gardianul:

— Tovarăşe plutonier! Du deţinutul înapoi în celulă!

Drumul la întoarcere l-am făcut tot cu pătura în cap. La poarta de fier am fost opriţi, gardianul care mă conducea de braţ trebuind să dea soco-teală despre destinaţia mea celui care păzea trecerea. Acesta din urmă s-a apropiat apoi de mine şi, în timp ce glumea cu tovarăşul lui, m-a pi-păit o dată, de sus până jos. N-a făcut decât să-şi treacă mâinile peste pă-tură, de la umeri şi până prin dreptul

genunchilor, într-un gest, de parcă şi-ar fi şters palmele pe mine. După acest simulacru de percheziţie, am putut trece mai departe. Eram însă furios pe mine însumi că nu îndrăz-nisem să iau ziarul. Aş fi ajuns cu el în celulă, fără nici o problemă! M-am mai consolat, gândindu-mă la bucuria ce aveam să le-o fac priete-nilor mei, când vor vedea ţigările. Mai ales lui Mache, care era un fumă-tor pătimaş. Am ajuns la uşa celulei, fără să mi se mai facă vreun con-trol. Băieţii mă aşteptau, nerăbdători, să afle unde fusesem dus atâta vre-me. Trecuse de ora mesei şi vesela fusese strânsă din celule. Nu rămă-sese decât gamela cu porţia mea de ciorbă. În timp ce mâncam, le-am povestit despre întrevederea mea cu anchetatorul de la Bucureşti. Imediat ce am golit gamela, m-am grăbit să bat la uşă ca s-o dau afară, ştiind că de-aici înainte, până la ora „programului", gardianul nu ne va mai deranja. Cum i-am auzit paşii îndepărtându-se pe coridor, am luat legătura cu Titi Coşereanu prin vecinul nostru Harry Brauner şi i-am comunicat cele întâmplate. Presupuneam că şi el va fi chemat la anche-tator, pentru acelaşi motiv ca şi mine. Împărtăşindu-i bănuielile mele cu privire la acest procedeu neobişnuit, de a rescrie nişte declaraţii vechi de un an, sub pretextul că nu mai sunt prezentabile la înfăţişare, l-am prevenit să fie şi el atent la ce semnează. Titi mi-a răspuns prin Brauner că şi el crede că e ceva suspect la mijloc. Abia după ce am terminat con-versaţia la perete, am început să scot la iveală ţigările. Surpriza a fost din cele mai frumoase, dar bucuria s-a transformat repede într-un ade-vărat chin. Trebuia să răbdăm şi să nu aprindem încă nici o ţigară. Gardianul putea veni în orice moment ca să mă ducă din nou la anchetă şi, deschizând uşa, va remarca imediat fumul şi mirosul de tutun. Celula se aerisea greu şi descoperirea că aveam ţigări, şi mai ales foc, ar putea provoca o adevărată alarmă, având drept consecinţă o percheziţie şi con-fiscarea obiectelor prohibite. Am hotărât deci să nu se fumeze decât du-pă ce va veni gardianul să mă ia la anchetă. Până atunci,

comoara a fost ascunsă în saltea. N-a trecut mult şi am fost din nou dus în biroul unde anchetatorul, deja instalat, scria. Cum am intrat pe uşă, din prima privi-re am văzut că situaţia cuierului era neschimbată. Mantaua şi ziarul erau la locul lor. M-am aşezat direct pe scaunul părăsit cu două ore mai înainte şi care nu fusese mutat de lângă sobă. Ofiţerul s-a întrerupt din scris pentru a-mi aduce un alt pachet de ţigări şi chibrituri. A mai schimbat câteva vorbe cu mine, întrebându-mă, între altele, dacă le-am dat şi camarazilor mei să fumeze, după care s-a aşezat din nou la biroul lui şi s-a cufundat în scris. Nu mi se mai întâmplase să fiu aşa de răsfăţat cu ţigări! Abia aşteptam să mi se dea procesele verbale spre semnare, ca să văd care era preţul acestor amabilităţi. Aveam tot mai mult convin-gerea că era vorba de un târg. Ceea ce mă intriga, însă, era procedeul. De obicei, la anchetă, ţi se promiteau ţigări sau alte avantaje, în schim-bul unor declaraţii pe placul Securităţii, ceea ce nu însemna că le şi pri-meai dacă acceptai compromisul. Nu înţelegeam de ce mie mi se plătea anticipat şi fără să mi se spună măcar ce îmi vor cere în schimb. Până la găsirea răspunsului, când voi citi procesele verbale, nu mi-am mai bătut capul şi mi-am zis că, deocamdată, e mai bine să profit de situaţie. Ce-i în mână, nu-i minciună! Mi-am aprins o ţigară şi m-am întors iar cu gân-dul la ziarul din mantaua colonelului Coler. Toate socotelile pe care mi le-am făcut m-au dus la aceeaşi concluzie: oricum aş proceda, luatul ziarului reprezenta o acţiune hazardată. Nici o precauţiune nu mă putea pune la adăpost de privirea ofiţerului, dacă acesta şi-ar ridica capul din hârtii, tocmai în momentul în care aş întinde mâna spre cuier. Era pur şi simplu o chestiune de noroc. Şi m-am decis să mi-l încerc.

Singurul lucru pe care îl puteam face, pentru a-mi ajuta norocul şi a micşora riscurile, era să procedez repede şi fără zgomot. Evitarea zgo-motului era o problemă. În birou domnea o linişte aproape desăvârşită. Nu se auzea decât

scârţâitul peniţei ofiţerului pe hârtie şi un slab sfârâit al focului din sobă. Mi-am luat inima în dinţi. Cu ochii la anchetator şi dintr-o mişcare rapidă, am executat gestul pe care mi-l exersasem de mai multe ori în gând. Cred că şi un hoţ de buzunare profesionist s-ar fi putut declara mulţumit de reuşită. Totul nu durase mai mult de o clipă şi nu se auzise nici cel mai mic foşnet. Iar ziarul, tot aşa împăturit cum stătuse în buzunarul mantalei, se afla acum pe genunchii mei, acoperit vederii ofiţerului de marginea mai înaltă a biroului!

Abia acum am relizat, însă, cu câtă uşurinţă judecasem situaţia, înainte de a trece la acţiune. Mă concentrasem numai asupra subtilizării ziarului din buzunar, neglijând complet pasul următor. Oricine ar fi deschis uşa în acel moment, ar fi văzut ziarul pe genunchii mei. La asta nu mă gân-disem. Prevăzusem în schimb unde voi ascunde ziarul: în chiloţi, între picioare, unde avusesem grijă să descos pe o latură a lui un petec, trans-formându-l într-un fel de buzunar. Dar pentru asta, ziarul trebuia împă-turit de mai multa ori şi adus la dimensiunea unui pachet de cărţi de joc. Ori, toată aceasta operaţie trebuia să fie şi silenţioasă şi repede execu-tată, pentru a nu fi surprins nici de la uşă, nici de anchetator, înainte de a fi pus ziarul la adăpost. Norocul m-a ajutat şi de astă dată. Profitând de fiecare zgomot scos de anchetator când răsfoia filele dosarului, ajutându-mă cu câte un acces te tuse sau făcând să scârţâie scaunul de sub mine, am izbutit să acopăr foşnelile inerente manipulării şi împăturirii ziaru-lui. Mi s-a părut o Etemitate până când l-am făcut să dispară în ascunză-toarea ce i-o pregătisem. Abia atunci mi-a trecut sentimentul de panică care mă cuprinsese şi mi s-au potolit bătăile inimii. Eram transpirat şi palmele mi-erau ude. Aici, cred că n-aş mai fi fost la înălţime în ochii unui hoţ de buzunare!

Pe de-o parte mă liniştisem, dar pe de alta se trezise în mine un fel de tentaţie a riscului, care îmi dădea ghes să-mi mai încerc o dată norocul. Voiam, cu orice preţ, să cercetez

şi celălalt buzunar al mantalei. Nici eu nu ştiam la ce mă aşteptam să găsesc în el, dar diavolul, care pusese stăpânire pa mine, mă împingea să cutez pentru a doua oară să fac gestul spre buzunar. Şi l-am făcut! Poate chiar mai repede decât prima dată! Braţul mi s-a destins, mâna a pătruns în buzunar, degetele mi s-au închis pe obiectul întâlnit şi în clipa următoare pe genunchi aveam portofelul lui Coler. Cel mai surprins am fost tot eu. Numai la portofel nu mă gân-disem! Un pachet de ţigări, nişte chibrituri, un creion sau măcar un pe-tec de hârtie ar fi fost lucruri folositoare, dar un portofel era un obiect absolut inutil. Totuşi, primul impuls a fost să-l păstrez şi, automat, l-am băgat în sân. Şi bine am făcut!

Tocmai atunci, anchetatorul s-a sculat de la locul lui şi mi-a adus o par-te din foile pe care le scrisese. Mi-a spus să le citesc şi să-mi pun sem-nătura în josul fiecărei pagini, pe măsură ce le voi parcurge. S-a întors apoi la biroul lui ca să continue transcrierea proceselor verbale, treabă care se apropia de sfârşit. Mi-am tras şi eu scaunul lângă colţul biroului din faţa mea şi totodată mai aproape de cuier. Aveam de gând, totuşi, ca la primul moment prielnic să pun portofelul înapoi în buzunarul manta-lei. Nu însă înainte de a-i cerceta conţinutul. L-am scos din sân, mi l-am pus în poală şi, prefăcându-mă că citesc hârtiile date de anchetator, l-am deschis. La prima vedere, nu părea să conţină nimic interesant. Câteva bancnote şi hârtii cu însemnări.

Într-unul din compartimentele lui, am făcut însă o descoperire senzaţi-onală: carnetul de membru de partid al lui Coler! Descoperirea crea o situaţie incredibilă şi cred că unică în analele închisorilor comuniste: un deţinut, supus la cel mai strict regim de izolare şi secret, care să afla în posesia carnetului de partid al comandantului închisorii! Cu toate că îmi surâdea ideea de a le face prietenilor mei surpriza să le aduc carnetul în celulă, mi-am stăpânit pornirea. Dacă lipsa ziarului ar fi putut trece neobservată

sau cel mult ar fi fost bănuit vreun alt ofiţer din administraţie că l-ar fi luat să-l citească, dispariţia carnetului de partid al co-mandantului nu putea să nu provoace cercetări. Şi, în acest caz, era de prevăzut că puteau ajunge şi la ipoteza că eu eram făptaşul. După ce an-chetatorul mai mi-a adus câteva file din procesul verbal, când mi-a întors spatele pentru a se întoarce la locul lui, cu toată părerea de rău m-am despărţit de carnetul lui Coler, dându-i din nou drumul îm buzunarul mantalei. Din câte am aflat mai târziu, preferind să-şi petreacă bătrâne-ţea în Occident, Coler s-a descotorosit şi el de carnetul de partid. Nu ştiu, dacă şi el a făcut-o tot cu părere de rău!

Anchetatorul îşi încheiase lucrarea. Îmi adusese ultimele pagini, îşi strânsese filele din vechiul dosar şi îşi aprinsese o ţigară, aşteptând ca la rândul meu să-mi termin lectura şi să semnez.

După spusele ofiţerului, procesele verbale trebuiau să conţină, într-o formă mai concisă, vechile mele declaraţii din 1953, cu privire la activi-tatea mea şi a lui Titi, din momentul sosirii noastre în Bucureşti şi până la arestare.

Citeam cu grijă şi mă opream asupra fiecărei fraze, pentru a mă asigura că nu se pretează la vreo interpretare ce nu ar fi corespuns declaraţiilor mele anterioare. Eram atât de atent să nu-mi scape o formulare mai am-biguă sau un cuvânt nedorit, încât, abia când am ajuns la ultimile pagini, am realizat unde era neregula.

Preocupat fiind numai să găsesc, strecurate printre rânduri, un nume, o frază sau un cuvânt în plus, nu mă gândisem, nici o clipă, că şiretenia trebuia căutată în altă direcţie.

Faţă de vechile declaraţii, noile procese verbale nu păcătuiau prin vreun adaos, cum credeam eu, ci printr-o omisiune!

Într-adevăr, cu o măiestrie demnă de admirat, în noile declaraţii dispă-ruseră, de parcă n-ar fi existat niciodată, numele Aniţei şi al lui Dinu Hariton. Cu toate că Titi şi cu

mine fuseserăm găzduiţi de ei o bună bu-cată de vreme în timpul evadării, cu toate că fusesem arestat chiar la ie-şirea din casa lor şi că această complicitate a lor la ascunderea noastră ieşise la iveală în ancheta din 1953, fiind consemnată în vechile procese verbale pe care le semnasem atunci, acum, întreg acest episod dispăruse din noile acte întocmite.

Securitatea, care în mod obişnuit, urmărea în toate anchetele să implice cât mai multă lume, de data asta, în cazul soţilor Hariton, în mod vădit urmărea să-i scoată din cauză.

Mai auzisem de la alţi deţinuţi despre asemenea procedee, dar numai atunci când era vorba de agenţi sau de delatori ai Securităţii, care, după ce îşi îndepliniseră rolul de agenţi provocatori, nu mai apăruseră în boxa acuzaţilor la procesul celor cu care simulaseră o complicitate, numai pentru a-i putea denunţa. În cazul familiei Hariton, această ipoteză era exclusă. Vechea legătură de prietenie dintre familia mea şi familia Goga (Aniţa era fiica lui Eugen Goga), cât şi faptul că oferta de a ne ascunde, cu toate riscurile ce li comporta o astfel de acţiune, venise din partea lor, făcea absolut imposibil orice bănuială în privinţa onestităţii lor.

Şi, totuşi, Securitatea părea că vrea să-i scoată basma curată! Deci? Explicaţia aveam s-o primesc zece ani mai târziu, la eliberare!

Până atunci, cu toate că nu m-am îndoit nici o clipă de integritatea lor de caracter, am trăit cu acest oribil sentiment al incertitudinii, care plana asupra lor.

Când am ajuns cu cititul la ultima pagină, ofiţerul m-a întrebat dacă am vreo nemulţumire în privinţa redactării proceselor verbale, sau dacă declaraţiile mele, recopiate acum, corespund întocmai celor făcute la anchetă cu un an în urmă.

Cu aceeaşi aparentă sinceritate cu care mi-a pus întrebarea, i-am răs-puns şi eu că n-am nimic de zis, că nu

am constatat nici o modificare de sens a celor afirmate la ancheta din Bucureşti şi că sunt gata să semnez.

Ofiţerul mi-a întins tocul şi am iscălit în josul fiecărei pagini. Pentru mine, în acel moment, nu era prea limpede cine înşelase pe cine. Ştiam doar că treibuia să semnez noile hârtii, din moment ce ele scoteau din cauză familia Hariton, indiferent de scopul urmărit de Securitate.

Câteva minute mai târziu, mă aflam iar cu prietenii mei în celulă. La ple-care, gardianul, care mă adusese înapoi, l-a luat pe Titi, aşa că n-am mai avut timp să-i comunic nimic.

Trecusem teafăr prin controlul de la poartă şi veneam încărcat ca o albi-nă. Nu numai cu un pachet aproape întreg de ţigări, dar cu un ziar com-plet din chiar ziua respectivă. A fost mare fierbere în celulă. Luând to-tuşi cele mai mari măsuri de prudenţă pentru a nu fi surprinşi, ne-am repezit ca nişte flămânzi asupra ziarului.

Nu-mi mai amintesc cu exactitate tot ce am putut citi printre rânduri în informaţiile de pe pagina cu ştiri externe. Evenimente deosebite în poli-tica internaţională nu erau semnalate. Totuşi, din aceste ştiri, care toate prezentau imagini negative ale ţărilor din vest, ilustrând nemulţumirea şi criza crescândă din lumea capitalistă, am ştiut să ne extragem hrana ne-cesară realimentării optimismului nostru.

De fapt, răstălmăcind nişte ştiri deja răstălmăcite de redacţia Scânteii nu făceam decât să ne apropiem de adevăr.

Oricum, ziarul a fost citit şi răscitit, fiecare pagină, fiecare rând şi fieca-re cuvânt fiind supuse unei disecţii şi interpretări, până la cele mai mici nuanţe de sens.

O expresie nouă care apărea de mai multe ori în ziar ne-a atras atenţia: „Convieţuirea paşnică”. Articolele din ziar pledau în favoarea respectă-rii acestui principiu în relaţiile dintre state, pentru menţinerea şi asigura-rea păcii. Am fost convinşi că formula de „convieţuire paşnică” izvora din slăbiciunea ruşilor şi era folosită de propaganda sovietică,

ca o nouă momeală întinsă occidentului, pentru a câştiga timp. Ceea ce nu vedeam încă, atunci, era slăbiciunea occidentului de a se lăsa ademenit de ipo-crita propagandă pacifistă sovietică. Sau, poate, instinctul de conservare ne făcea să nu vrem să vedem slăbiciunile lumii libere. Ar fi însemnat să renunţăm la singurul nostru sprijin moral. A recunoaşte că puterea Statelor Unite nu era decât o iluzie deşartă ar fi însemnat pentru noi pierderea oricărei nădejdi.

Eram abia la începutul puşcăriei, când încă ne căutam puncte de sprijin în exterior.

Cu timpul aveam să ne cunoaştem pe noi înşine mai bine şi să ne desco-perim forţe interioare mai solide şi mai trainice, care nu aveau să ne mai provoace decepţii.

Într-unul din articole ne-au intrigat câteva referiri la anumite hotărâri luate cu ocazia unor convorbiri politice internaţionale. Oricât ne-am străduit, nu le-am putut desluşi sensul. Mult mai târziu aveam să aflăm că anul 1954 începuse cu o conferinţă a miniştrilor de externe ai celor patru mari puteri, la Berlin, urmată de cea de la Geneva, în privinţa In-dochinei. Climatul politic era mai destins. Sufla un vânt de optimism, de înţelegere, de noi speranţe.

Probabil că tot acestor conferinţe în curs le datoram şi îmblânzirea temporară a regimului nostru de detenţie.

O dată ziarul citit, mai bine spus consumat, am aşteptat cu nerăbdare ora „programului", pentru a-l face să dispară, bucată cu bucată, în ca-nalizare. Tot cu ocazia programului, am plasat într-o ascunzătoare, între oblonul de la fereastra W. C.-ului şi perete, o porţie de ţigări pentru Ha-rry Brauner şi una pentru celula lui Titi Coşereanu.

La întoarcerea lui de la anchetă şi Titi avea să facă aceeaşi operaţie. Şi el primise ţigări ca şi mine şi fusese tratat exact la fel de anchetator. La urmă i se prezentase spre semnare, şi lui, noua variantă a vechilor lui declaraţii, din care de asemenea dispăruseră Haritonii.

Şi Titi le semnase, fără să facă vreo remarcă.

În schimb, o dată întors în celulă, mi-a comunicat prin Brauner, că acum ştie cine a pus Securitatea pe urmele noastre, când eram ascunşi în Bu-cureşti.

Nu aveam nici o dovadă concretă cu care să-l conving că Haritonii nu ne-ar fi putut trăda. Faptul că eu aveam o încredere de nezdruncinat în caracterul lor loial, în pofida ultimelor aparenţe, nu constituia un argu-ment suficient de puternic, pentru a-i schimba părerea lui Titi. Pe de altă parte, nu voiam să port o discuţie pe această temă prin intermediar. I-am cerut aşadar lui Harry Brauner să-i transmită lui Titi că nu împărtăşesc suspiciunile lui şi că îl rog să păstreze discreţia asupra acestui subiect, până ce ne va fi posibil să vorbim între patru ochi. N-am obţinut astfel decât o amânare a unei discuţii, destul de aprinse, pe care am avut-o cu prilejul primei noastre întâlniri şi pe care am reluat-o de mai multe ori de-a lungul detenţiei noastre comune, fiecare rămânând pe poziţia lui. Am abordat subiectul pentru ultima dată în 1964, imediat după elibera-re, când am aflat întregul adevăr în privinţa Haritonilor. Chiar pus în faţa evidenţei, dintr-o mândrie, care de multe ori îl împiedica să recu-noască că n-a avut dreptate, Titi s-a îndărătnicit într-o atitudine pe care i-am reproşat-o în termeni poate prea duri. Camaraderia noastră s-a păs-trat intactă, dar prietenia noastră a fost umbrită din acel moment de schimbul de cuvinte avut şi, din păcate, aşa a rămas până la sfârşit.

Surescitarea provocată de scoaterea mea la anchetă, de ziarul şi ţigările pe care le adusesem în celulă, se potolise şi credeam că va trece iar mul-tă vreme până ce un nou eveniment va veni să ne scoată din inerţie.

N-au trecut însă decât câteva zile până ce administraţia ne-a făcut o sur-priză. În urma unor mutări, justificate ca de obicei de misterioasele raţi-uni ale biroului politic, dar ca totdeauna inexplicabile pentru nişte sim-pli muritori ca noi, ne-am trezit cu doi locatari noi în celulă: Ion Pantazi şi Colea Ungureanu. Cum s-a închis uşa în urma lor, am dat

curs liber bucuriei revederii. Celula a prins iar viaţă. Discuţiile nu mai conteneau până noaptea târziu. Aveam atâtea să ne povestim de când nu ne mai vă-zusem! Atâtea lucruri mărunte şi observaţii de tot felul, pe care orice om liber le-ar fi considerat fără importanţă, dar care nouă ne umpleau zile-le!

Ne apropiam de 23 august. În preajma acestei zile, în toate penitenciare-le se luau măsuri speciale. Gardienii intrau în efervescenţă, fiind convo-caţi în şedinţe frecvente, din care ieşeau mai nervoşi, mai excitaţi şi mai înrăiţi ca de obicei. Cu câteva zile înainte de data fatidică, se luau mă-suri de vigilenţă sporită. Posturile de pază erau dublate şi se făceau exerciţii de alarmă inopinate, timp în care afară sunau sirenele iar gardi-enii de pe secţii alergau pe coridoare, fluierând şi bătând în uşile celule-lor, pentru ca deţinuţii (conform regulamentului în astfel de situaţii) să se culce pe jos, cu faţa la pământ şi cu picioarele spre uşă. Era o tevatură de nedescris şi orice abatere, cât de mică, era pedepsită cu asprime. Alarmele din timpul nopţii te făceau să crezi că a început războiul. Se bătea toaca pe toate secţiile iar în curţile interioare şi din turnurile de pază se trăgeau rachete luminoase. Cu o săptămână înainte de 23 august, toţi gardienii din toate schimburile erau consemnaţi în incinta penitenci-arului, pentru a participa la aceste demonstraţii de apărare. La cele mai neaşteptate ore din zi sau din noapte, se făceau percheziţii. Uşile se des-chideau brusc şi în fiecare celulă năvăleau câţiva gardieni, care în câteva clipe devastau camera. Era mai degrabă un act de vandalism decât o per-cheziţie, fiindcă de căutat, nu căutau nimic. Adevăratul scop urmărit pă-rea să fie timorarea deţinuţilor care, puşi să se dezbrace, erau ţinuţi în pielea goală într-un colţ al celulei, în timp ce unul din gardieni, sub pre-textul controlării hainelor, le smulgea cu sălbăticie nasturii şi peticele, le descosea câte o mânecă sau gulerul şi apoi le arunca pe jos şi le împin-gea cu piciorul la o parte.

Între timp, ceilalţi gardieni se năpusteau la saltele, le descoseau la cape-te şi le deşertau conţinutul în mijlocul celulei. Cu cizmele împrăştiau apoi paiele şi pleava în toate părţile, ridicând nori de praf. De multe ori, înainte de a pleca, i-am văzut răsturnând hârdăul de apă sau chiar tineta, pentru a-şi desăvârşi opera. Dacă la aceste provocări, vreun deţinut în-drăznea să protesteze sau numai să se plângă, represaliile erau neînchi-puit de aspre în acele zile de vigilenţă mărită din preajma lui 23 august.

Pregătirile pentru 23 august începeau însă mai întâi cu o campanie de curăţenie, ce se încheia cu o serie de inspecţii ale ofiţerilor din admi-nistraţie, care se succedau în ordine ierarhică crescândă, până la coman-dantul închisorii.

Abia după această etapă, se intra în faza de măsuri excepţionale. Ne găseam tocmai în ultimele zile ale campaniei de mare curăţenie. Gardienii nu reuşiseră să execute toate ordinele pe care le primeau zil-nic de la diverşii ofiţeri care se perindau prin Zarcă, fiecare cu o nouă părere despre cele ce trebuiau încă făcute, pentru ca la inspecţia coman-dantului să nu li se facă vreo observaţie. Toate pretenţiile ofiţerilor care cuprindeau reparaţii de zidărie, de tencuială, văruit, vopsitul în negru al pereţilor până la înălţimea umărului, spălatul geamurilor etc. Cădeau în cele din urmă în sarcina lui Cărămidaru, singurul planton autorizat în Zarcă. În acele zile, toate micile privilegii de turnător, de care se bucu-ra, dispăreau, gardienii frecându-l ca pe hoţii de cai, îngrijoraţi să nu iasă prost la inspecţie. Regimul de izolare impus în Zarcă nu permitea să fie aduşi alţi deţinuţi din celelalte secţii ale închisorii pentru a ajuta la curăţenie. Numai Cornel Petrasievici mai dădea câte o mână de ajutor. Îşi oferise singur serviciile în cadrul aceleiaşi politici de captare a bună-voinţei şi încrederii gardienilor, pe care s-o folosească în interesul gene-ral al deţinuţilor. De data asta a realizat chiar o performanţă unică în felul ei.

După câteva zile de treabă neîntreruptă, care se prelungea şi în timpul nopţii, toată munca de zidărie se terminase. Cu toate că tencuiala supra-feţelor reparate era încă proaspătă, gardianul dispusese ca pereţii să fie văruiţi. Vopseaua neagră pe partea de jos a pereţilor fiind însă udă, Cărămidaru fusese trimis la etaj, unde încă nu era văruit, iar Cornel cu o perie cu coadă lungă, în capătul căreia înfăşurase o cârpă muiată în apă, spăla geamurile înalte de pe coridor.

Cam în acest stadiu al lucrărilor, a sunat cineva la poarta Zărcii. Ofiţerul de serviciu venise să-l anunţe pe şeful de secţie să fie pregătit să pri-mească, în cursul după-amiezii, vizita comandantului. Era înainte de prânz şi uşile celulelor şi duşumelele de pe coridor nu fuseseră încă fre-cate cu motorină.

Timpul mult prea scurt până la inspecţia lui Coler făcea imposibilă reali-zarea operaţiei. Gardianul intrase de-a dreptul în panică la gândul că va fi surprins de comandant cu treaba neterminată. Mai ales că, în mentali-tatea cazonă a administraţiei închisorilor, o curăţenie în care tot ce era lemn vopsit să nu fie frecat cu motorină nu era de conceput. E drept că motorina făcea să lucească suprafeţele unse, producând o impresie bună la prima vedere. Şi aici a urmat intervenţia salvatoare a lui Cornel Petra-sievici. I-a sugerat gardianului să scoată la ştersul podelelor şi uşilor cu motorină pe tinerii din ultima celulă de la parter. (Era vorba de celula noastră). În felul acesta se va putea pridi treaba până la venirea co-mandantului în inspecţie. Gardianul i-a spus însă că n-are voie să scoată deţinuţii din Zarcă pe coridor, fără aprobarea Direcţiei…

Cornel i-a explicat că ne cunoaşte de la minele de plumb şi că nu facem parte din categoria celorlalţi deţinuţi din Zarcă, pentru care se instituise acest regim de secret strict. Nu suntem nici foste personalităţi politice şi nici criminali de război. Pe lângă asta, nimeni nu va putea afla că a re-curs la serviciile noastre în cazul că între timp va suna

cineva la poartă, ne va putea băga repede înapoi în celulă, înainte de a deschide.

Gardianul, care era la ananghie, s-a mai codit un timp, dar în cele din urmă s-a lăsat corupt de argumentaţia lui Cornel. Şi-a luat totuşi o mă-sură de siguranţă: i-a strigat lui Cărămidaru să nu coboare până nu ter-mină treaba sus, şi a tras zăvorul la uşa de la scara ce urca la etaj.

Singurul martor la încălcarea dispoziţiilor rămânea Cornel. În ceea ce ne privea, Cornel îi garantase că vom fi discreţi, fiindcă ne plictiseam în celulă şi aveam tot interesul să fim scoşi la puţină mişcare pe coridor.

Toate preliminariile care au dus la scoaterea noastră la curăţenie le-am aflat mult mai târziu de la Cornel.

Aşa s-a făcut că gardianul a deschis uşa celulei şi, spre mirarea noastră, i-a făcut loc lui Cornel ca să ne vorbească. Făcându-ne cu ochiul, Petra-sievici ne-a lămurit cam în felul următor despre ce era vorba:

— Fiindcă sunteţi tineri şi dornici de muncă, l-am rugat pe domnul plu-tonier să vă dea ocazia să vă dezmorţiţi puţin oasele. Veţi avea de şters cu motorină pe coridor şi, dacă veţi face treaba bine şi repede, poate veţi mai fi scoşi şi altădată. I-am spus domnului plutonier că ştiţi să vă ţineţi gura şi dânsul a acceptat să facă această excepţie!

Era clar. Fără să mai stăm pe gânduri, toţi cinci am ieşit pe coridor. Am primit fiecare câte o cârpă şi o cutie veche de conservă plină cu motori-nă. Tot Cornel ne-a repartizat şi la treabă. Pe Ion Pantazi, pe Mache şi pe mine ne-a trimis să începem cu frecatul pe jos de la celălalt capăt al coridorului, Colea şi Paul urmând să pornească din dreptul celulei noas-tre.

Nu din întâmplare ne împărţise Cornel treaba aşa. Ştia tot aşa de bine ca şi noi că la capătul coridorului, la care ne trimisese, se găsea celula unde era închis generalul Pantazi, tatăl lui Ion. Dacă mi-amintesc bine, era la celula Nr. 4.

Ajunşi în fundul coridorului, ne-am înşirat de-a latul lui, Ion pe extrema stângă, Mache pe cea dreaptă şi eu la

mijloc. În patru labe, muindu-ne cârpele în motorină, am început să frecăm duşumelele. Fâşia lui Ion era de-a lungul uşilor celulelor. La capătul opus al coridorului, cu bună şti-inţă. Cornel făcea tot posibilul să-l reţină pe gardian şi să-i atragă aten-ţia în altă direcţie.

Pe şoptite, în dreptul fiecărei uşi la care ajungea cu frecatul, Ion încerca să ia contact cu cei din interior. În zadar, însă. Nu primea nici un răs-puns. Mai toţi locatarii acelor celule erau oameni în vârstă, mai puţin înclinaţi să-şi asume riscul de a fi surprinşi şi pedepsiţi. Pe de altă parte, prudenţa lor era justificată, neavând de unde şti de excepţia făcută prin scoaterea noastră la curăţenie şi fiind obişnuiţi cu Cărămidaru, care nu o dată recursese la astfel de provocări, pentru a raporta apoi gardianului pe cel care căzuse în cursă.

Când am ajuns cu curăţenia în dreptul celulei generalului Pantazi, lucru-rile s-au schimbat. Ion s-a făcut recunoscut de tată-su şi cei doi au schimbat câteva cuvinte la colţul de jos al uşii. Generalul era sănătos şi îndura regimul din Zarcă, cu aceeaşi demnitate şi ţinută cu care trecuse prin toate încercările la care fusese supus în cei zece ani ce se scurseseră de la arestarea lui şi care îl purtaseră mereu alături de mareşalul Anto-nescu prin temniţele ruseşti, apoi din nou în ţară pentru proces şi la Jila-va. Abia atunci drumurile lor se despărţiseră. Mareşalul încheindu-şi martiriul în Valea Piersicilor iar generalul Pantazi, continuându-şi cal-varul în închisoarea-închisorilor de la Aiud.

Iar aici, după atâţia ani, tatăl şi fiul schimbau din nou câteva cuvinte. Ultimele… Pentru că nu s-au mai întâlnit niciodată. La un moment dat, profitând de faptul că gardianul era întors cu spatele. Ion s-a ridicat în picioare şi a privit pentru o clipă prin vizetă.

Printre cei trei sau patru inşi care împărţeau celula cu generalul erau Nichifor Crainic şi amiralul Măcelaru.

Trecuse cam prea mult de când frecam pe loc duşumelele, pentru a-i lăsa timp lui Ion să ia contact cu generalul. Noroc că gardianul, de la distan-ţa la care se găsea, nu-şi putea da seama de subterfugiul nostru. Totuşi ne-a strigat să ne grăbim, aşa că a trebuit să înaintăm din nou cu frecatul pe jos.

Schimbasem locul cu Ion Pantazi şi, la cele două celule următoare, am şoptit insistent de câteva ori:

— Soţia profesorului Tomescu se află bine, sănătoasă în Bucureşti.

Într-adevăr, cu un an în urmă, în timp ce eram evadat, o zărisem pe stradă în Bucureşti, pe d-na Tomescu.

Nu ştiam exact în care din cele două celule se afla dr. Tomescu (fostul ministru al Sănătăţii în guvernul Antonescu) şi nici nu am primit vreun răspuns din interior, dar sunt sigur că mesajul meu a fost recepţionat.

Restul timpului petrecut la curăţenie pe coridor n-a mai prezentat nici un aspect interesant. O dată treaba terminată, am fost băgaţi în celulă iar inspecţia lui Coler şi toată zarva zilelor următoare, cu percheziţiile şi alarmele lor, a continuat după ritualul obişnuit, pentru a se stinge la 23 august.

În seara zilei respective, la încheiere, după ce ne-au numărat şi au veri-ficat gratiile de la fereastră cu ciocanul, gardienii au părăsit celula, lă-sând în urmă miros de băutură.

O dată cu nopţile mai răcoroase ale începutului de toamnă, am avut o surpriză neplăcută. Am fost supuşi unei adevărate invazii de muşte!

În celulă era încă suficient de cald, aşa că dormeam cu fereastra deschi-să până aproape de ivirea zorilor, când frigul dimineţii ne trezea.

În cursul nopţii, roiurile de muşte de la bucătărie şi din curtea din faţa ei, gonite de frig, se refugiau în primele câteva celule din capătul Zărcii. Cred că celula noastră era cea mai oropsită, fiind cea mai apropiată de bucătărie. Zile

şi nopţi în şir am fost chinuiţi de aceste insecte sâcâitoare. Cu toate vânătorile organizate împotriva lor, singurul rezultat obţinut a fost pur decorativ: pereţii celulei erau tapetaţi cu cadavre de muşte stri-vite şi uscate. Abia după primele zile de ger adevărat, am scăpat de ele.

Câteva zile după 23 august, s-au făcut mutări în celular. Celula noastră n-a fost afectată. În schimb, a fost mutat Harry Brauner şi în locul lui a fost adus Dido Greceanu.

Pe noul nostru vecin îl cunoşteam, din vedere şi din reputaţie, de când eram liber. În primele zile ale războiului, păţania lui făcuse senzaţie. Trupele noastre abia eliberaseră Basarabia, frontul aflându-se încă în apropierea Nistrului. Într-una din acele zile, Dido Greceanu, care era pilot, se întorcea cu avionul grav avariat dintr-o misiune în spaţiul aerian inamic. Într-un ultim efort, reuşeşte să treacă Nistrul în liniile noastre şi, înainte de prăbuşirea aparatului, se lansează cu paraşuta.

Preveniţi de autorităţile militare româneşti că ruşii infiltrează agenţi şi chiar paraşutează oameni în spatele liniilor noastre, pentru acţiuni de sabotaj, ţăranii care se găseau la munca câmpului au alergat la locul unde Dido tocmai căzuse.

Înainte de a apuca să se degajeze din pânza şi sforile paraşutei, ţăranii au început să-l lovească cu sapele şi uneltele pe care le aveau la îndemână, crezând că aveau de-a face cu un paraşutist sovietic. Îndârjiţi, îl loveau cu atâta furie, încât, până să se facă recunoscut că este ofiţer român, era cât pe-aci să fie omorât.

Descoperirea erorii, chiar cu întârziere, i-a salvat viaţa, dar de pe urma confuziei a zăcut o vreme în spital, cu mai multe fracturi şi nenumărate contuzii.

Acum (aşa cum îl văzusem când fusesem închis în carceră), părea mai înalt, mai slab şi cu nasul parcă mai lung şi mai ascuţit, faţă de cum mi-l aminteam din Bucureşti. Cum s-a liniştit mişcarea pe coridor, am intrat în legătură cu el prin perete. Nu mai ţin minte pentru ce fusese condam-nat

iniţial. Trimis după proces la Aiud, fusese repartizat într-o echipă folosită la diferite munci interioare în incinta închisorii. Aici îi venise ideea şi pusese la cale, cu încă doi camarazi, singura evadare semnalată vreodată din închisoarea Aiud.

Acţiunea lor pornise de la început în mod dramatic şi şi-a păstrat acest caracter până la încheierea ei, când, cu vreun an mai înainte, Dido fusese din nou condamnat şi apoi încarcerat singur într-o celulă din Zarcă.

Am aflat de la el direct întreaga poveste a acestei evadări, despre care aveam să mai aud deseori vorbindu-se în închisoare, în termenii cei mai controversaţi.

Iată cum a decurs evadarea din Aiud, aşa cum ne-a istorisit-o Dido Greceanu la perete:

După un timp de viaţă şi muncă comună, între el şi alţi doi deţinuţi din echipă, Sirianu şi Spulbatu, se stabiliseră relaţii de încredere reciprocă, care i-au făcut să-şi destăinuie unul altuia şi anumite gânduri mai intime. Aşa au ajuns să descopere că pe toţi trei îi frământa aceeaşi idee: să evadeze! Fiind de acord asupra acestui punct, s-au apucat să studieze în amănunţime toate posibilităţile. S-au oprit la cea care li s-a părut cu cele mai mari şanse de reuşită şi, după ce şi-au împărţit rolurile, într-o seară fără lună, au trecut la acţiune. Totul trebuia să pornească de la o pană de curent, care să lase în întuneric coama zidului împrejmuitor, iluminată din loc în loc de câte un bec şi din fiecare turn de control de câte un re-flector. Observaseră că în cazul unor astfel de pene, destul de frecvente în reţeaua electrică a puşcăriei, erau aduşi doi electricieni deţinuţi care, însoţiţi de un gardian, căutau de-a lungul cablurilor locul defecţiunii.

Aşadar, trebuiau să provoace această pană în ziua şi la ora care le con-venea. Au aşteptat vremea cea mai potrivită: o seară fără lună şi cu ce-rul acoperit.

Sirianu şi Spulbatu, înarmaţi cu două răngi pregătite din timp, au pă-truns în încăperea unde se afla centrala

electrică a închisorii. Aici, ur-mau să imobilizeze mai întâi pe deţinutul (turnător al administraţiei) ca-re era însărcinat cu supravegherea şi întreţinerea centralei, iar apoi să distrugă tablourile electrice şi astfel să întrerupă curentul.

În acel moment a intervenit elementul neprevăzut, care avea să ducă la sfârşitul atât de dramatic al evadării lor şi să compromită imaginea acţi-unii curajoase la care porniseră. Ireparabilul s-a produs în câteva secun-de! În clipa în care, din întunericul care se lăsase afară, cei doi au dat buzna în centrală, s-au trezit faţă în faţă cu doi inşi, în loc de unul sin-gur, cum se aşteptau. Sub tensiunea nervoasă în care se aflau, orbiţi de lumina din încăpere şi surprinşi de neaşteptata apariţie a încă unui per-sonaj, care, la rândul lui speriat de năvala celor doi, a început să strige, toate aceste elemente la un loc au declanşat mişcarea spontană fatală.

Braţele li s-au destins şi răngile s-au abătut asupra celui care se pornise să strige! Ţipătul, de care se temeau că va da alarma, s-a stins încă de la primul sunet şi omul s-a prăbuşit. Cel de-al doilea, turnătorul, n-a opus nici o rezistenţă şi a fost imobilizat, iar tabloul electric a fost scos din uz, lumina stingându-se în tot penitenciarul. Totul n-a durat decât câteva clipe.

Când, pe întuneric, au părăsit încăperea, Sirianu şi Spulbatu nu ştiau că lăsaseră în urmă un mort. Din câte mi-amintesc, numele lui era Tăutu, comandorul Tăutu, a cărui condamnare expira peste câteva săptămâni. Era un om mai în vârstă şi lucra în curtea închisorii la curăţenie şi la di-ferite corvezi. Destinul voise ca tocmai atunci să se ducă să-şi aprindă o ţigară în camera centralei electrice!

Ajunşi în curte, Sirianu şi Spulbatu s-au îndreptat spre capătul uneia din secţiile închisorii, unde îi aştepta Dido Greceanu, care între timp aduse-se scara electricienilor. Locul unde voiau să pună scara pe zid şi-l alese-seră cu socoteală: la mijlocul distanţei dintre două turnuri de pază. De la înălţimea la care se aflau, santinelele nu distingeau

decât siluetele celor trei, neputându-i identifica după îmbrăcăminte, dacă poartă uniformă de gardian sau haine vărgate. Profitând de această situaţie, Dido adoptând tonul imperativ al gardienilor, a început să dea ordinele cuvenite celor-lalţi doi, presupuşi a fi electricienii. Totodată s-a adresat santinelelor din turnuri, avertizându-i că vor ridica scara pe zid, pentru a repara scurtcir-cuitul care se produsese la cablurile de pe coamă.

O dată scara rezemată pe marginea zidului împrejmuitor, unul din deţi-nuţi s-a şi urcat până sus. Prefăcându-se că umblă la cabluri cu cleştele pe care şi-l procurase, a tăiat cele câteva rânduri de sârmă ghimpată, în-tinse în partea de sus a zidului. Apoi, desfăşurarea operaţiei s-a precipi-tat. Ceilalţi doi deţinuţi s-au suit şi ei pe scară şi, unul după altul, au să-rit de cealaltă parte a zidului. Abia când Dido, care era ultimul, a ajuns pe muchia zidului, santinelele s-au dezmeticit şi au început să tragă ra-fale de pistol automat. Trăgeau însă în sus, fiindcă dacă ar fi tras în di-recţia lui Dido, care se afla pe zid intre cele două turnuri, s-ar fi împuş-cat între ele.

Când Dido şi-a dat şi el drumul de cealaltă parte a zidului, înalt de a-proape cinci metri, neprevăzutul a intrat iar în joc. În cădere, la poalele zidului, şi-a fracturat piciorul. Fractură deschisă de tibie! Sirianu şi Spulbatu dispăruseră deja în zăvoiul de la marginea oraşului, unde se afla şi închisoarea. Toţi trei se înţeleseseră dinainte ca, de îndată ce vor trece zidul, să se despartă şi fiecare să caute să se salveze pe cont pro-priu. Trupele din paza exterioară cât şi gardienii din interiorul închisorii, care intraseră în alarmă, au pornit în urmărirea evadaţilor. Găsindu-l pe Dido imobilizat la picioarele zidului, s-au năpustit asupra lui cu patul armelor şi cu cizmele, lovindu-l până ce şi-a pierdut cunoştinţa. Pe Spul-batu l-au prins o zi sau două mai târziu, în zona din jurul Aiudului. Numai Sirianu, după un marş obositor de aproape trei săptămâni peste văi şi dealuri, păduri şi câmpii, a ajuns în celălalt capăt al Ardealului, de

unde era originar. Flămând, în zdrenţe şi istovit, a bătut într-o noapte la uşa fostei lui logodnice. Locuia într-un sat vecin cu al lui şi se despărţi-seră cu vreo doi ani în urmă, când fusese arestat. Femeia i-a dat adăpost, l-a primit în casă, i-a dat să mănânce şi pat să se odihnească. Răpus de oboseală şi simţindu-se în siguranţă, s-a prăbuşit într-un somn adânc. Un ceas mai târziu, l-a trezit un ofiţer de securitate, în uniformă şi cu pisto-lul în mână. De îndată ce Sirianu adormise, femeia se grăbise să-l de-nunţe noului ei logodnic!

În acest timp, în Aiud se instituise un regim de represalii, cu tot corte-giul cunoscut de pedepse, carceră, lanţuri şi bătăi, cu sau fără motiv. După prinderea evadaţilor, s-au mai îmblânzit. Ancheta celor trei s-a în-cheiat neobişnuit de repede. Înainte de proces, politrucul închisorii a în-ceput un turneu prin celule, aducând la cunoştinţa deţinuţilor că cei trei „bandiţi" fuseseră prinşi şi că urmau să fie judecaţi pentru „crima săvâr-şită împotriva colegului lor".

De astă dată, pe nesfârşita listă de crime, pe care Securitatea le avea pe conştiinţă, se înscria şi un asasinat care nu-i aparţinea. Ministerul de In-terne a exploatat prilejul, încercând să creeze un curent de opinie printre deţinuţi, pentru a-i face să se solidarizeze cu „Justiţia". Câţiva „deţinuţi de încredere" au fost însărcinaţi să culeagă semnături de la deţinuţii din fabrică, pe un apel, cerând pedeapsa cu moartea pentru criminalii care le omorâseră colegul.

Oamenii n-au înţeles însă să facă jocul administraţiei şi iniţiativa ofiţe-rului politic n-a avut succesul scontat. În schimb, cei câţiva care umbla-seră după semnături n-au fost niciodată uitaţi, purtând tot restul anilor de închisoare pecetea acţiunii lor infamante. Câţiva ani mai târziu, am avut ocazia să stau cu unul din ei într-o celulă din penitenciarul Piteşti. Om slab şi lipsit de caracter, comandorului Braşoveanu nu i s-a iertat nicio-dată atitudinea pe care a avut-o la Aiud. După eşecul strângerii

de sem-nături, văzând că n-a reuşit să atragă în cursă deţinuţii, spre a-i asocia la o campanie comună, de condamnare a evadaţilor, biroul politic şi-a ară-tat din nou adevărata faţă.

Ofiţerul politic a început un nou turneu prin celulele închisorii, de data asta apostrofându-i şi amenin ţându-i pe deţinuţi, cu scopul vădit de a în-treţine, prin terorizare, o atmosferă de timorare. Voia să convingă deţi-nuţii că singura lor şansă de a mai fi vreodată liberi era să accepte în-frângerea ideilor lor şi victoria definitivă a regimului. Numai abando-nând vechile lor convingeri şi mergând pe calea reeducării, vor mai pu-tea spera într-o posibilă clemenţă. Altfel, vor fi zdrobiţi de „puterea populară", ale cărei organe de securitate sunt necruţătoare cu duşmanii poporului. Punctul culminant al acestei campanii de demoralizare l-a re-prezentat o macabră înscenare, regizată de biroul politic. Într-o bună zi, au fost aleşi din fiecare celulă a închisorii câte unul sau doi deţinuţi. În-colonaţi câte doi, s-a format astfel un lung şir de deţinuţi care, escortat de gardieni, a fost scos în curte. Îndreptaţi spre curtea fabricii, deţinuţii au fost obligaţi să defileze prin faţa unui şopron deschis. Aici, aruncate pe ciment, ciuruite de gloanţe şi pline de sânge, zăceau expuse cadavrele lui Sirianu şi Spulbatu. Politicul asista la scenă. Probabil că reacţiile pe care le-a cules nu l-au satisfăcut: pe măsură ce rândurile coloanei de de-ţinuţi ajungeau în faţa şopronului, oamenii se descopereau şi se închi-nau. Episodul ni l-a relatat Dido Greceanu, care îl aflase de la alţi deţi-nuţi. Mai târziu, mi-a fost confirmat din mai multe surse şi chiar de deţi-nuţi care se aflaseră în coloana ce defilase prin faţa şopronului.

La procesul evadării, Spulbatu şi Sirianu fuseseră condamnaţi la moarte şi la scurt timp executaţi. Corpurile le fuseseră apoi aduse de la locul execuţiei la închisoare, pentru această demonstraţie barbară de forţă a regimului.

Tudor Greceanu (Dido) primise o sentinţă de muncă silnică pe viaţă şi fusese adus în Zarcă.

Datorită vecinătăţii lui Dido, am mai aflat o sumedenie de amănunte noi din viaţa Zărcii. Multe ore şi zile în şir, am vorbit cu el prin perete, dar, întâmplarea a făcut să nu mă întâlnesc niciodată cu el în închisoare. Nu ne-am cunoscut efectiv, decât după eliberare, în Bucureşti. Peste tot pe unde a trecut în lungii ani de detenţie, a lăsat aceeaşi impresie printre cei care l-au cunoscut: om de caracter, bun camarad, fire blândă, săritor la nevoile altora. A fost simpatizat de toată lumea şi n-am auzit decât vorbe bune despre el. Mai era cunoscut în închisoare pentru îndemînarea cu care sculpta, cu instrumente improvizate, diferite obiecte din oasele găsite în ciorbă. L-am văzut pe plutonierul Olteanu (zis Bejniţa), fumând dintr-un ţigaret de os sculptat de Dido. I-l confiscase la o per-cheziţie şi era foarte mândru de achiziţie, lăudându-se cu el la ceilalţi tovarăşi ai lui. Avea şi de ce, pentru că era o adevărată operă de artă! De câte ori îmi amintesc de evadarea din Aiud, mă trece un fior la gândul că numai simpla întâmplare a făcut ca evadarea noastră de la Cavnic să nu aibă un deznodământ similar.

Dacă la ieşirea noastră pe puţ, am fi avut de-a face cu un post de pază, am fi aruncat desigur asupra lui grenadele pe care ni le pregătisem iar dacă ne-ar fi ieşit în cale vreun securist n-am fi pregetat să-l lovim ca să ne facem drumul liber. Şi într-un caz şi într-altul, acţiunea s-ar fi putut solda cu moarte de om. Ca să nu mai vorbim de miliţianul de la corfă, care în cele din urmă a fost imobilizat, dar care mai înainte, în învălmă-şeala produsă, fusese lovit cu lampa în cap de Titi Spânu. Aceeaşi lovi-tură, la numai câţiva centimetri mai jos, în tâmplă, i-ar fi putut fi fatală. Dar, cine se gândeşte, o dată angajat în acţiune, la o astfel de ipoteză! Mai ales când ştii că tu eşti cel care încerci să-ţi salvezi viaţa şi că pe tine te pândeşte moartea în orice clipă. Recunosc că până ce n-am auzit de evadarea din Aiud, nu

mă gândisem niciodată la acest aspect; nici chiar atunci când, ajungând în Bucureşti şi spunându-i mamei că evadasem, prima ei întrebare a fost: „Aţi omorât pe cineva?” Am râs şi n-am realizat atunci cât de îndreptăţită era îngrijorarea ei. Numai soarta a vrut ca evadarea noastră să-şi păstreze caracterul ei curat: un amestec de en-tuziasm tineresc, de spirit de aventură, de curaj şi de inconştienţă!

Vremea începuse să se strice. Perdeaua de plopi, pe care o vedeam din curtea de plimbare, îşi pierduse frunzele. Ploua mărunt şi umezeala şi frigul pătrundeau în celula tot mai întunecoasă, pe măsură ce lumina zilelor de toamnă se făcea mai palidă. Stăteam tot mai mult culcaţi şi înghesuiţi unul într-altul, ca să ne ţinem cald.

De la o vreme, băltoaca de apă de lângă cişmeaua din faţa bucătăriei prindea gheaţă peste noapte, iar dimineaţa, acoperişurile secţiilor din faţa Zărcii erau albe de brumă. Iarna se apropia cu paşi repezi. Ne re-semnasem tocmai s-o petrecem fără foc, când Dido Greceanu ne-a co-municat că se fac pregătiri în curte pentru a ni se instala sobe în celule. Bucuria legitimă care ne-a cuprins la aflarea veştii, s-a dovedit a fi pre-matură, fiindcă am mai tremurat de frig încă multe săptămâni, până ce în sobă a pâlpâit pentru prima oară focul. Abia în noiembrie, când iarna era în toi, am primit combustibil! Deocamdată, însă, ne-am bucurat când într-o dimineaţă am fost închişi în W. C. Pentru a nu-i vedea şi a nu lua contact cu deţinuţii din echipa care venise să ne monteze soba.

Întorşi în celulă, am examinat cu curiozitate aşa-zisa sobă. Era vorba, de fapt, de versiunea modificată a unei sobe inventate de un inginer deţinut şi concepută iniţial să ardă cu rumeguş, provenind din deşeurile de la secţia de tâmplărie a puşcăriei. Sobele fuseseră construite în fabrica în-chisorii. Funcţionaseră, se pare, satisfăcător, cu rumeguş, timp de câţiva ani, iar acum fuseseră transformate (nu se ştie de ce) pentru a arde cu cărbuni. Era vorba de un fel de butoi, cu pereţii din tablă de vreo 4

mm grosime, aşezat pe trei picioare din fier cornier. Peste partea de sus a acestui cilindru cu diametrul de 80 cm era aşezat un capac din acelaşi fel de tablă, prevăzut cu două toarte. În faţă, în partea de jos era uşiţa pentru alimentare, iar dedesubt cenuşarul. Din spatele sobei, cam de la jumătatea înălţimii ei, pornea un burlan, care, după ce făcea două coturi, se termina în partea de sus a peretelui, pe unde trecea coşul comun pen-tru celula noastră şi cea vecină. Scoţându-i capacul pentru a-i cerceta in-teriorul, am devenit mai sceptici în privinţa eficacităţii viitoare a sobei. În afară de partea de jos unde se făcea focul şi unde era zidit un rând de cărămidă, pereţii butoiului erau necăptuşiţi. Deci, nu putea fi vorba de o sobă care să înmagazineze căldură, pereţii de tablă urmând să se răceas-că tot atât de repede pe cât aveau să se încălzească la facerea focului. Mai rămânea de văzut ce cantitate de combustibil vom primi.

N-a trecut multă vreme şi componenţa celulei noastre s-a modificat iar. O nouă mutare, tot atât de neaşteptată şi inexplicabilă, prin care ofiţerul politic pritocea conţinutul celulelor Zărcii, ne-a afectat din nou. A fost luat Ion Pantazi şi dus câteva celule mai departe, în camera fraţilor Brânzaru, iar la noi au fost aduşi Titi Coşereanu şi Mircea Vueric. Dido Greceanu a fost şi el mutat, camera lui rămânând goală. Nemaiavând ve-cin, legăturile cu celulele următoare ne-au fost astfel tăiate, aşa că am rămas complet izolaţi. În schimb, celula noastră a devenit cea mai gălă-gioasă şi plină de viaţă din întreaga Zarea. Şi Mircea Vueric şi Titi Co-şereanu erau nişte vorbăreţi iremediabili. Mai ales Titi. Discuta întot-deauna cu multă patimă şi pe măsură ce se ambala ridica tonul şi glasul lui răsuna pe coridor, stârnind observaţiile de rigoare ale gardianului.

Titi avea un dar înnăscut al pledoariei iar în discuţiile în contradictoriu nu accepta niciodată înfrângerea. Chiar pus în faţa evidenţei, dacă apu-case să facă o afirmaţie pripită şi se găsea pe poziţia falsă, improviza la nesfârşit tot felul de

argumente şi nu ceda nici în ruptul capului. Iar dacă interlocutorul, obosit şi sătul de discuţie, renunţa să-şi mai susţină pun-ctul de vedere ca să încheie dezbaterea, Titi se enerva, spunând că nu acceptă să i se facă concesii din complezenţă, evitându-se astfel să i se dea dreptate. Devenise una din distracţiile noastre zilnice să ne angajăm în discuţii contradictorii, pe care apoi le abandonam. Titi cădea siste-matic în plasa întinsă şi se înfuria, tratându-ne în fel şi chip. Cum însă avea caracter bun, în cele din urmă totul se termina în râs şi bună dispo-ziţie. Singura temă rămasă în suspensie şi asupra căreia niciunul n-am cedat, discuţia întrerupându-se la un nivel foarte încordat, a fost cazul familiei Hariton.

În schimb, Titi ne-a adus mult aşteptata lămurire a enigmaticului bilet pe care mi-l scrisese Ducu. E vorba despre biletul prin care Ducu mă anunţase că Securitatea ştie că, în timpul evadării în perioada petrecută în Bucureşti, luasem contact cu Ambasada Israelului. Titi îl determinase să-mi scrie biletul, în urma confidenţelor pe care i le făcuse Ducu. Niciunul din noi n-a putut înţelege cum de a reuşit Titi să-l convingă să i se destăinuie. Probabil că atmosfera din camera lor contribuise în mare măsură la această spovedanie.

Atât Simion Cojocaru, Ion Brânzaru, Mircea Vueric, cât şi Titi îl tratau pe Ducu cu atâta dispreţ şi ostilitate, încât viaţa lui în celulă nu fusese deloc uşoară. Izolat şi respins de toţi, şi-a dat seama că nu se putea aş-tepta la înţelegere şi iertare, decât de la Titi. La ceilalţi trei se izbea de un zid de intransigenţă. Buni, cinstiţi şi cumpăniţi la minte, în simplita-tea lor şi judecata le era simplă. „Dacă ne-a vândut nu-i frate cu noi!” spunea Simion Cojocaru, unul din vrânceni. Bunătatea lui Titi şi mai ales buna lui credinţă fuseseră întotdeauna considerate de Ducu slă-biciune şi prostie. Ori, acum în naufragiul lui, tocmai de aceste calităţi, pe care i le dispreţuia, se agăţa ca de un colac de salvare. Schimbând tactica şi recunoscându-se în parte

vinovat de acuzaţiile ce i se aduceau, l-a înduplecat pe Titi să-i asculte noile explicaţii. Câteva nopţi în şir, în timp ce ceilalţi dormeau, i-a destăinuit noua variantă a celor petrecute: După ce fusese prins şi adus la ancheta din Baia Mare, acceptase să colaboreze cu Securitatea, pentru a evita condamnarea noastră la moar-te. Numai datorită destăinuirilor pe care le făcuse în anchetă, scăpaserăm cu viaţă!

Noua poveste a lui Ducu era tot aşa de bogată în amănunte bine sin-cronizate, succedându-se logic şi susţinute de argumente solide, ca şi toate poveştile lui de mai înainte. Urzeala de minciuni se împletea în aşa fel cu crâmpeiele de adevăr, încât echilibrul povestirii lui se menţinea pe firul subţire care desparte credibilul de incredibil. Tot acest joc era făcut spre a-l înduioşa pe Titi, arătându-i cum ajunsese să fie şantajat cu ame-ninţarea morţii de Securitate, care până la proces îi ceruse sa îndepli-nească tot felul de misiuni, pentru a scăpa de pedeapsa capitală.

Una din aceste misiuni fusese să afle, din indiscreţiile noastre, lucruri pe care nu le declarasem la anchetă şi să le raporteze ofiţerului politic de la închisoarea din Oradea. De cele mai multe ori spusese că nu surprinsese nimic deosebit sau numai amănunte fără importanţă, dar, de câteva ori, trebuise să raporteze şi lucruri mai consistente, pentru ca Securitatea să nu se îndoiască de sinceritatea lui. Ca exemplu, a citat cazul cu Amba-sada Israelului, pe care l-a raportat ofiţerului politic, puţin după sosirea noastră la Oradea. Pentru a păstra secretul întâlnirilor lui cu ofiţerul po-litic, stabilise, de conivenţă cu el, ca prin cereri periodice de a fi scos la raportul comandantului spre a se plânge de regimul din închisoare, să-şi creeze un alibi faţă de noi. În prima zi, chiar, a sosirii noastre în celula-rul din Oradea, Ducu ascultase convorbirile care se purtaseră prin vi-zetă. Surprinsese, printre altele, şi răspunsul pe care i-l dădusem lui Ion Pantazi, care mă întrebase de ce o dată ajunşi în

Bucureşti nu încerca-sem să plecăm mai departe în vest. Făcusem atunci imprudenţa să po-menesc în acest context numele lui Richi Tailer, cu care luasem legătura pentru o astfel de tentativă de a pleca din ţară. În explicaţiile asupra pro-iectului şi căii de trecere clandestină a frontierei prin mijlocirea lui Richi Tailer (pe care Ion Pantazi îl cunoştea), nu-i pronunţasem acestuia numele decât o singură dată. În tot restul relatării, de câte ori mă referi-sem la el, întrebuinţasem expresia de „jidanul”. Din fericire, Ducu nu-i auzise numele, ci numai denumirea pe care o folosisem ulterior în cur-sul conversaţiei cu Ion. Trăsese deci concluzia că „jidanul” nu putea fi decât o relaţie pe care o aveam la Ambasada Israelului şi se grăbise să-i raporteze descoperirea ofiţerului politic!

Titi îl ascultase până aci fără să-l întrerupă, înclinând când să-i creadă spovedania şi căinţa sinceră, când bănuindu-l de o nouă născocire, ur-mărind cine ştie ce scop. Auzind însă despre denunţul în legătură cu Ambasada Israelului, Titi i-a cerut să mă prevină şi pe mine cât mai re-pede posibil, despre ceea ce raportase ofiţerului politic în această pri-vinţă. Ducu nu voia însă să mi se destăinuie şi mie. Titi i-a argumentat că numai în acest fel se putea răscumpăra de greşeala făcută şi l-a asi-gurat că şi eu voi aprecia atitudinea lui ca o dovadă de loialitate şi bună camaraderie. Denunţându-mă, mă aruncase într-o primejdie cu conse-cinţe de neprevăzut, riscând să fiu anchetat asupra unor fapte care îmi erau total necunoscute. Avertizându-mă, însă, îmi făcea un real serviciu, având ocazia să îndrepte totodată greşeala făcută. Fiind în cunoştinţă de cauză, în caz de anchetă nu voi fi surprins, putându-mi lua unele măsuri preventive, pregătindu-mi din timp anumite răspunsuri cu care să ies din încurcătură. Titi i-a dat de înţeles că numai aşa ne va putea recâştiga în-crederea, pentru a găsi, la rândul lui, înţelegerea de care avea nevoie.

Ducu s-a lăsat înduplecat! Şi aşa s-a ajuns la biletul cu pricina, căruia Ducu i-a dat şi o valoare dramatică, scriindu-

l cu propriul lui sânge. Din amănuntele date de Titi, scena scrierii biletului n-a fost chiar atât de zguduitoare. Ducu, în permanenta lui nervozitate, îşi rupea pieliţele şi-şi rodea unghiile până în carne, vârful degetelor sângerându-i totdeauna în mai multe locuri. De aici sursa cernelii în care înmuiase capătul unui pai din saltea, pentru a scrie biletul. Mărturisirea din bilet n-a avut niciodată nici un fel de urmare. N-am fost niciodată anchetat despre Ambasada israeliană şi mă întreb şi azi, care a fost adevărul în toată această poves-te. N-a găsit oare raportul lui Ducu nici atâta credit la Securitate, încât aceasta să-mi pună măcar o singură întrebare despre Ambasadă? Sau, toată povestea era inventată de Ducu, numai pentru a încerca să obţină de la Titi o confirmare şi ceva amănunte despre legăturile mele cu Am-basada? Să fi plătit Ducu anticipat pentru nişt ipotetice detalii, cu o re-cunoaştere că era informatorul Securităţii? Nu era totuşi preţul prea mare? Sunt întrebări rămase fără răspuns, dar din care toţi am tras ace-eaşi concluzie: turnător sau paranoic, sau amândouă la un loc, Ducu era oricum un om periculos!

Într-una din nopţi, am fost treziţi de Mircea Vucric. Se văita de dureri mari în abdomen. Mache şi Paul şi-au dat imediat seama că era vorba de o criză acută de apendicită. Riscul unei perforaţii, dacă nu se intervenea imediat, îi punea viaţa în pericol, aşa că, în toiul nopţii, am început să batem în uşă. Ne-am izbit de obişnuitele dificultăţi, până ce l-am deter-minat pe gardian să cheme ofiţerul de serviciu. Mai întâi, bătăile noastre în uşă au fost întâmpinate de răspunsul răstit al gardianului, care ne-a spus să aşteptăm „deschiderea” pentru a raporta cazul. Văzând că nu-l putem îndupleca, ne-am pornit să batem cu bocancii în uşă. Vuia toată Zarca de scandalul şi vociferările noastre. Nici ameninţările cu carcera şi lanţurile n-au oprit răpăiala de pumni şi picioare în uşă.

Abia atunci l-am auzit pe gardian strigându-şi tovarăşul de serviciu de la etaj şi trimiţându-l după ofiţer. Cu acesta din

urmă, care a deschis uşa celulei, au continuat alte pertractări, până ce l-am convins că nu tulbura-sem liniştea din simplă indisciplină. Treptat, s-a lăsat impresionat de competenţa profesională cu care Mache i-a explicat gravitatea cazului şi a sfârşit prin a-l aduce la consultaţie şi pe Cornel Patrasievici. Cornel a confirmat diagnosticul şi nevoia urgentă de internare pentru operaţie. Ofiţerul a plecat, promiţând să raporteze „mai sus”.

Mircea Vueric, făcut covrig de durere pe saltea, gemea fără să-i putem fi de vreun ajutor. După o vreme de aşteptare, văzând că nu se întâmplă nimic, ne-am apucat din nou să batem în uşă şi nu ne-am lăsat până ce n-a venit iar ofiţerul de serviciu. Ne-a spus că raportase urgenţa cazului şi că de-aci înainte situaţia nu mai depindea de el. Să avem răbdare!

Am încercat să avem, dar vremea trecea şi nu se întâmplă nimic. Degeaba am mai repetat la diferite intervale loviturile în uşă şi insisten-ţele pe lângă gardian şi ofiţer. Până la „deschidere” nu ne-am ales decât cu promisiuni în privinţa lui Mircea Vueric, însoţite de ameninţări şi înjurături la adresa noastră, pentru scandalul pe care îl făceam. La „des-chidere” am raportat cazul noului ofiţer de serviciu din schimbul de zi. Speram acum că, o dată cu venirea zilei, rezolvarea cazului nu va mai întâmpina dificultăţile din timpul nopţii şi bolnavul va fi internat în spital. Mircea, ghemuit pe salteaua lui, s-a zvârcolit, însă, de durere până la prânz. Abia atunci a venit ofiţerul să-l ia. Când Mache a făcut cu voce tare observaţia că nu crede că Mircea va putea merge pe jos până la spital, ofiţerul de serviciu i-a replicat pe un ton răstit:

— O să poată, că doar n-o să-l duc eu pe braţe!

Şi, într-adevăr, a putut! Îndoit de durere, ţinându-se cu mâinile de abdo-men şi clătinându-se pe picioare, după o noapte de suferinţă care îl isto-vise, Mircea a ieşit pe coridor şi uşa s-a trântit în urma lui.

O săptămână mai târziu l-au adus înapoi. Vesel, ca un copil care-şi regă-sise casa şi familia, Mircea ne-a îmbrăţişat şi ne-a strâns pe rând în braţe. Ne-am bucurat şi noi că scăpase cu zile şi că se afla iar printre noi. Fusese într-adevăr operat în ultimul moment, scăpând ca prin minune de peritonită.

Nu văzuse mai nimic din spital şi nu ne-a adus nici o noutate, fiindcă nu putuse schimba nici o vorbă cu nimeni. Stătuse singur într-o celulă, în cea mai strictă izolare. În afară de doctorul care-l operase şi de planto-nul care-i aducea mâncarea, nu mai văzuse nici un deţinut, iar cu aceştia doi nu putuse vorbi, gardianul fiind întotdeauna de faţă. Asistase chiar şi la operaţie. De altfel, pe doctor nu-l văzuse decât de două ori, o dată în sala de operaţie şi a doua oară, cu o zi înainte de a-l aduce din nou în Zarcă, când îi scosese firele.

Povestindu-ne în amănunt despre cele şapte zile petrecute în spital, ne-a vorbit şi despre regimul alimentar, cu mult mai bun şi mai consistent decât cel pe care îl primeam în Zarcă. Mi-amintesc şi acum stupefacţia lui Mache şi Paul, când au aflat că a doua zi după operaţie, la ora prân-zului, Mircea primise o gamelă plină cu arpacaş cu carne. Nu numai că o primise, dar o şi mâncase toată. Abia după ce ne-a povestit cât de foa-me îi fusese şi cum golise gamela, a aflat Mircea că scăpase pentru a doua oară de moarte. Mache şi Paul nu-şi puteau explica, cum de nu făcuse o perforaţie a intestinului. Mircea nu ştiuse că nu trebuia să mă-nânce în primele două sau trei zile, iar doctorul nu putea fi învinuit că i se dăduse arpacaşul, bolnavul neaflându-se sub supraveghere medicală, cum ar fi fost normal după operaţie, ci sub paza strictă a gardianului.

Gerul iernii se aşezase de-a binelea, mai înainte de a se fi aşternut ză-pada. Chiar cu geamul închis, peste noapte ne pătrundea frigul şi dimi-neaţa ne trezeam rebegiţi. Ne resemnasem să mai petrecem încă o iarnă fără foc, mângâindu-ne cu gândul că Zarca prezenta totuşi nişte

avantaje faţă de celularul din Oradea. Faptul că, aici, celula avea geamuri, că eram fără lanţuri la picioare şi mai mulţi împreună, ne făcea să ne sim-ţim mai puţin oropsiţi ca iarna precedentă. Dar de tremurat, tot tremu-ram! Şi, totuşi, într-o bună dimineaţă, ni s-a distribuit combustibilul pentru sobă. Raţia pe zi: un mănunchi de ţăndări subţiri de brad, din lădiţele de marmeladă golite la bucătărie şi între 15 şi 25 de brichete de cărbune, de mărimea şi forma unui ou. Am clădit surcelele pe grătarul sobei, am aşezat ouăle de cărbune de jur-împrejur şi am aşteptat, aşa cum ni se spusese. Pe coridor auzeam gardianul trăgând zăvor după zăvor. A ajuns şi la celula noastră. A deschis uşa şi în prag a apărut Cărămidaru, într-o mână cu o cutie de tinichea cu motorină, în cealaltă purtând o făclie aprinsă.

Trebuia să pescuieşti din cutia pe care ţi-o întindea unul din petecele de zeghe scufundate în motorină şi să-l vâri sub surcelele din sobă. Cu bă-ţul, în vârful căruia ardea un şomoiog de cârpă, muiat şi el în motorină, Cărămidaru aprindea petecul din sobă. De-aci înainte, ritualul focului avea să se repete zilnic, toată iarna, cu aceleaşi consecinţe: un foc care nu ardea mai mult de un sfert de oră, de multe ori stingându-se mai îna-inte ca toate brichetele să se fi consumat. Pereţii de tablă se încingeau până pe la jumătatea înălţimii sobei, timp în care toţi ne strângeam în jurul ei. O oră mai târziu, soba era iar rece iar noi ne refugiam din nou pe saltele şi sub pături, cu ochii roşii de fumul care se răspândise în celulă.

De multe ori, vântul şi viscolul refulau tot fumul în celulă. Soba şi burlanul fumegau pe la toate încheieturile. Ochii ne înţepau şi ne lăcri-mau, fumul înecăcios ne făcea să tuşim şi aerul devenea într-atât de ires-pirabil, încât eram nevoiţi să deschidem fereastra. După ce aeriseam, în celulă era mai frig decât înainte de a fi făcut focul. Observasem că soba scotea fum cât era rece. Înceta să mai afume, abia când focul era pe sfâr-şite, când aproape toate brichetele erau consumate. Am încercat deci să economisim zilnic câteva

brichete sau să nu facem deloc focul în câte o zi mai puţin geroasă şi să punem de-o parte o cantitate mai mare de căr-buni. Experienţa ne-a reuşit. În prima zi mai geroasă, am pus toată can-titatea adunată pe foc. La început, cât timp soba a scos fum, am ţinut geamul deschis ca să aerisim celula. După ce soba s-a încălzit, n-a mai radiat decât căldură şi ne-am bucurat de câteva ore plăcute. N-am aplicat însă procedeul decât de câteva ori şi apoi am fost siliţi să renunţăm la el. La percheziţiile inopinate care se făceau săptămânal, ni s-au confiscat rezervele de brichete pe care le economisisem, sub pretextul că regula-mentul interzice astfel de depozite în celulă. Aşa că restul iernii, ne-am chinuit zilnic cu fumul, neavând parte decât de câteva minute de căldură, mai mult iluzorie.

De altfel, în toate celulele problema era aceeaşi. Zilnic auzeam la ora focului bătăi în uşile celulelor. Unii se plângeau că nu le ajung surcelele sau cărbunii, alţii se văitau că se sufocă de fum, sau alţii, că li s-a stins focul. Numai acestora din urmă li se satisfăcea cererea şi li se aprindea din nou focul. Dar şi ei trebuiau să insiste şi să suporte insultele obişnu-ite ale gardianului. Dar cei care sufereau cel mai mult de pe urma frigu-lui şi aveau în acelaşi timp şi cele mai mari dificultăţi la făcutul focului erau bătrânii. După socotelile pe care le făcusem atunci, media de vârstă la deţinuţii din Zarcă era mai mare decât în oricare altă închisoare. Numai noi, evadaţii de la mină şi încă câţiva deţinuţi mai tineri de la etaj, prin venirea noastră la Aiud, stricaserăm această medie. Bătrânii din Zarcă, trecuţi de-a lungul detenţiei prin toate vicisitudinile regimu-lui alimentar, afectaţi de diferite boli cronice şi infirmităţi, din lipsă de îngrijire medicală, fără dinţi, cu vederea slăbită şi cu sistemul nervos uzat de atâţia ani de viaţă de celulă, erau zilnic expuşi batjocurii, insul-telor şi brutalităţii gardienilor, când, în neputinţa lor de a-şi face focul, sau de a-l întreţine, cereau să le fie din nou aprins. Zilnic parveneau, până la celula noastră, ecourile

scandalurilor ce se iscau pe această temă, contrastul dintre vocile care participau la discuţii fiind mai grăitor decât vorbele ce se schimbau. Pe de o parte, glasuri stinse şi şovăitoare, abia perceptibile, dar a căror intonaţie rugătoare nu ne scăpa, pe de alta, gla-sul puternic al gardianului, fie răstit şi împroşcând obscenităţi, fie bat-jocoritor, cu glume grosolane la adresa vârstei, neputinţei sau infirmităţii celui care bătuse la uşă.

De fiecare dată când aveau loc astfel de scene, în celula noastră se lăsa o linişte care se prelungea încă mult după ce glasurile de pe coridor se stingeau. Pe măsură ce ascultam, indignarea care mă cuprindea mergea crescând, până ce mă trezeam clocotind de furie. Mi s-a întâmplat de multe ori în închisoare să-mi fie mai greu să asist la chinul altora decât să-l îndur eu însumi. Una din scenele cele mai penibile de acest fel, de care mi-amintesc, s-a petrecut la numai câteva celule distanţă de camera noastră. Era o celulă cu patru deţinuţi, între care se afla Pop, fostul mi-nistru, şi Dobrescu, fostul primar al Bucureştiului, pe care îl văzusem când fusesem închis în carceră. Mă impresionase atunci halul lor de slă-biciune. Acum, aveam să-mi dau seama şi de un alt aspect al degradării lor. În celula celor patru izbucnise o ceartă. Gardianul răcnise de mai multe ori din capătul celularului, dar formula consacrată din jargonul M. A. I. „Lasă gura!” rămăsese fără efect. Cearta a continuat tot mai aprinsă, până ce, deodată, unul din deţinuţi a bătut la uşă, solicitând venirea gardianului.

În celula noastră, toţi eram cu urechile ciulite. Nu ne aşteptam ca cineva să încalce una din cele mai elementare reguli de comportare din închi-sori, care cerea evitarea cu orice preţ a intervenţei administraţiei în pro-blemele ce se năşteau uneori între noi, inerente vieţii de claustraţie în comun.

Orice discuţie mai aprinsă, ceartă sau chiar scandal, indiferent de gravi-tatea lui, se rezolva numai între noi. Această regulă se impusese, stabi-lind, o dată mai mult, o

linie clară de demarcaţie între cele două lumi: cea din celule şi cea de pe coridor. Când gardianul a deschis uşa celulei celor patru, am putut urmări cuvânt cu cuvânt întreaga discuţie care a avut loc. Primele vorbe ale celui care bătuse la uşă ne-au indignat peste măsură. Mi le reamintesc şi azi:

— Domnule plutonier, apelez la dumneavoastră, fiindcă ştiu că sunteţi un om inteligent şi drept…

Pe măsură ce a continuat să-i explice gardianului motivul pentru care îl chemase, dezgustul ce ni-l provocase la început slugărnicia lui s-a spul-berat treptat, transformându-se, în cele din urmă, într-un sentiment de nesfârşită mila. Bietul om era, evident, în pragul senilităţii! I-a relatat gardianului cum intrase în conflict cu unul din camarazii lui de celulă, din cauza focului. Avuseseră păreri diferite, cu privire la felul cum tre-buiau puse brichetele. Unul pretindea că trebuiau puse toate de la înce-put, celălalt susţinea că trebuiau puse pe foc treptat, pe măsură ce se consumau. De aici, discuţia în contradictoriu, care se auzise şi pe cori-dor. Scandalul s-ar fi potolit, probabil, dacă n-ar fi căzut o vorbă în plus, care rănise susceptibilitatea lui Dobrescu, căci el era reclamantul. Ca un şcolar din clasele primare, căruia un coleg îi făcuse o nedreptate şi care i se plângea învăţătorului, Dobrescu apela la arbitrajul plutonierului. Se considera grav insultat de camaradul lui de celulă (nu l-am putut identi-fica), care nu numai că nu-l lăsase să facă focul, dar îl mai şi acuzase că nu se pricepe la gospodărie.

— Tocmai mie să-mi spună una ca asta! Mie, care în calitate de primar m-am ocupat de gospodăria întregii capitale! Vă rog, domnule pluto-nier, să spuneţi dumneavoastră dacă nu e normal să fac eu focul?

La noi în celulă, nimeni n-a comentat nimic. Se lăsase un fel de tăcere, jenantă, pe care, primul, a rupt-o Mircea Vueric, exprimând, în felul lui, ceea ce gândeam cu toţii:

— Mama lor de criminali!

În acelaşi timp, de pe coridor s-a auzit şi verdictul gardianului:

— Daţi cărbunii afară! Dacă nu vă înţelegeţi, astăzi nu mai faceţi focul!

Efectul claustraţiei prelungite începea să se facă simţit şi la noi în celu-lă. Era mai multă linişte. Multe subiecte de discuţie fiind epuizate, se vorbea mai puţin. Conversaţiile lâncezeau. Ne petreceam cea mai mare parte din timp culcaţi şi înveliţi în pături, frigul contribuind în mare măsură la această stare de semi-hibernare în care intrasem cu toţii. Singurul care părea să nu fi căzut în apatia generală era Mircea Vueric. Suporta greu regimul de celulă. Stăpânit de o permanenţă nervozitate, simţea nevoia de mişcare şi, ore în şir, cu pătura în spinare, măsura celula în lung şi-n lat, până ce obosea şi se culca.

Lipsa de somn şi plimbările prelungite îl istoveau şi-i măreau agitaţia nervoasă. Slăbise şi mai tare şi ochii i se afundaseră în orbite. Pe zi ce trecea, arăta mai rău şi mai neliniştit. Într-o zi, ne-a declarat că nu mai poate suporta lipsa de activitate, monotonia şi viaţa apăsătoare din Zar-că şi că s-a decis să facă tot posibilul, ca să determine trimiterea lui în-tr-un lagăr de munca sau măcar în fabrica închisorii Aiud. Va face ori-ce, numai să scape de Zarcă. Toate strădaniile de a-l abate de la planul pe care şi-l făcuse au fost zadarnice. Hotărâse să facă greva foamei până ce va fi mutat din Zarcă, chiar dacă va trebui să meargă până la limita extremă:

— Dacă nu mă vor lua în serios de la început, voi continua până ce voi fi pe moarte şi atunci vor trebui să mă scoată din Zarcă, de n-ar fi decât ca să mă interneze în infirmerie!

Noi nu eram însă deloc convinşi că lucrurile vor evolua aşa cum preve-dea Mircea. Toate argumentele pe care i le-am adus s-au dovedit inuti-le. Hotărârea lui era luată şi într-o bună dimineaţă, spre uimirea gardia-nului, a refuzat terciul şi a cerut să vorbească cu ofiţerul de serviciu. Acesta din urmă şi-a făcut apariţia abia după masa de prânz, după ce

Mircea Vueric refuzase şi turtoiul şi gamela cu ciorbă. I-a cerut să ra-porteze administraţiei că va refuza hrana până ce va fi mutat din Zarcă. De aci înainte, lucrurile s-au desfăşurat ca de obicei în cazuri similare, procedeul administraţiei suferind numai variaţiile dictate de gradul de asprime a regimului din închisoare, din momentul respectiv. Mai întâi, cu duhul blândeţii, a fost îndemnat să nu refuze hrana. Apoi, s-au făcut aluzii la eventuale reduceri de pedepse, de la care cei cu comportare nedisciplinată vor fi exceptaţi. Au urmat ameninţările. Toată gama: carceră, lanţuri la mâini şi la picioare, beci cu apă pe jos, unde va sta numai în cămaşă şi izmană!

De la Mircea n-au reuşit să scoată mai mult, decât vorbele pe care le spusese în prima zi, când refuzase mâncarea. După trei zile de insistenţe, timp în care pe la celuia noastră s-au perindat tot felul de ofiţeri, perioa-da aplicării formulelor de convingere s-a încheiat.

— Dacă vrei să mori de foame, banditule, n-ai decât!

Cu aceste vorbe, ofiţerul a trântit uşa şi a plecat. Începuse etapa a doua a programului: indiferenţa totală faţă de soarta celui în grevă! Timp de două zile nu s-a mai arătat nici un ofiţer. Gardienii nu mai făceau nici o remarcă atunci când le restituiam gamela plină a lui Mircea, de parcă ar fi fost lucrul cel mai firesc din lume, ca unul din noi să refuze mâncarea. De îndată însă ce uşa se închidea, această ostentativă nepăsare era dezi-să de insistenţa cu care eram supravegheaţi. Cu toate precauţiile pe care le luau ca să nu se facă auziţi pe coridor, în dreptul uşii noastre, unde veneau să tragă cu urechea, le simţeam întotdeauna prezenţa şi deci conversaţiile în celulă erau purtate în consecinţă. Nu se mulţumeau să asculte. Priveau insistent şi prin vizetă, având aceeaşi grijă să nu se facă remarcaţi.

Ceea ce părea să-i intereseze cel mai mult era să vadă dacă Mircea res-pectă într-adevăr greva foamei sau se lasă cumva hrănit de noi. Bănuiala era justificată, deoarece îi propusesem lui Mircea să simuleze numai greva, oferindu-i

să-i dăm din raţia noastră de mâncare şi pâine. Cu toate insistenţele noastre, Mircea refuzase însă cu încăpăţânare. Tot trei zile a durat şi această fază de acalmie, de aparentă ignorare a gre-vistului. A şaptea zi de la intrarea lui Mircea în grevă, dimineaţa, după distribuirea terciului, la uşa noastră şi-a făcut apariţia un întreg stat ma-jor de ofiţeri şi gardieni.

— Te-ai hotărât, bă, să mănânci? I-a zis unul din ei lui Mircea.

— Da! Dacă mă scoateţi din Zarcă, a fost răspunsul.

Uşa s-a trântit la loc. O parte din paşi s-au îndepărtat pe coridor. Alţii au rămas în dreptul celulei. Se auzeau numai şoaptele unei discuţii, fără să putem distinge ce se vorbea.

După câteva minute, uşa s-a deschis iar:

— Ia-ţi bagajul şi ieşi afară!

Mircea şi-a adunat zdrenţele, ne-a îmbrăţişat pe toţi pe rând şi a ieşit. Gardianul încuiase uşa şi trăsese toate zăvoarele şi noi încă nu ne dez-meticisem. Rămăsesem uitându-ne unii la alţii. Era cât pe-aci să ne ex-primăm uimirea, dar şi satisfacţia pentru eficacitatea procedeului ima-ginat de Mircea ca să scape de Zarcă, când, deodată, pe coridor, la nu-mai câţiva paşi de celula noastră, s-a stârnit un tumult inexplicabil. Paşi precipitaţi, îmbulzeală, gâfâieli! Parcă s-ar fi încins o luptă! Apoi s-au pornit strigătele:

— Bandiţilor! Criminalilor! Tâlharilor!

Nu ne venea să credem. Era vocea lui Mircea, care striga cât îl ţinea gura, insultându-i pe miliţieni. Toată Zarea răsuna de răcnetele lui: „Vreţi să mă omorâţi, ticăloşilor! Dar o să vă vină şi vouă rândul! O să vă omoare lumea ca pe câinii turbaţi!” La început am fost impresionaţi de disperarea din glasul lui. Părea să fie criza de nervi a unui condamnat la moarte care, ajuns în faţa călăului, îşi pierduse cumpătul. Îl cunoş-team însă mult prea bine pe Mircea, ca să nu ne dăm seama, în cele din urmă, că actorul înnăscut din el nu făcea decât să improvizeze un nou rol.

Printre răcnetele şi insultele pe care le profera, presăra scurte mesa-je pentru noi, ca să ne pună la curent cu cele ce se întâmplau: „M-aţi scos din celulă, ca să nu vadă ceilalţi ce aveţi de gând cu mine! Vreţi să îmi băgaţi furtunul pe gât cu forţa! De asta vreţi să mă băgaţi în celula goală de alături, ca să mă chinuiţi! Ca să nu vadă nimeni că sunteţi zece pe mine! Au venit şi doi ofiţeri să asiste la ticăloşia voastră!… Crimi-nalilor! Asasinilor!”

Strigătele lui nu mai conteneau. Ne întrebam, de unde atâta forţă după şapte zile de nemâncare şi în halul de slăbiciune în care se afla! Din în-vălmăşeala ce se auzea pe coridor, ne dădeam seama că echipa de gardi-eni se străduia să-l târască în celula de alături şi în acelaşi timp să-l facă să tacă cât mai repede. În urechile administraţiei, strigătele lui Mircea în acest lăcaş al tăcerii răsunau ca o blasfemie. Era o profanare a atmos-ferei conspirative, în care era învăluită Zarca. Pe de altă parte, procedau totuşi cu oarecare menajamente şi nu recurgeau la brutalitatea maximă, de unde am tras concluzia că barometrul care măsura presiunea în închi-sori indica încă spre „favorabil”. După aprecierile noastre, cu toată imensa disproporţie de forţe, lupta cu Mircea a durat cinci minute bune. Din când în când, zgomotele de trântă de la uşa vecină se potoleau şi chiar strigătele încetau. Nu se mai auzea decât respiraţia grea a mili-ţienilor, care-şi trăgeau sufletul şi icnelile înăbuşite ale lui Mircea. Reuşiseră să-l stăpânească şi să-i astupe gura cu mâna. În clipa urmă-toare, însă Mircea izbutea să se degajeze şi tot tărăboiul reîncepea, vo-cea lui spărgând iar liniştea cu o forţă reînnoită.

În cele din urmă, zgomotul ne-a parvenit mai estompat. Terenul de luptă se mutase în celula vecină. Cum nu puteam pune urechea la perete, fi-indcă eram mai tot timpul supravegheaţi prin vizetă (probabil de unul din ofiţeri), n-am mai auzit mare lucru. După vreun sfert de oră s-au auzit paşi de cizme părăsind celula vecină şi din nou invectivele lui Mircea. Dar, de data asta, vocea lui nu mai avea aceeaşi

forţă. De altfel, cum i s-a închis uşa la celulă, Mircea a tăcut. Când am fost siguri că prin dreptul uşii noastre nu mai mişunau gardieni, i-am ciocănit lui Mircea în perete. Ne-a răspuns cu o lovitură de pumn în zid, ceea ce însemna „pericol”.

Am mai aşteptat o vreme, am ascultat din nou la uşă, dar n-am surprins nici un fel de zgomote suspecte. Toţi gardienii se retrăseseră. Era linişte absolută. Coridorul era pustiu. Am repetat apelul la perete, dar Mircea ne-a răspuns la fel. După vreo două-trei încercări de a intra cu el în le-gătură, am renunţat. De fiecare dată ne-a bătut cu pumnul în perete, re-fuzând astfel să ia contact cu noi. Nu ne puteam explica atitudinea lui! O oră mai târziu, am auzit pasul gardianului pe coridor venind în direcţia noastră. S-a oprit la uşa vecină, a descuiat-o şi a intrat în celulă. Câteva clipe mai târziu, a ieşit iar pe coridor, urmat de paşii nesiguri ai lui Mir-cea. S-au oprit la uşa noastră. Gardianul a tras zăvoarele şi i-a făcut loc lui Mircea să intre în celulă. Încă înainte de a trece pragul celulei, Mir-cea ne-a făcut cu ochiul şi ne-a zâmbit. Pentru gardianul rămas în uşă şi care nu-l vedea decât din spate, a continuat să păşească clătinându-se pe picioare şi sprijinindu-se de pereţi. Nici nu s-a închis bine uşa şi Mircea s-a trântit pe saltea şi a izbucnit în râs.

În starea în care se prezenta, era mai mult motiv de plâns decât de vese-lie. Cu un crac de pantalon despicat până mai sus de genunchi, care la fiecare pas îi dezgolea un picior scheletic, cu haina de zeghe mai zdren-ţuită decât la plecare şi lipsindu-i o mânecă smulsă din umăr, Mircea părea scăpat dintr-o explozie. Impresie întărită şi de aspectul feţei supte, mânjite cu sânge. Trăsăturile lui extrem de mobile, rapiditatea cu care îşi schimba expresia feţei, ca şi trecerile lui neaşteptate de la o stare la alta, în jocul lui de mim talentat, pe care se distra să-l exerseze cu orice ocazie, ne făcuseră să-l numim „Nebunică”. De data asta, însă, se întrecea cu gluma. Părea într-adevăr să nu mai fie în

toate minţile, împrejurările nefiind de natură să îndemne la râs. Ce se întâmplase? Când i se spusese să-şi ia bagajul şi să iasă din celulă, Mircea fusese, ca şi noi, convins că va pleca din Zarcă.

Iluzie de scurtă durată! Ieşind pe coridor, s-a văzut înşfăcat de gardieni şi târât spre celula de alături, a cărei uşă fusese deschisă dinainte. Totodată a remarcat şi halatul alb al unui infirmier, care ţinea în mână un tub de cauciuc, o pâlnie şi o cană de metal. A înţeles ce i se pregătea, şi s-a împotrivit. Cât timp a durat rezistenţa lui, o ştiam după zgomotele pe care le auzisem, dar amănuntele bătăliei care se dăduse pe coridor, pentru a-l imobiliza, aveam să le aflăm acum. Văzând în ochii noştri şi compătimire şi îngrijorare, Mircea s-a oprit din râs ca să ne liniştească:

— Nu vă uitaţi la mine cum arăt! Să-i vedeţi pe miliţieni!

Şi iar s-a pus pe râs. Apoi ne-a făcut semn să ne apropiem şi să stăm jos lângă el, ca să ne povestească. Chiar de la primele lui gesturi de împotri-vire de a intra în celula vecină, îşi dăduse seama că gardienii primiseră dispoziţii să se abţină de la brutalitate. În aceste condiţii, chiar cu dis-proporţia numerică ce-i favoriza, sarcina miliţienilor era ingrată. Nu era lucru uşor să imobilizeze cu forţa un om care opunea rezistenţă, fără să îl brutalizeze sau să-l lovească în vreun fel. Mircea a profitat din plin de această situaţie! A dat din mâini şi din picioare, lovind în stânga şi în dreapta, unde nimerea. În învălmăşeală, în timp ce miliţienii îl trăgeau spre uşa celulei vecine, Mircea căutându-şi un punct de sprijin, se agăţa de vestonul câte unuia din gardieni şi nu-i mai dădea drumul, până ce nu-i săreau toţi nasturii. Văzând că îl privim cam neîncrezători, ca să ne dovedească că nu exagerează cu nimic isprăvile lui de pe coridor, Mir-cea s-a scotocit în buzunar şi ne-a pus dovada pe saltea: un epolet de sergent! Smulsese trofeul de pe umărul unuia din gardieni.

Faptul că le rupsese mai tuturor miliţienilor nasturii la haine şi că pe unul din ei, care îi astupase gura cu mâna ca

să nu mai strige, îl muşcase până la sânge, îi dădea atâta satisfacţie, încât ceea ce păţise el însuşi nici nu-l mai afecta. În timpul luptei corp la corp, pe care o dusese pe cori-dor, se alesese cu câteva contuzii şi cu buza crăpată, care încă îi sângera. Când în fine fusese răpus şi imobilizat, i se pusese o cămaşă de forţă, i se descleştaseră fălcile cu sila şi i se vârâse tubul de cauciuc pe gât. După ce sanitarul îi turnase în stomac lichidul din cana cu care venise, toată echipa de miliţieni se retrăsese din celulă, părăsindu-l.

Era momentul când noi încercasem să luăm contactul cu el şi când Mir-cea, neavând mâinile libere, ne bătea cu călcâiul în perete. Mircea ne-a povestit toată întâmplarea cu volubilitate şi entuziasmat de ocazia ce o avusese să-şi verse focul pe gardieni, fiind încă sub efectul excitaţiei celor petrecute. Scurt timp după aceea, însă, a adormit răpus, şi nu s-a mai trezit până a doua zi.

Dimineaţa următoare, la „număr”, când ofiţerul de serviciu l-a întrebat dacă s-a hotărât să mănânce, Mircea l-a privit doar de pe salteaua pe care stătea întins, dar n-a catadicsit să-i răspundă. La împărţirea terciului, aşa cum ne rugase, am depus gamela cu porţia lui intactă, la uşă. O oră mai târziâi, uşa s-a deschis iar. În prag a apărut ofiţerul de serviciu, care i-a spus lui Mircea să iasă afară. În spatele lui, pe coridor, aşteptau mai mulţi gardieni şi acelaşi sanitar cu furtunul şi cana în mână. De data asta, Mircea ştia la ce să se aştepte. Făcuse chiar unele pregătiri, hotărât să nu se lase hrănit de bună voie. Îşi trăsese salteaua în colţul din fundul celulei lângă fereastră. Aşezat pe ea, cu spatele la zid şi înconjurat de toate obiectele contondente pe care le putuse aduna (bocancii, pe care şi-i scosese, capacul de la tinetă şi câteva brichete de cărbune), aştepta. Încercasem să-l convingem să renunţe dacă nu la grevă, cel puţin la opoziţie, care oricum nu servea la nimic şi nu făcea decât să-i consume ultimele forţe. Argumentaţie zadarnică, în faţa încăpăţânării lui Mircea, care ne dezarma cu replicile lui: „Până nu fac rost şi de un epolet de ofiţer, nu mă las!”

Izbucnisem în râs şi renunţasem să mai insistăm, cu toate că începusem să fim serios îngrijoraţi de starea lui. Nu numai că era vizibil marcat de atâtea zile de nemâncare, cu ochii încercănaţi şi obrajii scobiţi, dar Ma-che, care îi luase de mai multe ori pulsul, constatase o neregularitate şi o slăbire a bătăilor inimii. La ordinul ofiţerului de a ieşi afară, Mircea şi-a băgat mâna într-un bocanc şi i-a răspuns zâmbind şi privindu-l batjocori-tor:

— Nu merg, decât dacă mă luaţi în braţe!

Cu numai câteva luni în urmă, o astfel de atitudine l-ar fi costat viaţa. Ofiţerul, roşu de furie, într-o tentativă de a-şi salva prestigiul, s-a întors spre noi şi ne-a ordonat:

— Puneţi mâna pe el şi scoateţi-l afară!

Sperase probabil să ne intimideze şi să-şi impună din nou autoritatea ştirbită, poate nu atât în ochii noştri, cât într-ai gardienilor de pe coridor, care asistau la scenă. În faţa

zâmbetelor noastre, fără să ne fi clintit din loc, şi mai ales a răspunsului pe care i l-a dat Paul Iovănescu, a înţeles, însă, că încercarea lui dăduse greş.

— Domnule locotenent, noi suntem deţinuţi, nu salariaţii Securităţii!

— Marş afară, bandiţilor! A răcnit la noi, ieşindu-şi din fire şi, congesti-onat la faţă, s-a întors apoi spre şeful de secţie şi i-a ordonat să ne bage în camera de alături.

— Luaţi-vă şi saltelele şi păturile! A mai strigat la noi.

Târând saltelele după noi, am ieşit pe coridor. În urma noastră, la un semn al ofiţerului, gardienii au început să pătrundă în celulă. Aşteptam încă, în faţa celulei vecine, ca şeful de secţie să ne descuie uşa, când Mircea a deschis ostilităţile. O ploaie de brichete de cărbune a răpăit în pereţi şi în uşa celulei pe care o părăsisem, ricoşând şi pe coridor. Câţiva gardieni, ferindu-şi capul cu mâinile, au ieşit îmbrâncindu-se din celulă. Dinăuntru se auzea vocea lui Mircea, care îşi însoţea fiecare zvârlitură de brichetă cu câte un epitet: „Criminalilor! Bandiţilor!”

Între timp am fost introduşi în celulă. Prin uşa închisă, am mai urmărit o vreme zgomotele înăbuşite, până ce treptat s-au potolit şi, în sfârşit, am auzit paşii gardienilor care se retrăgeau. Celula în care ne aflam, fiind de mai multă vreme nelocuită, fusese folosită ca depozit pentru surplu-sul de saltele de pe secţie. Colea Ungureanu, după ce a examinat cu vădit interes stiva de vrea zece saltele de lângă perete, s-a întors spre mine şi m-a întrebat:

— Ce zici, nasule, mă ajuţi?

Înţelesesem dinainte la ce fel de ajutor făcea aluzie, fiindcă şi mie îmi trecuse prin minte aceeaşi idee. Şi nu numai mie! Am trecut imediat la fapte, ca şi cum am fi fost înţeleşi. Eu mi-am descusut salteaua cu care venisem la unul din capete. Salteaua mea conţinea cele mai puţine paie sau, mai bine! Zis, ceea ce rămăsese din paiele cu care fusese cândva umplută. Colea, care între timp alesese din stivă tot o saltea mai goală, a vârât-o în salteaua mea! Pe

care i-o ţineam deschisă la gură ca pe un sac. Tot el, singurul posesor de ac dintre noi, mi-a cusut imediat salteaua la loc. La ultima împunsăturii de ac, le-a făcut semn celorlalţi camarazi ai noştri că rolul lor încetase şi puteau de-acum părăsi poziţia pe care o luaseră în dreptul uşii, pentru a face paravan în faţa vizetei. În numai câteva clipe, salteaua mea înghiţise pe cea! Din stivă, fără să se mai vadă nici o urmă a delictului comis.

Reîntorşi în celula noastră, aveam să ne ocupăm de salteua astfel capturată. O parte din ea a fost ruptă în fâşii, din care apoi am scos firele de bumbac din urzeală, singura sursă de aţă de cusut a deţinuţilor. Cu altă parte ne-am cârpit hainele, fie cosind petecele pe dinăuntrul lor, fie murdărindu-le în prealabil cu funingine din sobă, pentru a le camufla originea. Partea rămasă a fost ascunsă, ca rezervă, tot în saltele. Zile întregi ne-am ocupat cu cusutul şi cârpitul, până ce ne-am considerat mulţumiţi cu îmbunătăţirile aduse îmbrăcămintei noastre. Dar de disecţia saltelei şi de toată această activitate nu ne-am putut apuca decât peste câteva zile. Deocamdată, din cauza grevei lui Mireea, ne bucuram de o mult prea mare atenţie din partea pazei de pe coridor a cărei frecventă supraveghere, prin vizetă, făcea imposibilă orice activitate nepermisă.

De astădată, şeful de secţie a venit mult mai repede să ne mute iar în celula noastră, decât o făcuse cu o zi înainte cu Mircea. Cărămidaru, plantonul, depusese în faţa uşii noastre o găleată cu apă şi o cârpă, pe care gardianul ne-a spus să le luăm cu noi, ca să facem curăţenie în ce-lulă. Abia când ne-a deschis uşa am înţeles de ce voia să spălăm pe jos, când nu trecuseră decât două zile de când fusese zi de curăţenie generală pe tot celularul. Celula părea să fi fost devastată de un uragan! Soba era mutată din loc iar burlanele, descompuse în bucăţi, zăceau trântite în mijlocul camerei. Tineta fusese răsturnată iar conţinutul ei de apă şi urină vărsat pe duşumele. Miliţienii călcaseră în băltoaca

formată, stri-vind sub cizmele lor bucăţile de cărbune sfărâmate şi întinzând prin toată celula funinginea din burlanele sobei. Până şi pereţii purtau urmele ne-gre ale brichetelor, transformate de Mircea în proiectile.

Din mijlocul acestui dezastru sau, mai exact, din acelaşi colţ în care îl lăsasem, Mircea, strâns în cămaşa lui de forţă şi zâmbind provocator, l-a apostrofat pe gardianul care ne deschisese uşa:

— Adineaori fugeaţi toţi ca nişte laşi! Acum, că m-aţi legat, aveţi cura-jul să intraţi la mine!

Gardianul ne-a lăsat să intrăm şi a trântit uşa în urma noastră, fără să riposteze, ca şi cum n-ar fi auzit vorbele lui Mircea. Eram tot mai uimiţi de această comportare!

Fără să mai aşteptăm vreo încuviinţare, prima noastră mişcare a fost să-l eliberăm pe Mircea din cămaşa de forţă. Nenorocitul, într-o ultimă ati-tudine de bravadă, îşi adunase toate forţele pe care le mai avea, pentru a-l înfrunta pe gardian, când acesta deschisese uşa. Acum, zăcea sfârşit, cu respiraţia tăiată de efortul făcut, cu glasul stins, nereuşind să mai vorbească decât în şoaptă. Mache şi Paul i-au înregistrat un puls pre-cipitat, mai slab şi mai neregulat.

După ce am montat burlanele, ne-am apucat de curăţenie. În timp ce spălam pe jos, am remarcat că eram observaţi prin vizetă. Ne aşteptam ca gardianul să reacţioneze faţă de îndrăzneala ce o avusesem de a-i fi scos lui Mircea cămaşa de forţă, dar vizeta s-a închis cu aceeaşi discre-ţie cu care fusese deschisă, şi paşii gardianului s-au îndepărtat la fel de tiptil cum veniseră. Nici când am terminat treaba şi am bătut la uşă ca să dăm afară găleata şi totodată şi cămaşa de forţă, şeful de secţie n-a ridi-cat nici o obiecţie.

Mircea a rămas toată ziua întins pe salteaua lui şi cu ochii închişi. Plu-tea intre vis şi realitate. Uneori se trezea şi voia să ne spună câte ceva. Trebuia atunci să ne apropiem cu urechea de el ca să-l putem înţelege şi astfel îi simţeam respiraţia. Degaja un miros neplăcut, de acetonă. După

spusele lui Mache, era produsul descompunerii mucoasei, sub efectul sucurilor gastrice asupra pereţilor stomacului gol. Se pare că şi noi, la Oradea, miroseam la fel, dar, cum toţi eram în grevă, nu percepeam du-hoarea.

Pe cât era de slăbit şi lipsit de energie, pe atât hotărârea lui Mircea de a-şi continua greva era mai nezdruncinată. În cursul după-amiezii, am primit vizita lui Cornel Petrasievici. L-a examinat şi el pe Mircea, după care, cu voia gardianului, s-a repezit până la celula lui şi a revenit cu o seringă gata pregătită. În prezenţa gardianului, care nu-l slăbea din ochi, i-a fă-cut lui Mircea o injecţie şi a plecat fără să putem schimba cu el nici cel mai mic semn. A doua zi, când au venit iar ca să-l hrănească artificial, nu a mai fost nevoie de întreaga desfăşurare de forţe ca până atunci, Mircea nemaifiind capabil să opună vreo rezistenţă. În timp ce eram evacuaţi din celulă, de data asta fără saltele, l-am văzut pe Mircea fă-când efortul să se ridice într-un cot şi deschizând gura să protesteze. Glasul lui n-a mai parvenit până la noi pe coridor şi nici în celula de alături, unde am fost iar închişi, nu l-am mai auzit. În afară de tropăiala de cizme a gardienilor, care intraseră la el, n-am mai înregistrat alte zgomote.

După un sfert de oră am fost reintroduşi în celula noastră. De data asta era aşa cum o lăsasem, intactă, iar Mircea zăcea pe salteaua lui, fără cămaşă de forţă. Părea şi mai slăbit de puteri. După un timp, a fost agitat de spasme şi a început să vomite. Numai lichid! L-am acoperit cu toate păturile pe care le aveam, fiindcă tremura de frig. Când s-a mai li-niştit, a adormit. Mache însă a bătut la uşă şi i-a cerut gardianului să cheme ofiţerul de serviciu, care a venit neaşteptat de repede.

Ne-am dat seama că aparenta indiferenţă faţă de soarta lui Mircea era numai simulată şi că gardianul primise dispoziţie să anunţe imediat tot ce se întâmplă în celula noastră. Mache i-a explicat ofiţerului că starea lui Mircea Vueric era critică şi că necesita îngrijire medicală urgentă.

Orice întârziere îi putea fi fatală, inima slăbită putându-i ceda în orice moment.

— N-are decât să mănânce dacă vrea să nu moară! A fost primul răspuns al ofiţerului.

Prevalându-se de faptul că e doctor, Mache i-a spus că, din stadiul actu-al, Mircea nu-şi mai poate reveni, chiar dacă ar încerca să se hrănească normal. Apoi a recurs la argumentul care, în perioadele mai blânde de detenţie, părea să aibă un efect mai mare asupra cadrelor M. A. I., decât apelul la sentimentele lor umane.

— Domnule locotenent major, eu, ca medic, mi-am făcut datoria să vă aduc la cunoştinţă starea gravă a camaradului nostru. Vă sfătuiesc să ra-portaţi mai departe situaţia, pentru a nu purta responsabilitatea morţii unui om, în cazul că nu se ia nici o măsură pentru a-l salva. În caz de accident, noi vom fi martori că v-am anunţat şi cineva va trebui să răs-pundă pentru această crimă. Să nu ziceţi, atunci, că nu v-am spus!

Ofiţerul l-a ascultat până la capăt şi n-a găsit cu cale să se indigneze de avertismentul formulat de Mache. Nu l-a acuzat că a îndrăznit să-l ame-ninţe şi nici n-a luat vreo măsură disciplinară împotriva lui, cum s-ar fi întâmplat altădată. Înainte de a trânti uşa, s-a mulţumit să spună:

— N-o să mă înveţi tu, banditule, ce trebuie să fac!

Am rămas cu impresia că intervenţia lui Mache îşi produsese efectul şi ne aşteptam să-i vedem cât de curând rezultatele. Ziua s-a încheiat, însă, fără să se întâmple nimic. Abia a doua zi, puţin înainte de prânz, şi-a fă-cut apariţia un ofiţer, care din uşă i-a spus lui Mircea să-şi ia bagajul şi să iasă afară. Mircea nu mai era însă capabil nici să meargă până la ti-netă fără ajutorul nostru, dar să mai şi plece pe propriile-i picioare din celulă. Convingându-se de neputinţa lui, ofiţerul a plecat şi s-a întors după o vreme cu doi deţinuţi, purtând o targă. Înainte de a fi scos din ce-lulă şi întins pe targă, Mircea a mai avut puterea să ne întindă

mâna şi, mai mult din buze, să-şi ia rămas bun de la noi. Era emoţionat şi avea lacrimi în ochi.

Aşa mi-a rămas în amintire, alături de imaginea primei noastre întâlniri, când abia sosiţi la Cavnic, Mircea se furişase până la baraca în care eram încă izolaţi şi mi-a dat pe fereastră o pâine şi un pumn de ţigări. Nu l-am mai văzut niciodată. În anii următori, prezenţa lui în diferite închisori mi-a mai fost semnalată de câteva ori de alţi deţinuţi pe care i-am întâlnit în peregrinările mele prin lumea puşcăriilor. Mult mai târziu, când eram liber, în Bucureşti, am aflat de la alţi foşti deţinuţi, că, la scurt timp du-pă eliberare, Mircea Vueric murise, pe undeva, prin Moldova.

Ne apropiam de Crăciunul 1954. Ninsese mult. În curtea din faţa bucă-tăriei nu se mai circula decât pe pârtii întreţinute zilnic de echipe de deţi-nuţi. Zile în şir, n-am mai fost scoşi la aer din cauza zăpezii necurăţate şi troienită în curţile de plimbare ale Zărcii. Ce-i drept, nici nu duceam prea mult dorul plimbării. Răbdam destul de frig în celulă, ca să ne mai tragă inima să rebegim şi pe afară. O dată cu înăsprirea vremii, părea că şi regimul din închisoare devenise mai dur. Mâncarea se degradase trep-tat. Arpacaşul, oricât de prost ar fi fost, dar care reprezenta o hrană mai consistentă, dispăruse aproape complet din alimentaţie. Cartofii apăreau sporadic în gamelă iar fasolea, deloc. Şi carnea se rărise. Menu-ul părea să se fi stabilizat la un fel unic de mâncare: ciorbă de gogonele murate! Uneori mai puţin acre, alteori aşa de acide şi de sărate, încât, cu toată foamea, am fi renunţat să ne mâncăm porţia, dacă ciorba n-ar fi fost fier-binte. Cel puţin ne mai încălzea! Câteodată, printre gogonelele din ga-melă descopeream urme de fibre de carne de la capete de vită sau câteva bucăţi de burtă. În rest, pe suprafaţa ciorbei, nu plutea nici o steluţă de grăsime.

Şi atitudinea gardienilor se mai schimbase. Deveniseră mai vigilenţi şi parcă mai agresivi. Ne sâcâiau tot mai des la

vizetă, acuzându-ne că nu respectam regulamentul. Găseau tot felul de pretexte ca să ne bată în uşă: ba vorbeam prea tare, ba ne interziceau să stăm culcaţi în timpul zilei sau să ne plimbăm cu pătura în spinare, cerându-ne ca, de la „deş-teptare” şi până la „stingere”, păturile să fie întinse pe saltele.

Era clar că începuse să bată un nou vânt şi, ca de obicei, când regimul din închisoare se înăsprea, cei mai răi dintre gardieni se remarcau prin excesul de zel în aplicarea măsurilor şi chiar prin inventivitatea de care dădeau dovadă, pentru a ne face viaţa cât mai grea. Dacă pe tot timpul verii, gardienii se mulţumeau numai să ne amenințe când se isca câte un incident, acum, aceste amenințări se puneau în practică. Ne-am putut da seama de mai multe ori că deţinuţii din alte celule au fost trimişi la „izo-lare”, undeva la etaj. Curând aveam să aflu mai exact în ce consta izola-rea, fiind eu însumi pedepsit pentru cinci zile. Gardianul îmi atrăsese atenţia prin vizetă că vorbesc prea tare, ceea ce nici măcar nu era ade-vărat. Făcusem imprudenţa să protestez şi, câteva zile mai târziu, în di-mineaţa ajunului de Crăciun, la „număr”, ofiţerul de serviciu mi-a citit raportul făcut de gardian, care îmi ceruse pedepsirea pentru „nerespec-tarea regulamentului”, raport ce fusese aprobat de comandantul închi-sorii.

Am fost scos pe coridor şi percheziţionat la piele. Mi-au lăsat numai in-dispensabilii, cămaşa, pantalonii şi vestonul de zeghe şi, însoţit de un gardian, am urcat scările spre secţia de la etaj. Celula în care m-a închis se afla cam deasupra celei pe care o părăsisem. În afară de sobă (bine-înţeles rece) şi o tinetă fără capac, era absolut goală. Cu toată pavăza oblonului, geamurile erau acoperite de flori de gheaţă iar în celulă era de-a dreptul ger. Ca să nu îngheţ, am început să mă plimb, făcând tot-odată mişcări de încălzire cu braţele.

Pe măsură ce oboseam, am renunţat mai întâi la mişcarea braţelor iar mai apoi şi la pasul vioi, cu care pornisem. Când

m-au lăsat puterile şi n-am mai putut să-mi continui nici automatismul mersului în care in-trasem, m-am aşezat pe pragul uşii, cu genunchii la gură şi cu spatele proptit de tocul de lemn al uşii. Cel puţin, nu mă rezemam de peretele rece ca gheaţa. Cu capul plecat, cu fruntea pe genunchi şi haina ridicată cât mai sus peste cap, încercam să mă încălzesc cu propria-mi răsuflare, suflându-mi în sân. Nici asta nu era o soluţie, fiindcă aburii respiraţiei condensate îmi umezeau pantalonii la genunchi şi zeghea în dreptul gurii. După un timp, când frigul devenea insuportabil şi mă apuca tre-muratul, reîncepeam să mă plimb, până ce iar oboseam. Ciclul acesta l-am repetat timp de cinci zile, uneori şi noaptea. Peste zi, singurele variaţii interveneau la ora prânzului, când mi se dădeau 250 gr de pâine şi o gamelă cu apă caldă. Se pare că, după regulament, apa trebuia să fie sărată şi fierbinte. N-am simţit să fi fost sărată, în schimb avea gust de rugină de la gamela cu smalţul sărit, mirosea a mâncare şi vas nespălat şi nu era nici fierbinte. Chiar şi aşa, însă, lichidul călduţ în stomac îmi prindea bine şi nu mai tremuram o bucată de vreme. Către seară, am primit raţia de surcele şi brichete ca să-mi fac focul. A fost o surpriză plăcută, fiindcă nu mă aşteptam. De obicei, locurile de pedeapsă nu erau încălzite. M-am bucurat însă degeaba, fiindcă după repetate eşecuri de a întreţine focul, trebuind să înduplec de mai multe ori gardianul să mi-l reaprindă, când, în cele din urmă, a început să ardă, n-am reuşit decât să umplu celula de fum şi să fiu nevoit să deschid fereastra. E drept că, tot timpul cât m-am agitat cu făcutul focului, am uitat de frig iar apoi, până la „închidere”, m-am mai dezmorţit, stând aşezat pe sobă, al cărei capac de tablă reţinuse puţină căldură. Când s-a răcit de tot, mi-am reînceput plimbările.

La un moment dat, m-am oprit din mers ca să ascult. Mi se păruse că aud voci. Nu mă înşelasem! La început nedesluşite iar apoi tot mai dis-tincte, au început să-mi parvină voci de copii. Cântau colinde de Cră-ciun. Veneau

cântând pe o stradă ce se apropia de zidurile închisorii şi, pe măsură ce înaintau, colindele se auzeau tot mai puternic, pentru ca apoi să înceteze aproape brusc, probabil la o cotitură a drumului. În toa-te cele cinci zile cât am stat la „izolare”, o dată cu lăsatul serii, veneau şi colindătorii. Mă obişnuisem să-i aştept. Până târziu răsunau colindele de Crăciun, ridicându-se pe deasupra zidurilor înalte şi păzite ale închisorii. Purificate parcă de spaţiul străbătut şi limpezite în gerul şi liniştea nop-ţii, cântecele îmi pătrundeau în celulă atât de clare, încât înţelegeam fie-care cuvânt. După Cavnic şi Oradea, înscriam acum pe răbojul meu de puşcăriaş al treilea Crăciun pe care îl petreceam în temniţă, în Zarcă la Aiud.

Încă din primele momente de când intrasem în izolare, imediat după ce gardianul se îndepărtase, încercasem să iau contact cu celulele vecine. Din dreapta, nici un semn de viaţă! Din stânga, am primit răspuns. Mi se răspundea la fiecare bătaie în perete, dar atâta tot. Vecinul meu nu încer-ca să vorbească cu căniţa la perete. Bănuind că nu cunoaşte sistemul, am început să-mi deplasez treptat ciocăniturile de-a lungul peretelui, ca să-l fac să înţeleagă să vină la fereastră. Numai după multe stăruinţe, l-am auzit în sfârşit deschizând fereastra. Încredinţându-mă mai întâi că gardianul era tot ocupat cu împărţirea mesei la celălalt capăt al corido-rului, m-am grăbit şi eu să deschid fereastra şi dintr-o săritură m-am apucat de gratii, rămânând agăţat de ele. Măsurându-mi cu grijă vocea, ca să nu fie auzită până în curte, m-am adresat vecinului meu, începând prin a-i spune cine sunt, de unde vin şi în ce împrejurări am ajuns la etajul Zărcii. Mi-a răspuns cu o voce tremurândă, de om bătrân şi sufe-rind. A început prin a se scuza că n-a putut da mai repede curs chemării mele. Era chinuit de dureri mari reumatice şi îi venea tare greu să se mişte şi mai cu seamă să se suie la fereastră. Când mi-a spus numele, am rămas înmărmurit: era scriitorul C. Gane! În vremea evadării, cât stătu-sem ascuns în casa Haritonilor,

recitisem tocmai Trecute vieţi de doam-ne şi domniţe. Dialogul pe care l-am avut cu el a durat atâta timp cât l-au ţinut puterile să stea agăţat la fereastră.

S-a bucurat de veştile pe care i le-am dat despre nepoţii lui, Ştefan şi Gheorghe Gane, pe care îi văzusem cu un an şi jumătate în urmă, la Bucureşti. Identificându-mă al cui fiu eram, mi-a spus:

— Nici nu se putea ca fiul lui Tilică, să nu fie în închisoare! În acel moment, s-a auzit o altă voce, de la o altă fereastră:

— Bădie, mă bucur să-ţi aud glasul!

Intrusul era Radu Gyr! A urmat un schimb de urări de sărbători, după care conversaţia a încetat brusc. Se auzeau paşii gardianului pe coridor! Cu puţin înainte, C. Gane ne anunţase de altfel că nu-l mai ţin puterile să se menţină la gratii. Mă gândeam şi la efortul pe care trebuia să-l fi făcut Radu Gyr pentru a se căţăra la geam. Cu câteva luni înainte, îl vă-zusem adus în spinare de Cărămidaru, la cabinetul medical.

Cele câteva vorbe schimbate cu C. Gane, limba lui aleasă cu accent mol-dovenesc, ca şi farmecul acelui glas firav şi puţin trist vor rămâne prin-tre amintirile mele cele mai duioase din Zarcă. Altă ocazie n-am mai a-vut să-l aud pe C. Gane, dar în fiecare dimineaţă şi seară, cât am stat în izolare, l-am salutat cu câte un pumn în perete, primind şi eu acelaşi răs-puns. A treia zi (aşa prevedea regulamentul), am primit întreaga raţie de mâncare. Ciorba fierbinte de gogonele acre, de la prânz, a făcut adevărate minuni. Nu numai că m-a încălzit, dar mi-a provocat şi o dulce toropeală, încât am adormit ghemuit pe pragul de la uşă şi nu m-am trezit decât după ce m-a pătruns iar frigul. Ziua mi s-a părut mai puţin lungă. La masa de seară am fost şi mai norocos: s-a nimerit să fie un arpacaş „mai gros”, ceea ce devenise rar în ultima vreme. În seara aceea, m-am culcat sătul. Făcut covrig sub pătură am adormit şi până dimineaţa n-am simţit nici frigul, nici tăria duşumelelor.

N-aş putea spune că ultimele două zile de izolare au fost mai grele ca primele. E drept că frigul, foamea şi oboseala creşteau şi se făceau tot mai mult simţite, pe măsură ce timpul trecea, dar totodată îşi făcuse loc şi obişnuinţa cu noile condiţii, care nu mi se păreau aşa de înspăimântă-toare ca la început. Şi totuşi, a cincea zi, când am fost din nou dus în ce-lula mea de la parter, am avut impresia că mă întorc acasă. Afecţiunea cu care m-au înconjurat prietenii, de cum am intrat pe uşă, mi-a încălzit inima. Mă aşteptau cu rezerve de pâine şi turtoi din raţiile lor, îmbiindu-mă să mănânc, neştiind ce să-mi mai facă, ca să simt că sunt alături de mine. Se pare că gerul şi foamea pe care le îndurasem în izolare îşi lăsaseră amprenta şi eram mai supt la faţă şi cu ochii mai afundaţi în orbite, decât înainte de a-i fi părăsit.

În schimb, prietenii mei stăteau zgribuliţi şi cu gulerele hainelor ridi-cate, în timp ce eu, prin contrast, apreciam din plin atmosfera plăcută şi primitoare din celulă. Când s-a mai făcut şi focul, m-a cuprins o mole-şeală binefăcătoare şi un sentiment inexplicabil de profundă mulţumire. După „număr", am adormit imediat. A doua zi dimineaţa, m-am trezit bine dispus şi refăcut. Timpul a continuat să treacă la fel ca mai înainte, fără evenimente noi, doar cu o lentă, însă sensibilă înăsprire a regimu-lui.

Aşa s-a încheiat anul 1954 şi am intrat în 1955. Iarna nu se terminase încă, dar gerul se mai domolise, când mi-am făcut al doilea stagiu de cinci zile la izolare. Într-o seară, după stingere, când toţi camarazii noştri adormiseră, Titi Coşereanu şi cu mine mai stăteam încă de vorbă. Ne făcusem un fel de program de conversaţie în limba franceză în fie-care seară. Discuţiile, care uneori se prelungeau până noaptea târziu, ne foloseau amândurora, nu numai ca să ne treacă timpul mai uşor, dar şi ca exerciţiu. Titi voia să-şi perfecţionze pronunţia şi îşi mai îmbogăţea vo-cabularul, iar eu nu uitam ce ştiam. Vorbeam pe şoptite, ca să nu tulbu-răm somnul celorlalţi. Scârţâitul podelei pe coridor

ne-a dat de veste că gardianul se apropiase de celula noastră. Cu toate că ne-am dat seama că se oprise la uşă ca să asculte, curios să surprindă ce vorbim, în loc să tăcem, ne-am continuat conversaţia. De serviciu se nimerise să fie unul din gardienii cei mai nesuferiţi, care îşi făcea o plăcere din a ne sâcâi şi a ne şicana în toate chipurile. Câteva zile mai târziu, ofiţerul de serviciu ne-a citit raportul gardianului, cerându-ne pedepsirea pentru că „discu-tasem politică într-o limbă străină, ca să nu fim înţeleşi".

Primisem fiecare câte cinci zile de „regim sever" şi după ce am trecut prin ritualul obişnuit al percheziţiei, Titi a fost închis într-o celulă goală de la parter iar eu într-una de la etaj, alta decât cea în care fusesem pri-ma dată izolat. Deşi mai frig decât în celula noastră de la parter, era de-parte de a mai fi gerul pe care îl îndurasem de Crăciun. În schimb, pozi-ţia era mai dezavantajoasă, fiind foarte aproape de biroul gardianului de serviciu. Trebuia să aştept ca treaba de pe secţie să-l oblige să se înde-părteze către unul din capetele coridorului, fie la distribuirea mesei, fie la ora „programului", pentru a lua contact cu vecinii. La prima ocazie am putut stabili că, şi aici, numai celula din stânga mea era locuită. De îndată ce gardianul şi-a părăsit biroul, mi s-a bătut în perete. Vecinul meu, care luase iniţiativa, părea familiarizat cu procedeele de comuni-caţie, aşa că n-am întâmpinat greutăţi la vorbitul prin perete, cu ajutorul căniţei de băut apă. M-am prezentat şi i-am explicat că fusesem pedep-sit cu cinci zile de izolare. Vecinul meu se numea Fleischer şi era sio-nist. Era de câteva luni de zile complet singur, celulele din stânga şi dreapta lui fiind goale. Eram primul locatar al uneia din ele şi totodată primul om cu care stătea de vorbă de când ajunsese în Zarcă.

Vecinul meu era foarte vorbăreţ şi chiar puţin exaltat. Am pus aceste apucături pe seama efectului singurătăţii prelungite. Cu întreruperile de rigoare, când gardianul era în apropiere, ne-am reluat conversaţia de câte ori a fost posibil, în toate cele cinci zile cât am fost vecini. Mi-a

povestit o mulţime despre el şi despre ţelurile mişcării sioniste. Timpul mi-a şters din memorie amănuntele, dar esenţialul l-am reţinut: Fleischer era unul din şefii importanţi ai mişcării sioniste din România, având legături directe cu cercurile din Israel. Fusese arestat şi anchetat la Ministerul de Interne. După primele zile în care nu lipsiseră brutalităţile obişnuite, an-cheta luase brusc o altă întorsătură. Din acea zi, fusese tratat cu toate menajamentele posibile, în ceea ce privea condiţiile de detenţie, iar an-cheta luase aspectul unor conversaţii civilizate cu diverşi civili din Mi-nisterul de Interne, de altă calitate şi alt rang decât al anchetatorilor obiş-nuiţi. Dedusese, şi chiar i se dăduse de înţeles, că pentru el interveniseră autorităţile israeliene, cu care se purtau tratative la un alt nivel decât al Ministerului de Interne. Apoi brusc, într-o bună zi, fără nici o explicaţie, fusese scos din celulă, suit într-o maşină şi transportat la Aiud, în Zarcă. Privilegiile şi menajamentele de care se bucurase în subsolul de la Inter-ne încetaseră. Era supus regimului general al celor din Zarcă. Cu câteva excepţii totuşi: nu fusese tuns în cap şi i se dăduse voie să poarte în con-tinuare barbă şi mustăţi. De câteva ori fusese vizitat de comandantul în-chisorii, care se informase personal de sănătatea lui.

Fleischer era fără îndoială un caz special. Numai faptul că se afla în Zarcă, fără să fi fost condamnat, constituia o curiozitate cu totul ieşită din comun. Fleischer pretindea că fusese adus în Zarcă pentru a i se pierde urma şi pentru a se asigura secretul absolut în jurul persoanei lui. Susţinea că la Ministerul de Interne, sistemul de izolare nu era perfect impermeabil şi că, prin anumite persoane „prietene”, din chiar cadrele ministerului, transpiraseră veşti despre el în exterior. În acest fel, servi-ciile israeliene fuseseră în permanenţă informate despre el. Acum, de când fusese mutat în Zarcă, nimeni nu mai ştia nimic de soarta lui şi asta îl îngrijora. Era convins că, dacă tratativele

pentru răscumpărarea lui eşuau, risca să fie lichidat într-un fel sau altul de Securitate, fiindcă ştia prea multe. De aceea, credea el, se luaseră aceste măsuri de izolare ab-solută, pentru ca la nevoie să-l facă să dispară discret, fără a lăsa vreo urmă. Singura lui salvare, în această eventualitate, era spargerea zidului secretului din jurul lui. În acest scop, mă ruga insistent, şi mi-o amintea zilnic, să le vorbesc tuturor deţinuţilor cu care voi avea ocazia să iau contact despre prezenţa lui în Zarcă. Răspândind vestea existenţei lui în Aiud, informaţia va fi transmisă de la om la om, intrând în circuitul obişnuit de difuzare a ştirilor printre deţinuţi şi astfel se va şti unde se află. În cele din urmă, informaţia va ajunge şi la urechea prietenilor, care vor putea interveni pentru el.

Povestea lui Fleischer era plină de mistere şi lacune. Era evident ca nu îmi spusese totul şi că trecuse multe lucruri sub tăcere. Cu toate astea, am fost convins de buna lui credinţă şi i-am promis că nu voi uita să-i satisfac dorinţa, dacă voi avea ocazia şi voi scăpa eu însumi din Zarcă.

Făgăduiala mea era sinceră şi pornea din toată inima, deşi la ora aceea nu întrevedeam nici o speranţă s-o pot aduce la îndeplinire. Nu puteam împărtăşi decât prietenilor mei din celulă cele discutate cu Fleischer, şi cu asta, vestea existenţei lui avea să rămână tot între zidurile Zărcii. Şi totuşi, n-a mai trecut mult şi mi s-a oferit ocazia să mă pot ţine de cu-vânt! Încă de la prima noastră convorbire, când îi spusesem că eram pe-depsit cu cinci zile de „arest sever”, Fleischer mă anunţase că îmi va da în fiecare zi sfertul lui de pâine. Mi-a explicat că atunci când va fi scos cu tineta la W. C. Va depune raţia lui de pâine într-o ascunzătoare de la fereastra încăperii. Când îmi va veni şi mie rândul să fiu scos la „pro-gram” n-aveam decât să scot mâna printre gratii, în partea dreaptă a ferestrei, unde pe faţa exterioară a zidului se află o adâncitură. Acolo voi găsi pâinea! Cu toate protestele mele, Fleischer a insistat să accept, spu-nându-mi că este o obligaţie elementară, ca în această

situaţie să ne aju-tăm reciproc. Trebuie să ne considerăm fraţi nu numai de suferinţă, dar şi de luptă, pentru că nutrim, fiecare pentru ţara lui, aceleaşi idealuri, fiind şi unul şi altul naţionalişti şi deci pe aceeaşi parte a baricadei. Mi-a vorbit mult şi cu înflăcărare despre comunitatea noastră de vederi şi ali-anţa naturală care trebuie să ne unească. Am mai încercat să rezist ofer-tei, declarându-i că nu voi ridica pâinea, chiar dacă o va lăsa la W. C. Răspunsul lui a venit prompt:

— Am jurat că îţi voi lăsa zilnic porţiile mele de pâine. Dacă nu le vei lua, bucăţile se vor acumula în acel spaţiu nu prea încăpător şi vor fi descoperite de gardian. Procedând aşa, nu vei ajuta decât la desconspira-rea ascunzătorii, privând în viitor pe alţi deţinuţi să se folosească de ea!

Am fost silit să capitulez. Timp de cinci zile, cu regularitate, am găsit porţia lui de pâine la locul pe care mi-l indicase. Ajutorul lui Fleischer mi-a prins bine şi cele cinci zile de izolare în care n-am mai răbdat de foame au fost mai suportabile. Abia după ce m-am întors în celula mea de la parter şi le-am povestit camarazilor mei cele petrecute, ne-am ex-plicat atitudinea şi sensul vorbelor lui Fleischer: Fleischer mă socotise membru al Mişcării legionare! De aceea îmi vorbise ca un naţionalist israelian care se adresează unui naţionalist român!

La câtăva vreme după revenirea mea în celula de la parter, nu ştiu nici azi datorită cărei întâmplări, Fleischer a fost scos la plimbare în curticica de sub fereastra noastră. Atunci, prin gaura oblonului, l-am văzut pentru prima şi ultima oară. L-am identificat imediat, fiind singurul deţinut din Zarcă care purta barbă şi nu era tuns. Gestul lui de a-mi fi cedat raţia lui de pâine, când eu nu primeam de mâncare, a căpătat în ochii mei o nouă dimensiune, când l-am văzut cum arăta. Era mult mai slab ca mine, aproape scheletic!

Într-una din zilele acelui început de an 1955, când încă nu se desprimă-vărase, Titi şi cu mine am fost scoşi din Zarcă.

Cu păturile în cap, ţinându-ne de mână şi conduşi de un gardian, am tra-versat curtea, refăcând în sens invers drumul pe care îl parcursesem cu aproape un an în urmă. Când ni s-au luat păturile din cap, ne aflam într-o cameră mare, pe care la prima vedere n-am recunoscut-o. Era ace-eaşi cameră de tranzit în care stătusem câteva zile, înainte de a fi fost repartizaţi în Zarcă. De-a lungul peretelui erau înşirate vreo şapte-opt saltele proaspăt umplute cu paie, fiecare prevăzută cu o pătură. Într-un colţ, o tinetă, iar într-altul, un hârdău cu apă de băut. Duşumelele putre-zite şi îmbibate de urină, pe care le apucasem la sosirea noastră din Ora-dea, fuseseră înlocuite iar acum în încăpere domnea un puternic miros de motorină, care în închisoare era strâns asociat cu noţiunea de curăţe-nie. Rămaşi singuri, ne-am trântit pe saltele, stăpâniţi de mereu aceeaşi stare de spirit, specifică tuturor transferurilor dintr-o închisoare într-alta. Pe de-o parte regretam despărţirea de prietenii pe care îi lăsasem în urmă, pe de altă parte eram excitaţi de necunoscutul ce ne stătea în faţă. Un amestec de mulţumire că părăsim o închisoare de care ne săturasem, de curiozitate pentru cea în care vom fi transferaţi şi totodată de îngrijo-rare faţă de incertitudinea şi surprizele ce ni le rezerva viitorul. Totuşi, dorinţa de schimbare şi de nou predomina şi ne făcea să înlăturăm din gând pericolele necunoscute ce ne pândeau şi să privim cu optimism înainte.

În tot cursul dimineţii, uşa s-a deschis de mai multe ori, gardianul introducând de fiecare dată câte un nou deţinut, destinat transportului ce se pregătea. Către prânz numărul nostru crescuse până la un efectiv de 20-25 de deţinuţi, aduşi din toate secţiile Aiudului. Erau reprezentate toate categoriile de deţinuţi, de toate culorile politice, de toate vârstele şi cu cele mai diferite condamnări. Nici o trăsătură care să fie comună tuturor celor aduşi în camera de tranzit, care să ne dea vreo indicaţie asupra criteriilor de selecţie şi să putem astfel să ne facem vreo idee asupra destinaţiei

noastre. Cam pe la ora prânzului, s-a prezentat un ofiţer cu o listă de nume. Cei strigaţi au fost scoşi din cameră. Am dedus că au plecat cu o primă dubă. Mai rămase serăm în cameră vreo şase-şapte inşi.

După prânz uşa s-a deschis iar unul din deţinuţi, strigat pe nume de gar-dian, a fost scos afară. Puţin după aceea au răsunat lovituri de ciocan pe nicovală. Apoi deţinutul, căruia i se bătuseră lanţuri la picioare, a fost adus înapoi. Zornăitul lanţurilor pe cimentul de pe coridor ni s-a părut mai impresionant, ca de obicei. Când i s-a deschis uşa şi deţinutul a in-trat în celulă, am înţeles de ce. Nu mai văzusem niciodată, până aci, ase-menea lanţuri! Brăţările care îi cuprindeau gleznele păreau un fel de manşetă de mânecă de cămaşă. Aveau vreo 15 cm lăţime şi erau prevă-zute cu câte două rânduri de găuri, aşa că i se bătuseră câte două nituri la fiecare picior, iar grosimea fierului din care fuseseră forjate era de apro-ximativ 2 cm!

Ceea ce le întrecea, însă, pe toate era lanţul propriu-zis! Cu toate că des-tul de lung (între 80 cm şi 1 m), nu avea mai mult de cinci verigi pe toa-tă lungimea. Cinci verigi uriaşe! Fierul rotund din care erau confecţio-nate avea un diametru de 3 cm. Verigile aveau forma şi dimensiunea ce-lor pe care le văzusem deseori la mare, la lanţurile de ancoră ale şalupe-lor pescăreşti. Arătau cam aşa.

Vă puteţi închipui cu ce dificultate păşea omul căruia i se bătuseră lan-ţurile, la fiecare pas fiind obligat să târască după el asemenea greutate. După el a urmat Titi. Şi el a avut aceeaşi soartă. Apoi mi-a venit şi mi-e rândul. Plutonierul m-a condus în biroul de la capătul secţiei. Arătând spre mormanul de lanţuri din mijlocul camerei, mi-a spus râzând:

— Alegeţi, bă, încălţămintea care ţi se potriveşte, să nu zici pe urmă că te strâng pantofii!

Trăgând nădejde să găsesc nişte lanţuri mai puţin grele, am început să răscolesc în grămada de fiare din faţa mea. Erau însă unele mai grozave ca altele şi toate acoperite de

rugină, de parcă ar fi fost îngropate în pă-mânt. Renunţasem să mai caut şi mă pregăteam să iau unul la întâmpla-re, când mi-au căzut ochii pe un lanţ aruncat într-unul din colţurile camerei.

Gardianul mi-a surprins privirea şi a început iar să râdă:

— Degeaba te uiţi la alea. Sunt număr mic, de damă! Le-au mai încercat şi alţii şi nu i-au cuprins la gleznă!

I-am cerut să-mi permită totuşi să le încerc şi eu. Probabil, bine dispus de propriile lui glume, mi-a dat voie. Nu numai că lanţul cu pricina era foarte uşor şi subţire, dar, spre mirarea gardianului, mă şi cuprindea la glezne. De-aci înainte cunoşteam procedura: m-am aşezat pe jos şi ridi-cându-mi pe rând picioarele la înălţimea nicovalei, mi-am potrivit pe ea urechea fiecărei brăţări. Gardianului nu-i rămânea decât să introducă ni-turile în găurile respective şi să le turtească din câteva lovituri de ciocan. Învăţasem regula de la alţi deţinuţi mai vechi: cu gardianul să colaborezi numai când îţi bate lanţurile! Trebuie să-l ajuţi la nituitul lanţului, ca să nu rişti vreo lovitură de ciocan greşită, care să-ţi zdrobească fluierul piciorului.

La întoarcerea spre celula de tranzit, în comparaţie cu zăngănitul surd pe care îl făcuseră predecesorii mei, lanţurile mele sunau pe cimentul coridorului ca nişte zurgălăi de sanie. Titi m-a felicitat pentru norocul ce-l avusesem, dorindu-mi totodată să n-am parte de o călătorie prea lungă într-o dubă aglomerată, în care să fiu obligat să stau în picioare. Îngrijorarea lui era justificată: brăţările lanţurilor îmi cuprindeau glez-nele, fără să lase prea mult spaţiu între fier şi tibie. Ori, în condiţiile în care se făceau de obicei transporturile de deţinuţi, din cauza căldurii şi supraaglomerării dubelor, picioarele ţi se umflau în aşa hal, încât lanţu-rile prea strimte ajungeau să-ţi pătrundă în carne! Din fericire, de astă dată n-a fost cazul!

Între timp, fiecare în celulă încerca să-şi adapteze câte un dispozitiv, ca-re să-i uşureze mersul şi să-l apere de rosăturile şi loviturile ce i le pro-vocau greutatea fiarelor pe

care trebuia să le poarte. Cu cele mai felurite cârpe şi bucăţi de pânză, provenind din petecele de pe haine sau din sa-crificarea poalelor sau mânecilor cămăşilor, deţinuţii îşi bandajau glez-nele sau înfăşurau chiar brăţările de fier, pentru a-şi feri picioarele de contactul direct cu metalul. Toţi îşi legaseră câte o bucată de sfoară de veriga de la mijlocul lanţului. Celălalt capăt al sforii îl ţineau în mână, ridicând lanţul de la pământ în timpul mersului, pentru a nu fi nevoiţi să târască după ei toată greutatea ce le atârna de picioare.

Nu-mi mai aduc aminte de numele celor cu care am stat în ziua aceea în camera de tranzit. Toţi erau vechi puşcăriaşi şi petrecuseră mai mulţi ani în Aiud. Unii lucraseră în fabrică şi la diferite munci interioare, a-vând astfel posibilitatea să fie mai informaţi despre cele ce se petreceau în închisoare, decât Titi şi cu mine, care trăiserăm în izolarea ermetică a Zărcii. De la ei am aflat că, de câteva luni de zile, aveau loc mari miş-cări de deţinuţi în toate închisorile din ţară. Ministerul de Interne hotărî-seră o nouă repartizare a deţinuţilor în penitenciare.

Conform acestui plan, Aiudul era destinat legionarilor. Indiferent de motivul pentru care fusese condamnat, de încadrarea primită la proces şi de cuantumul pedepsei, deţinutul căruia i se stabilise apartenenţa la Mişcarea legionară avea să-şi execute sentinţa în penitenciarul Aiud. În închisoarea din Piteşti erau expediaţi cei condamnaţi pentru „înaltă tră-dare”, indiferent ce politică ar fi făcut. Excepţie făceau doar legionarii, la care calitatea de membri ai mişcării prima şi erau trimişi, cum am spus, la Aiud. Cei condamnaţi pentru „organizaţie politică subversivă” sau „organizaţie împotriva ordinei sociale” (cum li se mai spunea), cu caracter Naţional Ţărănist, Naţional Liberal sau Social Democrat, erau repartizaţi la o închisoare din vestul Transilvaniei. (Nu-mi amintesc da-că la Arad, Oradea sau Dej). Ulterior, în 1956, la izbucnirea revoluţiei din Ungaria, din cauza apropierii de frontieră, au fost mutaţi în cea mai

mare grabă în închisoarea din Botoşani, la celălalt capăt al ţării.

Deţinuţilor condamnaţi tot pentru „organizaţii subversive”, dar fără co-lorit politic de partid, ca şi „frontieriştilor” sau celor închişi pentru „dis-cuţii duşmănoase” şi tot felul de alte culpe minore li s-a stabilit, ca loc de executare a pedepsei, penitenciarul din Gherla.

Lagărele de muncă forţată pentru deţinuţii politici fuseseră desfiinţate sau erau pe cale de a fi desfiinţate. La cele trei mine de plumb de la Ba-ia Sprie, Cavnic şi Valea Nistrului avuseseră loc manifestări de indisci-plină. La Baia Sprie, mai ales, deţinuţii au organizat o grevă a foamei de mari proporţii, protestând împotriva tratamentului inuman la care erau supuşi şi refuzând să mai intre în mină.

Din cauza situaţiei politice externe (între care Conferinţa la vârf de la Geneva) şi a opiniei publice internaţionale, pe care, în acea vreme, regi-mul părea să vrea s-o menajeze, Ministerul de Interne n-a ripostat cu represaliile obişnuite. A preferat să renunţe la munca forţată. La Baia Sprie, s-a petrecut un fenomen deosebit, pe care mulţi deţinuţi îl consi-derau ca fiind motivul principal care a determinat Ministerul de Interne să ia măsura noilor repartizări în penitenciare. Iată ce s-a întâmplat: cu ocazia pregătirilor de desfiinţare a lagărului de la Baia Sprie, deţinuţii au fost adunaţi în curtea lagărilui, unde o comisie alcătuită din ofiţeri de Securitate urma să stabilească componenţa loturilor destinate transfe-rului. Li s-a ordonat mai întâi legionarilor să se grupeze într-o parte a curţii. O dată această separaţie făcută, unul din ofiţerii din comisie, că-ruia i se pusese în faţă o masă cu toate dosarele deţinuţilor din lagăr, a trecut la verificarea identităţii fiecărui condamnat. A început cu teancul de dosare, purtând menţiunea: „legionar”. Luând pe rând fiecare dosar, striga numele respectivului deţinut, care trebuia să strige „prezent”, să iasă din rând şi să se apropie de masă. Urmau

apoi obişnuitele întrebări: Prenumele? Data şi locul naşterii? Tata? Mama? Condamnarea?

După ce ofiţerul constata că răspunsurile corespund cu datele din dosar, deţinutul interogat era trimis într-una din barăci şi era strigat un altul. Când şi ultimul dosar de legionar a fost verificat, pe locul din curte, un-de fuseseră adunaţi cei din această categorie, mai rămăsese încă un grup destul de important de deţinuţi.

Uimit, ofiţerul i-a întrebat:

— Voi sunteţi tot legionari, bă?

— Da! I s-a răspuns.

Întorcându-se către plutonierul de la grefă, ofiţerul i-a reproşat că nu i-a adus toate dosarele legionarilor. Plutonierul i-a replicat că absolut toate dosarele deţinuţilor se află pe masă. Bănuind că dosarele legionarilor nestrigaţi se rătăciseră în celălalt teanc, ofiţerul a inversat procedeul fo-losit până aci. Făcând semn unuia din deţinuţii din grup să iasă din rând, l-a întrebat cum îl cheamă şi a început să-i caute numele în teancul de dosare ale „nelegionarilor". Găsindu-i dosarul, a urmat interogatoriul obişnuit. Toate datele declarate de deţinut corespundeau celor consem-nate în hârtii. Nedumerit, ofiţerul a răsfoit de mai multe ori dosarul şi, în cele din urmă, i s-a adresat deţinutului care aştepta:

— Aici nu scrie că eşti legionar!

— Eu nu ştiu ce scrie la dumneavoastră, d-le ofiţer, dar eu ştiu că sunt legionar!

— Dacă ai declarat la anchetă că eşti legionar, ar trebui să fie scris şi în dosar!

— La anchetă n-am declarat!

— Cum n-ai declarat? De ce ai ascuns, bă, „organelor noastre" adevă-rul! S-a răstit la el ofiţerul.

— Pentru că atunci nu eram legionar!

Spre consternarea întregii comisii, deţinutul a declarat că de când i-a ob-servat şi cunoscut mai îndeaproape pe legionari în închisoare, şi-a însu-şit credinţa lor şi se

consideră şi el legionar. Prin atitudinea lui, de-aci înainte, va încerca să se dovedească demn de a face parte din Mişcarea legionară şi speră să fie acceptat în rândurile ei. Ar fi o cinste pentru el să fie recunoscut ca legionar. Revenindu-şi din surprinză şi pentru a curma scena penibilă creată de aceste declaraţii făcute în faţa întregului lagăr, ofiţerul l-a trimis pe deţinutul care vorbise în baracă şi i-a făcut semn următorului din grup să se apropie. Dar, fiecare pe rând, cum a fost chemat la identificare, a spus acelaşi lucru:

— Am devenit legionar în închisoare!

Se spunea că îngrijorarea provocată de acest eveniment de la Baia Sprie a determinat regimul să treacă la separarea pe categorii a deţinuţilor în închisori, izolându-i cu aceasta ocazie pe legionari la Aiud, spre a pre-veni astfel pe viitor influenţa lor asupra celorlalţi şi a împiedica prozeli-tismul. Punerea în aplicare a acestei măsuri dăduse mult de furcă Minis-terului de Interne. Verificarea miilor şi miilor de dosare şi trierea a tot atâţia deţinuţi din zecile de puşcării din ţară, operaţie executată de o ar-mată întreagă de funcţionari, gardieni şi ofiţeri din administraţia peni-tenciarelor, a îmbrăcat aspectul specific al tuturor campaniilor pe scară mare pe care le întreprindea regimul comunist în toate domeniile. Executarea ordinului s-a întins pe o perioadă de mai multe luni de zile, provocând un haos de nedescris în toate închisorile. Zi şi noapte se sor-tau dosare şi se întocmeau liste, după care erau triaţi deţinuţii, mutaţi dintr-o celulă în alta, de la un etaj la altul şi izolaţi pe categorii, în aştep-tarea transferului spre închisorile de destinaţie. Zilnic se constatau gre-şeli la selecţionarea sau repartizarea deţinuţilor şi, pentru a le corecta, se făceau alte liste şi alte mutări, care generau şi ele alte erori. Toată aceas-tă pritoceală de oameni făcea ca numărătoarea de dimineaţă şi de seară să se repete de câteva ori, până când, în fine, efectivul deţinuţilor din ce-lule să coincidă cu cel din inventarul de la grefă.

În ziua în care se anunţa sosirea vagonului-dubă, deţinuţii selecţionaţi pentru transfer erau scoşi din porţie la bucătăria închisorii, urmând, la plecare, să primească hrană rece pentru drum. Deseori, însă, vagonul era aşa de încărcat cu deţinuţi de la alte închisori pe unde trecuse, încât, cu tot binecunoscutul lor zel de a înfrânge legile spaţiului şi volumelor corpurilor, gardienii nu reuşeau să comprime mai mult conţinutul uman al dubei. În acest caz, nemai-încăpând în vagon, lotul de deţinuţi era adus înapoi în închisoare unde trebuia să aştepte trecerea dubei următoare. În ziua aceea, nefigurând, în efectivul închisorii pentru care fuse-seră scoase raţiile de alimente din magazie, deţinuţii nu primeau de mâncare. De asemenea, cei cărora li se bătuseră lanţuri pentru transfer rămâneau cu ele la picioare, până ce venea viitoarea dubă, ceea ce putea dura câteva săptămâni.

La fel păţeau şi când ajungeau la puşcăria de destinaţie: ne fiind cuprinşi în numărul deţinuţilor din noua închisoare, în ziua sosirii nu primeau de mâncare.

Incapacitatea şi ignoranţa gardienilor, începând de la dificultăţile pe care le aveau cu operaţiile de numărătoare, calculele simple de adunare şi scădere, şi până la greutatea de a descifra şi transcrie numele deţinuţilor din dosare pe diferite liste, producea un fel de reacţie în lanţ de greşeli, care păreau să se succeadă la nesfârşit. Spiritul de organizare al cadrelor superioare ale închisorilor, începând de la comandant şi până la ultimul ofiţer de serviciu, nu era nici el la înălţime. Dispoziţiile contradictorii, pe care le dădeau, ordinele şi contraordinele care se încrucişau, nu făceau decât să stârnească şi mai multă confuzie în mintea simplă a gardie-nilor. Am încercat să schiţez dificultăţile şi problemele cu care au fost confruntate cadrele din administraţia închisorilor cu ocazia punerii în aplicare a dispoziţiilor primite. Nimeni n-ar putea însă contabiliza chinurile prin care au trecut miile şi miile de deţinuţi în toată această peri-oadă, începând cu faza de pregătire a loturilor,

urmată de cea a transfe-rului propriu-zis şi încheiată cu încarcerarea lor în închisoarea de desti-naţie. Părea că niciodată această uriaşă mişcare de migraţie a puşcăriaşilor, de la o închisoare la alta, nu-şi va găsi sfârşitul. Şi, totuşi, după câteva luni de activitate haotică, dar urmărită cu perseverenţă, scopul a fost atins. Deţinuţii, în cele din" urmă, despărţiţi după criteriile cerute, se aflau fiecare la închisoarea categoriei lui. Totuşi, unele erori de selec-ţie aveau să persiste ani de zile, astfel încât, mai în fiecare închisoare se găseau rătăcite câteva exemplare dintr-o altă categorie decât cea speci-fică penitenciarului respectiv.

Pot spune că şi de data asta, Titi şi cu mine am avut un dram de noroc. Punctul de criză al marilor transferuri în masă trecuse. Nu numai atât, dar a doua zi, când am fost duşi la gara din Aiud, unde pe o linie moartă ne aştepta vagonul penitenciarului, am fost băgaţi în camera mare a du-bei. Celulele mici erau ocupate cu deţinuţi de drept comun. Mai mult: în încăperea în care am fost introduşi nu se aflau decât trei deţinuţi şi tot drumul până la Bucureşti l-am făcut în această formaţie de cinci. Era un adevărat lux să călătoreşti în asemenea condiţii, cu mijloace de transport ale Ministerului de Interne. Aşa ceva nu ni se mai întâmplase şi, de-aici înainte, de câte ori ne aminteam de acest episod, vorbeam de voiajul nostru cu „vagonul ministerial." E drept că până la Bucureşti am făcut două zile şi două nopţi. Ataşaţi la diferite trenuri sau zăcând ore în şir pe câte o linie moartă, am parcurs un circuit prin mai tot Ardealul. La fieca-re oprire pe traseu, erau urcaţi sau coborâţi deţinuţi de drept comun din penitenciarele locale.

Celula noastră n-a fost afectată de aceste mişcări. Ne-am putut bucura în voie şi de spaţiu şi de aer şi mai ales de compania celor trei tovarăşi de drum. De cum intrasem pe uşa camerei din dubă, mă îmbrăţişasem cu unul din ei. Era Costache Teofănescu, pe care îl lăsasem la Cavnic când avadasem. Pe ceilalţi doi, Costache Magearu şi Ludoşan, nu-i cu-noscusem până atunci.

După cele două zile de călătorie împreună, nu i-am mai întâlnit nicioda-tă. După aproape doi ani, aveam ocazia să aflăm de la un martor ocular tot ce se întâmplase la Cavnic în urma evadării noastre. Teofănescu ne-a povestit în amănunt ce se petrecuse în noaptea evadării şi ne-a relatat despre regimul de represalii la care fuseseră supuşi ulterior, din cauza fugii noastre. Cu toate acestea, în afară de câţiva turnători notorii, putând fi număraţi pe degetele unei singure mâini, care s-au desolidarizat public de acţiunea noastră, absolut toţi deţinuţii din lagăr au fost de partea noastră. Unii îşi ascundeau sentimentele, nearătându-şi satisfacţia pentru a nu risca să cadă victime furiei administraţiei, care se dezlănţuia la cel mai mic pretext. Alţii, însă, au luat atitudine făţişă, mergând până la a-i sfida pe ofiţerii lagărului, manifestându-şi deschis solidaritatea cu noi şi mulţumirea că evadarea noastră reuşise. Aceştia din urmă au dat loc la câteva incidente, care s-au soldat cu consecinţe grave, administraţia ri-postând cu bestialitate la provocările lor, pentru a stârpi spiritul de răz-vrătire care mocnea în lagăr.

Cazul lui Gioga Parizianu a stârnit o indignare generală, tensiunea în lagăr crescând şi mai mult. Când într-o zi, ofiţerul politic le-a spus deţi-nuţilor, cu intenţia de a-i timora, că toţi evadaţii fuseseră prinşi şi îm-puşcaţi, Gioga i-a spus că nu crede, ţinând să adauge că se bucură de re-uşita evadării noastre şi că se roagă pentru noi, să ajungem acolo unde trebuie, ca să povestim tot ce se întâmplă cu oamenii în închisorile co-muniste.

Gioga a fost întrerupt cu o lovitură de vergea de fier în cap de pe urma căreia multă vreme s-a crezut că îşi va pierde definitiv vederea la unul din ochi. Plin de sânge, Gioga Parizianu a fost dus la infirmerie iar ofiţe-rul politic s-a îndreptat spre poarta lagărului, însoţit de murmurul surd şi ameninţător al deţinuţilor care asistaseră la scenă. Tot în acele zile, Eu-gen Bişoc l-a bătut crunt în mină pe Silvestru, unul din binecunoscuţii turnători, devenit după evadare

„maestru” pe una din galerii. Bişoc, la rându-i, a fost bătut de gardieni, pus în lanţuri şi băgat la carceră. Mai multe incidente de acest fel s-au succedat într-un climat de încordare crescândă, mergând până la marginea răzvrătirii, ţinută în frâu numai de reacţiile tot mai brutale ale administraţiei, pe măsură ce şi în rândurile ei creştea nervozitatea. Neobişnuită să aibă de-a face cu o rezistenţă din partea deţinuţilor, necum cu un spirit mai agresiv şi de revoltă, metodele de terorizare utilizate până aci pierzându-şi din eficacitate, administraţia se simţea dezarmată în faţa noului curent care se născuse printre deţi-nuţi. Pe măsură ce înăsprea represaliile, opoziţia deţinuţilor creştea şi ea.

Sufla un nou vânt prin lumea care popula lagărele, un vânt care dăduse naştere şi evadărilor de la cele două mine de plumb şi care avea să se propage şi la a treia (la Baia Sprie stârnind progresiv proteste, greve şi refuzul de a mai munci). Aceste acţiuni, coroborate cu o situaţie interna-ţională care silea regimul la concesii, au dus în cele din urmă la desfiin-ţarea lagărelor şi a muncii forţate pentru deţinuţii politici.

S-a renunţat la un procedeu, pentru a se recurge la altul, scopul rămî-nând acelaşi: lichidarea deţinuţilor politici! De la distrugerea fizică di-rectă, brutală şi mai rapidă din lagărele de muncă forţată, s-a trecut la u-na şi fizică şi psihică, mai subtilă şi mai lentă, în celule. S-au dezvoltat noi metode, mai perverse, pentru că erau mai puţin vizibile. Timpul, ca-re lucra în dezavantajul nostru şi în favoarea regimului, i-a permis aces-tuia să facă un pas înapoi, pentru ca, câţiva ani mai târziu, când conjunc-tura politică i-a fost din nou prielnică, să recupereze terenul pierdut şi să înfiinţeze iar lagăre de muncă forţată. De data asta nu mai erau Canalul şi minele de plumb, ci Delta Dunării şi Balta Brăilei. Dar toate astea, Teofănescu le-a aflat ca şi noi, mai târziu, pentru că părăsise Cavnicul înainte de desfiinţarea definitivă a lagărului. Fusese transferat la altă în-chisoare

ca inapt de muncă. I se pusese diagnosticul de pelagră, care du-pă câte ştiu este o boală datorată subnutriţiei şi lipsei de vitamine. La penitenciarul unde ajunsese, i se dăduse un oarecare tratament medical, însă sporadic şi insuficient, ceea ce nu-i ameliorase starea. Avea faţa şi mâinile tumefiate, cu pielea uscată, care se excuama ca nişte solzi. Aspectul nu era plăcut la vedere. În schimb, odihna din închisoare îi prinsese bine. Cu toată alimentaţia mai frugală, se mai refăcuse fizic du-pă munca istovitoare din minä, care-i depăşea puterile. La evadare, îl lăsasem foarte slăbit şi peste măsură de extenuat.

Dacă până aci, făcând bilanţul, socotisem evadarea un eşec, toţi cei ce participaserăm la ea fiind prinşi şi având numai slaba mângâiere de a fi încercat şi a fi reuşit în prima parte a acţiunii, acum, după ce Teofănes-cu ne-a povestit cele petrecute în lagăr, mi-am dat seama că fuga noas-tră fusese altfel estimată de camarazii noştri rămaşi la Cavnic. E drept că, neştiind că până la urmă vom fi cu toţii prinşi, reuşita acţiunii noastre îi bucurase, iar pe noi ne admirau pentru curajul avut. Ceeea ce provo-case însă o ridicare a moralului, tocmai în momentul în care asupra la-gărului se abătuseră rigorile represaliilor, era faptul că deţinuţii văzuse-ră în evadarea, petrecută aproape sub ochii lor, mai mult o înfrângere a Securităţii şi a „sistemului”, decât o simplă tentativă a noastră de a ne salva. „Sistemul” atât de perfect şi Securitatea, cu reputaţia ei de infaili-bilitate, îşi pierduseră dintr-o dată aceste faime. Se dovediseră vulnera-bile. Şi încă în punctul unde le stătea toată tăria şi toată mândria: efica-citatea pazei ridicate în jurul „bandiţilor” şi absoluta lor izolare de restul lumii! Ori, nu numai că măsurile de pază se arătaseră defectuoase şi re-ţeaua fusese străpunsă, dar, în urma noastră, mai lăsasem şi un gardian legat fedeleş şi cu căluş în gură. O adevărată crimă de Les majestate!

Se prăbuşise astfel şi mitul uniformei M. A. I. Intangibile. Tot orgoliul şi respectabilitatea uniformei M. A. I., impuse

prin teroare şi clădite pe ba-zele unei false invulnerabilităţi, se dărâmaseră dintr-odată, arătându-i slăbiciunea.

Pe scurt, administraţia lagărului, atât de arogantă şi sigură pe ea, se aco-perise de ridicol iar evadarea noastră căpătase valoare de simbol. Securitatea suferise o înfrângere şi-şi pierduse prestigiul. Evadarea era privită ca un succes al tuturor deţinuţilor de la Cavnic. Dacă cu timpul, prin represalii continue şi teroare, administraţia a sfârşit prin a înăbuşi atmosfera entuziastă care se crease, iar deţinuţii au renunţat la actele de bravadă inutilă, supunându-se în aparenţă disciplinei tot mai severe, to-tuşi flacăra de optimism a continuat să ardă mocnit iar prestigiul atotpu-terniciei şi invulnerabilităţii Securităţii a rămas definitiv ştirbit. Povestea evadărilor de la Cavnic şi Valea Nistrului s-a răspândit în toate închisorile, amplificându-se şi deformându-se, intrând cu vremea în pa-trimoniul de legende al lumii deţinuţilor. În toate variantele care s-au dezvoltat, evadaţii apăreau ca nişte adevăraţi eroi, dar ceea ce se subli-mă în primul rând, când se vorbea de acţiunea lor, era mereu exprimat la fel: „Şi-au bătut joc de Securitate!”

De multe ori în decursul anilor, în timpul transferurilor cu duba de la o închisoare la alta, mi s-a întâmplat să fiu întrebat de câte un deţinut ne-cunoscut, dacă e adevărat că sunt unul din cei care a evadat de la mină. Confirmându-i faptul, eram pus mai întâi în situaţia penibilă de a face fa-ţă unor priviri pline de admiraţie iar, mai apoi, de a-mi dezamăgi inter-locutorul, atunci când îi corectam varianta evadării pe care o cunoştea el. De obicei, aceste variante erau atât de înfrumuseţate şi se îndepărta-seră într-atât de adevăr, încât, de multe ori, nu mai aveau decât prea pu-ţine asemănări cu acţiunea la care participasem.

Oricât de liniştitoare ar fi fost pentru conştiinţă relatările lui Teofănescu, din care reieşea că cei rămaşi la Cavnic după evadare nu ne reproşaseră nici un moment suferinţele îndurate din cauza noastră, un anumit senti-ment de

culpabilitate m-a urmărit întotdeauna. Mai cu seamă că, de fie-care dată când acest subiect revenea în discuţie, gândul mă ducea la bu-nii mei prieteni, Alecu Caranica şi Gheorghe Gache, care în primul mo-ment acceptaseră cu atâta entuziasm propunerea mea de a participa la evadare, pentru ca a doua zi să se dezică. Fiind legionari, se consulta -seră cu ai lor şi ajunseseră la concluzia că nu aveau dreptul să se anga-jeze într-o acţiune personală, care să atragă asupra camarazilor lor re-presaliile de prevăzut din partea administraţiei. Renunţaseră, deci, să încerce să-şi recapete libertatea, pentru a nu se face vinovaţi de suferin-ţele ce s-ar abate asupra camarazilor lor. Cu toate astea, când după eva-dare, ei înşişi au avut de îndurat consecinţele actului nostru, nu ne-au făcut niciodată nici un reproş. Dimpotrivă, au fost cu tot sufletul alături de noi şi s-au rugat pentru reuşita până la capăt a acţiunii pe care o între-prinsesem, considerând ca un act de elementară solidaritate cu noi să nu se plângă de asprimea regimului ce li se aplica. Cerându-i mai multe a-mănunte despre Alecu Caranica, de care eram foarte legat, am simţit o reticenţă din partea lui Teofănescu. Insistând, acesta şi-a manifestat ui-mirea pentru interesul pe care i-l purtam, insinuând că nu l-ar merita şi că probabil nu-i cunoşteam antecedentele de student trecut prin „ree-ducare”.

Indignat, i-am spus că îl cunosc foarte bine, că suntem prieteni, că mi-a povestit grozăviile prin care a trecut şi că nu i se poate reproşa nimic. Scăpase din „reeducare” nealterat sufleteşte şi era un om integru. Teofănescu mi-a răspuns printr-un rechizitoriu implacabil la adresa tu-turor celor ce trecuseră prin „reeducare”, considerându-i pe toţi lipsiţi de caracter. După el, toţi dăduseră dovadă de o slăbiciune inadmisibilă, dar mai ales cei care fuseseră în frăţiile de cruce (cazul lui Alecu Caranica), prin comportarea lor îşi pierduseră definitiv nu numai demnitatea, dar decăzuseră şi din calitatea de membri ai tineretului legionar. Pentru el, niciunul nu mai prezenta nici

un fel de încredere, deoarece deveniseră colaboratori ai administraţiei şi acum nu erau nimic altceva, decât nişte agenţi ai ofiţerului politic, infiltraţi printre noi. Erau pervertiţi şi irecu-perabili. Am sărit ca ars în apărarea lui Alecu Caranica, de a cărui ones-titate nu mă îndoiam. Aş fi vrut să-i dovedesc acest lucru, mărturisin-du-i că Alecu ştiuse dinainte de planul nostru de evadare şi chiar voise să meargă cu noi şi că nu suflase nimănui nici o vorbă, dar m-am stăpî-nit, fiindcă şi eu jurasem, să nu divulg niciodată acest secret.

Să-l acuze de a fi „turnător" era nu numai o nedreptate flagrantă, dar mi se părea de-a dreptul o afirmaţie odioasă şi iresponsabilă, mai ales din partea unui om ca Teofănescu, pe care îl apreciasem altfel. Nu mă aş-teptam din partea lui la o intransigenţă dusă până la absurd şi mai ales la o judecată atât de sumară. Vehemenţa cu care îşi susţinea verdictul ne-cruţător era de-a dreptul înfricoşătoare. Când îl cunoscusem în Jilava, cu doi ani în urmă, Teofănescu îmi câştigase simpatia şi apoi admiraţia şi respectul, pentru felul în care îmi vorbise despre ataşamentul la crezul lui legionar, căruia îşi dedicase întreaga viaţă. Mi se arătase atunci pro-fund credincios, neclintit în convingerile lui, drept şi nepripit în jude-carea altora şi mai ales blând şi îngăduitor când era vorba să condamne. Nu mai recunoşteam acel spirit de omenie, de resemnare în suferinţă şi de înţelegere pentru slăbiciunile celorlalţi, în asprul, crudul şi neiertăto-rul judecător de acum.

Înainte ca discuţia noastră să se învenineze mai mult, Costache Magea-ru, care asistase la ea, vădit interesat, a intervenit cu mult tact la mo-mentul potrivit, potolind spiritele. Pe un ton ponderat, cu o voce plăcută şi cu un pronunţat accent moldovenesc, i s-a adresat lui Teofănescu:

— Dragă Costache, cred că n-ai dreptate!

Spre uimirea mea, în loc să aibă efectul gazului turnat peste foc, vorbele lui Magearu au adus acalmie. Abia mai târziu, în cursul anilor de puşcă-rie, am aflat cit de

respectat era Costache Magearu printre legionari şi ce ascendent avea asupra camarazilor lui. Datorită ţinutei lui exemplare de-a lungul lungilor ani de închisoare, cu blândeţea, modestia şi lipsa lui de ostentaţie îşi câştigase stima tuturor.

Contrar lui Teofănescu, fără să se erijeze în mentor sentenţios, Costache Magearu şi-a dezvoltat punctul de vedere, pornind de la câteva principii simple, pe care şi-a sprijinit întreaga argumentaţie: înţelegere pentru su-ferinţa altuia, ajutorarea aproapelui, spiritul de camaraderie, datoria ce-lor mai în vârstă de a întinde o mână părintească atât de necesară celor mai tineri atunci când îi încearcă deznădejdea. Considera că cine nu tre-cuse prin încercările cumplite ale „reeducării" nu avea dreptul să judece şi să arunce primul piatra. Dimpotrivă, avea datoria să ajute victimele scăpate din acel diabolic experiment. Să-i ajute pe acei tineri să-şi regă-ească echilibrul sufletesc zdruncinat, să se redreseze fizic şi moral. Era convins că puteau fi recuperaţi, că nu-şi pierduseră definitiv însuşirile omeneşti, că trăiau numai o profundă tulburare psihică. Numai arătându-li-se dragoste, prietenie, ajutor şi încredere, li se putea dovedi că acele valori, în respectul cărora fuseseră crescuţi, nu sunt numai vorbe goale şi înşelătoare. Numai aşa puteau fi ajutaţi să-şi recapete echilibrul şi în-crederea. Îndoielile strecurate în minte prin spălarea creierului se vor ri-sipi şi apele tulburate ale sufletelor lor schingiuite se vor limpezi.

Am încercat să rezum cele spuse. Regret că nu pot reproduce, întocmai, splendida lecţie de bun simţ şi înţelegere omenească, ce se desprindea din vorbele spuse domol şi fără patimă de Costache Magearu. Cu toate că nu avusese loc nici o discuţie în contradictoriu şi nu-i făcuse nici un reproş direct, prin simpla expunere a punctului său de vedere, Magearu îşi arătase totala dezaprobare pentru poziţia adoptată de Teofănescu. Efectul asupra acestuia a fost de-a dreptul surprinzător, Teofănescu dân-du-i dreptate

lui Magearu şi recunoscând că fusese o greşeală din partea lui să-i judece aşa de aspru, şi în bloc, pe toţi cei ce trecuseră prin „ree-ducare”. De fapt, spunea el, nu voise decât să mă prevină pe mine, care eram mai tânăr şi mai neexperimentat, să fiu prudent cu studenţii ce fu-seseră la Piteşti şi la Gherla şi, înainte de a le acorda încredere, să mă asigur mai întâi că nu sunt dintre cei rămaşi în continuare sub influenţa şi în serviciul ofiţerului politic. Mi-am dat seama cât de greu îi venea lui Teofănescu să retracteze tot ceea ce spusese şi nu înţelegeam de ce o fă-cea. Fără să trădeze vreo satisfacţie în faţa capitulării lui Teofănescu, tot Magearu l-a ajutat să depăşească momentul penibil prin care trecea, adresându-ni-se amândurora:

— Iertaţi-mă că v-am întrerupt discuţia, dar am intervenit numai ca să evit o neînţelegere. N-aş fi vrut ca dl. Ioanid să rămână cu o impresie greşită despre Alecu Caranica, cu care am înţeles că e prieten. Îl cunosc eu însumi pe Alecu, şi pot spune că e un băiat bun şi cinstit, care a su-ferit mult şi căruia nu i se poate reproşa nimic! Cu aceste cuvinte, subi-ectul s-a încheiat şi Costache Magearu a schimbat vorba.

Am reţinut acest episod, din cauza decepţiei nemărturisite pe care mi-a provocat-o Teofănescu, atât prin cele susţinute cât şi prin felul în care reacţionase la intervenţia lui Costache Magearu. Îmi dezvăluise nişte trăsături, pe care nu i le bănuisem la Jilava când îl cunoscusem. Ţineam la imaginea pe care mi-o făcusem cu acea ocazie despre el şi n-am vrut să-i aduc nici o modificare, străduindu-mă să-mi păstrez nealterate, admiraţia şi respectul ce mi le inspirase atunci.

Au trecut apoi anii şi uitarea, ajutată de dorinţa de a nu-mi strica impre-sia ce mi-o făcusem despre Teofănescu, s-a aşternut peste discuţia noas-tră din dubă. Reuşisem să resping deziluzia care mă încercase, dar tim-pul n-a spulberat niciodată complet o urmă de îndoială ce mi se strecu-rase în suflet. Cu toate astea, chiar aşa, puţin umbrită de discuţia noastră din dubă, probabil că, până la

urmă, figura lui Teofănescu mi-ar fi rămas totuşi întipărită în minte, aşa cum mi se înfăţişase prima oară la Jilava, dacă mulţi ani mai târziu nu ne-am fi întâlnit din nou. Cu acea ocazie, aveam să adaug nişte trăsături mai precise portretului lui Costache Teo-fănescu.

Deocamdată, datorită lui Magearu, unicul incident fusese înlăturat iar restul călătoriei noastre a decurs într-o atmosferă destinsă şi amicală. Tovarăşii mei de drum fiind vechi puşcăriaşi aveau multe de povestit, aşa că timpul ne-a trecut uşor, uitând aproape că aveam lanţuri la picioa-re şi că hrana rece era departe de a ne astâmpăra foamea. Renunţasem să ne mai întrebăm, unde suntem duşi şi nu ne mai gândeam la ce ne va aduce ziua de mâine. Contactul cu realitatea l-am reluat în staţia Basa-rab, înainte de Gara de Nord, când vagonul nostru a fost decuplat şi gar-dianul ne-a strigat, prin vizetă, să ne pregătim de coborâre. Transbordarea din vagonul-dubă în duba-automobil s-a făcut după tipi-cul obişnuit, printre două rânduri de securişti, cu pistoalele automate spre noi, strigându-ne să ne grăbim, să ţinem capul în pământ şi să nu vorbim.

Ne-am urcat în duba-automobil, trasă lângă linii. Uşile s-au închis şi du-ba a pornit. Cu aproape trei ani în urmă, venind de la Piteşti, făcusem acelaşi drum, striviţi ca sardelele şi sufocându-ne de căldură, lipsă de aer şi înghesuială. Acum, nu eram decât cinci inşi. Prin ventilatorul din pla-fon, care funcţiona când duba era în mişcare, pătrundea aerul rece de a-fară. Tot drumul am tremurat de frig. Când duba a părăsit străzile pavate ale oraşului, rulând cu viteză mai mare pe o şosea desfundată şi plină de gropi, mi-am amintit cu regret de prima călătorie făcută pe acelaşi drum. La fiecare hârtoapă, eram aruncaţi dintr-o parte într-alta a încăpe-rii. Neavând nici un punct de sprijin şi nici de ce ne agăţa, ne pierdeam echilibrul iar mişcările de redresare, pe care le făceam pentru a nu că-dea, ne erau împiedicate de lanţurile care ne răneau picioarele. Nici aşe-zaţi pe jos nu reuşeam să ne menţinem pe loc. La fiecare hop sau curbă a

şoselei, ca şi la fiecare frână sau înclinare a vehicolului, alunecam pe planşeul de tablă lucioasă, izbindu-ne de pereţii metalici ai dubei.

La prima călătorie, în 1952, nu păţisem aşa ceva. Cei câţiva zeci de deţi-nuţi înghesuiţi atunci în dubă, făcând o masă compactă, fenomenul nu putuse avea loc din lipsă de spaţiu liber. Cu toate că ni s-a părut intermi-nabil, cred că drumul n-a durat nici o oră. Chinurile noastre echilibristi-ce s-au sfârşit după o ultimă cotitură, cu o alunecare, din care ne-am o-prit claie peste grămadă, în peretele dinspre partea din faţă a dubei.

Duba cotise brusc la dreapta, coborâse o pantă scurtă, dar destul de în-clinată şi se oprise în faţa porţii „Fortului Nr. 13 – Jilava". Încă de când plecasem din staţia Basarab, pentru noi această destinaţie nu mai era o surpriză. Ştiam deja că vom fi duşi ia Jilava. Tovarăşii noştri de călăto-rie, care de-a lungul anilor de închisoare, făcuseră de mai multe ori acest drum, îl recunoscuseră încă de la primele sute de metri parcurşi. Teofănescu şi Magearu ne enumeraseră chiar străzile pe nume, în timp ce duba avansa pe traseu.

După o destul de lungă aşteptare, uşa dubei s-a deschis şi ni s-a spus să coborâm. În loc să fim, însă, duşi spre poarta de intrare în fort, făcându-ni-se semn cu ţevile armelor întreptate spre noi, am fost conduşi pe par-tea stângă a drumului, spre o clădire mică şi foarte joasă, care, în 1952, când trecusem prima dată prin Jilava, nu fusese încă construită. Am fost introduşi pe unica uşă a căsuţei. O singură mică deschizătură, prevăzută cu gratii, dar fără geamuri, care ţinea loc de fereastră, lăsa să intre prea puţină lumină ca să putem vedea din primul moment interiorul. Înainte ca ochii să ni se adapteze la întuneric, am simţit frigul şi mirosul de fe-cale din încăpere. Treptat, ochii ni s-au obişnuit: ne aflam pe un fel de coridor foarte îngust şi numai de câţiva metri lungime, din care, pe una din laturile lui, se făceau mai multe celule extrem de mici. Uşi nu a-veau. La capătul coridorului, două tinete fără capace,

care nu mai fu-seseră de multă vreme golite. Erau pline ochi, iar cei care trecuseră înaintea noastră pe aici, nemaiputându-le utiliza îşi făcuseră mai întâi nevoile în imediata lor apropiere, iar apoi, treptat, tot mai departe. De aci, sursa mirosului pestilenţial, care ne izbise la intrare. Am bătut de mai multe ori în uşă, cerând fie să ni se dea deşertăm tinetele, fie să ni se dea una goală. Ne-am ales numai cu răspunsurile binecunoscute de „Lasă gura!" sau „Nu mai bate!"

Am renunţat deci, ajungând la concluzia la care ajunseseră şi cei ce tre-cuseră înaintea noastră prin această încăpere şi am făcut şi noi ca ei. Am mai stat o bună bucată de vreme în mizeria din acea „cameră de tranzit", până ce am fost introduşi pe poarta fortului. Dincolo de poartă, am fost dezbrăcaţi şi perchezionaţi iar, apoi, conduşi de ofiţerul de serviciu, am pătruns până în miezul fortului, în secţia cunoscută sub denumirea de „Reduit". „Reduitul" avea douăsprezece camere. Primele patru aveau o singură uşă de acces dinspre coridor şi comunicau între ele, motiv pentru care li se spunea: „camera unu-patru". La fel şi ultimele patru, care se chemau: „camera nouă-doisprezece". Celelalte erau camere separate şi erau numerotate cu 5, 6, 7 şi 8. Am fost băgaţi în camera 8.

În afară de coteţele de la poarta fortului, din care tocmai fuseserăm scoşi, Jilava mai suferise şi alte amenajări şi operaţii de înfrumuseţare. Se făcuseră reparaţii pe coridoare, acolo unde tencuiala căzuse de igra-sie. Până şi modelul decorativ tradiţional al Jilavei (celebrele lalele roşii) fusese din nou pictat, formând brâul de separaţie între partea de sus a pe-retelui, proaspăt văruită, şi partea de jos, vopsită în negru, cu vopsea de ulei. Cea mai importantă măsură de modernizare consta însă în desfiinţarea priciurilor. Fuseseră înlocuite cu paturi de fier de tip cazon. Jilava era acum mobilată ca toate închisorile din ţară şi îşi pierduse o parte din aspectul ei de puşcărie primitivă, fără să reuşească însă să devină, prin asta, un penitenciar

modern. Fără vechile ei priciuri, cu lemnul lor scri-jelat de tot felul de răbojuri, nume şi inscripţii, descifrate şi completate de fiecare nou-venit cu propriile-i date, Jilava mi se părea mutilată. La prima mea trecere prin Jilava, fusesem impresionat de zidurile ei groase şi umede, de bolţile şi galeriile subterane cu miros de pivniţă, de un fel de farmec de temniţă de castel medieval. Acum, din cauza zidurilor re-parate, a pereţilor cârpiţi şi proaspăt văruiţi şi mai ales a dispariţiei pri-ciurilor, nu-i mai regăseam atmosfera de altătată şi parcă o regretam.

Nu era nimic morbid în acest simţământ de părere de rău! Jilava fusese singura închisoare în care, o dată împins într-una din celulele ei şi uşa ferecată în urma mea, avusesem senzaţia de a fi scăpat de orice suprave-ghere. Ochiul şi urechea temnicerului nu te mai puteau urmări în adânci-mea hrubelor, în semiobscuritatea cotloanelor ascunse vederii de schelă-ria priciurilor, în spatele cărora unghiurile moarte îţi ofereau un adăpost şi o siguranţă, pe care în alte închisori nu le găseai. Senzaţia de a fi per-manent supravegheat, a acelui ochi care nu-ţi lăsa o clipă de răgaz, vio-lându-ţi intimitatea cea mai strictă, tot timpul şi în orice ungher te-ai fi aflat, te făcea să trăieşti sub obsesia vizetei. Nimic anormal, deci, că tân-jeam după vechea Jilavă, cu toate neajunsurile ei, dar cu marele avantaj de a nu fi trăit sub această tensiune. Totuşi, dracul nu s-a arătat a fi chiar aşa de negru cum mi l-am închipuit la început. Camerele erau mult prea mari, lumina prea slabă şi înghesuiala prea mare, pentru ca supraveghe-rea prin vizetă să fie eficace.

De cum am intrat în celulă, am devenit centrul interesului general. În jurul fiecăruia din noi s-a făcut cerc. Unii din noi şi-au găsit prieteni şi cunoştinţe. Din cei aproximativ şaizeci de inşi din cameră, n-am întâlnit nici un cunoscut. A urmat obişnuitul schimb de informaţii cu cei care ne înconjuraseră, pentru care eram purtătorii ultimelor veşti din Aiud.

Fiind punctul obligatoriu de trecere al oricărui deţinut aflat în transfer, fie că era în drum de la o puşcărie la alta, fie că era dus la o nouă anche-tă la Securitate sau trimis înapoi la penitenciarul de la care plecase, Jila-va era cea mai bine informată închisoare din ţară. Obişnuiam să spunem că toate drumurile duc la Jilava. Aici se centralizau toate veştile din lu-mea închisorilor, un adevărat furnicar aflat în perpetuă mişcare. Cei trei tovarăşi ai noştri de drum n-au tăcut decât să completeze cu veşti proas-pete, din reduit şi fabrică, ultimele informaţii primite din Aiud de la cei sosiţi în Jilava cu duba precedentă. Relatările lui Titi şi ale mele au stâr-nit un interes deosebit. Veneam din Zarcă, de unde rareori transpirau veşti. Zidurile ei erau mute. Zarca nu era afectată de acest du-te-vino permanent, caracteristic celorlalte închisori. Prin noi, în acel moment, s-a deschis o supapă şi o parte din secretele ei, păzite cu atâta grijă, au ieşit la iveală şi s-au răspândit, purtate din gură în gură, în toate închiso-rile. Cei din Jilava, au aflat astfel de la noi numărul aproximativ al deţi-nuţilor din Zarcă, şi o bună parte din numele lor. Le-am vorbit de lotul Pătrăşcanu, de supravieţuitorii din guvernul Antonescu, de C. Gane, de Radu Gyr, de amiralul Măcelaru, de Greceanu etc. Am pomenit cu această ocazie şi de Fleischer, care-mi dăduse zilnic bucata lui de pâine cât timp fusesem pedepsit fără mâncare în celula de la etajul Zărcii.

Pentru prima oară după aproape doi ani, de când trăiam sub regimuri speciale de izolare, în ancheta la Securitate, la Oradea şi în Zarcă, aflam acum de la cei din Jilava o mulţime de lucruri noi, care se petrecuseră în acest răstimp cât lipsisem din circuitul obişnuit al închisorilor. Eram mai lacomi de informaţii ca niciodată şi nu pridideam cu întrebările despre nenumăraţii prieteni lăsaţi la mină, despre regimul din Jilava şi din alte închisori, despre situaţia politică externă etc. Aşa am aflat, printre alte-le, că vestitul comandant al Jilavei, Maromet, după ce ani de zile depu-sese în această slujbă un zel şi o cruzime neînchipuită

în chinuirea deţi-nuţilor, îşi primise răsplata de la stăpânii lui. Nu-şi pierduse numai sluj-ba, dar se pare că executa acum o condamnare de drept comun, pentru furt şi afaceri cu obiectele de valoare ale deţinuţilor (ceasuri, inele etc.) depuse la grefa închisorii. Noul comandant al închisorii era maiorul Gheorghiu. Din ziua apariţiei lui, regimul se schimbase brusc în bine. Mâncarea se îmbunătăţise substanţial, se luaseră anumite măsuri de igi-enă, deţinuţii erau scoşi săptămânal la duşuri şi zilnic la plimbare. Şi în-grijirea medicală se făcea simţită. Noul comandant inspecta zilnic toate cotloanele fortului şi îşi făcea apariţia prin celule, informându-se de ne-cesităţile deţinuţilor. Obişnuia să le asculte cu răbdare doleanţele, ară-tându-se binevoitor faţă de plângerile lor şi satisfăcându-le cererile (în limitele permise de regulament, spunea el).

Încă din primul moment, a făcut deţinuţilor o bună impresie şi şi-a creat reputaţia de a fi omenos, fiindcă se arătase binevoitor şi le vorbea cu blândeţe şi politicos. Toţi se mirau, cum de un asemenea om putuse ajunge în cadrele M. A. I. Şi, mai cu seamă, comandant de închisoare. Nu a durat însă mai mult de câteva zile şi misterul a fost elucidat şi, o dată cu aceasta, a căzut şi masca de cumsecădenie a comandantului. Câţiva din deţinuţii mai vechi, care trecuseră prin Gherla anilor reeducării, aflându-se în trecere prin Jilava, îl recunoscuseră. Noul comandant al Jilavei nu era altul decât fostul comandant de la Gherla din acele tim-puri. Toţi cei care fuseseră închişi la Gherla îl cunoşteau, fiindcă una din plăcerile lui Gheorghiu era să primească personal loturile de deţinuţi care soseau în închisoarea lui. Era bine cunoscut pentru discursul de pri-mire pe care ţinea să-l rostească în faţa noilor-veniţi. Asista la descărca-rea din dubă, la încolonarea lor în curtea închisorii şi la apelul nominal, înconjurat de gardieni înarmaţi cu ciomege şi îşi începea tirada invaria-bil, cu aceleaşi cuvinte:

— Ştiţi, bă, bandiţilor, unde sunteţi aici?

Desigur, nu era decât o întrebare retorică, la care nu aştepta vreun răs-puns, pentru că continua:

— Aici sunteţi la Universitatea Gherla!

La ce se referea comandantul aflau nenorociţii în zilele următoare, când intrau în procesul de „reeducare”, iar ce fel de bestie sadică putea fi Gheorghiu, aflau mai târziu, în cursul detenţiei, când aveau ocazia să în-capă pe mâinile lui.

Acelaşi om se prezenta acum sub o nouă înfăţişare la Jilava. A mai tre-cut un timp şi, datorită deţinuţilor în tranzit prin Jilava, provenind din diferitele închisori din ţară, s-a aflat că, departe de a fi o excepţie, cazul maiorului Gheorghiu constituia, de fapt, numai aspectul din Jilava al unui întreg plan de bătaie, aplicat de Ministerul de Interne la toate peni-tenciarele din ţară. O dată cu hotărârea de a îmblânzi tratamentul, din în-chisori şi de a da o aparenţă de legalitate regimului impus deţinuţilor politici, se procedase la o rotaţie a comandanţilor de penitenciare. Toţi comandanţii de închisori primiseră dispoziţii să-şi schimbe comportarea în conformitate cu această nouă linie. Aşa se făcea că bruta de Gheor-ghiu de la Gherla se prezentase la Jilava cu privirea blândă şi zâmbetul pe buze. Şi la fel ca el, şi ceilalţi, în închisorile unde fuseseră mutaţi.

Bineînţeles că după o vreme, dispoziţiile s-au schimbat iar zâmbetele au dispărut şi s-a revenit la „normal”. Deocamdată, însă, sub această primă parte a domniei lui Gheorghiu, aveam să profităm şi noi de pe urma îm-bunătăţirilor aduse în viaţa de toate zilele a deţinuţilor din Jilava. Era vorba mai ales de o hrană mai consistentă, de respectarea zilnică a tim-pului de plimbare şi de o vizibilă reţinere a gardienilor de a mai abuza de puterile discreţionare ce le avuseseră până atunci. Făceau eforturi vă-dite să respecte noile dispoziţii: să nu bată, să nu înjure, să ni se adrese-ze în mod civilizat.

Continuându-mi turneul de informare printre paturile celulei, am cunos-cut o serie de inşi, pe care ulterior nu i-

am mai întâlnit niciodată. Mi-a-duc astfel aminte de Ovid Vlădescu. Un bărbat încă tânăr şi arătând foar-te bine. Reţin doar că ocupase o funcţie în guvernul Antonescu şi că fu-sese arestat de relativ scurtă vreme, cu toate că era condamnat în lipsă şi căutat. Stătuse ascuns, ani de zile, într-un spaţiu amenajat în spatele u-nui perete dublu, dacă nu mă înşel, în propria-i casă. Am mai descoperit în celulă pe Aristide Blank. Era în vârstă, dar se ţinea foarte bine. Mi-am amintit de pozele văzute în ziarele din vremea copilăriei mele. Era nes-chimbat ca figură şi purta aceiaşi ochelari cu ramă groasă, neagră. Era îmbrăcat cu un costum gri, milles-points la două rânduri, din stofă en-glezească de pe vremuri, în stare încă destul de bună. Nici el nu era de multă vreme închis. Mi-a povestit de tata, pe care îl cunoscuse. Ştia că şi eu îl cunoscusem pe fiul său, când eram elev în primele clase de liceu. Îl chema Milenco iar noi copiii îi spuneam, în derâdere, Şmilenco. Bătrânul Blank s-a înduioşat vorbindu-mi de fiul lui, pe care nu mai tră-gea nădejde să-l revadă. Era mândru de el, dar şi decepţionat, în acelaşi timp, de calea pe care o apucase în viaţă. Mi-a povestit că îl trimisese la studii în străinătate, unde îl surprinsese războiul. Milenco devenise cetă-ţean american, se înscrisese voluntar în armată, participase ca ofiţer în trupele generalului Patton la campania din Europa, fiind decorat pentru fapte de arme.

Din ultimele veşti pe care le avea de la el, înainte de arestare, aflase că Milenco îşi descoperise o înclinaţie spre literatură şi publicase chiar o primă carte, care avusese succes. Bătrânul Blank îmi spunea că era amă-rât că fiul lui nu rămăsese în „tradiţia familiei”, că nu voise să-şi facă o „carieră ca om de bancă”. Mai ales, nu-şi putea explica „spiritul mili-tarist” care-l anima pe Milenco.

— Mă simt ca o găină care a clocit un ou de raţă! Îmi spunea el.

Tot aici, l-am mai cunoscut pe dr. Topa, renumitul chirurg, care conti-nuase să-şi practice meseria ca medic deţinut, la

spitalul penitenciarului din Aiud, operând în condiţiile cele mai precare şi salvând zeci de vieţi. Îşi făcuse un bun renume în lumea închisorilor, pentru abnegaţia cu care îşi îngrijea camarazii, câştigându-şi stima tuturor. Pe lângă vârsta lui des-tul de înaintată, era marcat şi de uzura anilor de închisoare. Mi-a spus că suferea teribil de foame. M-a impresionat felul lui firesc de a vorbi şi atitudinea lui modestă, dar demnă. Vecin cu el de pat, era un personaj foarte straniu ca înfăţişare, care-mi atrăsese atenţia încă de când intra-sem în celulă. Mi-aducea aminte de tablourile care-i reprezentau pe sol-daţii lui Napoleon în timpul retragerii din Rusia. Purta pe cap un passe-montagne, prin a cărui deschizătură nu i se vedea decât ovalul feţei. Pielea zbârcită, gălbejită şi pergamentoasă a obrajilor părea de mumie. Îmbrăcămintea lui bătea toate recordurile pe care le întâlnisem până aci în puşcărie. Originea pieselor vestimentare era greu de identificat: un mozaic de petice de diferite dimensiuni şi culori, provenind din efecte penale şi civile, cusute între ele sau legate cu sfori, acolo unde se pe-treceau. Ar fifost un costum de clown, dacă n-ar fi intervenit un factor omogenizant al acestui neînchipuit amalgam de petice felurite: murdă-ria! Hainele erau aşa de soioase, încât toate acele petice cândva multico-lore erau uniformizate într-o culoare greu de definit. Ca o completare la prezentarea personajului, o ultimă originalitate: purta mănuşi! Dar, ce fel de mănuşi! Împletite din lână, porneau de la cot, fiind trase peste mâneca hainei şi se opreau pe la jumătatea degetelor, lăsând ultimele două falange libere.

Chiar şi pentru ochii unui puşcăriaş, a cărui noţiune despre igienă su-ferise ajustările cerute de condiţiile de viaţă ce i se ofereau, personajul reuşea să fie respingător de murdar. Am aflat mai târziu de la alţi deţi-nuţi, că, în zilele de baie, omul recurgea la tot felul de subterfugii, pre-textând fie o criză de sciatică, fie simulând o răceală cu febră, numai ca să nu se spele. Nimeni din celulă nu-şi aducea aminte să-l fi văzut vreo-dată făcând duş. Nu se

putea spune că în celulă era cald, totuşi tempera-tura nu justifica aspectul de membru al vreunei expediţii polare, sub care se prezenta omul, încotoşmănat cum era în zdrenţele lui, nelăsând să i se vadă decât faţa şi vârful degetelor.

Cât priveşte rostul mănuşilor speciale pe care le purta, l-am descoperit la ora prânzului. Cu vârful degetelor care-i ieşeau din mănuşi, s-a apucat să-şi sfărămiţeze sfertul de pâine pe o cârpă întinsă cu grijă pe pat. Cred că operaţia a durat mai bine de o oră iar la capătul ei, pâinea redevenise aproape făină. Dr. Topa ne-a prezentat unul, altuia. Era generalul Costi-că Niculescu, fost şef al Casei militare la Palatul regal.

Am încercat să stau de vorbă cu el, dar n-am reuşit să înjghebez vreo conversaţie. Omul părea obsedat numai de problema supravieţuirii, pre-ocupările lui limitându-se la cele mai simple expresii ale existenţei: îm-brăcămintea care să-l apere de frig, mâncarea ca să nu flămânzească, şi inevitabilele ei urmări fiziologice! Nu mi-am putut da seama, dacă sta-rea lui de abrutizare era rezultatul senilităţii sau efectul detenţiei. Poate amândouă!

O altă figură îţi mai atrăgea privirile, distingându-se de cei din jur, prin mersul marţial cu care se plimba prin cameră. Numele acestui bătrân impozant era Flondor. Ultimul nume de care îmi mai amintesc, din scur-ta mea şedere în acea celulă, este al lui Tăzlăuanu. Un tânăr blond, slab şi înalt, cu care, schimbând câteva cuvinte, am descoperit că aveam cu-noştinţe comune. Fusese condamnat pentru tentativă de trecere fraudu-loasă a frontierei, cu un avion care făcea cursa Bucureşti-Iaşi. Se pare că însuşi pilotul şi iniţiatorul complotului de fugă, fusese agentul pro-vocator al Securităţii.

Ştiusem de această tentativă de fugă. Eram încă liber când avusese loc şi cazul fusese discutat în cercul nostru de cunoştinţe, deoarece printre cei arestaţi se afla şi Toto Mitache, vărul unui foarte bun prieten al meu. După câteva

săptămâni de anchetă, Toto fusese eliberat. Ne-a povestit că scăpase nemaltratat din anchetă şi că nu i se putuse dovedi intenţia de participare la fugă, fiindcă avusese un alibi pentru a-şi justifica acea că-lătorie la Iaşi. Tânărul Tăzlăuanu mi-a povestit că toţi ceilalţi arestaţi fu-seseră bătuţi la ancheta de atunci şi pretindea că Toto Mitache acceptase să colaboreze cu anchetatorul, plătindu-şi, cu această atitudine, preţul libertăţii.

Cât eram încă liber, auzisem spunându-se despre Toto că ar fi „turnător". În acele vremuri de teroare, însă, când Securitatea reuşise să strecoare suspiciunea în mintea oamenilor, astfel de reputaţii se stabileau cu mul-tă uşurinţă. Necunoscându-l bine pe Tăzlăuanu, n-am luat de bună afir-maţia lui. Totuşi, umbra bănuielii stârnite de spusele lui n-am mai putu-t-o îndepărta niciodată. Ani de zile mai târziu, când am ieşit din închi-soare şi l-am revăzut pe Toto Mitache, fără să evit acest contact, în dis-cuţiile cu el, am fost totdeauna prudent.

Când oboseala drumului cu duba m-a prididitşi mă retrăsesem la patul meu, am fost acostat de trei deţinuţi. Îi observasem de mai multă vreme că nu mă slăbeau din ochi şi mi-am dat seama că pândiseră momentul când voi fi singur. S-au apropiat de mine cu sfială şi m-au întrebat dacă sunt dispus să le dau nişte relaţii referitoare la perioada pe care o petre-cusem în Zarcă. Intrigat de aerul lor conspirativ, i-am poftit să stea pe pat. Fiind ultimul venit, după regula puşcăriaşilor, ocupasem patul de lângă tinetă, singurul rămas liber. Unul din cei trei, a început prin a-mi spune că auziseră o parte din cele ce le povestisem în celulă şi că eram în măsură să le dau o informaţie extrem de preţioasă. Vorbind despre deţinuţii din Zarcă, pomenisem numele de Fleischer. Voiau să ştie dacă acel Fleischer era una şi aceeaşi persoană cu cea care îi interesa pe ei, în cel mai înalt grad. Mi-au explicat că erau arestaţi ca sionişti şi că Flei-scher era un şef important al organizaţiei lor, dispărut fără urmă de luni de zile. Le-am povestit în

amănunt episodul de la etajul Zărcii, unde fu-sesem pedepsit, cum intrasem în legătură cu vecinul meu de celulă care se prezentase pe numele de Fleischer şi cum acesta mă ajutase să nu flă-mânzesc, dându-mi zilnic bucata lui de pâine. Le-am spus de rugămintea lui de a răspândi, dacă voi avea ocazia, ştirea că se află în Zarcă.

Din toate aceste detalii şi din descrierea lui Fleischer, aşa cum îl văzu-sem prin gaura oblonului plimbându-se în curtea Zărcii, cei trei s-au convins că era vorba de camaradul lor.

— Vă suntem foarte recunoscători. Nu ştiţi ce mare serviciu ne-aţi fă-cut! Au fost cuvintele cu care s-au despărţit de mine, strângându-mi mâna cu efuziune.

În ce măsură le-au servit lor sau lui Fleischer informaţiile mele, n-am aflat niciodată, după cum nici de soarta celui ce-mi dăduse raţia lui de pâine în Zarcă n-am mai auzit nimic.

În dimineaţa următoare, m-a trezit toaca deşteptării. Jilava nu renunţase la vechiul ei sistem de a semnala deşteptarea şi stingerea. Gardianul bă-tea cu un drug de fier într-o bucată de şină de cale ferată, atârnată de un stâlp în curte. Încă de la primele lovituri, vecinul meu de pat mi-a spus să fiu atent la toacă. Mi-a spus că merită. Mi-am dat seama numai că cel care bătea în şină întrebuinţa două bucăţi de fier în loc de una. În rest, nu am remarcat nici o deosebire faţă de toaca pe care o auzisem seara la stingere. Aceleaşi 20-30 de lovituri au făcut să răsune fierul la interva-le regulate, apoi, ca de obicei, înainte de a înceta, s-au rărit. La ultimul sunet, m-am întors mirat spre vecinul meu de pat, neînţelegând de ce îmi recomandase să iau seama la toacă. Dar, tocmai în acea clipă a mai că-zut o lovitură iar după o nouă pauză alta, şi apoi încă una, şi încă una, şi tot mai des, până ce în toată Jilava a început iar să răsune toaca. De data asta, însă, nu mai erau bătăile obişnuite, reglementare. Era o adevărată dezlănţuire de bătăi, când mai puternice, când mai slabe, cu schimbări de tonalitate după cum era lovită şina, mai la mijloc sau mai spre capete,

cadenţa modificându-se şi ea, devenind tot mai vioaie, până ce îşi atin-gea apogeul într-un ritm de-a dreptul turbat. Apoi se domolea treptat şi, când credeai că avea să înceteze, se aprindea din nou. Fără să-mi dau seama, fermecat, ascultam cu sufletul la gură şi, când sunetul de toacă s-a stins brusc, mi-a părut rău. Toţi deţinuţii din Jilava din acea vreme îl cunoşteau pe gardianul care bătea toaca cu atâta măiestrie. Era ţigan. I se spunea „ţambalagiul”, ceea ce probabil şi era. De câte ori era de ser-viciu, îşi făcea damblaua, adăugind acest supliment artistic la bătăile re-glementare ale stingerii sau deşteptării. Se simţea că îi făcea plăcere să îşi satisfacă patima lui de ţigan lăutar. De altfel, în tot timpul schim-bului lui, se plimba fluierând prin galeriile sumbre ale fortului.

În afară de deşteptarea neobişnuită, în sunetele toacei bătute de ţigani, dimineaţa nu părea să ne mai ofere alte evenimente deosebite. Primele etape ale programului s-au desfăşurat după tipicul tuturor puşcăriilor. Mai întâi, „deschiderea” şi „numărul” cu veşnica dificultate din partea gardienilor de a stabili, de la prima numărătoare, efectivul exact al deţi-nuţilor din cameră. Apoi s-a împărţit terciul, timp în care, Titi şi cu mi-ne am profitat de ocazie ca să-i raportăm gardianului că sosisem cu o zi înainte cu duba şi că nu ni se tăiaseră încă lanţurile de la picioare. Răspunsul a fost: „Aşteptaţi!” Ştiind dinainte răspunsul eram pregătiţi să mai aşteptăm vreun ceas şi să batem la uşă pentru a ne repeta cererea, o dată sau de mai multe ori, până la rezolvare. Până aici, dimineaţa se arătase cât se poate de banală, aşa căne-am reluat conversaţiile cu cei din celulă. Deodată, însă, uşa s-a deschis din nou şi plutonierul care purta pe braţ banderola de ofiţer de serviciu din ziua aceea a intrat în cameră. Era o bine cunoscută figură a Jilavei: plutonierul Iamandi!

Datorită răutăţii şi brutalităţii lui, îşi făcuse de-a lungul anilor o tristă reputaţie printre deţinuţi. Se remarcase mai ales în epoca de glorie de sub comanda lui Maromet. Se

spunea că era unul din cei care era însăr-cinat cu împuşcarea deţinuţilor condamnaţi la moarte, care erau execu-taţi în incinta fortului. Iamandi era ţigan, înfăţişarea lui nelăsând nici un dubiu asupra acestei origini. După ce a făcut câţiva paşi în celulă, s-a oprit într-o poziţie marţială rotindu-şi o privire arogantă peste lumea din cameră. Aştepta să se ia act da prezenţa lui şi să i se facă primirea cu ca-re era obişnuit de pe vremea când toată lumea îi ştia de frică şi se grăbea să sară din paturi la intrarea lui. Conversaţiile şi orice alte activităţi în-cetau, fiecare sperând să treacă cât mai neobservat, să nu-i ofere vreun pretext să se lege de el şi astfel să-i cadă victimă, Iamandi fiind cunos-cut pentru sălbăticia cu care bătea deţinuţii, fără nici un motiv.

Cu toate că trecuse o bună bucată de vreme de când regimul din închi-sori se mai îmblânzise, administraţia făcând mult caz de faptul că supri-mase abuzurile, Iamandi tot mai spera să inspire aceeaşi teamă, la sim-pla lui apariţie. Lumea închisorilor reacţiona însă cu sensibilitatea unui seismograf la cele ma mici adieri, care veneau să modifice atitudinea administraţiei faţă de deţinuţi, adaptându-se imediat noilor condiţii şi căutându-şi un nou echilibru pentru a supravieţui. Ori, ultimele măsuri luate de M. A. I., în privinţa tratamentului din închisori, erau de propor-ţiile unui adevărat cutremur. Administraţia, acceptând să se supună şi ea unui regulament, interzicând abuzurile personale ale gardienilor şi re-nunţând la prerogativele de a aplica legea bunului plac, abandonase nişte poziţii care fuseseră ocupate acum de deţinuţi. Teroarea” încetase (sau mai bine zis fusese suspendată temporar) şi un regim de aparentă legali-tate îi luase locul. Deţinuţii prinseseră curaj. Orice tentativă de abuz din partea unui gardian, orice insultă sau lovitură erau raportate la prima o-cazie superiorilor lui, ceea ce, chiar dacă nu ducea la pedepsirea respec-tivului gardian, cel puţin nu mai declanşa represalii asupra celui care

îndrăznise să se plângă şi ajuta la menţinerea acestui straniu şi neaşteptat spirit de legalitate autoconsimţită din partea administraţiei. În această atmosferă, intrarea lui Iamandi în celulă n-a mai produs nici un efect.

Nimeni nu l-a băgat în seamă, fiecare văzându-şi de treabă, fie stând mai departe pe pat, fie plimbându-se şi stând de vorbă. Ceea ce nu însemna că nu era observat şi că ne-a scăpat efortul pe care-l făcea ca să-şi stăpî-nească furia. Dregându-şi glasul, a reuşit să strige cu o voce neutră:

— Faceţi linişte!

Iamandi ţinea în mână două dosare. Când s-a făcut linişte, a citit numele scrise pe ele: Coşereanu Constantin şi Ioanid loan! Am răspuns fiecare din locul în care ne aflam. Iamandi ne-a măsurat din cap până în picioa-re cu o privire duşmănoasă, în care se concentrase toată ura pentru umilinţa suferită de a nu i se fi acordat atenţia cuvenită la intrarea în cameră. Ne aşteptam să ne scoată pe coridor ca să ni se taie lanţurile şi ne pregăteam să ne îndreptăm spre uşă, când Iamandi a strigat din nou:

— Luaţi-vă bagajul şi ieşiţi afară!

Ipoteza noastră cădea. Era vorba de mutare din cameră.

În timp ce ne adunam în traiste cele câteva zdrenţe ce constituiau toată zestrea noastră vestimentară, un deţinut, făcându-se că ne ajută, s-a apropiat de noi. Ne-a şoptit că, atunci când Iamandi ne citise numele, se afla tocmai într-unul din paturile suprapuse din spatele lui şi putuse ob-serva peste umărul lui o însemnare cu creionul roşu pe coperta dosarelor noastre. Descifrase numai cuvântul: „Atenţiune”, subliniat. Celelalte două rânduri scrise sub linie nu le putuse citi.

Ne-am gândit imediat că trebuie să fie vorba de o menţiune în legătură cu evadarea noastră. Ceea ce a urmat ni s-a părut a fi o confirmare a acestei presupuneri. După ce ne-am luat rămas bun de la cei din cameră, întârziind intenţionat cu strângerea mâinilor şi efuziunile pentru a-l

con-traria pe Iamandi, care ne aştepta nerăbdător în uşă, am ieşit pe coridor. Furios, dar stăpânindu-se, ne-a spus să-l urmăm. Am ieşit din „reduit”, am traversat curtea semicirculară şi am pătruns pe poarta de sub bolta prin care se intra în al doilea corp de galerii subterane al fortului. De aici, se despărţeau la stânga şi la dreapta coridoarele spre secţia I şi respectiv secţia a II-a.

Iamandi ne-a oprit însă de îndată ce am trecut de intrare. Chiar sub bol-tă, pe mâna dreaptă, se aflau două uşi destul de apropiate una de alta, ceea ce indica îngustimea celor două încăperi. Deasupra fiecărei uşi, câte o inscripţie: „Izolator 1” şi „Izolator 2”. Erau două camere de pe-deapsă, de existenţa cărora auzisem. Când, la un semn al lui Iamandi, gardianul de pe secţie a deschis prima uşă şi ne-a spus să intrăm, celula care ni s-a înfăţişat nu avea aspect de cameră de pedeapsă. În loc să fie absolut goală, pentru ca deţinutul să nu poată sta decât pe cimentul rece, eventual chiar udat cu apă cum ştiam că era obiceiul, în fundul celulei înguste, dar destul de adânci, erau montate de-a lungul pereţilor, în stân-ga şi în dreapta, câte trei paturi suprapuse. Pe fiecare pat era câte o saltea şi o pătură. Lângă uşă era o tinetă şi un hârdău cu apă.

Am încercat să protestăm, cerând să ni se spună de ce suntem pedepsiţi să stăm la izolare.

— Nu sunteţi pedepsiţi! E o celulă ca toate celelalte. Aici aţi fost repar-tizaţi!

Şi Iamandi a închis uşa în urma noastră.

— Dacă nu vă place, raportaţi mai sus! A mai zis ţiganul ele după uşă şi s-a îndepărtat.

Asta am şi făcut în primele săptămâni ale şederii noastre în noua celulă. Zi de zi am raportat, am reclamat şi am protestat, sub toate formele po-sibile, împotriva regimului discriminatoriu la care eram supuşi, cerând explicaţii şi acuzând administraţia că ne persecută. Cu toate că nu ne pu-team plânge de condiţiile de cazare, care erau absolut identice cu cele din restul închisorii, continuam să

pretindem că suntem izolaţi şi pedep-siţi fără motiv. Ne găsisem astfel o distracţie, să supunem zilnic gardie-nii, ofiţerii de serviciu, pe ofiţerul politic şi chiar pe comandant la o ploaie de reclamaţii, care în alte vremuri ar fi fost curmate în modul cel mai brutal, încă de la primele vorbe. Le-am pus la încercare răbdarea, întinzând coarda la maximum şi astfel am avut dovada clară a scrupulo-zităţii cu care respectau noua linie de comportare faţă de deţinuţi. Au suportat permanentele noastre bătăi în uşă, fără să scape măcar o înju-rătură. Gardienii ne ascultau plângerile cu răbdare, ne vorbeau cât puteau ei mai frumos şi ne explicau că ei nu erau decât nişte simpli executanţi, care nu puteau lua nici o hotărâre contrarie dispoziţiilor primite.

Ceream atunci să vorbim cu ofiţerul de serviciu. Scena se repeta, ofiţe-rul la rândul lui sfârşind prin a-şi declina competenţa. Şi aşa, datorită acestor insistenţe, s-au perindat pe la celula noastră, treptat şi în ordine ierarhică crescândă, mai toţi ofiţerii închisorii, până la comandant. Absolut toţi, chiar şi comandantul, maiorul Gheorghiu, au încercat să ne convingă, cu vorba bună, că nu suntem pedepsiţi, că ne bucurăm de toa-te drepturile prevăzute de regulament şi că nu suntem sub nici o formă persecutaţi. Niciunul n-a pomenit niciodată vreo vorbă despre măsuri speciale de supraveghere din cauza pecetei de foşti evadaţi, cu toate că era limpede că acesta era motivul real al mutării noastre. Pentru a ne potoli şi a ne dovedi că nu eram la regim de pedeapsă, ne-au făcut tot felul de concesii. Mai întâi, ne-au tăiat lanţurile. Când ne-am plâns că celula e rece şi umedă, ne-au dat voie să utilizăm şi păturile de pe pa-turile neocupate.

Pretextând că sănătatea ne-a fost afectată de munca forţată din minele de plumb, am fost duşi la vizita medicală şi ni s-a dat dreptul să stăm şi peste zi în pat. De câte ori ceream ac şi aţă pentru a ne mai cârpi hainele, ni se satisfăcea dorinţa, lucru puţin obişnuit în închisoare. La plimbarea zilnică, în ţarcurile construite în acest scop, în

prima curte a Jilavei, eram scoşi ultimii, după ce se perindau toate celulele de pe Secţia I şi II, şi eram ţinuţi întotdeauna mai mult. Şi la baie eram lăsaţi ultimii şi ne puteam spăla în voie consumând tot restul de apă rămas în cazan. La fel şi la ora mesei, eram serviţi tot la urmă. Nu numai că ni se umpleau ga-melele, dar ni se dădeau şi suplimente. Titi era susţinătorul teoriei că suplimentul nu trebuie niciodată refuzat, aşa că, de multe ori, după ce gardianul închidea uşa, ne goleam gamela în tinetă, fiindcă nu mai pu-team mânca. În afară de senzaţia neplăcută a supravegherii insistente prin vizetă la care eram supuşi, gardienii celor două secţii obişnuind să stea mai tot timpul chiar sub bolta unde era celula noastră, aş putea spu-ne că ajunsesem să ne bucurăm de un regim privilegiat. La început n-am avut vecini, camera de izolare de alături fiind nelocuită. Într-o zi, însă, am auzit o sumedenie de paşi oprindu-se în dreptul ei. Gardianul a des-cuiat uşa şi cei aduşi au fost introduşi în celulă. Uşa noastră, din scân-duri groase, dar plină de crăpături, ca şi grătarul de deasupra ei (singura cale de aerisire, celula neavând nici o fereastră) aveau avantajul că lăsau să pătrundă, destul de distinct, toate zgomotele culoarului. Pe această cale, ca şi prin contactul stabilit, prin peretele despărţitor comun, am aflat povestea vecinilor noştri.

Erau şapte tineri. Toţi, în momentul arestării, cu 4-5 ani în urmă, erau studenţi în Bucureşti. Făcuseră parte din „Frăţiile de cruce” şi fuseseră condamnaţi pentru „organizaţie subversivă” şi „ajutor legionar”. Acest din urmă „delict” era urmărit cu deosebită înverşunare, fiind practicat cu eficacitate de mişcarea legionară în ilegalitate dar servind în acelaşi timp de pretext Securităţii, pentru a aresta şi condamna pe oricine avu-sese cândva vreo contingenţă cu legionarii şi nu-i oferise până aici un alt prilej de a-l închide. Prin sumele strânse din cotizaţii şi donaţii, ca şi prin alte servicii, legionarii îşi sprijineau camarazii ajunşi în situaţii difi-cile sau veneau în ajutorul

familiilor celor arestaţi. Desigur că funcţio-narea acestui sistem de ajutor denota existenţa unei reţele organizate, ceea ce pentru autorităţi era intolerabil. Am întâlnit însă în închisoare oameni condamnaţi pentru „ajutor legionar”, numai pentru că oferiseră cuiva o ţigară sau un pahar cu apă, fără să fi ştiut că respectivul fusese legionar sau simpatizant, sau nici măcar atât, dar pe care Securitatea îl supraveghea, căutându-i un cât de mic motiv pentru a-l condamna. Vinovat în faţa Tribunalelor militare se făcea atât donatorul, cât şi primi-torul. Tinerii noştri vecini declaraseră greva foamei într-una din celulele de pe Secţia I, unde printre alţii se aflau închişi mai mulţi membri ai „lotului Salcia”. Nu mai auzisem până aci de „lotul Salcia”. Primele in-formaţii le-am primit de la aceşti tineri. Era vorba de conducerea „Colo-niei de muncă Salcia” din Balta Brăilei, un lagăr de muncă pentru con-damnaţii de drept comun, întreaga administraţie, de la comandant şi pî-nă la ultimul gardian fuseseră arestaţi, fiind acuzaţi de „crime contra umanităţii” săvârşite împotriva deţinuţilor. Toţi acuzaţii se aflau încarce-raţi în câteva celule din Jilava, în aşteptarea procesului care avea să se judece în Bucureşti.

Era un fapt senzaţional ca regimul să-şi tragă la răspundere propriile-i unelte, recunoscând astfel că în închisoare se săvârşiseră crime împotriva deţinuţilor. E drept, că era vorba de deţinuţi de drept comun, dar eram îndreptăţiţi să credem că vor urma să fie cercetate şi judecate şi abuzu-rile din închisorile cu deţinuţi politici. Şi metamorfoza intervenită în comportarea administraţiei din Jilava faţă de noi am pus-o tot în legătu-ră cu declanşarea „afacerii Salcia”. Dacă acest din urmă raţionament era poate just, speranţele că şi crimele făcute împotriva deţinuţilor politici vor fi pedepsite s-au dovedit false. Trăiam numai o fază de acalmie, un moment de respiro, care ne-a prins bine. Cu trecerea timpului şi cu ex-perienţa căpătată de-a lungul anilor de puşcărie, aveam să ne dăm sea-ma că intenţia de bază a regimului era exterminarea noastră, ţintă

de la care nu s-a abătut niciodată. Orice umanizare a condiţiilor de viaţă pe parcursul detenţiei era o excepţie de scurtă durată, o simplă măsură tactică menită să servească fie un interes politic de moment fie să indu-că în eroare opinia publică de peste hotare.

Întâmplarea a făcut să aflu o mulţime de amănunte despre cele ce s-au petrecut la Salcia de la un martor, citat la procesul lotului, care a înce-put vara aceea, când mă aflam încă în Jilava. Deocamdată, tinerii noştri vecini ne-au vorbit despre convieţuirea lor cu membrii lotului în aceeaşi celulă şi despre comportarea acestor oameni care, de pe o zi pe alta, din poziţia de stăpâni absoluţi cu drept de viaţă şi de moarte asupra supuşi-lor, se treziseră aruncaţi în închisoare, bucurându-se acum de statutul fostelor lor victime. Pentru nişte oameni crescuţi şi instruiţi în dispreţul demnităţii şi chiar vieţii semenilor lor, înzestraţi de stăpânire cu puteri depline şi convinşi de invulinerabilitatea pe care le-o conferea uniforma M. A. I., transformarea bruscă din temniceri în întemniţaţi i-a lovit ca un trăsnet. Azvârliţi în celulele Jilavei, după ce s-au dezmeticit şi li s-a tre-zit instinctul de conservare, au reacţionat cu aceeaşi lipsă de scrupule pe care o dovediseră şi atunci când fuseseră atot puternici. S-au comportat ca nişte adevărate fiare dezlănţuite, hotărâte sa scape din cuşcă cu orice preţ. Fără cel mai mic respect faţă de ceilalţi deţinuţi, neţinând seamă de vârstă sau infirmitate, cu obrăznicie şi brutalitate, au încercat să introdu-că în celule legea junglei, însuşindu-şi tot ce le putea uşura lor viaţa, de la paturile cele mai bune, până la mâncare. Refuzând să se identifice cu noua lume în mijlocul căreia se găseau, continuau să se considere oame-nii regimului, victime temporare ale unei erori, ceea ce i-a făcut pe toţi să fie delatori. Se simţeau mai aproape de gardienii de pe coridor, foştii lor tovarăşi, decât de camarazii lor de celulă pe care îi considerau în continuare duşmani, aşa cum învăţaseră. Gardienii erau receptivi la tur-nătorul lor, dar îi ţineau la respect când încercau să

devină prea intimi. Şi ei fusesea învăţaţi că cei de după gratii trebuie trataţi ca duşmani!

Se pare că una din primele dificultăţi pe care le-au avut a fost aceea de a se obişnui să li se adreseze gardienilor cu formula: „domnule” şi nu „to-varăşe!” Când în virtutea obişnuinţei întrebuinţau expresia de „tovară-şe”, replica gardianului îi deruta complet:

— Ce, bă, tu eşti tovarăş cu mine?! Mie să-mi spui, domnule! Treptat, au realizat că se aflau între două fronturi. Respinşi de cei din coridor, nu erau acceptaţi nici de cei din celulă. Izolaţi de toată lumea, nu mai a-veau decât contacte între ei. Pe măsură însă ce se convingeau că aresta-rea lor nu era o eroare şi că urmau să fie judecaţi şi condamnaţi, com-portarea lori asemăna tot mai mult cu cea a unor fiare închise laolaltă. Au început să se sfâşie între ei, acuzându-se reciproc şi aruncându-şi unul altuia vina pentru faptele lor de la Salcia, de care erau chemaţi acum să răspundă. Se disculpau, învinovăţindu-şi superiorii, considerân-du-se astfel acoperiţi de obligaţia ce o avuseseră de a executa ordinele celor mai mari în grad. Aceştia din urmă, la rândul lor, îi acuzau pe infe-riorii lor în grad că îşi depăşiseră atribuţiile din iniţiativă proprie şi ne-gau că le-ar fi dat vreodată ordine ca să săvârşească crimele pentru care erau acum chemaţi în faţa tribunalului. Să pare că regimul comunist nu mai făcea greşeala pe care o făcuse regimul lui Hitler, de a formula în scris ordinele privitoare la măsurile de exterminare la care erau supuşi cei din lagăre şi care uşurase stabilirea responsabilităţilor la tribunalul de la Nürnberg.

Toate aceste confruntări, cu reproşuri şi acuzaţii reciproce, degenerau în scandaluri cu insulte şi înjurături şi deseori cu bătăi, care necesitau in-tervenţia gardienilor. În cele din urmă, ceilalţi deţinuţi s-au decis să cal-ce regula pretutindeni respectată în puşcării, de a nu recurge sub nici un motiv la administraţie, pentru a aplana eventualele conflicte ce s-ar fi is-cat în celulă. În fruntea celor care au

bătut la uşă, cerând scoaterea din celulă a membrilor „lotului Salcia”, au fost actualii noştri vecini. Timp de câteva zile, au raportat cazul tuturor ofiţerilor de serviciu şi în cele din urmă şi comandantului, protestând împotriva faptului că erau obli-gaţi să convieţuiască cu criminali de drept comun. Trecând vremea şi neluându-se nici o măsură, declaraseră greva foamei, motiv pentru care, conform regulamentului, fuseseră izolaţi. În prima săptămână a izolării lor, au fost vizitaţi zilnic, uneori chiar de două – trei ori în aceeaşi zi, de diverşi ofiţeri din administraţia închisorii. Fiecare încerca în felul lui să-i convingă să iasă din grevă. Toate aceste discuţii, care se purtau la numai doi metri de celula noastră, le-am putut urmări, ascultând la uşă.

Poziţiile de pe care se trata erau cam următoarele: ofiţerii, cu duhul blândeţii, apelau la înţelegerea greviştilor, cerându-le să revină asupra hotărârii lor. Tinerii noştri vecini, în schimb, îşi revendicau dreptul de a fi trataţi ca deţinuţi politici şi, deci, de a nu fi amestecaţi cu indivizi din „lumea interlopă”, ca „delicvenţi de drept comun” şi cu „criminali”.

Fără să fie obraznici, se exprimau cu demnitate, dar intenţionat într-o limbă elevată, căutat mai aleasă şi evitând orice expresii de jargon, pen-tru a sublinia contrastul cu limbajul interlocutorilor. Cea mai distractivă convorbire pe care am interceptat-o a fost cea purtată cu ofiţerul politic Bunea. Nu-mi mai amintesc exact ce grad avea. Cred că era căpitan. În drum spre celula vecină, Bunea s-a oprit şi a deschis mai întâi uşa noas-tră, aşa că l-am putut vedea. Era un om înalt şi voinic, cu faţa rotundă şi părul negru. N-a aruncat decât o privire în celula noastră şi a trecut la vecini. Prima parte a conversaţiei purtate cu ei nu s-a deosebit de cele pe care le mai auzisem. După ce înşirarea mai multor argumente, care, după părerea lui, trebuia să-i convingă să renunţe la grevă, n-a avut nici un efect, căpitanul Bunea şi-a schimbat tactica. Cu o voce blândă şi mai prietenoasă ca până aici, li s-a adresat pe un ton părintesc:

— Bine, măi băieţi, de ce nu vă gândiţi la sănătatea voastră?

N-a apucat să spună mai mult. L-a întrerupt unul din tineri:

— Domnule căpitan Gutman, vă rugăm să ne vorbiţi reglementar şi fără intimităţi, aşa cum vă vorbim şi noi. Între dumneavoastră şi noi trebuie păstrată distanţa. Nu e posibilă nici o apropiere între cei de o parte şi de cealaltă a zăbrelelor!

Tânărul vorbise calm, dar răspicat. A urmat o tăcere. Apoi l-am mai au-zit pe căpitan spunând:

— Treaba voastră dacă nu vreţi să mâncaţi! Uşa vecinilor s-a trântit şi căpitanul a plecat. În celula de alături, se auzea mare veselie. La prima ocazie propice de a intra cu ei în contact, tinerii ne-au povestit cum s-au distrat pe socoteala mimicei ofiţerului, când s-a auzit interpelat pe ade-văratul lui nume. Tânărul, care vorbise şi-i rostise numele de Gutman, era din acelaşi oraş moldovenesc cu căpitanul şi îl recunoscuse.

După câteva zile de la această întâmplare, administraţia a obţinut ieşirea tinerilor din grevă. Le-a promis că vor rămâne pe loc în camera de izo-lare, dar cu un regim similar tuturor celorlalţi deţinuţi din Jilava. În felul acesta, cererea lor de a nu sta împreună cu cei din „lotul Salcia” era re-zolvată şi acţiunea lor de protest nu-şi mai avea rostul. După o altă bu-cată de vreme, tinerii au fost scoşi din celulă şi am rămas iar fără vecini. Mai târziu am aflat că în acea perioadă, din cauza revoltei pe care au provocat-o împotriva lor, toţi cei „din lotul Salcia” au fost mutaţi împre-ună într-o singură cameră. Soluţia nu s-a dovedit decât parţial eficace. Dacă în celulele din care fuseseră scoşi cei din „lotul Salcia” s-a resta-bilit liniştea, în schimb, în camera în care se aflau acum toţi concentraţi, s-a dezlănţuit infernul.

Răfuielile între foştii gardieni şi ofiţeri ai lagărului Salcia au luat aseme-nea proporţii, încât administraţia nu mai

putea face faţă pentru a împie-dica bătăile care se stârneau zilnic în celulă. În cele din urmă, pentru a-i despărţi, camera a fost desfiinţată, locatarii ei fiind împrăştiaţi în întrea-ga închisoare, câte unul în fiecare celulă. S-a realizat astfel evitarea în-căierările! În schimb, fiecare celulă s-a ales cu câte un turnător. Totuşi, individual, aceşti oameni erau mai puţin periculoşi, arătându-se mai ti-moraţi şi vrând nevrând au fost nevoiţi, fiecare în celula lui, să se supună regulei majorităţii.

Alte fapte deosebite, care să marcheze trecerea timpului, nu s-au mai petrecut, câtă vreme am stat în celula de izolare. Doar din când în când, mai primeam vizita câte unui ofiţer al penitenciarului, care-şi făcea in-specţia de rutină, punându-ne întrebările stereotipe: „Aţi fost scoşi la aer?”, „Aţi fost duşi la baie?” sau „Aveţi căniţe pentru băut apă?” între-bări la care nu se putea răspunde decât afirmativ. Dacă se întâmpla să nu fim scoşi la plimbări în ziua respectivă, sau dacă din cine ştie ce motiv nu funcţionase baia în acea săptămână, întrebările cu privire la plimbare şi baie lipseau din ritul ofiţerul în inspecţie găsind altele care să pri-mească răspuns afirmativ.

Uneori mai apărea şi câte un civil. Nu puteam şti exact ce hram purta dar, după componenţa suitei care-l întovărăşea şi după respectul ce i se arăta ne puteam face o idee despre poziţia pe care o ocupa în Ministerul de Interne. Una era, dacă îl conducea numai ofiţerul de serviciu, şi alta, dacă venea cu mai mult alai, însoţit de ofiţerul politic sau chiar de co-mandant. La uşa noastră se opreau, în general, puţin. De când obţinusem cam tot ce ne dădusem seama că se putea obţine de la administraţie în acea perioadă de deschidere, nu mai ridicam nici un fel de pretenţii şi nu mai protestam când primeam vizite. Treptat, ne câştigasem şi o rela-tivă linişte din partea gardienilor, care nu ne mai supravegheau cu ace-eaşi insistenţă prin vizetă, ca la început. Sa obişnuiseră cu noi, şi noi cu ei.

„Ţambalagiul”, care bătea toaca cu atâta talent, prinsese chiar o vădită simpatie pentru noi. De câte ori era de serviciu, mai ales în tura de noap-te când ştia că nu risca să fie surprins de vreun superior, deschidea uşa celulei şi din prag stătea de vorbă cu noi. Era o flagrantă încălcare a disciplinei, pentru că după „închidere”, nici o uşă nu mai putea fi descuiată decât în prezenţa ofiţerului de serviciu. Ţiganului îi plăcea însă să-l as-culte pe Titi Coşereanu, care avea un dar înnăscut de propagandist pen-tru cauza democraţiei. Aveam obiceiul să glumim şi să-l tachinăm pe socoteala pasiunii lui neobosite cu care îşi „preda cursurile de democra-ţie” oricărui gardian, ori de câte ori sa ivea ocazia. Îl tratam de demagog, dar nu reuşeam să-l descurajăm cu ironiile noastre.

Deşi de cele mai multe ori predica în pustiu, uneori mai avea şi succes. Un succes limitat, fără efecte vizibile, spectaculoase. Reuşea însă să zdruncine câteodată încrederea celor prea zeloşi sau alteori să-i pună pe gânduri pe cei ce considerau serviciul lor de gardian o slujbă ca oricare alta. O dată lansat în expunerea lui despre drepturile şi libertăţile omului din ţările apusene şi mai ales din marea democraţie americană, Titi a-jungea invariabil la capitolul responsabilităţii celor care nu le respectau. Şi de aci, la concluzia că, mai devreme sau mai târziu, cei ce se fac vi-novaţi de încălcarea acestor drepturi vor trebui să răspundă pentru fap-tele lor. „Ţambalagiul” căuta să-şi ascundă interesul cu care-l urmărea pe Titi, nemanifestându-şi în nici un fel părerea. Voia să se pună astfel la adăpost, lăsând impresia unei totale lipse de participare. Securitatea ar fi taxat poziţia neutră a ţiganului drept complicitate, ceea ce nu era chiar aşa departe de realitate. Ce-i drept, o complicitate pe care ţiganul o manifesta discret dar statornic, ori de câte ori avea ocazia să ne favorizeze în vreun fel: la împărţirea mesei, la durata plimbării în curte sau la tim-pul disponibil pentru baie. În existenţa noastră, redusă la ultima expre-sie a necesităţilor

celor mai simple elemente trebuincioase vieţii: aer, apă şi mâncare, valoarea avantajelor pe care ni le făcea ţiganul, în tura lui, căpăta proporţia de ajutor de supravieţuire.

Într-o seară, după „închidere”, am auzit paşi de cizme în dreptul celulei. Uşiţa de sub vizetă s-a deschis şi în cadrul ei am recunoscut figura unui plutonier de la grefa închisorii. După întrebările obişnuite de identifica-re, ne-a anunţat că în ziua următoare avem proces. Câteva minute mai târziu, a apărut frizerul închisorii, un deţinut de drept comun. Ne-a băr-bierit sub supravegherea gardianului. La plecare, acesta din urmă ne-a spus că vom fi treziţi înainte de ora „deşteptării” şi ne-a anunţat că va trebui să ieşim din celulă „în cămaşă şi izmene, fiindcă vom primi haine pentru proces”. Câteva ceasuri mai târziu, ne-a bătut cu pumnul în uşă. Abia am avut timpul să sărim din pat şi să ne dam cu puţină apă pe faţă, că ne-a şi deschis uşa şi ne-a spus să ieşim. Afară era întuneric beznă. Mai erau câteva ceasuri bune până la ziuă. Am fost opriţi înainte de a ieşi în curte. Ni s-a spus să aşteptăm în mijlocul spaţiului mai larg, sub bolta dintre cele două secţii.

Cu toate că eram către sfârşitul lunii iunie, noaptea era răcoroasă. I se mai adăuga şi curentul rece, cu miros de pivniţă care venea din galeriile secţiilor. Rămăsesem sub paza unui singur gardian. Ceilalţi tovarăşi cu care venise se împărţiseră în trei echipe. Două o porniseră către secţii, iar a treia, spre „reduit”. Am înţeles că plecaseră să adune alţi deţinuţi de prin celulele Jilavei, programaţi şi ei pentru proces, în aceeaşi zi.

Numai în cămaşă şi chiloţi, tremurând de frig sub lumina gălbuie a unui bec chior şi în decorul zidurilor boltite ale fortului, ce se pierdeau în în-tuneric, păream mai degrabă, nişte condamnaţi la moarte, în aşteptarea execuţiei. Era o linişte deplină. Dacă n-ar fi licărit din când în când jarul ţigării gardianului care fuma, rezemat de perete, într-un ungher mai în-tunecat, ne-am fi putut crede singuri şi nepăziţi. Poate că am fi gustat mai mult iluzia acelei false

singurătăţi, dacă n-am fi fost aşa de rebegiţi de frig din cauza nopţii răcoroase şi a umezelii din fort. Ne-am bucurat, aşadar, când am auzit paşii gardienilor înapoindu-se, sperând că ni se vor da în sfârşit hainele şi nu vom mai tremura. Cele trei echipe de gardieni au mai adus vreo cincisprezece deţinuţi, în aceeaşi ţinută ca şi noi şi tot aşa de înfriguraţi.

Am fost încolonaţi şi conduşi prin curte spre ieşirea din fort. Sub bolta din faţa porţii, am fost opriţi din nou. Dintr-un morman de haine penale, puse pe jos în mijlocul drumului, un gardian ne-a aruncat la fiecare câte un pantalon, un veston şi o manta de zeghe, cu recomandarea să le schimbăm între noi dacă nu ni se potrivesc. După câteva încercări, ne-am convins de inutilitatea efortului şi ne-am mulţumit fiecare cu ce s-a nimerit. Hainele erau aşa de vechi şi de rupte, încât nu mai avea nici o importanţă dacă un pantalon era mai scurt sau o mânecă prea lungă. Singura problemă era să găsim o soluţie ca să nu ne cadă pantalonii, care n-aveau nasturi si, în general, ne erau prea largi.

Pe drum, în duba în care am fost aruncaţi, fiecare şi-a improvizat câte un sistem de legături, rupând fâşii din hainele şi aşa zdrenţuite, înădindu-le şi înnodându-le în aşa fel, încât la coborâre în Bucureşti, nimeni nu mai era nevoit să-şi ţină pantalonii cu mâna. Cât timp durase parcursul de la Jilava la Bucureşti, răsărise soarele, astfel că la coborârea din dubă, am putut vedea, la lumina zilei, cum arătau hainele noastre pentru proces. După ce că nu ni se potriveau ca măsură, că n-aveau nasturi şi erau nu-mai zdrenţe, mai erau şi într-un hal fără de hal de murdare. Fuseseră probabil cândva folosite de deţinuţii de drept comun afectaţi la muncile interioare din fort. Mi-amintesc acum de mantaua mea, neagră de cărbu-ne şi năclăită de ulei, sfâşiată de sus până jos în mijlocul spatelui. Reuşisem s-o prind într-un singur loc cu o bucăţică de sârmă găsită pe

jos. Păream un grup de vagabonzi sau cerşetori din alte timpuri, aşa eram de jerpeliţi şi de murdari.

De unde se oprise duba şi până la uşa clădirii în care am fost introduşi nu am avut decât câţiva paşi de făcut şi oricât am încercat să recunosc împrejurimile, mi-a fost imposibil să-mi dau seama unde ne aflăm. Câţiva din deţinuţii cal care plecasem din Jilava ştiau. Eram pe cheiul Dâmboviţei, lângă Palatul tribunalului. Mai bine-zis, în spatele unei clă-diri vecine. Era o anexă a tribunalului, unde se găsea arhiva.

Duba noastră oprise în curtea din spate iar uşa prin care intrasem era calea de acces spre subsolul clădirii. Duşi pe nişte coridoare întortocheate, cu deschideri din loc în loc spre camere folosite la depozitarea de mobi-lier de birou, vechi şi dezafectat, am ajuns într-o încăpere mai mare, a-menajată în sală de aşteptare pentru noi. Într-unul din capete, vreo trei rânduri de bănci dispuse paralel, ne erau destinate nouă, deţinuţilor. În celălalt capăt, un birou cu câteva scaune pe lângă el. Acolo s-a instalat şeful escortei cu cei câţiva gardieni care ne păzeau. Mai aproape de ei decât de băncile noastre, aşezată de-a lungul peretelui, mai era o bancă, pe care nu stătea nimeni. Era evident că mobilarea camerei fusese o im-provizaţie, realizată cu materialul de la faţa locului. Atât biroul cu scau-nele cât şi băncile erau vechi şi stricate. Ori le lipsea o spetează, ori a-veau un picior rupt, toate stând hâite, într-o rână şi pline de praf, ca într-o prăvălie de anticar. Pereţii netencuiţi ai subsolului şi cimentul de pe jos, care nu văzuse de ani de zile mătura, nu distonau cu mobilierul dărăpă-nat. Nici noi, cu aspectul nostru de „clochari”, nu făceam notă discor-dantă cu mediul înconjurător.

Singura nepotrivire, în tablou, o constituiau uniformele paznicilor noş-tri, stridente prin culoarea lor vie şi strălucirea firetelor epoleţilor şi ca-taramelor centiroanelor. Scurtă vreme după ce ne-am instalat pe bănci, pe coridorul subsolului au răsunat paşi de cizme. Şi-au făcut apariţia doi

gardieni care însoţeau două deţinute, îmbrăcate şi ele în haine penale, veston şi fustă vărgată.

Am recunoscut-o pe prietena mea M. C.

Cealaltă femeie era în lot cu câţiva din deţinuţii care se aflau şi ei aşezaţi pe bănci, alături de noi. Amândouă au fost duse la banca separată, pusă de-a lungul peretelui. Şeful escortei ne-a pus în vedere că, dacă vom în-cerca şi vorbim cu deţinutele, la întoarcerea în Jilava vom fi pedepsiţi. La fel le-a vorbit şi femeilor. Un timp a fost linişte, dar când gardienii au început să vorbească între ei, am profitat şi noi pe băncile noastre să discutăm pe şoptite. Am pus cu toţii la cale un plan, pentru ca cei inte-resaţi, în cauză, să putea totuşi schimba câteva informaţii cu femeile. Treptat, fără să atragem atenţia gărzii, ne-am schimbat locurile. Titi, cu mine şi cu alţi trei deţinuţi din acelaşi lot cu cea de-a doua femeie ne-am aşezat pe banca din rândul doi. Deţinuţii care ocupau prima bancă stăteau cu faţa la noi şi cu spatele la masa gardienilor şi la banca feme-ilor. În felul acesta, lăsând impresia că stăm de vorbă între noi, deţinuţii de pe prima bancă ne serveau de paravan.

Făcându-mă că vorbesc cu deţinutul din faţa mea, m-am adresat priete-nei mele, ridicând treptat glasul şi potrivindu-l în aşa fel, încât să ajungă până la ea, dar să nu se audă până la gardienii din jurul biroului. După cî-teva exerciţii, am reuşit să mă fac înţeles, fără să atrag atenţia gardie-nilor. De pe banca femeilor nu se putea vorbi, fiind mult prea aproape de gardieni. La întrebările mele, trebuia să mă mulţumesc numai cu un semn afirmativ sau negativ, pe care M. C. Îl făcea discret cu arătătorul de la mâna care şi-o ţinea în poală, chiar în văzul gardienilor. Aceştia nu bănuiau nimic suspect, mai ales că M. C nu stătea cu faţa la noi, ci în profil. Dialogul era anevoios, dar tot am putut afla o serie de lucruri. De pildă, că mama fusese arestată dar că acum era liberă. La fel şi prietenul meu Baby Ivanovici. În ceea ce o privea pe M. C, ancheta ei fusese dusă fără brutalităţi. Vrând să aflu părerea ei despre familia Hariton,

mi-am formulat întrebarea în felul următor: „Crezi că ei ne-au denunţat?” Răs-punsul ne-a lăsat mai nelămuriţi ca înainte: a făcut şi semnul de „da” şi de „nu”!

Cum sistemul nostru de comunicare începuse să funcţioneze destul de bine, deţinuţii din lot cu cealaltă femeie au recurs tot ca mine pentru a discuta cu ea. Îmi spuneau întrebările lor, pe care le transmiteam lui M. C, care la rândul ei o întreba pe vecina ei de bancă şi apoi ne făcea semnul de răspuns. La un moment dat, pe coridor s-au auzit iar paşi şi voci. Cu toate că între camera noastră şi coridor nu era uşă, din cauza ecoului din subsol nu puteam distinge cuvintele. Vocile erau însă iritate. Părea să fie o ceartă. Una din voci era a gardianului de pază pe coridor, care părea că vrea să împiedice trecerea unui personaj cu glas de sten-tor. Alarmat de tărăboiul de pe sală, şeful escortei s-a sculat pe de scaun cu intenţia de a interveni, dar tocmai atunci a făcut irupţie în camera noastră, urmărit îndeaproape de paznicul de pe sală, omul cu vocea teri-bilă.

L-am recunoscut imediat! Era avocatul Benea, bun prieten al unui foarte bun prieten al familiei mele. Cu o falcă în cer şi cu una în pământ, a în-ceput să-l amenin ţe pe şeful escortei că îl va reclama preşedintelui şi procurorului, acuzându-l că-i pune piedici în muncă. Era atâta siguranţă în vocea lui, încât le-a impus gardienilor, reuşind să provoace un mo-ment de derută. Se pare că asta şi urmărise Benea, procedând cu atâta tu-peu şi blufând. Profitând de clipa de nehotărâre a şefului de escortă şi până ca acesta să-şi revină din nedumerire, a mai spus:

— Am obligaţia să iau contact cu clienta mea M. C.

Şi în câteva cuvinte spuse repede, dar privind insistent la mine şi la Titi, a explicat că apărarea clientei lui nu prezintă nici o dificultate, deoarece în momentul când se făcuse vinovată de delictul de „favorizare de in-fractor”, ajutându-ne în timpul evadării, nu avusese cunoştinţă de crima cu caracter politic pe care o săvârşisem şi pentru care fusesem condam-nat la douăzeci ani muncă silnică. Atât a apucat să

spună. Între timp, şe-ful escortei se dezmeticise şi îl luase din scurt pe Benea, cerându-i auto-rizaţia de vizitare a deţinuţilor, pe care bineînţeles că acesta nu o avea. A fost nevoit deci să bată în retragere. A ieşit din încăpere cu aceeaşi prestanţă puţin, teatrală, cu care îşi făcuse şi apariţia, promiţând să recla-me superiorilor dificultăţile întâmpinate cu garda. Ceea ce voise, însă, să spună, fusese spus, iar noi înţelesesem. Cazul lui M. C. Trebuia să rămână în limitele stricte ale articolului de lege care se ocupa de „delictul de fa-vorizare de infractor” şi deci de „omisiune de denunţ”. Mesajul lui Be-nea fusese clar: nu trebuia să iasă la iveală că M. C. Ar fi ştiut că Titi şi cu mine eram condamnaţi pentru „crimă de înaltă trădare”, ceea ce ar fi implicat-o într-o cauză politică, cu încadrarea într-un alt articol de lege, cu consecinţe mult mai grave. Ca atare, am pus la punct împreună cu Titi Coşereanu poziţia noastră viitoare în instanţă. Pentru a nu risca să facem gafă cu o declaraţie ce n-ar intra în vederile apărării imaginate de Benea, am ajuns la concluzia că cea mai bună atitudine de adoptat era să negăm cu totul că, atunci când am întâlnit-o pe M. C, în Bucureşti, i-am fi spus că suntem evadaţi. Contraziceam astfel, în mod flagrant, nu numai propriile noastre declaraţii din cursul anchetei, dar şi pe cele făcute de M. C. În faţa Securităţii. Îi lăsam însă mână liberă lui Benea să îşi desfăşoare pledoaria, fără a-i provoca vreo încurcătură, prin cine ştie ce afirmaţie nepotrivită. Iar dacă ni se va ii reproşa că facem alte decla-raţii decât în anchetă, eram hotărâţi să spunem că atunci, la Securitate, ne fuseseră smulse sub presiune. Mai mult decât să atragem o perioadă de regim de represalii, o dată întorşi în puşcărie, nu riscam, în schimb, era o şansă de a-i uşura situaţia prietenei noastre, care nici nu pregetase să ne sară în ajutor, cu toate că ştiuse ce riscă.

În cursul acelei dimineţi, o parte din deţinuţii veniţi cu noi de la Jilava au fost duşi în faţa instanţei. Unii pentru a fi

judecaţi din nou pentru alte culpe, alţii pentru a depune ca martori.

După proces, readuşi în subsol unde noi continuam să ne aşteptăm: ne-au povestit de atmosfera din sala de judecată. Toţi erau condamnaţi de cel puţin trei – patru ani şi se întorceau acum uimiţi de deosebirea faţă de procesele din vremea când fuseseră prima oară judecaţi. Mai în-tâi, la procesul de acum, fusese admis accesul publicului şi nu se mai ju-decase cu uşile închise. Apoi, toate aparenţele unei judecăţi imparţiale fuseseră respectate. Judecătorul se adresase în mod civilizat inculpaţilor şi nu-şi mai asumase rol acuzator, ca în trecut. Procurorul rămăsese în limitele atribuţiilor lui, referindu-se strict la piesele din dosar şi la arti-colele din codul penal, fără să mai recurgă la demagogia agitatorului de partid, care, cu nu mai mult de un an în urmă, asmuţea la linşaj împotri-va duşmanului clasei muncitoare. Iar avocaţii, în loc să înşire slogane marxiste, să facă rechizitoriul propriilor lor clienţi şi să sfârşească prin a le cere condamnarea (ca la procesul meu din 1952), acum pledaseră cu destul curaj cauza inculpaţilor.

Dimineaţa s-a scurs fără ca nouă să ne vină rândul. La prânz ni s-a dis-tribuit hrana rece. Clasicul sfert de pâine, un cocoloş de brânză cât o nu-că, un cubuleţ de marmeladă şi unul de slănină, fiecare cam cât o cutiuţă de chibrituri. Lungile ore de aşteptare ne obosiseră. Ne anchilozasem stând pe bănci tari.

Dacă ne sculam în picioare ca să ne mai dezmorţim, ni se striga să stăm jos. Când câte unul din noi cerea să fie dus la W. C.-ul care se afla la o oarecare distanţă pe coridorul pe care venisem, se vedea mai întâi refu-zat. I se spune să aibă răbdare, să mai aştepte. Gardienii deveniseră şi ei mai nervoşi de atâta aşteptare şi ne vorbeau cu brutalitate. Numai după insistenţe repetate, unul din ei se îndupleca să te ducă la closet. Când şi femeile au cerut ca să fie duse la toaletă, operaţia a fost dirijată de chiar şeful escortei. Se

naşte o problemă de vigilenţă specială, deoarece, pen-tru a ieşi pe coridor, femeile trebuiau neapărat să se strecoare prin spa-ţiul destul de îngust dintre perete şi capătul băncilor noastre.

Pentru a evita această trecere prin imediata noastră apropiere, ori de cât ori una din deţinute era condusă la W. C., şeful escortei ne ordona să ne înghesuim spre celălalt capăt al băncilor, pentru a pune o cât mai mare distanţă între noi şi ea. După colega ei, M. C. A cerut şi ea să fie dusă la toaletă. Atent la buna desfăşurare a trecerii ei prin strâmtoare, şeful es-cortei ne-a spus să ne strângem spre capătul opus al băncilor. Gardianul desemnat s-o însoţească a trecut primul, urmat de M. C. Aceasta se ridi-case de la locul ei cu mantaua de zeghe pe braţ. Ajunsă în punctul cel mai îngust al pasajului, a părut deodată să-şi dea seama că din distracţie plecase cu mantaua pe braţ. A avut un moment de ezitare, vrând să facă cale întoarsă ca s-o depună pe banca ei. Apoi s-a răzgândit şi, fără să mai aştepte aprobarea şefului gărzii, care o urmărea cu privirea, a pus mantaua pe capătul băncii noastre şi şi-a continuat drumul. Toată atitu-dinea, ca şi mimica ei fuseseră atât de fireşti, încât nici plutonierului, nici nouă nu ni s-a părut nimic suspect în comportarea ei, fiind de la sine în-ţeles că deţinuta intenţiona să-şi recupereze mantaua la întoarcere. Aşa a şi fost. Peste câteva minute s-a înapoiat în aceeaşi formaţie: gardianul care o condusese la W. C., înainte, iar ea, la câţiva paşi în urma lui. În treacăt, fără să se oprească şi cu un gest forte natural şi-a ridicat manta-ua de pe bancă. Dar, totodată, ne-a aruncat o scurtă privire, plină de în-ţeles. Şi abia atunci am remarcat că, luându-şi mantaua, făcuse să alune-ce de sub ea un pulover, făcut ghem. Puloverul căzuse pe jos, lângă ban-că, fără să fie observat de gardieni.

O dată aşezată pe banca ei alături de cealaltă deţinută, ni s-a permis şi nouă să ne reocupăm locurile pe întreaga lungime a băncilor şi astfel am intrat şi în posesia

puloverului. Darul era însă mult mai valoros. Pe lân-gă puloverul în sine, care pentru orice puşcăriaş era piesa vestimentră cea mai preţuită, în mânecile lui, înnodate la capete, am mai găsit şi alte comori. Într-una se afla un săculeţ, lung de vreo 60 cm şi de grosimea unui salam mai subţire, confecţionat din mai multe foi de tifon suprapu-se. „Salamul" era plin cu zahăr tos!

Cealaltă mânecă conţinea vreo 40-50 de ţigări, legate snop cu un fir de aţă. Toată această inventariere am făcut-o la adăpostul celorlalţi deţi-nuţi, care ne făceau paravan. Cum reuşise M. C. Să-şi procure aceste pro-duse, am aflat mult mai târziu. Sub pretextul unei deficienţe cardiace re-ale (stenoză mitrală), constatabilă la orice consultaţie medicală, dar ca-re, compensată în timp, nu-i mai provoca practic nici o suferinţă, reuşise să obţină transferarea din Jilava la spitalul penitenciarului Văcăreşti. În perioada internării ei în spital, primise câteva pachete cu îmbrăcăminte şi alimente de acasă. Această excepţie se datorase intervenţiei unuia din cei doi fraţi Magheru, fiii celui de-al doilea soţ al mamei ei. Fraţii Ma-gheru, în virtutea numelui pe care-l purtau şi fiind amândoi membri de partid, se bucurau în acea vreme de o situaţie privilegiată. Dacă nu mă înşel, unul din ei era în diplomaţie.

Din lucrurile primite de la M. C, singurul care ne-a dat o oarecare bătaie de cap a fost „salamul", cum numisem săculeţul cu zahăr. Pentru a-l pu-tea introduce în Jilava, unde la poartă urma să ne lăsăm hainele primite pentru proces, n-am văzut decât o singură posibilitate. Titi şi-a asumat riscul acestei contrabande, legându-şi sacul de betelia izmenelor şi lăsân-du-l să-i atârne de-a lungul piciorului. Îi atârna astfel pe sub izmene, pî-nă mai jos puţin de îndoitura genunchiului.

Cu un pic de noroc, putea trece neobservat pe drumul de la poarta fortu-lui până în celulă. Rămânea oricând posibil riscul unei percheziţii corpo-rale mai amănunţite, dar până la urmă totul a decurs fără incidente, za-hărul fiind salvat şi

Titi scăpând numai cu emoţia de a fi prins şi pedep-sit. Purtând chiloţi scurţi, eu n-aş fi putut aplica procedeul. Puloverul l-a luat Titi, care era mai friguros ca mine. Cam scurt, dar din lână foarte groasă, puloverul şi-a făcut cu prisosinţă datoria. Cârpit, peticit, deve-nind cu timpul de nerecunoscut, 10 ani mai târziu, Titi s-a eliberat cu el. Cit priveşte ţigările, ele au fost imediat împărţite între toţi cei care ne aflam atunci în subsolul tribunalului. N-a stârnit suspiciunea gardienilor asupra provenienţei lor, când am cerut foc deoarece unul din deţinuţi, adus de curând de la Aiud, unde lucrase în fabrică venise cu câteva ţigări asupra lui. Fumând, atmosfera s-a mai înveselit şi am uitat de oboseala lungii aşteptări.

Târziu, după-amiază, ne-a venit, în fine, rândul. Cu şeful escortei şi doi gardieni în frunte, am pornit pe coridoarele întortocheate ale subsolu-lui. În urma noastră veneau alţi doi paznici. Ajunşi în faţa unei uşi, plu-tonierul s-a oprit şi sub ameninţarea represaliilor ne-a dat ultimele in-strucţiuni, pe care trebuia să le respectăm de aci înainte, până în sala de şedinţă; să-l urmăm îndeaproape în pas vioi, cu capul în jos, fără să pri-vim în dreapta sau în stânga, să nu vorbim, să nu ne uităm la lume şi să nu încercăm să facem cuiva semne. Apoi, a deschis uşa şi am pornit mai departe. Uluiţi de spaţiul şi de lumina zilei, am pătruns într-un hol mare. Am început să urcăm o scară cu trepte late, din faţa noastră. Eram ame-ţiţi şi de lumina puternică şi de efortul urcatului. Din cauza lipsei de e-xerciţiu, chiar de la primele trepte ne-am pierdut suflul şi am fost nevo-iţi să ne sprijinim de balustradă. Gardienii ne presau să grăbim pasul. Nu ne-a scăpat tonul lor, ce se voia blând, şi nici vocea scăzută cu care ni se adresau. Ne-am dat seama că se fereau să-şi arate brutalitatea obiş-nuită, căutând să adopte, pentru aparenţe, o comportare corectă şi civi-lizată. Abia atunci am realizat că scara pe care o urcam nu era rezervată strict trecerii deţinuţilor, ci era accesibilă publicului.

În urma noastră urcau două persoane. Mergeau mai repede ca noi şi ur-mau să ne depăşească. Când au ajuns în dreptul nostru, în ciuda suprave-gherii atente a gardienilor, care ne încadraseră şi mai strâns, am întors capul. Una din cele două persoane era prietenul meu Baby Ivanovici. Privirile ni s-au încrucişat, ne-am recunoscut şi, pentru o clipă, în ochii noştri a licărit vechea noastră afecţiune. Alte semne nu ne-am făcut. Baby şi persoana care îl însoţea îşi încetiniseră pasul, astfel că au urcat scara aproape paralel cu noi, părând a nu ne băga în seamă şi stând de vorbă între ei. Se arătau foarte preocupaţi de ceea ce discutau. De fapt, toată conversaţia lor îmi era adresată mie, Baby comunicându-mi astfel, o serie de informaţii. Ascultându-le dialogul, am aflat că avocatul Benea se zbătuse din răsputeri să obţină cât mai repede un termen de judecată, pentru a profita de atmosfera prielnică a momentului. Se părea că şi în Justiţie adia un vânt de legalitate! Mamei, care fusese arestată, i se dădu-se drumul şi urma să fie judecată acum în stare de libertate. Toate pro-cesele din ultima vreme erau judecate într-un spirit de mai mare obiecti-vitate iar sentinţele care se pronunţau erau mai blânde. Se semnalaseră chiar cazuri de achitare, când acuzarea nu produsese suficiente probe, fapt aproape nemaiîntâlnit până atunci în procesele politice.

Baby era foarte optimist şi în privinţa soartei noastre, a celor condam-naţi. Credea sincer într-un viitor act de clemenţă din partea regimului, care să îndrepte abuzurile săvârşite la procesele noastre. O spunea cu tărie interlocutorului lui, cu intenţia de a ne transmite şi nouă această convingere şi a ne încuraja. Baby îmi cunoştea optimismul şi spera ast-fel să mi-l alimenteze. La rândul meu, îi cunoşteam şi eu onestitatea şi tendinţa ce o avea de a crede şi în cinstea şi sinceritatea altora. Optimist rămăsesem, dar, în ultimii doi ani, îmi pierdusem o bună parte din naivi-tatea noastră tinerească de altădată.

„Legalitatea” în „Justiţie” şi „clemenţa” din partea „regimului”, de care îmi vorbea Baby, erau pentru mine cuvinte pe care nu le mai puteam a-socia. Erau noţiuni care se respingeau, incompatibile între ele. Baby a mai reuşit să mă informeze şi despre soarta mai multor prieteni comuni, fără să dea de bănuit paznicilor noştri, care erau convinşi că cei doi inşi care urcau scara pe lângă noi mergeau discutând de ale lor. Şi aşa am a-juns la ultimele trepte. Prin uşile de sticlă din capul scării, se vedea un hol plin de lume. Paza noastră a devenit brusc mai nervoasă. Pe drept cuvânt, din punctul ei de vedere, pentru că trebuia să traverseze cu noi sala în curmeziş. Gardienii se străduiau să ne croiască drum liber, înde-părtând lumea din calea noastră. Mulţimea nu se dădea însă la o parte într-atât, cât să păstreze distanţa pe care ar fi dorit-o şeful escortei. Profitând de înghesuială şi de zăpăceala gardienilor, care se aţineau când într-o parte, când într-alta, ca să ne ferească de contactul cu lumea din jur, Baby Ivanovici s-a abătut brusc din drumul lui, s-a strecurat printre doi gardieni şi, până ce aceştia să-l poată împiedica, s-a apropiat de mi-ne, mi-a strâns mâna şi tot aşa de repede a trecut mai departe, pierzându-se în mulţime. Pe tot traseul, cercetasem cu ochii lumea pestriţă din sala paşilor pierduţi, dar, spre decepţia mea, nu zărisem nici o figură cunoscută. Ajunşi la celălalt capăt al holului, ni s-a deschis o uşă şi am fost introduşi în sala de judecată.

Era o sală destul de mică. Am mers de-a lungul peretelui din stânga, gar-dienii însoţindu-ne pe partea dreaptă până la boxa acuzaţilor. Îngrădită cu un grilaj de lemn, era prevăzută cu patru scaune. Ni s-a spus să ne aşezăm pe primele două din faţă. În dreapta boxei, la nici un metru dis-tanţă, erau scaunele avocaţilor. Imediat în spatele lor, băncile rezervate publicului gemeau de lume. Cu toate permanentele observaţii ale gardi-enilor, postaţi de-a lungul grilajului boxei, până la apariţia completului de judecată, am stat tot timpul cu capul întors spre sală. Eram decis să

suport orice consecinţe, o dată întors în Jilava! La toate ameninţările cu lanţuri, izolare şi carceră, strecurate mai mult printre dinţi de şeful găr-zii, nu răspundeam nimic şi continuam să privesc în sală imperturbabil. Era o ocazie unică, ce nu mi s-a mai oferit niciodată mulţi ani de-aci înainte, să-mi revăd toate rudele, prietenii şi nenumăraţii cunoscuţi care umpluseră sala la refuz.

Erau chiar prea mulţi adunaţi la un loc, pentru ochii mei, dezobişnuiţi să mai vadă atâta lume deodată. Nu eram capabil să înregistrez prezenţa tu-turor. Îmi plimbam ochii de la unul la altul şi, pe măsură ce recunoş-team o figură, cele văzute înainte mi se ştergeau din minte. Pe unii i-am văzut atunci pentru ultima oară. Zece ani mai târziu, când am ieşit din închisoare, nu mai erau în viaţă.

Rumoarea care se stârnise în sală, la apariţia noastră, s-a potolit destul de repede, când un ofiţer de securitate a cerut să se facă linişte, amenin-ţând, în caz contrar, cu evacuarea publicului. Majoritatea celor prezenţi erau emoţionaţi şi se mulţumeau să ne privească cu vizibilă compătimi-re, pentru halul în care arătam. Unii mai riscau, din când în când, câte un semn de încurajare sau de afecţiune. Gigi şi Dudu Gheorghiu, la care lo-cuia mama în Bucureşti şi de care am mai pomenit când am relatat peripeţiile din timpul evadării, s-au arătat mi eficace. Aşezaţi pe una din băncile din apropierea boxei, stăteau de vorbă între ei, ştiind că le pu-team urmări conversaţia. În felul acesta, mi-au comunicat nenumărate veşti şi amănunte, despre tot ce credeau că mă putea interesa. Întrebuinţând un limbaj împestriţat cu cuvinte franţuzeşti şi mai eliptic, ne-au transmis până şi un buletin al ultimelor informaţii politice. În acest timp, s-a stârnit un nou val de murmure în sală. Fusese introdusă pe uşă M. C. Escortată până la boxă, a fost aşezată pe scaunul din spatele meu. Din momentul acela am fost şi mai strict supravegheaţi, pentru a împiedica orice comunicare între noi.

De altfel, n-a mai durat mult şi s-a anunţat sosirea completului de jude-cată, publicul fiind solicitat să se ridice în picioare. Au intrat: preşedin-tele cu cei doi asesori şi procurorul, toţi militari. Grefierul, civil, îşi a-vea locul chiar în faţa boxei noastre.

Când reprezentanţii „justiţiei populare” s-au aşezat, ni s-a spus şi nouă, celor din boxă, şi publicului, să stăm jos. Cum Titi nu-şi scosese de pe cap basca şi nici eu „cipilica” (un fel de bonetă, croşetată de Ducu Cio-câlteu în Zarcă), şeful escortei ne-a făcut semn să ne descoperim. M-am făcut că nu-i văd semnul.

— Scoateţi, bă, băştile din cap! S-a răstit atunci la noi.

Cred că răspunsul meu spontan s-a datorat mai mult unei cochetării ui-tate până aci şi trezită deodată de prezenţa tuturor cunoscuţilor din sală, decât de revolta faţă de felul brutal în care ni se adresase. Limbajul ordi-nar şi insultele gardienilor nu mai constituiau de multă vreme motiv de revoltă şi jignire pentru noi. În schimb, gândul de a apărea tuns în faţa tuturor prietenilor şi cunoscuţilor îmi era intolerabil. N-aş şti să explic de ce nu mă jenam de îmbrăcămintea ruptă şi murdară pe care o purtam şi de ce tunsoarea mi se părea o mutilare atât de umilitoare. Fapt e că, privindu-l drept în ochi pe şeful gărzii, i-m spus pe un ton hotărât:

— Eu nu mă descopăr orice ar fi!

Surprins de reacţia mea neaşteptată şi neştiind probabil cum să proce-deze în public, într-un astfel de caz de nesupunere, a privit spre comple-tul de judecată, sperând să-i vină de acolo vreo dezlegare. Micul nostru incident nu-i scăpase preşedintelui, care în acel moment tocmai îşi ocu-pa locul. De altfel, distanţa care îl despărţea de boxă era mult prea mică iar eu vorbisem destul de tare.

La privirea plutonierului care-i solicita sprijinul, preşedintele a răspuns cu un gest al mâinii, aproape imperceptibil, dar foarte explicit. Tradus în vorbe, ar fi fost un fel de: lasă-l în pace! Era rândul nostru să fim sur-prinşi

şi, probabil, al şefului gărzii, de a fi decepţionat. Faţă de situaţia creată, Titi, care iniţial nu avusese aceeaşi reacţie ca mine şi se descope-rise la ordinul plutonierului, şi-a pus din nou basca pe cap. Şi aşa am stat amândoi, tot timpul procesului. Şedinţa a fost declarată deschisă iar, desfăşurarea lucrărilor părea să respecte normele unei proceduri norma-le. Când s-a dat citire numelor acuzaţilor, au intervenit două întreruperi. Prima oară, pentru a o introduce pe mama, cea de-a patra acuzată, care nu fusese adusă până atunci în boxă, probabil pentru a evita contactul cu mine. Condusă până la boxă, i s-a indicat scaunul liber din spatele lui Titi. În clipa în care urma să se aşeze, m-am sculat brusc în picioare, m-am aplecat spre ea şi am îmbrăţişat-o, reluându-mi apoi imediat locul. Totul s-a petrecut aşa de repede şi în mod atât de neaşteptat, încât în mo-mentul în care şeful gărzii a întins mâna peste balustrada boxei şi m-a a-pucat de braţ ca să mă tragă înapoi, faptul era consumat şi eu eram deja aşezat pe scaunul meu. A urmat un oarecare tumult. Şeful gărzii a înce-put să vocifereze, provocând murmure în sală.

Vocea preşedintelui a restabilit liniştea, ameninţând publicul cu evacu-area sălii. Incidentul din boxă l-a trecut însă cu vederea, fără să facă vreo remarcă. I-a făcut doar un gest discret cu mâna plutonierului, care continua să mă amenințe că va raporta comandantului penitenciarului actul meu de indisciplină. Cred, însă, că îi era mai degrabă lui teamă să nu fie pedepsit pentru lipsă de vigilenţă. În acel moment, s-a produs a doua întrerupere, care a atras atenţia în altă direcţie, punând capăt toto-dată incidentului din boxă. Avocatul Benea se ridicase în picioare şi, cu vocea lui puternică, ceruse preşedintelui permisiunea să-i prezinte o hâr-tie primită cu puţin înainte de proces, motiv pentru care n-o putuse de-pune la dosar. Şi, cu această ocazie, am avut explicaţia apariţiei noastre pentru a doua oară în faţa tribunalului, acuzaţi fiind de acelaşi delict de evadare, pentru care mai fuseserăm o dată judecaţi şi condamnaţi la

O-radea. Benea i-a înmânat preşedintelui o copie după sentinţa noastră de condamnare, pronunţată de Tribunalul regiunii a doua militare – Cluj, care ne judecase la Oradea. Având în vedere acest nou element, a cerut disjungerea noastră din proces, urmând să rămânem mai departe în boxă în calitate de martori la judecarea celorlalţi doi inculpaţi: M. C. Şi mama. Ani de zile mai târziu, o dată liber, când l-am revăzut pe Benea, am aflat că numai datorită abilităţii lui şi relaţiilor pe care le avea, procesul nos-tru avusese loc la acea dată.

Recursese la toată influenţa ce o avea în lumea procuraturii, spre a pune pe rol procesul lui Titi şi al meu, cu toate că ştia că fusesem deja jude-caţi la Oradea. Totodată, ştia, însă, că din inerţie birocratică, sentinţa din Oradea nu fusese comunicată la Bucureşti. Ni s-a cerut prin urmare transferul de la închisoarea în care ne aflam, la Jilava, pentru a compă-rea în faţa tribunalului ca inculpaţi. Dosarului, întocmit de Securitatea din Bucureşti cu ocazia arestării şi anchetării noastre, nu i se dăduse curs, deoarece fusesem ceruţi de Securitatea de la Baia Mare, pentru o anchetă suplimentară. La Baia Mare ni se întocmise un alt dosar, cu ca-re fusesem trimişi în faţa Tribunalului din Oradea. Ori, Benea a reuşit să provoace chemarea noastră în judecată pe baza dosarului ce fusese în-cheiat la Bucureşti. Se pare că era singura manieră de a ne avea prezenţi ca martori, la procesul clientei lui, M. C. Securitatea nu autoriza transfe-rul unui deţinut, mai ales supus unui „regim special”, cum era al nostru după evadare, numai pentru a depune mărturie într-un proces atât de ne-important. Cazul se judeca de obicei după piesele din dosar, din cauza „neprezentării martorului”.

Citaţi însă ca acuzaţi şi nu ca martori, transferul nostru a fost admis. Stratagema lui Benea reuşise şi aşa s-a făcut că procesul lui M. C. Şi al mamei se judecase în condiţii optime, profitându-se de atmosfera priel-nică a momentului.

Pentru mine, cea mai puternică impresie din ziua procesului a constituit-o prezenţa mamei şi sala plină de prieteni.

Din şedinţa propriu-zisă, n-am reţinut decât câteva momente mai impor-tante. Ţin minte, astfel, că, după identificarea acuzaţilor şi intervenţia lui Benea, stabilind noua noastră calitate de martori, M. C. A fost scoasă din sală pentru a nu asista la depoziţia noastră. La întrebările preşedin-telui, am răspuns aşa cum ne înţelesesem. Titi, sub pretextul de a nu fi cunoscut-o pe M. C. Dinainte, ci numai prin intermediul meu cu ocazia evadării, a spus că n-a văzut-o decât în treacăt de câteva ori şi că n-a pur-tat cu ea nici un fel de conversaţie pe tema situaţiei noastre din acel moment. Iar la discuţiile mele cu M. C, el nu asistase. Când mi-a venit rândul, am declarat că, apelând la serviciile lui M. C, la sosirea noastră în Bucureşti, de asemenea, nu-i spusesem nimic despre noi şi nici despre evadare. Preşedintele, care în acest timp răsfoia dosarul din faţa lui şi desigur constata dezacordul dintre cele consemnate în procesele-verbale de anchetă şi afirmaţiile mele de acum, a insistat, punându-mi întrebări suplimentare, dar n-a menţionat, nici o singură dată că declaraţiile mele actuale s-ar contrazice cu cele făcute la Securitate. De fapt, declaraţiile mele se rezumau la trei afirmaţii:

1) M. C. Nu ştia pentru ce fusesem condamnat.

2) Nu-i spusesem că evadasem.

3) La întrebările pe care mi le-a pus atunci când i-am solicitat sprijin, cerându-i totodată să păstreze discreţia, i-am spus că e mai bine să nu ştie nimic despre situaţia noastră.

Pe cât de neadevărate, pe atât de neverosimile! Şi, totuşi, preşedintele s-a mulţumit numai cu remarca:

— Eu n-aş fi ajutat doi inşi care mi s-ar fi prezentat în mod aşa de sus-pect!

Audierea noastră a luat sfârşit destul de repede şi, după ce ne-am semnat depoziţiile consemnate de grefier, ni s-a spus să stăm jos. M. C. A fost reintridusă în boxă, fără ca noi să

fim scoşi din sală, aşa cum ar fi fost de aşteptat. M. C. Şi-a reluat locul pe scaunul din spatele meu. Eram însă în aşa de-aproape supravegheaţi încât orice comunicare între noi era im-posibilă. Interogatoriul ei s-a concentrat asupra aceloraşi puncte care fă-cuseră şi obiectul depoziţii noastre. În speranţa că îi voi putea totuşi transmite unele indicaţii, m-am gândit să recurg la procedeul pe care îl folosisem cu puţină vreme mai înainte în subsol. Privind cu interes, când spre judecător, când în sală, într-un gest cât mai natural, mi-am rezemat braţele pe balustrada boxei din faţa mea. Am început apoi să-mi mişc arătătorul de la mâna proptită pe balustradă, făcând succesiv semnul de afirmaţie şi de negaţie, aşa cum făcuse şi M. C. La convorbirea noastră din subsol. Cum la interpelarea preşedintelui, se sculase în picioare, speram că privind peste capul meu, mişcarea degetului îi va atrage atenţia şi îi va înţelege semnificaţia.

Când preşedintele i-a pus prima întrebare, am semnalizat cu degetul, corespunzător declaraţiei făcute de mine la aceeaşi întrebare. Emoţionat, aşteptam rezultatul. Mi sa părut o Etemitate, până ce M. C. A răspuns. Îmi văzuse gestul şi înţelesese mesajul, ezitase însă, câteva cli-pe, să dea răspunsul semnalizat. Contradicţia între ceea ce declarase la anchetă şi răspunsul pe cart il indicam eu i se păruse prea flagrantă. Realizând însă că şi declaraţia mea fusese făcută în acest sens, s-a decis să urmeze aceeaşi cale. Auzindu-i răspunsul, am răsuflat uşurat.

De-aci înainte, interogatoriul ei a mers strună până la sfârşit. M. C. A con-firmat toate declaraţiile mele, spre marea satisfacţie a lui Benea, care, în pledoaria lui, a minimalizat şi mai mult vina clientei lui, de a fi răspuns cu prea mare uşurinţă, dar de bună credinţă şi din motive umanitare şi sentimentale, la ajutorul solicitat de doi inşi, cărora nu le cunoştea ante-cedentele.

Preşedintele a strigat numele acuzatului următor: „Elena Ioanid!” O dată formalitatea identificării şi verificării datelor personale din acte încheiată, s-a trecut la

interogatoriu. La toate întrebările privind contac-tele pe care le avusese cu mine în timpul evadării, mama a răspuns afir-mativ. De asemenea a confirmat toate faptele de care se făcuse vinova-tă, procurindu-mi bani, îmbrăcăminte şi adăpost, cuprinse în actul de acuzare. La fiecare întrebare, răspundea scurt şi fără ezitare:

— Da!

— Procedând în aşa fel, inculpata era conştientă că se făcea vinovată faţă de lege, dând ajutor unui infractor?

— Da!

— Inculpata ştia că legea obligă pe orice cetăţean să informeze organele de stat despre orice infracţiune are cunoştinţă, în caz contrar făcându-se ea însuşi vinovată de tăinuire şi complicitate?

— Da!

— De ce inculpata n-a denunţat autorităţilor prezenţa la Bucureşti a deţinutului evadat?

Nu ştiu dacă faptul că mama n-a mai răspuns, ci numai a zâmbit la întrebarea lui, l-a făcut pe preşedinte să nu mai insiste şi să treacă imediat la întrebarea următoare.

— Ştie inculpata că s-a făcut astfel vinovată de „omisiune de denunţ”?

— Da!

— Dând sprijin deţinutului evadat, ştia inculpata că astfel contravenea articolului din Codul penal, care prevedea pedepsirea celui care se face vinovat de „favorizare a infractorului”?

— Da!

— Atunci de ce l-a ajutat pe infractor?

— Foarte simplu de înţeles pentru orice om normal: Fiindcă era fiul meu!

Am reconstituit cu aproximaţie termenii acestui dialog, numai pentru a sugera spiritul în care s-a desfăşurat audierea şi a reda ultimul răspuns al mamei, de care mi-aduc foarte bine aminte. Şi tot aşa de bine mi-a rămas întipărită în minte pledoaria avocatului mamei, care în

apărarea clientei lui, a invocat un articol de lege din „Codul penal… Sovietic!” Articolul citat de avocat privea delictul de „omisiune de denunţ”, care prevedea, între altele, exceptarea de la sancţionare a părinţilor ce tăinu-iesc infracţiunile copiilor. Aceeaşi formulare exista şi în Codul penal român, însă avocatul a preferat să se refere la Codul „sovietic”, cunos-când efectul magic pe care îl producea acest cuvânt în faţa oricărei auto-rităţi româneşti. Avocatul, pe nume Vasile Cameniţă, era cel de care mă ciocnisem întâmplător pe stradă în Bucureşti, în timpul evadării şi, recu-noscându-1, am trecut mai departe fără să mă opresc. Ajuns la colţul străzii mă uitasem înapoi şi-l văzusem cum rămăsese locului şi mă ur-mărise cu privirea.

Revin asupra amănuntului, pentru că îl cunoşteam de când eram copil pe Vasile Cameniţă, ca şi pe fratele lui, tot avocat. Fiind din Turnu Seve-rin, venea foarte des la noi în casă, mai ales la ţară. Ştiam de asemenea cât îi era de îndatorat tatălui meu, care l-a sprijinit şi ajutat în nenumă-rate ocazii. Mai târziu am auzit cum, pe lângă o oarecare reputaţie profe-sională, îşi mai făcuse şi una de oportunist şi om lipsit de scrupule. Imediat după 23 august 1944, când viaţa politică în ţară părea să intre pe un făgaş normal, Vasile Cameniţă s-a lansat în avocatură la Bucureşti, deschizându-şi un birou pe Intrarea Armaşului. Tot pe atunci s-a înscris în Partidul Naţional Ţărănesc, partid de care nimeni nu se îndoia în acel moment că va câştiga alegerile. Cei care îl cunoşteau puneau tot pe sea-ma oportunismului alăturarea lui la politica lui Iuliu Maniu, idolul ale-gătorilor din acea vreme. După falsificarea rezultatului alegerilor şi pri-goana dezlănţuită împotriva partidelor democrate, Vasile Cameniţă a dispărut o vreme din ochii cunoscuţilor, pentru a reapărea după câtva timp în Colegiul avocaţilor, unde şi-a stabilit treptat faima unuia din cei câţiva avocaţi cu renume din Bucureşti. În această perioadă, prieteni de-ai noştri, care ştiau cât de îndatorat era Cameniţă tatălui meu, l-au rugat să preia apărarea

mamei în proces. Aşa am ajuns să-l revăd din boxa tribunalului şi să-i apreciez pledoaria.

Zece ani mai târziu, când am fost pus în libertate, am aflat urmarea: Va-sile Cameninţă i-a cerut mamei să plătească onorariul, neadmiţând nici o păsuire şi mergând până la a-i trimite o somaţie judecătorească. Mama locuia în acea vreme într-o fostă cameră-debara, fără nici un fel de venit şi reuşind să se întreţină la limita inferioară a existenţei, numai datorită lecţiilor clandestine de limba franceză pe care le dădea. Nu ştiu dacă traiectoria parcursă de Vasile Cameniţă în cariera lui se datorase oportu-nismului, cum spunea lumea. Ştiu, însă, că purtarea lui faţă de mama nu am putut să i-o trec cu vederea şi nu i-am iertat-o nici azi.

Chiar în primele zile după eliberarea mea, în 1964, i-am trimis vorbă printr-un prieten, tot avocat, că pentru felul cum înţelesese să-şi arate recunoştinţa faţă de mama, îl sfătuiesc să se ferească din calea mea, fi-indcă oriunde îl voi întâlni, îl voi bate. Voi face acest lucru chiar şi în public, ştiind că pot conta pe prudenţa lui de a nu mă denunţa, aşa cum nu m-a denunţat nici când m-a văzut pe stradă în timpul evadării. Când prietenul meu i-a comunicat mesajul, Cameniţă a exclamat: Cred că e nebun! Nu s-a săturat de puşcărie?! Câtăva vreme mai târziu, mergând într-o zi pe B-dul Brătianu prin dreptul cinematografului ARO, am zărit silueta masivă a lui Vasile Cameniţă venind din sens opus. În cei zece ani care trecuseră, îmbătrânise şi se îngrăşase. De la vreo douăzeci de metri m-a văzut şi m-a recunoscut şi el. Şi am avut satisfacţia şi plăce-rea josnică, de a-l vedea schimbând brusc direcţia şi traversând bulevar-dul. Din cauza proporţiilor pe care le luase cu vârsta, era ceva grotesc în felul în care grăbea pasul şi privea din când în când înapoi. Cu această demonstraţie de laşitate, n-a reuşit să-mi provoace nici milă, nici dez-gust! Sentinţele date în proces, nu le-am aflat decât mulţi ani mai târziu. Mama a fost condamnată la două luni închisoare, cât stătuse în detenţie preventivă şi, totodată, printr-o procedură cu totul

bizară, a fost graţiată. M. C. A fost eliberată câteva luni mai târziu, în toamna aceluiaşi an.

Din sala de şedinţă am fost iar conduşi în subsol, unde a urmat o altă, nesfârşită aşteptare, până ce, pe acelaşi drum pe care venisem, am fost scoşi din clădire. În cei câţiva paşi de la uşa de ieşire până la dubă, am apucat să respirăm de câteva ori aerul proaspăt al serii şi să vedem un cer plin de stele. A urmat apoi bezna din dubă şi lupta fiecăruia de a-şi menţine echilibrul sau cel puţin de a se feri să nu fie trântit pe jos şi lovit cu capul de pereţii metalici, în goana maşinii, pe drumul desfundat către Jilava. La coborâre, în poarta fortului, picioarele ne tremurau de efortul depus şi primii paşi i-am făcut împleticindu-ne. Sub bolta de la intrare, ni s-a spus să ne dezbrăcăm. Semiobscuritatea gangurilor şi graba gardi-enilor de a ne repartiza în celule fără să ne mai facă percheziţie, ne-au favorizat, ajungând amândoi cu bine, Titi cu punga de zahăr iar eu cu ce-le câteva ţigări care ne mai rămăseseră. Marfa de contrabandă am pus-o imediat la adăpost în paiele din saltele. Ne aşteptam nu numai la perche-ziţiile de rutină, ci şi la măsuri mai speciale de represalii, cum ne ame-ninţase şeful escortei la tribunal. Atitudinea noastră de la proces n-a avut însă nici un fel de urmări disciplinare. Viaţa de zi cu zi şi-a reluat cursul ca şi mai înainte cu singura deosebire că, timp de o săptămână ne-am îndulcit terciul de dimineaţă cu câte o lingură de zahăr din saltea, aş-teptând apoi tura de serviciu a „ţambalagiului”, singurul gardian căruia îndrăzneam să-i cerem foc pentru ţigară.

Apoi, s-au terminat şi zahărul şi ţigările şi săptămânile au început să se lungească, într-o monotonie absolută, care părea să nu mai aibă sfârşit. Abia la apropierea toamnei a apărut un element nou: frigul! Nici până acum nu ne fusese cald, celula fiind umedă şi friguroasă, dar cu păturile primite în plus, în urma protestelor noastre, reuşisem să nu tremurăm, mai ales noaptea. O dată cu ploile de toamnă, umezeala crescuse şi fri-gul se făcuse tot mai pătrunzător.

O bună parte din zi, stăteam în pat, a-coperiţi până peste cap. În restul timpului ne plimbam prin celulă cu pă-turile în spate. La primul ger, băltoacele din curtea de plimbare prinse-seră pojghiţă de gheaţă. Pe sub bolta dintre cele două secţii, şuiera zi şi noapte un vânt tăios, care se infiltra în celulă prin crăpăturile scândurilor de la uşă şi prin grătarul de aerisire de deasupra ei. De când cu schimba-rea vremii, dormeam amândoi într-un singur pat ca să ne ţinem unul al-tuia cald. Protestele noastre zilnice în privinţa frigului din celulă nu dădeau nici un rezultat. Nici faptul de a nu ne mai fi dat jos din pat la „numărul" de dimineaţă şi de seară şi nici refuzul de a mai ieşi la plim-bare n-au avut vreun efect asupra ofiţerilor care supravegheau desfăşu-rarea programului. Într-una din acele zile, la zgomotele obişnuite ale coridorului, cărora le cunoşteam semnificaţiile, s-a adăugat unul nou, care ne-a atras atenţia. În scurtă vreme i-am descifrat înţelesul. Se distri-buiau lemn şi cărbuni pentru foc la celulele de pe secţie!

Înarmaţi cu acest nou argument, care demonstra că ne aflam într-o ce-lulă de pedeapsă, fără sobă, în timp ce în restul încăperilor din Jilava se făcea focul, am cerut ofiţerului de servicu să fim scoşi la raportul co-mandantului. Timp de două zile nu s-a întâmplat nimic. A treia zi, am refuzat mâncarea! Două ore mai târziu a apărut ofiţerul de servicu. Ne-a spus să ne luăm bagajul şi să-l urmăm, fără să facă vreo aluzie la refuzul nostru de a mânca. Am pornit după el pe coridorul secţiei a doua. În dreptul celei de a doua sau a treia uşi s-a oprit. A descuiat-o şi i-a făcut semn lui Titi Coşereanu să intre. Pe mine m-a băgat în celula următoare.

Încă înainte de a-mi roti ochii împrejur, pentru a lua contact cu noua ce-lulă, m-am bucurat de căldura din încăpere. Chiar în faţa mea, pe linia dintre uşă şi fereastră, ceva mai aproape de aceasta din urmă, era o sobă de fontă în care ardea focul. Această primă impresie plăcută avea să-şi mai piardă din intensitate, chiar în cursul acelei zile. E

drept că, în con-trast cu frigul din celula pe care abia o părăsisem şi cu coridorul prin care vâjia vântul Bărăganului, aici era mai plăcut. Dar cele câteva ţăndări de lemn şi raţia de cărbuni care se distribuiau nu ajungeau decât să dez-morţească puţin atmosfera şi asta numai pe o rază restrânsă în jurul so-bei. În restul camerei, temperatura rămânea neprietenoasă iar peste noapte, când se lăsa gerul afară, devenea de-a dreptul glacială.

La intrarea mea pe uşă, locatarii camerei făceau cerc în jurul sobei, cu braţele întinse şi palmele îndreptate spre pereţii ei de fontă, de parcă ar fi participat la cine ştie ce ritual păgân. Erau patru. Doi de vârstă mijloci-e, unul mai bătrân şi unul foarte tânăr. Acesta din urmă, a fost singurul care mi-a venit în întâmpinare, jovial şi glumind, într-un jargon golă-nesc, care, nu ştiu de ce, mi-a displăcut de la început. Ceilalţi trei mă priveau de la locul lor, fără să manifeste vreun interes deosebit pentru persoana mea. Mi s-au părut chiar nemulţumiţi de apariţia mea. Au ur-mat prezentările. Tânărul care mă primise cu atâta entuziasm şi nu înceta să mă bată amical pe spinare, punându-mi o avalanşă de întrebări, fără să aştepte răspuns (de unde veneam, pentru ce eram condamnat, cu cine am mai stat în alte celule, etc.), mi-a întins mâna şi mi-a spus că îl chea-mă Victor Limbău. În cei câţiva paşi de la uşă până la sobă, remarcasem că Limbău purta, pe sub pantalonii, vărgaţi, cizme, încălţăminte rar în-tâlnită la puşcăriaşi. Spre deosebire de Limbău, mai înalt cu un cap ca mine, zvelt, dar bine legat, roşu în obraz şi radiind de sănătate, ceilalţi trei aveau întipărite pe figurile lor amprentele obişnuite ale puşcăriei: traşi la faţă, cu pielea îngălbenită şi privirile stinse. Limbău mi i-a pre-zentat pe rând, făcând la adresa fiecăruia câte o apreciere ce se voia glu-meaţă, dar care nu reuşea să fie decât ordinară şi lipsită de haz. Mă sim-ţeam stânjenit de lipsa lui de bun simţ. Mă jena necuviinţa lui faţă de a-ceşti oameni mai în vârstă ca el, dar nu mi-am arătat în nici un fel indig-narea, mai ales că, nici din partea celor

vizaţi de grosolăniile lui, n-am văzut nici o reacţie. Nu înţelegeam ce-i făcea să-i suporte obrăzniciile. Experienţa vieţii de celulă mă învăţase să nu mă grăbesc să-mi arăt ade-văratele sentimente şi să mă feresc de tentaţia afirmaţiilor şi atitudinilor spontane.

Cu puţină răbdare, cu o comportare egală faţă de toţi şi cu o oarecare rezervă dotată astfel, încât, fără să pară ostentativ distantă, să mă apere de indiscreţii şi intimităţi, aveam să desluşesc în scurtă vreme relaţiile stranii care domneau între cei patru deţinuţi. Am început prin a face cu-noştinţă. Următorul în ordinea vârstei, după Limbău, s-a prezentat: „Olteanu (cred că Ion) – fost colonel.” Peste hainele penale, purta pe umeri o mantie militară cachi, fără epoleţi. Nasturii metalici originali fuseseră înlocuiţi cu alţii de diferite dimensiuni şi culori. De talie mijlo-cie, cu tendinţă spre îngrăşare, Olteanu era singurul care, după Limbău, se menţinea încă într-o stare fizică destul de bună. În schimb, expresia de îngrijorare din ochi m-a făcut, încă de la prima vedere, să bănui că nu stătea tot aşa de bine şi cu moralul. Convieţuirea cu el mi-a dovedit că nu mă înşelasem. Stările lui de nervozitate şi irascibilitate, când se plimba de colo până colo prin celulă, devenind iritabil în discuţii şi ajun-gând până la ceartă pentru cel mai mic fleac, alternau cu lungi momente de apatie, când stătea ore întregi aşezat pe pat cu coatele proptite în ge-nunchi şi capul între palme, fără să scoată o vorbă. Cel mai în vârstă şi mai slăbit din noii mei colegi era colonelul Teohari. Cel de-al patrulea, care părea să fie şi cel mai puţin comunicativ din toţi, se numea Doro-banţu şi fusese comisar în vechea Siguranţă a statului.

În timp ce făceam cunoştinţă, Limbău bătuse la uşă ca să ceară un pat în plus pentru mine. Cele patru paturi din cameră nu erau suprapuse. Erau toate aliniate şi dispuse perpendicular pe peretele din stânga cum priveai de la intrare. Tratativele dintre Limbău şi gardian, pentru obţinerea pa-tului, se purtau pe un ton neobişnuit, care mi-

a atras atenţia. Cu toate că Limbău îi vorbea aşa cum prevedea regulamentul, atunci când pronunţa formula uzuală de „domnule sergent” sau cuvântul „dumneavoastră”, o făcea cu o nuanţă aşa de clară de ironie în glas, încât nu-i putea scăpa gardianului neobservată. Şi, totuşi, acesta din urmă nu se formaliza în faţa obrăzniciei lui. Dimpotrivă, îi răspundea cu o severitate simulată, amenin-ţându-l pe un ton răstit, dar cu zâmbetul pe buze că îl va pedepsi dacă mai bate la uşă. Se juca între ei un fel de parodie a raporturilor „gardian-deţinut” şi „deţinut-gardian”.

Câteva minute mai târziu, plantonul de pe secţie adusese, la ordinul gar-dianului, piesele unui pat demontat şi le depusese pe coridor, în dreptul uşii noastre. Ieşind afară cu Limbău ca să le transportăm în celulă, am mai surprins câteva schimburi de priviri complice, între el şi gardian. Le-am înţeles sensul când am văzut gardianul aprinzându-şi o ţigară şi aruncând-o imediat după aceea pe jos, în calea lui Limbău, care căra în cameră ultima piesă a patului. Acesta a cules-o din mers, lansând, în timp ce uşa se închidea în urma lui, un „să trăiţi!” – care semăna mai mult a salut intim, decât a formulă de respect. După ce a tras două fu-muri din ţigară, Limbău mi-a întins-o mie. Spontan, am mulţumit, spu-nându-i că nu sunt fumător. Spre uimirea mea, l-am văzut pe colonelul Teohari apropiindu-se de patul pe care se aşezase şi-şi fuma ţigara Lim-bău. Se oprise la capul patului, în aşteptare, privindu-l cu jind. Ţigara se scurta văzând cu ochii, la fiecare fum tras cu patimă de Limbău, până în fundul plămânilor. Când a ajuns aşa de scurtă, încât îl frigea la degete, i-a întins chiştocul lui Teohari. Fericit, acesta din urmă s-a retras lângă so-bă, străduindu-se să mai aspire ultimele rămăşiţe de fum.

Încă din prima zi, am asistat la câteva scene de aceeaşi natură şi tot atât de penibile, din care am înţeles ce fel de relaţii se stabiliseră între Lim-bău şi colonelul Teohari. Exploatându-i slăbiciunile şi laşitatea acestuia din urmă,

Limbău îşi făcea o dublă plăcere: de a-l umili şi, în acelaşi timp, de a-l folosi împotriva celorlalţi doi, ori de câte ori se lua o hotă-râre de interes comun în celulă. Teohari se asocia din principiu părerii lui Limbău, fie că era vorba de stabilit când să se facă focul, mai devre-me sau mai târziu, de deschis geamul sau de închis, de hotărât cine să doarmă în patul de lângă sobă sau în cel de lângă fereastră etc.

Cum Dorobanţu evita sistematic să se angajeze în discuţii, spunând că lui îi este indiferent şi că îi lasă pe ceilalţi să decidă, singurul opozant posibil rămânea colonelul Olteanu, care pierdea regulat partida în favoa-rea majorităţii Limbău-Teohari. Şi astfel, Limbău era totdeauna avanta-jatul, iar Teohari se mulţumea cu firimiturile pe care acesta binevoia să i le arunce. La început mi s-a părut că Olteanu era cel mai oropsit: el dor-mea în patul de lângă fereastră, fiindcă Limbău stabilise că mantaua lui ofiţerească era mai groasă decât zeghele lor, el ducea în fiecare zi tineta, fiindcă era cel mai solid şi tot lui îi venea cel mai des rândul să facă cu-răţenie în celulă. Când Olteanu îndrăznea să-şi manifeste o cât de timidă opoziţie, Limbău nu pregeta să facă aluzie la întrebuinţarea forţei sau să-l amenin̂ţe cu intervenţia gardianului, amintindu-i anumite afirmaţii duşmănoase la adresa regimului, pe care le făcuse cândva în discuţiile dinaintea sosirii mele în celulă. Mai ales în faţa acestei din urmă per-spective, Olteanu, care spera într-o revizuire a procesului lui, tăcea şi se supunea voinţei lui Limbău. Singur Dorobanţu reuşise să-şi câştige o poziţie de invulnerabilitate, stând într-o totală rezervă, pe care Limbău părea să i-o respecte. Nu mai întâlnisem niciodată până aci şi n-aveam să mai întâlnesc nici de-aci înainte, în toţi anii petrecuţi în închisoare, o a-semenea atmosferă. Auzisem că în puşcăriile de drept comun se stabi-leau uneori astfel de relaţii între: deţinuţi, bazate pe legea celui mai pu-ternic.

După ce mi-am montat patul şi mi s-a adus şi o saltea, Limbău a vrut să îi facă loc între celelalte patru, micşorând

distanţa dintre ele. Nu numai atât, dar într-un elan de simpatie crescândă pentru mine, fiindcă aflase că eram ca şi el oltean, i-a spus lui Teohari să se mute în patul cel nou şi să mi-l cedeze mie pe al lui. Nu numai figura plângăreaţă a colonelului, dar şi faptul că urma să fiu vecin de pat cu Limbău m-au făcut să refuz a-ranjamentul propus. Mi-am tras patul în cealaltă parte a camerei, aşezân-du-l de-a lungul peretelui opus. Limbău s-a arătat cam contrariat. I-am explicat că preferam să fiu mai departe de sobă, unde, chiar dacă era mai frig, cel puţin temperatura era constantă, decât să-mi fie mai întâi cald când arde focul, şi, apoi, când se termină cărbunii şi se stinge, să tremur.

Teohari m-a privit în schimb cu recunoştinţă, fiindcă rămânea astfel în patul lui, cel mai apropiat de sobă, după al lui Limbău. Toată după-a-miaza, până seara târziu, am fost acaparat de Limbău. În elanul lui de simpatie pentru mine, mi-a făcut cele mai neaşteptate confidenţe, de parcă şi-ar fi găsit cel mai bun prieten. S-a aşezat pe patul meu şi mi-a istorisit povestea vieţii lui, fără vreo încurajare din partea mea. O voi reda şi eu pe scurt.

Era fiu de ţăran din sudul Olteniei (Dolj sau Romanaţi). Plecase încă de copilandru la oraş să-şi caute serviciu, viaţa la sat în acele vremuri fiind tot mai grea, ţăranii abia mai putând face faţă dărilor la care erau supuşi. Era epoca „cotelor” obligatorii de tot felul de produse ce trebuiau preda-te statului. Ajuns la vârsta stagiului militar, este încorporat. Isteţ fiind, se remarcă încă de la început. Îşi însuşise foarte repede câteva noţiuni ele-mentare de marxism, jonglând cu uşurinţă cu termenii şi lozincile limba-jului demagogic al vremii, înţelesese puterea acestei arme deschizătoare de drumuri în timpurile tulburi pe care le trăia. Era foarte bine văzut la orele de educaţie politică. La sfârşitul serviciului militar, i se propune să fie reangajat cu gradul de caporal în miliţie. De teama mizeriei din viaţa civilă, unde nu-şi găsise rostul, acceptă condiţiile avantajoase ale pro-punerii şi aşa ajunge la „Direcţia

generală a penitenciarelor” din cadrul Ministerului de Interne. Verificarea mai amănunţită a serviciului de ca-dre din această instituţie îl aduce însă într-o situaţie precară. Riscă să fie exclus din cauza originii lui nesănătoase: fiu de ţăran mijlocaş! Scapă, însă, dând o dovadă de maximă încredere pentru noul lui serviciu: îl de-nunţă pe tatăl lui, care nu declarase o anumită cantitate de porumb, sus-trăgându-se de la obligaţiile de predare a cotei! La descinderea ce i se face, este găsit porumbul dosit.

Bătrânul Limbău e arestat, judecat, condamnat pentru sabotaj şi trimis să-şi execute pedeapsa la Canalul Dunărea-Marea Neagră, iar tânărul Limbău, care se dovedise a fi un fiu credincios al clasei muncitoare, îşi spală păcatul părintesc din dosarul lui de la cadre. Este repartizat în ser-viciu la lagărul de muncă pentru deţinuţi de drept comun de la Salcia, în Balta Brăilei. Dacă la început, cuprins de indignare şi dezgust, am fost tentat să-l întrerup, curiozitatea ce mi-o trezea pe măsură ce-şi depăna povestea a fost mai puternică şi m-a reţinut. Eram fascinat de seninătа-tea cu care Limbău îmi povestea amintirile, justificându-şi în modul cel mai firesc toate ticăloşiile, prin enunţarea principiilor după care se călă-uzea în viaţă şi pe care le formula în zicale. De exemplu, cu privire la denunţarea lui tată-său, mi-a explicat: „El şi-a trăit traiul şi şi-a mâncat mălaiul! Acum e rândul meu!” Când îmi povestea câte o întâmplare din armată, în care ştiuse să scape de răspundere, aruncând vina pe altul, în-cheia cu expresia lui favorită: „Decât să plângă mama, mai bine să plân-gă mă-sa!” Iar când îşi amintea de beţiile pe care le trăgea şi de femei, invariabil conchidea cu părerea lui despre viaţă: „în viaţă, nu te alegi decât cu ce bagi în gură şi cu ce tragi pe p…!” Cât priveşte cele câteva cântece pe care le fredona, toate de o obscenitate şi o vulgaritate cum nu mai auzisem.

— Din fericire nu le-am reţinut cuvintele – altminteri aş fi fost în stare să le reproduc, numai din dorinţa de a lăsa

astfel persona-jul să se prezinte singur, compensând lipsa mea de talent de a-l caracte-riza şi a-i face portretul. După felul admirativ în care îmi vorbea despre câţiva din camarazii lui de la Salcia, despre care spunea că erau „băieţi deştepţi”, fiindcă ştiau „să se orienteze”, mi-am dat seama că Limbău nu era un exemplar unic în genul lui. Oricum, pentru mine, Victor Limbău a rămas un fel de prototip al „omului nou” ce se plămădea în laboratoa-rele M. A. I., primul pe care îl întâlneam şi-l puteam studia de aproape. Cunoscându-1, mi-a ajutat să recunosc la mulţi gardieni cu care am avut de a face în următorii ani de închisoare trăsături similare cu ale lui. Le-am putut înţelege mai bine mentalitatea şi prevedea reacţiile, evitând riscurile unor gafe. Uneori un simplu gest sau numai o vorbă într-un moment nepotrivit, te puteau costa viaţa. În orice caz, dezlănţuirea bes-tiei din aceşti gardieni nu mi se va mai părea aşa de imprevizibilă şi inexplicabilă de aci înainte. Cred că îi datorez şi lui Limbău un dram din norocul de a fi supravieţuit. Sau poate nu-i datorez nimic, nefiind nici el decât un instrument al destinului care întâmplător mi l-a scos în cale.

În privinţa motivului arestării, Limbău mi-a dat versiunea lui, pe care de altfel se sprijinea întregul lui optimism şi convingerea că procesul va fi numai o formalitate, în care el va depune numai ca martor şi apoi va fi eliberat.

Povestindu-mi cum decursese ancheta, mi-am dat seama cât de uşor că-zuse în plasa ce-i fusese întinsă. I se explicase că atrocităţile şi asasina-tele ce avuseseră loc la Salcia nu erau numai „crime contra umanităţii”, dar făptaşii se dovedeau a fi şi duşmani ai poporului, deoarece urmăriseră, prin acţiunea lor, discreditarea regimului. Autorii şi adevăraţii cri-minali erau cei ce ordonaseră aceste grozăvii şi nu simplii executanţi ai ordinelor, supuşi disciplinei militare şi obligaţi să asculte de superiori. Majoritatea celor cu grade inferioare, în buna lor credinţă, fuseseră in-duşi în eroare şi nu-şi dăduseră seama că printre superiorii lor se

strecu-raseră duşmani de clasă. Ancheta urmărea să-i demaşte pe cei ce dădu-seră ordinele, dar şi pe acei dintre executanţi, care, conştienţi că prin crimele lor compromit regimul legalităţii populare, se făcuseră compli-cii superiorilor lor. De aceea, organele de anchetă, care-i cunoşteau do-sarul şi devotamentul pentru partidul clasei muncitoare, îi cereau lui Limbău să ajute ancheta să descopere complotul de la Salcia, dovedin-du-şi astfel încă o dată ataşamentul pentru popor şi totodată nevinovăţia. Cam în acest fel îi vorbise anchetatorul iar Limbău. Înţelegând calea ce i se sugera pentru a ieşi basma curată din această afacere, a „colaborat" din toată inima cu ancheta. După principiul că „decât să plângă mama, mai bine să plângă mă-sa", a aruncat toată vina pentru faptele ce i se im-putau fie asupra camarazilor lui, de preferinţă asupra celor pe care voia să se răzbune, fie, atunci când nu le putea nega, asupra superiorilor de la care primise ordinele.

Nu-mi mai trebuiau de mult noi dovezi pentru a mă convinge de abso-luta amoralitate a lui Limbău, şi totuşi nu încetam să mă minunez de toate câte le auzeam. Mă uimea în special seninătatea cu care îmi cita episoadele din viaţa lagărului, asupra cărora insistase ancheta şi care fu-seseră reţinute ca puncte principale în actul de acuzare, deoarece se sol-daseră cu pierderi de vieţi omeneşti. Când era vorba de mortalitatea pro-vocată de munca forţată până la extenuare, de înfometare, de lipsa de în-călţăminte, îmbrăcăminte şi căldură în toiul iernii, Limbău pomenea, în treacăt numai, în cifre aproximative, considerând că numărul celor ce pieriseră nu avea nimic de a face cu aceste crime. Condiţiile în care mu-riseră acei oameni fuseseră create de ordinele date de cei din conduce-rea lagărului, aşa încât numai ei purtau vina. Faptul că el, împreună cu ceilalţi gardieni duseseră la îndeplinire aceste ordine nu constituia o vi-nă, deoarece ei nu fuseseră decât nişte simpli executanţi, fără nici o res-ponsabilitate. Se bucura sincer de soarta care îl aştepta pe comandant şi pe

câţiva din ofiţerii lagărului, care vor înfunda puşcăria, recunoscând, însă, că de fapt avuseseră ghinion că „deţinuţii nu ţinuseră la glumă”. Era vorba de deţinuţii care nu rezistaseră regimului de exterminare şi sucombaseră. Când îmi povestea de asasinatele directe, de care erau acuzaţi o serie dintre tovarăşii lui, Limbău dădea mai multe amănunte.

În anchetă, i se ceruse să declare tot ce ştia despre cazurile deţinuţilor morţi de pe urma bătăilor sau împuşcaţi sub pretextul de a fi încercat să evadeze. Limbău fusese cât se poate de cooperativ în această parte a an-chetei, declarând tot ce ştia despre atrocităţile comise de tovarăşii lui împotriva deţinuţilor. Povestindu-mi câteva din aceste fapte, Limbău îmi explica că lui nu i se pot aduce astfel de învinuiri, fiindcă nu are la acti-vul lui nici o „mortăciune”. În ceea ce îi privea pe tovarăşii lui, le preve-dea condamnarea şi le calcula cuantumul pedepsei, în funcţie de numă-rul de „mortăciuni” pe care le aveau.

— Mie nu mi s-a dovedit nici o mortăciune! Avea obiceiul să tot repete, amuzându-l grozav să întrebuinţeze această expresie. La început, am crezut că îi aparţinea, dar tot de la el am aflat că vorba făcea parte din vocabularul curent de la Salcia. Când se întorceau seara cu brigăzile de deţinuţi de la muncă, aveau obiceiul să se întrebe unii pe alţii: „Câte mortăciuni ai?” sau „Câţi ai basculat azi?” Ultima întrebare era tot o re-ferire la numărul morţilor, deoarece cadavrele deţinuţilor erau încărcate la întoarcerea de la locurile de muncă în camioane basculante şi deşerta-te la poarta lagărului.

Pofta de vorbă a lui Limbău era în seara aceea tot aşa de nesecată ca şi curiozitatea mea. Numai când i s-a făcut somn, a plecat de la patul meu. Abia atunci, reflectând la atenţia cu care îl ascultasem, fără să-mi fi ma-nifestat vreo opinie, m-am gândit la impresia ce trebuie să şi-o fi făcut despre mine ceilalţi locatari ai camerei. Fusesem însă aşa de captivat de ceea ce auzeam şi atât de fascinat de tipul de

om pe care îl descoperisem în Limbău, încât pierdusem complet contactul cu cei din jur. Am ador-mit cu gândul la toate câte auzisem. Nu mai ştiu dacă am visat ceva. Oricum, visele nu puteau fi decât mult mai palide decât tot ce-mi poves-tise Limbău, aşa că era normal să nu mi le fi amintit. Frigul crescând de peste noapte, m-a făcut să mă tot strâng şi ghemuiesc în timpul somnu-lui, astfel că la deşteptare m-am trezit făcut covrig, numai pe un capăt de saltea. Prima parte a dimineţii m-am plimbat zgribulit de colo până colo, prin camera glacială. Fiecare încerca să se încălzească cum putea, fie plimbându-se şi schiţând câteva mişcări de gimnastică, fie stând cu pătura în spinare şi atent la zgomotul de pe coridor, ca să nu fie sur-prins. După deşteptare, patul trebuia să rămână neatins până la stingere. Din fericire, gardienii veneau destul de rar să ne supravegheze prin vi-zetă şi chiar dacă uneori o mai făceau, nu-şi dădeau osteneala să se apropie de uşă discret şi pe nesimţite. În închisoare, când vigilenţa scă-dea şi o dată cu ea şi tensiunea produsă de veşnicul pericol care venea de la vizetă, şi când gardienii evitau să ne surprindă în vreo activitate nepermisă minoră (cosând, dormind peste zi sau cu pătura pe umeri), fiindcă aveau ordin să nu mai aplice pedepse pentru orice fleac, se spu-nea sunt „vremuri bune”.

Cu toate că, de o bună bucată de vreme, treceam printr-o astfel de peri-oadă, continuam să ne aruncăm tot atât de des ochii spre vizetă. Indiferent de preocupările noastre din timpul zilei, fie că făceam ceva nepermis, fie că discutam, ne plimbam sau pur şi simplu stăteam căzuţi pe gânduri, cred că nu treceau mai mult de treizeci de secunde, fără să privim spre vizetă. Gestul reflex de a întoarce mereu capul spre uşă, l-am păstrat multă vreme, chiar şi după eliberare, şi cred că nu l-am pierdut complet nici azi, chiar dacă trece neobservat. Abia când ni s-a dat terciul fierbinte şi ne-am mai încălzit, s-au înfiripat iar primele conversaţii.

Numai Limbău se culcase din nou şi dormea. Ceilalţi, instinctiv, ne strânsesem în jurul sobei, ca şi cum fonta, rece

încă de cu seara, ar mai fi radiat căldură. Cărbuni şi foc nu primeam decât după-amiază, dar toa-tă viaţa celulei, în cursul zilei, se concentra totuşi în jurul sobei. Încă de la primele vorbe schimbate, mi-am dat seama că, în absenţa lui Limbău, care dormea, atmosfera era mai destinsă şi că ceilalţi trei deţinuţi erau mai comunicativi. Până şi Dorobanţu, fostul comisar, aşa de reţinut în seara precedentă, era acum mai puţin rezervat. În dimineaţa aceea, am aflat mai mult unul despre celălalt. M-am lăsat descusut mai mult ca de obicei, pentru a spulbera eventuala proastă impresie ce o făcusem în seara precedentă, când, acaparat de Limbău, acceptasem să-i ascult po-veştile, retrăgându-mă cu el pe patul meu. N-aş fi fi vrut să planeze asu-pra mea bănuiala vreunei afinităţi cu Limbău, din cauza aspectului con-fidenţial ce-l avusese convorbirea noastră. Când în primele crâmpeie ale conversaţiei ce se legase am pomenit câteva date personale de familie, colonelul Teohari a exclamat:

— Înseamnă că eşti nepotul lui Gheorghe Ghica, cel mai bun prieten al meu din tinereţe!

Au urmat amintirile lui Teohari. Începeau dinainte de primul război mondial, continuau pe perioada campaniei 1916-1918 şi se prelungeau până prin anii 1930, când nenea Gică se stabilise în Basarabia şi contac-tele între ei se răriseră. Emoţionat, cu lacrimile în ochi, Teohari evoca tot felul de întâmplări din tinereţea lor comună, din timpul războiului, când nenea Gică, fratele mamei, făcuse parte din primii câţiva piloţi ai aviaţiei româneşti. Şi-a amintit de despărţirea lor la semnarea armisti-ţiului, când unchiul meu plecase în Franţa şi luptase mai departe în avia-ţia franceză, pe frontul de vest. Apoi, Teohari aflase că fusese doborât. După o lungă tăcere, timp în care nenta Gică zăcuse într-un spital mili-tar francez, primise din nou veşti de la el. Îi scrisese că fusese rănit, că riscase să rămână orb şi că, după luni de zile de îngrijire, i se salvase ve-derea. Când şi-a amintit de moartea lui nenea Gică şi

înmormântarea la care nu putuse veni, fiindcă nu era în Bucureşti, Teohari nu şi-a mai pu-tut stăpâni lacrimile. A plecat de lângă noi, a făcut câţiva paşi prin came-ră, şi-a şters ochii şi, când s-a întors, m-a strâns în braţe.

Simţindu-l gata să se înduioşeze din nou, mi-am dat osteneala să schimb vorba, angajându-i şi pe ceilalţi doi în discuţie. La un moment dat, când colonelul Olteanu s-a pornit să facă câţiva paşi prin cameră ca să-şi dez-morţească picioarele, Teohari, făcându-mi semn spre el, mi-a şoptit:

— Să te fereşti de ci. Nu e om sincer! Asigurând-se încă o dată că nu e auzit, a continuat:

— Cu Limbău să te pui bine, fiindcă e foarte periculos!

Speriat apoi el însuşi de curajul pe care îl avusese, Teohari s-a îndepăr-tat de noi şi a început şi el să se plimbe. Dorobanţu, care tăcuse mai tot timpul, l-a urmărit o vreme cu privirea, înainte de a se hotărî să vor-bească:

— Să ştii că bătrânul e, în fond, un om cumsecade. Ce ţi-a spus despre ceilalţi e adevărat. Ţi-a vrut binele. Din păcate, e aşa de laş şi lipsit de demnitate, încât nu te poţi bizui pe el. E terorizat de bestia de Limbău!

Din discuţia avută cu Limbău, din propriile mele observaţii făcute cu o zi mai înainte, şi din cele câteva cuvinte spuse acum de Teohari şi de Dorobanţu, mă lămurisem şi asupra oamenilor, şi asupra relaţiilor dintre ei, care determinaseră atmosfera apăsătoare din cameră. Un lucru nu în-ţelegeam însă şi i l-am spus lui Dorobanţu:

— Dar dumneavoastră cum de suportaţi situaţia asta? De ce n-aţi încer-cat să puneţi lucrurile la punct?

— Mai întâi, fiindcă e foarte greu. Între gardieni şi Limbău există o complicitate tacită. Cei de pe coridor îl susţin. Fac parte din aceeaşi hai-tă. În al doilea rând, sunt singur. Pe ceilalţi doi nu se poate conta, cu toa-te că ar fi mai fericiţi ca mine să scape de teroarea lui Limbău. Cu toate astea, în caz de conflict şi intervenţie a administraţiei, de frică, sunt si-gur că ar sprijini prin mărturia lor pe Limbău. Eu, prin

atitudinea mea foarte retrasă, mi-am obţinut liniştea şi un oarecare respect din partea lui. Ei, în schimb, şi-au arătat slăbiciunea în faţa foamei, a frigului şi a forţei, iar Limbău profită, exersându-şi, mai departe, pentru propria-i plăcere sadică, meseria de dresor de oameni, pe care a învăţat-o şi a practicat-o la şcoala M. A. I.-ului. Ştie să mânuiască, să alterneze şi să dozeze la perfecţie cele două instrumente ale profesiunii: teroarea şi re-compensa. Sunt arme care nu dau greş cu oamenii slabi! Luciditatea cu care Dorobanţu analizase situaţia şi felul în care mi-o prezentase, în termeni mult mai clari şi mai obiectivi decât am încercat eu să-i redau spu-sele, mi-a produs o puternică impresie.

Faptul că nu făcuse, însă, nici o tentativă de a pune o stavilă abuzurilor lui Limbău, mulţumindu-se ca numai persoana lui să fie la adăpost, fără să-i pese de ceilalţi, mi se părea totuşi o dovadă de prea mare egoism. Ca şi cum mi-ar fi citit gândurile, Dorobanţu a mai adăugat:

— Domnule Ioanid, d-ta eşti încă tânăr şi n-ai experienţa pe care o am eu cu oamenii. Sunt oameni pentru care merită să sari şi în foc, dar sunt şi alţii, care nu merită nici un sacrificiu. Nu vreau să-ţi iau iluziile, dar, crede-mă că cei doi colegi ai noştri fac parte din ultima categorie.

Convorbirea noastră s-a întrerupt. Se deschisese uşa. Venise gardianul să ne scoată, la aer.

În sfertul de oră cât ne-am învârtit în cerc în ţarcul de plimbare, m-am tot gândit la atitudinea pe care s-o adopt de-aci înainte în celulă. În cele din urmă, m-am hotărât să fac abstracţie de tot ce auzisem şi să mă port ca şi cum m-aş fi aflat într-o celulă obişnuită, cu atmosferă normală şi relaţii de bună camaraderie între deţinuţi. Eram convins că o convieţuire de mai lungă durată cu Limbău va duce, în mod inevitabil, la un conflict deschis, pe care nu-l voi putea evita. Nu voiam însă să fiu provocatorul. Nu mă îndoiam că, în cazul unei confruntări. Limbău va solicita inter-venţia administraţiei. Ori, în această situaţie, voiam ca dreptatea să se dovedească a fi de partea mea, şi eventual să

contrabalansez astfel sim-patia de care se bucura Limbău în rândul foştilor lui tovarăşi de pe cori-dor. Socoteala ce mi-am făcut-o nu s-a dovedit însă deloc realistă. Mai întâi, fiindcă premisa de la care plecasem era falsă. Lucrul avea să se dovedească în următoarele zile. Gardienii erau departe de a avea o afec-ţiune sinceră pentru Limbău. Le era pur şi simplu teamă de el, ştiindu-l cât era de ticălos şi capabil să-i „toarne” şi pe ei la superiori. Favorurile pe care i le făceau, de a-i arunca câte o ţigară aprinsă, sau de a-i trece cu vederea unele încălcări minore ale regulamentului, nu erau decât mici gesturi de atenţie pentru a-şi demonstra bunăvoinţa faţă de el şi a se pu-ne la adăpost. Îl ştiau răzbunător şi capabil să-i denunţe la superiori, in-ventând cine ştie ce minciuni.

A doua eroare în calculele mele era că nici eu nu puteam conta pe soli-daritatea camarazilor mei, cu toate că fusesem prevenit de Dorobanţu să nu-mi fac iluzii în această privinţă. În afara de slăbiciunea lor de carac-ter, mai juca un rol în atitudinea lor şi un factor obiectiv, care le justi-fica prudenţa: toţi aveau motive să spere într-o uşurare a situaţiei perso-nale şi chiar să creadă într-o posibilă eliberare din închisoare. Teohari şi Dorobanţu erau închişi de câţiva ani, fără să li se fi făcut proces şi să fi suferit vreo condamnare. Colonelul Olteanu obţinuse o revizuire a pro-cesului pentru lipsă de probe concludente în prima instanţă, când fusese condamnat. Faptul era aşa de neobişnuit, încât un oarecare optimism în privinţa rezultatului era justificat. Din păcate, nu-mi mai amintesc exact situaţia lor juridică. Oricum, făceau parte dintr-un număr foarte redus de deţinuţi cu situaţii speciale, care fuseseră încarceraţi în celulele de pe secţia a doua. Printre ei se găsea şi un grup cunoscut sub numele de „lo-tul Griviţa”, cu toate că nu fuseseră niciodată judecaţi. Era vorba de vreo zece inşi, arestaţi încă de la instaurarea guvernului comunist, an-chetaţi şi apoi aruncaţi în Jilava.

Consideraţi principalii vinovaţi în re-primarea grevei muncitorilor de la atelierele C. F. R.

— Griviţa, ancheta nu le putuse întocmi dosare cât de cât prezentabile, chiar pentru un tri-bunal din vremea aceea, care nu-şi făcea prea multe scrupule juridice, pentru a pronunţa sentinţe spectaculoase.

Regimul intenţionase să facă din „afacerea Griviţa" un proces de răsu-net şi cu efect propagandistic, care să dea evenimentelor de la atelierele C. F. R. Dimensiunea unui moment istoric, ilustrând lupta eroică a parti-dului comunist împotriva regimului burghezo-moşieresc şi totodată cruzimea acestuia din urmă, care dăduse ordin să se tragă în muncitori. Actorii destinaţi să joace în piesa-proces, ce urma să fie montată şi regi-zată după metoda bine cunoscută a Securităţii, nu fuseseră însă la înălţi-mea rolului. Personajele alese să interpreteze rolurile erau diverşi func-ţionari publici, de serviciu în noaptea când se petrecuseră tulburările de la Griviţa: membri ai magistraturii civile şi militare, ai procuraturii etc. Nici unuia din cei arestaţi, începând chiar cu cel ce urma să fie şeful lo-tului, colonelul din Justiţia militară, Hotineanu, nu i se putuse dovedi vreo contingenţă cu cele întâmplate, unii din ei lipsind din Bucureşti în acea noapte. În speranţa, poate, că, totuşi, cu timpul, le va putea com-pleta dosarul cu piese mai convingătoare, Securitatea îi aruncase pe toţi în închisoare. De atunci, zăceau în Jilava, uitaţi şi de Securitate şi de Dumnezeu, fără nici o speranţă.

Acum, însă, o dată cu suspecta întorsătură din ultima vreme, în compor-tarea lui faţă de deţinuţi, regimul părea să-şi fi adus aminte de ei, ca şi de toate cazurile nerezolvate sau fără acoperire juridică, ale celor con-centraţi în celulele de pe secţia a doua din Jilava.

Era şi situaţia colegilor mei de cameră. În ultimele luni, toţi fuseseră vizitaţi periodic de un procuror militar, care le vorbise cu neobişnuită bunăvoinţă, le cercetase dosarele, cerându-le anumite lămuriri în privin-ţa arestării şi anchetei

şi trezindu-le nădejdea într-o rezolvare echitabilă a situaţiei. Perspectiva unei reparaţii a nedreptăţii ce li se făcuse explica atitudinea lor prudentă şi efortul pe care îl făceau de a avea o comporta-re care să nu contravină cu nimic disciplinei impuse de regulamentul în-chisorii şi de ordinele gardienilor. De fapt, singurul din cameră, care nu spera într-o îmbunătăţire a situaţiei lui şi nici nu risca să şi-o agraveze, eram eu. O poziţie, într-un fel privilegiată, dar care nu-mi dădea dreptul să abuzez de ea, în detrimentul celorlalţi.

Purtarea mea egală faţă de toţi cei din celulă, fără a-mi arăta vreo prefe-rinţă sau simpatie specială pentru vreunul din ei, n-a fost pe placul lui Limbău. S-a creat astfel o primă barieră între mine şi el, care i-a tăiat e-lanul şi tendinţa spre relaţii mai apropiate. Faptul că mă arătam preveni-tor şi gata să-i ajut pe ceilalţi la căratul tinetei sau al hârdăului cu apă şi mai ales pe colonelul Teohari, cel mai în vârstă şi mai neputincios din toţi, îl enerva pe Limbău în mod special. Se mulţumea, însă, numai cu câteva aprecieri batjocoritoare la adresa mentalităţii lor burgheze, care îi făcea să se lase serviţi până şi în puşcărie, evitând să mă implice direct în ironiile lui. Încă mă mai menaja, dar îi simţeam adversitatea crescând. E drept, că nu-i ofeream nici un pretext să se lege de mine, fiind şi cu el la fel de amabil ca şi cu ceilalţi. Primele glume ironice pe care şi le-a per-mis pe socoteala mea se refereau la felul meu de a vorbi. Zicea că vor-besc ca o domnişoară şi uneori, râzând provocator, mi se adresa cu acest epitet, în loc să-mi spună pe nume. Încă din primul moment Limbău îmi spusese pe nume, Ioanid, iar până seara, ajunsesem Ion. Cu toate că îmi ceruse să-i spun Victor, eu rămăsesem în continuare la formula de „domnul Limbău”. Simţindu-mi rezistenţa la intimitatea pe care mi-o oferea, Limbău a trecut mai întâi printr-o fază de câteva zile, în care a evitat să-mi pronunţe numele, pentru ca, în cele din urmă, să mi se adre-seze cu „domnule Ioanid”. Pentru a-i contracara jargonul ordinar,

îmi supravegheam propriul limbaj, alegându-mi cu grijă cuvintele, dându-mi osteneala să întrebuinţez un vocabular cât mai ales. Recunosc că am fă-cut-o cu oarecare ostentaţie, ceea ce nu i-a scăpat lui Limbău, adăugând astfel un lemn în plus pe focul care mocnea între noi. În zilele următoa-re, Limbău a stat tot mai puţin în cercul nostru de lângă sobă, preferând să se plimbe fluierând sau cântând prin cameră.

Când se nimerea gardianul prin apropiere şi-i bătea în uşă, cerându-i să facă linişte, izbucnea în crize de furie, care se îndreptau împotriva a tot ce-i stătea în cale, dând cu piciorul fie într-un pat, fie în tinetă, fie chiar în uşă. Scene de acest fel se repetau zilnic şi când uneori câte un gardian deschidea uşa pentru a-l admonesta, Limbău nu-şi mai stăpânea nervii şi intra în conflict cu el, cerându-i să fie scos la raportul comandantului, pentru că nu mai suportă să stea închis pentru crimele altora. De multe ori apărea şi ofiţerul de serviciu, atras de scandalul de la uşa noastră. Mai cu promisiunea că în curând va avea loc procesul şi i se va lămuri situaţia, mai cu ameninţarea că îi va adăuga la dosar un raport de indis-ciplină, ceea ce îi va agrava situaţia, reuşea să-l calmeze. După fiecare conflict de acest fel, prima lui reacţie, când se închidea uşa, era să se culce şi să doarmă. Diversiunea produsă în rutina vieţii de toate zilele, prin aducerea mea în celulă, diluase într-o oarecare măsură teama inspi-rată celorlalţi deţinuţi de Limbău, fără s-o risipească însă complet. Continuau să se ferească să scape vreo vorbă neconformă sau să se an-gajeze în discuţii politice de faţă cu el. De când Limbău nu mai stătea tot timpul în mijlocul nostru, prudenţa lor excesivă mai scăzuse. Curiozitatea stârnită de apariţia mea, venit din afara micului univers al celulei lor, în care trăiau de luni şi luni de zile, îi făcea să-mi pună tot felul de întrebări despre viaţa din închisorile prin care trecusem. Mă priveau ca pe un privilegiat al soartei, fiindcă avusesem ocazia să fiu

transferat prin atât de multe închisori şi să fi întâlnit nenumăraţi alţi deţinuţi.

Visul lor era să fi fost şi ei condamnaţi de la început şi să fi intrat şi ei în circuitul închisorilor, în loc să mucezească cu anii în subteranele Ji-lavei. Zilnic le satisfăceam dorinţa, povestindu-le ore întregi despre pe-ripeţiile mele. Le-am vorbit de arestare, de anchetă, de Piteşti, de Cav-nic, de evadare şi tot ce a urmat şi mai ales de atmosfera care domnea printre deţinuţi. Ştiind că şi Limbău asculta poveştile mele, spuse în cer-cul de lângă sobă, chiar dacă se plimba de colo până colo prin cameră, insistam mereu asupra spiritului de camaraderie, de solidaritate şi într-a-jutorare, pe care îl întâlnisem până aci în toate închisorile. Totodată aveam grijă să pomenesc şi de soarta tristă a „turnătorilor", care o dată pecetluiţi cu acest epitet infamant, erau dispreţuiţi şi izolaţi printr-un fel de conjuraţie a tăcerii, care îi excludea de la toate preocupările, discuţi-ile sau activităţile comune. Supuşi dublei penitenţe de a fi respinşi şi izolaţi şi de semenii lor, după ce fuseseră aruncaţi între cei patru pereţi ai temniţei de regimul comunist, viaţa lor nu era de invidiat. Pasionaţi de povestirile despre mină şi despre evadare, ascultătorii mei se obişnui-seră să-mi audă şi aprecierile la adresa „turnătorilor" şi a tuturor mem-brilor aparatului represiv, cu care avusesem de-a face. La început, mai ales colonelul Teohari îmi arunca priviri îngrozite, făcându-mi semne disperate spre Limbău.

Văzând însă că nu mă poate opri şi că nu mă feream să fiu auzit a renun-ţat să-mi mai facă semne să fiu prudent. S-a mulţumit să asculte şi să ta-că, pentru a nu fi vreodată acuzat că luase parte la o „discuţie duşmă-noasă". S-a mai liniştit când a văzut că Limbău nu intervenea şi nu pro-testa în nici un fel la spusele mele. Chiar dacă afirmaţiile, şi mai ales părerile mele despre regim, Securitate şi M. A. I., exprimate fără menaja-mente, nu-i erau pe plac şi nu făceau decât să-i sporească ura faţă de mi-ne, Limbău tăcea

şi îşi ascundea sentimentele. Cred că era mai surprins chiar decât Teohari, de toate cele ce le auzea. Din rândurile oamenilor M. A. I.-ului, din care făcuse parte, nu putuse auzi cuvinte de critică la adresa regimului şi cu atât mai puţin de la cealaltă lume, terorizată nu-mai la vederea uniformei lui. Acum, de când fusese arestat, de câteva luni, stătea în aceeaşi celulă din Jilava, cu aceeaşi trei oameni care, ca şi el, nu erau definitiv condamnaţi. Toţi trei trăgeau încă nădejde într-o re-zolvare favorabilă a situaţiei lor, aşa că nici ei nu îndrăzneau să spună vreo vorbă la adresa regimului, care să le pericliteze şansele de a scăpa din închisoare. Pentru Limbău, reprezentam deci primul contact cu ade-vărata puşcărie, cu spiritul care domnea acolo. Veneam de acolo, de un-de mirajul unei libertăţi obţinute pe căile „justiţiei" nu mai exista. Nu mai credeam nici în „dreptatea", nici în „clemenţa" regimului, de la care nu ne mai aşteptam la nimic bun. Eram convinşi că urmăreşte numai să ne lichideze, nu mai credeam decât în dreptatea cauzei noastre şi nu mai speram să ne eliberăm decât prin prăbuşirea regimului sau prin moarte. Eliberaţi de speranţa deşartă, pe care cei nejudecaţi şi-o mai puneau în-că într-o judecată dreaptă, mai ales când se ştiau nevinovaţi, noi nu mai aveam nimic de câştigat şi nici de pierdut. Eram scutiţi de prudenţe inu-tile şi de tentaţia de a cădea în capcana compromisurilor. Ameninţarea de a ne agrava situaţia printr-un raport în plus adăugat la dosar şi promi-siunea de a ni se face un nou proces pentru a fi criticat regimul în închi-soare nu-şi mai produceau efectul de timorare, dorit de autorităţi. Pentru noi, viaţa devenise mai uşoară; eram într-un fel mai liberi decât ei, cel puţin de a spune fără oprelişte ce gândim.

Muncă silnică îşi găsise expresia realităţii, cuprinsă în aceste condam-nări. Parodia monstruoasă în aceste procese regizate de un sistem crimi-nal, care spulbera definitiv valori, noţiuni şi instituţii, în care continua-sem să mai

credem. Era o „prejudecată burgheză”, de care ne-am lepădat datorită partidului, dar probabil că nu în totalitate.

Majoritatea celor din închisori depăşiseră cu bine şocul pronunţării sen-tinţelor disproporţionate, exprimate de Tribunalele militare în zeci de ani de muncă silnică, şi îşi găsiseră echilibrul şi tăria, tocmai în puterea revelatoare în sensul dorit de el.

Noul mers al vieţii din celulă părea să se fi stabilizat. În grupul de la sobă, atmosfera era tot mai destinsă. Limbile se mai dezlegaseră. Până şi Teohari devenise mai vorbăreţ şi nu-l mai urmărea cu aceeaşi privire temătoare pe Limbău. Acesta din urmă continua să se ţină retras de cercul nostru, nealăturându-ni-se decât rareori, pentru a asculta câte un crâmpei de poveste şi a-şi relua apoi plimbările. Uneori intervenea şi el în discuţii, cu o notă de bună-cuviinţă (cam forţată, ce-i drept), pe care nu i-o cunoscusem până aci. Părea să fi renunţat să-şi mai exercite do-minaţia în celulă şi să fi acceptat să se supună unor relaţii mai echitabi-le, cu toate că continua să-şi menţină privilegiul de a nu participa la prestarea nici unui serviciu în cameră. Îmi dădea astfel prilejul să exem-plific prin fapte, ceea ce povestisem noilor mei colegi de cameră, despre spiritul de camaraderie din celelalte închisori prin care trecusem. Fără a face vreo remarcă la atitudinea lui Limbău, în modul cel mai firesc, că-ram în locul lui tinetele, spălam pe jos în zilele de curăţenie şi eram gata oricând să pun mâna, când era vorba de o treabă de interes comun. Speram ca puterea exemplului să-şi producă efectul în timp. Începusem chiar să cred că, procedând cu tact şi răbdare, fiara din Lim-bău avea să se îmblânzească treptat şi să se umanizeze.

Cam în aceste condiţii se desfăşura, de mai bine de o săptămână, viaţa în mica noastră societate, când, într-o zi, uşa celulei s-a deschis şi am pri-mit vizita unui locotenent.

O vizită, plină de surprize. Mai întâi, fiindcă ne-a spus bună ziua. Apoi, i-a spus gardianului care-i deschisese că

poate să încuie uşa la loc şi să îşi vadă de treabă pe secţie, pentru că va sta mai mult timp în camera noastră. Era un fapt cu totul neobişnuit, ca un ofiţer să rămână singur în mijlocul deţinuţilor şi încă încuiat cu ei în celulă. Dorobanţu mi-a şoptit că era ofiţerul de la procuratură, care îi mai vizitase în două rânduri. Locotenentul era foarte tânăr şi avea o înfăţişare plăcută. În modul cel mai firesc, s-a apropiat de grupul nostru de lângă sobă, depunându-şi în trecere, pe unul din paturi, teancul de dosare de sub braţ. Într-un gest automat, şi-a întins apoi mâinile spre sobă, căutând să-i simtă dogoarea. Le-a apropiat tot mai mult, până ce a atins-o şi la contactul palmelor cu fonta rece a tresărit.

— Văd că nu e foc! De ce v-aţi strâns lângă sobă?

Întrebarea i-a fost spontană, pusă pe tonul cel mai firesc, fără aroganţa, sarcasmul sau dispreţul obişnuit din glasul celor ce purtau epoleţi, atunci când se adresau deţinuţilor.

— În amintirea focului de ieri, domnule locotenent! Am ripostat tot atât de spontan, neputând rezista pornirii de a pune o nuanţă de ironie puţin agresivă în răspunsul meu.

Trebuie să recunosc că, în cele aproximativ douăzeci de minute cât a stat cu noi, ofiţerul a reuşit să mă dezarmeze şi să mă facă să-mi regret ie-şirea.

Oricât de neverosimil părea, dar locotenentul nu avea nimic comun cu felul de a vorbi sau de a se purta al ofiţerilor din Securitate sau Procura-tură, cu care avusesem de-a face până atunci. După primele vorbe schimbate cu noi, n-am mai avut nici un dubiu asupra sincerităţii lui. Pe colegii mei de cameră îi cunoştea din cele două vizite anterioare, ştiin-du-le numele pe de rost. Figura mea i-a atras atenţia, nu numai din ca-uza răspunsului pe care i-l dădusem, ci fiindcă îi era necunoscută.

— Dumneavoastră sunteţi nou în această cameră. Dumnealor mă cu-nosc.

Eu nu fac parte din cadrele M. A. I. Sunt de la Procuratură şi mă ocup de cazurile în care procedura legală nu a fost

respectată. Vreţi să-mi spu-neţi numele şi motivul pentru care aţi fost adus aici?

Politeţea excesivă a ofiţerului m-a lăsat perplex. Eram aşa de surprins, încât n-am fost în stare să-i răspund imediat. Înţelegându-mi probabil greşit tăcerea, locotenentul mi s-a adresat din nou, pe un ton şi mai blând:

— Puteţi să-mi vorbiţi cu toată încrederea şi să-mi semnalaţi orice eventuală ilegalitate vi s-a făcut. Vă asigur că nu veţi avea de suferit nici un fel de consecinţe din partea nimănui!

Între timp mă reculesesem şi mă hotărâsem să-i răspund cu toată sinceri-tatea:

— Mă numesc Ion loanid! Şi să ştiţi că nu de teamă mi-a pierit glasul, ci de uimire! Nu mai sunt obişnuit ca cineva îmbrăcat în uniformă să-mi vorbească aşa de frumos!

Nu voi încerca să reconstitui sub formă de dialog toată discuţia avută cu ofiţerul. Mă voi limita la a-i reda conţinutul. Când mi-a auzit numele, mi-a spus imediat, fără nici un respect pentru legea secretului izolării, aplicată cu atâta stricteţe de administraţie, că îmi cunoaşte cazul, fiindcă vine tocmai din celula de alături, unde a stat de vorbă cu „domnul Co-şereanu”. Mi-a spus apoi că, neştiind de existenţa noastră în Jilava, nu ne-a cerut dosarele de la grefă, aşa că va sta mai întâi de vorbă cu cei-lalţi deţinuţi din cameră. S-a ocupat astfel, pe rând, de fiecare din colegii mei, ale căror dosare le depusese pe pat. Le-a mai cerut unele lămuriri suplimentare, promiţându-le că se va strădui să-şi încheie cât mai repede posibil lucrările, pentru a-şi înainta raportul referitor la fiecare dosar. Se plângea că, fiind singur, era depăşit de munca ce i se încredinţase, studi-erea atâtor dosare cerând foarte mult timp. Vorbea fără nici o reticenţă despre felul în care fuseseră întocmite dosarele: „o adevărată sfidare la adresa procedurilor legale!” Erau dosare din care lipseau piese esenţiale, de pildă „mandatul de arestare, cu toate că omul era închis de ani de zi-le” – ne spunea el cu indignare. Cerând socoteală

organelor compe-tente, constatase că „mandatul de arestare nici nu fusese emis la vre-mea arestării, ceea ce contravenea legii”. Era şocat de o serie de astfel de „abuzuri săvârşite de organele de Securitate!”

Ne-a mai spus că munca lui era îngreunată şi de „lipsa de cooperare” a unor elemente din cadrul Securităţii, care nu înţelegeau că faza revolu-ţionară a preluării puterii trecuse şi că acum se intra într-o epocă de „legalitate”. Întâmpina chiar „rezistenţă” din partea lor. Cu „mentalitatea lor învechită”, nu puteau admite „o îndreptare a greşelilor şi abuzurilor făcute”. Fiind singurul condamnat definitiv, deci din categoria celor ca-re nu mai aveau nimic de pierdut, am fost şi singurul care am mai intrat în discuţie cu ofiţerul, fără a fi provocator sau agresiv, dar spunând lu-crurilor pe nume. De câte ori închidea dosarul unuia din colegii mei şi-l punea deoparte, până să treacă la următorul, profitam să-i mai pun câte o întrebare în legătură cu cele ce le afirmase. Mă arătam sceptic cu privire la realizarea reformei aparatului represiv, din moment ce răspunzătorii pentru abuzurile săvârşite până atunci rămâneau mai departe în funcţiile lor, în loc să fie pedepsiţi. Şi mă arătam neîncrezător şi în bunele inten-ţii ale conducerii regimului, căruia nu-i mai acordam nici un fel de cre-dit, tocmai fiindcă iniţiase şi patronase toate crimele abominabile petre-cute în închisorile şi lagărele din ţară. Cum va putea vreodată îndrepta răul făcut? Poate fi îndreptată moartea miilor de oameni nevinovaţi din toată această perioadă?

Nu mi se mai întâmplase, de când eram închis, să pot vorbi în acest fel unui ofiţer al regimului. Iar dacă vreodată un deţinut îndrăznise să abor-deze acest subiect, nu apucase să-şi termine nici prima frază. Era ime-diat întrerupt şi represaliile care urmau se măsurau după asprimea regi-mului de detenţie din acel moment: omul sfârşea fie sub cizmele gardi-enilor, fie, în cel mai bun caz, pentru o bucată de vreme la izolare şi în lanţuri. De data asta, ofiţerul nu numai că mă lăsa să vorbesc, dar mă asculta chiar cu luare-

aminte. Mai mult, nu contesta că se făcuseră abuzuri inadmisibile, dar continua să susţină că de-aci înainte lucrurile se vor schimba. Recunoştea că unele greşeli erau ireparabile şi că res-taurarea legalităţii necesita timp şi întâmpina dificultăţi. Se urmărea, în acest scop, înlocuirea treptată a vechilor cadre, cu elemente tinere, cu pregătire profesională corespunzătoare şi educate în spiritul respectului faţă de om şi legile ţării. Îmi spunea că acest proces de înnoire se afla abia la început, că se ducea încă lipsă de cadre şi de aceea mai subzistau în paralel cu aspectele abuzive din trecut.

— Veţi vedea, d-le Ioanid, că în câteva luni de-aci înainte situaţia va fi complet schimbată. Deocamdată, nu încercăm decât să intrăm într-o oarecare legalitate.

Ofiţerul îşi dădea osteneala să fie tot atât de convingător pe cât părea a fi el însuşi de convins de cele pe care le spunea. După ce şi-a încheiat con-sultările cu Olteanu, Teohari şi Dorobanţu, cărora le-a dat noi speranţe, promiţându-le că în câteva zile îşi va înainta raportul forurilor superioa-re, sesizându-le toate ilegalităţile comise în cazurile lor, ofiţerul şi-a adunat dosarele şi s-a îndreptat spre uşă.

Limbău, care în tot acest timp tăcuse şi ascultase, l-a interpelat cu obiş-nuita lui nuanţă de obrăznicie în glas:

— Văd că staţi de vorbă cu toată lumea, numai cu mine nu! N-am şi cu dreptul să ştiu cât mă mai ţineţi în puşcărie!

Ofiţerul i-a amintit că îi mai spusese şi data trecută, când mai venise în celula lor, că nu se ocupă de cazurile celor care urmează să compară în faţa tribunalului; în primul rând, fiindcă până după proces nimeni nu poate avea acces la dosarul inculpatului. De când a bătut la uşă şi până la venirea gardianului, ofiţerul n-a mai scos o vorbă, părând să nici nu-l mai audă pe Limbău. Acesta se dezlănţuise într-un torent de acuzaţii la adresa foştilor lui superiori, ca şi la întreaga tagmă a ofiţerilor, care se spălau pe mâini de toate crimele, lăsând să cadă vina pe cei mici.

— Vă ştiu eu! Corb la corb nu-şi scoate ochii! A încheiat Limbău, când s-au auzit cheile gardianului în uşă.

Ofiţerul s-a oprit în prag şi, fulgerându-l cu privirea, i-a atras atenţia că depăşeşte măsura. Făcuse un efort vădit să rămână calm şi să nu ridice tonul, însă se înroşise la faţă. După plecarea locotenentului, am asistat iar la o criză de furie a lui Limbău. S-a revărsat într-un potop de insulte şi înjurături ordinare, promiţând să se răzbune pe ofiţerul care nu voise să se ocupe şi de el. – „îl aranjez eu când mi-o veni bine!” repeta el mereu, plimbându-se ca un leu în cuşcă.

În zilele următoare, tema principală a discuţiilor din jurul sobei a fost vizita ofiţerului. Teohari şi Olteanu erau cei mai entuziasmaţi, fiind convinşi că ceasul eliberării era aproape. Dorobanţu şi cu mine eram mai rezervaţi, cu toate că trebuia să admitem că anumite fapte concrete veneau în sprijinul spuselor ofiţerului şi păreau să confirme intenţia res-taurării „unei oarecare legalităţi”, cum se exprimase chiar el. Întreaga schimbare intervenită în ultimele luni în comportarea gardienilor, în condiţiile de detenţie, în alimentaţie, în respectarea unor norme de higi-ena, scoaterea noastră zilnică la plimbare, vizitele medicale periodice etc, toate puteau fi argumente în favoarea noului „curs” pe care ni-l anunţase ofiţerul. Ceea ce ni se părea însă cel mai semnificativ, în acest sens, era „procesul Salcia!” Venea ca o confirmare la afirmaţiile locote-nentului cu privire la intenţiile regimului de a pune capăt abuzurilor, trăgând la răspundere chiar membri ai aparatului represiv, fapt absolut de neconceput până atunci.

Aşa interpretam atunci instruirea procesului Salcia, necunoscând încă, la acea vreme, toate dedesubturile afacerii. În contrast cu discuţiile pe te-ma vizitei ofiţerului, care înviora seră sfatul nostru din jurul sobei, Lim-bău devenise tot mai taciturn. Părea tot mai pasiv faţă de ce se petrecea sau se vorbea în celulă. Stătea cu ceasurile culcat şi cu mantaua trasă peste cap.

Într-o bună dimineaţă, a ieşit pe neaşteptate din indiferenţa care îl stăpî-nise câteva zile. S-a sculat vesel şi bine dispus şi, ca niciodată, s-a apu-cat să măture prin cameră, cu şomoiogul de cârpe pe care îl aveam în a-cest scop. Mai mult chiar, mi-a luat-o înainte şi l-a ajutat pe Teohari să îşi facă patul. Nu mi-am manifestat mirarea, cu toate că faptul era de-a dreptul surprinzător. Un schimb de priviri cu Dorobanţu mi-a arătat că şi el era tot aşa de nedumerit de această bruscă schimbare. Privindu-l cu câtă voioşie făcea tot ce până atunci socotise că e slugărnicie şi nedemn de el, mi-am zis că, în sfârşit, Limbău se îmblânzise şi se dăduse pe braz-dă. Mă încerca chiar un sentiment de mândrie, considerându-mă, în par-te, autorul readucerii lui la sentimente mai bune. Mă gândeam tocmai să nu fac nici o remarcă la schimbarea lui de atitudine, pentru a-i uşura ca-lea şi a nu-i leza orgoliul.

Deodată, însă, în momentul când pe coridor se auzeau paşii echipei de gardieni care veneau să facă „deschiderea” şi „numărul” de dimineaţă, Limbau s-a repezit la uşă şi a început să bată cu pumnii în ea. De data asta, surpriza noastră a fost completă. Ne uitam unii la alţii înmărmuriţi, convinşi în sinea noastră, că omul înnebunise.

De pe coridor, ne-a parvenit formula obişnuită:

— Nu mai bate, bă!

Vocea gardianului a fost imediat acoperită de ropotul de lovituri de pumn şi picioare în uşă şi de strigătele lui Limbău:

— Ajutor! Săriţi că mă omoară!

Loviturile în uşă erau aşa de insistente iar strigătele de ajutor atât de dis-perate că, într-adevăr, se putea crede că era vorba de cineva în pericol de moarte. Alarmaţi, gardienii şi-au întrerupt cursul programului, au să-rit peste celula vecină şi au venit direct la uşa noastră, pe care au dat-o de perete, pregătiţi să intervină. S-au oprit însă din elanul lor în prag, cam nedumiriţi de scena ce li se înfăţişa. Se aşteptau probabil la o în-căierare, ori, în afară de

Limbău care vocifera în continuare lângă uşă, ne-au văzu pe noi patru stând în jurul sobei şi privindu-i, într-o atitudine cum nu se poate mai paşnică, aşa cum ne surprinseseră evenimentele. Într-o clipă, ofiţerul de serviciu şi-a rotit ochii prin cameră, însă nimic nu trăda urmele unei bătălii. Toate erau la locul lor. Întorcându-se spre Limbău, plutonierul i-a cerut explicaţii pentru scandalul ce-l făcuse. Între timp, pe coridor apăruse locotenentul de la procuratură, care ne vi-zitase cu câteva zile în urmă. Se oprise în spatele plutonierului şi celor trei – patru gardieni îngrămădiţi în pragul uşii, care nu-i remarcaseră prezenţa.

Discuţia ofiţerului de serviciu cu Limbău nu părea să ducă la lămurirea incidentului. Nestăpânindu-şi furia, acesta din urmă continua să răcneas-că, învinovăţind administraţia, că după ce că îl ţine închis pe nedrept, acum vrea să-l şi omoare.

— Cine vrea să te omoare, omule? A intervenit locotenentul de la procu-ratură, înaintând câţiva paşi printre gardienii care, luând poziţia regle-mentară şi salutându-1, i-au făcut loc să treacă.

La lovitura de teatru care a urmat, nu se aştepta nimeni. Limbău a întins braţul, m-a indicat pe mine şi i-a răspuns ofiţerului pe un ton ceva mai calm, dar în cel mai autentic limbaj M. A. I., împodobit ca în cele mai negre perioade ale închisorii, cu expresiile favorite ale gardienilor când se adresau deţinuţilor:

— Banditul ăsta pe care mi l-aţi băgat în cameră vrea să mă omoare!

Vrea să se răzbune pe mine fiindcă fac parte din M. A. I.!

Şi, pe nerăsuflate, Limbău a început să înşire tot ceea ce făcusem de când fusesem adus în celulă: „Purtasem discuţii duşmănoase, instigasem la revoltă, plănuiam să evadez, dar mai ales îmi manifestasem ura de moarte împotriva partidului şi clasei muncitoare, declarând că, atunci când vor veni americanii, toţi comuniştii vor fi împuşcaţi”. Pe scurt, era o concentraţie de acuzaţii care constituiau cele mai grave delicte şi cri-me ce se puteau săvârşi împotriva regimului. Iar eu, eram un „bandit”, un „duşman al clasei muncitoare”, un „fascist”, un „legionar”, un „agent al imperialiştilor americani” etc. Limbău părea să mai aibă mul-te de spus, dar ofiţerul l-a întrerupt. Trecând peste toată tirada lui Lim-bău, a revenit la întrebarea lui iniţiala:

— Ai bătut la uşă fiindcă spui că voia să te omoare! Cum şi când a vrut să te omoare?

Deconcertat de lipsa de efect a pledoariei iui, Limbău a părut să se recu-leagă un moment, înainte de a răspunde. Ofiţeiul a insistat:

— Cum a vrut să te omoare?

De când intrase în celulă, locotenentul nu-şi aruncase decât de câteva ori ochii în direcţia grupului nostru de lângă sobă. Totuşi, nu-i putuse scăpa stupoarea întipărită pe feţele noastre, la auzul afirmaţiilor lui Limbău. Mimica noastră a devenit şi mai expresivă, când Limbău s-a decis să răspundă întrebării puse de ofiţer:

— Vrea să mă strângă de gât în timpul somnului. Noaptea stau mai mult treaz. Uitaţi-vă ce măsuri a trebuit să iau ca să mă pot apăra.

Limbău se repezise la patul lui, ridicase pătura în dreptul căpătâiului şi scosese la iveală două bucăţi de lemn de foc. Cu toate că raţia de com-bustibil, şi aşa foarte redusă, mai era la rândul ei împărţită în alte porţii şi mai mici, spre a alimenta cât mai economic soba şi a întreţine cât mai mult timp focul, nimeni dintre noi nu observase dispariţia celor două bucăţi de lemn. Triumfător, arătând cu o mână

lemnele din pat şi cu ce-lălalt braţ întins acuzator spre mine, Limbău îi striga locotenentului:

— Mutaţi-l pe banditul ăsta din cameră! Luaţi-l pe instigatorul ăsta din-tre noi!

Faţă de atâtea minciuni şi reacredinţă, mă simţeam dezarmat, mai ales că fuseseră prezentate în formele demagogice marxiste, iar arbitrul purta u-niforma regimului. Considerând partida pierdută, mă resemnasem deja şi căutam să văd partea bună a lucrurilor. Mutându-mă din celulă, scă-pam de Limbău! Mă aşteptam deci ca ofiţerul să curme discuţia şi să-mi spună să-mi iau bagajul şi să ies afară. Locotenentul, i s-a adresat, însă, tot lui Limbău:

— Faptul că dumneata ţi-ai ascuns lemnele în pat nu dovedeşte nimic?

Răspunde-mi la întrebare: Cum şi când a vrut să te omoare?

Vizibil contrariat de insistenţa ofiţerului, Limbău a încercat să obţină efectul ce şi-l dorea pe altă cale. Scontând pe intimidarea şi teama a-proape organică pe care o inspira celorlalţi deţinuţi din celulă, Limbău a ocolit din nou întrebarea directă a ofiţerului, spunându-i foarte sigur pe sine:

— Întrebaţi-i şi pe ceilalţi despre atitudinea lui. O să vă spună şi ei de „instigaţia” pe care a făcut-o în celulă şi cum „a criticat partidul şi gu-vernul” şi „a insultat cadrele M. A. I.-ului!”, De data asta, ofiţerul s-a întors spre mine:

— Dumneata ce ai de spus?

— Absolut nimic, d-le locotenent!

Cred că răspunsul meu i-a făcut ofiţerului o mai bună impresie, decât dacă m-aş fi apucat să mă apăr. De altfel, tonul şi zâmbetul cu care îmi însoţisem răspunsul exprimaseră mai mult decât vobele, şi ofiţerul înţe-lesese că, faţă de erormităţile debitate de Limbău, nu consideram necesar să mă disculp.

M-a mai privit o clipă, dar n-a mai insistat şi s-a întors spre ceilalţi deţi-nuţi. Colonelul Teohari s-a grăbit să spună că el

nu ştie nimic, că nu se amestecă şi nu-l interesează discuţiile colegilor din celulă, încurcându-se în nişte explicaţii confuze, în dorinţa de a împăca şi capra şi varza. N-ar fi vrut nici să confirme spusei lui Limbău, pentru a nu mărturisi împotri-va mea, dar nici nu îndrăznea să-l contrazică. Când ofiţerul şi-a mutat privirea asupra lui Olteanu, Teohari uşurat, a tăcut brusc, bucuros să scape de propriile lui explicaţii, în care se împotmolise atât de penibil. Colonelul Olteanu a declarat şi el că nu ştie nimic despre vreo intenţie de agresiune din partea mea, lăsând însă să se înţeleagă că nici el nu se preocupa de raporturile dintre ceilalţi locatari ai camerei. Apoi, a înce-put să spună că, în lipsă de altă ocupaţie, i se întâmplase şi lui să asculte, în câteva rânduri, crâmpeie din istorisirile mele, ceea ce nu însemna, în-să, că împărtăşea punctele de vedere pe care le exprimasem. Limbău, care nu fusese prea satisfăcut de declaraţiile lui Teohari, jubila acum, auzindu-l pe Oteanu. Lucrurile păreau să ia o întorsătură nefavorabilă pentru mine. Olteanu n-a apucat însă să-şi dezvolte ideea. L-a întrerupt Dorobanţu, care, făcând un pas înainte, i s-a adresat ofiţerului:

— Domnule locotenent, daţi-mi voie să vă spun adevărul şi tot ce se pe-trece în această celulă! Oamenilor le e frică să vorbească. Se tem de Limbău, care ne terorizează de luni de zile!

Şi, în câteva fraze, Dorobanţu a povestit tot.

Nu-l mai recunoşteam pe omul rezervat şi prudent de până atunci. Calm şi cu vocea sigură, a relatat pe scurt, dar cum nu se putea mai clar, des-pre atmosfera de teroare stabilită în celulă, şi cum toţi o suportaseră, de teamă ca Limbău să nu raporteze administraţiei minciuni pe socoteala lor şi astfel să li se agraveze situaţia. În încheiere, Dorobanţu a revenit la întrebarea iniţială a locotenentului:

— Acuzaţia că Ioanid ar fi pus la cale asasinarea lui este o poveste în întregime scornită de Limbău, care nu face decât să arate la ce mijloace ticăloase e în stare să recurgă!

Limbău încercase în zadar să-l oprească, strigându-i că minte. Ofiţerul îi ordonase să tacă şi îl ascultase pe Dorobanţu până la urmă. Apoi, fără nici o vorbă, ieşise pe coridor, trăgând uşa după el, dar fără s-o închidă. La un semn al lui, unul din gardieni se postase în prag, în dreptul uşii întredeschise. Noi rămăsesem nemişcaţi, în aşteptarea evenimentelor, toţi, la fel de îngrijoraţi.

N-am putut desluşi sensul şoaptelor ce ne parveneau de pe coridor, dar ne-am dat seama că avea loc un conciliabul între locotenentul care ieşi-se din celulă şi ofiţerul de serviciu.

În sfârşit, uşa s-a deschis şi locotenentul a reapărut. Nu ne-a venit să cre-dem, când l-am auzit spunând pe un ton liniştit, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat:

— Limbău! Ia-ţi bagajul şi ieşi afară!

În clipa următoare, Limbău a izbucnit:

— În loc să-l luaţi pe banditul ăsta, vreţi să mă luaţi pe mine?! Credeţi că nu ştiu că îl favorizaţi? Doar v-am auzit data trecută când aţi venit în celulă şi aţi criticat împreună regimul nostru de democraţie populară. Aţi spus că, în statul nostru socialist, nu e respectată legalitatea şi că organele de Securitate calcă legea! Eu nu ies din cameră până ce nu vine comandantul ca să-i spun ce complot s-a făcut aici!

Cu toate că se îmbujorase la faţă, locotenentul n-a mai spus nici o vor-bă. A făcut numai un gest cu mâna spre uşă şi a ieşit din celulă. În locul lui a intrat în celulă plutonierul care purta la braţ banderola de ofiţer de serviciu:

— Hai Limbău! Ia-ţi bagajul şi ieşi afară!

La toate insistenţele, Limbău s-a împotrivit, protestând, insultând şi ame-ninţând să-i denunţe comandantului pe toţi cei care participau la com-plotul urzit împotriva lui. Văzând că nu-l poate determina să părăsească camera, ofiţerul de serviciu şi-a pierdut răbdarea şi i-a spus pe un ton ameninţător:

— Te întreb pentru ultima oară: ieşi din celulă sau refuzi să execuţi or-dinul?

— Refuz! Nu ies nici dacă încercaţi să mă scoateţi cu forţa. Vreau să-i raportez comandantului!

— Bine! A zis ofiţerul de serviciu şi, după ce i-a dat ordin gardianului să rămână de gardă în pragul uşii, a părăsit camera.

Grupul nostru de lângă sobă, n-a făcut nici o mişcare, aşteptând urmarea. Numai Limbău s-a dus şi s-a trântit ostentativ pe patul lui, pentru a-şi demonstra hotărârea fermă de a nu părăsi camera. Gardianul stătea ne-mişcat în uşă şi îşi plimba ochii, mecanic, de la unul la altul, cu o privire stinsă şi lipsită de orice expresie. Cu toate că nu mă mai simţeam di-rect ameninţat, trăiam momentul împreună cu ceilalţi, sub aceeaşi stare de tensiune. Paşii care s-au auzit pe coridor au venit ca o dezlegare. Uşa s-a dat de o parte. Era ofiţerul de serviciu. Nu s-a arătat decât pentru o clipă, cât i-a trebuit să cerceteze dintr-o privire situaţia din celulă. S-a dat apoi la o parte şi, în locul lui, aproape tot cadrul uşii l-a ocupat un plutonier uriaş, flancat în stânga şi în dreapta de alţi doi gardieni. Era o figură bine cunoscută de toţi deţinuţii, nu numai pentru talia neobişnui-tă, ci şi pentru brutalitatea lui. Plutonierul Roşu era călăul Jilavei; exe-cuta deţinuţii condamnaţi la moarte.

Nu ştiu dacă din cauza acestei sinistre reputaţii sau dacă într-adevăr vo-cea lui era chiar aşa de impresionantă cum mi s-a părut, dar, când i-am auzit-o, nu mi-am putut stăpâni un fior:

— Ieşi de bună voie sau te scot eu?!

Nici nu se stinsese bine ecoul ultimului cuvânt şi a şi adăugat, pe un ton mai imperativ:

— Acum! Imediat!

Ciudăţenia reacţiei lui Limbău nu ne-am putut-o explica niciodată. La ordinul plutonierului, se sculase ca hipnotizat de pe pat, îşi strânsese lu-crurile personale în pătură, şi, după ce îi înnodase cele patru colţuri, o luase în braţe şi se

îndreptase spre uşă, fără să spună o vorbă şi fără să privească înapoi. Ajuns în prag, plutonierul Roşu şi-a pus o mână pe u-mărul lui şi amândoi au pornit pe coridor. Aşa l-am văzut pentru ultima oară pe Limbău. Gardianul închisese uşa. Noi am mai rămas o vreme tăcuţi şi nemişcaţi lângă sobă, până ce am realizat că într-adevăr scăpa-sem pentru totdeauna de Limbău.

După plecarea lui Limbău, viaţa în celulă se schimbase ca prin farmec. Nimeni nu mai avea reticenţele de pe vremea când riscam să fim turnaţi, din chiar interiorul celulei. Acum, teritoriile erau din nou bine delimita-te, cu uşa ca piatră de hotar: de-o parte eram noi, iar dincolo, de cealaltă parte a uşii, era lumea administraţiei închisorii. O atmosferă destinsă, de bună înţelegere, respect şi toleranţă reciprocă, înlocuise teama şi suspi-ciunea care stăpâniseră până atunci relaţiile din celulă.

Scăpat de spaima ce i-o inspirase Limbău, colonelul Teohari şi-a arătat adevărata fire. Era de nerecunoscut. Vesel şi totdeauna bine dispus, era un izvor nesecat de întâmplări hazlii, gata oricând să ni le povestească. Delicateţea sufletească pe care i-am descoperit-o, în perioada în care am mai stat împreună, mi-a mai şters din amintire figura penibilă pe care o făcuse pe vremea lui Limbău. Sunt convins că, în condiţii normale de viaţă, omul acesta nu şi-ar fi dezvăluit niciodată slăbiciunea, pe care cred că nici el nu şi-o bănuise până nu-l întâlnise pe Limbău. Nu acelaşi lucru se putea spune despre slăbiciunea de caracter şi laşitatea colonelu-lui Olteanu. Lipsit de bunătatea din fire pe care o avea Teohari, Olteanu nu se iubea decât pe sine, trăsătura dominantă care îl caracteriza fiind de un egoism atât de pronunţat, încât nu şi-l putea ascunde şi nu se sfia să-l declare cu cinism. Mi-aduc aminte cât de indignaţi am fost când ne-a po-vestit un episod din timpul războiului. Fusese la un moment dat repar-tizat ca ofiţer la statul major al acelei unităţi speciale, cunoscute sub nu-mele de „grupul Corne”. Generalul Corne care

comanda unitatea deve-nise un fel de figură legendară a campaniei noastre din Rusia. Se făcuse celebru pentru temeritatea acţiunilor lui pe front şi pentru curajul lui personal, fiind mereu alături de soldaţii lui în linia întâi. Chiar Olteanu în povestirea lui, ne relata despre o astfel de acţiune, când, prinşi sub fo-cul unui inamic mult superior, se aflau adăpostiţi în spatele rambleului unei şosele, de unde nu mai puteau înainta. Pus la grea încercare, mora-lul ostaşilor scădea, panica riscând să producă o retragere în derută, cu abandonarea poziţiei şi cu pierderi mari în rândurile unităţii. Singura sal-vare ar fi fost intervenţia artileriei, cu care însă nu se putea lua legătura. Din cauza înaintării rapide, nu erau stabilite comunicaţiile. Focul intens al inamicului împiedica luarea legăturii cu bateriile de tunuri.

Generalul Corne şi-a chemat doi din ofiţerii din statul lui major, s-a suit cu ei în maşina de comandament pe care o avea la dispoziţie, i-a dat or-din şoferului să iasă în şosea, şi cu maximum de viteză să parcurgă dis-tanţa de numai câţiva kilometri, până la poziţiile de artilerie. Unul din cei doi ofiţeri aşezaţi pe bancheta din spate a maşinii era Olteanu. Când automobilul a urcat taluzul şi a început să gonească pe şoseaua ce mer-gea o bună bucată de drum paralel cu linia frontului, expusă în plin fo-cului inamic, Corne, care stătea în dreapta şoferului, s-a sculat în picioa-re. A stat aşa tot drumul, sub ploaia de gloanţe, ca şi cum ar fi fost la o inspecţie a trupelor în spatele frontului. Din dreapta lor venea răpăitul proiectilelor, iar din stânga uralele spontane ale soldaţilor noştri, îmbăr-bătaţi de atitudinea curajoasă a comandantului lor. Maşina a rezistat pî-nă la capăt iar Corne şi-a îndeplinit misiunea ce şi-o propusese, cerând sprijinul artileriei şi salvându-şi unitatea din poziţia critică în care se afla.

Pe parcurs, şoferul fusese rănit la un picior, dar putuse conduce până la destinaţie. Olteanu şi-a desfăcut cămaşa şi

ne-a arătat cicatricea lăsată de un glonţ care îl atinsese numai superficial la umăr.

— Cu o palmă mai la stânga şi mă lovea în cap! Eram mort, din cauza unui nebun care voia să facă pe eroul! În loc să trimită un curier la pozi-ţiile artileriei, a vrut să se ducă personal! N-avea decât, dar atunci să se fi dus singur! De ce să mă expună şi pe mine, care aveam acasă familie, nevastă şi copii!

Olteanu nu mai contenea cu insultele la adresa iui Corne. Şi, necazul lui cel mare:

— Eu m-am făcut ghem pe jos, în spatele scaunului şoferului şi am fost rănit, iar nebunul stătea în picioare şi treceau gloanţele pe lângă el fără să-l atingă!

Apoi, ne-a povestit cum s-a aranjat la ambulanţă ca să fie evacuat la un spital în spatele frontului, scăpând astfel de Corne, căci:

— Nebunul s-a întors imediat la unitatea lui, pe linia întâi!

Ne-a mărturisit, apoi, că o dată ia spital, a făcut uz de toate relaţiile pe care le avea, ca să fie mutat şi să plece de pe front în ţară, unde a rămas până la sfârşitul războiului. Cei mai stânjeniţi de toate cele ce ne poves-tea Olteanu eram noi, cei care îl ascultam. El nu se simţea câtuşi de puţin jenat de lumina în care se pusese singur.

Cu intransigenţa caracteristică vârstei, nu m-am putut abţine să nu fac anumite aprecieri, privitoare la atitudinea lui din timpul războiului, dar Olteanu s-a mulţumit să-mi răspundă:

— Cine n-a fost pe front, nu ştie ce înseamnă să vezi moartea cu ochii!

Felul în care vorbise de Corne îmi sunase în urechi ca o blasfemie. Mai ales că ştiam că generalul avusese şi în închisoare o ţinută demnă până la sfârşit. A murit ca un erou. Nu pe front, ci la Jilava! Cu aceeaşi lipsă de reticenţă, cu care ne dezvăluise laşitatea lui de pe front, Olteanu ne-a vorbit şi despre oportunismul lui de după 23 august 1944. Imediat trecu-se de partea noii conduceri comuniste a

armatei şi intrase în tagma atât de urâtă a ofiţerilor însărcinaţi cu educaţia, cultura şi propaganda, cu-noscuţi sub denumirea prescurtată de „ecepişti” (E. C. P.). Înarmat cu această informaţie primită chiar de la el, de câte ori îl vedeam pe Oltea-nu deprimat de soarta lui, nu rezistam plăcerii răutăcioase de a-l încu-raja cu formula devenită clasică în gura puşcăriaşilor la adresa colabora-ţionişti-lor regimului, ajunşi şi ei în închisoare:

— Lasă, d-le colonel, nu fi disperat. Dumneata nu eşti că noi un duşman al regimului, care trebuie distrus. Pe dumneata numai „te încearcă par-tidul” vreo 10 – 15 ani şi apoi îţi dă drumul!

O discuţie care a avut loc în acea perioadă în camera noastră mi-a rămas până azi în amintire. Se discuta despre anchete şi despre procedeele Se-curităţii de a smulge declaraţii de la cei arestaţi. Fiecare cita cazurile ca-re îi erau cunoscute. Se vorbea de torturile de la interogatorii, de rezis-tenţa unora din anchetaţi, dar şi de slăbiciunea altora. Venise astfel în discuţie veşnic dezbătută temă: până la ce grad de tortură era inadmisibil ca anchetatul să semneze declaraţii care să prejudicieze altora şi de la ce nivel de chinuri în sus nu i se mai putea reproşa că declaraţia făcută era o delaţiune. Diferitele exemple de cazuri aduse în discuţie, ca de obicei, nu aveau să aducă un răspuns la această întrebare. În acest context, co-lonelul Teohari, mare admirator al englezilor, un adevărat prototip al „anglofilului” din acele vremuri, a făcut următoarea afirmaţie:

— Sunt sigur că dacă în Anglia s-ar fi instalat un regim de teroare ca cel din România, nu am fi asistat la atâtea cazuri de capitulări în faţa anche-telor, cum s-a întâmplat la noi. Educaţia de caracter a cetăţeanului brita-nic îl face mult superior nouă, românilor.

Aici, a intervenit Dorobanţu. Ne-a cerut voie să ne povestească o întâm-plare trăită de el. În timpul războiului, primise o însărcinare specială. Avea misiunea să înainteze

zilnic la preşedinţie un raport confidenţial, privitor la starea de spirit a populaţiei, pe care mareşalul să-l găsească dimineaţa, pe masa lui de lucru.

La întocmirea acestui raport, folosea informaţiile de la propriul lui ser-viciu din Siguranţa statului, dar şi datele furnizate de Serviciul de infor-maţii al armatei. Pentru acestea din urmă, se deplasa zilnic la Statul ma-jor. Cu ofiţerul de la biroul respectiv din Statul major, Dorobanţu era prieten. Aşa se tare că, într-una din zile, când s-a dus la el, colegul lui l-a rugat să mai aştepte, fiindcă era ocupat şi nu-i putea sorta şi pune la dis-poziţie materialul din ziua respectivă, decât mai târziu. Ca să nu se plic-tisească, i-a propus să asiste la convorbirea pe care avea s-o aibă peste câteva minute. Şi i-a explicat despre ce era vorba: Serviciile de informa-ţii germane, cu care colaboram ca aliaţi, ne-au cerut să le predăm doi ofiţeri de aviaţie britanici, care se găsesc în prizonierat la Timiş. Avioanele lor fuseseră doborâte în timpul unui raid asupra Ploieştilor iar ei reuşiseră să se salveze cu paraşutele. Cererea germană ajunsese până la biroul mareşalului, care o respinsese categoric. Era o chestiune de su-veranitate. Inamicul căzut în mâna trupelor noastre, şi mai ales pe terito-riul ţării, era prizonierul nostru. Nemţii insistau, însă, argumentând că cei doi englezi erau specialişti în construcţii aeronautice, că în această calitate lucraseră într-o fabrică de avioane şi cunoşteau, în acest dome-niu, anumite secrete de extremă importanţă pentru războiul pe care îl purtam împreună ca aliaţi.

Mareşalul rămăsese însă ferm pe poziţie, aşa că, neavând încotro, nemţii cedaseră, acceptând calea sugerată de autorităţile româneşti. Serviciile germane predaseră deci dosarul privitor la cazul ofiţerilor englezi Statu-lui major de la Bucureşti, urmând ca acesta să încerce să obţină de la prizonieri informaţiile dorite, pe care să le comunice apoi nemţilor. Cu cercetările fusese însărcinat ofiţerul, prietenul lui Dorobanţu. Primise dispoziţia să obţină informaţiile cu

orice preţ! La acest prim interogato-riu al aviatorilor englezi a asistat Dorobanţu, aşezat ca spectator într-un colţ mai retras al biroului. Mai erau de faţă, un un alt ofiţer român şi un translator. Englezii, aduşi chiar atunci de la Timiş, unde se aflau inter-naţi, au fost introduşi în birou. Cei doi ofiţeri români s-au sculat în pi-cioare. S-au schimbat saluturi militare, şi-au strâns mâinile şi s-au făcut prezentările. Englezii au fost invitaţi să ia loc, au fost întrebaţi dacă vor cafea şi s-au oferit reciproc ţigări. S-a instalat o atmosferă destinsă, s-au schimbat amabilităţi, s-au făcut chiar glume, ambele părţi întrecându-se într-o curtoazie tipică unui cavalerism al ofiţerilor de altădată. Şi, în fi-ne, s-a venit şi la subiect. Ofiţerul român le-a explicat situaţia, fără as-cunzişuri. Le-a spus cum fuseseră ceruţi de nemţi şi motivele pentru ca-re autorităţile române respinseseră cererea. Le-a vorbit de insistenţele germane şi de refuzul categoric al mareşalului de a-i preda. Când le-a spus de ce îi invitase la el în birou şi ca aştepta de la ei, cei doi englezi s-au schimbat la faţă. Ca la o comandă, amândoi s-au ridicat indignaţi în picioare. În cuvinte pline de dispreţ, au dat de înţeles că nu se aşteptau ca tocmai un ofiţer să le ceară altor ofiţeri să-şi trădeze ţara. Iar dacă noţiunea de onoare nu era cunoscută în armata română, ei, ca ofiţeri ai armatei regale britanice, nu înţelegeau să mai continue dialogul şi ce-reau să fie trimişi înapoi în lagăr. Ofiţerul român nu şi-a pierdut cum-pătul şi, cu acelaşi calm, le-a explicat gravitatea situaţiei: ne aflam în conflict armat iar cazul lor nu mai putea fi tratat după regulile obişnuite ale războiului, deoarece era de competenţa serviciilor de informaţii. Din păcate, aceste servicii sunt obligate să nu ţină seamă decât de o singură lege, cea a intereselor superioare ale ţării. Principiu care stă la temelia tuturor serviciilor de informaţii ale tuturor ţărilor, inclusiv al Angliei. Metodele lor de lucru sunt identice, iar procedeele la care recurg pentru a obţine ceea ce doresc, sunt la fel de lipsite de scrupule. Faptul că ei se aflau în prizonierat la

români şi nu la nemţi era totuşi un avantaj pe care nu trebuiau să-l subestimeze. Dacă românii i-ar fi predat, soarta lor n-ar fi fost de invidiat, cunoscute fiind condiţiile prizonieratului din Germa-nia. Toată pledoaria ofiţerului părea să nu producă nici un efect asupra englezilor, care îşi plimbau ostentativ privirea prin încăpere, ca şi cum nu lor li s-ar fi adresat. Neobosit, ofiţerul îşi relua monologul cu alte ar-gumente, încercând să-i determine să vorbească, dar tot ce a obţinut de la ei suna la fel:

— Nu avem nimic de spus!

În cele din urmă, ofiţerul s-a sculat în picioare şi, pe un ton grav, i-a anunţat:

— Domnilor, mi-am dat osteneala să vă fac să înţelegeţi seriozitatea situaţiei în care vă găsiţi. N-am reuşit, şi îmi pare rău. Dispoziţiile pe care le-am primit sunt de a obţine de la dumneavoastră informaţiile care ne interesează, cu orice preţ. Mă obligaţi să recurg la metode pe care aş fi vrut să le evit. Vă întreb pentru ultima oară: vreţi să răspundeţi la în-trebările mele?

Englezii au continuat să tacă, ca şi cum nu ar fi auzit ce li se spusese, cu toate că în timp ce li se traduceau vorbele ofiţerului român, Dorobanţu, care-i observa din colţul lui, i-a văzut pălind. Ofiţerul a deschis uşa bi-roului şi a dat un ordin plantonului de pe coridor. La scurtă vreme, uşa s-a deschis din nou şi în cadrul ei au apărut trei plutonieri deosebit de impozanţi, prin felul în care se prezentau. Nu atât datorită uniformelor lor îngrijite, cât a aspectului fizic. Erau neobişnuit de înalţi şi voinici. Nişte adevăraţi atleţi. Dorobanţu avea să afle de la prietenul lui că faptul nu era întâmplător. El dăduse în mod special ordin să-i fie trimişi trei din cei mai voinici şi arătoşi plutonieri din corpul de pază al Statului major, care să impresioneze prin apariţia lor. Încadraţi de cei trei sub-ofiţeri şi urmaţi de translator şi de al doilea ofiţer care asistase la între-vedere, aviatorii englezi au părăsit biroul.

Rămas singur cu Dorobanţu, prietenul lui şi-a manifestat nemulţumirea şi dezamăgirea că nu realizase nimic. Mai avea o slabă speranţă care, dacă nu se va împlini în următoarele minute, însemna eşecul definitiv, deoarece ordinul adevărat pe care îl primise era ca cercetările să se o-prească la acest punct şi cei doi englezi să fie trimişi înapoi în lagăr. Cum avea să se rezolve în acel caz problema cu nemţii nu mai ştia, fiindcă nu era de competenţa lui. N-au apucat să schimbe mai multe impresii, că a sunat telefonul. Ofiţerul a ridicat receptorul şi faţa i s-a luminat:

— Veniţi cu ei în birou!

După câteva clipe, uşa s-a deschis în faţa aceluiaşi grup, care cu puţin înainte părăsise biroul. La un semn al ofiţerului, plutonierii au rămas pe coridor, lăsându-i numai pe ceilalţi să intre. Englezii, roşii la faţă, cam ciufuliţi şi cu hainele în dezordine, încercau să-şi regăsească calmul, re-fugiindu-se într-o atitudine de rigiditate militară. Cel mai mare în grad din ei a luat cuvântul, cerând să fie pus în contact cu un reprezentant al Crucii Roşii, pentru a protesta împotriva tratamentului la care a fost su-pus, contravenindu-se legilor internaţionale care reglementează statutul prizonierilor de război. În aceste circumstanţe, lipsit de apărare în faţa brutalităţii, se vede silit să accepte să se supună interogatoriului, spre a evita alte umilinţe şi jigniri ce s-ar putea aduce uniformei pe care o poartă şi onoarei lui de ofiţer. Ţinea însă să sublinieze că, ceea ce se săvârşea împotriva lor, era un abuz, de care cei vinovaţi vor trebui să răspundă.

Ofiţerul nostru l-a asigurat că ia act de protestul lor, că îl va comunica ierarhic mai sus, el însuşi nefiind decât un executant al ordinelor superi-orilor săi. S-a mai scuzat o dată pentru neîndemânarea lui de a nu-i fi putut face să înţeleagă gravitatea situaţiei şi a le fi evitat astfel neplăce-rile avute, şi i-a poftit să-l însoţească într-un alt birou, unde vor sta de vorbă cu un specialist în probleme de construcţie de avioane. Când s-a întors ca să-i predea lui Dorobanţu

hârtiile pe care acesta le aştepta, ofiţerul îşi freca mâinile mulţumit.

— Când te gândeşti că mi-am pierdut toată dimineaţa cu ei fără nici un rezultat şi plutonierii noştri, cu numai câteva palme, au rezolvat imediat problema!

Cel mai afectat, nu atât de cele păţite de piloţii englezi, cât de capitularea lor în anchetă, a fost colonelul Teohari. Dorobanţu trăgea, însă, din această întâmplare, următoarea concluzie:

— Cred că în fiecare popor se găsesc reprezentaţi, în aceeaşi proporţie, indivizi din fiecare categorie, de la laşi la curajoşi, de la oneşti la necin-stiţi etc. Dar, înclin să cred că oamenii obişnuiţi să trăiască sub un regim al legalităţii şi care nu cunosc abuzul, atunci când se întâmplă să fie con-fruntaţi cu el, sunt mult mai vulnerabili. În acest sens, cred că şocul pe care l-ar suferi un englez, la prima lovitură, într-o anchetă a Securităţii, ar fi cu mul mai mare decât ceea ce ar resimţi un biet român după o în-treagă săptămână de torturi în beciurile de la Interne. Cu aceste ultime consideraţii, Dorobanţu s-a mai reabilitat puţin în ochii colonelului Teo-hari.

Perioada petrecută în acea vreme în Jilava aveam s-o ţinem minte ca una din cele mai blânde din toată detenţia. De multe ori în anii următori regimul în închisorile în care ne aflam ne-a dat ocazia să ne întoarcem cu gândul înapoi şi să exclamăm în glumă: Unde sunt vremurile de altă-dată din Jilava! În afară de frigul umed şi pătrunzător, alte suferinţe nu am avut de îndurat. Mâncarea, cu mici variaţii de la o zi la alta, era în general acceptabilă şi aproape suficientă. Sfertul de oră de plimbare zilnică era, de reguliă respectat. În afară de momentele de la ora deschi-derii, distribuirii mesei şi a închiderii, cu gardienii nu prea aveam de-a face în restul zilei. După plecarea lui Limbău, au mai venit un timp să ne observe prin vizetă. Apoi, vizitele s-au rărit, din ce în ce, pe măsură ce s-au convins că în camera noastră era linişte şi nu se petreceau lu-cruri suspecte, care

să necesite intervenţia lor. Cu toate că de pe coridor ne mai parvenea ecoul câte unui conflict cu locatarii altor celule, noi nu am dat ocazia nici unei neînţelegeri cu gardienii care nu ne-au mai şica-nat în nici un fel. Am reuşit astfel să ne câştigăm, numai liniştea, dar, aş putea spune, chiar un oarecare respect din partea gardienilor. Asta ne-a ajutat, cu atât mai mult, să ne putem practica micile noastre activităţi nepermise, cu mai puţine riscuri de a fi prinşi.

Ore întregi pe zi mă îndeletniceam cu scosul de aţă din saltelele de paie şi cusutul şi cârpitul hainelor mele şi ale celorlalţi. La sosirea mea în ce-lulă eram singurul posesor de ac. Acum, fiecare avea ascuns câte un ac, fie în tivul hainelor, fie în talpa bocancului. Găsisem pe jos, în curtea de plimbare o bucăţică de sârmă de cupru, ce-i drept cam moale, dar din ca-re confecţionasem totuşi câteva ace întrebuinţabile. Îmbogăţisem inven-tarul camerei şi cu un joc de table. Pulurile şi zarurile din miez de pâine le ţineam ascunse în saltea, iar câmpul de joc, trasat cu săpun pe pătură, era scuturat şi făcut) să dispară, de îndată ce partidele se încheiau sau se anunţa vreun pericol. Dintr-o bucăţică de fier, găsită printre brichetele de cărbuni, îmi făcusem un „costică", demn de invidiat. Mic şi uşor de ascuns, tăia ca briciul. Ore îl şir, îl şlefuisem pe marginea de ciment a firidei ferestrei, până ce îi dădusem forma dorită, iar tăişul i-l ascuţisem pe o piatră culeasă din curtea de plimbare. Cu aceeaşi piatră, care îşi a-vea ascunzătoarea în sobă, băteam în perete şi ţineam legătura cu Titi Coşereanu, din camera vecină. Ne limitam, şi eu şi el, numai la câteva semnale zilnice de recunoaştere, pentru a constata că ne aflam încă, fie-care, în celula noastră. Zidurile fortului, groase cam de un metru, făceau comunicaţia dificilă, mai ales că pe vremea aceea nu ştiam niciunul „morse" şi ne chinuiam să ne înţelegem, bătând alfabetul zis „A. F. L. R." de care am mai vorbit.

Cu măsurile de precauţie la care participam toţi, fie scrutând cu urechea la uşă zgomotele de pe coridor, fie

stând de vorbă în dreptul vizetei, pentru a acoperi activitatea nepermisă a celorlalţi, nu am fost niciodată surprinşi asupra faptului. De asemenea, la percheziţiile aproape săptă-mânale, am ieşit întotdeauna cu faţa curată, gardienii nedescoperind ni-ciodată nimic. Cu preţul acestei prudenţe, reuşisem să le adormim vigi-lenţa şi suspiciunea, convingându-i că nu ieşim din litera regulamentului şi ne câştigasem liniştea din partea lor. Astfel, în celula noastră se insta-lase o viaţă de rutină, zilele scurgându-se tihnit şi netulburate de cei de pe coridor. Intrasem într-o monotonie, căreia nu i se mai putea întreve-dea sfârşitul. Cu toate că ştiam că, în închisoare, orice schimbare aducea cu sine nelinişte, nesiguranţă şi teamă de necunoscut, începusem să do-resc o intervenţie a administraţiei, care să provoace puţină mişcare în celula noastră, unde lâncezeam ca într-o apă stătută. Dorită dar şi temu-tă, schimbarea după care tânjeam s-a mai lăsat aşteptată o bucată de vre-me.

Un fapt nou a venit totuşi să ne mai scoată din amorţirea şi plictisul zilnic. Într-o noapte, târziu după stingere, am fost treziţi din somn de zgomotul zăvoarelor. Primeam un nou chiriaş! Omul care a intrat pe uşă era înalt şi voinic. Mergea puţin legănat şi păşea apăsat. Era gros îmbrăcat. Pe scurta de dimie şi căciula de oaie sclipeau stropi de apă de la lapoviţa de afară, iar pe bocanci avea noroi proaspăt. Gardianul a în-chis uşa în urma lui iar omul a mai înaintat câţiva paşi în celulă, şi-a spus numele şi ne-a salutat. Când şi-a scos căciula din cap, am rămas uimit: avea părul mare, nu era tuns cu maşina, ca noi! Părea să vină di-rect din libertate, ceea ce ştiam că nu e posibil. In Jilava nu puteai a-junge, decât după cel puţin câteva luni de la arestare. Lunile acelea pe-trecute în anchetă lăsau urme vizibile, punându-ţi prima pecete, care fă-cea să nu mai poţi fi confundat cu un om liber. Ori, omul care intrase nu purta stigmatele puşcăriaşului. Nu era nici tras la faţă, nu avea nici pa-loarea caracteristică, nici ochii încercănaţi ai celui

venit din beciurile Securităţii. Dimpotrivă, era roşu la faţă şi dădea impresia omului sănă-tos şi viguros, trăit în aer liber. Pe de altă parte, nu se purta ca unul care lua pentru prima oară contact cu o celulă de puşcărie. Nici o urmă de spaimă, uimire sau curiozitate pe figura lui. Intrase în celulă, de parcă i-ar fi fost cunoscută, ca la el acasă.

— Văd că nu-i nici un pat liber! Au fost primele lui vorbe, după ce se prezentase şi ne salutase.

Fiind cel mai tânăr şi mai slab din cameră, l-am invitat să împartă patul cu mine până dimineaţa, când vom încerca să obţinem de la gardian un pat în plus. Omul mi-a mulţumit şi mi-a spus că e frânt de oboseală, fi-indcă nu dormise deloc nici o noapte înainte. Ne-am culcat cu toţii, lă-sând pe a doua zi obişnuitele întrebări cu care era, de obicei, asaltat ori-ce nou venit într-o celulă.

Ne-am culcat „cap la picioare” ca să avem mai mult loc în pat şi, după felul în care s-a acoperit cu jumătatea mea de pătură, mi-am putut iar da seama că noul venit era acomodat la viaţa de puşcărie. Fără să mă mai consulte, şi-a întins scurta de dimie îmblănită peste amândoi, şi-a făcut semnul crucii, zicând un „Doamne-ajută”, care mi-era adresat şi mie în chip de noapte bună şi în câteva clipe a adormit. În sforăiturile tovară-şului meu de pat şi sub căldura scurtei cu miros de blană de oaie umedă am adormit şi eu. Dimineaţa, la deschidere, am cerut un pat pentru noul venit. L-am obţinut. După terminarea programului obişnuit (împărţitul terciului, deşertatul tinetei şi plimbarea în ţarcul din curte), când nimic nu mai venea să tulbure liniştea celulei până la masa de prânz, am ascultat povestea noului nostru colocatar.

De felul lui, era ţăran dintr-un sat de lângă Craiova. Năpasta colectivi-zării îl scosese însă din rosturile lui. Neacceptând să intre în „colectiv”, autorităţile locale îi inventaseră o culpă falsă, pentru care fusese judecat şi condamnat ca delincvent de drept comun la câţiva ani de închisoare. Îşi executase pedeapsa prin diverse

penitenciare şi colonii de muncă, în-tre care lagărul de la Salcia. Fiind voinic şi sănătos, muncise tot conşti-incios şi fusese apreciat pentru hărnicia şi disciplina lui. Ajunsese, ast-fel, unul din brigadierii de la Salcia şi din această poziţie fusese eliberat cu câteva luni înainte, când îi expirase condamnarea. Reîntors acasă, şi-a găsit gospodăria în paragină şi pământul colectivizat. Ca să-şi poată hră-ni familia, plecase din sat în căutare de lucru. Muncise astfel câteva luni pe diverse şantiere de construcţii din judeţ, mutându-se de la un loc la altul, după cum se iveau ocaziile de lucru. Ca muncitor flotant, omisese să-şi mai anunţe domiciliul la Miliţie, de fiecare dată când se muta. Aşa se face că, la deschiderea procesului administraţiei lagărului Salcia, când acuzarea a avut nevoie de depoziţia lui, citaţia nu l-a găsit la adresa lui din satul natal. Fiind unul dintre foştii brigadieri de la Salcia, care nu se făcuse unealta administraţiei la crimele şi actele de bestialitate săvârşite în lagăr, fusese menţionat de către fostele victime scăpate cu viaţă ca u-nul care putea depune mărturie despre atrocităţile comise. Cum data procesului se apropia, cazul lui fusese dat pe mâna Securităţii, care, cu două zile în urmă, îl descoperise pe şantierul unde lucra şi îl înaintase de urgenţă, sub stare de arest, la Jilava, pentru a-l ţine la dispoziţia tri-bunalului. Aşa ajunsese bietul om la noi în celulă şi urma să rămână sub stare de arest, până ce avea să compară ca, martor al acuzării în faţa tri-bunalului. Până şi tânărul locotenent de la Procuratură, care tocmai ne-a vizitat în acele zile, l-a sfătuit să aibă răbdare şi să accepte situaţia. I-a explicat că formalităţile pe care le-ar întreprinde, pentru a-i obţine elibe-rarea de sub starea de arest, ar dura aşa de mult, încât ar depăşi data la care se va înfăţişa la proces, când, imediat după ce va depune mărturie, va fi automat pus în libertate.

De altfel, nea Gheorghe, cum îi spuneam, nu manifesta nici un fel de nerăbdare sau îngrijorare. Se obişnuise să primească, cu calm şi seni-nătate, loviturile soartei. Cu

înţelepciunea lui ţărănească, nu se revolta şi nu se frământa zadarnic în faţa nedreptăţii.

— Când omul se ştie curat, nu trebuie să-i fie frică de nimic. Are El, Dumnezeu grijă!

Şi cu asta, considerând problema lui încredinţată în mâini bune, nea Gheorghe se trezea în fiecare dimineaţă în aceeaşi stare de spirit, deter-minată de un echilibru sufletesc, demn de invidiat. Regret că toate efor-turile pe care le-am făcut, ca să-mi reamintesc numele întreg al lui nea Gheorghe, au rămas fără succes. Cu toate că nea Gheorghe era din fire un om tăcut, mi s-a părut totuşi în mod special reticent când venea vorba de lagărul de la Salcia. La întrebările noastre nu răspundea decât super-ficial. Nu intra în amănunte, nu povestea întâmplări cu nume şi fapte concrete, se limita la generalităţi. Câteva zile mai târziu, într-o diminea-ţă, l-au scos din celulă. Afară nu se luminase încă. Când l-au adus îna-poi, se lăsase noaptea. Stătuse cea mai mare parte a zilei prin diverse ce-lule şi camere de aşteptare din clădirea tribunalului, într-o izolare abso-lută. În sala de judecată fusese introdus de două sau trei ori, numai pen-tru a răspunde la nişte întrebări după care fusese ţinut cu tot atâta grijă, departe de orice contacte.

Ceea ce văzuse şi auzise în acele scurte înfăţişări produsese asupra lui o puternică impresie. Reîntors în celulă, se aşezase pe marginea patului, cu coatele pe genunchi şi capul proptit în palme. A rămas aşa nemişcat, îngândurat şi tăcut. Văzându-l tulburat şi fără chef de vorbă, l-am lăsat în pace. Abia după „număr” s-a apropiat de grupul nostru din jurul sobei, care mai emana ceva căldură şi a început să vorbească. Îi văzuse pe toţi acuzaţii din boxă, recunoscând cu greu în fiecare din ei pe foştii satrapi care tăiau şi spânzurau la Salcia, pe vremea când îi avusese şi el de stă-pâni.

— Erau ca lupii încolţiţi! Spunea el. Înfricoşaţi, dar totodată gata să fo-losească orice prilej şi mai ales orice

mijloc, numai să-şi scape pielea.

Se pare că, la prima şedinţă a procesului, „lotul Salcia” intrase în boxă cu zâmbetul pe buze şi aerul triumfător al vedetelor care se prezintă pu-blicului, convinse că totul nu era decât o farsă ce se juca pentru ochii pu-blicului. Nu puteau concepe ca reclamaţiile unor „deţinuţi” împotriva unor „cadre M. A. I.” să fie luate în serios şi, cu atât mai puţin, într-un astfel de caz, „justiţia” să le dea dreptate şi să-i condamne pe cei care purtau uniforma Ministerului de Interne. Până la ziua înfăţişării lui nea Gheorghe în instanţă avuseseră deja loc mai multe şedinţe ale procesu-lui şi cei din boxă îşi mai pierduseră încrederea în imunitatea lor de M. A. I.-şti. Lucrurile nu mergeau deloc aşa cum se aşteptaseră.

Procuratura îşi întemeia acuzaţiile pe fapte reale, pentru care tribunalul cerea acte doveditoare şi depoziţii de martori, reţinându-le, pe măsură ce se dovedeau exacte. Văzând că toate crimele săvârşite la Salcia erau date în vileag până în cele mai mici amănunte şi că de fapt tribunalul căuta a-cum să stabilească gradul de responsabilitate al fiecărui acuzat, între cei din boxă se dezlănţuise o adevărată luptă pentru supravieţuire, fiecare căutând să se disculpe, aruncând vina asupra celuilalt. Timp de mai bine de o săptămână, nea Gheorghe a fost zilnic dus la proces. Luat cu noap-tea-n cap din celulă, se întorcea abia seara, aducându-ne de fiecare dată noi informaţii. Erau numai fragmente din dezbaterile procesului, la care asistase pe durata prezenţei lui în sală, când era introdus pentru a fi inte-rogat. Astfel, într-una din zile, fostului comandant de la Salcia i s-au ce-rut explicaţii în privinţa unui ordin pe care îl dăduse şi care costase viaţa mai multor deţinuţi. Fostul comandant de la Salcia a respins acuzaţia, aruncând toată vina asupra colonelului Coler (cel pe care îl întâlnisem ca director la Aiud şi care avea în sarcina lui şi toate lagărele de muncă forţată din ţară) şi asupra directorului general al penitenciarelor. (Cred că pe acesta îl

chema Baciu.) În timpul unei inspecţii la Salcia, cei doi îi reproşaseră (spunea el) neexecutarea unor lucrări şi neîndeplinirea pla-nului. Comandantul justificase rămânerea în urmă a lucrărilor, prin iarna grea şi timpurie care se abătuse asupra regiunii.

I se replicase că munca cu deţinuţi se face pe orice vreme. El le explica-se că lagărul nu primise echipamentul de iarnă prevăzut pentru deţinuţi şi că aceştia refuză să iasă la muncă dezbrăcaţi şi desculţi. Aici, coman-dantul de la Salcia a citat în instanţă cuvintele lui Coler (pe care le re-produc şi eu, întocmai cum le-am aflat de la nea Gheorghe):

— Aici nu-i muncă voluntară, tovarăşe! Pune parul pe ei şi scoate-i la muncă imediat!

Fostul comandant se considera absolvit de orice culpă, cerând aducerea lui Coler în instanţă, spre a mărturisi în faţa tribunalului că îi dăduse a-cest ordin, pe care el, ca subaltern, nu făcuse decât să-l execute. Cu toate că spusele lui Coler au fost confirmate din boxă de încă unul din ofiţerii lagărului, care fusese de faţă când le rostise, judecătorul n-a ţinut seamă de aceste declaraţii. A dat limpede de înţeles că responsabilităţile pentru crimele de la Salcia se opresc la nivelul membrilor administraţiei lagă-rului, cu atât mai mult, cu cât fostul comandant nu putea prezenta tri-bunalului un ordin scris din partea lui Coler. În altă seară, la întoarcerea lui în celulă, nea Gheorghe ne-a povestit un alt episod de la proces, pe care, cu toată trecerea anilor, nu l-am uitat: La citirea actului de acuzare al unuia din miliţienii de la Salcia, în faţa lungului şir de abuzuri menţi-onate, brutalităţi, bătăi şi torturi de o inimaginabilă cruzime săvârşite de inculpat împotriva deţinuţilor, de pe urma cărora unii rămăseseră in-firmi iar alţii îşi pierduseră chiar viaţa, preşedintele completului de ju-decată, impresionat de bestialitatea faptelor, nu şi-a mai stăpânit indig-narea şi l-a apostrofat pe acuzatul din boxă. Şi aici, redau textual cuvin-tele lui, aşa cum ni le-a citat nea Gheorghe:

— Ce credeai, mă banditule, că ai de-a face cu politicii!

Nu mai e cazul să explic de ce am reţinut, chiar după atâta amar de vre-me, această poveste. Cu tot atâta fidelitate, am mai înregistrat încă o sce-nă din timpul convieţuirii mele cu nea Gheorghe. Probabil că memoria a clasat-o în compartimentul rezervat umorului negru. Întors de la una din şedinţele tribunalului, nea Gheorghe, ca de obicei, ne-a pus la curent cu dezbaterile la care asistase în timpul zilei. În urma controverselor ivite în privinţa unor deţinuţi decedaţi, despre care acuzarea pretindea că fu-seseră pur şi simplu împuşcaţi fără justificare legală, iar apărarea susţi-nea că se trăsese asupra lor, numai după somaţiile reglementare, pe când încercau să fugă de sub escortă, tribunalul s-a găsit în dilemă. Mărturiile neconcludente, şi de o parte şi de alta, au determinat instanţa să ia hotă-rârea de a trimite o comisie care să investigheze la faţa locului, proce-dând la exhumări şi la expertize medico-legale. Raportul comisiei avea să reconstituie adevărul, şi anume: fie deţinuţii fuseseră împuşcaţi în spate şi de la distanţă, şi atunci fusese evadare, fie fuseseră împuşcaţi din faţă şi din imediata apropiere, şi atunci se confirma teoria acuzării şi era vorba de crimă.

Atunci am aflat că astfel de expertize medico-legale se puteau face, chiar după trecerea a câţiva ani de la deces. Ori, în cazul Salcia, dacă nu mă înşel, trecuseră doi ani. Până la primirea raportului comisiei, tribuna-lul îşi amânase dezbaterile asupra acestei probleme. Nea Gheorghe îşi încheiase relatarea şi se apucase să-şi facă patul. Ne pregăteam cu toţii de culcare, când şi-a adus aminte de un eveniment care putea să facă de-plasarea comisiei la faţa locului inutilă. În ultima primăvară petrecută de el în lagărul de ia Salcia, apele Dunării, umflate de ploi, rupseseră digurile şi inundaseră o porţiune destul de importantă de teren. Ori, toc-mai în acea parte a insulei erau îngropaţi deţinuţii morţi în lagăr. Nu era un cimitir în adevăratul înţeles al cuvântului. Era un colţ de teren necul-tivabil, din imediata apropiere a digului, unde se săpase un

şanţ, servind de groapă comună, care se prelungea pe măsura necesităţilor, adică a mortalităţii. La retragerea apelor, o parte din cadavre şi oseminte au a-părut la suprafaţă şi o dată cu repararea digurilor au fost reîngropate de deţinuţii din lagăr. O parte, însă, fuseseră luate de apele Dunării, care surpaseră şi mâncaseră din malul insulei, spălând, o dată cu pământul, şi mormintele nefericiţilor îngropaţi acolo.

Rămânea acum de văzut, dacă cei căutaţi de comisie se găseau printre cei rămaşi în pământ, sau printre cei luaţi de ape. După aceste precizări macabre, parcă nu ne-a venit să ne culcăm imediat. Rămăsesem fiecare aşzaţi pe paturile noastre, reflectând la cele auzite.

Deodată, nea Crheorghe a izbucnit în râs, dar tot atât de repede s-a reţi-nut şi, făcându-şi semnul crucii, a mormăit un „Doamne iartă-mă!” În faţa nedumeririi noastre, nea Gheorghe ne-a explicat:

— Mă gândeam ce o să zică comisia, când o dezgropa morţii şi o fi să gă sească numai invalizi… Unul fără mână… Altul fără picior… Poate şi fără cap!

Dându-şi seama că nu ne lămurise prea mult cu vorbele lui, s-a hotărât să continue. A început cu formula lui obişnuită când se apuca de povestit, de care făceam mereu haz: „Păi să vă spun…”

Şi ne-a spus: cadavrele deţinuţilor, care mureau la Salcia, erau aruncate sub un şopron în paragină, din afara incintei lagărului, până ce venea, cu bacul de la Brăila, medicul oficial M. A. I, ca să dreseze certificatul de deces şi să autorizeze înhumarea. Vară, iarnă, cadavrele zăceau o zi, două, uneori şi o săptămână, sub acoperişul spart al şopronului aproape năruit. Vara, administraţia îşi mai dădea osteneala să urgenteze venirea doctorului, din cauza mirosului care se răspândea până în lagăr, iarna, în-să, nu mai era nici o grabă. Cadavrele îngheţau bocnă, în poziţia în care căzuseră la aruncarea lor din căruţa cu care fuseseră transportate. Într-o primă perioadă, când încă li se

mai confecţionau un fel de sicrie din lă-zile goale de alimente, deţinuţii însărcinaţi să-i îngroape erau obligaţi să le spargă cu toporul braţele sau picioarele îngheţate, ca să-i poată intro-duce în coşciug. Membrele tăiate erau apoi puse alături de corpul astfel ajustat la dimensiunile lăzii.

Dar nu la dezhumarea acestor cadavre se referise nea Gheorghe. În aceste cazuri, chiar dacă va constata mutilarea cadavrelor, comisia va găsi totuşi toate părţile componente ale corpurilor. Nea Gheorghe îşi amintise de dimineţile geroase de iarnă, când ieşea pe poarta lagărului la cine ştie ce muncă de Sisif, neproductivă şi zadarnică, imaginată de mintea mărginită a administraţiei, care voia să îndeplinească „planul”, această veşnic neatinsă himeră a sistemului. Se îngâna ziua cu noaptea, când coloana de deţinuţi epuizaţi şi flămânzi, înfruntând gerul şi viscolul, şerpuind pe pârtia alunecoasă, se îndrepta spre locul de muncă, fie la re-pararea digului, fie la descărcatul vreunui bac. Drumul trecea pe lângă şopronul-morgă al lagărului. Răcnetele şi înjurăturile escortei stricau li-niştea stepei încă adormite şi totodată speriau haita de câini vagabonzi şi aproape sălbăticiţi, care bântuiau prin jurul lagărului în căutare de hrană şi care peste noapte se înfruptau din prada de sub şopron. La trecerea coloanei, fugeau în toate părţile, fiecare ducând cu el cite o ciozvârtă smulsă din trupurile îngheţate, spre a o roade în linişte, într-un loc mai ferit. Nea Gheorghe nu se dumirise niciodată, cum de puteau câinii să desprindă, din trupurile îngheţate, membre întregi, când deţinuţii abia reuşeau să le desprindă cu toporul. Nu o dată avusese ocazia să vadă fugind, din faţa coloanei de deţinuţi, câte un câine cu un braţ sau un picior întreg, în dinţi. Imaginea membrilor comisiei, stupefiaţi în faţa misterului de nedezlegat al acestor cadavre incomplete, îl făcuse să pufnească în râs.

Nea Gheorghe a fost singura sursă demnă de încredere pe care am întâl-nit-o, capabilă să-mi descrie grozăviile de la Salcia, fără patimă sau ură. De asemenea, fragmentele din

dezbaterile de la procesul lotului Salcia, la care asistase, au fost, cred, singurele mărturii obiective care au ajuns atunci la urechile deţinuţilor politici. Toate celelalte informaţii despre acest proces, care au pătruns în Jilava prin chiar membrii lotului Salcia, arestaţi şi întemniţaţi în acea perioadă împreună cu noi, nu prezentau nici o garanţie de autenticitate. Nu numai din cauza calităţii acestor oa-meni, mai toţi de aceeaşi teapă cu Limbău, dar şi prin faptul că, fiind in-culpaţi şi condamnaţi pentru crimele din Balta Brăilei, nu puteau fi decât subiectivi şi interesaţi să denatureze adevărul.

Într-o bună zi, ofiţerul de serviciu a venit şi l-a luat pe nea Gheorghe cu tot bagajul din celulă. Când un deţinut îşi auzea strigat numele şi apoi formula: „Ia-ţi bagajul şi ieşi afară!" nu ştia niciodată pe ce drum avea să apuce sau ce îl aşteaptă. Nea Gheorghe făcea excepţie de la regulă. El ştia că pleacă acasă. De aceea, după ce şi-a luat rămas bun de la fiecare din noi, înainte de a trece pragul „a tras cu piciorul după el, ca să ne fa-că pârtie, să-l urmăm şi noi cât mai curând", cum a ţinut să ne explice, nesinchisindu-se nicidecum de gardianul care bătea nerăbdător cu cheile în tocul uşii, grăbindu-1.

* *

*

Câteva zile mai târziu, am fost şi eu scos din cameră cu tot bagajul, dar nu pe pârtia trasată de el. Pe cei cu care împărţisem celula în iarna aceea nu aveam să-i mai revăd niciodată. Ca de atâtea ori în decursul puşcă-riei, am păşit pe coridor cu aceleaşi sentimente împărţite: păreri de rău pentru ce lăsam în urmă, temeri pentru ceea ce mă aştepta de-aci înain-te, curiozitate pentru necunoscutul care-mi stătea în faţă. Cu aceste gân-duri şi preocupări, n-am apucat să fac decât câţiva paşi. Chiar în dreptul celulei următoare, am fost oprit şi unul din cei doi gardieni care mă în-soţeau a descuiat uşa şi l-a scos şi pe Titi Coşereanu pe coridor. Bucuroşi de revedere, ne-am îmbrăţişat, fără ca

paznicii noştri să reacţi-oneze la efuziunile noastre. Numai cu câteva luni înainte, ne-am fi ales cu înjurături şi eventual cu câţiva pumni. Atmosfera de „destindere” cu care ne primise Jilava la sosire părea să mai dăinuie încă. Titi îşi părăsi-se celula cu mai puţine regrete ca mine. Printre cei câţiva colocatari avu-sese şi el parte de un membru al lotului Salcia. Cu toate că fusese unul din ofiţerii lagărului, se dovedise a fi la fel de ticălos ca şi Limbău. După mai multe conflicte, Titi reuşise să-l pună la punct, dar trebuise să renunţe la orice activitate nepermisă în celulă, de teamă de a nu fi „tur-nat”. Componenţa camerei lui Titi fusese cam aceeaşi cu cea în care stă-tusem eu: în afară de fostul ofiţer de la Salcia, încă doi sau trei oameni, toţi în vârstă şi necondamnaţi, care zăceau de ani de zile în Jilava. Dacă nu mă înşel, printre ei era colonelul magistrat Hotineanu, din lotul celor învinuiţi de a fi participat la reprimarea grevei de la Atelierele Griviţa.

Între timp, împreună cu gardienii care ne însoţeau, ajunsesem la capătul coridorului secţiei, unde galeria se lărgea. Am lăsat pe mâna stângă celu-la de izolare în care stătusem în prima parte a sejurului nostru în Jilava şi ne-am angajat în continuare, pe coridorul celeilalte secţii. Am mai mers o bucată şi am fost opriţi în dreptul unei uşi. Gardianul a descuia-t-o şi, în timp ce trăgea zăvoarele, ajunsesem la convingerea că, de fapt, nu eram decât obiectul unei mutări obişnuite, care se practica periodic prin închisori. Când uşa s-a dat de perete, dintr-o privire am cuprins in-teriorul celulei şi mi-am dat seama că totuşi era vorba de o cameră de tranzit pentru deţinuţii: care urmau să fie transferaţi. Vreo zece-cinci-sprezece deţinuţi erau deja adunaţi în camera absolut goală. Nu exista nici un pat, singura piesă de mobilier fiind o tinetă. Cum am păşit pra-gul, am căzut în braţele lui Ion Vorvoreanu. Surpriza revederii era reci-procă, cu diferenţa că el ştia că mă aflam în închisoare, pe când eu îl lă-sasem cu trei ani în urmă liber în Bucureşti şi nu mă aşteptam deloc să-l întâlnesc în

Jilava. Îl văzusem pentru ultima oară chiar la el acasă, în timpul evadării.

Ion Vorvoreanu reuşise să scape de valul de arestări, în cadrul căruia fuseseră ridicaţi toţi cei care lucraseră la „Biblioteca engleză” şi toto-dată şi colegii lui de la „Misiunea militară britanică” pe lângă care fuse-se ofiţer de legătură. Plecase pentru un timp în provincie şi după un timp, revenise în Bucureşti, unde nimeni nu părea să sinchisească de el. Cu câteva luni în urmă, într-o noapte, când se aştepta mai puţin, Securi-tatea îl ridicase.

După o scurtă anchetă, urmase procesul, cu sentinţa: zece ani muncă silnică, pentru crimă de înaltă trădare. Ultimele luni le petrecuse în Jila-va, în aşteptarea transferului la închisoarea din Piteşti, care, după ulti-mele remanieri, era destinată condamnaţilor pentru înaltă trădare. Era cazul tuturor celor adunaţi în cameră, aşa că nu mai încăpea îndoială că vom pleca la Piteşti. De la Ion am primit veşti proaspete, de mai puţin de un an vechime. Mi-a povestit de mama, cu care menţinuse legăturile după arestarea mea. M-a pus la curent cu ce se mai întâmplase cu diverşi prieteni comuni. O parte fuseseră şi ei arestaţi. Alţii se zbăteau cu mize-riile de tot felul ale vieţii cotidiene. Din ceilalţi deţinuţi care se aflau în celulă nu mai cunoşteam pe nimeni. După obiceiul încetăţenit în închi-soare, am trecut de la unul la altul şi m-am prezentat.

Nu mai reţin decât două nume, respectivii neputând trece uşor neobser-vaţi.

De altfel îmi atrăseseră atenţia, de cum intrasem pe uşă. Unul din ei, în picioare, depăşindu-i pe toţi din jur în înălţime, vorbea cu însufleţire grupului de deţinuţi care îl înconjura. Celălalt, dimpotrivă, tăcut şi re-tras, stătea aşezat lângă perete, folosindu-şi paltonul împăturit drept scaun. Înfăţişarea lui mă intrigase de cum intrasem în celulă. Şi nu nu-mai fiindcă contrasta cu toţi zdrenţăroşii din celulă, fiind foarte corect şi curat îmbrăcat. Cu pantalonii lui gri cu dunga călcată şi haina neagră la două

rânduri, părea că vine din altă lume. Toate aceste detalii vestimen-tare, deşi neobişnuite, le-am remarcat abia mai târziu. Ceea ce mă izbise mai întâi la el era cu mult mai surprinzător: purta barbă! O barbă mare, căruntă, tunsă şi potrivită cu îngrijire. Rareori văzusem, chiar afară, o barbă aşa de frumoasă.

Pentru puşcărie, unde portul bărbii era interzis, apariţia era mai mult decât stranie. Dar, insolitul personajului nu se oprea aici. Pe piept îi atâr-na o cruce de lemn, de dimensiune apreciabilă (vreo 10-15 cm înălţi-me), iar în cap purta un fel de potcap, dintr-un material negru, lucios. Într-o situaţie normală n-ar fi fost nimic mai firesc decât să constat că era vorba de un preot, dar în închisoare, unde toţi preoţii închişi nu se deosebeau cu nimic la înfăţişare de ceilalţi deţinuţi laici, această conclu-zie nu-şi mai avea o justificare logica. Şi, totuşi, omul era preot! S-a prezentat: episcopul Leu. Vasile Leu. Omul nu era prea vorbăreţ, dar, tocmai, prin tăcerea, atitudinea lui rezervată şi ţinuta plină de demnitate, impunea respect. Desigur că, la această impresie contribuia în mare mă-sură şi îmbrăcămintea care îl diferenţia atât de mult de noi ceilalţi, dar mai ales potcapul şi crucea. În cele câteva ore pe care le-am petrecut în celula de tranzit, pe măsură ce aflam câte ceva despre episcopul Leu, fie de la el personal, fie de la ceilalţi deţinuţi, eram tot mai intrigat.

Mergeam din surpriză în surpriză! În loc ca fiecare nouă informaţie, ce mi-era destăinuită, să-mi precizeze trăsăturile personajului, dimpotrivă, mi-l făcea şi mai confuz, învăluindu-l tot mai mult în mister. Am aflat astfel de la el şi de la alţii, care stătuseră mai înainte cu el de vorbă, ur-mătoarele date: în timpul războiului, fusese preot – confesor militar. Se refugiase apoi în Occident, unde fusese uns episcop al românilor din exil. În această situaţie, aflându-se la Viena în sectorul american al ora-şului, fusese răpit de pe stradă de agenţi sovietici, care îl drogaseră şi apoi îl transportaseră în zona lor de ocupaţie din Austria.

De acolo fu-sese expediat cu avionul la Moscova, închis la Lubianca şi anchetat de K. G. B. Fusese interogat despre relaţiile ce le avea cu diferite personali-tăţi importante ale exilului şi cu oameni politici străini. Pretindea că, fi-ind preot, i se acordase favoarea de a purta barbă, cruce şi potcap.

Ruşii îl predaseră apoi Securităţii româneşti, care, după ce îl anchetase şi ea, îl trimisese în faţa tribunalului. Fusese condamnat pentru crimă de înaltă trădare, la muncă silnică pe viaţă. Era o poveste într-adevăr ieşită din comun, chiar şi pentru lumea închisorilor. Toţi avusesem partea noastră de peripeţii de când încăpusem pe mâna Securităţii. Aventurile episcopului Leu le depăşeau, însă, pe toate cele pe care le auzisem până aci. Şi dacă uneori, pe alocuri, istorisirea lui părea neverosimilă, suspi-ciunea nu mă încerca decât o clipă. Era suficient să privesc figura vene-rabilă a preotului, pentru ca de îndată să alung gândul neîncrederii din mintea mea deformată de puşcăriaş, veşnic în alertă şi bănuitor. De altfel, n-a trecut mult şi aveam să asistăm la o scenă pe cât de impresi-onantă, pe atât de spectaculoasă, prin care Episcopul şi-a cucerit admi-raţia întregii camere, făcându-ne să nu mai fim încercaţi de dubii în pri-vinţa lui. După paşii de cizme şi diferite zgomote nedesluşite care ne-au parvenit de pe coridor, ne-am dat seama că ceva se pregătea în dreptul celulei noastre. Se făcuse linişte şi ascultam, căutând să dăm o interpre-tare mişcărilor de dincolo de uşă. În fine, s-au tras zăvoarele şi uşa s-a dat de perete. Pe coridor fusese instalată o masă şi un scaun iar lângă pe-rete erau îngrămădite bagajele noastre. Fiecare şi l-a recunoscut pe al lui. Erau, de la saci de diferite mărimi care mai de care mai peticit sau chiar confecţionat din petice, până la simple baloturi legate cu sfoară. De fapt, acestea din urmă nu erau nimic altceva decât paltoane sau haine civile, în care fuseseră înfăşurate celelalte câteva zdrenţe ale deţinuţilor respectivi. Numai eu eram proprietarul unei valize de carton, cu care fu-sesem prins

atunci când am evadat. Valiza mă însoţise în toate călătoriile mele cu dubele, fusese la fel de maltratată la îmbarcări şi la debarcări şi mucezise prin tot atâtea magazii, prin câte închisori poposisem şi eu.

Era deformată şi jupuită şi cum închizătorile nu-i mai funcţionau, o le-gasem cu cureaua de la pantaloni, pe care şi aşa nu aveam voie s-o port. Unul din gardieni ne-a ordonat din uşă să ne adunăm cu toţii în partea din dreapta a camerei. Apoi, pe rând, câte unul am fost chemaţi afară şi percheziţionaţi, după cunoscutul tipic al Jilavei. Trebuie să te dezbraci în pielea goală şi să-ţi arunci hainele la picioarele unui gardian, care, după ce te punea să-i arăţi palmele deschise, să deschizi gura, să te în-torci cu spatele şi să te apleci, pentru a nu-i scăpa nici un loc necercetat, se a apuca pe îndelete să-ţi pipăie fiecare piesă vestimentară pe la toate cusăturile. Aşteptai, aşa gol puşcă, în curentul de gheaţă al coridorului şi în faţa gardianului îmbrăcat cu şubă şi încălţat, cu pâslari, până ce ţi se aruncau iar hainele. Tot gol, şi cu ele în braţe, înainte de a intra în cameră ca să te îmbraci, mai trebuia să-ţi alegi bagajul din grămada de pe coridor şi să-l pui mai la o parte. Gardianul din uşă te dirija apoi înspre peretele din stânga al celulei, supraveghind din prag încăperea, ca nu cumva cei neperchizionaţi să dea vreun eventual obiect nepermis celor deja controlaţi.

Operaţia începuse de câteva minute şi părea să se desfăşoare fără inci-dente. Vreo cinci-şase deţinuţi trecuseră prin control şi se întorseseră în cameră, când i-a venit rândul şi episcopului Leu să iasă afară. Se pregă-tea tocmai să-şi scoată haina în faţa gardianului, când acesta, remarcân-du-i crucea şi nevăzând în ea decât un obiect interzis care trebuia con-fiscat, a răcnit la el:

— Ce-i aia la gâtul tău, bă? Nu ştii că n-ai voie să ai obiecte neper-mise?!

Şi, fără să mai aştepte vreo explicaţie, gardianul a întins mâna şi a apu-cat crucea, vrând să i-o smulgă de la gât.

Sfoara cu care era legată n-a cedat însă. În schimb, crucea s-a rupt şi bucăţile au căzut pe jos. Totul se petrecuse aşa de repede, încât preotul nu apucase să aibă nici o reac-ţie. I s-a auzit glasul, abia când faptul se consumase, dar în primul mo-ment nu mi-am dat seama că el vorbea. Nu mai semăna cu glasul pe ca-re i-l cunoscusem în puţinul timp cât stătusem cu el de vorbă, blând, pu-ţin voalat, aproape şoptit. Acum, răsunase o voce cumplită, aproape ne-omenească, voce care ne-a înfiorat. Amplificată de rezonanţa hăului subteran, repercutată de zidurile de piatră, rostogolindu-se şi crescând în putere cu fiecare nou ecou pe care îl stârnea în labirintul galeriilor, părea un glas din altă lume. A tunat, ca la Judecata de apoi:

— Blestem asupra voastră şi copiilor voştri, păgânilor…!

Am fost aşa de surprins şi impresionat, că n-am mai înţeles restul. Mi s-a spus, mai târziu, că rostise cuvintele unui blestem cunoscut. La fel de neaşteptat cum izbucnise, glasul s-a stins brusc, lăsând în urmă o linişte mormântală. Toată lumea încremenise. Şi noi, şi gardienii. Prima mişca-re a făcut-o gardianul care ne păzea din prag. A apropiat uşa, lăsând-o abia întredeschisă, aşa că n-am văzut ce se petrecea pe coridor. Am au-zit însă zarva care s-a stârnit şi alergătura de paşi.

Am înţeles că venise ofiţerul de serviciu. Din frânturile de frază care ne parveneau şi puţinul cât se zărea prin uşa crăpată, ne-am dat seama că se informa despre incidentul ce avusese loc. Episcopul Leu cerea să fie dus în faţa comandantului pentru a se plânge de abuzul săvârşit împotriva lui. L-am auzit spunând ofiţerului că în dosarul lui se găsea autorizaţia Ministerului de Interne, prin care i se permitea să poarte barbă şi cruce.

— Să vedem! I-a zis ofiţerul incredul şi, în liniştea care se restabilise, l-am auzit răsfoind filele dosarului. Apoi, după un răstimp, vocea i s-a auzit iar. S-a răstit la gardianul însărcinat cu percheziţia. Îl acuza de căl-carea ordinului Ministerului, care atrăgea atenţia administraţiei peniten-

ciarului că deţinutul Vasile Leu era autorizat să poarte crucea. Gardianul, care se ştia nevinovat, deoarece nu avea acces la dosarele de-ţinuţilor, s-a apărat, părând însă mult mai afectat de vorbele episcopului, decât de reproşurile superiorului:

— Tovarăşe locotenent, mie mi s-a dat ordin să controlez deţinuţii şi nu mi s-a spus nimic de autorizaţia de la dosar. N-aveam de unde să ştiu că deţinutul are voie să poarte cruce, aşa că am vrut să i-o confisc. Dacă s-a întâmplat de s-a rupt, nu e vina mea. Şi chiar dacă am greşit, de ce să zică de copii? Să fi zis numai de mine! Ce vină au copiii?!

Scena luase o întorsătură penibilă pentru ofiţerul de serviciu. Era evi-dent că ar fi fost de datoria lui să cerceteze dosarele şi să le atragă aten-ţia gardienilor în privinţa privilegiului ce-i fusese acordat episcopului. Încercând să pună capăt incidentului, locotenentul i-a spus lui Leu să intre în cameră, ceea ce l-a făcut pe gardianul din prag să deschidă din nou, larg, uşa. Am avut astfel iarăşi posibilitatea să observăm ce se pe-trece pe coridor. Leu pregeta să intre în cameră, insistând să fie chemat comandantul, iar ofiţerul căuta să-l convingă că va raporta el însuşi co-mandantului cele întâmplate. Între timp, gardianul însărcinat cu perche-ziţia culesese de pe jos fragmentele rupte ale crucii şi încerca s-o recon-stituie. Nereuşind să le asambleze, le-a întins lui Leu, care tocmai se lă-sase convins să aştepte în cameră venirea comandantului, şi se îndreptă spre uşă.

— N-o mai primesc! Aţi călcat-o în picioare, necredincioşilor, şi aţi pân-gărit-o!

Şi episcopul calm, cu pasul măsurat, a trecut pe lângă el, fără să-i acorde măcar o privire, şi a intrat în cameră. Aici, şi-a împăturit liniştit paltonul şi s-a aşezat pe el ca mai înainte, fără să scoată o vorbă, făcând abstrac-ţie chiar şi de prezenţa noastră. Gardianul rămăsese cu mâna întinsă şi cu ochii la frânturile de cruce pe care le ţinea în palmă. Înainte ca uşa să se trântească, l-am mai auzit o dată plângându-se

celorlalţi: De ce să zică şi de copii, tovarăşi? Ce vină au ei? Dacă n-aş fi fost de faţă la cele în-tâmplate, n-aş fi crezut niciodată că o astfel de scenă s-a petrecut la Jila-va.

Uşa celulei noastre nu s-a mai deschis în dimineaţa aceea. Nu numai episcopul Leu n-a mai fost percheziţionat, dar nici noi, ceilalţi, care nu apucasem să fim scoşi pe coridor, înaintea lui. Ce-i drept, nici coman-dantul nu s-a arătat, cu toate asigurările pe care ofiţerul le dăduse epis-copului. Cu episcopul Leu am mai stat până a doua zi, când drumurile noastre s-au despărţit pentru totdeauna. Nu l-am mai întâlnit niciodată, dar ani de zile am tot auzit vorbindu-se de el. Puternica impresie pe care mi-o făcuse la Jilava m-a îndemnat multă vreme să resping ca neînteme-iate şi răuvoitoare zvonurile care circulau pe seama lui. Cu timpul, însă, dovezile şi mărturiile s-au acumulat, confirmând tot ceea ce considera-sem că nu sunt decât bârfe. Cu durerea în suflet a trebuit să renunţ la pri-ma imagine ce mi-o făcusem despre el. Voi anticipa, menţionând pe scurt tot ceea ce a dus la noua şi trista reputaţie, pe care şi-a creat-o Vasile Leu în închisoare. Ajungând în penitenciarul din Piteşti, în pri-mele săptămâni s-a bucurat de o apreciere unanimă. Vestea despre in-cidentul din Jilava, la care fusesem şi eu martor, se răspândise printre deţinuţi şi jucase rolul celei mai bune cărţi de vizită, pentru a fi primit cu braţele deschise şi deplină încredere. Cu slujbele clandestine pe care le ţinea în celulă şi sprijinul moral pe care îl acorda celor din jur, ca pre-ot, aureola cu care venise din Jilava s-a păstrat intactă. Până în ziua când, în urma unor mutări ordonate de ofiţerul politic, a nimerit în celulă cu colonelul Ion Popescu-Pera. Prezentându-se noilor camarazi de cameră, ca episcopul Leu, fiu al fostului episcop de Huşi, preotul s-a văzut îm-brăţişat de colonelul Popescu-Pera:

— Ce mai faci, Vasile?! Iţi mai aduci aminte de mine? Cu toate că nu ne-am mai văzut din liceu, te-am recunoscut imediat!

Răspunsul lui Leu l-a lăsat cam perplex pe colonel:

— Înseamnă că aţi fost coleg de liceu cu fratele meu, cu care semăn foarte tare!

Şi Leu l-a lămurit că şi-a făcut liceul în alt oraş. La fel de spontan, i-a dat şi explicaţia coincidenţei de nume: primul născut dintre fraţi fusese un copil aşa de firav şi bolnăvicios, încât părinţii nu crezuseră că va su-pravieţui. Urmând o veche datină ţărănească, în astfel de cazuri, la naş-terea celui de-al doilea copil îi dăduseră acelaşi nume. Aşa se făcuse că pe amândoi fraţii îi chema Vasile. Totul părea verosimil, numai că Po-pescu-Pera îşi aducea bine aminte că fostul lui coleg de clasă era singur la părinţi. Mai mult, îşi amintea şi de o poveste, care, mulţi ani mai târ-ziu, făcuse vâlvă în orăşelul de provincie. Bătrânul episcop Leu, figură venerabilă şi bucurându-se de respectul unanim, îl luase pe lângă el în administraţia Episcopiei pe fiul său Vasile. Devenise casier şi, la o veri-ficare a gestiunii, se dovedise că Vasile îşi însuşise o sumă importantă de bani. Numai datorită prestigiului de care se bucura bătrânul episcop, chestiunea nu ajunsese în faţa tribunalului. Episcopul a restituit din pro-priile-i resurse suma delapidată de fiul său, iar pe Vasile l-a trimis să se căiască pentru fapta lui la mânăstire. De atunci, Popescu-Pera nu mai auzise nimic de Vasile Leu. Deşi nu avea nici un dubiu că cel cu care împărţea acum celula era una şi aceeaşi persoană cu fostul lui coleg, cu toate că respectivul nega faptul, invocând existenţa unui al doilea fiu al episcopului, colonelul Popescu-Pera n-a mai insistat. S-a prefăcut că acceptă versiunea, punând refuzul lui Leu de a-şi recunoaşte adevărata identitate tocmai pe seama ruşinii de a fi identificat cu cel care delapi-dase banii Episcopiei. Toată lumea era la fel de dispusă, ca şi colonelul Popescu-Pera, să-i accepte subterfugiul la care recursese, chiar dacă procedeul nu-l onora. Încercarea de a-şi ascunde o greşeală din tinereţe, de mult ispăşită, găsise înţelegere din partea tuturor şi nimeni n-ar mai fi pomenit despre ea, dacă ulterior Vasile

Leu nu s-ar fi dovedit nedemn de încrederea ce i s-a acordat în continuare. Timp de aproximativ doi ani cât a stat în Piteşti, prin mutările succesive din celulă în celulă, de predilecţie în cele în care se aflau şi alţi prelaţi, a ajuns să stea cu mai toţi preoţii şi episcopii romano şi greco-catolici din închisoare. Prea de-sele lui ieşiri din celulă, fie la iniţiativa administraţiei, sub pretextul u-nui supliment de anchetă sau pentru executarea unei pedepse la carceră, fie la cererea sa spre a se plânge directorului despre regimul alimentar sau pentru a fi dus la cabinetul medical, au început să dea de bănuit co-legilor lui de cameră. În cele din urmă, s-au arătat şi roadele acestor atât de frecvente ieşiri din celulă.

Mai mulţi preoţi au fost scoşi la anchetă şi întrebaţi despre activitatea lor în celulă, despre atitudinea şi punctul lor de vedere asupra probleme-lor bisericeşti, create de politica şi relaţiile regimului de la Bucureşti cu Vaticanul. Ofiţerul politic era în mod special interesat de starea de spirit a preoţilor greco-catolici, a căror biserică fusese interzisă. Din aceste in-terogatorii, a ieşit la iveala că biroul politic fusese ţinut la curent cu dis-cuţiile ce se purtaseră în cameră, activitatea de informator al administra-ţiei a episcopului Leu fiind deconspirată de înseşi întrebările şi afirma-ţiile anchetatorului. Turnătoriile lui Vasile Leu au dat naştere la măsuri disciplinare de pedepsire a mai multor preoţi şi la separarea preoţilor şi episcopilor de ceilalţi deţinuţi, în celule cu regim special de supraveghe-re. Nefasta lui activitate a încetat cam după doi ani, când a fost luat din Piteşti, dispărând fără urmă. Apariţia lui prin alte penitenciare nu mi-a mai semnalat-o nici un deţinut întâlnit ulterior, de-a lungul anilor de în-chisoare.

Abia după ce am ajuns în Occident, am auzit iar de numele episcopului Leu, din perioada când fusese în străinătate. Şi aici, la început, după ce fusese uns episcop, trezise speranţe în rândurile emigraţiei. Treptat, îşi pierduse creditul, preferind să ducă mai degrabă o activitate

obscură, în colaborare cu serviciile engleze de informaţii, decât să se preocupe de treburile bisericii şi interesele naţionale ale exilului. Mai toţi cei care îl cunoscuseră în refugiu, mi l-au descris ca pe un aventurier. Într-o bună zi, Vasile Leu dispăruse de la Viena, într-un mod tot atât de misterios pentru ei, pe cât fusese şi pentru noi apariţia lui în închisoare la Jilava.

În camera de tranzit în care ne aşteptam plecarea spre Piteşti, trăiam încă sub impresia produsă de cele ce se petrecuseră pe coridor. Episcopul se retrăsese din nou în colţul lui, urmărit de privirile noastre admirative. Nimeni n-a îndrăznit să-i vorbească, ca să nu-i tulbure liniş-tea şi singurătatea, în care părea ca voia să se izoleze. În cameră, treptat, conversaţiile şi-au reluat cursul obişnuit.

Continuând să mă prezint celor cu care nu făcusem cunoştinţă încă, am ajuns şi la cel de-al doilea deţinut, care, împreună cu episcopul Leu, îmi atrăsese atenţia de cum fusesem introdus în cameră. Spre deosebire de primul, care numai în câteva săptămâni a reuşit să-şi stabilească o repu-taţie clară, cel de-al doilea a rămas, până la sfârşitul închisorii, una din persoanele cele mai controversate, pe care le-am întâlnit în cursul deten-ţiei. E vorba de pastorul Richard Wurmbrand. Un om neobişnuit şi prin înfăţişare, dar şi prin comportare, care nu putea trece neobservat. Înalt şi mai voinic decât cei din jurul lui, la prima vedere părea că temniţa nu re-uşise să-i degradeze fizicul. Aparenţele, însă, erau înşelătoare. Întâmplarea făcea ca înainte de a-l fi întâlnit la Jilava, Wurmbrand să treacă tocmai printr-o perioadă mai blândă de refacere, primind şi o oa-recare îngrijire medicală, ceea ce explica starea lui fizică mai bună. Supus capriciilor regimului penitenciar, care alterna periodic între unul de supravieţuire la limita inferioară a existenţei şi unul de exterminare, închisoarea îi subminase şi lui sănătatea, ca atâtor altora. Cu toate că se întremase, Wurmbrand era bolnav de tuberculoză pulmonară şi osoasă. Şi-a scos cămaşa şi mi-a arătat

fistulele pe care le avea de-a lungul co-loanei vertebrale, din care unele erau cicatrizate, dar altele încă supurau. Din momentul în care l-am cunoscut şi până a doua zi, când fiecăruia din noi Securitatea ne-a hărăzit o altă destinaţie, am stat mai tot timpul îm-preună. Curiozitatea ce mi-a trezit-o la început s-a transformat repede într-un interes crescând, la care în mare măsură a contribuit şi atracţia deosebită pe care o exercita asupra celor ce-l ascultau. Înzestrat cu darul vorbirii, părea născut să fie predicator. Simplu, dar cu eficacitatea argu-mentului logic, era oricând gata să atace cele mai aride probleme teolo-gice, fermecându-şi auditoriul. Vorbea cu însufleţirea celui care crede şi era convingător.

Voi încerca să dau câteva date biografice mai semnificative din viaţa lui Wurmbrand, aşa cum le-am aflat, parte de la el, parte de ia alţii care l-au cunoscut, fie în închisoare, fie înainte. Datorită vremurilor tulburi, a pa-timilor şi suspiciunilor cu care eram confruntaţi, toate aceste date sunt inerent afectate de unele posibile inexactităţi, provenind chiar de la sur-sele de unde le-am colectat. Alte erori sau lacune sunt rezultatul efectu-lui coroziv al timpului asupra memoriei. Voi înşira totuşi aceste amin-tiri, în nădejdea că se vor găsi alţii care să le completeze şi corecteze, a-jutând astfel la reconstituirea întregului adevăr. Richard Wurmbrand s-a născut într-o familie de evrei din Moldova. Înainte de ultimul război mondial, tânărul Wurmbrand, înflăcărat de ideile comuniste, îşi părăseş-te familia şi trece clandestin frontiera în Uniunea Sovietică, ţara visată. Urmează acolo cursurile unei şcoli de agenţi a Kominternului. I se con-fecţionează apoi o nouă identitate şi, sub numele de Georgescu, face ca-le întoarsă, tot clandestin, în România. Se stabileşte la Timişoara, unde îşi desfăşoară activitatea conform misiunii ce o primise şi înjghebează un nucleu de organizaţie comunistă. Siguranţa statului depistează exis-tenţa organizaţiei şi procedează la o serie de arestări în rândurile mem-brilor. Sunt cu toţii

trimişi în faţa tribunalului. Principalul acuzat: Ri-chard Wurmbrand, alias Georgescu, primeşte cea mai mare condam-nare, doi sau trei ani. (Nu mai ţin exact minte.) Se pare că acest prim contact cu închisoarea are o influenţă hotărâtoare asupra lui Wurm-brand. E un punct de cotitură care îi schimbă întreg cursul vieţii: îl des-coperă pe Dumnezeu şi renunţă la convingerile lui materialist-atee! Eliberat înainte de expirarea termenului pedepsei, se botează, convertin-du-se la religia lutherană. Mai mult, chiar, îşi urmează chemarea şi de-vine pastor. Herbert Silber (Belu), vechi comunist din ilegalitate, con-damnat în lotul Lucreţiu Pătrăşcanu, dar rămas mai departe fidel con-vingerilor lui marxiste, mi-a dat o altă explicaţie a acestui episod din viaţa lui Wurmbrand. Pretindea că, odată arestat de Siguranţă, Wurm-brand îşi denunţase tovarăşii şi devenise agent informator al poliţiei „burgheze". Cât despre convertirea lui la creştinism, Belu Silber susţi-nea că nu era decât o farsă şi nu-l scotea din „şarlatan şi cabotin", recunoscându-i şi unele calităţi: inteligenţa, şi talentul de vorbitor.

— A fost tot atât de bun agitator comunist, pe cât este acum de bun pre-dicator creştin. Un perfect demagog! Îmi spunea Silber, în celula din Piteşti, în care am stat împreună. Prima parohie, în Bucureşti, a pastorului Wurmbrand a dat şi ea loc la multe discuţii, provocând rumoare şi, une-ori, chiar agitaţie în jurul ei. Pastorul îşi propusese să propovăduiască Evanghelia printre necredincioşi, dedicându-se cu pasiune misiunii de creştinare a evreilor. Ca atare, şi-a început activitatea chiar în ghetoul oraşului, în cartierul Dudeşti-Văcăreşti, unde şi-a deschis biserica. În ciuda opoziţiei evreilor habotnici, neliniştiţi de apariţia acestui intrus în mijlocul lor, Wurmbrand nu s-a lăsat abătut din drum de zarva pe care a stârnit-o, ducându-şi munca de răspândire a cuvântului lui Cristos, cu ne-obosită râvnă şi perseverenţă mai departe. Biserica lui era tot mai plină şi predicile lui tot mai

ascultate, ceea ce făcea să crească şi animozităţile în sânul comunităţii evreieşti, de multe ori în faţa parohiei iscându-se chiar certuri şi manifestaţii gălăgioase în rândurile asistenţei, între primii lui prozeliţi şi foştii lor coreligionari. Se pare că roadele operei lui misi-onare au fost câteva sute de evrei creştinaţi. Şi acum, citez din nou cu-vintele lui Belu Silber, cu privire la activitatea lui Wurmbrand, în acea perioadă:

— N-a fost decât sămânţă de gâlceavă în mijlocul evreilor din Dudeşti.

La izbucnirea războiului, legile de discriminare a evreilor îi excludeau, ca nedemni, de la serviciul militar, şi deci de la mobilizare şi trimitere pe front, în schimb erau recrutaţi pentru munci obşteşti, obligatorii, iar în unele cazuri erau internaţi în lagăr. Mai mulţi evrei mi-au vorbit des-pre nenumărate astfel de cazuri, pentru care Wurmbrand s-a zbătut şi a reuşit să obţină de la autorităţi să fie lăsaţi acasă. Faptul mi-a fost con-firmat şi de preoţi romano-catolici, printre care episcopul Schubert. De multe ori, în astfel de situaţii, când prin relaţiile lui nu-şi atingea scopul, Wurmbrand apela la intervenţia organizaţiilor catolice pe lângă autori-tăţi sau chiar la prelaţii catolici, pentru a uza de influenţa lor personală pe lângă diverse personalităţi ale regimului, pe care le cunoşteau. Mi s-a povestit că întreţinea legături similare şi cu Patriarhia, pentru a obţine şi sprijinul ei, în munca lui neobosită de ajutorare a celor năpăstuiţi. Versiunea lui Belu Silber era alta: „Un escroc! Fiind omul de încredere al poliţiei, nu avea nici o dificultate să obţină scutirea de muncă sau de lagăr a câte unui evreu, căruia, în schimbul acestui serviciu, îi cerea să se creştineze. Nu era operă dezinteresată de caritate creştină, ci afacere ordinară şi şantaj!” La sfârşitul războiului, ocupaţia sovietică a schimbat radical situaţia în ţară. Toţi cei care mai înainte fuseseră certaţi cu legea, indiferent dacă din motive politice sau penale, căpătau acum roluri de conducere în toate sectoarele de activitate şi erau asmuţiţi

asupra a tot ce putea să reprezinte un punct de sprijin pentru un popor supus lipsu-rilor, jafului trupelor sovietice şi deznădejdii. Figurile mai reprezentati-ve ale vieţii publice, personalităţile politice şi de cultură, ca şi institu-ţiile de tradiţie naţională au devenit ţinta acestor oameni fără căpătâi, dispuşi să facă jocul ocupantului, de destrămare a societăţii româneşti. Pe lista campaniei de distrugere care s-a dezlănţuit, biserica era un obiectiv de frunte. Toate cultele erau supuse presiunilor şi îngrădirilor de tot felul, dar mai ales cele ce-şi aveau rădăcinile în străinătate, în lu-mea liberă, dădeau cel mai mult de furcă noilor stăpâni. Pastorul Ri-chard Wurmbrand continua să se ocupe de parohia lui şi de ajutorarea celor prigoniţi, la fel cum făcuse şi înainte de venirea ruşilor. Cataclismul care răsturnase lumea în jurul lui nu-i schimbase cursul vie-ţii. Se consacra cu aceeaşi pasiune şi energie activităţii lui. Numai victi-mele persecuţiilor şi prigoanelor de acum, cărora încerca să le uşureze suferinţele erau altele. Episcopul Schubert mi-a povestit despre relaţiile pe care biserica catolică le-a avut în acea perioadă cu Wurmbrand şi cât de fructuoasă a fost colaborarea cu el, în slujba oamenilor aflaţi în sufe-rinţă sau în pericol. Venise rândul bisericii catolice să recurgă la servici-ile lui Wurmbrand, care nu a pregetat să-şi dea concursul la salvarea a nenumăraţi saşi şi şvabi de la deportare în U. R. S. S. Cu toate că trimite-rea membrilor celor două grupuri etnice germane din România la aşa-zi-sa muncă de reconstrucţie pentru repararea distrugerilor provocate de război în Uniunea Sovietica, urma să se facă după prevederi care stabi-leau criteriile exacte de selecţionare a lor, aceste dispoziţii nu erau res-pectate. Abuzurile şi samavolniciile se ţineau lanţ, fiind ridicaţi de la casele lor oameni bolnavi, bătrâni sau tineri sub vârsta prevăzută, pre-cum şi femei cu copii încă sugari, categorii exceptate de la deportare. Cum majoritatea preoţilor romano-catolici erau ei înşişi de origine ger-mană, în nişte vremuri când se practica o

adevărată vânătoare împotriva a tot ce era german, posibilităţile lor de intervenţie în favoarea nedreptă-ţilor erau limitate şi prea puţin eficiente. În schimb, lui Wurmbrand i se deschideau mai uşor uşile. Nu numai datorită perseverenţei care îl ca-racteriza. Wurmbrand mai uza şi de relaţiile lui evreieşti, deosebit de preţioase în acea vreme, când multe poziţii cheie se aflau în mâinile evreilor. Un alt atu care îl avantaja era faptul că vorbea limba rusă, cu care pătrundea până în birourile administraţiei şi comandamentului sovi-etic, intervenind cu neobosită stăruinţă pentru a obţine satisfacţie. Episcopul Schubert nu avea decât cuvinte de laudă pentru sprijinul dat de Wurmbrand acţiunii bisericii de salvare de la deportare a multor fa-milii germane din România. Cea mai spectaculoasă acţiune a lui Wurm-brand, de care mi-au vorbit nenumăraţi preoţi, cu care am stat în închi-soare, a avut loc în 1945. În acel an, regimul a convocat un „Congres al cultelor", care s-a ţinut în incinta parlamentului. Au participat câteva mii de reprezentanţi ai clerului tuturor cultelor, veniţi din toate colţurile ţă-rii. Au fost prezenţi: preoţi, episcopi şi mitropoliţi, ortodocşi şi catolici, pastori protestanţi şi predicatori sectanţi, rabini şi muftii şi hagii maho-medani. Patriarhul a binecuvântat adunarea, iar primul ministru, Petru Groza, a ţinut cuvântarea de deschidere. Lângă el se afla şi Burducea, ministrul cultelor, despre care se spunea că era un fost preot răspopit. A urmat parodia unui congres, cum numai comuniştii au specialitatea să monteze. Groza a vorbit despre rolul bisericilor în noua organizare a statului, după care s-au succedat vorbitorii din partea clerului. Toţi şi-au ţinut cuvântările după acelaşi şablon, fiecare exprimând în esenţă dorinţa de a coopera cu guvernul; unii din motive de oportunitate politică, spe-rând să salveze astfel ce se putea salva, până la venirea unor vremuri mai bune, alţii din oportunism pur şi simplu, urmărind să intre în graţiile no-ilor stăpâni. Teroarea dezlănţuită dăduse roadele scontate

de regim: de-claraţii publice de supunere şi colaborare. Cât de sincere erau declara-ţiile, nu conta! Scopul propagandistic era atins, spre satisfacţia guvernu-lui şi sub privirea părintească a lui Stalin, din portretul care domina a-sistenţa. Din cauza lui Wurmbrand, însă, o altă condiţie dorită de gu-vern n-a fost îndeplinită de congres: a lipsit unanimitatea! O bună parte din vorbitori se perindase prin faţa auditoriului din sală, când s-a înscris şi pastorul Wurmbrand la cuvânt, ca reprezentant al „bisericii misionare suedeze” şi al „Consiliului ecumenic al bisericilor”. Primele fraze de in-troducere nu prevesteau o cuvântare deosebită de cele ţinute până la el. Pe măsură ce intra însă în subiect, lumea a început să fie mai atentă. Wurmbrand insista tot mai mult asupra menirii bisericii de a activa pe tărâm spiritual, scoţând în evidenţă contradicţia în care se găsea, cu ten-dinţa de a îndruma oamenii spre viaţa sărăcită şi stearpă a materialismu-lui. În sala congresului s-au stârnit murmure.

Când, în concluzie, Wurmbrand a arătat incompatibilitatea bisericii lui Cristos de a colabora cu regimul marxist-ateu, în sală s-a produs va-carm. Aplauzele celor care gândeau ca el, dar nu avuseseră curajul s-o spună, se amestecau cu apostrofările celor ce-l dezaprobau sau poate voiau numai să fie văzuţi protestând. A fost singurul incident care a tul-burat lucrările congresului şi i-a făcut pe unii delegaţi să-şi piardă con-trolul şi să-şi părăsească pentru un scurt moment atitudinea docilă ce şi-o impuseseră. Iar pastorul Wurmbrand a fost singurul participant la congres, care a avut curajul să arunce în plină adunare această sfidare regimului, respingând, în gura mare, orice colaborare. După câteva luni, a venit şi replica. Wurmbrand a fost arestat. Pretextul a fost altul: înaltă trădare! O mare parte din foştii participanţi la Congres aveau şi ei să-l urmeze în închisoare, indiferent de atitudinea pe care o avuseseră în acel for.

Un alt episod din viaţa lui Wurmbrand, de data asta din timpul detenţiei, l-am aflat câţiva ani mai târziu, tot în închisoare. Din lipsă de îngrijire, tuberculoza pe care o contractase evoluase şi se agravase. În cele din urmă, când starea lui devenise critică, Wurmbrand fusese trimis la Târgu-Ocna, închisoarea unde erau izolaţi T. B. C.-iştii, de obicei atunci când boala era foarte avansată. Pentru majoritatea, Târgu-Ocna devenea ultima etapă a detenţiei. Aici pierise o bună parte din floarea tineretului studenţesc, arestat după 23 august, schingiuit în anchetă, trecut prin gro-zăviile „reeducării", prin muncile extenuante de la „canal" şi înfometat în închisori, în primii şi cei mai cumpliţi ani ai regimului comunist. Tineretul căzuse în cea mai mare proporţie pradă tuberculozei. Cei care nu apucaseră să piară prin diversele închisori îşi sfârşeau acum zilele la Târgu-Ocna.

Penitenciarul purta, numai de ochii lumii, denumirea pretenţioasă de „Spital T. B. C.", când de fapt nu era decât o închisoare obişnuită, cu un cabinet medical, la fel de lipsit de medicamente ca toate celelalte. Tratamentul medical era, practic, inexistent. Din rândurile acestor deţi-nuţi, a căror viaţă se stingea aici încet, cei care intrau în faza finală a bo-lii erau mutaţi, pentru a-şi sfârşi cele câteva zile ce le mai aveau de trăit într-o celulă alăturată. Circulaţia între camere fiind liberă, muribunzii erau îngrijiţi şi vegheaţi de cei ce erau încă valizi şi le mai puteau fi de un ultim folos: să-i ajute să se întoarcă în pat, să le dea de băut sau să le spună o vorbă de mângâiere. Mi s-a povestit că Wurmbrand, cu toate că foarte bolnav şi slăbit el însuşi, a stat zile şi nopţi în şir la căpătâiul celor din „anticamera morţii", cum i se spunea încăperii. Am stat de vorbă cu câţiva legionari, contemporani cu Wurmbrand la Târgu-Ocna, care au scăpat cu viaţă. „Dacă toţi preoţii noştri s-ar fi purtat în închisoare cum s-a purtat Wurmbrand, biserica noastră ar fi fost aşa cum o doream noi!" – mi-a spus unul din ei.

Mi-a povestit apoi, la ce se referea. Datorită intervenţiei şi presiunilor e-xercitate din Occident, biserica lui Wurmbrand, din Norvegia, reuşise să obţină autorizaţia Ministerului de Interne de a-i trimite acestuia un pa-chet cu îmbrăcăminte şi medicamente. Era un fapt nemaiauzit în acele vremuri, ca un deţinut politic să primească pachet din străinătate. Pentru prima oară pătrundeau în închisoarea din Târgu-Ocna medicamente stră-ine pentru tratamentul tuberculozei. În pachetul lui Wurmbrand se gă-seau câteva flacoane de streptomicină. Pentru el, în stadiul în care se afla, streptomicina era salvatoare. Când medicul penitenciarului a venit să-i administreze injecţiile, Wurmbrand a cerut ca tratamentul să-i fie aplicat unui tânăr, care se afla în „anticamera morţii" într-o stare mult mai gravă ca el. Numai după ce şi ofiţerul politic şi-a dat încuviinţarea, doctorul i-a inoculat tânărului streptomicina cedată de Wurmbrand. Gestul lui a lăsat o profundă impresie printre deţinuţii din Târgu-Ocna. Pentru ei, Wurmbrand făcuse sacrificiul suprem: îşi oferise propria lui viaţă unui frate aflat în suferinţă. Recunoştinţa lor era cu atât mai mare, cu cât cel căruia Wurmbrand îi cedase streptomicina, era considerat de toţi ca unul din cei mai valoroşi tineri din organizaţia Frăţiilor de cruce. Prin însuşirile lui morale şi viaţa lui exemplară (mai toată petrecută în închisoare) era un model de caracter pentru camarazii lui şi se bucura de admiraţia şi respectul tuturor. Nu mai pot stabili cu certitudine identita-tea acelui tânăr, dar cred că numele lui era Gafencu. Sacrificiul lui Wurmbrand a venit însă prea târziu, pentru a-i mai salva viaţa tânărului. Destinul hotărâse altfel. Câteva zile mai târziu, tânărul a intrat în comă şi şi-a dat sufletul, iar Wurmbrand, căruia nu i se prevedea alt sfârşit, a su-pravieţuit ca prin minune.

Am relatat câteva episoade din viaţa lui Wurmbrand, care mi-au fost povestite în închisoare. M-am limitat la cele ce mi s-au părut mai sem-nificative şi care prezentau o mai mare

garanţie de autenticitate. Consider că aprecierile celor câtorva preoţi catolici, ale unor legionari, ca şi ale lui Herbert Silber reflectă cele mai serioase şi argumentate opi-nii pe care le-am auzit despre Wurmbrand, exemplificând totodată cele două poziţii, pro şi contra, pe care se situau deţinuţii când se vorbea des-pre el. Am lăsat deoparte, ca nefondate, părerile izvorâte din prejudecăţi, ale celor care nu-i acordau pastorului Wurmbrand nici un credit, numai fiindcă era evreu sau de religie protestantă, sau fiindcă fusese comunist şi ateu în tinereţe.

În celula în care fusesem izolaţi în aşteptarea plecării, timpul ni s-a scurs destul de uşor. Ca de obicei în astfel de situaţii eram excitaţi de schimbarea ce intervenea în viaţa noastră de până aici. Cunoştinţele noi pe care le-am făcut, schimbul reciproc de informaţii şi părerile despre ce avea să ne aştepte ne-au făcut să uităm şi de frigul din celulă şi de foame şi de trecerea vremii. Ne-a lipsit şi reperul zilnic: ora mesei. Fiind destinaţi transferului, nu mai figuram în raţia de alimente a bucă-tăriei din Jilava. După expresia consacrată „eram scoşi din porţie”, ur-mând să primim hrană rece pentru drum. Cam pe la jumătatea după-amiezii, gardienii şi-au făcut iar apariţia. Cei cu condamnări de la cincisprezece ani în sus am fost scoşi pe coridor, pentru a ni se pune lanţuri la picioare. Aşezat pe cimentul rece, mi-am pus pe rând picioa-rele pe nicovală, având grijă să-mi ţin strâns, cu mâinile, brăţările lan-ţurilor, în timp ce un gardian le bătea niturile. Mă feream astfel de vreo lovitură de ciocan peste fluierul piciorului. După mine a urmat Titi Co-şereanu, Wurmbrand şi alţii. Lui Ion Vorvoreanu, care avea o condam-nare de zece ani, nu i s-au pus lanţuri.

Acum, eram gata de drum. Am fost încolonaţi câte doi. Cei cu lanţuri, fiindcă mergeam mai încet, în faţă. În zăngănitul lanţurilor, convoiul s-a pus în mişcare, ecoul stârnit în coridorul subteran dând de veste celor ră-maşi în celule, că din Jilava pleca un lot de deţinuţi cu duba. La ieşirea în prima curte interioară a fortului, am fost aproape umflaţi pe

sus de crivăţul care se înfunda, şuierând, prin şanţurile Jilavei. Se lăsase seara şi becurile presărate de-a lungul gardurilor de sârmă ghimpată şi în cur-ţile circulare dintre secţii se zbăteau în bătaia vântului, schimbând tot timpul aspectul peisajului, într-un joc nebunesc de umbre şi lumini. Scena pentru turnarea filmului clasic de groază, alb-negru din anii'30, nu ar fi fost completă, fără apariţia convoiului nostru, înaintând în pas şovăielnic, în zgomotul fiarelor pe care le târam de picioare.

În afară de grozăvia gerului de afară, nimic deosebit de semnalat în desfăşurarea programului: alinierea şi numărătoarea în poarta Jilavei, încărcarea în două dube-automobil şi drumul plin de hârtoape spre Bu-cureşti. Apoi, o oprire şi o aşteptare ce mi s-a părut fără sfârşit.

Ion Vorvoreanu şi cu mine, fiind cei mai subţire îmbrăcaţi, am fost luaţi în braţe de ceilalţi ca să ne mai încălzească. Tremuram însă în continua-re, neputându-mi stăpâni clănţănitul dinţilor. Picioarele îmi îngheţaseră iar senzaţia pe care mi-o dădea fierul lanţurilor în contact cu gleznele era de arsură. Toţi simţeam nevoia permanentă să urinăm. Constrâns să mă abţin, aveam dureri acute în vezică. Erau manifestări clasice de cisti-tă, care însă, câteva zile mai târziu, aveau să dispară fără vreun trata-ment. În sfârşit, într-un târziu, ni s-a deschis uşa dubei şi, înţepeniţi de frig cum eram, am fost grăbiţi de santinelele înarmate spre vagonul-pe-nitenciar, tras la vreo douăzeci de metri pe o linie moartă. Ne aflam în afara Gării de Nord, în dreptul podului Basarab. Era locul de încărcare şi descărcare al deţinuţilor în transfer, unde publicul nu avea acces. Anchilozaţi de frig şi cu lanţuri la picioare, căţăratul pe platforma prea înaltă şi fără trepte a vagonului a fost, chiar ajutându-ne reciproc, un mic tur de forţă. Deţinuţii urcaţi înaintea noastră fuseseră închişi în celulele mici de pe cele două părţi ale culoarului central. Când ne-a venit şi nouă rândul, erau deja toate ocupate, aşa că am fost îndreptaţi spre capătul coridorului şi introduşi în încăperea din fundul

vagonului. Visul oricărui deţinut în transfer era să nimerească în acest compartiment. Era mai spaţios şi chiar dacă se întâmpla să fie supraalgomerat nu aveai sentimentul de claustrofobie pe care îl încercai în celule. Dacă în privinţa repartizării, grupul nostru avusese norocul să fie favorizat în detrimen-tul altora, n-aş putea spune totuşi că ne-a fost mai bine ca în duba-auto-mobil. În vagonul-penitenciar era la fel de frig ca afară. Eram numai la adăpost de viscol. În această atmosferă glacială, am mai stat câteva ore. Abia când am fost ataşaţi la trenul cu care ne-am pornit la drum a înce-put să funcţioneze sistemul de încălzire şi vagonul s-a mai dezmorţit. Până una-alta, fiecare am făcut faţă gerului cum am putut. Cei fără lan-ţuri, plimbându-se de colo până colo, cei încătuşaţi, făcând mişcări de în-călzire, în limita permisă de legăturile de la picioare sau ghemuindu-se unul într-altul. Printre cei zece-cincisprezece câţi nimerisem împreună, erau şi Ion Vorvoreanu, Titi Coşereanu şi pastorul Wurmbrand. Văzând că staţionarea vagonului nostru pe linia moartă se prelungeşte şi odată cu ea şi şederea noastră în frig, Wurmbrand ne-a anunţat că va încerca să-şi obţină un pulover mai gros, din rucsacul lui depozitat pe coridor împreună cu toate bagajele noastre. Noi eram convinşi că nu va reuşi să îi facă pe paznici să-i dea raniţa. Gardienii din escorta vagoanelor peni-tenciare erau cunoscuţi pentru intransigenţa şi răutatea lor. Nu făceau niciodată nici cel mai mic gest de omenie. Vara, pe caniculă, în vagoa-nele supraaglomerate şi expuse ziua întreagă în bătaia soarelui, când de-ţinuţii, sufocându-se din lipsă de aer şi leşinând de căldură cereau apă, erau lăsaţi să rabde de sete ore întregi, până ce unul din paznici se îndu-pleca să le aducă de băut. Scepticismul nostru nu l-a descurajat însă pe Wurmbrand să încerce să-şi obţină raniţa. Am asistat la această încerca-re, timp de mai bine de o oră. Prima parte a tentativei s-a desfăşurat cum o prevăzusem noi, părând să confirme teoria nereuşitei: Wurm-brand a bătut la uşă. N-a primit

nici un răspuns, cu toate că se auzeau vocile gardienilor care stăteau la taifas. Wurmbrand a bătut din nou. Coridorul a rămas mut. Abia după ce a ciocănit a treia sau a patra oară în uşă, s-a auzit răspunsul obişnuit:

— Nu mai bate!

La fel de liniştit, fără să bată mai tare sau să precipite cadenţa lovitu-rilor, Wurmbrand a continuat să ciocănească în uşă. De aici înainte, bă-tăile în uşă au alternat cu replicile de pe coridor, stabilindu-se astfel un fel de dialog. Numai că, în timp ce de-o parte a uşii unul din interlocu-tori îşi păstra tonul cumpătat în limbajul lui exprimat în ciocăneli, celălalt îşi pierdea vădit calmul şi se enerva treptat, recurgând la vo-cabularul binecunoscut al tagmei pe care o reprezenta. Replicile gardi-anului se succedau într-un crescendo tot mai ameninţător:

— Nu mai bate!

— Nu mai bate, bă banditule!

— N-auzi, banditule! Dacă mai baţi în uşă îţi fac raport!

Wurmbrand, imperturbabil, după fiecare apostrofă a gardianului ciocănea din nou în uşă.

În cele din urmă, odată cu înjurăturile de rigoare, de pe coridor ne-a par-venit şi sunetul paşilor de cizmă îndreptându-se spre noi. Portiţa vizetei s-a dat deoparte şi în deschiderea de circa 20/20 cm, decupată în uşa ce-lulei, s-a încadrat figura congestionată de furie a gardianului. Răstindu-se la Wurmbrand, i-a cerut socoteală pentru bătăile repetate în uşă. Cu voce blândă, Wurmbrand s-a scuzat pentru insistenţa cu care ciocănise şi i-a explicat motivul.

— Nu se poate! A fost răspunsul, şi uşiţa s-a trântit la loc.

Gardianul n-apucase să se îndepărteze nici câţiva paşi, când Wurmbrand a bătut din nou în uşă. De data asta, răcnind ca scos din minţi, gardianul a redeschis uşiţa revărsând asupra lui un potop de insulte şi ameninţări. La fel de calm şi cu aceeaşi seninătate, Wurmbrand i-a cerut din nou ra-niţa cu îmbrăcăminte, apelând la sentimentele

lui de omenie, care nu-l pot lăsa insensibil la suferinţele semenilor. Faptul că Wurmbrand nu re-acţionase nici la ameninţări, nici la insulte, continuând să-i vorbească cu acelaşi glas blajin, şi-a produs efectul.

Descumpănit şi de felul în care Wurmbrand îşi formulase rugămintea, gardianul, după mintea lui simplă, a tras imediat singura concluzie posi-bilă, cu privire la cel care îi vorbise:

— Ce ai fost tu, bă, în viaţa civilă? Avocat?

— Nu, domnule sergent!

— Parcă ai fi un avocat care se roagă de judecător, să-l scape de puşcărie pe banditul pe care îl apără!

— Eu mă rog numai unui singur judecător domnule, sergent. Şi mă rog pentru toţi oamenii, chiar şi pentru dumneavoastră.

Intrigat, gardianul s-a lăsat prins în vorbă de Wurmbrand. Timp de mai bine de un sfert de oră, am putut admira măiestria cu care Wurmbrand l-a ademenit pe propriul lui teren de discuţie, cum i-a menţinut atenţia şi interesul, cu o îndemânare de negustor oriental, care nu-şi mai lasă din mână clientul, până nu-i cumpără marfa. Nu ştiu în ce măsură această predică deghizată a avut un efect mai profund asupra gardianului. Ceea ce am putut cu toţii constata însă, a fost că Wurmbrand îi câştigase sim-patia. La un moment dat, gardianul a întrerupt brusc convorbirea, a trân-tit uşiţa de la vizetă şi s-a îndepărtat pe coridor, bombănind ceva la a-dresa popilor „care toţi sunt nişte hoţi”. Câteva minute mai târziu, când s-au tras zăvoarele de la uşa celulei noastre, ne-am dat seama că vorbele ce le aruncase fuseseră spuse pentru urechile tovarăşului lui din escorta dubei.

Gardianul se dusese de fapt să-i aducă raniţa lui Wurmbrand. A împin s-o cu piciorul prin uşa crăpată, pe care a închis-o imediat la loc şi, prin vizetă, i-a spus lui Wurmbrand să-şi ia puloverul. L-a avertizat, însă, să îşi ia numai un singur pulover, aşa cum prevedea regulamentul şi

a rămas la vizetă ca să-l supravegheze. Măsură de vigilenţă inutilă, deoarece Wurmbrand a deschis raniţa chiar lângă uşă, pe jos, sub unghiul de vedere al gardianului.

Cu o dexteritate neaşteptată, a început să scoată una după alta, patru sau cinci piese de îmbrăcăminte mai groase, pe care, rând pe rând le-a azvârlit sub una din banchetele din celulă. Apoi, ţinând-o pe ultima în mînă, un pulover, s-a ridicat în picioare şi i-a arătat-o gardianului, mulţumindu-i în acelaşi timp pentru compasiunea pe care o arătase pentru suferinţele lui. Gardianul a întredeschis din nou uşa şi Wurmbrand i-a restituit raniţa. Omul a luat-o, fără să facă vreo observaţie cu privire la faptul că, faţă de cum o introdusese în celulă, acum era aproape goală.

Pătruns de frig, Wurmbrand s-a grăbit să-şi îmbrace puloverul. (Am uitat să amintesc că, înainte de a bate la uşă, şi-l scosese, arătându-se în faţa vizetei numai în cămaşă şi haină, pentru a-şi putea revendica raniţa cu mai multe şanse de succes). Apoi, neţinând seamă de protestele noastre, ne-a împărţit celor mai dezbrăcaţi toate hainele groase pe care le obţinuse cu atâta trudă, câteva minute mai înainte. S-ar putea ca Wurmbrand să-mi fi salvat atunci chiar viaţa, dându-mi o flanelă groasă de bumbac, cu mânecă lungă, din cele care apăruseră pe vremea aceea pe piaţă în Bucureşti, importate din China. Când am auzit mai târziu că Wurmbrand îşi cedase streptomicina unui alt bolnav, nu m-am îndoit că povestea era adevărată. Cred că valoarea medicamentului la Târgu-Ocna nu era departe de cea a unui pulover în condiţiile pe care le trăiam în acel moment în dubă. Fiecare la vremea lui, şi medicamentul şi pulove-rul, reprezenta o necesitate vitală pentru cel ce-i ducea lipsa. Iar gestul aceluia care în astfel de situaţii renunţă în favoarea altuia la lucruri atât de preţioase mi-e greu să-i găsesc calificativul potrivit.

Se apropiaseră zorile, când, în fine, vagonul nostru s-a urnit din loc. Ataşaţi la coada trenului de Timişoara, ne-am pornit la drum şi, curând după aceea, atmosfera s-a mai

încălzit; şi la propriu, şi la figurat. Odată cu intrarea în funcţie a caloriferului, am mai prins şi noi viaţă. Fiecare încercase până atunci să aţipească, dar nu reuşiserăm decât să furăm cî-teva frânturi de somn chinuit, întrerupt permanent, ba de frigul care ne obliga să ne mai mişcăm, ba de nevoia prea frecventă de a urina. Încetul cu încetul, ne-am dezmorţit, cu toate că nu se putea vorbi decât de o căl-dură relativă. Mai exact spus, nu mai sufeream de ger, ci numai de frig. Foamea începuse şi ea să ne încerce, dar am mai răbdat un timp, până ce ni s-a împărţit prin vizetă hrana rece pentru ziua în curs. Sfertul de pâi-ne, cocoloşul de brânză iute şi veşnica bucăţică de slănină râncedă, cu-prinse în raţia de transfer, le-am mâncat pe loc şi, pentru o vreme, nu ni s-a mai părut chiar aşa de rău să călătoreşti cu vagonul-dubă. Frunţile se mai descreţiseră şi conversaţiile se reanimaseră, când vizeta s-a deschis din nou şi ni s-a cerut să facem linişte. Gardienii deciseseră să facă o verificare a mărfii ce le fusese încredinţată. Unul din ei a început să ne strige pe rând numele. Le citea de pe coperta dosarelor noastre, pe care le ţinea în braţe. Un apel nominal, destul de frecvent practicat, care în afară de dificultăţile de pronunţare, întâmpinate de gardieni la citirea nu-melor mai neobişnuite, sau a celor ce erau invitaţi să ghicească numele, pocit şi de nerecunoscut, nu mai prezenta pentru noi nici un interes.

De data asta însă, în timpul apelului a survenit şi un element neobişnuit atunci când gardianul s-a pornit să silabisească: „Wurmbrand-Georgescu Richard!”

Ciudat procedeul Securităţii, de a-i fi adăugat la numele lui adevărat şi pe cel ce-l purtase pe actele de identitate false, cu care se întorsese clan-destin din Rusia! Mai tot timpul călătoriei, mi l-am petrecut în compa-nia pastorului Wurmbrand. Credinţa lui în Dumnezeu, seninătatea cu care se resemnase la condiţia lui de puşcăriaş, ca şi optimismul robust cu care privea în viitor exercitau asupra mea o adevărată fascinaţie.

Dar, care din noi nu am căutat să descoperim în toţi acei ani de puşcă-rie, fiecare în felul lui, unii din instinct, alţii conştient, unii cu mai mult succes, alţii cu mai puţin, aceste jaloane de sprijin, cu care ne-am putut făuri uneori chiar o armură de invulnerabilitate?

Cufundat în discuţiile cu Wurmbrand, vremea s-a scurs pe nesimţite. Mi-am dat seama că ne apropiasem de Piteşti, numai când gardianul a deschis iar vizeta şi ne-a cerut celor ce ne vom auzi strigate numele să ne pregătim de coborâre. Mi-am luat rămas bun de la Wurmbrand, care îşi continua călătoria cu vagonul-dubă până la Timişoara unde îl aştepta o nouă anchetă. Mi-au rămas în minte ultimele lui cuvinte, înainte de oprirea trenului în gara Piteşti:

— Domnule Ioanid, când vom ieşi din închisoare, mi-ar face plăcere să îmi faceţi o vizită acasă la mine, în Bucureşti, ca să ne continuăm con-versaţia întreruptă. Vă anunţ însă că vom sta de vorbă la o ceaşcă de ceai, fiindcă la mine în casă nu se găseşte altă băutură.

A mai trecut aproape un deceniu, până ce am fost în măsură să răspund invitaţiei. În 1964, în primele luni după eliberarea mea din închisoare, m-am pornit în căutarea lui Wurmbrand. Nu l-am mai găsit însă la adre-sa pe care mi-o dăduse. Am întrebat în stânga şi în dreapta, dar nimeni nu mai ştia de urma lui. În cele din urmă, am aflat unde se mutase: pe undeva pe lângă Piaţa Traian. Cum nu excludeam posibilitatea ca, după eliberare, Securitatea să ne mai ţină sub observaţie, am preferat să mă duc să-l caut după ce se înserase. Ajuns pe strada indicată, la numărul respectiv, m-am găsit în faţa unei case dărăpănate şi cufundată în întu-neric. Avea mai multe intrări direct din stradă, probabil uşi de foste mici prăvălii, acum desfiinţate. Nicăieri n-am găsit nici un nume de locatar. Clădirea părea nelocuită şi mă pregăteam tocmai să plec, când din inte-rior am auzit nişte zgomote. Încercând pe rând uşile, am dat peste una care s-a deschis. Bâjbâind prin beznă, am înaintat pe un coridor, atras de dunga de lumină care se vedea sub

o uşă. Am bătut. Omul care mi-a ie-şit înainte părea înspăimântat. Era un tâmplar, care îşi avea aici atelierul clandestin şi lucra în timpul nopţii. Când l-am întrebat dacă cunoaşte un locatar cu numele de Wurmbrand, şi-a dat seama că nu sunt un organ de control şi s-a liniştit. Numele de Wurmbrand nu-i spunea nimic, dar, din descrierea mea, l-a recunoscut şi mi-a spus că nu l-a văzut decât de câte-va ori, dar mai de mult. În ultima vreme nu-l mai întâlnise. Mai mult nu ştia despre el. Am plecat decepţionat.

Am povestit toate aceste amănunte, pentru a ajunge la o coincidenţă ca-re a survenit şi a pus capăt tentativelor mele de a-l descoperi pe Wurm-brand.

În seara următoare convorbirii mele cu tâmplarul, ascultând buletinul de ştiri al postului de radio Europa Liberă am auzit următoarea informaţie: „Pastorul Richard Wurmbrand, ajuns de curând în Statele Unite, după ce a petrecut mai mulţi ani în închisorile comuniste din România, s-a pre-zentat înaintea Comisiei pentru politică externă a Congresului american şi a făcut declaraţii despre tratamentul aplicat deţinuţilor politici. În faţa membrilor Comisiei, pastorul Wurmbrand şi-a dezbrăcat cămaşa, arătân-du-şi cicatricile de pe spate, rezultat al torturilor la care fusese supus în timpul anchetelor”.

Din acea seară şi până la plecarea mea din România, n-am mai auzit ni-mic despre Wurmbrand.

Au mai trecut alţi cinci ani. Eram proaspăt refugiat în Germania Fede-rală. Abia părăsisem lagărul de la Zirndorf şi mă stabilisem în Mün-chen, unde îmi aşteptam recunoaşterea statutului de refugiat politic. Eram găzduit în casa unei familii prietene, n-aveam încă acte, n-aveam de lucru, nici un venit, eram uluit de lumea nouă şi străină în care mă a-flam şi încă sub şocul plecării mele din ţară, care îmi schimbase radical cursul vieţii. În această stare de spirit mă găseam încă, atunci, când într-o dimineaţă, poşta mi-a adus o scrisoare neobişnuită. Venea din Aus-tralia! Corespondenţa mea pe acea vreme se limita la scrisorile pe

care le primeam de la mama din ţară şi de la câţiva foşti camarazi de închi-soare cu care luasem legătura, din Anglia şi Franţa. Alţii nu-mi cunoş-teau adresa, iar în Australia, nici vorbă să fi avut vreun cunoscut. M-am mai asigurat încă o dată că plicul mi-era într-adevăr adresat mie şi apoi l-am deschis. Iată-i conţinutul:

PASTOR RICHARD WURMBRAND.

Sidney, 2 August 1969

Dlui. Ion Ioanid, bei Hermann Desliu.

München 5 Epnardtstr. 6/1

Stimate domnule Ioanid, Mă iertaţi că vă adresez întrebarea dacă sunteţi fiul fostului ministru Tilică Ioanid şi dacă aţi fost cu mine la închisoare. Dacă nu, lăsaţi scrisoarea aceasta fără răspuns. Dacă da aş fi bucuros să aud de la un fost camarad de suferinţă, despre care am păstrat cea mai frumoasă amintire ce amintea de fiul meu.

Dacă sunteţi acest fost camarad al meu, nu vă veţi supăra de rugămin-tea mea să-mi spuneţi dacă vă pot fi de folos cu vreun lucru. Eu conduc acum un grup de 16 misiuni creştine în diferite ţări libere, care toate au acelaşi scop: de a ajuta bisericile asuprite din blocul comunist. Suntem bucuroşi să ajutăm pe oricine a suferit. Celor care ne împărţeam ultima bucată de pâine, nu ne supără când din dragoste ni se oferă ceva.

Voi fi în Germania după 17 Noiembrie. Programul meu puteţi afla la Hilfsaktien […]

Cu distinse sentimente.

I-am răspuns, confirmându-i că într-adevăr eu eram cel de care întreba în scrisoare, că reuşisem să mă refugiez în Germania şi că aşteptam să mi se acorde azil politic. Deocamdată, până la rezolvarea formalităţilor, nu puteam însă părăsi ţara gazdă, aşa că nu mi-era posibil să dau curs sugestiei lui de a pleca în Statele Unite. I-am mulţumit pentru rândurile ce-mi scrisese şi pentru bunele lui intenţii de a mă ajuta, exprimându-mi speranţa de a-l reîntâlni într-

o bună zi. După o bucată de vreme, am primit o a doua scrisoare de la Wurmbrand.

PASTOR RICHARD WURMBRAND.

Ph (tm) (213) 243-5558

Adelaide, 22 August 1969

Dragă prietene Ioanid, M-am bucurat să capăt o veste de la Dta.

Scrieţi vă rog la Hilfsalction fuer Maertyrerkirche 5803 Volmarstein Postfach 25(c) Herr Hans Braun. Dânsul vă va spune exact data când voi fi la München şi va stabili o oră şi un loc când ne putem vedea. Spune-ţi-i că sunteţi un vechi camarad de închisoare.

Din Australia e greu să-mi pot da seama cum vă pot fi de folos, dar în Germania voi putea face poate ceva. Cel mai bun lucru după ce aveţi un paşaport va fi, poate, să veniţi în USA.

Este bine să primeşti cu umilinţă stări umilite. Socotiţi ca privilegiu că sunteţi liber. Nici Isus nu a fost mai mult decât dulgher care lucra cu rin-deaua, până ce Dumnezeu l-a Înălţat la ceva mai presus. La vârsta Dom-niei tale, speranţele nu sunt ratate. Eu am ieşit din ţară la vârsta de aproape 60 de ani şi D-zeu mi-a găsit un loc. Vă va găsi şi Dvs.

Am cerut biroului meu să vă trimită un mic ajutor, pe care va rog să-l primiţi cu drag, cum împărţeam turtoiul altădată.

În speranţa revederii, Al Dvs.

Câteva zile mai târziu, am primit de la „biroul” lui din Germania un cec de 100 de dolari şi un plic (pe care îl primesc de atunci cu regularitate), cu publicaţia trimestrială a asociaţiei religioase, conduse de Richard Wurmbrand. Nu mai ţin minte ce treburi m-au reţinut şi m-au împie-dicat să-l întâlnesc pe Wurmbrand când a venit la München, în cadrul unui turneu de conferinţe prin Germania Federală. Un an mai târziu, mă găseam pentru câteva zile la Berna, în vizită la nepoata mea de curând

fugită din România şi stabilită în Elveţia. Sosind la ea neanunţat, nu şi-a mai putut schimba programul pe care şi-l stabilise în ziua respectivă. Fusese invitată de o colegă de birou şi de fratele acesteia, care era preot, la conferinţa unui pastor american în Catedrala din Berna. Mi-au propus să merg cu ei. Am acceptat, şi pe drum am aflat că vorbitorul avea să fie pastorul Wurmbrand, despre care nu avea decât cuvinte de respect şi ad-miraţie. Nu ştiu care din noi a fost mai surprins, eu, care nu mă aştep-tam deloc la o asemenea coincidenţă, sau tânărul preot elveţian, când a auzit că îl cunosc.

Catedrala era plină de lume până la refuz. Ne-am plasat la picioarele amvonului, pentru a-i ţine calea lui Wurmbrand, care nu venise încă. Când a apărut, după o scurtă ezitare, ne-am recunoscut şi ne-am îmbră-ţişat, aşa cum o făcusem cu mai bine de 15 ani în urmă, la despărţirea noastră în dubă, în gara Piteşti. N-am putut schimba decât câteva vorbe. Wurmbrand era suprasolicitat, avea un program foarte încărcat şi era în lipsă de timp. După această conferinţă, era programat să mai vorbească într-o altă biserică din Berna, celor care nu mai găsiseră loc în Catedrală şi aşteptau afară. Înainte de a ne despărţi, Wurmbrand mi-a dăruit un exemplar din cartea lui „Mes prisons avec Dieu”, în care povesteşte epi-soade impresionante din viaţa deţinuţilor politici în închisorile comunis-te din România. Ajuns la München, am citit-o cu pasiune. Am regăsit şi am respirat din nou, la fiecare pagină, atmosfera din închisoare, dar am găsit şi erori şi inexactităţi care m-au dezamăgit.

După această lungă digresiune, menită să epuizeze capitolul referitor la pastorul Wurmbrand, revin la punctul unde mi-am părăsit povestirea în vagonul-penitenciar, oprit în gara Piteşti.

Vagonul-penitenciar, fiind ataşat la coada garniturii, se afla oprit la oa-recare distanţă de peronul gării din Piteşti. Transbordarea în duba-auto-mobil s-a făcut în condiţii mai

dure şi mai brutale decât la urcarea în va-gon, la Bucureşti. Gardienii penitenciarului, veniţi să ne ia în primire, s-au întrecut în răcnete şi înjurături, împingându-ne cu sălbătăcie spre camionul „Praga”, carosat în dubă de transportat deţinuţi. Erau întotdea-una nervoşi când aveau spectatori. Cu toate că la o distanţă de aproape 50 de metri de gară, spectacolul se desfăşura sub ochii lumii de pe pe-ron, furnicarul de oameni din staţie ştia ce se petrece şi ca sub efectul unei baghete magice îşi încetase forfota. Toate feţele erau întoarse spre noi.

Sub privirile acestei mulţimi mute, zgomotul lanţurilor noastre şi răcne-tele gardienilor sunau aproape indecent. Sensibili la toate nuanţele ce se manifestau în comportarea gardienilor faţă de noi, primirea din gara Pi-teşti ne-a pus pe gânduri. Aici nu părea să mai domnească atmosfera din Jilava, unde ne bucurasem de o intenţie vizibilă a administraţiei de a eli-mina brutalităţile şi abuzurile şi de a crea impresia unui regim de „oare-care legalitate”, cum se exprimase chiar tânărul procuror care ne vizitase în celulă.

Cu trei ani în urmă, când intrasem prima dată pe poarta închisorii din Pi-teşti, fiind izolat într-una din celulele servind de „prea-plin” Securităţii din oraş, al cărei local devenise neîncăpător, n-am aflat nimic despre ce-le ce se petrecuseră în acest penitenciar. Între timp, îmi completasem a-ceastă lacună din cultura mea generală de puşcăriaş, şi acum, la gândul că aveam să intru din nou în temniţa între zidurile căreia se petrecuseră grozăviile „reeducării”, nu-mi puteam stăpâni un fior de spaimă. Toţi e-ram persecutaţi de acest gând, ca de un vis urât, pe care nu-l puteam în-depărta din minte.

Nuanţa mai dură pe care o sesizasem în comportarea gardienilor la co-borârea din tren a făcut să crească îngrijorarea pentru ce ne va aduce vii-torul şi să fim şi mai obsedaţi de amintirea „reeducării”.

Pe tot parcursul, până la penitenciar, în dubă se lăsase o tăcere apăsătoa-re. Coborârea din dubă, intrarea pe poarta

închisorii, formalităţile de în-carcerare, percheziţia, predarea bagajelor şi repartizarea în celulă s-au realizat tot sub acompaniamentul corului de răcnete şi înjurături al gar-dienilor. Temerile noastre se dovediseră justificate: Era limpede că a-veam să regretăm regimul din Jilava! Mai rămânea de văzut în ce măsu-ră.

Ne aflam într-o celulă de tranzit, fără paturi şi fără saltele, numai cu o tinetă într-un colţ. Era neîncălzită dar, din fericire, pe jos nu era ciment, ci duşumele de scândură. În afară de noi, cei veniţi de la Jilava, în celulă se mai aflau câteva persoane, venite cu o zi sau două înaintea noastră, cu alt transport de deţinuţi.

L-am cunoscut astfel pe un tânăr cu care am stat mai mult de vorbă. Era de relativ scurtă vreme arestat şi condamnat. În cele câteva luni de de-tenţie, nu-şi pierduse încă aspectul de om liber. Mic de talie, dar bine legat, nu părea să fi scăzut mult în greutate, iar culoarea feţei era încă sănătoasă şi nemarcată de paloarea caracteristică a vechilor deţinuţi. Nici hainele de pe el nu avuseseră timp să se ponosească prea tare, ceea ce îl făcea să se deosebească de noi ceilalţi, încă de la prima vedere.

Tânărul se numea Pavel Pavel, era pastor protestant şi cetăţean ameri-can. Provenea dintr-o familie de vechi emigranţi ardeleni şi era născut şi crescut în Statele Unite, pe care până atunci nu le părăsise niciodată. Cu câteva luni mai înainte, se hotărâse să facă o călătorie în Europa şi toto-dată în România, ca să viziteze locurile de baştină de unde i se trăgea neamul. Coborâse din avion la Bucureşti şi de aci pornise mai departe cu trenul în Transilvania. Ajuns în satul părintesc, a început să stea de vor-bă cu unul şi cu altul, încercând să culeagă cât mai multe informaţii des-pre familia lui. A vorbit cu preotul, cu sătenii, s-a interesat la primărie de registrul de stare civilă, a vrut să afle tot ce se mai putea afla, din ac-tele oficiale sau din amintirile bătrânilor din sat, despre moşii şi strămo-şii lui. A cutreierat satul în lung şi în lat, a fost la biserică, la cimitir, şi a

descoperit chiar unele rude îndepărtate şi peste tot a făcut zeci de poze, bucuros să-şi poată reconstitui, astfel, trecutul familiei şi locurile ei de origine.

După câteva zile când tocmai se pregătea să plece, a fost invitat la Secu-ritate. De-aici înainte, itinerariul i-a fost stabilit de organele M. A. I. Neavând nimic de ascuns, răspunsese cu sinceritate la întrebările ce i se puseseră cu privire la activitatea ce o depusese în sat. Ştiindu-se cu con-ştiinţa curată, semnase fără ezitare procesele-verbale de anchetă şi nu pricepea nici acum cum de putuse fi condamnat pentru spionaj (zece sau cincisprezece ani, nu mai ţin minte exact). Până a doua zi, cât am stat împreună, ne-am dat osteneala să-i deschidem ochii şi să-l prevenim de pericolele care îl pândeau, dacă nu se lepăda de inocenţa cu care se încă-păţâna să privească realitatea. Pastorul Pavel nu mai contenea să se mire de tot ce-i povesteam. Un adevărat cetăţean american! Şi el a reuşit să ne uimească, istorisindu-ne despre viaţa şi moravurile din Statele Unite. Noi însă ne-am obişnuit mai repede să admitem că un pastor poate fi a-colo, în acelaşi timp, şi campion de box al districtului lui, decât putea el să înţeleagă ce se întâmplă pe meleagurile noastre. Pavel mersese cu bu-na lui credinţă atât de departe, încât îi povestise până şi anchetatorului despre meciurile la care participase, boxând la categoria „muscă”. Sinceritatea asta îl costase câteva ore de anchetă cu privire la activitatea lui de boxeur, Securitatea insistând să afle ce alt instructaj mai primise, înainte de a fi trimis în misiune, în România.

Câtă vreme am stat în camera de tranzit, ne-am petrecut vremea cu tână-rul pastor Pavel. Ne plăcea cum vorbea. Învăţase româneşte de la părin-ţii lui, care fuseseră ţărani. Vorbea o limbă simplă, plină de regionalis-me şi cu puternic accent ardelenesc, presărată cu americanisme, acolo unde-i lipseau cuvintele româneşti.

A doua zi dimineaţa, la ora „numărului”, Titi Coşereanu i-a amintit ofiţerului de serviciu că nu ni se scoseseră lanţurile

de la picioare. Răspunsul a fost un râs batjocoritor şi uşa trântită în nas.

Atitudinea ofiţerului nu ni s-a părut a fi un semn bun. De obicei, după sosirea la destinaţie, scoaterea lanţurilor care ţi se puseseră pentru tran-sfer făcea parte din formalităţile de încarcerare în noul penitenciar.

Chiar în ziua aceea, când am fost mutaţi din camera de tranzit, m-am lă-murit de ce nu s-au grăbit să ne taie lanţurile. Cam pe la ora prânzului, am fost scoşi pe coridor. Un ofiţer ne-a verificat datele personale din dosare şi ne-a împărţit în două grupuri. Primul, în care se afla Ion Vor-voreanu, a fost îndrumat de gardieni spre scările ce duceau la etaj. Cei patru sau cinci rămaşi, între care Titi Coşereanu şi cu mine, am fost conduşi chiar de ofiţer, spre subsol. Criteriul de selecţie l-am aflat mai târziu: cei cu condamnări sub 20 de ani erau încarceraţi în celulele de la parter şi etaje iar cei cu condamnări peste această limită, în secţia de la subsol.

Când am relatat despre prima mea şedere în închisoarea din Piteşti, în 1952, am arătat că penitenciarul avea forma literei T. Ofiţerul ne-a con-dus pe scări până la grilajul de fier, care închidea accesul spre coada T-ului. Aici începea secţia celor cu condamnări mari. Gardianul de servi-ciu ne-a deschis grila. Am pătruns într-o sală, cu ciment pe jos, lată de vreo şase metri şi care se întindea pe toată lungimea acestei aripi a clă-dirii. În peretele din dreapta, sus, la înălţimea capului, o singură feres-truică dădea spre o curte interioară, chiar la nivelul solului. Iluminatul sălii era asigurat de două becuri destul de slabe, aprinse zi şi noapte. Pe fiecare parte a sălii se vedeau câte două uşi. În total, deci, patru camere, toate mari, dar de dimensiuni diferite.

După ce ne-a mai cercetat o dată dosarele, ofiţerul mi-a strigat numele şi mi-a spus să-l urmez. M-a dus la prima uşă din stânga şi înainte de a mai fi avut timp să-mi iau rămas bun de la Titi, am fost împins în came-ră. Încăperea în care

intrasem era atât de sumbră, încât mi-a trebuit un timp de adaptare, ca să pot distinge ceva în jurul meu. Primele simţuri cu care am luat contact cu mediul înconjurător au fost mirosul şi auzul. Cu toate că amalgamul de mirosuri de tinetă de corpuri nespălate şi de D. D. T., nu mai mi-era străin, o duhoare neobişnuit de grea şi fetidă mă izbise de cum intrasem. În timp ce căutam să-mi obişnuiesc ochii cu în-tunecimea încăperii, am simţit cum în jurul meu se stârnise o mişcare, care părea că declanşase totodată clinchetul unui mecanism, ca de an-grenaje metalice. Ca prin ceaţă, am început să disting o adevărată sche-lărie de paturi de fier suprapuse, care ocupau toată camera, nelăsând între ele decât minimul de spaţiu necesar pentru trecere. Mişcarea pe care o detectasem provenea de la locatarii camerei, care coborau din paturi spre a-mi veni în întâmpinare. Tot ei erau şi sursa zgomotelor metalice, pentru că toţi aveau lanţuri la picioare! Atunci am înţeles de ce râsese ofiţerul când Titi îi ceruse să ne scoată lanţurile. Câteva minute mai târziu, aveam să aflu de la noii mei camarazi că toţi deţinuţii din secţia de la subsol erau ţinuţi în lanţuri. În situaţia asta se găseau încă din toamnă, de când toţi cei condamnaţi pentru „înaltă trădare” fuseseră transferaţi din diferitele închisori prin care se aflau împrăştiaţi, la peni-tenciarul Piteşti.

Cei selecţionaţi pentru secţia de la subsol fuseseră şi ei împărţiţi în trei categorii, după cuantumul pedepsei. Astfel, camera în care mă aflam a-cum era destinată celor cu douzeci de ani condamnare. Următoarea, pe aceeaşi parte a coridorului, era ocupată de cei cu douăzeci şi cinci de ani, iar în cele două camere de vis-a-vis erau vieţaşii.

Între timp, înconjurat de un grup de deţinuţi, am fost îndrumat spre fun-dul celulei, în afara unghiului de vedere al vizetei. După ce am făcut cunoştinţă cu toată lumea, a început obişnuitul schimb de informaţii re-ciproce. Toţi erau dornici de ştiri. Eu mi-am deşertat sacul cu ultimele noutăţi

din Jilava, iar ei m-au pus la curent cu detaliile vieţii de toate zi-lele din Piteşti, care nu se arăta a fi deloc uşoară.

Primele impresii erau chiar deprimante: lipsă de lumină, de aer, de spa-ţiu şi de căldură. O jumătate de oră mai târziu, cu ocazia împărţirii me-sei, am mai adăugat pe listă şi lipsa de hrană. Primisem în gamelă un polonic de apă caldă şi limpede, în care pluteau câteva foi de varză acră! Nu eram departe de regimul de exterminare, ce mi se aplicase timp de aproape cinci luni la Oradea! Erau doar două deosebiri: nu eram singur în celulă ca la Oradea (ceea ce ar fi fost îmbucurător dacă avantajul n-ar fi fost anulat de înghesuiala care domnea în cameră) şi nu era la fel de rece. Era frig, dar nu sub zero grade ca la Oradea! Cu această concluzie mai optimistă, mi-am încheiat bilanţul primelor constatări, urmând ca timpul şi ceilalţi deţinuţi să-mi dezvăluie şi alte aspecte ale vieţii din noua mea reşedinţă.

Până una-alta, însă, fusesem adoptat de un grup de deţinuţi mai tineri, care mă luaseră cu ei înspre fundul camerei. Urma să împart cu trei din ei locurile din două paturi alăturate de la parter. Deasupra noastră dor-meau alţi prieteni de-ai lor. Se adunaseră în acest colţ din fundul came-rei, fiind toţi foarte legaţi între ei de o prietenie ce se cimentase în anii petrecuţi împreună în puşcărie. Cei mai mulţi fuseseră la minele de plumb de la Baia Sprie. În condiţiile mizerabile din această celulă, sub nivelul de demnitate chiar al unor animale, am regăsit în mijlocul lor ca-maraderia călduroasă omenească şi atmosfera plină de optimism, care-ţi dădeau din nou încrederea în oameni şi îţi stimula dorinţa de a supravie-ţui.

Printre cei aproape patruzeci de locatari ai camerei, nu găsisem nici un cunoscut. Cu toate astea, nu ne eram chiar complet străini. Despre cei mai mulţi din cei ce fuseseră la Baia Sprie, auzisem vorbindu-se de la camarazii lor, aduşi mai târziu în lagărul de la Cavnic. Numele unora îl ştiam de la oamenii din acelaşi lot cu ei, al altora, de la prieteni de-ai lor sau chiar rude, cu care stătusem prin alte puşcării. Iar

în ceea ce mă pri-vea, de îndată ce mi-am spus numele, am şi fost localizat şi identificat: eram unul din cei care evadaseră de la Cavnic! Începusem să mă obiş-nuiesc cu această reputaţie de cal breaz, care m-a urmărit până la sfârşi-tul detenţiei.

Tânărul care avea să împartă patul cu mine se numea Victor Ghiţău. Era din Galaţi. În timpul războiului, ca elev la şcoala de ofiţeri, urmase un curs de specializare în Germania. Plecase apoi pe front în Rusia, unde luptase în unitatea căpitanului Tobă, specializată în combaterea partiza-nilor şi în acţiuni de „comando", în spatele liniilor sovietice. Ghiţău mi-a povestit nenumărate isprăvi ale unităţii comandate de acest „con-dotier" modern, care-şi luase numele de „hatmanul Tobă" şi ducea un fel de război personal prin stepele Rusiei. Îmi vorbea cu nespusă admi-raţie despre Tobă, descriindu-mi-l ca pe o personalitate complexă, în care eroul se confunda cu aventurierul şi care reuşise să obţină o liber-tate de iniţiativă şi de acţiune pe linia frontului, potrivită firii şi tempe-ramentului lui. Îşi câştigase această independenţă atât de la comanda-mentul trupelor române cât şi al celor germane, datorită faimei pe care şi-o crease prin acţiunile şi incursiunile lui temerare în liniile inamice. După capitularea României, Tobă, cu unitatea lui, se retrăsese cu trupele germane. Continuaseră mai departe lupta, încadraţi în trupele speciale SS, de sub comanda celebrului Otto Skorzeni, până la prăbuşirea Ger-maniei. Profitând de haosul care domnea în Europa în ultimele zile ale războiului, Tobă şi o parte din oamenii lui, printre care şi Ghiţău, s-au întors în ţară, scăpând neinterceptaţi. Abia câţiva ani mai târziu, Tobă a fost arestat de Securitatea română şi predat ruşilor.

Victor Ghiţău, care între timp ajunsese contabil la o fermă de stat de lân-gă Bucureşti, a fost şi el arestat, prin, 1953, şi condamnat la douăzeci de ani de muncă silnică, pentru înaltă trădare. Cu toată structura lui fizică delicată, se

vedea că acum era sub normal de slab. Victor Ghiţău era un băiat înalt, subţire şi cu trăsături fine.

Traian Ghiţeanu şi Marin (nu-mi mai amintesc numele întreg) ocupau patul alipit de al nostru. În momentul arestării, primul era căpitan în ar-mată; cel de-al doilea, arestat mai de curând, era soldat în termen.

Despre Traian Ghiţeanu îmi vorbise deseori George Sarry, fiind nu nu-mai constănţean de-al lui, dar şi din acelaşi lot cu el, condamnat în legă-tură cu Consulatul Britanic din Constanţa. Era un băiat cu suflet de aur şi unul din oamenii cei mai veseli pe care i-am întâlnit în închisoare. În situaţiile cele mai grele, când atmosfera era încărcată şi lumea deprima-tă, Traian Ghiţeanu funcţiona ca un factor miraculos de destindere. Optimismul lui natural şi simplu, aş spune chiar primitiv, era mai con-vingător decât orice altă tentativă de a ridica moralul celor deznădăjdui-ţi, printr-o argumentaţie logică, ce ar fi făcut apel la raţiune sau la cine ştie ce explicaţii filosofice. Cu numai câteva vorbe, cu o glumă şi cu rî-sul lui sănătos şi molipsitor reuşea să măture cel mai negru pasimism şi să readucă buna dispoziţie în celulă.

Marin sau Marinică, cum îi spuneam toţi, era unul din cei mai tineri pensionari ai închisorii. Copil al mahalalei bucureştene, mândru de carti-erul din care se trăgea, Marinică, întrebat de unde era, nu pomenea Bu-cureştiul. Răspundea totdeauna:

— Din Ferentari!

Minte vioaie şi ochi sfredelitori, lui Marinică nu-i scăpa nici o mişcare din jur. Mai critic şi mai bănuitor decât colegul lui de pat, îţi acorda mai greu încrederea. Fără să bagi de seamă, te ţinea un timp sub observaţie şi abia după aceea te accepta, sau, dacă nu-i plăceai, nici nu te mai băga în seamă. Caracter integru, îşi manifesta făţiş dispreţul pentru oamenii lipsiţi de caracter. Cu toate că motivul pentru care ajunsese în închisoa-re era o banală trecere ilegală de frontieră, Marinică fusese totuşi con-damnat la douăzeci de

ani muncă silnică, pentru crimă de înaltă trădare. Aventura lui începuse la scurt timp după încorporare. Datorită „originii sănătoase”, fusese recrutat la trupele de grăniceri şi trimis la o unitate care asigura paza la frontiera cu Iugoslavia, în sudul Banatului. De aici, în timpul unui schimb de noapte, profitând de întuneric, îşi părăsise pos-tul de pază, trecând graniţa în Iugoslavia. Scăpase neobservat de grăni-cerii sârbi şi, la adăpostul pădurii, mersese fără întrerupere, cu intenţia să se îndepărteze cât mai mult şi cât mai repede de zona de frontieră. În urma lui, de cealaltă parte a graniţei, dispariţia lui din postul de obser-vaţie fusese semnalată şi tot sectorul pus în stare de alarmă. Marinică, în drumul lui, nu avea nici un punct de reper. Regiunea păduroasă pe care o cutreiera îi era complet necunoscută iar întunerecul nopţii şi ceaţa care se lăsase îi limitau orizontul la numai câţiva paşi înaintea lui. Singurul punct de orientare îi fusese frontiera, pe care căuta acum s-o aibă mereu în spate. După câteva ore de mers, când a ieşit într-o răritură, din ceaţa care-l înconjura, Marinică s-a auzit somat să stea. Ordinul fusese stri-gat, pe româneşte! Era şi firesc, pentru că Marinică se afla pe teritoriul românesc, iar cel care îl somase era grănicer român. Abia mai târziu a-flase ceea ce atunci nu ştiuse: în marşul lui forţat de câteva ceasuri, nu făcuse decât să traverseze o porţiune de teritoriu sârbesc, cuprins într-o enclavă creată de sinuozităţile liniei de frontieră. Ajunsese astfel să trea-că pentru a doua oară graniţa, de data asta în sens invers şi să se afle din nou în România, în aceeaşi ţinută în care o părăsise cu câteva ore mai înainte: în uniformă şi cu arma asupra lui! Prins şi dezarmat, Marinică suferise prima parte a calvarului, rezervat celor arestaţi pe linia de fron-tieră. Fusese purtat în lovituri de pumni, de cizmă şi paturi de armă, pî-nă la unitatea de grăniceri. Aici, urmase ancheta şi alte bătăi. La capătul a numai câteva zile, cercetările se încheiaseră şi Marinică a fost anunţat că va fi judecat de o curte marţială în chiar incinta regimentului.

Judecată de urgenţă şi publică în faţa ostaşilor din trupele de grăniceri din regiune. Marinică şi-a revăzut cu această ocazie toţi camarazii din unitate, aduşi să asiste la procesul lui. Completul de judecată, format din ofiţeri necunoscuţi, a aplicat o procedură rapidă, menită să impresi-oneze publicul din sală, prin rechizitoriul extrem de sever al procuroru-lui şi verdictul drastic pronunţat chiar la sfârşitul dezbaterilor: condam-nat la moarte pentru înaltă trădare şi spionaj în favoarea lui Tito! Înainte de a fi scos din instanţă, i s-a comunicat condamnatului că va fi trans-portat la o închisoare militară, unde sentinţa va fi imediat executată. Apoi, cu cătuşele la mâini şi cu ochelari negri la ochi, a fost urcat într-un camion, care a părăsit curtea unităţii. Convins că nu mai are decât puţin de trăit, Marinică se ruga în gând ca drumul să fie cât mai scurt şi totul să se termine cât mai repede. Călătoria i s-a părut însă, nesfârşit de lungă. Pe drept cuvânt, fiindcă duba nu s-a oprit până la Bucureşti. Aici, ancheta lui Marinică a fost reluată de la început. I-au trebuit câteva zile ca să înţeleagă că, de fapt, asta era adevărata anchetă şi că tot ce se pe-trecuse la unitatea de grăniceri nu fusese decât o înscenare, pentru a în-spăimânta asistenţa şi a servi de exemplu ostaşilor de pe frontieră. Marinică a intrat astfel pe filiera obişnuită din acea vreme: anchetat la Securitate, depus la Jilava în aşteptarea procesului şi apoi judecat şi condamnat pentru spionaj în favoarea lui Tito la douăzeci de ani muncă silnică. Dacă n-ar fi fost ostaş în armată şi n-ar fi trecut frontiera în uni-formă şi cu arma asupra lui, s-ar fi ales cu o sentinţă mai mică pentru simplă trecere ilegală a frontierei. Dar, aşa cum se va vedea mai târziu, această încadrare mai gravă avea să-l avantajeze.

Tot printre cei mai tineri din cameră, mai era şi Paul Bandu, macedo-nean din Constanţa. Fusese implicat în afacerea de spionaj, special montată de Securitate, pentru a compromite Consulatul britanic din lo-calitate şi a-l putea închide. Făcea parte din acelaşi lot cu George Sarry şi

Trăiau Ghiţeanu. Foarte mic de talie, părea încă un copil. Faţa însă, cu trăsături grave şi exprimând o seriozitate aproape bătrânicioasă, te de-ruta. N-ai fi putut să-i ghiceşti vârsta! La vremea aceea, Paulică avea vreo douăzeci şi trei de ani şi cinci ani de puşcărie executaţi. Aproape doi din aceşti cinci ani, însă, aveau o altă valoare decât ceea ce se înţele-ge prin noţiunea de „an”, ca unitate de măsură a timpului. Paulică trecu-se prin, reeducarea” de la Piteşti şi prin mâinile lui Ţurcanu. La capătul acestei încercări cumplite, ieşise la liman cu sănătatea cam şubrezită, dar cu mintea teafără şi sufetul curat. Părea să nu fi pierdut decât bucu-ria de viaţă şi veselia tinereţii, care nu i se mai aprindeau în ochi decât rareori şi pentru scurtă vreme. Din când în când suferea de dureri la sto-mac şi câteva zile nu mânca nimic, retras discret în patul lui. În toţi anii cât am stat cu el în Piteşti, când împreună, când în celule diferite, după cum ne aduna sau ne despărţea ofiţerul politic prin pritocelile periodice pe care le ordona, Paulică Bandu a fost unul din personajele centrale ale puşcăriei. Paulică se specializase în culegerea de informaţii şi menţine-rea legăturilor între celule. A creat astfel o adevărată reţea de informaţii în tot penitenciarul, care a dat mult de furcă ofiţerului politic, neputin-cios să oprească această activitate şi să realizeze izolarea absolută de exterior. Expert în comunicaţii Morse şi prin alfabetul surdo-muţilor, Paulică îşi petrecea cea mai mare parte a timpului, încercând să intre în contact cu deţinuţii noi veniţi, care se găseau izolaţi în celula de caran-tină sau cu deţinuţii de drept comun. Aceştia din urmă erau cei mai pre-ţioşi interlocutori, din cauza privilegiilor de care se bucurau în detenţie: aveau vorbitor cu familia, primeau pachete şi scrisori de acasă, aveau contact cu avocaţii lor şi erau duşi la procese publice, fie ca acuzaţi, fie ca martori, fără să fie aşa de strict supravegheaţi ca noi. Pe de altă parte însă, intrând în legătură cu noi, dacă era prins, deţinutul de drept comun risca să fie condamnat pentru complicitate politică şi să

împărtăşească soarta noastră. Cu toate astea, Paulică a reuşit să-şi creeze printre ei mai mulţi astfel de informatori, care îl ţineau la curent cu tot ce aflau din lu-mea de dincolo de zidurile închisorii. În următorii câţiva ani, Paulică a devenit un fel de instituţie: o adevărată agenţie de ştiri şi totodată de în-treţinere a moralului tuturor. Deocamdată, în cameră nu se dezvoltase încă nici un fel de activitate nepermisă. Componenţa camerei era prea proaspăt constituită, oamenii nu se cunoşteau încă bine între ei iar con-diţiile de viaţă, extrem de grele, încetineau procesul de închegare a unei comunităţi omogene şi solidare. Totuşi, treptat, cu fiecare zi care trecea, se creau relaţii noi între cei care nu se cunoscuseră până aici. Cei mai proaspăt veniţi erau încet, încet, absorbiţi, după simpatii şi afinităţi, de grupurile deja constituite ale celor legaţi de prietenii mai vechi, din alte puşcării în care stătuseră împreună.

Grupul cel mai important şi ca număr şi ca factor de coeziune era for-mat din cei aduşi de la minele de plumb de la Baia Sprie, Valea Nistru-lui şi Cavnic.

Îi voi trece în revistă, deoarece îmi amintesc de aproape toţi locatarii acestei camere, unde mi-am început prima etapă a perioadei de aproxi-mativ cinci ani de detenţie în Piteşti.

Dintre foştii mineri de la Baia Sprie, cel mai simpatizat de camarazii lui era Ion Despan. Tip de gospodar ardelean, Despan era din Satu Lung (unul din cele şapte sate de lângă Braşov). Partizan credincios a lui Iuliu Maniu, fusese fruntaş local al Partidului Naţional Ţărănesc. Contabil de profesiune, iniţiase în regiunea lui înfiinţarea unei cooperative a micilor proprietari de vite. Având simţul umorului şi ştiind de glumă, din cauza fostei lui ocupaţii era porecliţi „ciobanul”. În mod obişnuit, i se spunea însă „nea Ionică”. Cu toate că nu avea mai mult de 40 – 45 de ani, până şi cei mult mai în vârstă ca el i se adresau tot aşa. Nea Ionică fusese con-damnat în procesul de spionaj în care fusese implicată Nunţiatura Papa-lă de la Bucureşti. Era

deci din acelaşi lot cu Ducu Ciocâlteu, care eva-dase cu noi şi ne provocase atâtea neajunsuri în anchetă. Nea Ionică, şi el un înverşunat duşman al „turnătorilor”, îl dispreţuia pe Ducu pentru atitudinea ce o avusese în timpul anchetei şi procesului lor.

Un alt om de încredere şi de nădejde, tot ardelean, era Vasile Boaru. Era din acelaşi lot cu Titi Coşereanu, cu care era prieten şi pe care îl admira. Vasile se făcuse celebru la mină pentru puterea lui fizică excepţională, de care era foarte mândru. Chiar după anii de regim aspru petrecuţi în Piteşti, Vasile şi-a menţinut aspectul atletic.

Printre cei provenind de la Baia Sprie, se afla un grup destul de nume-ros de sârbi din Banat, condamnaţi pentru spionai în favoarea lui Tito. Cu toate că erau cetăţeni români, unii din ei se înrolaseră în trupele de partizani ale lui Tito şi luptaseră în Iugoslavia împotriva armatei germane. Imediat după război, s-au întors în România. Cu aureola de lup-tători antihitlerişti, au devenit minoritatea privilegiată a Banatului, ocu-pând mai toate funcţiile importante din Partidul comunist şi adminis-traţia regiunii, terorizând populaţia şi bucurându-se de încrederea şi protecţia ocupantului sovietic. Când s-a produs ruptura dintre Belgrad şi Moscova, şi-au pierdut toate avantajele şi poziţiile, regimul de la Bucu-reşti rămas fidel lui Stalin, dezlănţuind prigoana împotriva lor. O bună parte din ei au luat atunci drumul închisorilor ca „spioni şi agenţi tito-işti” iar populaţia de origine etnică sârbească din zona de frontieră a fost deportată în Bărăgan.

În afară de unele excepţii, sârbii cu care am stat în închisoare nu erau simpatizaţi. Nu numai pentru abuzurile pe care le săvârşiseră împotriva populaţiei din Banat, dar şi din cauza comportării lor în închisoare. Cei mai mulţi continuau să se declare credincioşi lui Tito şi adepţi ai comu-nismului, ceea ce dintr-un început îi plasa în afara mentalităţii dominan-te din închisorile noastre, clar anticomuniste. Extrem de şovini, cultivau un orgoliu

naţional disproporţionat, astfel încât, în simplitatea lor (majo-ritatea fiind ţărani cu numai câteva clase primare), idealizau geniul lui Tito şi supraestimau rolul Iugoslaviei în politica mondială. Am putut remarca la ei aceeaşi apucătură ca şi la ruşi: tot ce era sârbesc era cel mai bun, cel mai mare şi cel mai frumos! Erau convinşi că cei mai mari cărturari ai omenirii fuseseră sârbi, iar Belgradul îl descriau ca pe una din cele mai moderne şi civilizate capitale ale lumii occidentale, cu toa-te că cei mai mulţi abia ştiau carte şi nu fuseseră niciodată în Iugoslavia. Aşa primitivi şi brutali cum erau, aveau totuşi marea calitate de a fi solidari şi foarte curajoşi în conflictele cu gardienii şi administraţia în-chisorii. Colerici şi răzvrătiţi din fire, nu se puteau stăpâni, provocând veşnice scandaluri de pe urma ieşirilor lor violente şi necontrolate, ne-obţinând niciodată nimic şi alegându-se numai cu represaliile brutale ale administraţiei, care îi înrăiau şi mai mult. Erau gata întotdeauna să se asocieze la orice protest sau acţiune revendicativă a deţinuţilor, împinşi mai mult de dragul răzvrătirii în sine, decât de dorinţa realizării scopului propus, compromiţând astfel reuşita unor întreprinderi pornite cu înţe-lepciune şi coordonat.

În celulele din Piteşti se ajunsese la un oarecare modus vivendi între sârbi şi ceilalţi deţinuţi, bazat pe relaţiile strict necesare la care ne obli-gau convieţuirea forţată şi interesele comune. În rest, în afară de puţine excepţii, nu prea existau alte raporturi, sârbii stând numai între ei şi vorbind între ei numai sârbeşte. În camera noastră, cel care îi reprezenta îşi făcuse la Baia Sprie o reputaţie de bun camarad şi, cu toate că împăr-tăşea aceleaşi vederi cu conaţionalii lui, era totuşi mai ponderat în vorbă şi manifestări. Un bun simţ şi o înţelepciune ţărănească îl făcuseră să fie acceptat de ambele părţi, ca intermediar. Printre ai lui, cred că se impu-sese şi datorită staturii şi forţei lui fizice deosebite. Îl chema Ghedoş Ravosie. Ravosie cu sârbii lui erau toţi instalaţi în paturile suprapuse din

fundul camerei, deasupra celor ocupate de grupul de tineri, printre care mă aflam şi eu. Singurii mai răsăriţi dintre ei erau Bora Petrovici, fost învăţător, şi Angelco Peiovici, care îşi terminase liceul şi fusese arestat din armată, în timp ce-şi făcea stagiul militar. Ava Muntean, Milici, Ia-şin Milutin,… Mladen şi încă vreo doi, de numele cărora nu-mi mai amintesc, erau ţărani simpli, cu numai câteva clase primare. Singurul mai în vârstă şi mai puţin zurbagiu dintre ei era Mladen. I se spunea cică Mladen, ceea ce însemna, pe limba lor, un fel de nene Mladen. Iaşin Milutin, cu care ei înşişi aveau dificultăţi să se înţeleagă, era un fel de „idiot al satului”. Redus mintal, cu o înfăţişare de om al cavernelor, cu capul teşit şi fruntea îngustă, cu braţele lungi care-i atârnau până la genunchi şi cu mersul legănat de maimuţă, nu ştia să articuleze decât cî-teva cuvinte. Unul din ele îl înţelegeam şi noi: „mangiare!” Prin nu mai ţin minte ce împrejurări, în timpul războiului, Iaşin Milutin fusese luat prizonier de italieni şi muncise la o şosea, pe care aceştia o construiau pe Coasta Dalmată. Acolo învăţase cuvântul, care exprima, de fapt, şi unica lui preocupare. Iaşin era veşnic flămând. De câte ori îţi întâlnea privirea, pronunţa cuvântul magic „mangiare” şi faţa i se lumina într-un zâmbet hidos. Era felul lui de a face conversaţie. În cameră fusese chiar poreclit „Mangiare” şi Iaşin răspundea încântat la noul lui nume. Un singur sârb stătea despărţit de ceilalţi în colţul opus al camerei, făcând opinie separată: Djurcovici. Fusese şi el partizan, dar luptase în rându-rile „cetnicilor” lui Mihailovici. Era anticomunist şi regalist. Cu toate că era un om ursuz, căuta să fie numai în compania noastră, a românilor. Îl cunoscusem la Cavnic, unde trăia tot izolat de ai lui.

Cât am stat împreună în camera din Piteşti, nu l-am auzit o dată pronun-ţând vreun cuvânt sârbesc!

Grupul de „titoişti” şi Djurcovici se ignorau reciproc.

Trecând mai departe în revistă locatarii camerei, voi menţiona pe toţi cei care nu mi s-au şters din amintire.

Astfel, vis-â-vis de locurile grupului nostru, la peretele opus, Paul Bandu îşi împărţea patul cu Dan Hurmu-zescu. Dintr-o familie de boieri moldoveni, era fiul profesorului univer-sitar Hurmuzescu. Trimis la studii în Anglia, urmase cursurile Univer-sităţii Cambridge. Întors în ţară, se lansase cu succes în afaceri, după spusele unora, nu prea onorabile; mai ales după 23 august, când nu-şi făcuse scrupule să livreze ruşilor diferite produse de carne, prelucrate la o fabrică de salam pe care o avea în Ardeal. Carnea provenea din cotele obligatorii de vite care erau colectate pentru a fi predate în baza preve-derilor Convenţiei de armistiţiu. Dan studiase în Anglia economia poli-tică şi i se spunea „profesorul Hurmuzescu", cu toate că nu deţinuse ni-ciodată vreo catedră. Inteligent şi cultivat, vorbind perfect engleza, franceza şi germana, era un plăcut tovarăş de celulă pentru cei pe care îi simpatiza. Cât am stat împreună în Piteşti a fost totdeauna de partea cea bună a baricadei, gata să susţină orice activitate comună îndreptată îm-potriva administraţiei şi spre avantajul deţinuţilor. Sugestiile lui înţelep-te şi prudente au schimbat de multe ori porniri pătimaşe şi nejudecate, în acţiuni ponderate conduse cu abilitate. În Bucureşti, înainte de închi-soare, nu se bucurase de o reputaţie prea bună. Dan Hurmuzescu se în-fruptase din plăcerile vieţii ca un adevărat epicurean. Era un mare „gourmet" iar mesele lui, din vila pe care o avea la Mangalia, se trans-formau în orgii despre care vorbea tot Bucureştiul. Se pare că una din plăcerile lui era tocmai aceea de a şoca lumea cu extravaganţe. Mic de talie şi îndesat, cu gâtul scurt, cu capul mare şi chel şi cu mersul legănat de răţoi, Dan Hurmuzescu suferea de complexul fizicului lui ingrat şi îşi căuta astfel de compensaţii. Îi plăcea să fie luat drept un Don Juan, arătându-se în public înconjurat de femei frumoase, chiar dacă acestea îi căutau compania pentru farmecul lui de om de spirit sau erau pur şi simplu numai ademenite de generozitatea lui. I se mai spunea în Bucu-reşti şi „Barbarosa", fiindcă îşi lăsase o

barbă enormă, roşcată, parcă înadins pentru a atrage şi mai mult atenţia asupra lui.

O scenă petrecută la ora prânzului, când pe Calea Victoriei era cea mai mare animaţie, a făcut vâlvă: ieşind de la Athenee Palace, cu un gest larg, ostentativ, Dan Hurmuzescu a rupt în două o bancnotă de 1.000 de lei, dând câte o jumătate fiecăruia din cei doi portari în livrea, care, de-a stânga şi de-a dreapta uşii, se înclinau la trecerea clienţilor. Cu toată această largheţă demonstrativă, Dan Hurmuzescu era un mare egoist şi un cinic. Una din victimele ironiilor lui, din camera noastră de la subsol, era vecinul lui de pat, profesorul Motaş. Tip de savant, naiv şi de bună credinţă, acesta lua în serios toate afirmaţiile intenţionat false şi mali-ţioase ale lui Hurmuzescu, punându-se astfel într-o lumină penibilă faţă de cei din jur. Puţini au scăpat în Piteşti de sarcasmele lui Hurmuzescu. Nici el n-a scăpat însă fără să-şi arate, în anumite împrejurări, slăbiciu-nile de om sensibil şi chiar sentimental.

Vecinul lui Hurmuzescu, profesorul Motaş, era un om paşnic şi modest. Purta o mustaţă mare, albă, care îi completa de minune portretul de bă-trân moldovean sfătos. N-ai fi zis că era un savant de renume mondial, cunoscut pentru cercetările şi lucrările lui în domeniul biologiei. Profesorul Motaş era un vechi social-democrat de-ai lui Titel Petrescu şi nu acceptase compromisul cu comuniştii.

Cel mai în vârstă deţinut din cameră era preotul romano-catolic Mish-bach. Bătrânul umbla greu, având picioarele foarte umflate, ceea ce bine-înţeles că nu-l scutise de a purta lanţuri, ca toată lumea.

De asemenea, fostul ministru Lugojanu, şi el în vârstă şi bolnav, nu se mai putea deplasa decât până la tinetă şi atunci doar cu sprijinul câte unui camarad. Avea faţa şi încheieturile umflate şi-şi pierduse aproape com-plet vederea. Lângă el, dormea Cenuşe, un bucovinean voinic, care îl în-grijea şi îi ajuta cum putea mai bine. În schimb se

alegea cu o parte din mâncarea lui Lugojanu, care mânca tot mai puţin şi mai greu. Se crease un fel de simbioză între cei doi. Lugojanu, în senilitatea şi neputinţa lui, se ataşase ca un copil de Cenuşe, iar acesta îl îngrijea cu un devotament şi mai ales cu o atenţie şi o delicateţe în mişcări, uimitoare, pentru un om ca el. Înalt, lat în umeri, cu mâini mari şi degete noduroase, Cenuşe părea încă foarte puternic, cu toate că slăbise şi el ca şi ceilalţi. Făcea impresia unui om aspru şi brutal. Numai ochii mari şi albaştri îi mai îm-blânzeau înfăţişarea. Cenuşe fusese pădurar. Nu mai ţin minte din ce motiv intrase în conflict cu noua orânduire şi fusese silit să ia drumul pădurii. Dacă îi întrebai ce a făcut în cei cinci ani cât a trăit fugar prin munţii Bucovinei, îţi răspundea domol, în graiul lui moldovenesc: „Păi şe să fac! Am haiduşit!

Un altul care avea nevoie de ajutor şi îngrijire era gazetarul Popescu Li-viu-Nasta. Se ocupa de el Ion Despan (nea Ionică, zis „ciobanul”), de care am mai vorbit. La degradarea rapidă a stării sănătăţii lui Popescu-Nasta am asistat în chiar prima lună a şederii noastre împreună. Am făcut cunoştinţă cu el, încă din primele minute de la sosirea în cameră. Îmi luam tocmai în primire jumătatea din patul ce urma să-l împart cu Victor Ghiţău, când s-a apropiat de mine un om mărunţel şi firav, care m-a întrebat dacă sunt fiul lui Tilică Ioanid. Uzând de formule de polite-ţe excesive, şi-a cerut scuze că mă deranjează şi m-a întrebat dacă sunt dispus să-i dau câteva lămuriri.

— Bănuiesc că sunteţi cam de o vârstă cu fiul meu, despre care nu mai ştiu nimic de ani de zile. Mi s-a spus că acum doi ani aţi evadat şi aţi a-juns în Bucureşti. Poate aţi auzit ceva despre el?

Când mi-a spus că era vorba de Bobiţă Nasta, pe care într-adevăr îl cu-noşteam, m-am bucurat să-i povestesc tot ce ştiam despre el. Nasta mă asculta fericit ca şi cum veştile pe care i le dădeam ar fi fost proaspete şi nu vechi de doi ani. După această primă conversaţie, Nasta îşi făcuse obiceiul să

vină în fiecare după-amiază la patul meu. Îmi cerea voie să se aşeze şi ne aminteam împreună diferite întâmplări din viaţa lui Bobi-ţă. El îmi povestea din copilăria fiului lui, iar eu evocam momente din perioada de studenţie, când mă întâlnisem cu Bobită la diversele mani-festaţii anticomuniste din acea vreme, mai toate sfârşind cu încăierări. La una din ele, Bobiţă fusese târât într-unul din sediile Partidului comu-nist şi bătut crunt. Scăpase din mâiniie bătăuşilor, cu faţa tumefiată şi ochii învineţiţi de lovituri, dar mai înverşunat ca înainte. În altă zi, i-am amintit bătrânului Nasta de vâlva stârnită în generaţia noastră de pasiu-nea ce o făcuse fiica lui Hariman pentru Bobiţă. Cei doi se cunoscuseră la un „ceai", cum se obişnuia să li se spună seratelor din vremea aceea. În primii trei-patru ani după război, ani încă plini de speranţe în viito-rul politic şi de libertate al ţării, în casele înaltei burghezii bucureştene „ceaiurile" se ţineau lanţ, societatea capitalei întrecându-se să aibă prin-tre invitaţi cât mai mulţi membri ai misiunilor aliate occidentale în Ro-mânia. După prima întâlnire, cei doi tineri îndrăgostiţi fuseseră văzuţi mereu împreună la toate „ceaiurile"! Care se succedau aproape seară de seară, când într-o casă, când într-alta. Dansau mereu împreună şi întrea-ga seară erau nedespărţiţi, aşa că reciprocitatea sentimentelor lor nu mai era un secret pentru nimeni. Cu toată mentalitatea ei de tânără americană emancipată şi independentă, se pare însă că nu s-a putut opune hotărârii tatălui. Se spune că la întoarcerea lui în Bucureşti, dintr-o misiune di-plomatică la Moscova, când aflase de idila, celor doi, Hariman îşi expediase fiica în 24 de ore în Statele Unite. Bătrânul Nasta asculta în-duioşat toate câte i le povesteam şi pleca mulţumit la patul lui, pentru a reveni a doua zi să-şi ia o nouă porţie din ceea ce părea că devenise pen-tru el, de când mă descoperise, un fel de hrană sufletească. Mă obişnui-sem şi eu cu regularitatea vizitelor lui, şi-l aşteptam în fiecare după-amiază ca pe un punct definitiv stabilit al programului cotidian.

Într-o zi, însă, l-am aşteptat în zadar. Se îmbolnăvise. Avea febră mare. Toate încercările de a obţine ajutorul cabinetului medical au rămas fără efect. Gardienii respingeau cu brutalitate orice tentativă menită să-i convingă să cheme medicul. Nasta a zăcut mai mult de o săptămână în-tre viaţă şi moarte. Mai mult decât să avem grijă să fie acoperit, să-i pu-nem câte o compresă pe frunte şi să-i dăm de băut, nu puteam face. Nea Ionică Despan îi purta cel mai mult de grijă.

Cu toate că nu ne mai aşteptam, într-o bună zi bolnavul a depăşit punctul critic: temperatura i-a scăzut şi a părut că reia cunoştinţă de lumea din jur. Faptul că nu prea vorbea sau că atunci când spunea, to-tuşi, ceva era confuz l-am pus la început pe seama slăbiciunii extreme la care îl redusese boala. Abia după câteva zile, când s-a mai întremat, s-a dat jos din pat şi, sprijinit de alţii, a făcut primii paşi şovăitori prin ca-meră, ne-am dat seama că Nasta nu mai era cel dinainte de boală şi că nu se va mai restabili niciodată. Din punct de vedere fizic, treptat, a mai câştigat ceva puteri. În schimb, părea că-l lovise un fel de senilitate bruscă. Nu mai recepţiona şi nu mai participa la nimic din ce se petre-cea în jurul lui. Dacă n-ar fi fost Ionică Despan să-i pună, la ora prânzului, gamela şi lingura în mână şi la ora stingerii să-l culce şi să-l învelească, Nasta ar fi continuat să rămână aşezat pe marginea patului lui, liniştit, cu un zâmbet blând pe buze şi cu privirea îndreptată în gol. În privinţa altor nevoi, nici măcar nu-şi mai dădea seama că nu şi le mai controla, iar cum Ionică Despan, de cele mai multe ori nu le putea pre-vedea, nu-i rămânea decât să-l schimbe şi să-l spele ca pe un copil. Cu toate astea, datorită cine ştie cărui fenomen, un impuls inexplicabil de luciditate îi îndrepta uneori paşii nesiguri spre patul meu. Venea şi se aşeza la vechiul său loc şi, fie că mă privea fără să mă vadă, fie că se uita în gol, din ochi începeau să-i curgă şiroaie de lacrimi pe obraz. După o vreme se scula şi pleca la patul lui, la fel de încet şi tăcut cum venise. Odată, înainte de a pleca, a întins

mâna şi m-a mângâiat pe cap. Ionică Despan, care îşi petrecea mai toată vremea cu el şi reuşise să-l cunoască şi să-l înţeleagă mai bine, pretindea că bătrânul mă confunda cu Bobiţă. A mai trecut mai bine de o lună, până ce, la nenumăratele noastre insistenţe, administraţia a acceptat să-l interneze la infirmerie. După o altă bucată de vreme, prin legăturile stabilite de Paulică Bandu, un deţinut de drept comun scos la curăţenie în curtea din faţa ferestrei noastre i-a comunicat că Popescu Liviu-Nasta murise. Odată cu Nasta a fost luat din cameră şi bătrânul Lugojanu. Nu mai ţin minte dacă a rămas internat până la sfârşit în infirmeria penitenciarului Piteşti sau dacă ulterior a fost transferat la spitalul închisorii Văcăreşti. După un răstimp, tot prin reţeaua de informaţii a lui Paulică, ne-a parvenit şi ştirea morţii lui.

Alţi doi din noii mei colegi de cameră care ocupau două paturi supra-puse, lângă colţul nostru, al celor tineri, cum ni se spunea, erau Ion Po-povici şi Mihai Kiriacescu. I-am pomenit împreună, pentru că formau un cuplu inseparabil şi totodată veşnic în conflict.

Primul, Popovici, zis Jeannot Popovici, fusese o viaţă întreagă în corpul consular. Un om de o slăbiciune şi labilitate de caracter, cum nu mi s-a mai întâmplat să întâlnesc. De o imoralitate absolută, îşi povestea fără nici o jenă viaţa depravată pe care o dusese, pe toate planurile, de la ra-porturile sexuale, până la tot felul de patimi la care se dedase, băutură, droguri, joc de cărţi, cu consecinţele lor inerente: cuvânt nerespectat, datorii neplătite, cheltuire de bani ce nu-i aparţineau. Părinţii, oameni bogaţi cu proprietăţi în judeţul Prahova, cu foarte multe relaţii influente în lumea politică a vremii, interveniseră de fiecare dată pentru a-l salva din încurcătură, plătindu-i datoriile şi muşamalizând scandalurile fiului. Jeannot se spăşea, promitea să nu mai recidiveze şi, la prima nouă tentaţie, cădea iar în păcat, neputându-şi stăpâni slăbiciunile. Acum, în închisoare, mai uzat decât ar fi trebuit, la cei şaizeci de

ani pe care îi avea şi marcat de viaţa pe care o dusese, nu îşi dorea altceva decât să mai apuce să-şi mai vadă o dată visul cu ochii: să ajungă din nou la Paris!

Cu Kiriacescu se cunoştea din tinereţe. Fuseseră chiar un timp cumnaţi. Rămăseseră apoi în continuare în bune relaţii, văzându-se însă mai rar, din cauza drumurilor deosebite pe care le apucaseră în viaţă. Mihai Kiriacescu fusese ofiţer. Se remarcase în cadrul promoţiei lui, la studiile de la Şcoala militară. Numai datorită notelor bune din şcoală şi inter-venţiilor lui insistente reuşeşte să obţină prin derogare de la regulă să fie admis în arma cavaleriei. Fiind foarte mic de talie (în jur de 1,60 m), se găsea cu câţiva centimetri sub limita de înălţime minimă prevăzută de regulament pentru un ofiţer de cavalerie. Odată obţinută această dispen-să specială, îşi continuă cariera militară, ajungând până la gradul de „co-lonel cu stea", performanţă de care era foarte mândru, ca şi de o perioa-dă de timp, când fusese ajutor de ataşat militar la Ankara. Îngrijit şi or-donat până la pedanterie, de dimineaţă până seara, Kiriacescu nu făcea decât să-şi spele şi să-şi cârpească cele câteva piese de rufărie uzate, să-şi petecească pantalonii şi haina de zeghe şi să-şi lustruiască bocancii. În mizeria înconjurătoare, reuşea nu numai să pară mai curat şi mai îngrijit ca toţi ceilalţi, dar îşi găsise în această activitate permanentă mijlocul de a-şi stăpâni nervozitatea. Kiriacescu era în permanentă căutare de clienţi care să-i dea ceva de cusut. Această preocupare devenise manie. Când stăteai cu el de vorbă, te cerceta cu ochii lui sfredelitori din cap până în picioare, şi-ţi dădeai seama că nu te priveşte ca pe un interlocutor, ci ca pe un purtător de haine, care era cu atât mai interesant pentru el, cu cât avea mai multe găuri sau rupturi în îmbrăcăminte. Manie mai paşnică şi mai nevinovată, nici că se putea. Şi, totuşi, de-a lungul puşcăriei, bietul Kiriacescu a plătit-o scump, acumuhnd zeci de zile de carceră şi de izolare în beciurile din Piteşti. Neatent şi cufundat în croitoria lui, era mereu

surprins de gardieni, fie cosând, fie trăgând fire de aţă din saltea, fie tăind câte un petec, toate, operaţii nepermise, la care întrebuinţa obi-ecte interzise: ac şi „costică” (câte un placheu sau o bucăţică de tablă, ascuţite cu trudă, ore în şir, pe cimentul de pe jos). Jeannot Popovici nu se dezlipea de la patul lui Kiriacescu, cu toate că acesta din urmă nu făcea decât să-l judece, cât era ziua de lungă. Indignat de toate câte i le povestea, Kiriacescu îl declara, de fiecare dată, un om de nimic, fără cu-vânt, lipsit de caracter şi de demnitate. Jeannot încerca pe un ton plângă-reţ să-i obţină înţelegerea, „pledând nevinovat”, arătându-se victima pro-priilor sale slăbiciuni. N-avea nici o vină dacă se născuse aşa! Kiri-acescu nu-i accepta justificarea şi îşi continua rechizitoriul cu vorbe tot mai dure, până ce Jeannot se simţea jignit, şi-l acuza el la rândul lui, de lipsă de înţelegere şi de prietenie. Urma ruptura, declarată de ambele părţi definitivă, într-o formulare solemnă, în care îşi cereau şi-şi promi-teau reciproc să se ignore, să nu-şi mai adreseze niciodată vreun cuvânt şi să procedeze de aici înainte ca şi când niciunul n-ar mai exista pentru celălalt. Kiriacescu îşi relua cusutul, iar Popovici se retrăgea la patul lui, şi aşa se despărţeau pentru… Totdeauna. Câte va ore mai târziu însă îi ve-deai din nou stând de vorbă, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, pentru ca să mai treacă o zi sau două şi scena despărţirii definitive să se repete. Cât am stat cu ei, în camera din subsol, am asistat o singură dată la o ru-pere de relaţii pe termen lung. Kiriacescu l-a ignorat aproape două săp-tămâni, respingându-i lui Jeannot toate tentativele de apropiere.

Nenorocit, ca un câine bătut, Popovici îi dădea târcoale, cerşindu-i un gest sau o privire măcar, dar Kiriacescu, intransigent şi inflexibil în atitudinea lui, nici nu părea să mai ia act de prezenţa lui. Kiriacescu avea toate motivele să fie indignat. La o percheziţie inopinată, gardienii observaseră pe mâneca hainei lui Popovici un petec, pe care Kiriacescu n-apucase să i-l coasă complet; rămăsese

desprins pe două laturi. Când se deschisese uşa şi gardienii năvăliseră în cameră, Kiriacescu îşi întrerupsese cusutul şi abia avusese timpul să-şi ascundă acul şi pe „cos-tică”, fără să fie văzut. Îşi ţinea instrumentele de croitorie într-un loc special amenajat în căptuşeala pantofilor. Luat din scurt de gardian, Popovici negase că şi-ar fi cusut peticul, pretinzând că nu are ac.

Gardianul îl împinsese pe uşă afară, amenin ţânclu-l că îl bagă în beci pentru o săptămână. Nu trecuseră însă nici câteva minute şi uşa se deschisese din nou. Gardianul îl adusese pe Popovici înapoi şi se dusese direct la Kiriacescu, cerându-i să-i dea pantofii. Fără nici o ezitare, des-făcuse apoi căptuşeala, scosese la iveală şi acul şi pe „Costică” şi îl du-sese pe Kiriacescu la beci, iar Popovici rămăsese în cameră, ca răsplată pentru turnătoria iui. După o vreme, Kiriacescu îi iertase totuşi şi relua-se relaţiile cu el. Ceea ce nu a însemnat că Popovici şi-a schimbat carac-terul şi că nu a reprezentat un pericol permanent pentru noi toţi.

Un alt personaj din cameră, la fel de labil ca Popovici, de care trebuia să ne ferim, era Costică Rozin. Fusese un fel de om de încredere al lui Auşnit, în chestiuni private. El se prezenta ca fost secretar particular al lui Auşnit, dar Dan Hurmuzescu, care fusese prieten cu Max Auşnit, pretindea că acesta din urmă îl folosea pe Rozin ca pe un fel de comisi-onar în relaţiile lui galante cu femeile. Dan îl cita pe Auşnit, spunând că are încredere în discreţia lui Rozin, fiindcă e prost şi nu înţelege nimic. Cunoscându-l, aprecierea părea justă, iar felul în care ajunsese în închi-soare era aproape o confirmare a părerii lui Auşnit despre el.

Prin 1947-1948, Rozin cu soţia şi fiul lor au obţinut un paşaport pen-tru a pleca în Franţa. Îmbarcaţi pe motonava „Transilvania”, au părăsit România cu destinaţia Marsilia. În ziua când au ancorat în portul Marsi-lia, Rozin n-a vrut să părăsească vasul decât după masa de prânz, deoare-ce era inclusă în preţul biletelor. Soţia şi fiul lui au coborât de pe

vas şi s-au plimbat prin oraş, urmând să se întoarcă la ora prânzului. Între timp, comandantul „Transilvaniei” a primit o cablogramă din România, în care i se cerea să-l reţină la bord pe Rozin cu familia şi să-i aducă înapoi în ţară. Făcut răspunzător de executarea ordinului, comandantul i-a comunicat lui Rozin că nu are voie să părăsească vasul cu ceilalţi pasageri, dându-i însă de înţeles că nu-l va ţine arestat sub pază. Totodată, a anun-ţat-o şi pe soţia lui despre cele ce se întâmplase, prevenind-o să nu se mai urce la bord. Aceasta a apelat la autorităţile franceze, cerându-le s-o ajute să-şi salveze soţul. Poliţia franceză, care nu putea interveni la bordul unui vas sub pavilion străin, şi-a arătat totuşi bunăvoinţa. Au urcat-o pe doamna Rozin într-o şalupă a portului şi s-au apropiat cu ea de „Transilvania”, astfel încât să-l poată interpela pe Rozin, care se afla pe punte. Urmând indicaţiile ofiţerului de poliţie francez, doamna Rozin i-a strigat bărbatului ei să sară peste bord, în apă. Rozin ar fi fost astfel pescuit de francezi, care îi aruncaseră şi un colac de salvare, iar coman-dantul „Transilvaniei” ar fi fost acoperit faţă de autorităţile din ţară, deoarece nu putuse interveni în apele teritoriale franceze. Toate insistenţele doamnei Rozin au fost zadarnice: Costică Rozin s-a temut să sa-ră în apă. Şi aşa a ajuns să facă cale întoarsă la Constanţa. Dacă până la acest punct al aventurilor lui, cauzele nenorocirii lui pot fi atribuite zgâr-ceniei şi fricii, ceea ce s-a întâmplat mai departe nu mai poate fi pus decât pe seama „calităţii” apreciate de fostul lui stăpân. Ajuns în Con-stanţa, Rozin fusese luat în primire de Securitate, care, cercetându-i bagajele, descoperise un caiet cu notiţe. Erau memoriile pe care Rozin începuse să şi le aştearnă pe hârtie în timpul călătoriei cu Transilvania şi care aveau să stea la baza acuzaţiilor în procesul de înaltă trădare ce i s-a intentat şi care s-a încheiat cu sentinţa de 20 de ani muncă silnică. Preocupat numai de persoana lui şi de dorinţa de a supravieţui cu orice preţ, Rozin avea o atitudine ruşinos de umilă faţă de membrii adminis-traţiei, fiind oricând gata să

denunţe orice şi pe oricine, pentru a-şi câşti-ga o iluzorie bunăvoinţă din partea gardienilor. Înconjurat de dispreţul general al deţinuţilor, Costică Rozin rătăcea toată ziua de colo până colo prin cameră, fără să poată lega vreo conversaţie cu cineva, fiindcă toată lumea îi întorcea spatele. La sosirea mea în celulă, când îl cunoscusem şi îi auzisem numele, îl întrebasem dacă e rudă cu generalul Rozin, des-pre care ştiam că se afla şi el în închisoarea din Piteşti. Răspunsul lui fusese:

— Eu nu ştiu să fim înrudiţi, dar am auzit că el pretinde că am fi rude.

Câţiva ani mai târziu, când în urma unor mutări am nimerit în celulă cu generalul, acesta aflase de răspunsul dat de Costică Rozin şi spera ca într-o bună zi să-l întâlnească. De câte ori voiam să-l tachinăm pe bătrî-nul general, ne distram să-i amintim de „vărul lui, Costică Rozin”. Metoda nu dădea niciodată greş. Generalul se indigna de fiecare dată:

— Auzi, domnule, obrăznicie! Să spună că eu m-aş lăuda că sunt rudă cu un jidan păduchios de Dudeşti!

Doi oameni duceau o viaţă deosebit de chinuită în celula noastră: Anton Iştvanec şi avocatul Fisch.

Anton Iştvanec, din Bucureşti, meseriaş calificat, fusese condamnat pentru că găzduise o vreme pe un prieten reîntors clandestin în ţară, din străinătate. Acel prieten (de numele căruia nu-mi mai amintesc) era în slujba unui serviciu de informaţii occidental. Fusese strecurat în ţară cu un aparat de radio emisie-recepţie pe care îl folosea, schimbându-şi de fiecare dată ora şi locul de transmie pentru a nu fi interceptat şi prins de serviciile româneşti. Casa lui Iştvanec fusese unul din locurile unde îşi punea în funcţie aparatul, pentru a-şi transmite informaţiile şi totodată pentru a primi mesajele ce-i erau adresate din străinătate. O altă persoa-nă din casa căreia a comunicat cu străinătatea s-a dovedit mai puţin si-gură ca Iştvanec. O voi numi pe scurt „B”, pentru că nici de numele ei nu-mi mai

amintesc. Într-o bună zi, „B” a încercat să-l şantajeze pe prie-tenul lui Iştvanec, cerându-i bani. Neobţinând ceea ce dorea, l-a denunţat Securităţii, sperând astfel să obţină în schimb iertarea pentru perioada cât îşi pusese casa la dispoziţie pentru emisiunile clandestine. Au început prin a fi toţi arestaţi, dar celui care îi denunţase i s-a promis, în timpul anchetei, că dacă va fi tot aşa de „cooperativ” şi la proces, va primi o pedeapsă minimă şi după aceea va fi chiar graţiat. „B” a fost „coope-rativ!” A spus absolut tot ce ştia în anchetă, iar la proces, cu toate că se găsea cu ceilalţi în boxă, a jucat rolul martorului principal al acuzării. Şi Securitatea s-a ţinut de cuvânt: „B” a fost condamnat la 1 an închisoare pentru omisiune de denunţ, în timp ce Iştvanec a primit 20 de ani muncă silnică şi avocatul Puiu Matei, şi el complice la găzduirea postului clan-destin de radio, a fost condamnat pe viaţă. Prietenul lor venit din străi-nătate a primit pedeapsa capitală, fiind împuşcat. La câteva luni după proces recursul procuraturii l-a adus pe „B” în faţa unei noi instanţe, ca-re i-a corectat prima sentinţă, transformând-o într-una de 20 de ani mun-că silnică. Nu ştiu dacă zvonul care s-a răspândit după o vreme, în închi-soare, a fost adevărat sau nu. Se spunea că „B” înnebunise, că în crizele lui de furie striga cât îl ţinea gura că fusese înşelat de Securitate şi cerea să fie pus în libertate. Se zvonise că în cele din urmă fusese transferat la Văcăreşti, unde murise. Cert este că nimeni n-a mai dat cu ochii de el în vreo puşcărie.

Iştvanec, căruia cu câtăva vreme înainte de a fi arestat i se extirpase un rinichi, avea acum dureri la rinichiul care îi mai rămăsese. Uneori, urina sânge. Mai târziu, am aflat că era vorba de o tuberculoză renală. Cu toate insistenţele depuse, era sistematic respins de la orice vizită medicală, neacordându-i-se nici un tratament. Obosit şi slăbit, Iştvanec se resem-nase şi zăcea mai tot timpul în pat. Uneori îl auzeam gemând noaptea, prin somn.

Vecin cu el de pat, suferind de reumatism, cu articulaţiile picioarelor umflate şi dureroase, se chinuia avocatul Fisch. Şvab din Banat, Fisch fusese avocatul episcopiei romano-catolice din Timişoara. Nici lui nu i se acorda nici un fel de îngrijire medicală.

Un alt locatar al camerei, al cărui loc mai potrivit ar fi fost într-un sana-toriu de boli nervoase decât într-o închisoare, era Anton Focht, zis Toni. Ca mulţi şvabi din Banat, în timpul războiului se înrolase şi el în armata germană şi făcuse campania din Rusia. Se întorsese şocat de pe front, după ce fusese prins într-un baraj de artilerie, care îi zdruncinase siste-mul nervos. Cea mai mare parte a timpului se purta ca un om normal, fiind chiar un bun camarad de celulă, serviabil şi săritor la nevoile ce-lorlalţi. Intra în criză, fără motiv aparent, alteori când se stârnea vreo dis-cuţie mai aprinsă în cameră, chiar dacă nu era personal implicat în ea. Era sensibil la orice ridicare de ton şi mai ales la vocile gardienilor când răcneau sau vociferau pe coridor sau la uşa noastră. Atunci, faţa îi devenea palidă, trăsăturile i se crispau şi îl apuca un tremurat, de parcă era cuprins de friguri. Totodată, începea să monologheze cu voce tot mai tare, plimbându-se furios prin cameră. Spunea lucruri fără şir şi greu de desluşit, ba pomenind nume de oameni din celulă, pe care îi con-funda cu personaje din amintirile lui de pe front, ba apostrofând pe câte unul din noi şi acuzându-l de tot felul de nelegiuri imaginare. Uneori se lansa în câte o tiradă antirusă sau anticomunisită, de la care încercam să îl abatem, ca să nu-l audă gardianul, care, cu siguranţă, nu ar fi arătat nici o înţelegere pentru starea lui şi l-ar fi trimis la beci. Toni nu era însă agresiv şi, dacă era lăsat în pace, încet-încet se potolea singur, după care, istovit, se trântea pe pat şi adormea. Când se trezea, nu-şi mai amintea nimic din tot ce se petrecuse.

În celula noastră se afla şi un turc: Etem Hagi Akmet. Nenea Etem fusese într-adevăr „cineva la viaţa lui”, cum

spunea el cu nostalgie, când se gândea la trecutul lui. Şi ne explica:

— Eu am fost singurul turc din aviaţia civilă română şi printre primii piloţi de linie la L. A. R. E. S. Mi-am luat brevetul de zbor imediat după Max Manolescu. Brevetul lui purta numărul de ordine 1, iar al meu, numărul 2! Ceea ce nu-i prea plăcea să explice era cum ajunsese, în ulti-mul timp, un fel de şef al aeroportului Băneasa şi nu mai zbura pe liniile internaţionale. Pe vremea când Etem îşi luase brevetul, elevilor nu li se cerea prea multă carte, accentul la cursuri punându-se mai mult pe orele de practică de zbor decât pe teorie. Pe măsură ce aeronautica se dezvol-tase Etem nu mai putuse ţine pasul cu progresul. Incapabil să-şi mai însuşească noile cunoştinţe pentru a folosi aparatura modernă de la bordul ultimelor tipuri de avioane, Etem mai pilotase o vreme aparatele vechi, rămase încă temporar în circulaţie pe rutele interne. În cele din urmă, societatea L. A. R. E. S. Găsise o formulă satisfăcătoare pentru ambele părţi, avansându-l pe Etem în grad şi numindu-l şeful aeropor-tului Băneasa, post mai mult onorific. În felul acesta, nici L. A. R. E. S.-ul nu-şi pierdea o figură reprezentativă şi pitorească din rândul piloţilor săi. În lunga lui carieră, Etem devenise un personaj cunoscut. Etem nu trecea neobservat. Mai întâi atrăgea atenţia prin statura lui uriaşă, la care venea să-şi adauge farmecul, uniforma gris-bleu a aviaţiei civile făcân-du-l şi mai chipeş. Dacă în general eleganţa uniformei aviatorilor avea darul să atragă priviri admirative, uniforma lui Etem provoca în mod special curiozitatea şi interesul, datorită unui detaliu unic şi fără prece-dent în istoria aviaţiei civile româneşti: în locul chipiului reglementar Etem purta fes! Într-adevăr, societatea noastră de aviaţie făcuse această excepţie şi îl autorizase să poarte fes. Etem se arăta rar pe Calea Victo-riei sau prin localurile mai cu renume, pe unde îşi făceau veacul frumu-seţile feminine şi camarazii lui din aviaţie. Cu atât mai multă senzaţie stârneau apariţiile lui sporadice

prin centrul Bucureştiului, cu fesul lui roşu, depăşind cu un cap de om lumea din jur. Etem rămăsese fidel cartierului lui, unde locuise încă de la început, de când se mutase în Bu-cureşti şi intrase în aviaţie. Stătea pe Calea Griviţei. Cartier muncito-resc, dar şi cartierul rău famat al lumii interlope din jurul Gării de Nord. Aici se simţea Etem la largul lui. Aici era cunoscut de toţi, salutat pe stradă şi respectat. Îl cunoşteau negustorii şi cârciumarii, fiindcă turcul era cheltuitor şi generos la bacşiş. Copiii se ţineau landră după el pe stradă, fiindcă le dădea bomboane. Toată acea lume, a micilor pungaşi de tot felul, hoţi de buzunare, escroci, vânzători de mărfuri de prove-nienţă dubioasă etc, nu încerca să-l înşele, ştiindu-i de frică, dar totodată apreciindu-i înţelegerea pe care o avea pentru îndeletnicirile şi modul ei de viaţă. Cu toate că el însuşi era un om fundamental cinstit, Etem era extrem de tolerant faţă de slăbiciunile altora. Concepţiile lui despre oameni, viaţă şi morală purtau amprenta acelei mentalităţi primitive orientale, care acceptă cu înţelepciune toate lucrurile şi făpturile, aşa cum le-a lăsat dumnezeu pe pământ. Şi buni şi răi, erau sortiţi să convie-ţuiască, pe cât posibil, în armonie. Etem era şi răsfăţatul prostituatelor din cartier, pe care nu numai că nu le dispreţuia pentru profesiunea lor, dar chiar se întâmplase să intervină de câteva ori, ca să le apere de brutalitatea sau de abuzurile celor care le exploatau. Când îmi povestea de bordelurile de pe Calea Griviţei pe care nu se sfia să le frecventeze, Etem se înduioşa de soarta pensionarelor acelor localuri. Blând şi neagresiv din fire, Etem nu recursese la forţă decât în cazuri extreme sau când i se căutase pricină. Cele numai câteva conflicte la care fusese îm-pins să participe, fie de un proxenet, fie de unul sau doi din cei ce-şi împărţeau zonele de influenţă în lumea dubioasă a mahalalei din jurul Gării de Nord, se soldaseră cu victorii nete pentru el, dar şi cu inter-venţia poliţiei şi a Salvării. De fiecare dată, turcul rămăsese stăpân pe situaţie, în mijlocul cârciumii devastate şi a adversarului

cu acoliţii lui, cărora trebuia să li se acorde ajutor medical. După câteva demonstraţii de forţă de acest fel, Etem fusese definitiv acceptat de toate categoriile de locuitori, cucerindu-şi un loc bine definit şi chiar favorizat în peisajul cartierului. Admirat şi iubit de cei slabi, fiindcă ştiau că pot găsi la el protecţie dezinteresată, temut şi respectat de cei care monopolizau dife-ritele ramuri de activităţi ilegale ale lumii interlope, Etem se bucura de un statut privilegiat, de care era foarte mândru. Toate astea nu le-am aflat numai de la el. Mi-au fost confirmate şi de alţi aviatori care îl cu-noscuseră în epoca lui de glorie. Unii chefuiseră cu el prin cârciumile din Calea Griviţei, unde nu oricine se încumeta să intre şi mai ales să întârzie noaptea pe străzi. În afară de faptul că, prin simpla lui prezenţă, Etem le asigurase imunitatea, fuseseră serviţi cu tot ce le poftise inima şi chiar cu lucruri care în timpul războiului sau în primii ani ai ocupaţiei ruseşti dispăruseră de pe piaţa Bucureştiuiui. A venit însă şi ziua în care cursul vieţii lui Etem s-a schimbat brusc, aşa cum li s-a întâmplat multo-ra. Etem Hagi Akmet a fost ridicat de Securitate şi închis singur în celu-lă, într-o casă conspirativă de la şosea, în apropierea lacului Herăstrău. Tot atunci şi în acelaşi subsol, la câteva celule distanţă, se afla arestat şi vărul meu George Boian, care mi-a putut confirma în parte cele ce s-au întâmplat în următoarele câteva zile, după aducerea lui Etem. Convins că fusese obiectul unei erori sau confuzii de persoană, Etem cerea cu insis-tenţă paznicilor să vorbească cu superiorul lor. În fine, a fost scos la an-chetă. Văzându-se în faţa unui ofiţer şi crezând că acesta venise să repare greşeala făcută, să-i ceară scuze şi să-l elibereze, Etem a acceptat să stea pe scaunul din faţa biroului, hotărându-se să fie docil şi să răspundă cu răbdare la întrebările de stabilire a identităţii. Ştia că de formalităţile birocratice nu poţi scăpa, nici atunci când rezultatul urma să-ţi fie favo-rabil. În naivitatea lui, Etem nu avea nici o îndoială că în următoarele minute va fi liber şi în drum spre casă. După ce i-a luat toate datele per-

sonale, ofiţerul, spre marea surprindere a lui Etem, i-a pus întrebarea stereotipă de introducere în ancheta propriu-zisă:

— Ce activitate duşmănoasă ai dus împotriva regimului nostru de de-mocraţie populară?

Prima reacţie a lui Etem, la o asemenea absurditate, a fost să izbucneas-că în râs. Era reacţia naturală a omului ce se ştia nevinovat. Râsul i-a fost întrerupt de înjurătura de mamă a ofiţerului, care, răstindu-se la el şi tra-tându-l ca pe un bandit, i-a repetat întrebarea. Aşa ceva nu i se mai întâmplase lui Etem! Nimeni nu îndrăznise vreodată să-l înjure! Sufocat de indignare, s-a sculat în picioare şi l-a apostrofat pe un ton amenin-ţător pe ofiţer, atrăgându-i atenţia să nu-şi mai permită a doua oară o astfel de ieşire. Etem n-a apucat însă să-şi termine bine vorba. Ofiţerul, rutinat în meseria lui, era obişnuit să reprime din faşă eventualele re-volte ale unor arestaţi mai recalcitranţi, ştiind să-i aducă la starea de ti-morare şi docilitate ce se cerea din partea lor, în faţa anchetatorului. Prevăzând reacţia lui Etem, i-a tras prompt o pereche de palme, contând pe efectul şocului ce i-l va produce această metodă de condiţionare pen-tru anchetă a noilor arestaţi, care încă nu realizau pe ce mâini încăpuse-ră. Se poate spune, că procedeul nu dădea greş! N-a fost însă cazul lui Etem! Efectul palmelor n-a corespuns aşteptărilor anchetatorului. O constatare pe care acesta din urmă n-a mai fost în măsură s-o facă, pen-tru că, în clipa următoare, s-a prăbuşit ameţit, în spatele biroului. Şi Etem, mi-a povestit, cam în felul următor, cele ce s-au întâmplat:

— Pe mine, în viaţa mea nu m-a pălmuit nimeni! Am văzut roşu îna-intea ochilor şi n-am mai ştiut ce fac! Ştiu doar că am pus mâna pe scaun şi l-am izbit pe ofiţer în cap. Când am ridicat din nou scaunul, uşa s-a deschis de perete şi am auzit strigăte, dar nu le-am înţeles. Am con-tinuat să-l lovesc cu scaunul, până ce m-au asurzit nişte împuşcături. Apoi, nu mai ştiu nimic, fiindcă mi-am pierdut cunoştinţa!

Etem s-a trezit într-un pat de spital, bandajat la o mână şi la gât şi foarte slăbit, fiindcă pierduse mult sânge. Etem reconstituise evenimentele, pe care atunci când se desfăşuraseră nu fusese în stare să le urmărească:

Gardienii de pe coridor, auzind zgomotele neobişnuite din camera de anchetă, deschiseseră uşa şi, văzând cele ce se întâmplă, săriseră în aju-torul ofiţerului. În faţa furiei oarbe şi, mai ales, a forţei lui Etem dezlăn-ţuite, nu putuseră însă restabili situaţia, decât făcând uz de arme.

Trăseseră câteva focuri de pistol şi Etem se prăbuşise într-un lac de sânge, lovit de un glonţ la încheietura mâinii şi de altul la gât. Cel din urmă proiectil îi perforase un vas de sânge mai important, provocându-i o hemoragie care i-ar fi putut fi fatală, dacă nu ar fi fost transportat de urgenţă la spital. Tot vacarmul provocat de bătălia din camera de anche-tă, detunăturile pistoalelor ca şi tevatura ce a urmat, s-au auzit până în pivniţa vilei, unde se găsea celula lui George Boian. Surprinzând frânturi din conversaţiile gardienilor de pe coridor, G. Boian înţelesese că întreg tărăboiul se datorase unui proaspăt arestat, care înnebunise şi voise să-şi omoare anchetatorul.

După isprava lui Etem, au fost luate măsuri speciale de vigilenţă, pentru a preveni repetarea unor incidente similare. Scaunul arestatului nu mai era aşezat de cealaltă parte a biroului anchetatorului, ci în colţul opus al camerei, iar pe coridor, pe toată durata anchetei, stătea de pază un secu-rist înarmat. De asemenea, uşile dintre camerele de anchetă erau lăsate întredeschise, pentru ca, în caz de nevoie, anchetatorul din încăperea vecină să poată sări în ajutorul colegului lui.

Între timp, sub îngrijirile medicale din spital, Etem se refăcea treptat. Când s-a însănătoşit, a luat însă din nou calea Securităţii şi a anchetelor. Ceva, însă, se schimbase. Etem nu mai era acelaşi om. Odată cu înfrân-gerea suferită în camera de anchetă, când fusese doborât de gloanţele se-curiştilor, Etem îşi pierduse încrederea în puterea lui fizică.

Ori, toată structura lui morală, curajul şi siguranţa de sine se sprijiniseră o viaţă întreagă pe certitudinea invulnerabilităţii lui. Acum, pentru prima oară învins, nemaiputându-se bizui pe forţa lui fizică, moralul lui, lipsit de suport, se prăbuşise. În locul curajului pierdut, se strecurase teama şi devenise şovăitor, prudent şi docil. Astfel condiţionat pentru anchetă, interogatoriile s-au încheiat repede şi fără brutalităţi. Etem a recunoscut tot ce i s-a sugerat de anchetator, a semnat declaraţiile fără să mai pro-testeze şi le-a menţinut şi la proces şi a primit douăzeci de ani muncă silnică pentru crimă de înaltă trădare, spre mulţumirea tuturor: a anche-tatorului, fiindcă rezolvase cazul fără multă bătaie de cap, şi a lui Etem, fiindcă scăpase de bătaie şi tortură. Când l-au trimis la Jilava, a fost de-a dreptul fericit, numai fiindcă părăsea celularele Securităţii.

De fiecare dată când îmi povestea păţaniile lui. Etem sfârşea prin a-mi arăta cicatricea de la încheietura mâinii şi de la gât. Ştiam că atunci urma să-mi facă, ca de atâtea ori cât am stat împreună, aceeaşi mărturisire dureroasă; cu ochii aburiţi, după ce îşi lipea mai întâi palma pe partea stângă a pieptului şi apoi mi-o punea mie pe inimă, scăzând vocea ca să nu fie auzit de cei din jur, îmi spunea pe un ton confidenţial:

— Ioanid! Spun la tine ca la un frate! Asta comunişti sunt nebuni şi cri-minali! Nu am avut niciodată frică de nimic, dar acum mi-e frică. Spun la tine asta, fiindcă tu mă înţelegi şi de tine nu mi-e ruşine, mi-e frică numai când îi văd!

Şi, într-adevăr, îl puteai vedea pe Etem cum se retrăgea spre fundul ce-lulei ori de câte ori se deschidea uşa, chiar şi atunci când era vorba de desfăşurarea obişnuitului program zilnic: împărţirea mesei sau scoaterea tinetelor la W. C. Etem se ferea pe cât era posibil să dea cu ochii de gar-dieni! După ce arestul Securităţii şi ancheta îi zdrobiseră puterea de re-zistenţă, timorându-1, Jilava şi mai ales Aiudul l-au supus şi ele proce-sului lor lent de

degradare fizică şi psihică. Teama care-i pătrunsese în suflet şi pusese stăpânire pe el fusese numai începutul operei de distru-gere. Timpul avea să facă restul; timpul ca factor comun la toate condi-ţiile vieţii mizerabile din închisoare. Regimul de înfometare prelungită, sub care a trăit în Aiud, l-a transformat din falnicul atlet de altădată, într-o epavă dezgustătoare. Pentru Etem, care pusese totdeauna preţ pe aspectul fizic, înfăţişarea lamentabilă a corpului lui descărnat i-a accen-tuat demoralizarea. De aici, nu mai era decât un pas până la căderea în obsesia mâncării, în acea stare de foame psihică, la fel de iraţională şi de nestăpânit ca şi teama permanentă de care nu se mai putea dezbăra. Şi, Etem, a făcut şi acest pas, coborând încă o treaptă pe scara degradării. Cât de înfricoşat era, mi-o spusese chiar el într-un moment când simţise nevoia să-şi destăinuiască suferinţa. Cât era de flămând şi cu gândul nu-mai la mâncare, observasem singur. Îl vedeam ce eforturi făcea să-şi ascundă această slăbiciune, sub masca unei indiferenţe şi a unei atitu-dini demne în faţa gamelei cu lături, ce ni se dădea în chip de masă. Mai toţi oamenii care în închisoare şi-au pierdut cugetul şi au ajuns să fie stăpâniţi de frică şi de foame, nu s-au oprit la acest stadiu. Au continuat să se prăbuşească până la ultima treaptă a decăderii, mergând până la a se preta la cele mai abjecte atitudini şi odioase delaţiuni. N-a fost însă şi cazul lui Etem care, cu tot handicapul creat de frică şi foame n-a făcut nici un alt compromis care să dăuneze altora. Sufletul lui bun şi iubirea lui de oameni păreau să fie însuşiri prea profunde pentru a putea fi alte-rate.

Cu atât mai mult m-a durut, când Paulică (Bandu), căruia nu-i scăpa nici o mişcare din celulă, mi l-a arătat într-o zi pe Etem, mâncând ceva pe as-cuns în patul lui. La una din rarele vizite medicale, Etem fusese şi el scos împreună cu alţii la cabinetul medical. Se plânsese că suferă de he-moroizi şi obţinuse de la sanitar câte va supozitoare calmante (Hemor-sal). Revenit în cameră, se retrăsese la

patul lui, unde, ferindu-se de pri-viri indiscrete, se apucase să le mănânce. Una din substanţele din componenţa supozitoarelor era untul de cacao, care-şi trăda de altfel prezenţa şi prin miros!

Şi acum, după atâţia ani de zile, când mă gândesc la Etem, nu-i pot diso-cia imaginea de scena umilitoare a supozitoarelor. Ca şi atunci, mi se pune în gât acelaşi nod de indignare neputincioasă, împotriva celor vinovaţi de degradarea şi înjosirea lui. Acea neputinţă care întreţine duşmăniile trainice!

Un alt deţinut din camera noastră era colonelul Ion Popescu-Pera. Lu-crase la „Institutul Cartografic al Armatei”. Era unul din acei oameni cu caracter nefericit, care nu-şi pot găsi locul în nici o colectivitate, reuşind să enerveze pe toată lumea. Incapabil să se integreze atmosferei, era veşnic în contratimp cu activitatea din cameră. Exact la ora mesei, el se apuca să-şi spele câte ceva deasupra tinetei; când lumea dormea, profi-tând de schimbul unui gardian mai puţin vigilent, colonelul Pera se plimba printre paturi, târându-şi lanţurile pe ciment etc.

Condiţiile mizerabile de viaţă din subsolul de la Piteşti menţineau o tensiune nervoasă destul de ridicată şi un grad de sensibilitate care îi fă-cea pe oameni uşor iritabili şi chiar irascibili. În general, printr-un con-sens tacit lumea se menaja reciproc.

Colonelul Pera nu reuşea însă să se adapteze vieţii şi moravurilor din cameră, stârnind veşnic mici conflicte, fie cu unul, fie cu altul din loca-tari. Cu toate că, în fond, era un om cumsecade, datorită gafelor lui per-manente, reuşise să se facă antipatic tuturor. Pera mai avea un defect. Era un vorbăreţ neobosit. Simţea nevoia să discute, numai de dragul discuţiei, stabilindu-şi în decursul anilor reputaţia de „cel mai temut pisălog din închisoarea Piteşti.” Limbuţia de care suferea i-a adus nenu-mărate neajunsuri din partea administraţiei. Aproape zilnic la ora deschiderii cerea să raporteze câte ceva ofiţerului de serviciu şi întotdea-una

când venea câte un ofiţer superior în inspecţie, colonelul Pera lua cuvântul, ca să reclame că nu ni se respectă drepturile de „deţinuţi poli-tici”. De cele mai multe ori, intervenţiile se încheiau cu trimiterea lui la beci iar după ispăşirea pedepsei, când era readus în cameră, nu găsea înţelegere nici la noi, fiindcă nu aprobam procedeul. Din principiu, nimeni nu era de acord să se discute cu administraţia, iar atunci când totuşi ne hotărâm la acest pas, o făceam consultându-ne cu toţii în prea-labil, spre a pune cât mai bine la punct formularea protestului nostru. După ce era pedepsit de administraţie şi se mai vedea şi dezaprobat de noi, Pera se simţea oropsit şi persecutat de toată lumea. Cu toate astea, nu trecea mult până când i se oferea o nouă ocazie ca să recidiveze. Singurul lui interlocutor de nădejde, care îl mai ajuta să uite de ingratitudinea noastră şi cu care îşi putea satisface logoreea era Grigore Paraschivoiu, la fel de pisălog ca şi el şi tot aşa de ocolit de lume.

Cu faţa prelungă şi ascuţită, cu obrajii supţi şi ochii negri migdalaţi, părea o figură de sfânt din icoane. Fire ciudată şi minte cu judecată în-tortocheată, plină de prejudecăţi, superstiţii şi contradicţii, nu-i puteai urmări meandrele raţionamentului şi cu atât mai puţin înţelege logica concluziilor. Originar din Basarabia, Paraschivoiu fusese, până în mo-mentul arestării, agent veterinar, pe undeva, prin Maramureş.

În perioada de câteva luni care s-a scurs între data sosirii mele la Piteşti şi desfiinţarea camerei din subsol, când am fost împrăştiaţi în celelalte celule ale închisorii, numărul nostru n-a mai crescut decât cu patru noi deţinuţi.

Primul care ne-a fost introdus în cameră a fost un „şlepar” de pe Du-năre. Arestat de curând, Scandera trecuse repede prin anchetă şi judeca-tă, aşa că, o dată cu el, ni s-a părut că a intrat în celulă şi ceva din aerul liber de afară, pe care îl respirase până nu de mult. Mic şi îndesat, roşu la faţă şi plesnind de sănătate, Scandera, cu toate că trecut de

cincizeci de ani, era jovial şi plin de vitalitate. Scandera era un mucalit, veşnic bine dispus şi întreţinea în jurul patului lui un întreg auditoriu, ademenit de anecdotele şi poveştile lui hazlii.

Acelaşi lucru îl făcuse pentru un timp, într-alt colţ al camerei, Ionci Le-nard, dar nu reuşise să-şi menţină ascultătorii. Fiind un mitoman fără pereche, incult şi fără haz, treptat îl părăsiseră toţi în favoarea lui Scan-dera. Ionci Lenard, care se supranumise singur „Ionci africanul", era (din chiar povestirile lui) un personaj cu un trecut destul de dubios.

Originar din partea Ardealului ocupată de unguri, după 23 august, când România a schimbat alianţele şi şi-a trimis armata pe frontul de vest, Lenard s-a retras cu trupele germane. Sfârşitul conflictului l-a surprins în Germania. A hoinărit un timp prin Europa devastată de război şi, profitând de haosul care domnea în jurul lui, s-a ocupat cu tot felul de afa-ceri necurate şi chiar de furturi de geamantane prin gări. În cele din urmă, pe măsură ce ordinea se reinstaura, stânjenindu-i activitatea, ajun-sese în Franţa şi de aici în Algeria franceză, unde se angajase în Legiu-nea Străină, ultimul refugiu al celor certaţi cu legea. Când unitatea lui se pregătea de îmbarcare cu destinaţia Saigon, pentru a participa la război-iul din Indochina, Lenard dezertase, trecuse din nou clandestin în Eu-ropa, refăcând din nou, dar de data asta în sens invers, drumul spre România. Lenard era convins că numai faptul că se întorsese de bună-voie în ţară avea să constituie pentru autorităţile comuniste dovada cea mai clară a loialităţii lui. Prevederile lui nu se realizaseră, căci fusese imediat arestat şi se trezise cu o condamnare de douăzeci de ani muncă silnică pentru crimă de înaltă trădare. Se mira chiar el că ajunsese „deţi-nut politic", după ce, în anchetă, povestise cu sinceritate tot ce făcuse în străinătate, faptele lui încadrându-se toate între delictele de drept comun, prevăzute în Codul penal. Cu toate că Securitatea a găsit de

cuviinţă să-l trateze ca pe un „duşman al poporului”, trimiţându-l printre deţinuţii po-litici, Ionci Lenard nu şi-a dezis niciodată calitatea, rămânând, de-a lun-gul anilor de puşcărie, credincios adevăratei lui condiţii de delincvent de drept comun: mincinos, necinstit şi capabil de orice potlogărie, mer-gând până la a deveni informatorul ofiţerului politic.

Dacă unii oameni se făceau imediat remarcaţi, fie printr-o personalitate mai puternică, fie printr-o comportare ieşită din comun, figurile şi nu-mele lor întipărindu-ţi-se definitiv în memorie, alţii, prin firea lor retra-să şi discretă, treceau aproape neobservaţi, nelăsând aproape nici o urmă în amintire. De câte ori mă duce gândul la aceşti mari anonimi ai suferinţei din închisori, de prezenţa cărora printre noi abia am luat act la vremea respectivă, mă simt parcă vinovat de această tardivă aducere aminte. Păcatul este însă al memoriei, care selectează şi înregistrează mai degrabă senzaţionalul decât banalul, pentru depozitul ei de amintiri.

Unul din aceşti nenumăraţi oameni ce-şi duceau crucea în tăcere, fără să atragă atenţia asupra lor, era colonelul Vârlănescu. Redesfăşurând acum filmul încăperii din subsolul închisorii de la Piteşti, mi-a apărut pentru o clipă înaintea ochilor şi figura lui. O singură imagine fugitivă, fixată pe peliculă de memoria mea vizuală. Doar atât cât să ateste simpla lui exis-tenţă în acel loc şi nimic altceva!

Darius Teodosiu a fost introdus în celula noastră într-o noapte. Tânăr, brunet, cu nas acvilin şi trăsături rasate, ne-a câştigat imediat simpatia prin firea lui deschisă şi atitudinea demnă în toate împrejurările. Era ne-potul generalului Rădescu. Crescut după modelul de educaţie britanică, nu numai că vorbea perfect limba, dar admiraţia lui pentru tot ce era en-glezesc nu avea margini. Cu toată inteligenţa şi maturitatea lui de gândire, când era vorba de Anglia, îşi pierdea până şi simţul ridicolului, lăudând şi susţinând până la absurd perfecţiunea a tot ce purta marca

„made în England”. Mi-amintesc că, în discuţiile noastre, reuşeam siste-matic să-l irit, spunându-i că nu va reuşi niciodată să se ridice la nivelul idolilor lui, lipsindu-i una din trăsăturile lor specifice: simţul humoru-lui! Darius era un pasionat jucător de tenis şi de bridge, numai fiindcă jocurile veneau de peste Canalul Mânecii. Dacă cunoştinţele lui de isto-rie şi literatură română mai aveau şi lacune, nu acelaşi lucru se putea spune despre istoria Imperiului britanic şi clasicii englezi. Iar de politica internă britanică dintre cele două războaie, era tobă! Când îi spuneam că nu văd nici o diferenţă între xenofilia lui şi convingerile xenofobe ale altora, amândouă extremele generând intoleranţă şi fanatism, Darius pro-testa indignat, declarându-se duşmanul oricăror excese.

Singurul produs autohton pe care îl preţuia era Iuliu Maniu, căruia îi fă-cea concesia să-l asemuie oamenilor politici englezi. Cu toate că, dato-rită cultului lui exagerat pentru moravurile anglo-saxone se expunea de-seori tachineriilor noastre, Darius Teodosiu se bucura de o simpatie unanimă în celulă şi era iubit de toată lumea. Unul dintre ultimii sosiţi în cameră, era profesorul Emil Drăgănescu. L-am cunoscut prea puţin, aşa că sper ca din cele câteva date pe care le mai reţin şi le dau mai jos, să fie identificat de alţii, care să-i completeze portretul. Ştiu că era un personaj controversat şi, în general, antipatizat. Fusese profesor, dacă nu mă înşel, la Politehnică. Se pare că în specialitatea lui avea numele unui om de ştiinţă de valoare. În schimb, îşi făcuse o proastă reputaţie, când, din oportunism, păşise pe calea compromisurilor şi colaborării cu regimul. Ceea ce, totuşi, nu-l scutise de închisoare! Profesorul Motaş şi Dan Hurmuzescu, care îl cunoşteau de-afară, nu l-au menajat, repro-şându-i în faţa noastră, a tuturor, lipsa lui de caracter. Tot ce-mi mai aduc aminte de profesorul Emil Drăgănescu, este că era un om extra-ordinar de distrat şi că în celulă făcea o figură destul de

penibilă, fiind extrem de fricos şi având o atitudine ruşinos de umilă în faţa gardienilor.

Unul din deţinuţii aduşi după sosirea mea în celulă a fost şi Daniel Can-temir. Felul în care administraţia închisorii l-a introdus în celulă ne-a stârnit suspiciuni legitime. Daniel a fost repartizat să doarmă în patul de lângă uşă. Ofiţerul de serviciu spunându-i deţinutului care îl ocupa să se mute în alt pat. Apoi a anunţat că noul sosit, peste scurt timp, va fi scos pe coridor să facă curăţenie şi să împartă mâncarea la ora mesei. Daniel Cantemir ne-a explicat că, de îndată ce venise cu duba la penitenciarul din Piteşti, fusese luat în primire de ofiţerul politic, care îi propusese să fie „planton" pe secţia de la subsol. (Până aici serviciile de „planton" erau îndeplinite de deţinuţii de drept comun). Daniel Cantemir accep-tase, iar ofiţerul politic îl instruise în privinţa îndatoririlor şi comportării ce va trebui să le aibă. Va asculta de ordinele şefului de secţie, în pri-vinţa muncii ce urma s-o execute: maturatul şi spălatul coridorului, împărţirea gamelelor şi lingurilor înainte de cele trei mese şi distribuirea mâncării, scoaterea gamelelor şi lingurilor după masă, scoaterea şi golirea tinetelor de două ori pe zi, frecatul uşilor cu motorină etc. Etc. Apoi, i-a pus în vedere, sub ameninţarea celor mai grave măsuri de pedeapsă, să nu încerce să intre în contact cu deţinuţii din alte celule şi să nu comunice celor din celula lui nimic din ceea ce vedea sau auzea pe coridor. De asemenea, i se cerea să raporteze orice fel de abatere de la regulament pe care o va remarca din partea deţinuţilor. Cu toată sin-ceritatea acestor prime confidenţe, Daniel a continuat să ne pară suspect o bună bucată de vreme.

Prea multe măsuri de precauţie nu eram însă nevoiţi să luăm faţă de el, fiindcă mai toată ziua lipsea din cameră. Munca pe coridor era grea şi istovitoare, chiar pentru un om cu o constituţie fizică robustă, cum era Daniel. Hrana suplimentară pe care o primea era de aceeaşi mizerabilă calitate nutritivă ca şi a noastră şi era departe de a

compensa consumul de energie solicitat de efortul pe care îl depunea pe coridor. Şi nu trebu-ie uitat că toată această muncă Daniel o făcea cu lanţuri la picioare!

Seara, la stingere, când era introdus în cameră, era frânt de oboseală. Se trântea pe pat şi adormea imediat. Încet, încet, rezerva noastră faţă de Daniel s-a mai atenuat. La dezgheţul primelor relaţii dintre noi şi Dani-el, un rol important a jucat Darius Teodosiu, care îl cunoscuse la mina de la Valea Nistrului şi garanta pentru onestitatea lui. Cu trecerea vre-mii şi Daniel ieşise din prudenţa lui de la început. Se lămurise că, în general, în cameră domnea o atmosferă destul de omogenă şi că printre noi nu se găsea nici un turnător notoriu şi într-adevăr periculos. Chiar unul ca Ionci Lenard, care numai om de caracter nu era, sau un labil ca Jeannot Popovici nu mergeau atât de departe încât să se preteze la delaţi-uni gratuite. Mizeria comună în care trăiam şi brutalitatea comportării administraţiei nu le lăsaseră nici o speranţă în posibilitatea obţinerii unui avantaj, în schimbul vreunui serviciu ce l-ar face ofiţerului politic. Descoperirea unei destul de îndepărtate rubedenii comune a fost punctul de plecare al primelor mele conversaţii cu Daniel. Apoi, pas cu pas, ne-am apropiat tot mai mult, câştigându-ne pe zi ce trecea încrederea. În cele din urmă, am ajuns să-l cunosc şi să-l apreciez la justa lui valoare. Dacă spiritul lui pragmatic îl făcea să adopte o altă atitudine decât noi, Daniel era departe însă de a fi dispus să facă vreun compromis care să dăuneze cuiva sau să aducă prejudicii colectivităţii noastre. Ba chiar dimpotrivă! Profita de orice ocazie pentru a aduce servicii cauzei gene-rale şi a veni în ajutorul oricăruia dintre noi. Şi o făcea cu o abilitate demnă de toată admiraţia şi cu plăcerea deosebită de a înşela vigilenţa administraţiei.

Daniel şi cu Paulică Bandu au fost primii doi deţinuţi care au pus bazele unor procedee de înfrângere a sistemului de izolare absolută, ţesut în jurul nostru ca o pânză de păianjen, de Biroul politic al penitenciarului Piteşti. Fiind

aproape toată ziua pe coridor, lui Daniel nu-i scăpa nimic din ce se petrecea pe secţie. Ne prevenea astfel din timp, când simţea că se pregăteşte o percheziţie sau când venea cineva în inspecţie. Dacă se afla în dreptul celulei noastre, ne anunţa ciocănindu-ne discret în uşă. Dacă se găsea la celălalt capăt al coridorului, i se adresa şefului de sec-ţie, fie cerându-i voie să se ducă la W. C., fie întrebându-l dacă să se apu-ce mai întâi de spălat pe jos sau de frecatul uşilor cu motorină, fiecare din aceste formule având pentru noi o anumită semnificaţie în limbajul codificat pus la punct de Daniel, pentru a ne comunica evenimentele de pe sală. Tot prin el, am aflat componenţa celorlalte celule de la subsol şi am putut lua legătura cu vărul meu George Boian, care se afla în camera „vieţaşilor”. De când ne despărţisem cu trei ani în urmă la Jilava, niciunul din noi nu mai avusesem veşti exacte despre celălalt. Nu ne parve-niseră decât zvonuri neconfirmate şi contradictorii, transmise din gură în gură de diferiţi oameni intraţi în acel uriaş carusel al zecilor de mii de deţinuţi, transportaţi dintr-o parte într-alta a ţării. Astfel, eu aflasem că George Boian fusese scos muribund dintr-o celulă din Aiud şi că de atunci nu se mai auzise nimic de el. Acum, prin Daniel, George Boian mi-a comunicat că informaţia mea fusese exactă, că, într-adevăr, în ur-ma „unei ocluzii intestinale fusese transportat în stare de comă la spita-lul penitenciarului Aiud, unde fusese operat de profesorul Topa.

Bătrânul chirurg, bun cunoscut al lui George Boian, lucra ca deţinut la spitalul închisorii. Compensând cu îngrijirile şi devotamentul lui pentru bolnavi condiţiile precare de spitalizare ale închisorii, doctorul Topa i-a salvat viaţa. La rândul lui, George Boian auzise mai multe variante despre o evadare de la minele de plumb, printre participanţi fiindu-i po-menit şi numele meu. După una din versiuni, toţi deţinuţii fuseseră îm-puşcaţi în timpul acţiunii, după alta, fuseseră prinşi, judecaţi şi câţiva dintre ei condamnaţi la moarte şi executaţi. Cine anume fusese executat, nu aflase.

Acum, datorită lui Daniel, ne-am putut bucura amândoi de a ne fi regăsit în viaţă şi tot prin el ne-am transmis unul altuia cele ce ni se întâmplaseră în răstimpul scurs de la despărţire. Aşa a aflat George Boian ultimele veşti despre familia lui, pe care o văzusem la Bucureşti în timpul evadării, veşti vechi de doi ani şi jumătate!

Pe diferite căi, Daniel întreţinea zilnic un flux continuu de informaţii între celulele din subsol. Uneori utiliza plăcuţe de săpun scrise, pe care le strecura în celule odată cu gamelele, sub chiar ochii gardianului ce supraveghea împărţirea mesei. Alteori, folosea în chip de căsuţe poştale tinetele. Iar în schimbul câte unui gardian mai puţin conştiincios, care nu-l urmărea pas cu pas, mulţumindu-se să-l privească de la distanţă când spăla pe jos sau ştergea uşile. Daniel comunica prin viu grai, dar pe şoptite, cu deţinuţii din celula în dreptul căreia făcea curăţenie.

S-a ajuns, astfel, la o legătură de comunicaţie zilnică între celule, deţi-nuţii transmiţându-şi unii altora, prin intermediul lui Daniel cele mai fe-lurite informaţii de interes personal: familiale, profesionale sau chiar texte scrise pe săpun, cu lecţii de limbi străine, cursuri de matematică, istorie, filosofie etc. Operaţia, cu toate că plină de riscuri, intrase în rân-dul activităţilor de rutină ca şi celelalte îndeletniciri nepermise, care se practicau în interiorul celulelor: confecţionatul de ace, de cuţitaşe, ex-trasul de aţă din saltele, cusutul, scrisul pe săpun, jocul de şah sau table cu piesele din miez de pâine etc.

Daniel era însă preocupat până la obsesie (ca şi noi toţi de altfel) să afle noutăţi politice. Cu răbdare, prudenţă şi o perseverenţă diabolică a reu-şit să-şi creeze legături printre deţinuţii de drept comun care aduceau hârdaiele cu mâncare pe secţie. Era o adevărată performanţă să le câştigi în asemenea măsură încrederea, încât să-şi asume riscul de a fi surprinşi în flagrant delict de relaţii cu deţinuţii politici. Prin câteva vorbe şoptite în treacăt, într-un moment de neatenţie al gardianului. Daniel afla de la ei

câte o ştire politică, internă sau externă, pe care o transmitea apoi mai departe, din celulă în celulă, prin releurile deja stabilite.

Paralel cu cultivarea relaţiilor cu deţinuţii de drept comun, Daniel se străduia să inspire încredere şi gardienilor de pe secţie, printr-o atitudine aparent docilă, disciplinată şi conformă regulamentului. În timp, această politică şi-a dat roadele. Vigilenţa gardienilor s-a atenuat treptat, ducând la o relaxare în stricteţea supravegherii lui, când trebăluia pe coridor.

Câţiva gardieni îl simpatizau chiar şi, de câte ori erau singuri cu el pe co-ridor, se întindeau la vorbă, mai mult decât la permitea regulamentul s-o facă cu deţinuţii. Dar, în special, raporturile de apropiere dintre Daniel şi unul din gardienii penitenciarului Piteşti aveau să constituie cel mai mare succes al lui în această direcţie.

Pentru a păstra însă linia cronologică a povestirii mele, voi reveni la timpul potrivit cu toate amănuntele legate de relaţiile lui Daniel cu acel gardian, relaţii care ne-au adus enorme servicii, fiindu-ne chiar salutare, într-un moment extrem de critic al detenţiei noastre.

Într-una din zile, zgomotul metalic al grilajului care închidea intrarea în secţie ne-a pus în stare de alarmă. În câteva clipe, toate activităţile ne-permise au încetat, iar obiectele interzise au dispărut în ascunzătorile lor. De obicei, deschiderea grilajului, în alte momente ale zilei decât la ora mesei când erau aduse hârdaiele cu mâncare pe secţie, însemna fie percheziţie, fie inspecţia unor cadre superioare din conducerea închi-sorii sau de la Bucureşti. Totdeauna în astfel de cazuri, plantonul era imediat băgat în celulă, ceea ce s-a întâmplat şi de data asta. După ce uşa s-a închis în urma lui. Daniel ne-a liniştit, spunându-nc că nu e pericol de percheziţie. Înainte de a fi introdus în celulă, apucase să vadă la grilajul de acces în secţie un grup de câţiva deţinuţi, escortaţi de ofiţerul de serviciu. Era vorba de un lot de noi deţinuţi, sosiţi cu duba de la Jilava. Trăgând

cu urechea la uşă, am înţeles că deţinuţii erau triaţi, urrnând să fie repartizaţi în camerele din subsol, în funcţie de cuantumul sentinţei. Scurt timp după aceea, uşa s-a deschis şi am primit un nou locatar, singurul cu douăzeci de ani condamnare din proaspeţii sosiţi. De cum a intrat şi înainte de a şti cine este, noul venit mi-a făcut o impresie neplăcută. Şi nu numai mie! De înălţime mijlocie şi destul de împlinit la trup, omul purta un costum civil de calitate mai bună şi nu prea ponosit de detenţie. Până aici, nimic deosebit.

Ceea ce îmi inspirase sentimentul spontan de antipatie fusese figura, dar mai ales expresia. O faţă rotundă cu obraji plini şi cu trăsăturile gro-solane, care exprima brutalitatea. Ochii puţin bulbucaţi nu reuşeau să-i lumineze aspectul. Arunca în jur priviri curioase, dar cu nuanţe schim-bătoare. O uitătură de om aspru şi sigur pe sine, care apoi devenea şovă-itoare, chiar îngrijorată. Părea să oscileze între aroganţă şi teamă. Cău-tând să-mi înlătur din minte aceste constatări, şi mai ales impresia pur subiectivă şi complet nejustificată ce mi-o făcusem despre noul venit, m-am apropiat de el cu intenţia de a-l cunoaşte. În jurul lui începuseră să se adune şi alţii. S-a trecut la prezentări. În primul moment, nimeni n-a reacţionat în mod deosebit, când omul s-a recomandat. Numele de Bugarski nu ne-a spus nimic altceva decât doar că noul venit era de ori-gine sârb. Dând mâna pe rând cu fiecare din noi, Bugarski şi-a mai repe-tat o dată numele, dar, de data asta, complet: Sava Bugarski. Abia atunci am realizat cu cine aveam de-a face! Lumea a tăcut brusc sub şocul revelaţiei, în cameră lăsându-se o tăcere grea. Acum îmi explicam şi licărirea de teamă pe care i-o surprinsesem în privire, când fusese introdus în cameră. De altfel, în faţa tăcerii celor ce-l înconjurau, ochii lui exprimau, fără echivoc, frică. O frică de fiară încolţită! Sava Bu-garski închis printre noi avea toate motivele să se simtă la fel ca lupul ajuns la cheremul oilor! Cineva a rupt tăcerea apăsătoare, cerând o precizare, de

care, însă, nimeni nu mai avea nevoie. De altfel chiar întrebarea a sunat mai mult a afirmaţie:

— Dumneata ai fost la Securitatea din Timişoara pe vremea lui Vida?!

Înainte chiar ca noul venit să confirme cu un „da”, spus cu jumătate de glas, cercul ce se formase în jurul lui a început să se destrame. Rând pe rând, toţi cei ce ne adunaserăm pe lângă el ne-am retras la paturile noas-tre, omul rămânând singur în spaţiul liber din faţa uşii. Teama din ochi îi pierise, lăsând loc nedumeririi. Încremenise, cu bocceaua cu care intrase pe uşă în braţe, neştiind ce să facă. În cameră, nimeni nu se mai ocupa de el, de parcă nici n-ar fi existat. Fiecare îşi reluase activitatea dinainte de introducerea lui în celulă.

Dar dacă conversaţiile ce se înfiripaseră din nou păreau să fie o simplă reluare a unor discuţii întrerupte cu puţin timp înainte, aparenţele erau înşelătoare. În toate grupurile care stăteau de vorbă prin diferite părţi ale camerei, subiectul era acelaşi: Sava Bugarski! Nu era om în vreo puşcă-rie din ţară, să nu fi auzit de el! Numele lui era strâns legat de al lui Vi-dosa Nedici (Vida), amândoi făcându-şi aceeaşi sinistră reputaţie în perioada când fuseseră anchetatori la Securitatea din Timişoara.

Depăşind în cruzime până şi bestialitatea renumitului Brânzaru (fost boxeur) din subsolurile Ministerului de Interne, ca şi a altor astfel de celebrităţi ale serviciilor de anchetă din diferitele oraşe ale ţării, contri-buiseră la faima deosebită a Securităţii din Timişoara, în acest domeniu. Ferocitatea şi sadismul cu care îşi maltratau victimele încăpute pe mâna lor în anchete le aduseseră o promovare binemeritată din partea organe-lor superioare. Pentru statele lor de serviciu, Sava Bugarski, fost frizer de meserie, ajunsese ofiţer, iar Vida fusese transferată la Bucureşti, cu serviciul chiar în clădirea Ministerului de Interne. Cu câteva luni în urmă, prin diferiţi noi arestaţi de origine sârbă, se răspândise zvonul că Vida Nedici ar fi fost

şi ea arestată. La început am considerat ştirea fantezistă şi nu i-am dat crezare. Totuşi, mereu alţi sârbi care veneau să îngroaşe rândurile „titoişti-lor” din închisori susţineau acelaşi lucru, dând tot mai multă consistenţă acestei informaţii, ce ni se părea nevero-similă.

Acum, odată cu apariţia lui Sava Bugarski, în celulă, primisem dovada autenticităţii ei. Totodată însă, prezenţa printre noi a fostului călău de la Timişoara şi ideea că va trebui să convieţuim cu el produsese o oarecare derută în cameră. Dezgustul, dispreţul şi chiar ura se împleteau şi cu satisfacţia ele a-l vedea, acum, chemat să-şi ispăşească păcatele. O satis-facţie umbrită, însă, de faptul că nu fusese condamnat pentru adevărate-le lui crime şi că justiţia imanentă îşi alesese ca instrument de execuţie acelaşi aparat criminal pe care Sava Bugarski îl servise cu atâta zel. Cei care păreau să dezbată cel mai aprig cazul Bugarski erau membrii mino-rităţii sârbe. Cu toate că nu le înţelegeam limba, ne-am dat seama că nu erau de acord între ei şi discuţia lor tindea chiar să degenereze în ceartă. Câţiva, între care Milici şi Angelco Peiovici, erau foarte înverşunaţi şi, după cum se aprinseseră la faţă, gesticulau şi ridicaseră tonul, era foarte uşor să deduci ce sentimente nutreau pentru Bugarski. Ghedoş Ravosie, care reprezenta elementul de pondere din grupul sârbilor, izbutind tot-deauna să-şi impună punctul de vedere şi să-i aducă pe toţi la o atitudine comună, ori de câte ori se ivea vreo controversă, întâmpina acum dificultăţi serioase. Cu chiu cu vai, a reuşit în cele din urmă să-i cal-meze pe cei mai porniţi şi să obţină ralierea tuturor, la părerea lui. Cu acest rezultat, Ravosie a coborât din paturile de sus unde era „cartierul sârbesc” al camerei şi unde avuseseră loc dezbaterile, şi i s-a adresat lui Dan Hurmuzescu, la ajutorul căruia se obişnuise să recurgă de fiecare dată când voia să ne împărtăşească poziţia grupului de sârbi faţă de problemele mai deosebite ce se iveau în viaţa de toate zilele a camerei.

— Domnule profesor, am discutat cu tovarăşii mei şi am venit să vă spun cum ne-am gândit să procedăm cu Sava Bugarski. Bugarski e de-al nostru şi vrem să-l lăsaţi pe mâna noastră. Vă promit că nu i se va întâm-pla nimic, pentru că nu vrem să provocăm intervenţia administraţiei, dar vrem să-l luăm în mijlocul nostru şi să-l facem să se poarte cum trebuie în cameră. Cred că vom reuşi să-l convingem. Din moment ce nu avem încotro şi trebuie să-l suportăm printre noi, cel puţin să fie la locul lui şi să nu fie „turnător". Propunerea lui Ravosie ni s-a părut neaşteptat de înţeleaptă, ţinând seamă de temperamentul în general coleric al sârbilor şi mai ales de reacţia special de violentă a unora dintre ei, atunci când se sfătuiseră cu privire la atitudinea de adoptat faţă de Bugarski. Soluţia era cu atât mai surprinzătoare, cu cât venea chiar de la cei printre care se aflau câteva victime directe ale lui Bugarski. Niciunul din camera noas-tră nu trecuse prin Securitatea de la Timişoara, în afară de sârbi, iar unii dintre ei, arestaţi pe vremea când Vida Nedici şi Sava Bugarski erau an-chetatori, fuseseră torturaţi chiar de ei. După o scurtă consultaţie, ne-am declarat cu toţii de acord cu planul sugerat de Ravosie.

În tot acest timp, Bugarski nu îndrăznise să ia nici o iniţiativă şi rămă-sese nemişcat lângă uşă. Cu siguranţă că simţise că toate discuţiile ce se purtau în cameră se refereau la el şi nu cred că îi venea uşor să aştepte verdictul. Când Ravosie, adresându-i-se pe sârbeşte, i-a spus să-şi ia ba-gajul şi sa se instaleze lângă el, într-unui din paturile de la etaj, Bugarski a avut pentru prima oară un zâmbet de uşurare. În ziua aceea, în cartierul sârbesc al paturilor de la etaj, discuţiile s-au prelungit până noaptea târ-ziu. Milici şi Peiovici, cu care aveam relaţii mai apropiate, mi-au poves-tit că timp de câteva ore i se amintiseră lui Sava Bugarski toate fărădele-gile pe care le săvârşise la Timişoara, fiecare reproşându-i chinurile la care îl supusese în cursul anchetei sau torturile aplicate

rudelor sau cunoscuţilor. Fusese un fel de judecată, cu un rechizitoriu, în care, pe lângă acuzaţii, nu lipsiseră nici ameninţările, dar la capătul căreia, pronunţarea sentinţei rămăsese în suspensie. I s-a dat de înţeles, apoi, că îşi va putea amâna verdictul, atâta vreme cât comportarea lui în celulă va fi corectă şi nu va întreţine relaţii cu administraţia. Se pare că Bugarski a înţeles situaţia, pentru că atâta vreme cât a stat printre noi nu i-am pu-tut găsi nici un cusur. Nu numai că n-a colaborat cu administraţia, dar chiar, în viaţa de toate zilele din celulă, s-a arătat extrem de prevenitor cu toată lumea, gata ori când să-şi ofere ajutorul la curăţenie sau la căra-tul tinetelor, cu un veşnic surâs servil pe buze şi cerşind din ochi o cât de mică atenţie sau privire binevoitoare. N-a reuşit însă să înmoaie inima nimănui, fiind de la început şi până la sfârşit înconjurat de aceeaşi indi-ferenţă rece, ce-i amintea statutul lui de tolerat, singurul de care se pu-tea bucura în mijlocul nostru. Cel mai apropiat contact pe care l-a avut cu noi a fost cu prilejul bărbieritului. O dată pe săptămână primeam în celulă un brici, ca să ne radem. Era o zi de adevărată tortură. Numai câţiva dintre noi erau obişnuiţi să se radă cu briciul, ceea ce nu însemna că ştiau să bărbierească şi pe alţii. Se străduiau însă s-o facă! La neîn-demânarea încercărilor lor, se mai adăugau: starea mizerabilă a briciului, săpunul de rufe (pentru că altul nu ni se dădea) şi apa rece cu care trebuia să ne săpunim. Şi, pe deasupra, operaţia se mai petrecea şi sub presiunea gardianului, care ne grăbea să terminăm mai repede, ca să poată da briciul mai departe, altor camere. În aceste condiţii, rasul era un calvar iar rezultatul: o faţă iritată, zgârieturi pe obraji, pielea jupuită pe alocuri şi barba mai mult smulsă.

În dorinţa lui de a-şi atrage simpatia, Bugarski a profitat de ocazie sa se facă util şi s-a oferit să ne bărbierească el. Din ziua aceea, chiar dacă nu a fost o plăcere, bărbieritul a devenit mai suportabil. Nu numai datorită dexterităţii lui, dar şi datorită faptului că, în lipsă de piatră şi curea, ştia să

ascută briciul cu mijloace improvizate, frecându-l pe pervazul de ciment al ferestrei sau trăgându-l pe limba de piele a unui bocanc. Şi aşa a ajuns Bugarski să-şi practice din nou fosta lui meserie iar noi să fim bărbieriţi de un fost anchetator de Securitate. Plata, cu bacşiş cu tot, nu era decât un mulţumesc!

Dacă între noi şi Bugarski gheaţa nu s-a spart niciodată, nu acelaşi lucru se putea spune despre relaţiile dintre el şi grupul de sârbi din cameră. Încetul cu încetul, Bugarski a fost complet reintegrat în comunitatea lor. Cred că nu numai fiindcă erau de acelaşi sânge, dar şi de acelaşi crez; toţi erau „titoişti". Prin indiscreţiile lui Milici şi Peiovici, mai puţin convinşi de idealurile „titoiste", am aflat că Bugarski le-a destăinuit că atât el, cât şi Vida Nedici, cu toate că erau membri ai Securităţii române, colaboraseră în permanenţă cu serviciile de spionaj ale „Udbei".

Datorită rangului şi poziţiei lor, în Securitatea din Timişoara, favori-zaseră infiltraţiile de agenţi titoişti pe teritoriul românesc, acoperindu-i şi disculpându-i în anchetă, atunci când erau arestaţi, uşurându-le chiar în câteva cazuri evadarea. Bugarski pretindea, că pentru a nu-şi periclita poziţia în cadrul Securităţii, care-i permitea să servească interesele „Udbei", făcuse tot posibilul să se remarce în ochii şefilor, prin înverşu-narea cu care îşi îndeplinea misiunile.

Banatul era una din regiunile ţării care dădea cel mai mult de furcă or-ganelor de Securitate, din cauza rezistenţei pe care o opunea regimului. Organizaţiile politice anticomuniste şi mai ales Mişcarea legionară erau foarte active, mereu apăreau noi grupuri de partizani în munţii Cernei, Caransebeşului şi în jurul Reşiţei, iar zona de frontieră cu Iugoslavia, mai ales de când intervenise ruptura dintre Moscova şi Belgrad, deveni-se un punct special de nevralgic. Vida Nedici şi Sava Bugarski îşi dove-diseră fidelitatea faţă de regimul de la Bucureşti, maltratându-i cu ace-eaşi cruzime în anchetă, atât pe

români cât şi pe conaţionalii lor de origine sârbă, atunci când era vorba de cazuri de treceri frauduloase de frontieră. La adăpostul acestei reputaţii, de lipsă de orice fel de simţă-mânt de solidaritate etnică, activase cu succes în reţeaua de spionaj a „Ubdei”, fără să stârnească bănuieli. După spusele lui Bugarski, descoperirea şi arestarea lor se datorase lui Vida Nedici, care fusese surprinsă părăsind clădirea Ministerului de Interne, în posesia copiilor unor documente secrete. Justificarea adusă de Bugarski torturilor apli-cate celor anchetaţi fusese acceptată de majoritatea sârbilor din cameră, care înclinau să-l absolve de vina atrocităţilor, din moment ce fuseseră comise în interesul cauzei titoiste. Această atitudine n-a contribuit la creşterea simpatiei noastre pentru minoritatea sârbă.

Deşi componenţa camerei noastre nu era ideală, totuşi domnea între noi o relativă armonie şi, în orice caz, principala condiţie era realizată: nu aveam nici un „turnător” activ! Ştiind că ochiul ofiţerului politic nu ne putea privi decât prin deschizătura vizetei şi că din interior nu ne pândea nici un pericol în acest sens, aveam un sentiment de siguranţă, de o va-loare inestimabilă pentru liniştea şi moralul nostru.

Măcar atât, pentru că în rest, existenţa ne era zi de zi şi ceas de ceas ameninţată de lipsa celor mai elementare condiţii de supravieţuire în timp. Pe lângă chinurile provocate de hrana insuficientă, de înghesuiala, lipsa de igienă şi asistenţă medicală şi greutatea lanţurilor care ne atâr-nau de picioare, cred că duşmanul cel mai mare al sănătăţii noastre din acea perioadă petrecută în subsolul de la Piteşti a fost aerul viciat pe care îl respiram. Din cauza gerului de afară şi a camerei neîncălzite, nu puteam conta decât pe temperatura realizată de căldura animală, dega-jată de corpurile noastre. Ne străduiam, deci, s-o menţinem, ţinând gea-murile închise cât mai mult timp, până ce atmosfera devenea irespirabilă, din lipsă de oxigen. Pereţii celulei erau în permanenţă uzi. Aburii respi-raţiei noastre, în contact cu zidurile îngheţate, se condensau în broboane de apă, care, contopindu-se, sfârşeau prin a şiroi până jos, pe cimentul camerei. Când se atingea limita insurpotabilităţii de respiraţie şi des-chideam geamurile, aerul îngheţat de afară care năvălea înăuntru se transforma într-un fel de aburi, care înceţoşau toată camera. După câteva minute, gerul ne obliga să închidem iar fereastra, pentru ca după alt răstimp, ciclul să fie preluat de la capăt. Cu cât trecea timpul, cu atât asprimea iernii se atenua făcând treptat loc zilelor mai blânde de primă-vară, urmate foarte repede de primele călduri. Cu toate că la noi în sub-sol soarele nu pătrundea, aerul primăvăratic se făcea simţit şi odată cu el şi o temperatură mai omenoasă. La început ne-am bucurat că puteam, în sfârşit, ţine geamurile deschise şi respira un aer mai curat. În curând, însă, pe măsură ce vremea se încălzea, aerul în cameră era tot mai prost. Ferestrele, mult prea mici, nu permiteau o aerisire suficientă, care să în-lăture mirosul degajat de tinete. Sub efectul căldurii, procesul de des-compunere şi fermentaţie a conţinutului era accelerat, astfel încât în ca-meră domnea un miros obsedant de urină şi fecale. În raport direct cu ridicarea temperaturii, creştea şi numărul de muşte care ne

invadau camera, făcându-ne viaţa şi mai imposibilă, sâcâindu-ne peste zi şi nelă-sându-ne să dormim noaptea. Sursa era bucătăria închisorii, din aripa perpendiculară pe corpul principal al clădirii (coada T-ului unde ne aflam noi, ale cărei ferestre se deschideau spre aceeaşi curte interioară ca şi ale noastre. Cât timp fusese frig nu se încumetaseră să parcurgă distanţa de numai câţiva metri ce ne despărţea de bucătărie, semnalân-du-şi prezenţa uneori doar printr-un număr redus de exemplare, în hârdaiele cu mâncare. Acum însă, pătrundeau în roiuri pe fereastră iar la ora mesei, pescuitul muştelor din gamele, înainte de a ne apuca să mâncăm, căpătase aspectul unui ritual. După ce îşi primea porţia, fiecare se apropia de fereastră, unde era mai multă lumină şi amesteca în ciorba transparentă din gamelă cu lingura, în căutarea muştelor înecate. Ca în toate situaţiile similare, când eram confruntaţi cu realitatea dezgustătoa-re dar inevitabilă a regimului din închisoare, singurul nostru refugiu era umorul. Astfel, în acest caz, pescuitul muştelor devenise o competiţie, iar cel care găsea în gamela lui cele mai multe muşte era declarat cam-pionul zilei. Scos din contextul penitenciar, un gen de humor greu de gustat!

Desigur că, în zilele când, în loc de ciorba subţire şi limpede, primeam un arpacaş „gros”, amestecat cu foi de varză, nu toate muştele din ga-melă puteau fi depistate. Dar asta se întâmpla mai rar, mâncarea de arpacaş constituind o excepţie şi o adevărată delicatesă gastronomică în menu-ul obişnuit. Dacă nu oferea tot atâtea satisfacţii la pescuitul de muşte ca şi ciorbele limpezi, în schimb, conţinutul în corpuri străine al unei gamele de arpacaş era surprinzător de bogat şi variat. Nu era zi să nu găsim câte un cui, bucăţi de sârmă, de sfoară, pietricele etc. Culmea însă, în materie de igienă alimentară, a fost atinsă în ziua în care s-a constatat că unul din hârdaieie în care ni s-a adus mâncarea servise de fapt de tinetă. Închisoarea din Piteşti era dotată cu un model unic de hârdaie, ele nedeosebindu-

se decât prin destinaţia ce o primeau, unele fiind afectate bucătăriei iar altele folosite ca tinete. Substituirea se produsese din eroare şi din cauza asemănării trecuse neobservată până în ultimul moment. Abia după ce ni s-au împărţit porţiile în gamele şi am înghiţit prima lingură, am înţeles de ce mirosul degajat de aburii mâncă-rii ni se păruse în ziua aceea mai infect ca de obicei. Protestele noastre au dus la chemarea ofiţerului de serviciu, care a constatat la faţa locului greşeala. Arbitrajul lui s-a soldat cu un dublu rezultat. Mai întâi am rămas nemâncaţi la prânz, fiindcă la bucătărie nu s-a mai găsit mâncare suplimentară. Am primit în schimb la masa de seară o porţie dublă. Totodată, însă, cei doi sau trei camarazi ai. Noştri, care insistaseră pe lângă gardian ca să fie chemat ofiţerul de serviciu, spre a-i aduce la cu-noştinţă cazul, au fost pedepsiţi cu trei zile de beci, pentru „instigaţie la indisciplină”.

O diversiune comică, creată de Marinică (tânărul din Ferentari, condam-nat pentru trecerea frontierei în Iugoslavia în timp ce îşi făcea serviciul militar), a avut darul să ne mai descreţească frunţile în acel început de primăvară, care nu adusese nici o primenire în viaţa noastră sumbră din subsolul închisorii. Totul a pornit de la o glumă copilărească! Marinică s-a distrat să-i lege unei muşte de picioarele dinapoi un fir de aţă şi apoi a lăsat-o să zboare, urmărindu-i evoluţia prin cameră. A repetat de mai multe ori operaţia, căutând să potrivească lungimea aţei pe măsura pu-terilor muştei, astfel ca greutatea fiiului să nu-i împiedice zborul. Grupul nostru de tineri s-a asociat la experienţă şi, în curând, joaca noastră i-a atras şi pe alţii. Dan Hurmuzescu, molipsit şi el, a fost des-coperitorul formulei optime, musca lansată de el zburând prin cameră fără efort, cu toate că era purtătoarea unui fir lung de circa 10 cm. Secretul performanţei era materialul! Dan Hurmuzescu întrebuinţase un fir extrem de subţire şi de uşor, scos dintr-un fular de mătase, rămăşiţă vestimentară

de om liber, pe care o transforma la fiecare percheziţie în brâu, pentru a nu-i fi confiscată.

Distracţia noastră cu muştele s-ar fi terminat aici, dacă Daniel Cantemir nu ne-ar fi povestit urmarea. La deschiderea uşii, cu prilejul împărţirii mesei, una din muştele noastre cu coadă de zmeu zburase afară pe coridor, în cursul după-amiezii, în timp ce Daniel spăla mozaicul de pe sală, gardianul care părea să privească pe fereastră l-a strigat.

— Ce-o fi, bă, cu musca asta? L-a întrebat gardianul, arătându-i insecta care umbla pe geam, târând după ea firul de mătase roşie din fularul lui Hurmuzescu.

— Nu ştiu, domnule plutonier, i-a răspuns Daniel, de bună-credinţă, examinând şi el, la fel de mirat, musca cu coadă roşie. Experienţa lui Marinică avusese loc în absenţa lui Daniel din celulă, aşa că el nu ştia încă, în acel moment, că musca cu coadă era opera noastră. Gardianul nu a mai insistat, a strivit musca pe geam, renunţând să găsească explicaţia fenomenului, iar Daniel s-a întors la treaba lui.

Faptul n-ar mai fi avut, probabil, altă urmare, dacă, ceva mai târziu, prin faţa gardianului n-ar fi zburat o a doua muscă din producţia lui Mari-nică, de data asta, cu coada de culoare verde. Intrigat, plutonierul a ur-mărit-o, a prins-o şi a examinat-o mai îndeaproape. Vizita ofiţerului de serviciu, căruia gardianul i-a arătat musca respectivă, a dat amploare întâmplării. Daniel i-a auzit consultându-se şi dându-şi cu părerea despre insolitul apariţiei acestor muşte. Dar, în cele din urmă s-au despărţit, glumind pe socoteala ofiţerului politic, întrebându-se în batjocură dacă, şi în cazul de faţă, confotmându-se dispoziţiilor de a-i semnala orice eveniment de pe secţie, ar trebui să-i raporteze existenţa muştelor cu coadă. Dialogul dintre gardian şi ofiţerul de serviciu, reprodus de Dani-el, ne-a dat o idee năstruşnică, pe care am şi pus-o imediat în practică. Timp de mai bine de o săptămână, ne-am ocupat cu febrilitate, cu pro-ducţia în serie de muşte cu coadă. S-a

trecut la organizarea muncii şi a procesului de fabricaţie. Dan Hurmuzescu şi Paulică Bandu trăgeau firele colorate din fular, le rupeau la lungimea dorită, le făceau câte un laţ la unul din capete şi le înşirau pe marginea patului. Când realizau un stoc de câteva zeci de „cozi de muscă", era rândul nostru să intrăm în acţiune şi să prindem muştele. Numai bătrânii şi bolnavii nu participau la vânătoare. Fiecare din noi, de îndată ce prindea o muscă, o apuca delicat de aripioare şi se prezenta cu ea, fie la Dan, fie la Paulică, care aşteptau cu firele gata pregătite să le lege de picioruşe. Camera era aşa de bogată în vânat, încât cei doi abia pridideau să facă faţă la legat.

Pentru a nu deconspira locul de fabricaţie, muştelor dotate cu coadă li se dădea drumul afară, prin gratiile de la fereastră. Într-o cadenţă de câteva sute pe zi, au fost astfel lansate din camera noastră mii de muşte, care au năpădit toate ungherele puşcăriei. N-a fost celulă, până la ultimul etaj al închisorii, în care să nu fi ajuns muştele cu cozi multicolore, după cum nici coridoare, birouri ale administraţiei şi chiar camera ofiţerului politic, în care să nu fi pătruns. La încheierea campaniei, fularul lui Dan Hurmuzescu rămăsese cât o batistă!

Dacă deţinuţii din celulele de la etaj au fost surprinşi de apariţia muşte-lor, neputându-şi explica proveniența lor, efectul scontat asupra admi-nistraţiei a depăşit aşteptările. Subiectul principal în discuţiile gardie-nilor, surprinse de Daniel pe coridor erau muştele: nu era ofiţer care să intre pe secţie, să nu întrebe pe gardian dacă mai sunt muşte cu aţă. Devenise o adevărată obsesie. Ofiţerul politic era cel mai agitat, deter-minând o stare de nervozitate generală printre membrii administraţiei. Măsurile de vigilenţă au crescut, eram tot mai des vizitaţi în cameră de diferiţi ofiţeri cu priviri bănuitoare şi aproape în permanenţă spionaţi prin vizetă. Pornită mai mult din lipsă de activitate şi având mai degra-bă caracterul unei năzdrăvănii puerile, incompatibilă cu vârsta şi cu şi-tuaţia gravă în care ne

găseam, gluma noastră cu muştele căpătase, da-torită comportării administraţiei, o cu totul altă dimensiune. Prin serio-zitatea cu care a înţeles să se angajeze în cercetarea misterului muştelor cu coadă, considerându-l un fenomen ce-i scăpase de sub control şi în-registrându-l ca pe un blam şi un eşec al măsurilor de vigilenţă, nu numai că administraţia s-a acoperit de ridicol în ochii noştri, dar ne-a dezvăluit şi punctul ei slab. Reacţia disproporţionată faţă de un fapt atât de neînsemnat, dar neprevăzut, neliniştea şi nervozitatea care i-a cuprins pe toţi, de la comandant până la ultimul gardian, ne-a arătat pe ce bază nesigură şi şubredă se sprijinea acest aparat represiv, în aparenţă atât de solid. Tensiunea în care reuşisem să menţinem administraţia, timp de mai bine de o săptămână, ne-a făcut să înţelegem că nu eram chiar aşa de dezarmaţi în fata fiorosului nostru adversar. Am realizat, cu această ocazie, eficacitatea unor arme a căror valoare o subestimasem.

Ingeniozitatea, răbdarea, calmul, stăpânirea de sine şi simţul indispensa-bil al umorului au fost de-aici înainte mereu utilizate în acest lung răz-boi al nervilor, dus cu temnicerii noştri. Un război de uzură neînchipuit, dus până dincolo de limitele imaginabile ale rezistenţei, în care, în multe confruntări, succesul a fost de partea noastră. Succese de ordin moral, spre deosebire de victoriile adversarului, care erau de ordin fizic şi au continuat să ne provoace pierderi.

Tot acel sfârşit de iarnă şi început de primăvară a fost marcat de regimul de privaţiuni de tot felul ce ni s-a aplicat. Lipsă de căldură, de igienă, de aer şi de hrană. Eram toţi extrem de slăbiţi, cu ochii adânciţi în orbite, cu feţele trase şi de o paloare cadaverică. Problema hranei, care alterna în-tre ciorba de varză sau de cartofi (cele două legume fiind rareori prezen-tate în apa chioară din gamelă), a fost de mai multe ori ridicată în faţa ofiţerului de serviciu sau a comandantului. Rezultatul acestor interven-ţii, indiferent de termenii în care au fost formulate, n-au avut nici un efect

asupra alimentaţiei noastre. Singura consecinţă fusese, de fiecare dată, pedepsirea celor care ceruseră îmbunătăţirea hranei. Fie că făcuse-ră apel la înţelegerea administraţiei, fie că protestaseră mai energic, acu-zaţia fusese aceeaşi: instigaţie la rebeliune.

Într-una din zile, am încercat o acţiune comună, dar totodată ponderată, pentru a evita represaliile. La ora mesei, am depus toţi gamelele pline pe jos, în spaţiul liber din faţa uşii, declarând gradianului că nu vom mânca până ce nu va veni comandantul închisorii. Pentru ca discuţia să nu degenereze prin vreo intervenţie deplasată a cuiva, căzuserăm de acord să nu trateze cu comandantul decât Ionică Despan şi Ghedoş Ra-vosie. Amândoi aveau însuşirea de a şti cel mai bine să parlamenteze cu membrii administraţiei. Îşi păstrau cumpătul, nu se lăsau provocaţi de ei şi, poate lucrul cel mai important, le menajau susceptibilitatea, utilizând până şi vocabularul potrivit spre a nu le trezi complexele de inferioritate de care sufereau. După un timp de aşteptare, uşa s-a deschis de perete şi în prag a apărut căpitanul Mândreş, comandantul închisorii. Cu picioa-rele depărtate şi cu mâinile înfipte în şold, a răcnit cu vocea lui de sten-tor:

— Ce, bă! Nu vreţi să mâncaţi?!

Tonul şi atitudinea erau vădit menite să ne intimideze încă de la primul contact, iar întrebarea era şi ea o primă provocare, ştiut fiind că refuzul mesei sau greva foamei erau considerate acte de rebeliune.

— Ba vrem, domnule comandant (a răspuns Despan, evitând cursa în-tinsă), dar am păstrat gamelele ca să vă arătăm ce ni se dă de mâncare şi să vă rugăm să luaţi măsurile pe care le credeţi de cuviinţă.

— De ce vorbeşti, bă, în numele celorlalţi? Înseamnă că tu ai organizat greva! Te învăţ eu minte să mai faci instigaţie! Ieşi afară!

Şi, întorcându-se spre unul din gardienii care îl însoţea, i-a ordonat:

— Sergent! Bagă-l pe banditul ăsta la beci!

În timp ce Despan ieşea din cameră, resemnat, a intervenit Ravosie:

— Domnule comandant, nu vrem să facem grevă. Vrem numai să vă rugăm să vă uitaţi în gamele, ca să vă convingeţi şi dumneavostră că nu se poate trăi cu mâncarea asta.

— Ia bagă-l şi pe ăsta la beci, că şi ăsta e cap de rebeliune! Apoi, con-vins de efectul măsurilor ce le luase, ne-a întrebat:

— Mai e cineva care zice că nu e bună mâncarea?

Cu toate că ne dădusem seama că pierdusem partida, am răspuns în cor: „Da!”

— Bine! Lasă că vă învăţ eu să vă placă mâncarea, bandiţilor!

Şi Mândreş a început să-şi aleagă victimele, indicând cu degetul vreo şapte-opt deţinuţi. Însoţindu-şi gestul cu înjurături şi ameninţări, le-a spus să iasă pe coridor, anunţându-ne că aceştia constituiau prima serie de pedepsiţi cu şapte zile de beci. După ce îşi vor executa pedeapsa, le va urma altă serie şi apoi alta şi aşa mai departe, până ce toţi ne vom face stagiul la beci, ca să ne treacă pofta să ne mai răzvrătim. Şi aşa, în numai câteva minute, speranţa ce ne-o pusesem în convorbirea, cu comandantul s-a spulberat. Ne alesesem numai cu promisiunea de a fi cu toţii pedepsiţi, dar, în cele din urmă, singurii care au plătit cu şapte zile de beci încercarea de a apela la înţelegerea căpitanului Mândreş au fost cei opt sau zece camarazi ai noştri, trimişi în ziua aceea la izolare.

Întrevederea cu comandantul s-a încheiat cu un episod grotesc, care n-a făcut decât să ilustreze o dată mai mult cruda realitate a vieţii din subso-lul închisorii. Priveam cu toţii deprimaţi şi cu inima strânsă la grupul de pedepsiţi care părăseau camera în zgomotul lanţurilor târâte pe ciment. În tot acest timp, un singur om din cameră nu participase în nici un fel la cele ce se petrecuseră. Străin de

tot ce se întâmpla în jur, rătăcind pe meandrele gândurilor lui într-o lume desprinsă de realitate, Popescu Li-viu Nasta, aşezat cuminte pe marginea patului, cu gamela pe genunchi, mânca. Cu privirea în gol, ducea lingura la gură cu o mişcare lentă şi puţin sacadată, de mecanism dereglat şi încetinit, ce te aşteptai să se oprească în orice moment.

Savurându-şi victoria, Mândreş asistase cu zâmbetul pe buze la defilarea şirului de pedepsiţi ce ieşeau din cameră, îndreptându-se spre beci. După ce ultimul îşi târâse lanţurile peste prag, comandantul îşi mai rotise odată privirea mulţumită peste noi, pregătindu-se să ne părăsească şi el. Abia atunci i-au căzut ochii pe bătrânul Nasta, care continua să mănânce, con-centrat asupra gamelei şi lingurei lui, neauzind şi nevăzând nimic din tot ce se petrecea împrejur. Mândreş îl cunoştea, deoarece de nenumărate ori i se raportase despre starea lui, cerându-i-se să dispună internarea lui în infirmerie pentru îngrijire şi tratament medical. Cu o licărire răută-cioasă în privire şi simulând o politeţe excesivă, căpitanul s-a apropiat de patul lui Nasta şi l-a întrebat în bătaie de joc:

— Poftă bună, domnule Popescu Nasta! Vă place menu-ul de azi?

Vorbele lui Mândreş n-au străbătut până la înţelegerea bătrânului, care nu şi-a ridicat ochii din blid. Mândreş nu s-a lăsat. A mai făcut un pas spre el şi l-a bătut pe umăr. Ca trezit din somn, Nasta a tresărit şi a ridicat ca-pul. Părea să facă un efort de adaptare la contactul cu realitatea. Treptat, privirea stinsă şi fără viaţă i s-a limpezit.

— Cum vi s-a părut masa, domnule Popescu Nasta? S-a mai informat o dată căpitanul pe acelaşi ton mieros, abia stăpânindu-şi râsul.

Deodată, faţa bătrânului Nasta s-a luminat. Pe buze i-a apărut un zâmbet amabil şi, spre surprinderea noastră, ca şi a lui Mândreş, răspunsul a ve-nit prompt:

— Excelentă, domnule ofiţer!

Pentru o clipă numai, se trezise în el omul de lume de altădată, făcându-l să pronunţe, în mod reflex, formula de politeţe pe care invitatul o adresa amfitrionului. Grosolănia râsului şi comentariile ordinare ale lui Mân-dreş, încântat de gluma bună pe care o făcuse, Nasta nu le-a mai putut aprecia. Rupsese contactul cu lumea noastră!

Despre dialogul Mândreş – Nasta s-a aflat în toată închisoarea. Ani de zile mai thziu, când Nasta ne părăsise deja pentru totdeauna, mai puteai încă auzi câte un deţinut (care poate nici nu-l cunoscuse), comentând la ora mesei, pe marginea conţinutului dezamăgitor al gamelei: „Excelentă mâncare!”

Eşuarea tentativei noastre de a îndupleca administraţia să ne îmbună-tăţească regimul alimentar ne-a făcut să înţelegem mai exact situaţia în care ne găseam. Brutalitatea ripostei direcţiei ne-a spulberat iluziile pe care ni le făcusem de a obţine un regim mai uman. Era limpede că înfo-metarea, ca şi toate celelalte privaţiuni la care eram supuşi nu le dato-ram unor simple abuzuri ale conducerii locale, ci fuseseră prescrise de organele superioare ale M. A. I.

Încă de la sfârşitul anului 1954, odată cu reorganizarea penitenciarelor şi noua repartizare a deţinuţilor, când închisoarea din Piteşti fusese desti-nată condamnaţilor pentru „crimă de înaltă trădare”, căpitanul Mândreş luase în primire postul de comandant. Chiar din primele luni îşi dovedi-se calităţile, executând fără şovăire instrucţiunile în privinţa regimului de detenţie pe care trebuia să ni-l aplice, impunându-şi autoritatea prin teroare. Teroare ce o inspira deopotrivă deţinuţilor, cât şi cadrelor subal-terne ale închisorii. Toate apariţiile lui pe coridoare sau vizitele lui ino-pinante pe secţii se soldau pentru deţinuţi cu pedepse şi noi restricţii menite să ne facă viaţa tot mai mizerabilă, dar şi cu măsuri disciplinare împotriva gardienilor, pentru cea mai mică neglijenţă în serviciu.

Gardienii îi ştiau de frică şi cred că îl urau chiar mai mult decât deţinuţii. Mândreş reuşise să creeze până şi în rândurile lor o solidaritate greu de conceput la o categorie atât de lipsită de sentimente omeneşti. Ne-a tre-buit o vreme până să facem o asociere între vocea gardianului de pe sec-ţia noastră, care îi striga uneori tovarăşului lui de pe secţia vecină să-i împrumute mătura, şi venirea lui Mândreş în inspecţie. Când ne-am dat seama că cerutul măturii, care preceda totdeauna apariţia coman-dantului, nu era o simplă coincidenţă, ci reprezenta „parola" prin care gardienii îşi semnalau unul altuia pericolul vizitei lui Mândreş, am înce-put şi noi să profităm de pe urma acestui avertisment. Mai mult chiar, gardienii ne băteau cu pumnul în uşă, de fiecare dată când se anunţa o inspecţie, atrăgându-ne astfel atenţia, în mod tacit, asupra primejdiei.

Era şi interesul lor să nu fim surprinşi în vreo activitate nepermisă (cu-sut, scris pe săpun, jucat de şah sau table), deoarece, pe lângă pedepsirea deţinuţilor respectivi, furia lui Mândreş se dezlănţuia şi asupra şefului de secţie, pe care îl învinovăţea de lipsă de vigilenţă. Ferindu-ne pe noi de represaliile lui Mândreş, se fereau în acelaşi timp şi pe ei! Ajunsesem astfel să trăim într-un fel de simbioză cu proprii noştri temniceri.

Cei sosiţi înaintea mea în toamnă, la Piteşti, îmi povestiseră tot ce îndu-raseră din partea lui Mândreş, în prima perioadă a detenţiei lor în subsolul închisorii. Între altele, una din plăcerile lui sadice era să facă periodic exerciţii de stingere a incendiilor. Când se suna alarma (de obi-cei în toiul nopţii), un număr suplimentar de gardieni năvăleau pe secţii, mărind efectivul obişnuit de pază, iar cei afectaţi echipelor de pompieri simulau măsurile de stingere a focului. Primii băteau în uşile celulelor, răcnind cât îi ţinea gura: „Alarmă! Culcarea pe jos, pe burtă şi cu capul spre fereastră!" Ceilalţi, pompierii, alergau în toate părţile, unii desfă-şurând pe coridoare furtunele de apă, alţii, înarmaţi cu lopeţi şi târnă-coape, ocupând poziţii lângă lăzile de

nisip, care se găseau pe fiecare secţie. Toată această tevatură era acoperită de glasul de taur al lui Mân-dreş, care răcnea ordine, amenințându-şi şi înjurându-şi subalternii, pen-tru încetineala executării comenzilor. După ce, sub diferite pretexte, îşi alegea dintre ei câteva victime, care la încheierea exerciţiilor urmau să rămână consemnaţi la serviciu în penitenciar sau chiar să intre la carce-ră, venea rândul deţinuţilor. La ordinul lui, era descuiată uşa unei ca-mere şi, cu o plăcere perversă, uneori punând mâna personal, îndrepta furtunul extinctor spre interior şi se distra să plimbe jetul puternic de apă peste saltelele din paturi şi peste deţinuţii culcaţi pe jos. În camera odată inundată, gardienii, simulând înăbuşirea ultimilor flăcări ale presupusului incendiu, trebuiau să arunce lopeţi cu nisip. În tot acest timp, deţinuţii erau obligaţi să stea cu faţa la pământ, neavând voie să-şi părăsească poziţia. La cea mai mică mişcare sau semn de protest, res-pectivul îndrăzneţ lua calea beciului, aşa ud cum era. Când, în fine, Mân-dreş punea să se sune încetarea alarmei şi ne părăsea, celularul arăta în urma lui, ca şi cum, în-tr-adevăr, ar fi fost devastat de incendiu. Nu lipseau decât fumul şi cenuşa! Acum începea însă partea a doua a calvarului: curăţenia, care trebuia să fie gata până la ora „deschiderii”. Cu câteva cârpe din saci vechi şi o mătură, aruncate pe uşă de gardieni, deţinuţii uzi, rebegiţi de frig şi sleiţi de puteri munceau să repare dezastrul, pentru ca la deschidere, camera, măcar aparent, să arate cu-rată. Consecinţele exerciţiului de stingere a incendiului dăinuiau însă mai multe zile. Saltelele îmbibate de apă se uscau încet, mărind şi mai mult gradul de umezeală din camera rece, neîncălzită şi neaerisită.

Cu toate că, de când sosisem în Piteşti, camera noastră fusese cruţată în timpul unei alarme de incendiu, trăisem totuşi câteva ore sub teroarea că ne va veni şi nouă rândul.

Sorţii căzuseră, însă, pe una din cele două camere ale „vieţaşilor”, pe cară Mândreş şi-o alesese ca să-şi satisfacă

cruzimea. Culcaţi cu burta pe cimentul îngheţat al camerei, aşteptându-ne în orice moment să se tragă şi zăvoarele uşii noastre, am putut urmări zarva de pe coridor, as-cultând tropăitul cizmelor, vocile răstite şi zgomotul apei care ţâşnea din furtun, udându-i pe nenorociţii din celula de vis-â-vis. Prin sălbătăcia măsurilor ce le lua şi regimul da teroare pe care îl instaurase, Mândreş îi pusese în umbră până şi pe cei mai răi dintre membrii administraţiei. Personalitate puternică, cu un simţ neobişnuit de dezvoltat al autorităţii şi o înclinaţie naturală spre tiranie, Mândreş îi domina pe toţi ofiţerii pe-nitenciarului, impunându-se ca un adevărat zbir care nu înţelegea să-şi împartă puterea cu nimeni. Orice apariţie a lui Mândreş pe secţie ne ex-punea riscului de a cădea victime cine ştie cărui pretext de nerespectare a regulamentului şi a fi trimişi la beci pentru o săptărnână. Mai ales pen-tru cei mai în vârstă, bolnavi sau cu sănătatea mai precară, pedeapsa era echivalentă cu o condamnare la moarte.

Aşa avea să se întâmple în iarna următoare cu comandorul Condeescu, care, după primele două zile petrecute între zidurile îngheţate ale be-ciului, a fost găsit de gardian zăcând pe cimentul rece, scuturat de friguri şi arzând da febră. Alarmat, gardinul a raportat imediat cazul. Ordinul lui Mândreş A. Fost ca deţinutul să-şi execute mai întâi cele şapte zile de pedeapsă şi numail după aceea să fie dus la cabinetul medical. A şaptea zi, comandorul Condeescu a fost dus pe braţe la cabinetul medical iar, de acolo, expediat imediat cu duba-automobil a penitenciarului la spita-lul închisorii Văcăreşti. După câteva zile a murit. Se pare că făcuse o congestie pulmonară şi totodată un blocaj renal.

La mulţi alţii, trecuţi prin aceleaşi probe, efectele beciului s-au arătat mai târziu.

Versiunea care circula în închisoare despre locul de baştină al căpitanului Mândreş n-am putut-o verifica. Se spunea că era din Comu-na Leu din judeţul Dolj. În privinţa originii lui, nu ne-am pus niciodată întrebări. Era mult prea

buzat şi întunecat la piele, ca să dea loc la vreo îndoială. Pe cât de periculos era personajul în realitate, pe atât apărea de minimalizat, sub porecla pe care i-o dăduseră deţinuţii. I se spunea: „Bau-Bau”.

În toată această primă perioadă de câteva luni petrecute în Piteşti, câteva din măsurile luate de administraţie au avut darul să arunce o rază de speranţă de mai bine, în viaţa întunecată şi lipsită de perspective, pe care o duceam în subsolul închisorii. Cu toate că la prima vedere aceste hotărâri, neaşteptate, păreau să indice o tendinţă de îmblânzire a regimu-lui nostru, ele s-au dovedit a fi, în cele din urmă, fie numai o parodie a unor măsuri mai umane, fie numai semnul abia schiţat al unor intenţii ceva mai bune din partea M. A. I.-ului, în privinţa noastră. Şi, totuşi, aceste palide manifestări de îmbunătăţire a regimului de exterminare lentă la care eram supuşi făceau parte dintr-un plan deliberat, hotărât de la centru, ce trebuia să creeze, treptat, un climat de aparentă destindere, în preajma unor evenimente politice în curs de pregătire. Abia mai târziu am aflat că între Bucureşti şi Belgrad se desfăşurau, în acel moment, tratative ce aveau să se încheie, în iunie 1955, prin împăcarea cu Tito şi reluarea relaţiilor dintre România şi Iugoslavia. Consecinţa înţelegerii urma să fie eliberarea sârbilor din închisoiile româneşti.

Al doilea eveniment internaţional la ordinea zilei (despre cere nu aveam cunoştinţă), care îşi exercita influenţa asupra condiţiilor noastre de de-tenţie, era pregătirea întâlnirii la vârf din iulie 1955 de la Geneva, dintre reprezentanţii celor patru mari puteri. (Dacă nu mă înşel: Eisenhower, Bulganin, Eden şi Edgar Faure.)

Şi în decursul anilor, de fiecare dată când se pregătea o astfel de întâlnire internaţională, regimul în închisoare se îmbunătăţea treptat, până ce res-pectiva conferinţă se încheia sau eşua. Din acel moment, totul reintra în normal, condiţiile de detenţie înăsprindu-se din nou. Cum ne aflam încă la începutul acestui proces, disproporţia dintre cauză

şi efect era aşa de mare, încât nu puteau bănui că măsurile luate de administraţie erau deja primele ecouri ale unor evenimente politice externe atât de impor-tante.

Prima din aceste măsuri a fost de-a dreptul ridicolă, cu toate că, în mo-mentul anunţării ei, am înregistrat-o ca pe o surpriză plăcută.

Într-o dimineaţă, gardianul ne-a bătut în uşă şi ne-a strigat:

— Pregătirea pentru plimbare!

Cu toate că eram înfriguraţi şi afară era încă răcoare, iar umblatul cu lanţuri la picioare era departe de a fi o plăcere, bucuria de a ieşi pentru câteva minute la aer curat a fost mai mare decât neajunsurile plimbării în aceste condiţii. Adevărata surpriză am avut-o, însă, când ni s-a deschis uşa şi am ieşit pe coridor! În capătul lui, în dreptul grilajului, stăteau înşiraţi ca la paradă, îmbrăcaţi în mantalele lor de iarnă şi cu căciulile în cap, toţi ofiţerii închisorii, în frunte cu „Bau-Bau”. În mijlocul cori-dorului stătea ofiţerul de serviciu, care ne-a dat instrucţiunile: să ne înşi-răm unul în spatele altuia, să ţinem mâinile la spate şi ochii în pământ şi să ne plimbăm de jur împrejurul coridorului, mergând pe lângă pereţi. Bucuria cu care ne aşteptasem să ieşim în aer liber s-a transformat astfel în decepţie iar ideea de a ne scoate la plimbare într-o încăpere la fel de ermetic închisă ca şi celula din care ieşisem şi tot atât de slab luminată, de un singur bec care atârna din mijlocul tavanului, i-am atribuit-o lui Mândreş, gândind că numai din mintea unui sadic ca el putuse izvorî această nouă batjocură. Ultimul ordin al ofiţerului de serviciu, însoţit de promisiunea de a-l trimite la beci pentru o săptămână pe cel ce nu-l va respecta, a fost să nu vorbim şi să păstrăm în timpul plimbării o linişte absolută. Imediat după aceste vorbe, ne-a făcut semn să pornim, declan-şând, astfel, odată cu gestul lui, zgomotul asurzitor al celor patruzeci de perechi de lanţuri ce s-au pus în mişcare. Zidurile de beton ca şi plan-şeul sub care se afla golul beciului făceau din coridor o

imensă cutie de rezonanţă. Fiecare pas, însoţit de zăngănitul lanţului, urmat de rosto-golitul verigilor târâte pe ciment şi apoi de zăngănitul lanţului la pasul următor, înmulţit cu numărul celor patruzeci de perechi de picioare şi amplificat şi repetat de ecoul sălii, producea un zgomot asemănător şenilelor unei coloane de tancuri în mers. Comicul situaţiei create de ordinul de a respecta o linişte absolută în timpul plimbării şi huruiala de fierotenii, de care vuia acum coridorul, n-a fost deloc apreciate de ofi-ţerul de serviciu. Pe noi, în schimb, ne-a mai înseninat. Iar mica noastră răzbunare, pusă la cale tacit numai prin scurte schimburi de priviri, a fost să păşim în aşa fel, încât zăngănitul sinistru al lanţurilor să răsune cât mai tare. Cam după un sfert de oră, am fost reintroduşi în cameră, de unde am continuat să auzim zgomotul de fiare de la picioarele deţi-nuţilor din celelalte celule din subsol, scoşi şi ei la plimbare pe coridor.

În zilele următoare, numărul deţinuţilor care ieşeau la plimbare a scăzut; treptat, tot mai mulţi preferind să rămână în cameră, decât să-şi irosească forţele, târându-şi inutil lanţurile pe coridor şi rănindu-şi gleznele.

Încercările de a ne obliga să ieşim la plimbare au dat naştere la opoziţie şi s-au soldat cu trimiterea câtorva camarazi la beci, sub pretextul nesu-punerii la ordinul gardianului. Hărţuielile pe această temă au durat vreo zece zile, terminându-se de fiecare dată în detrimentul nostru, prin pe-depsirea celor ce refuzau să iasă pe coridor la ora plimbării.

Cea de-a doua măsură luată de administraţie a pus capăt acestei faze, producând totodată o destindere şi o liniştire a spiritelor: într-o bună zi, am fost scoşi unul câte unul din celulă şi ni s-au tăiat lanţurile de la picioare. Pe coridor, chiar în faţa uşii, fusese adusă o nicovală, o daltă şi un ciocan cu care şeful de secţie ne-a tăiat pe rând niturile de la brăţările de fier, care ne încătuşau gleznele. Treaba mergea anevoie şi încet, aşa că, până ce ultimul deţinut din

subsol a scăpat de lanţuri, celularul a ră-sunat aproape toată ziua de loviturile ciocanului pe nicovală. Când, după atâta vreme, m-am văzut eliberat de lanţuri, am avut o senzaţie de uşura-re în sensul propriu al cuvântului. În primele minute, fără greutatea fiarelor ce-mi atârnaseră de picioare, nu-mi puteam controla mişcările. Umblam ca un cosmonaut la primii paşi în imponderabilitate. Când mer-geam, ridicam fără voia mea piciorul mai sus decât era necesar şi la fiecare pas izbeam cu talpa mult prea tare de pământ. E de netăgăduit că dispariţia lanţurilor a însemnat pentru noi un chin mai puţin. Totuşi, nu-mărul adepţilor plimbării pe coridor n-a crescut, fricţiunile cu adminis-traţia continuând o vreme, până ce, într-o bună zi, am fost anunţaţi că vom fi scoşi la aer în curte.

Îmi voi aminti mereu de gestul lui Dan Hurmuzescu cu această ocazie. Văzându-mă cât eram de subţire îmbrăcat, mi-a dăruit o vestă de piele îmblănită, care mi-a fost de nespus folos în toţi anii de închisoare, până la eliberare. Cu vesta de la Dan pe mine, am ieşit cu ceilalţi din celulă. Cu tot cerul înnourat şi burniţa rece de afară, ne-am bucurat de sfertul de oră în care ne-am plimbat în cerc, cu mâinile la spate şi ochii în pământ, între cel patru ziduri înalte de beton ale curţii. Singura privelişte pentru ochi: silueta unui piersic sfrijit şi încă desfrunzit, din cei câţiva metri pătraţi ai petecului de pământ nebetonat din mijlocul curţii, în jurul căruia ne învârteam. Când gardianul ne-a strigat din capul scării, de unde ne supraveghea, să ne încolonăm pentru a ne întoarce în cameră, eram sfârşiţi de oboseală, pătrunşi de umezeală, rebegiţi de frig şi mai ales ameţiţi de aerul curat inhalat. În ciudi slăbiciunii însă, cu fiecare zi care trecea, şi cu puţinul exerciţiu fizic al acestor plimbări în aer liber, puterea noastră de rezistenţă părea să renască. Dar, dacă atâta vreme cât purtasem lanţuri şi trebuia să ne învârtim numai m coridor, administraţia respectase cu stricteţe efectuarea zilnică a programul de plimbare, a-cum, scrupulozitatea în aplicarea măsurii începuse să lase

de dorit. Treptat, plimbările s-au făcut tot mai rare, uneori trecând mai bine de o săptămână fără să fim scoşi la aer. Poate că administraţia înţelegea să mai recupereze astfel o parte din pierderea de prestigiu suferită prin privilegiul ce ni se acordase de a umbla fără lanţuri la picioare!

Cea de a treia iniţiativă a administraţiei a fost totodată şi cea care a trezit cele mai multe speranţe într-o îmbunătăţire a regimului nostru din Piteşti. Ni s-a adus astfel la cunoştinţă, că toţi posesorii de carnete de C. E. C., depuse în păstrare la grefa puşcăriei, vor avea dreptul să facă, lunar, cumpărături de alimente şi ţigări, în valoare de maximum 50 de lei, din sumele depuse. Provenienţa acestor bani era diferită. Fie erau banii pe care deţinutul îi avusese asupra sa la arestare, fie reprezentau banii câştigaţi de deţinut în diferite lagăre de muncă forţată. (La minele de plumb, la canal sau în fabrică la Aiud). Mai bine zis, era vorba de acel procent infim care-i rămânea din salariul ce i se cuvenea, după ce i se calculau reţinerile pentru cheltuielile de hrană, îmbrăcăminte, încălzi-re şi chiar pentru propria-i pază. Un subofiţer de la grefa închisorii ne-a citit apoi lista posesorilor de C. E. C.-uri, cu sumele respective. Mai mult de jumătate din cameră şi-au auzit strigat numele; restul nu aveau bani depuşi. Mi-amintesc că cei mai „bogaţi” aveau între 100 şi 200 de lei. Am avut plăcuta surpriză să mă văd şi eu trecut pe listă cu vreo 70 de lei. Erau banii câştigaţi în ultima lună de muncă la Cavnic, înainte de evadare, care fuseseră transferaţi la noua mea reşedinţă, la închisoarea din Piteşti. După plecarea subofiţerului discuţiile n-au mai contenit. În cameră domnea o stare de euforie, greu de descris. Toţi eram excitaţi, nu numai la perspectiva de a ne potoli foamea, fie chiar numai timp de câteva zile pe lună sau de a avea ţigări, dar mai ales la gândul că noua dispoziţie a administraţiei ar fi putut însemna şi începutul unui regim mai uman pentru deţinuţii politici sau, poate, după părerea celor mai op-timişti, de ce nu, chiar preliminariile unei

eliberări! Supoziţiile se ţineau lanţ, fiecare dându-şi cu părerea şi interpretând în felul lui evenimentul, după natura mai optimistă sau mai sceptică cu care fusese înzestrat.

A doua zi a venit să facă lista de cumpărături plutonierul Drăghici. Pro-babil că fusese ales pentru această însăixinare, fiindcă părea mai destoi-nic, cu toate că avea mari dificultăţi să ne citească şi să ne pronunţe nu-mele, ori de câte ori era de serviciu pe secţie şi trebuia să facă apelul no-minal al deţinuţilor. Pe fişele din cartotecă, numele noastre erau scrise clar, cu litere mari de tipar. Asta nu-l împiedica însă pe Drăghici să ni le pocească în fel şi chip. O făcea însă cu stil! După ce privea îndelung şi încruntat fişa, îşi dregea vocea şi, cu glas tare şi sigur, pronunţa răstit numele deţinutului, de cele mai multe ori greşit, dar, ce-i drept, de fie-care dată la fel. În cazul meu, spre exemplu, devenisem, pentru Drăghici, Ioandip! Lui Amira Caranfil (cu care aveam să stau mai târziu într-o aceeaşi celulă de la etaj şi asupra căruia voi mai reveni) toată lu-mea i se adresa cu: „Domnule Cramfu”! După pronunţia lui Drăghici.

Înainte de a se apuca să întocmească lista de cumpărături, Drăghici ne-a enumerat cele câteva articole alimentare pe care aveam dreptul să le comandăm, spunându-ne totodată şi preţurile. Erau binecunoscutele pro-duse din acea vreme, pentru obţinerea cărora populaţia necondamnată a ţării stătea la coadă în faţa „Alimentarelor”: pâine neagră, slănină sărată, salam popular sau celebra marmeladă „de 5 lei”. Binevoitor, Drăghici ne-a anunţat că s-ar putea ca unele din aceste sortimente să lipsească în acel moment de pe piaţă, cerându-ne să-i indicăm deci şi un al doilea produs alternativ, pe care să ni-l cumpere, în cazul că nu-l va găsi pe primul.

Două zile mai târziu, plutonierul Drăghici şi-a făcut din nou apariţia şi ne-a distribuit alimentele. Optimismul şi veselia de care am fost toţi cuprinşi odată cu introducerea primelor alimente în cameră a creat o adevărată atmosferă

de sărbătoare, care contrasta puternic cu mizeria înconjurătoare. Fiecare am început să împărţim în stânga şi în dreapta din proviziile noastre, celor ce nu avuseseră bani de cumpărături. În cî-teva minute, toată lumea era aprovizionată. Se vorbea, se discuta, se comenta, se glumea şi râdea, unii cu gura plină, alţii fumând, într-o stare de excitaţie şi euforie generală.

Prevederile plutonierului Drăghici, în privinţa lipsei posibile a unor alimente, se dovediseră juste. Ne-a explicat că nu găsise slănină şi, după ce raportase cazul superiorilor, fusese autorizat să ne cumpere, în loc, margarină. Pot spune că a fost pentru prima oară în viaţă când am mân-cat margarină. Până la arestarea mea, în magazinele alimentare din Bu-cureşti nu existase acest produs. Este poate şi motivul pentru care îmi aduc aşa de bine aminte cum arăta pachetul. Era de forma unui cub, iar pe hârtia originală a ambalajului scria: „Schicht Margarine” – „Made în Austria”. La gust mi s-a părut mai bună decât cel mai bun unt. Tot aşa de gustos am găsit şi salamul, cu toate că ştiam cât de prost era în reali-tate, de pe vremea când eram liber. Ca tot gustul nostru, pervertit de mâncarea searbădă şi stereotipă din puşcărie şi, mai ales, denaturat de foame, care ne făcea să apreciem margarina, salamul şi până şi marme-lada de dovleac, toţi eram de acord că tot pâinea rămânea singura adevă-rată delicatesă. În seara aceea, pentru prima oară de când mă aflam în Piteşti, m-am culcat sătul. Câteva zile, nimeni n-a fost flămând. La sfâr-şitul săptămânii, însă, nici măcar celor mai socotiţi dintre noi, care îşi impuseseră o raţionalizare judicioasă a proviziilor ca să le ajungă cât mai mult timp, nu le mai rămăsese nici o firimitură. Singura urmă mai persistentă a acestei abundenţe, de scurtă durată, au fost ţigările, care au continuat să fumege, încă multă vreme după ce toate alimentele se terminaseră. Toţi posesorii de cecuri, chiar şi nefumători, ceruseră să li se cumpere ţigări, aceştia din urmă punându-le la dispoziţia fumătorilor. Nu se poate

spune că ţigările ar fi contribuit la purificarea aerului din cameră, dar, pentru nervii şi moralul multora, fumători înrăiţi, au fost un adevărat balsam. Cum nu aveam însă dreptul să avem chibrituri asupra noastră, trebuind să apelăm la şeful de secţie pentru a ne aprinde ţigara, eram la cheremul capriciilor acestuia, care de multe ori refuza să ne dea foc. Cei care insistaseră sau îndrăzniseră să-i aducă aminte că primise dispoziţii să ne dea foc, la cerere, ajunseseră la beci pentru „atitudine lipsită de respect faţă de cadre”.

Datorită lui Daniel Cantemir, care mi-a procurat câteva beţe de chibri-turi, subtilizate de la gardian şi un nasture de porţelan, mi-am confecţi-onat o „neagră”, de care nu aveam să mă mai despart ani de zile, reuşind s-o strecor prin toate percheziţiile, fără să-mi fie confiscată. N-am mai fost astfel de aici înainte dependenţi de voinţa gardianului de a ne da sau nu foc, eliminând în acelaşi timp şi acest nou pretext de pedeapsă, ce se născuse odată cu apariţia ţigărilor. În ceea ce mă privea, devenisem un expert în făcutul focului şi mă alesesem cu porecla de „Prometeu”.

Achiziţia de alimente de pe piaţă s-a mai repetat în următoarele trei luni, de fiecare dată numărul cumpărătorilor scăzând, pe măsură ce banii de pe carnetele de cecuri se epuizau. După aceste trei luni, nu aveau să ne mai rămână decât în amintire gustul de margarină şi de salam sau zilele în care ne potolisem foamea. Cei ce îşi făcuseră iluzii că, odată cu acor-darea dreptului la cumpărături din banii proprii, începea o nouă epocă în care vom fi trataţi în conformitate cu „Declaraţia drepturilor omului” şi cu legile internaţionale, prevăzând regimul de detenţie al condamnaţilor politici, şi-au văzut speranţele înşelate. Au aşteptat în zadar etapele ur-mătoare de intrare în legalitate a guvernului de la Bucureşti, ce trebuiau să ducă la instaurarea unui regim de detenţie civilizat, în concordanţă cu normele internaţionale.

După „cumpărături” n-a mai urmat nimic; nici dreptul la legătură cu familia, la cărţi poştale sau vorbitor, nici dreptul de a primi pachete de acasă. Toate astea au rămas mai departe privilegii rezervate exclusiv deţinuţilor de drept comun.

O altă măsură sau, mai bine zis, jumătate de măsură, luată în aceeaşi perioadă, ne-a indus şi ea în eroare, făcându-ne să credem că admi-nistraţia era totuşi preocupată de starea sănătăţii deţinuţilor. Acţiunea a pornit pe neaşteptate într-o dimineaţă, printr-o neobişnuit de mare des-făşurare de forţe. Zeci de gardieni au invadat secţia. Nu lipsea niciunul din ofiţerii închisorii, în frunte cu Bau-Bau, care dirija operaţiile. Daniel Cantemir, plantonul şi iscoada noastră de pe coridor, nu ne-a putut lămuri despre cele ce se întâmplau, pentru că fusese imediat introdus în celulă. Nu apucase să vadă decât numărul mare de gardieni pus în alertă; mult mai mare decât pentru o percheziţie obişnuită. Din cameră auzeam tropăit de cizme, ordine nedesluşite, uşi care se trânteau. Nimic însă nu ne aducea vreo indicaţie asupra scopului acestei inopinate descinderi. Din când în când, forfoteala de pe coridor era dominată de mugetele lui Bau-Bau, strunindu-şi şi ameninţându-şi oamenii. Nici când uşa s-a dat de perete şi şase camarazi de-ai noştri, strigaţi nominal de un ofiţer, au fost scoşi afară, fără bagaj, nu ne-am putut dumiri despre ce era vorba. Însoţiţi de răcnetele obişnuite: „Ia pe doi!”, „Ţine aproape!”, „Lasă gu-ra, banditule”, „Mişcă mai repede!”, i-am auzit îndepărtându-se. După ce au trecut de grilajul de la capătul secţiei şi sunetul paşilor lor s-a stins, uşa celulei s-a deschis iar şi ofiţerul a citit alte şase nume, printre care şi pe al meu. Scoşi pe coridor, încadraţi de gardieni şi însoţiţi de acelaşi alai ca şi primul grup, am fost şi noi îndreptaţi pe acelaşi drum. Am ieşit din secţie, am urcat scările la parter şi am fost opriţi şi aliniaţi cu faţa la perete, în apropierea uşii principale de acces în penitenciar. Un gardian privea prin uşa întredeschisă, afară. După câteva minute de aşteptare,

a deschis-o larg şi a mai strigat o dată să nu întoarcem capul. Cu coada ochiului, i-am văzut însă pe cei şase din grupul care ne pre-cedase, intrând înapoi în închisoare. Abia când ni s-a ordonat să ieşim afară şi am păşit pragul în curte, am priceput pentru ce fuseserăm aduşi până aici. Chiar în faţa intrării, la numai câţiva metri de uşă, era staţionată o dubă; de data asta, nu una a Ministerului de Interne, ci a Mi-nisterului Sănătăţii. Era una din acele maşini echipată cu aparatură Röntgen, pentru făcut „microradiografii". Cât priveşte procedeul stan-dard aplicat de M. A. I., în toate acţiunile pe care le întreprindea în închisoare, n-aveam să-l înţelegem niciodată. De ce trebuiseră să mo-bilizeze atâtea zeci de gardieni, de ce toată această demonstraţie inutilă de forţă şi atâta mister, în jurul câtorva nenorociţi, flămânzi şi epuizaţi, cărora le tremurau picioarele de slăbiciune după primii paşi, nu era de înţeles pentru o minte normală. Părea să ţină de ritualul unei societăţi secrete, în misterele căreia nu eram iniţiaţi. Faptul însă că şi noi, deţinu-ţii politici, fuseserăm cuprinşi în campania de depistare a tuberculozei, întreprinsă la scară naţională, ni s-a părut de bun augur. Încă înainte de a fi arestat, dubele Ministerului Sănătăţii cutreierau ţara, fiecare cetă-ţean fiind obligat să se supună periodic unui control radiologic. Pe rând, am trecut fiecare prin faţa aparatului, primind indicaţii laconice din partea personalului sanitar al dubei: două femei în halate albe, care nu îndrăzneau nici măcar să ne privească. Era evident că li se pusese în ve-dere să nu schimbe nici o vorbă cu noi şi că erau timorate de prezenţa unui ofiţer al penitenciarului, care le supraveghea îndeaproape.

Câteva minute mai târziu, eram duşi înapoi în celulă, încrucişându-ne pe drumul de întoarcere cu grupul următor de şase deţinuţi ce se îndrepta la rândul lui spre duba-sanitară. Rezultatul microradiografiilor ne-a fost comunicat vreo două – trei săptămâni mai târziu de către felcerul închi-sorii, acelaşi plutonier Cioltar (zis Ciortan),

care funcţiona şi în 1952 la cabinetul medical, când fusesem prima oară încarcerat în penitenciarul din Piteşti. Din camera noastră cu aproximativ patruzeci de deţinuţi, şapte oameni fuseseră găsiţi cu leziuni pulmonare suspecte. Cioltar le-a luat câte o probă de spută, pentru un test suplimentar de laborator. Rezultatul acestui examen nu le-a mai fost comunicat, dar după câteva zile au fost anunţaţi că de-aici înainte vor beneficia de „regim T. B. C”. În ce consta acest „regim” am văzut chiar de-a doua zi. Fiecare din cei şapte bolnavi a primit pe lângă mâncarea obişnuită un polonic de lapte! Atâta tot! Nu li s-a dat nici un fel de tratament medical şi nu s-a luat nici o măsură de izolare a lor, pentru a le oferi un mediu mai igienic şi mai sănătos şi pentru a evita totodată riscul de contaminare al celorlalţi.

Astfel, iluziile ce ni le făcusem cu privire la grija medicală ce ni s-a pă-rut că ne-o poartă administraţia s-au spulberat şi ele. Iar dacă unii au mai păstrat în fundul sufletului o urmă de speranţă, n-au făcut decât să amâne data la care aveau să ajungă şi ei la convingerea că nu ne puteam aştepta la vreo bună intenţie sinceră din partea temnicerilor noştri. Sca-denţa pentru cei care mai nădăjduiau într-o umanizare a condiţiilor noastre de viaţă a venit la mai puţin de două luni după acordarea „regi-mului T. B. C.” Într-o bună zi, fără nici o explicaţie, distribuirea laptelui a încetat! Din cei şapte beneficiari ai efemerului „regim T. B. C.” nu-mi amintesc decât de tânărul sârb Angelco Peiovici. Probabil pentru că era singurul care prezenta simptomele specifice ale bolii, evidente chiar pentru ochii unui profan. Cu obrajii lui îmbujoraţi de febră, în compara-ţie cu paloarea celor din jur, părea singurul om sănătos din cameră. Tot febra era şi explicaţia palmelor lui mereu umede.

* *

*

Două motive m-au determinat să relatez atât de amănunţit despre perioada de câteva luni petrecute în camera din

subsolul închisorii din Piteşti. Mai întâi, pentru că mi-au rămas întipărite în memorie mult mai multe detalii, decât din alte celule prin care aveam să mai trec în anii următori. În al doilea rând, pentru că această perioadă a ilustrat, poate, cel mai bine o fază care avea să se repete mereu în cursul timpului în acea permanentă alternanţă de regimuri, când mai dure, când mai supor-tabile, caracteristice vieţii din închisorile cu deţinuţi politici.

Mutarea mea din subsol la primul etaj s-a produs în cadrul unei remani-eri generale a componenţei celulelor. Întreaga închisoare a fost cuprinsă de efervescenţa mutărilor. Din nou s-a recurs la întreg efectivul gardie-nilor disponibili, pentru a pune în aplicare dispoziţiile ofiţerului politic. Locotenentul major Lupu urmărea personal executarea planului, prevă-zând noua repartizare a deţinuţilor în celule. Acţiunea a durat aproape toată ziua, din cauza veşnicelor greutăţi întâmpinate în astfel de ocazii: erori la cititul numelor, confuzii de persoane cu nume similare, dificul-tăţi de a descoperi prin celule pe deţinuţii ce figurau pe listele de mutări. Şi tot ca de obicei, când la încheierea operaţiunii s-a făcut apelul deţi-nuţilor, n-a mai corespuns efectivul şi numărătoarea a trebuit repetată. Celula în care nimerisem era ca toate cele de la etajul unu şi doi de pe „coada T-ului". Lungă de circa trei metri şi jumătate şi lată de doi metri, avea ca mobilier două rânduri de câte trei paturi suprapuse, o tinetă şi un hârdău cu apă de băut, dispuse în felul următor:

TIN) ETA.

CU APĂ, Sub fereastră era un calorifer cu trei sau patru clemenţi, iar în peretele de deasupra uşii un bec. Fereastra nu avea oblon, ca aceea din subsol, şi dădea spre periferia de nord a oraşului, către bariera Găvana. Aşezată prea sus, trebuia să te sui pe calorifer ca să priveşti afară. Dacă erai prins, erai pedepsit. În afară de faptul că erau mai luminoase decât sub-solul din care plecasem, celulele de la

etaje mai prezentau un mare avantaj: erau pardosite cu scândură.

Eram şase locatari. Trei proveneau din aceeaşi cameră de la subsol: Ghedoş Ravosie, sârbul, Marinică… Tânărul din Bucureşti, care pe când îşi făcea stagiul militar trecuse frontiera în Iugoslavia şi cu mine. Ceilalţi trei stătuseră în diferite celule de la etaj, înaintea marii pritoceli a mutării. Criteriul după care se făcuse noua repartizare în celule nu l-am putut desluşi. În orice caz, nu se mai ţinuse seamă de cuantumul pedep-sei. În toate celulele (cu care am luat imediat legătura prin Morse sau chiar vorbind de la o fereastră la alta când nu eram supravegheaţi), se aflau acum amestecaţi deţinuţi cu tot felul de condamnări, de la zece ani, la muncă silnică pe viaţă.

În toţi anii petrecuţi în Piteşti, au avut loc nenumărate mutări, de fiecare dată componenţa locatarilor din celule schimbându-se. În perioada din-tre două mutări, am convieţuit astfel mereu cu alţi oameni, ajungând, în cele din urmă, să-i cunosc personal pe aproape toţi deţinuţii din închi-soare. Cu puţini, pe care întâmplarea a făcut să nu-i întâlnesc, am între-ţinut totuşi legături prin mijloacele noastre clandestine de comunicaţie. Şi chiar dacă nu am putut să ne strângem niciodată mâna sau să ne pri-vim în ochi, ne-am cunoscut reciproc prin intermediul altora, care ne erau prieteni sau cunoştinţe comune. În anii următori, legăturile dintre noi aveau să devină tot mai strânse, fiecare ştiind despre fiecare cu ce fel de om avea de a face. S-au stabilit relaţii de încredere şi s-au legat prie-tenii. Unii s-au bucurat de stima tuturor. Alţii, dimpotrivă. Fiecare şi-a căpătat locul lui în mijlocul celor aproximativ trei sute cincizeci de deţi-nuţi condamnaţi pentru înaltă trădare, concentraţi în închisoarea din Piteşti.

Convieţuirea forţată ne-a obligat să ne cunoaştem, să ne suportăm unul altuia ciudăţeniile şi maniile, făcându-ne concesii reciproce, să ne apre-ciem sau să ne dispreţuim. Ne-am închegat într-un fel de mare familie, în care fiecare

membru îi trecea celuilalt cu vederea defectele minore, judecându-l şi preţuindu-l numai după trăsăturile de caracter majore. Cele câteva oi negre, ca în orice familie, au fost repudiate şi ţinute la distanţă de preocupările comunităţii.

În noua mea celulă de la etaj, n-am stat decât puţină vreme şi probabil că n-aş fi avut nimic de povestit despre cele câteva săptămâni, dacă, în luna iulie (1955), nu s-ar fi produs un eveniment care să tulbure cursul mo-noton al acelor zile atât de asemănătoare între ele, încât le pierdeai şirul.

Ne săturasem până şi de priveliştea de pe fereastră, mereu aceeaşi. Fusese, la început, prima noastră distracţie, dar sfârşise prin a intra şi ea în rutina cotidiană. Continuam însă să ne căţărăm cu rândul pe calorifer, în timp ce unul din noi făcea de pază la uşă, pentru a nu fi surprinşi de gardian. Marinică era primul care sărea la geam, ori de câte ori se auzea în curte motorul camionului închisorii. Supraveghea descărcarea şi ne anunţa menuul din ziua respectivă. Aprovizionarea cu arpacaş, varză murată sau cartofi se făcea pe mai multe zile. În timpul verii se aduceau zilnic cantităţi nu prea mari de varză crudă, morcovi, dovleci sau roşii care se amestecau în fiertura obişnuită de arpacaş sau în zeama de cartofi. Uneori, Marinică striga entuziasmat de la postul lui de obser-vaţie:

— Carne!

Dar asta se întâmpla rar în acea perioadă şi, în orice caz, cuvântul ex-prima cu totul altceva decât ceea ce se înţelegea în mod obişnuit prin carne. Însemna: copite de vită, burtă, cozi de porc sau, în cel mai fericit caz, capete de vite, bineînţeles, fără creier şi fără limbă.

Într-o dimineaţă, Marinică ne-a solicitat ajutorul. Nu putea distinge ce soi de marfă adusese camionul şi mai ales nu-şi putea explica motivul pentru care, la descărcare, veniseră să asiste Bau-Bau şi ofiţerul politic. Ne-am suit pe rând pe

calorifer, curioşi să ştim de ce i se acorda atâta importanţă transportului.

Un gardian, urcat pe platforma camionului, manipula nişte baloturi. Părea să le numere, răspunzând în acelaşi timp unor întrebări puse de Mândreş. Apoi, a început să le dea jos din camion, unde câţiva deţinuţi de drept comun aşteptau să le care în închisoare. Cu ocazia transbor-dării, sfoara unuia din baloturi s-a rupt, conţinutul, până aici strâns legat şi neidentificabil de la distanţa la care ne aflam, răspândindu-se pe jos. În timp ce echipa de drept comun aduna lucrurile împrăştiate în cădere şi se străduia să refacă pachetul, am văzut că era vorba de îmbrăcă-minte. Costume de haine civile, cu pantaloni şi veston de culoare ma-ron. După socoteala ce ne-am făcut-o, am apreciat numărul costumelor aduse, la peste cincizeci. Intrigaţi de rostul acestor baloturi, am făcut tot felul de supoziţii, dar, neajungând la nici o explicaţie satisfăcătoare, am renunţat să ne mai gândim la ele şi, în cele din urmă, episodul a fost dat uitării.

O săptămână mai târziu, însă, costumele aveau să reapară şi, odată cu ele, ni s-a revelat şi motivul pentru care fuseseră aduse. Totul a început într-o dimineaţă printr-o vie activitate morse, perceptibilă numai de urechile noastre versate. Un ţăcănit uşor, dar continuu, ca un ţârâit de greier vara, a animat caloriferele şi ţevăria instalaţiei de încălzire, al cărei traseu lega toate celulele între ele. Marinică, cel mai bun „morsist” din camera noastră, a trecut pe recepţie, cu urechea la calorifer. Mesajul pornea de la Paulică Bandu, care se afla pe secţia de la parter. Ne anunţa că fusese evacuată camera cea mai mare de la parter, vecină cu celula lui, deţinuţii care o ocupaseră fiind înghesuiţi prin celelalte încă-peri ale secţiei. La scurt timp după comunicatul lui Paulică, s-au auzit paşi de cizme şi zgomote de zăvoare pe secţia noastră. Conform înţele-gerii, devenită uzanţă în astfel de împrejurări, Marinică a bătut imediat în ţeava semnalul de alarmă (S. O. S.în Morse) şi

caloriferele au amuţit. Pe coridor, se auzeau uşile deschizându-se pe rând. La unele celule, paşii de cizme se opreau şi zăboveau mai mult, la altele, uşile erau deschise şi aproape imediat trântite la loc. In fine, ne-a venit şi nouă rândul. Din ca-drul uşii, un plutonier de la grefa închisorii ne-a întrebat pe rând cum ne cheamă. La fiecare nume ce-l spuneam, consulta o listă. Nu s-a oprit de-cât la numele lui Ghedoş Ravosie, căruia i-a cerut date suplimentare de identificare; tata, mama, data, locul naşterii şi condamnarea. Satisfăcut de răspunsuri, care păreau să coincidă cu însemnările lui, i-a spus:

— Strânge-ţi bagajul şi aşteaptă la uşă!

Apoi a trecut la celula următoare. Cum s-a închis uşa, Marinică şi-a reluat postul la calorifer, transmiţând pe de-o parte ce se petrecuse la noi în celulă şi recepţionând pe de altă parte tot ce comunicau celelalte celu-le, vizitate de plutonierul de la grefă. Pe măsură ce primea informaţiile, ni le împărtăşea în fraze scurte, pentru a nu pierde şirul transmisiunii. Am aflat, astfel, numărul şi numele celor care, ca şi Ravosie, primiseră ordinul să-şi facă bagajul. Ne aflam şi noi acum în posesia listei pluto-nierului, reconstituită la numai câteva minute după trecerea lui. Ceea ce sărea în ochi de la prima vedere era că lista cuprindea numai nume de sârbi. Supunând-o la un examen şi mai atent, am constatat chiar că nu lipsea de pe ea niciunul din deţinuţii sârbi din Piteşti. Ce urma să se întâmple cu ei aveam să aflăm în cursul aceleiaşi dimineţi. Mai întâi au fost scoşi din celulele în care se găseau. Ne-am luat rămas bun de la Ravosie, care a ieşit pe uşă la fel de nedumerit ca şi noi, în privinţa desti-naţiei lui. Când Paulică şi-a reluat transmisiunile prin calorifer, am aflat că toţi sârbii fuseseră introduşi în camera cea mare de la parter, evacuată mai devreme. Paulică luase chiar legătura cu ei prin perete, aşa că infor-maţiile lui proveneau direct de la sursă. În tot cursul dimineţii, ne-a ţi-nut astfel la curent cu cea mai mică mişcare de pe secţia de la parter. Cu toate că ştirile se

succedau la intervale neregulate, uneori caloriferul amuţind mai multă vreme, Marinică nu se mai dezlipea de el. Cum se pornea ţârâitul greierului, doi, trei dintre noi săream în picioare în spaţiul liber dintre paturi, acoperind vederea de la vizetă spre calorifer, iar Ma-rinică, cu urechea lipită de ţeava, ne repeta cu glas scăzut conţinutul mesajelor.

După ce toţi sârbii au fost închişi în camera mare, s-a lăsat o lungă aş-teptare. Cam după o oră, Paulică ne-a semnalat primul eveniment:

— Sârbii au fost din nou identificaţi de plutonierul de la grefă. De data asta, mult mai amănunţit, prin verificarea datelor din dosarul fiecăruia.

După plecarea plutonierului, a urmat iar un timp de linişte. Apoi ştirile au căpătat un ritrn mai viu, pe măsură ce evenimentele de la parter se precipitau:

— Sârbii au fost scoşi pe coridor, percheziţionaţi şi reintroduşi în cameră!

După altă pauză;

— A venit plutonierul de la magazie şi le-a ridicat efectele penale, pan-talonii, vestoanele şi mantalele vărgate. Au fost lăsaţi numai în cămăşi şi izmene!

Până aici, procedura ne era cunoscută, aşa că ne-am considerat lămuriţi cu privire la soarta sârbilor. Vor fi transferaţi! Această concluzie ne-a făcut să aşteptăm, de aici înainte, cu mai puţin interes comunicatele de la parter. Ştiam ce va urma. Paulică ne va anunţa că celor izolaţi pentru transfer li s-au predat bagajele personale de la magazie. Apoi, cândva în timpul zilei vom auzi zgomot de motor şi vom vedea pe fereastră duba închisorii, trasă în curte, iar Paulică ne va mai chema o dată, ca să ne spună că sârbii au părăsit camera. De asemenea, eram convinşi, că, după o vreme, cu ocazia primului transport de deţinuţi ce vor fi aduşi de la Jilava, vom afla şi numele penitenciarului unde fuseseră duşi sârbii noş-tri. Aşa cum prevăzusem, Paulică a început să transmită din nou, pentru a ne anunţa

că pe coridorul de la parter se aude un du-te-vino de paşi şi vocea plutonierului de la magazie, dând dispoziţii. Presupunea că e o echipă de deţinuţi de drept comun, care căra bagajele sârbilor de la ma-gazie şi le depunea la capătul coridorului. Apoi, Paulică ne-a anunţat că întrerupe emisiunea pentru că pe coridorul lor se auzea vocea Iui Mân-dreş. După o pauză destul de lungă, caloriferul a prins iar viaţă. Semna-lul convenţional, prin care Paulică ne atrăgea atenţia să trecem pe recep-ţie, a răsunat însă neobişnuit de tare iar graba cu care se repetau ciocă-niturile în ţeava trăda o nervozitate pe care nu i-o cunoşteam. Marinică, în schimb, parcă şi mai flegmatic ca de obicei, ne-a tradus, cu voce cal-mă, mesajul laconic transmis pe ţeavă:

— Zice că îi îmbracă în haine civile. Paulică crede că îi eliberează.

Apoi, la încetarea transmisiei, îndepărtându-se de calorifer, a ţinut să adauge pe un ton mucalit şi comentariul lui:

— Eu cred că, dacă le dă drumul, trebuie să le dea înapoi şi carnetele de membru de partid!

Dacă în primul moment, surpriza provocată de ştirea eventualităţii eli-berării sârbilor ne-a făcut să nu luăm în seamă remarca lui Marinică, în ceasurile următoare aveam să ne amintim de ea şi să-i apreciem perspi-cacitatea. Fiecare nouă informaţie pe care am primit-o de aici înainte de la parter a venit să completeze şi să întărească tot mai mult presupu-nerea lui Paulică. Rând pe rând, sârbii au fost scoşi pe coridor, unde fie-căruia i s-a dat câte un costum de haine, cât de cât potrivit ca măsură. Descrierea şi culoarea costumelor nu lăsau nici un dubiu: erau costu-mele descărcate din camion cu o săptămână înainte în curtea puşcăriei. Cei câţiva gardieni ca şi plutonierul de la magazie, care le distribuiseră hainele, le vorbiseră ca niciodată de amical şi se arătaseră binevoitori şi chiar glumeţi. La aluziile cu privire la o eventuală eliberare,

făcute de câţiva dintre sârbi, nu răspunseseră însă decât printr-un zâmbet enigmatic. Abia când toţi sârbii au fost îmbrăcaţi în haine civile, a intrat la ei în ca-meră căpitanul Mândreş şi le-a adus la cunoştinţă, în mod oficial, că vor fi puşi în libertate. După plecarea lui Mândreş, pe când Paulică ne relata tocmai despre vizita lui în camera vecină, atenţia ne-a fost atrasă de niş-te strigăte ce ne parveneau prin fereastra deschisă. Apropiindu-ne de gratii, le-am putut înţelege. Erau câţiva sârbi din camera de la parter (de sub noi), care, încurajaţi de noua situaţie în care se aflau, renunţaseră la prudenţa obişnuită şi-şi strigau în gura mare pe fereastră foştii camarazi din alte celule, pentru a-i anunţa că fuseseră graţiaţi. În afară de emoţionantele cuvinte de despărţire, schimbate între cei ce plecau şi cei ce ră-maneau, reprezentând cele câteva cazuri de prietenii sincere pe care le-au legat în închisoare, sârbii n-au lăsat în urma lor nici un fel de amintiri plăcute. Dimpotrivă! Datorită orgoliului lor nemăsurat, a şovinismului abia disimulat care-i anima, a brutalităţii şi primitivismului care le ca-racteriza reacţiile şi întreaga comportare, s-au făcut, în general, nesufe-riţi. N-au lăsat în urmă decât puţine regrete iar la plecarea lor nu ne-am bucurat ca la eliberarea unor camarazi. Mai degrabă, aş spune că am răsuflat uşuraţi că am scăpat de ei. Cam astea erau reflecţiile pe care le schimbam între noi după ce Paulică ne comunicase că Mândreş confir-mase oficial eliberarea sârbilor. Şi parcă înadins pentru a ne spulbera şi ultimele remuşcări ce le-am mai fi avut de a-i judeca cu atâta asprime şi lipsă de simpatie, în acel moment a început să răsune „Marşul partiza-nilor sovietici”, cântat în cor de foştii noştri tovarăşi de detenţie. Toate intervenţiile gardienilor de a-i face să tacă au fost zadarnice. Până ce nu şi-au epuizat repertoriul de cântece şi marşuri, din care puţinele cuvinte pe care le înţelegeam, ca „Tito” sau „comunist” şi alte câteva din voca-bularul „marxist” erau suficiente pentru a ne lămuri asupra naturii lor, n-au încetat

să cânte. Pe această notă dezgustătoare, a luat sfârşit convie-ţuirea noastră cu sârbii. În cursul după-amiezii, sârbii au fost scoşi pe coridor, unde grefa închisorii a mai procedat o dată la verificarea dosa-relor şi la un ultim apel nominal. Nemaiavând contact direct cu ei, Pauli-că asculta acum la uşă, încercând să urmărească mai departe evenimen-tele. Nu reuşea însă să surprindă decât frânturi din discuţiile ce se purtau între diverşii membri ai administraţiei, care se perindau pe secţia de la parter, sau între unii ofiţeri şi cei ce urmau să fie eliberaţi.

La un moment dat ne-a comunicat că pe coridor s-a iscat o controversă între câţiva ofiţeri. Părea să fie vorba despre o eroare în privinţa dosa-relor celor ce urmau să fie puşi în libertate. În orice caz, îndeplinirea ultimei formalităţi, constând în completarea şi înmânarea „foilor de eli-berare", fusese întreruptă din cauza unei nepotriviri constatate între numărul dosarelor aduse de la grefă şi numărul deţinuţilor graţiaţi, de pe tabelul aflat în posesia ofiţerului politic. După un răstimp de tăcere, Paulică a reluat transmisia:

— Au descoperit încurcătura! Lipsea un dosar, pe care plutonierul de la grefă nu-l adusese. Lupu (ofiţerul politic) l-a trimis să-l caute şi să-l aducă împreună cu deţinutul respectiv. N-am putut auzi numele deţi-nutului.

Marinică nu terminase încă să ne relateze conţinutul mesajului lui Paulică, când pe secţia noastră s-au auzit deodată glasuri şi paşi de cizme. Se apropiau de celula noastră şi chiar s-au oprit în dreptul uşii. Am auzit un schimb de cuvinte pe şoptite şi apoi s-au tras zăvoarele. Era plutonierul de la grefă cu un dosar în mână, în spatele lui stătea ofiţerul de serviciu. Plutonierul a citit cu glas tare numele scris pe coperta dosarului. Era numele lui Marinică! Ne-am dezmeticit din consternare, numai când l-am auzit spunându-i:

— Ia-ţi bagajul şi ieşi afară!

Zorit de ofiţerul de serviciu, Marinică şi-a adunat în pripă cele câteva zdrenţe personale. Văzându-l cu bocceaua sub

braţ şi gata de plecare, ofiţerul s-a dat la o parte din cadrul uşii ca să-i facă loc să iasă. În acel moment, însă, Marinică a făcut brusc stânga împrejur, s-a îndreptat spre noi1 şi ne-a îmbrăţişat pe fiecare în parte, fără să se lase tulburat de accesul de furie al ofiţerului, care răcnea la el să iasă imediat afară. Din prag, s-a mai întors o dată spre noi, ca să ne spună:

— Fraţilor, vă aştept cât de curând în Ferentari!

Zâmbea, ca de obicei, golăneşte, dar avea ochii în lacrimi. O jumătate de oră mai târziu, l-am mai zărit pentru ultima oară pe Marinică. Din mijlo-cul grupului de sârbi, îmbrăcat şi el în haine civile, ne făcea semn cu mî-na din camionul care părăsea incinta închisorii.

Explicaţia miraculoasei eliberări a lui Marinică am aflat-o mai târziu. Decretul de graţiere dat de guvernul comunist de la Bucureşti, după reluarea legăturilor cu Tito, privea pe toţi deţinuţii condamnaţi pentru acte de înaltă trădare sau spionaj săvârşite în favoarea regimului de la Belgrad. Norocul lui Marinică fusese tocmai condamnarea lui abuzivă pentru spionaj în favoarea lui Tito şi nu pentru infracţiunea lui reală de „trecere ilegală a frontierei”.

La vremea aceea, am ştiut exact numărul celor care au beneficiat de acest decret. Cu trecerea timpului, cifra mi s-a şters din amintire. Cred însă că din Piteşti au fost eliberaţi, cu acea ocazie, în jur de cincizeci – şaizeci de deţinuţi.

După eliberarea „titoiştilor”, s-au făcut iar mutări. De data asta, ni s-au părut motivate, deoarece, în urma plecării sârbilor, într-unele celule rămăseseră paturi libere, iar altele continuau să fie aglomerate. Am ajuns acum pe partea opusă a coridorului, aproape vis-a-vis de celula din care plecasem. Aveam deci fereastra orientată spre nord-est.

Vedeam regiunea de dealuri domoale spre răsărit iar spre nord, când era senin, lanţul munţilor. Am redescoperit, pe versantul înverzit al unui deal, acoperişul conacului Brătienilor de la Florica, care îmi fusese arătat la prima

mea şedere în Piteşti în 1952, şi am revăzut trenul care circula pe linia de cale ferată de pe valea râului Doamnei. N-am apucat însă să mă familiarizez cu toate cotloanele peisajului, fiindcă am fost din nou mutat, după o săptămână. De data asta, n-am mai înţeles ce l-a determinat pe locotenentul-major Lupu să procedeze, la un interval aşa de scurt, la o nouă mutare. În următoarele două luni, aveam să mă obiş-nuiesc cu frecvenţa acestor schimbări de domiciliu, care păreau să fie îndeletnicirea de predilecţie a ofiţerului politic. Nu trecea bine săptă-mână şi mă trezeam într-o altă celulă, fie la parter, fie la etaj, când cu ve-derea spre oraş, când spre râul Doamnei. Era de neînţeles ce se urmărea cu aceste pritoceli. În orice caz, sunt sigur că scopul atins nu coincidea cu cel ce şi-l propusese ofiţerul politic, căci pentru noi mutările au echivalat cu un fel de vizitare a închisorii, descoperindu-ne toate colţu-rile celor trei secţii ocupate de „politici”: de la subsol, parter şi primul etaj. Eram acum perfect orientaţi în privinţa poziţiei tuturor celulelor, care, cu toate că identice (în afară de cele câteva camere mari de la subsol şi parter), prezentau posibilităţi diferite de comunicare, atât între ele, cât şi cu „dreptul comun”, cu care, în decursul anilor, am reuşit să stabilim deseori contacte de mai lungă sau mai scurtă durată, după împrejurări. Celulele, cu vederea fie spre oraş, fie spre râul Doamnei, dar plasate nu prea departe de unghiul ce-l forma „coada T-ului” cu aripa transversală a clădirii (bara T-ului), aveau avantajul de a putea intra în legătură chiar verbală cu locatarii de „drept comun” ai acelei aripi. Desigur că impedimentul major la angajarea convorbirilor era teama deţinuţilor de drept comun de a sta de vorbă cu noi. Uneori, ten-tativele noastre de a lua contact cu ei n-au avut nici un succes. Alteori, am reuşit să le înfrângem spaima ce le-o insuflate administraţia, amenin ţându-i cu trimiterea în judecată pentru complicitate cu noi, ceea ce ar fi însemnat un delict politic, cu o nouă condamnare şi cu o trecere a lor din categoria de drept comun, cu toate privilegiile ei, în cea

de „contrarevoluţionari”, cum erau denumiţi oficial deţinuţii politici. N-au lipsit însă nici cazurile când iniţiativa luării legăturii cu noi a pornit chiar de la unii deţinuţi de drept comun.

Încă din primele luni ale concentrării „înaltei trădări” la Piteşti, preocu-parea noastră de a străpunge zidul de izolare pe care administraţia îl ridicase în jurul nostru a avut aspectul unei necesităţi stringente, aproape la fel de importantă ca şi hrana, aerul şi căldura, în lupta de supravieţuire. Nu e de mirare, deci, că dorinţa generală de a ne informa ne-a stimulat să căutăm cele mai ingenioase căi pentru a obţine veşti de afară. Aproape toţi participam la această campanie de culegere de infor-maţii, punându-ne în joc toată iscusinţa şi aptitudinile cu care eram dotaţi, pentru a găsi defectele din sistemul de izolare şi a le folosi în acest scop. Spiritul inventiv al unora, combinat cu extraordinara aplica-ţie a altora de a pune în practică metodele descoperite au creat în Piteşti o reţea de legături extrem de eficace, supusă unei permanente perfecţio-nări. Febra informaţiilor, de care toţi eram contaminaţi, a devenit pentru unii o adevărată obsesie. Nu mă pot împiedica să nu văd asemănarea dintre această obsesie a informaţiilor şi obsesia foamei, amândouă mani-festându-se la oamenii mai slabi de înger, provocate de două lipsuri la fel de grave: hrana şi ştirile.

Cel de-al doilea efect al frecventelor mutări, cu siguranţă tot atât de pu-ţin dorit de biroul politic, a fost realizarea unei mai grabnice omoge-nizări a deţinuţilor din penitenciar. Cu ocazia fiecărei mutări, compo-nenţa celulelor se schimba. Întâlneam astfel, de fiecare dată, noi cama-razi de celulă. Am început prin a face cunoştinţă unii cu alţii. Convieţu-irea apropiată şi timpul au făcut restul: au dus la acea adevărată şi profundă cunoaştere reciprocă, la care numai în condiţiile de închisoare se poate ajunge. Supus acuităţii privirilor şi spiritului de observaţie supradezvoltat al deţinuţilor, nimeni nu-şi putea ascunde

caracterul sau sinceritatea sentimentelor, mai ales când intervenea şi factorul timp. Timpul, acest principal duşman al deţinutului, care în acţiunea lui coro-zivă ne măcina cu o implacabilă perseverenţă sănătatea şi ne tocea zi de zi nervii, ne devenea în acest caz un aliat preţios, lucrând o dată şi în favoarea noastră. Nici o ipocrizie nu-i putea rezista! Cele mai perfecte măşti, menite să ne inducă în eroare, sfârşeau prin a se fisura şi a cădea, lăsând să apară adevăratele trăsături de caracter pe care le ascundeau. Din păcate, tot acţiunii de uzură a timpului îi datorez şi lacunele care îmi afectează acum memoria, obligându-mă să renunţ pentru o vreme, în povestirea mea, la urmărirea unei stricte cronologii.

Îmi este imposibil să mai restabilesc din memorie ordinea de succesiune a nenumăratelor celule prin care m-am perindat în cei cinci ani de de-tenţie în Piteşti sau să reconstitui lista nominală a deţinuţilor întâlniţi în fiecare din aceste celule în parte. Voi relata aşadar despre această pe-rioadă, prezentând mai întâi un tabel nominal şi în ordine alfabetică al tuturor deţinuţilor de care îmi amintesc. În limita celor ce mi-au rămas întipărite în minte, le voi schiţa portretul în lumina aspectului fizic şi moral sub care ni s-au înfăţişat atunci. Voi încerca să fiu cât mai obiec-tiv, neavând pretenţia de a mă erija în moralist sau judecător. Iar dacă în unele aprecieri voi părea a da dovadă de intransigenţă, în timp ce în altele, dimpotrivă, de înţelegere şi conciliere, nu voi face decât să reflect atitudinea şi părerile mele de atunci, care, în general, coincideau cu opi-nia majorităţii camarazilor mei din Piteşti din acea vreme. Odată cu această trecere în revistă a deţinuţilor din Piteşti, mă voi opri la fiecare nume, legat de vreun fapt mai deosebit sau care îmi va sugera vreun episod din viaţa noastră de toate zilele din închisoare, pentru a-l povesti. Alte evenimente mai importante sau întâmplări ieşite din comun le voi relata separat şi mai pe larg, după prezentarea listei deţinuţilor, aceasta putând fi astfel consultată, ori de câte ori va fi

nevoie, pentru a identifica şi recunoaşte personajele implicate în acţiunile descrise.

Din efectivul de 350-400 de deţinuţi, condamnaţi pentru „crime de înaltă trădare”, care au populat închisoarea din Piteşti, începând din iarna 1954- 1955 şi până în luna aprilie 1960, dată la care am părăsit-o, am reuşit să reconstitui numai o listă parţială cuprinzând aproximativ 270 de nume.

Iată-le:

1) Colonelul Cristea Atanasiu. Fratele actorului Nicki Atanasiu. Fost comandant al pompierilor în timpul războiului. Era membru al lojei masonice din Bucureşti.

2) Anghel Constantin. Radiotelegrafist cu brevet internaţional din marina comercială. În timpul unei escale la Londra, fusese debarcat şi internat pentru o operaţie urgentă. (Nu-mi amintesc exact dacă din cau-za unei crize de ficat sau de rinichi). În spital, cere să stea de vorbă cu cineva din serviciile de informaţii britanice. Odată contactul stabilit, îşi oferă serviciile. Câţiva ani mai târziu, este descoperit şi arestat. Avea să fie condamnat într-un proces de spionaj, în care, spre uimirea lui, şeful lotului era chiar fostul lui comandant de vas, căpitanul Drăguşin, de care se ferise totdeauna, neavând încredere în el. Drăguşin lucra de mul-tă vreme pentru serviciile engleze. Înverşunat duşman al comuniştilor şi fire independentă, Anghel a avut mult de suferit în prima parte a detenţiei, refuzând să se supună măsurilor înjositoare şi de timorare, aplicate arestaţilor în subsolul Ministerului de Interne, spre a le frânge rezistenţa şi a-i condiţiona pentru anchetă. Am întâlnit mai mulţi deţi-nuţi, foşti contemporani cu Anghel în celularul Ministerului de Interne, care îşi aminteau de scandalurile ce le provocase, nerespectând normele stricte ale regulamentului casei, fie smulgându-şi ochelarii negri de la ochi când era dus la anchetă, fie refuzând să vorbească pe şoptite, fie culcându-se în timpul zilei în pat. Apostrofat de gardian, Anghel se încă-păţâna pe poziţie. La

insulte răspundea cu insulte, iar la forţă se opunea cu forţa, de care, de altfel, nu ducea lipsă, mai ales în primele luni de închisoare, când încă nu slăbise. Nu era înalt, dar era bine legat şi mus-culos. Totuşi, era de la sine înţeles că toate conflictele trebuiau să se termine cu înfrângerea deţinutului. Gardianul dădea alarma şi primea ajutoare. Cu toţii năvăleau apoi la Anghel în celulă, de unde se auzeau pe tot celularul zgomote înăbuşite de luptă şi lovituri înfundate. În cele din urmă, gâfâind, cu uniformele ponosite şi nasturii smulşi, gardienii îl transportau pe Anghel, bătut, plin de sânge, cu cătuşe la mâini şi la picioare, într-o celulă, zisă „neagră”, fiind, total întunecoasă. Aici, îl aruncau pe jos, pe cimentul în prealabil udat şi nu se mai ocupau de el câteva zile. La expirarea pedepsei, era readus în celula lui, dar numai pentru scurtă vreme, căci Anghel, mereu recalcitrant şi refractar la inter-dicţiile absurde prevăzute de „regulament”, se revolta din nou şi scena se repeta. Prin demonstraţia de forţă, făcută cu ocazia unuia din aceste conflicte, Anghel şi-a făcut un nume în folclorul penitenciar, povestea răspândindu-se în toate închisorile. Şicanat de gardian care, după bunul obicei al casei, nu voia să-l ducă la toaletă, Anghel l-a ameninţat că, dacă nu-i deschide uşa, o va sparge. La râsul batjocoritor al gardianului, care ştia cât de solide erau uşile de fier ale celulelor, Anghel s-a enervat. Vârându-şi degetele în spaţiul dintre planşeul de beton al celulei şi marginea de jos a uşii şi opintindu-se, s-a apucat să tragă din răsputeri de rama uşii. Trosnind la fiecare smucitură, tăblia din metal şi fierul cornier de care era sudată au început încet-încet să cedeze sub presiunea exercitată. Speriat, gardianul a dat alarma. Până să-i vină ajutoarele, forţa şi încăpăţânarea lui Anghel îi veniseră uşii de hac. Pe o linie, por-nind dintr-o parte, de la jumătatea uşii, din dreptul zăvorului, şi mergând în diagonală până în partea opusă, în colţul de jos, lângă ultima balama, Anghel îndoise uşa ca pe o foaie de hârtie, lăsând uşor loc pentru un om să iasă pe coridor. De data asta, represaliile au fost

mai crunte ca de obicei. Zdrobit în bătăi, călcat în picioare, plin de sânge şi în nesimţire a fost aruncat pe cimentul ud din „neagra” pentru mai multe zile decât altădată. A răzbit cu tinereţea şi cu sănătatea lui robustă şi în câteva zile a fost iar pe picioare.

— Mi-au muiat ei oasele atunci – avea obiceiul să spună când îşi amin-tea de bătaia primită – dar nu-mi pare rău, că şi eu mi-am făcut dam-blaua cu usa lor de fier!

În celulă la Piteşti, Anghel s-a dovedit a fi un camarad excepţional. Bun şi generos, nu ţi-l puteai închipui violent şi agresiv. Dacă îi vorbeai însă de comunişti sau te uitai la mâinile lui enorme ca nişte lopeţi, aveai toate motivele să cazi pe gânduri.

Un singur lucru i s-a reproşat lui Anghel la Piteşti. Şi asta numai la început, când a fost adus din Jilava. De câte ori se comunicau mesaje prin ţevile de calorifer sau prin perete, nu numai că refuza să participe la transmisiuni dar îşi băga şi degetele în urechi. Fiind un profesionist autentic, nu suporta să audă semnalele alfabetului Morse, aşa cum era practicat în închisoare. În radiotelegrafie, punctul era redat printr-un sunet scurt şi mai ascuţit (ti!) iar linia, printr-unul lung şi mai grav ftaaa!). Această diferenţiere de sunet lung şi scurt şi de ton, neputând fi realizată pe ţevile caloriferului, alfabetul Morse fusese adaptat la condi-ţiile de închisoare. Modificarea consta în exprimarea punctului printr-o lovitură, iar a liniei, prin două lovituri succesive, bătute rapid, cu un interval cât mai scurt între ele. Anghel nu asculta Morsele bătut în acest fel, fiindcă îl enerva şi nu voia să-şi strice urechea. Aşa cum un om cu ureche muzicală nu suportă notele false, Anghel a refuzat categoric să se încadreze în reţeaua noastră de comunicaţii, până în ziua în care, după o mutare, a nimerit într-o celulă cu oameni foarte în vârstă, care nu pu-teau sau nu ştiau să bată Morse. Atunci s-a decis să intervină, pentru a nu lăsa linia de comunicaţie întreruptă. S-a obişnuit foarte repede cu sistemul nostru de Morse şi, bineînţeles, a devenit,

alături de Paulică Bandu şi alţi câţiva, unul din cei mai buni telegrafişti ai închisorii. Pen-tru o mai bună înţelegere a mentalităţii care domnea printre deţinuţii din Piteşti, trebuie să amintesc aici că menţinerea legăturii între celule devenise un fel de lege. Recepţionarea şi transmiterea mai departe a ori-cărei informaţii primite era mai mult decât o obligaţie, era privită ca o datorie de onoare. Sustrăgându-te de la ea, ai fi fost considerat laş şi lip-sit de spirit de solidaritate. Faptă mai dispreţuită nu era decât „turnă-toria".

Mi-amintesc de ruşinea păţită de deţinuţii dintr-o celulă, care de teamă de a fi surprinşi şi pedepsiţi, nu ţinuseră legătura cu camerele vecine, re-fuzând orice contact. Luni de zile, după aceea, când, în urma mutărilor, componenţa celulelor se schimbase, lor tot li se mai amintea că fuseseră în „celula mută". De atunci, n-a mai existat altă „celulă mută". Din 1960, când am părăsit Piteştiul, nu l-am mai întâlnit pe Anghel, nici în închisoare, nici după eliberare şi nici n-am mai auzit de el. Cu toate că mi-am amintit deseori de el, nu mă mai aşteptam să-mi mai pomenească cineva de Anghel, mai ales după ce am ajuns în Germania.

Într-o zi, am primit însă o scrisoare de la un tânăr radiotelegrafist de pe un vas de pescuit românesc. La o escală într-un port din Gran Canaria, părăsise vasul, ceruse protecţia autorităţilor spaniole şi emigrase apoi în Canada. Îmi scria că mă cunoştea din povestirile lui tată-su, care trăia în Constanţa şi din partea căruia îmi transmitea salutări. Semna, fiul lui Anghel.

3) Andriţa. (Cred că Ion.) Originar de prin sudul Olteniei. Fusese şle-par pe Dunăre. În timpul unei escale la Viena, s-a îmbătat împreună cu un camarad într-o cârciumă şi li s-au furat portofelele cu banii şi actele. La întoarcere în ţară, au fost arestaţi şi bătuţi în timpul cercetărilor, fiindcă nu voiau să recunoască ceea ce nu făcuseră – că îşi vânduseră paşapoartele „agenţilor serviciilor de informaţii imperialiste", cum erau bănuiţi de anchetator. Au fost totuşi

condamnaţi la câte zece ani muncă silnică, pentru „înaltă trădare”.

4) Amira Caranfil. Era neam de găgăuţ din Cadrilater. El spunea că e de origine „oguzo-cumană”, ca să evite cuvântul „găgăuţ”, de alcărui sens peiorativ se simţea jignit. Născut la Cavarna, unde tatăl lui avea o cher-hana, copilărise şi crescuse în mijlocul diferitelor naţionalităţi care populau localitatea, învăţase turceşte, greceşte şi se descurca şi în bul-găreşte. Urmase liceul la Bazargic şi apoi, ajutat de o bursă oferită de statul turc, urmase cursurile şi-şi luase licenţa la Facultatea de Drept din Bucureşti.

Amira mi-a explicat că în acea vreme Turcia acorda anual câteva burse de studii celor mai promiţătoare elemente din rândul populaţiilor minori-tare, stabilite de-a lungul coastei Mării Negre. Iniţiativa pornise de la Kemal Ataturk, care nutrea visul refacerii unui mare imperiu otoman în jurul bazinului Mării Negre. Cum nu se putea prevala de o continuitate a elementului etnic turcesc de-a lungul litoralului, îşi sprijinea teoria şi pe criteriul religios al comunităţii mahomedane, care cuprindea pe tăta-rii din Crimeea şi Dobrogea. Pentru a umple golul din spaţiul unde nu putea fi susţinut nici aspectul etnic, nici cel religios, încerca să-şi apropie populaţia găgăuţă, presărată în regiunile din nordul Dobrogei şi sudul Basarabiei, invocând îndepărtata lor origine comună din ţinuturile turanice, fără a ţine seama, în acest caz, de faptul că marea lor majori-tate erau creştini. Urmărind să-şi creeze adepţi, care să militeze în rân-durile găgăuţilor pentru cauza panturanică, câteva burse ale statului turc erau distribuite unor tineri mai studioşi, aparţinând acestei minorităţi. Amira fusese unul din beneficiari. La vârsta entuziasmelor tinereşti, fusese atras de ideea panturanismului. Maturitatea avea să-i domolească avântul, dezvăluindu-i utopia idealului pe care îl îmbrăţişase. Conti-nuase însă să nutrească sentimente filoturceşti. După război, fusese angajat funcţionar la Ambasada Turciei din Bucureşti. La sfârşitul anilor 50,

regimul de la Bucureşti a dezlănţuit o campanie de compromitere a ambasadelor ţărilor „capitaliste”, cu scopul de a le tăia contactele cu populaţia locală.

Securitatea a montat în acele vremuri o serie de procese de spionaj, in-tentate persoanelor ce frecventau reprezentanţele diplomatice străine sau întreţineau relaţii personale cu membrii ambasadelor occidentale. Procesele s-au soldat cu condamnarea inculpaţilor de cetăţenie română, pentru „crime de înaltă trădare”, cu rechemarea diplomaţilor implicaţi în afacerile respective, zise de spionaj, şi mai ales cu izolarea diplomaţilor străini acreditaţi la Bucureşti, pe care lumea înspăimântată se ferea să-i mai frecventeze. Rând pe rând, s-au succedat procesele răsunătoare ale Nunţiaturii Vaticanului, Bibliotecii engleze, Bibliotecii americane, legaţiei franceze, italiene şi turceşti. Acestuia din urmă i-a căzut victimă Amira Caranfil, condamnat la 20 de ani muncă silnică. În închisoare, compania lui era plăcută. În ciuda înfăţişării lui aprige şi a ochilor cu privire cruntă, era un om paşnic şi binevoitor în relaţiile cu camarazii de celulă. Figura lui cu pronunţate trăsături orientale, cu ochii negri, mig-dalaţi, cu nasul puternic şi acvilin şi tenul măsliniu, căpătase un aspect şi mai fioros din cauza mustăţii mari şi negre ce şi-o lăsase că crească în închisoare. Poate că porecla ce i se dăduse îl descria mai bine decât am încercat eu s-o fac: i se spunea Baiazid! În decursul anilor, Amira a fost de mai multe ori rebotezat. O vreme a fost supranumit „Cramfu”, aşa cum îi pocea plutonierul Drăghici numele când încerca să i-l pronunţe. Altădată, ne-am lăsat inspiraţi tot de un gardian.

Era pe vremea când, printr-o dispoziţie a Ministerului de Interne, gardi-enii au fost obligaţi să-şi completeze studiile, la nivelul corespunzător gradului pe care îl aveau. Pentru noi, această măsură ne-a adus o perioa-dă de relaxare a vigilenţei, pentru că toţi gardienii încercau să înveţe în timpul orelor de serviciu, neglijându-şi rolul de cerberi. În plus, ne mai procurau şi motiv de distracţie, auzindu-i prin

uşă cum se chinuiau să-şi citească, cu glas tare, lecţiile din manualele de şcoală elementară, al că-ror vocabular le provoca greutăţi neînchipuite de pronunţie. Ajunsese-răm să aşteptăm cu nerăbdare, mai ales, ziua în care era de serviciu un plutonier ţigan. Era înalt şi slab, umbla ţanţoş, păşind apăsat pe călcâie şi, când vorbea, lăsa să i se vadă doi incisivi, unul îmbrăcat în aur şi al-tul în „viplă". Cum nu i-am putut niciodată afla numele, îl botezasem Parpanghel. Parpanghel îşi învăţa şi el „lecţiile" pe coridor, dar, spre deosebire de tovarăşii lui, voia să şi folosească ceea ce învăţa şi să se fă-lească, în legea lui, cu cunoştinţele însuşite. Publicul lui preferat şi-l găsise în celula noastră. Nu numai fiindcă era cea mai apropiată de biroul lui de pe coridor, unde îşi „ridica nivelul cultural", dar mai ales fiindcă îl lăsasem să ne surprindă privirile admirative ori de câte ori, la împărţirea mesei sau când ne scotea la W. C., ne vorbea „pe radical". Încurajat de efectul pe care i se păruse că îl produce, îşi luase obiceiul să ne deschidă uşa celulei şi, din prag, să stea de vorbă cu noi, făcând uz de noile lui cunoştinţe. Iar noi, de fiecare dată, ne jucam rolul, inocent, de neştiutori, în admiraţie faţă de omul cu carte mai multă. Parpanghel pleca întotdeauna satisfăcut şi tot mai fudul şi plin de el. Într-o zi, deschizând uşa celulei, ne-a întrebat pe un ton sfidător:

— Bă! Voi ştiţi ce-i aia un antripoid?! (îl auzisem cu puţin înainte cum silabisea, citind tocmai despre teoria mult iubită de regim, a originii omului).

— Nu ştim, domnule plutonier, s-a găsit să răspundă, cu un aer umilit, Titi Coşereanu, care se afla şi el în celulă cu noi.

— Păi să vă spun eu… Şi Parpanghel ne-a explicat ce înţelesese el.

Dar noi, l-am ascultat plini de uimire, faţă de asemenea lucruri nemai-auzite! Am omis să menţionez că acest episod se petrecea într-o zi de vară, când, din cauza căldurii sufocante din celulă, toţi ne dezbrăcase-răm şi eram numai în chiloţi. Tocmai această ţinută vestimentară suma-ră,

asociată cu proaspăta noastră informare despre teoria lui Darwin, în expunerea cu totul inedită a lui Parpanghel, a dus în mod inevitabil la noua poreclă a lui Amira. Când, după plecarea lui Parpanghel, ne-am întors cu spatele la uşă ca să putem râde în voie, fără a fi surprinşi prin vizetă, şi am dat cu ochii de Amira, am exclamat aproape toţi, într-un glas: „Antripoidul!” Cum să nu ne fi venit aceeaşi idee, când Amira era, într-adevăr, păros ca o maimuţă!

Una din ocupaţiile lui Amira în Piteşti erau lecţiile de limba turcă şi greacă, pe care le preda celor interesaţi, fie direct celor din celulă cu el, fie prin corespondenţă celor din alte celule. În acest din urmă caz, îşi scria lecţiile pe plăcuţe de săpun, care circulau apoi prin toată puşcăria, urmând un traseu bine stabilit dinainte şi presărat cu căsuţe poştale ascunse în locurile prin care se perindau toate celulele. (La toaletă, pe drumul ce-l urmam pe rând spre plimbare, în casa scării şi chiar în cur-te). Erau folosite cele mai mici fisuri sau găuri în ziduri, spaţiile dintre perete şi tocul uşilor sau ferestrelor etc.

Şi acest sistem, ca şi al comunicaţiilor Morse s-a dezvoltat şi perfecţio-nat permanent de-a lungul anilor, ajungând să fie utilizat pe scară largă, pentru tot felul de cursuri de limbi străine, matematică, istorie, filosofie. Tot pe această cale erau transmise şi poeziile clasicilor români şi străini, ca şi operele în versuri sau proză ale unor camarazi de-ai noştri din Pi-teşti. Era uimitor ce cantitate de versuri aveam la dispoziţie, datorită memoriei prodigioase a câtorva camarazi, pe care îi puteam oricând con-sulta, ca pe o adevărată arhivă. La un moment dat, pe lângă corespon-denţa curentă, cu lecţiile zilnice de limbi străine sau alte cursuri, circu-lau pe reţeaua poştală câte două-trei romane foileton concomitent. O primă facilitate de distribuire a poştei ne-o oferea chiar clădirea închiso-rii, permiţând înmânarea direct pe fereastră a plăcuţelor de săpun. Operaţia nu se putea face însă decât între două celule care aveau feres-trele aşezate alături. Ferestrele celularului din

Piteşti erau două câte două alăturate, în aşa fel încât locatarii respectivelor celule, scoţându-şi braţele printre gratii, îşi puteau da mâna. Între o pereche de astfel de celule cu ferestrele apropiate şi următoarea pereche era o distanţă mult prea mare, pentru a mai putea face schimbul de corespondenţă de-a lungul întregului şir de celule de pe secţie. Se recurgea aşadar la căsuţa poştală din W. C., pe unde se perindau toate celulele în timpul progra-mului. Cât pliveşte circulaţia poştei între etaje, aceasta se făcea cu ajuto-rul „ancorei”: o sfoară la capătul căreia era legat un săculeţ, conţinând plăcuţele de săpun. Depănând sfoara pe fereastră spre etajele inferioare, săculeţul transporta corespondenţa de sus în jos şi invers, asigurând distribuirea poştei pe toate secţiile, din subsol şi până la al doilea etaj al închisorii. Ancora era întrebuinţată mai mult noaptea. Cu toate că faţada puşcăriei era luminată de reflectoare, lansam ancora, dar numai după ce ne asiguram că santinela din prepeleac se uita în altă direcţie. Uneori, făceam operaţia şi în timpul zilei. Riscul de a fi surprinşi era însă mai mare, din cauza numeroşilor gardieni care circulau tot timpul prin curtea închisorii şi ne puteau oricând vedea.

Revenind, după această digresiune, la Amira, aş mai avea de adăugat că în anii petrecuţi la Piteşti am stat în mai multe rânduri împreună, în aceeaşi celulă. De fiecare dată a început să-mi predea lecţii de limba greacă, dar n-am reuşit niciodată să-mi însuşesc mai mult decât primele noţiuni de gramatică, din cauza mutărilor care ne despărţeau înainte de a face un progres mai substanţial. După eliberarea noastră în 1964, am auzit că ar fi izbutit să plece din ţară. Zece ani mai târziu, pe când mă a-flam în Germania, ne-am dat din nou de urmă, ne-am scris şi ne-am şi revăzut, cu ocazia unei scurte vizite, de câteva ore, pe care a făcut-o la München. Era stabilit împreună cu soţia lui, în Grecia, la Tricala. Primise cetăţenia greacă şi ducea o viaţă tihnită, în atmosfera paşnică şi cu iz oriental a unui oraş de provincie din Tesalia.

5) Aramis Vanghele. Făcea parte dintr-un lot de greci din Constanţa, arestaţi prin 1957 sau 1958. Veniţi mai târziu printre noi, nu i-am cunos-cut prea bine. Îmi amintesc numai că Aramis era cam pirpiriu de statu-ră, cu fizicul şi trăsăturile delicate şi veşnic bine dispus.

6) Arţăreanu… Nu l-am cunoscut personal. Am fost numai vecini de celulă, de câteva ori. Era unul din masonii din Piteşti, cu grad mare. La un moment dat s-a îmbolnăvit grav şi a fost transferat la spitalul închi-sorii din Văcăreşti, de unde nu s-a mai întors. Am aflat mai târziu că ar fi murit acolo.

7) Agarici Gheorghe (Georgel). A fost directorul serviciului comercial la Uzinele Titan-Călan-Nădrag, fiind apreciat pentru calităţile lui, de Auşnit. Era foarte muncitor şi capabil în postul lui. În închisoare, plăcut în raporturile cu cei din jur, politicos şi amabil, a început prin a fi sim-patizat. Foarte repede însă, şi-a dat arama pe faţă. Linguşitor, egoist şi laş, şi-a pierdut încrederea căpătată, câştigându-şi în schimb reputaţia de lichea. O licheluţă simpatică, de care ne feream să-i împărtăşim vreo taină. Era o vorbă care circula în închisoare despre oameni ca el: „Dacă îi spui un secret, îl obligi să te toarne şi îl ai pe conştiinţă. Dacă nu-i spui nimic, rămâne om de caracter!”

8) Agarici Constantin (Costăchel). Frate cu George Agarici. În afară de părinţi şi nume, nu aveau altceva comun. Ca om liber, fusese considerat un ratat şi un pierde-vară. Avusese o singură pasiune, care devenise şi singura lui ocupaţie serioasă: Bridge-ul. Se pare că era unul din cei mai buni jucători din Bucureşti. Moldovean blajin şi domol, în ciuda tempe-ramentului lui apatic, participa la toate activităţile interzise în închi-soare, mereu solidar şi bun camarad. La Piteşti, era unul din cei mai apreciaţi profesori de engleză. Pentru lecţiile scrise pe plăcuţe de săpun, găsite asupra lui la percheziţii şi pentru rapoartele făcute de gardieni când îl surprinseseră bătând „Morse” în calorifer, Costăchel fusese de nenumărate ori pedepsit. De

câte ori se întorcea însă din beci, rebegit de frig şi flămând, îşi relua cu acelaşi calm şi conştiinciozitate activitatea întreruptă.

Mi-amintesc de o poveste de a lui din timpul războiului. Era cunoscută şi de alţii, care fuseseră pe front în aceeaşi zonă a operaţiilor, în care se petrecuse faptul. Costăchel era ofiţer de aviaţie, pilot la o escadrilă de bombardiere, care îşi avea baza la un aeroport, nu departe de linia fron-tului. Într-o bună zi li s-a anunţat vizita neaşteptată a Mareşalului. La scurt timp după sosirea lui Antonescu, Costăchel a fost chemat la comandant, care, foarte agitat, i-a comunicat că îl va însărcina cu o mi-siune de mare încredere. Îl va lua pe Mareşal la bordul avionului lui şi va face cu el un zbor de recunoaştere, de-a lungul liniilor româneşti. Cu toate că în sectorul respectiv domnea calmul, frontul fiind de mai multă vreme stabilizat, comandantul socotise totuşi că şeful statului se expu-nea unor riscuri imprevizibile. Antonescu rămăsese însă neînduplecat în hotărârea lui, aşa că se luaseră măsurile pentru executarea planului. Agarici a primit instrucţiunile de zbor. Să zboare de-a lungul liniei fron-tului, survolând poziţiile trupelor româneşti, aşa cum proceda zilnic, pentru a da impresia inamicului că era vorba de o misiune de rutină. Două aparate de vânătoare vor urmări, totuşi, pentru orice eventualitate, avionul Mareşalului, zburând însă la o altitudine mult mai mare, pentru a nu părea că îl escortează şi a nu atrage astfel atenţia ruşilor asupra lui. Agarici ne-a povestit că decolase cu inima strânsă, intimidat pe de-o parte de ilustrul său pasager şi, pe de altă parte, copleşit de responsabili-tatea misiunii cu care fusese însărcinat, încredinţându-i-se viaţa şefului statului. În timpul zborului se mai liniştise. Se obişnuise încet-încet cu figura severă a lui Antonescu şi emoţia îl părăsise. Mareşalul, cu o hartă desfăşurată pe genunchi, urmărea obiectivele pe care le survolau, cerân-du-i din când în când explicaţii şi dându-i uneori indicaţii de schimbare a direcţiei de zbor, către

unele puncte care îl interesau în mod deosebit. Absorbit în dialogul cu Mareşalul, concentrându-se să răspundă corect la întrebări şi atent să schimbe cursul de zbor, când acesta îi semnala cu mâna câte un punct spre care voia să se îndrepte, Costăchel nu şi-a dat seama de eroarea de navigaţie pe care a făcut-o la un moment dat. Cum la plecare vizibilitatea nu fusese din cele mai bune, cele două aparate de vânătoare din escortă profitaseră de împrejurare şi se menţinuseră deasupra plafonului de nori, nearătându-se decât scurt de câteva ori. Când, după un timp, cerul a început să se limpezească şi Costăchel a căutat să le repereze şi nu le-a putut zări, dispariţia lor i s-a părut suspectă. N-a trecut mult însă şi, spre groaza lui, misterul s-a lămurit. Sub avionul lui, au început să apară acei mici norişori albi pe care aviatorii îi cunoşteau atât de bine: exploziile proiectilelor antiaeriene. Abia atunci a realizat că se abătuse prea mult de la curs şi că pătrunsese de o bucată de vreme în spaţiul aerian din spatele liniilor inamice.

Ruşii deschiseseră focul, dar din fericire nu dispuneau în acel sector de baterii cu tragere lungă, aşa că avionul se afla în afara bătăii tunurilor lor. Fără să-i dea vreo explicaţie Mareşalului, care nu remarcase nimic, Agarici a luat înălţime mai mare şi şi-a corectat cursul, revenind deasupra liniilor româneşti. La întoarcere din misiune, imediat după ce Mare-şalul se suise în maşina care îl aşteptase şi părăsise aeroportul, Agarici primise ordinul să se prezinte la raportul comandantului. Agarici pre-tindea că scăpase de Curtea Marţială numai datorită cumsecădeniei comandantului şi binecunoscutului spirit de solidaritate din rândurile aviatorilor. Comandantul îi spusese că trecuse prin cele mai grele momente din viaţa lui, când piloţii celor două aparate de vânătoare din escortă se întorseseră şi-i raportaseră că Agarici trecuse cu avionul la inamic. Se pregătise sufleteşte să-şi tragă un glonţ în cap.

9) Angelescu… Om tăcut, cu trecut misterios. Făcuse parte din cadrele vechii Siguranţe a statului şi se spunea că fusese omul lui Moruzov.

10) Ion Bogdan. (I se spunea Johnny.) Era fiu de muncitor comunist din ilegalitate. Arătându-se băiat isteţ şi bun la carte, tată-su îl îndrumase spre cariera militară. Înarmat cu aceste calităţi şi cu „originea lui sănătoasă”, a fost primit la şcoala de ofiţeri a noii „armate a poporului”, pe care a absolvit-o cu brio. Arestarea îl surprinsese cu gradul de locotenent, la regimentul de tancuri din Piteşti. „Am fost doar mutat de la o unitate M. F. A la una M. A. I.” – spunea el. În acea perioadă şi unităţile militare ale Ministerului Forţelor Armate, în garnizoană la Piteşti şi în împrejurimi, participau la acţiunile trupelor M. A. I., împotriva „partizanilor” din munţi.

În toată zona păduroasă la nord de Câmpulung şi Curtea de Argeş şi până în masivul Făgăraşului, partizanii îşi semnalau mereu prezenţa cu atacurile lor îndrăzneţe împotriva posturilor de miliţie şi autorităţilor comuniste ale comunelor din regiune. Numele colonelului Arsenescu şi al fraţilor Arnăuţoiu, care operau în acele ţinuturi, erau în gura tuturor, creându-se în jurul lor o întreagă legendă. După loviturile pe care le dădeau, partizanii reuşeau de fiecare dată să dispară la sosirea forţelor de intervenţie ale M. A. I., fiind sprijiniţi de populaţia din satele de munte, care le oferea hrană şi găzduire.

Văzând că, cu toată superioritatea numerică şi echipamentul de care dispunea, nu reuşea decât rareori să-i depisteze, şi atunci niciodată în grupuri mai mari, spre a putea anihila rezistenţa din munţi, Securitatea şi-a schimbat tactica. S-a dezlănţuit asupra populaţiei din satele de munte, procedând la percheziţii domiciliare, la anchete barbare la faţa locului şi la arestări masive, recurgând la informatori, încurajând prin şantaj şi tortură trădarea şi semănând suspiciunea şi teroarea în toată regiunea. Autorităţile urmăreau astfel să desolidarizeze populaţia de

partizani şi să le taie acestora din urma legăturile cu satele şi bazele de aprovizionare. Cu timpul, procedeul şi-a dovedit eficacitatea, grupurile de partizani pierzând contactul cu satele şi retrăgându-se tot mai departe în munţi. Expuşi iernilor grele, lipsurilor de tot felul şi hăituiţi în per-manenţă de trupele de Securitate, grupurile s-au destrămat, şi-au pierdut treptat spiritul combativ, oamenii răzleţindu-se şi nemaiavând în cele din urmă alt ţel decât să lupte pentru supravieţuire cu condiţiile vitrege din munţi, să se ascundă de iscoadele care împânzeau regiunea până la cele mai izolate stâne şi să scape de poterele Securităţii, care cutreierau în lung şi lat pădurile în căutarea lor. În câţiva ani, au căzut unul câte unul şi mişcarea de rezistenţă din munţi s-a stins.

Pe vremea aceea, însă, când Johnny Bogdan se găsea la unitatea lui din Piteşti, activitatea partizanilor era încă în toi. Veştile despre succesul loviturilor, pe care le dădeau prin surprindere şi în cele mai neaşteptate locuri, circulau din gură în gură, stârnind pe de o parte simpatia şi admiraţia pentru aceşti haiduci moderni, înarmaţi cu arme automate, iar pe de altă parte, o adevărată psihoză în rândurile oamenilor din aparatul de conducere al regiunii, de la securişti şi până la ultimul membru de partid, care nu se mai simţeau invulnerabili. Această atmosferă avea să exercite o puternică influenţă asupra tânărului locotenent Bogdan, deschizându-i ochii spre o direcţie în care nu fusese învăţat să privească şi sfârşind prin a-i schimba radical cursul vieţii. Deşi toate atuurile cu care pornise în viaţă erau tot atâtea premise care pledau pentru plasarea lui alături de punctul de vedere oficial, îl vom vedea orientându-se în direcţia opusă. În ciuda antecedentelor lui sociale şi politice, de copil sărac, din tată muncitor şi membru al partidului comunist din ilegalitate, ca şi a educaţiei primite acasă, în şcoală şi armată, Bogdan s-a simţit atras de cauza celor care nu acceptaseră noua orânduire şi luaseră dru-mul pădurii. Nu-mi mai amintesc

cum şi în ce împrejurări a intrat în contact cu partizanii şi nici cărui fapt i s-a datorat arestarea lui. Ţin însă foarte bine minte una din isprăvile lui, care avea să constituie şi princi-palul cap de acuzaţie la proces. Era în timpul verii la nişte exerciţii mili-tare, pe care le executa în regiunea deluroasă şi împădurită de la nord de Piteşti. La vremea prânzului, Bogdan a poposit cu trupa pe care o comanda într-un luminiş. Armele au fost dispuse în piramide şi ostaşii îşi scoseseră hrana rece din raniţe şi se apucaseră să mănânce. După masă, Johnny Bogdan a comandat adunarea într-o poiană alăturată, unde, sub coroana umbroasă a unui fag bătrân, i s-a părut locul cel mai potrivit pentru a ţine cursul de educaţie politică cu ostaşii. Copacul sub care i-a strâns pe soldaţi era la numai 20-30 de metri de locul unde luaseră masa şi unde îşi depuseseră armele, cele două poiene nefiind despărţite decât de o rarişte de copaci şi câteva tufe de rugi. La sfârşitul orei de educaţie politică, când a dat ordinul de echipare şi încolonare şi ostaşii au alergat să-l execute, s-a produs un adevărat moment de derută şi panică. Armele şi raniţele ostaşilor dispăruseră! S-a dat imediat alarma, au sosit trupe în ajutor, regiunea a fost înconjurată, pădurile au fost bătute în lung şi în lat de soldaţi şi Securitate, dar toate încercările de a da de făptaşi şi de armele furate au fost zadarnice. A fost cea mai spectaculoasă lovitură pusă la cale de Johnny Bogdan în colaborare cu partizanii din regiune. Dacă până la arestare, Bogdan s-a străduit să-şi joace cât mai bine rolul dublu ce şi-l asumase, fără a da de bănuit, odată încăput pe mâna Securităţii nu şi-a mai ascuns adevăratele sentimente. A plătit-o cu câteva luni de torturi în anchetă. A scăpat totuşi teafăr, neschilodit. Nu-i mai rămăseseră însă decât câţiva dinţi în gură! Depus în Jilava până la data procesului şi ştiind că nu se putea aştepta decât la pedeapsa capitală, Bogdan şi-a întrebuinţat timpul în vederea acestei ultime confruntări, pregătindu-şi nu apărarea lui, ci rechizitoriul pe care voia să-l facă celor ce-l vor judeca şi regimului în

numele căruia îl vor condamna. Şi într-adevăr, în ziua procesului, a reuşit dacă nu să spună chiar tot ce ar fi vrut, cel puţin să provoace haos în şedinţă şi să scoată dezbaterile din rutina obişnuită a proceselor politice din acea vreme. Nu a încercat nici un moment să nege sau să atenueze gravitatea faptelor ce i se imputau în actul de acuzare. A recunoscut tot! Dar nu s-a limitat la simpla recunoaştere, ci a ţinut de fiecare dată să-şi justifice actele, declarând că avea convingerea că acţiunile lui serviseră unei cauze drep-te. Regreta numai că nu putuse face mai mult împotriva regimului. Prima şedinţă a fost furtunoasă, preşedintele completului de judecată nereuşind decât cu greu să menţină liniştea şi să-l aducă la ordine pe acuzat, care nu respecta procedura şi vorbea fără să aştepte să i se dea cuvântul.

Cea de a doua şedinţă a procesului a fost marcată de o altă surpriză. Un fapt care nu se mai pomenise în vreun proces politic. Apărarea a cerut tribunalului să aprobe supunerea acuzatului la un consult medical şi deci o amânare a procesului până ce medicii îşi vor fi dat avizul cu privi-re la facultăţile mintale ale inculpatului. Tribunalul s-a arătat dispus să admită cererea apărării iar procurorul n-a ridicat nici o obiecţie. Singu-rul care a protestat a fost Johnny Bogdan. A refuzat să se supună unui examen medical, declarând totodată că ştie cărui fapt se datorează atât formularea cererii de către avocat, cât şi aprobarea ei de către curtea de judecată. Era rezultatul intervenţiei tatălui lui pe lângă unii membri sus-puşi în conducerea partidului şi statului, cu care era în bune relaţii din vremea ilegalităţii. După ce a dat această explicaţie tribunalului, s-a întors spre sală, unde, printre cei câţiva figuranţi trimişi de Securitate spre a, juca rolul de „public”, se afla şi tatăl lui (prezenţa lui în sală, da-torându-se tot relaţiilor pe care le avea în partid). Adresându-se tatălui său, Johnny Bogdan i-a mulţumit pentru bunele intenţii şi dragostea ce i-o arătase făcând tot posibilul ca să-l salveze, dar i-a cerut să-l

înţeleagă şi să-l ierte că nu acceptă ajutorul. L-a rugat apoi să nu fie trist şi să-l uite! După o asemenea pledoarie, tribunalul nu a mai luat act de cererea avocatului. La încheierea procesului, Johnny Bogdan s-a întors în celula lui din Jilava, unde după câteva zile i s-a adus la cunoştinţă sentinţa: condamnat la moarte!

Imediat după aceea, i s-au pus lanţuri la picioare şi a fost mutat în celebra celulă a condamnaţilor la moarte, unde oamenii aşteptau săptă-mâni, luni sau ani de zile, fie execuţia, fie graţierea. Aşteptau tresărind la fiecare pas de gardian sau deschidere de uşă, fiindcă oricare din cele două alternative putea surveni oricând, începând din momentul în care intraseră în celulă. Termenul limită de aşteptare nu era cunoscut decât de Securitate şi varia de la caz la caz, stabilit după criterii numai de ea ştiute. Au fost condamnaţi care au stat în această expectativă câte doi şi trei ani, până ce li s-a hătărât soarta, într-un fel sau altul. Cât timp a stat în această situaţie, Johnny Bogdan a asistat la plecarea mai multor camarazi din celulă, unii fiind duşi la execuţie iar alţii trimişi din nou în circuitul închisorilor, după ce li se anunţase graţierea. După mai bine de un an a fost şi el graţiat, comutându-i-se pedeapsa în muncă silnică pe viaţă. La Piteşti era simpatizat de toată lumea. Inteligent şi plin de râvnă, învăţa tot ce îi cădea la îndemână, de la matematică, filosofie, istorie şi geografie, când se nimerea să fie în celulă cu profesorii respectivi şi până la noţiuni de navigaţie, când împărţea celula cu vreun ofiţer de marină. Limba franceză, dar mai ales engleză le-a studiat zilnic în toţi anii cât a stat în Piteşti, ajungând să vorbească curent. Caracter integru şi curajos, a fost totdeauna părtaş la toate activităţile interzise şi acţiunile mai riscante ce s-au întreprins în închisoare. A acumulat şi el nenumărate săptămâni de izolare la carceră şi la beci în toţi acei ani.

Prin 1957 sau 1958, o serie de celule de la ultimul etaj al penitenciarului au fost folosite de administraţie drept camere de tranzit pentru deţinuţii cu alte condamnări decât

„înaltă trădare”. Proveneau din regiunea Piteşti, reprezentau recolta tribunalelor militare, care îi judecaseră în deplasare, pentru a descongestiona securităţile locale, supraaglomerate de un nou val de arestări şi erau depuşi în aceste celule până la trecerea primei „dube” (vagon-penitenciar), care urma să-i transporte la Jilava. Johnny Bogdan a reuşit să intre în legătură cu ei şi a avut surpriza să descopere într-una din celule de tranzit pe aproape toţi ofiţerii, foştii lui camarazi de la regimentul de tancuri din Piteşti. Nu lipsea nici colonelul, fostul lui comandant. Fuseseră condamnaţi pentru „discuţii duşmănoase!”

11) Comandorul Braşoveanu. Târa după el o reputaţie mai grea decât cele mai grele lanţuri pe care i le-ar fi putut atârna de picioare administraţia închisorii. După faimoasa evadare nereuşită de la Aiud (de care am mai vorbit şi din care nu scăpase cu viaţă decât Dido Greceanu), Braşoveanu acceptase să facă jocul ofiţerului politic. Umblase printre deţinuţii care lucrau în fabrica închisorii, încercând să le obţină semnă-turile pe un apel adresat administraţiei şi redactat în numele deţinuţilor din Aiud. Apelul cerea condamnarea la moarte a evadaţilor, care între timp fuseseră prinşi. De atunci, Braşoveanu trăia în închisoare ca un paria: nu i se vorbea, nu era primit în nici un cerc, nu era acceptat să participe la niciuna din activităţile cu care ne treceam timpul în celulă. Încercase de câteva ori să se facă util, oferindu-se să dea o mină de ajutor câte unuia mai slab sau mai bătrân la căratul tinetei sau hârdăului cu apă, dar fusese refuzat de fiecare dată. Se resemnase, şi de atunci stătea retras în colţul lui ca un câine bătut. N-a reuşit însă să inspire milă nimănui, fiind ostentativ ignorat de toată lumea.

Singurii lui parteneri de discuţie, când se întâmpla să nimerească în celuă cu ei, erau cei doi sau trei turnători notorii din închisoare, care se bucurau şi ei de acelaşi statut.

Înalt şi slab, cu ochii albaştri spălăciţi, cu bărbia teşită şi trăsăturile mo-latice, Braşoveanu avea o figură neplăcută şi antipatică.

12) Bari Suliman. Turc din Dobrogea. Condamnat în procesul Nunţia-turii.

13) Betea… Condamnat în lotul Lucreţiu Pătrăşcanu. Voi vorbi într-un capitol aparte despre cei judecaţi în procesul Pătrăşcanu, descriindu-i mai amănunţit, deoarece am stat mai multe luni cu ei în aceeaşi celulă.

14) Hari Brauner. Şi el, tot din lotul Pătrăşcanu.

15) Ion Birtaşu. De asemenea, condamnat în procesul Pătrăşcanu.

16) Boroş… Episcop romano-catolic. Am fost o vreme vecin de cameră cu el, pe secţia de la parter, unde nu erau celule mici, ci camere mai mari. Între camerele noastre se comunica zilnic fie prin alfabetul Morse, fie direct, vorbind în cana de apă, aplicată pe peretele despărţitor. Într-o dimineaţă când am bătut ca de obicei semnalul de apel în perete, inter-locutorul meu din camera vecină, căpitanul Gh. Ştefănescu, mi-a răspuns cu o lovitură de pumn în zid, ceea ce însemna „pericol” şi că nu se putea vorbi în acel moment. Am mai aşteptat o vreme, dar şi la al doilea apel am primit acelaşi răspuns. În tot cursul dimineţii, repetatele mele tentative de a intra în legătură cu Gogu Ştefănescu s-au lovit de acelaşi refuz.

Pentru situaţiile când, dintr-un motiv oarecare, nu se putea vorbi direct la perete, prevăzusem o posibilitate de comunicare printr-o căsuţă poştală din W. C. Câteva ore mai târziu, când am fost scoşi la „program”, am găsit în ascunzătoarea de la toaletă o scurtă misivă, scrisă de Gogu Ştefănescu pe o coajă de săpun:

— Boroş turnător!

Cu toate că pe lista locatarilor din camera vecină nu figura decât un singur Boroş, nu ne-am putut închipui că cel indicat de Gogu Ştefă-nescu ca turnător putea fi episcopul Boroş. Pe de altă parte, era posibil ca în camera lor să fi fost

adus un nou deţinut cu acelaşi nume, fără ca noi să fi prins de veste. După fiecare mutare, aveam obiceiul să zgâriem pe perete cu un ac, în câte un colţ mai întunecos al celulei, tabelul cu noua repartiţie pe celule a deţinuţilor din întreaga închisoare. Ţineam astfel la zi o evidenţă permanentă a efectivului din închisoare şi ştiam în orice moment unde se găsea încarcerat fiecare deţinut. Ori, pe acest tabel de circa 350 de oameni, nu mai exista nici un alt deţinut cu numele de Boroş. Curând însă, enigma produsă de mesajul lui Gogu Ştefănescu a fost lămurită. Câteva zile mai târziu, administraţia a procedat la o nouă mutare şi câţiva deţinuţi din camera vecină, care au ajuns în camera noastră, ne-au povestit cele întâmplate:

Într-o zi, pe când purtau o convorbire în Morse prin calorifer, cu etajul superior, gardianul se apropiase pe furiş de uşă şi se convinsese că cio-căniturile pe care le auzise pe coridor proveneau din camera lor. Odată localizată sursa, gardianul s-a uitat prin vizetă ca să-l identifice pe telegrafist. Vizibilitatea fiindu-i însă împiedicată de deţinuţii care stăteau înadins de vorbă în dreptul vizetei, pentru a-l acoperi pe cel ce vorbea la calorifer, gardianul a deschis brusc uşa, sperând să-l surprindă asupra faptului pe vorbitor. Morsistul însă, mai iute decât el, îşi încetase emisiunea când auzise zgomotul zăvorului de la uşă. Enervat de eşec, gardianul s-a adresat celor din cameră, cerându-le să spună numele celui care a bătut în calorifer. Răspunsul a fost un murmur general, prin care deţinuţii au respins acuzaţia că vreunul dintre ei ar fi vorbit la calorifer. Furios, plutonierul s-a încăpăţânat să-l descopere pe făptaş.

Ameninţările cu represalii colective, de suspendare a plimbării în curte pe termen de o lună, de reducere a raţiei alimentare etc, n-au dat nici ele rezultate. Punându-şi ultima nădejde într-o posibilă delaţiune, a recurs atunci la interogatoriul individual al câtorva deţinuţi, aleşi la întâmplare, pe care i-a scos pe rând pe coridor, exersând presiuni asupra lor spre a-i intimida sau promiţându-le

suplimente alimentare spre a-i ademeni şi convinge să-l denunţe pe telegrafist. Toate strădaniile i-au rămas însă zadarnice. Nimeni n-a recunoscut că cineva din cameră ar fi bătut în calorifer. În cele din urmă, renunţând la anchetă, plutonierul s-a retras aruncând un ultim potop de înjurături şi ameninţări la adresa „bandiţilor” pe care îi va învăţa el minte. Imediat după ce uşa s-a închis şi paşii gardianului s-au îndepărtat pe coridor iar în celulă deţinuţii au răsuflat uşuraţi că incidentul se soldase fără victime care să fie trimise la beci, episcopul Boroş (cred că fusese episcop de Timişoara) s-a ridicat de la locul lui şi s-a adresat camarazilor lui de cameră.

Referindu-se la cele ce tocmai se întâmplaseră şi la procedeul de anchetă al gardianului, le-a cerut să renunţe la orice fel de activităţi interzise de administraţie. Spre mirarea tuturor, le-a explicat că dacă va fi pus în situaţia să fie întrebat de gardian despre vreo eventuală încălcare a regulamentului, asemănătoare celei petrecute mai înainte, calitatea lui de preot îi interzicea să mintă. O astfel de stranie concepţie despre modul cum înţelegea să respecte adevărul faţă de temnicierii noştri şi în condiţiile inumane de viaţă ale regimului pe care ni-l creau, nu ne mai fusese dat să auzim. Faptul că Boroş îşi prevenise totuşi camarazii din cameră, în privinţa atitudinii ce o va avea în cazul repetării unui incident similar, nu a avut darul nici să le atenueze indignarea şi nici să îi facă să-l privească cu ceva mai multă indulgenţă. Pentru ei, Boroş a rămas un turnător! Un turnător fără activitate, un turnător potenţial numai, dar turnător! Deţinuţii erau obligaţi de aici înainte să se ferească de el şi să-i ascundă activităţile nepermise, la fel cum procedau atunci când se întâmpla să împartă celula cu unul din cei câţiva delatori notorii din închisoarea din Piteşti. Incidentul din camera vecină s-a încheiat cu concluzia trasă cu voce tare de Gogu Ştefănescu, în cuvintele ce i le-a adresat lui Boroş:

— Prea Sfinţite, nu vă doresc să fiţi pus în situaţia de a spune adevărul, pentru a vă salva sufletul cu preţul suferinţelor unui camarad pus în lanţuri şi aruncat în beci! Noi o să vă ajutăm să nu păcătuiţi!

Prin anii 1980, pe când mă aflam la München, am citit în ziar despre vizita unei delegaţii a clerului romano-catolic din România la Vatican. Printre prelaţii făcând parte din delegaţie, am citit şi numele episcopului Boroş.

17) Bittenbinder. Preot romano-catolic. Nu l-am cunoscut personal. Am auzit numai că se bucura de respectul şi preţuirea tuturor, nedezicându-şi nici menirea de preot şi nici calitatea de deţinut politic.

18) Butnaru. Tot preot romano-catolic. N-am stat niciodată cu el în celulă.

19) Braga. De asemenea, preot romano-catolic. Nici cu el nu m-am întâlnit niciodată atâta vreme cât am stat în Piteşti.

20) Bugarski Sava. Fostul anchetator de la Securitatea din Timişoara, cu care am stat în aceeaşi cameră la subsol. Am vorbit de el, când am relatat despre acea perioadă.

21) Barta… Tehnician dentar. De origine maghiară din Transilvania. Unii bănuiau că ar fi fost evreu. Am mai pomenit de el în relatările primului meu an de închisoare, când l-am întâlnit în Jilava şi am făcut parte din acelaşi transport de deţinuţi, trimişi la mina de plumb de la Cavnic. Mic de talie, cu figură de degenerat şi minte subdezvoltată, Barta a căzut repede în plasa ofiţerului politic, devenind unul din infor-matorii închisorii. La începutul recrutării lui, locotenentul-major Lupu îl scotea destul de des din cameră, sub diverse pretexte, pentru a-i cere informaţii despre cei cu care stătea în celulă. Cu timpul însă, dându-şi probabil seama de lipsa de valoare a achiziţiei făcute, a apelat tot mai rar la serviciile lui. Handicapat nu numai de inteligenţa lui redusă, dar şi de faptul că nu ştia bine româneşte, Barta era incapabil să urmărească discuţiile din cameră şi cu atât mai puţin fă înţeleagă ce îl interesa exact pe ofiţerul politic.

În schimb, de îndată ce se întorcea de la întrevederea cu ofiţerul, camarazii lui de celulă îl trăgeau de limbă şi aflau de la el tot ce îl întrebase locotenentul-major Lupu. Pe lângă prostie, Barta mai suferea şi de o frică aproape bolnăvicioasă, ceea ce îl făcea să aibă în permanenţă o atitudine supusă, chiar slugarnică, şi o expresie umilă şi temătoare în priviri. Fondul nu era de om ticălos. Dimpotrivă, avea inimă bună, era serviabil şi totdeauna gata să ajute pe oricine. Este şi motivul pentru care nu era tratat cu dispreţ şi ostilitate ca ceilalţi turnă-tori. Ne feream numai să nu afle nimic din îndeletnicirile noastre prohi-bite. Pot spune că Barta era o excepţie printre cei câţiva turnători din Piteşti, din cauza statutului special de care se bucura. Un turnător care reuşise să ne câştige mila.

22) Bebi Toma. A fost adus în Piteşti câţiva ani după ce închisoarea fusese destinată „înaltei trădări”. După o şedere de numai câteva luni, singur într-o celulă de la ultimul etaj, a fost din nou transferat. De origine aromân (macedonean), Bebi Toma făcuse parte dintr-unul din grupurile de români din străinătate ce fuseseră paraşutate în ţară, în cadrul unui plan iniţiat, după câte ştiu, de serviciile secrete britanice, menit să sprijine acţiunea de rezistenţă împotriva regimului comunist. Se spunea că imediat după paraşutare, Bebi Toma se predase autori-tăţilor şi îşi denunţase camarazii, care fuseseră toţi împuşcaţi. Fusese apoi martorul acuzării în procesul intentat familiilor şi cunoscuţilor care îi ajutaseră şi îi găzduiseră pe paraşutaţi. Condamnaţi pentru compli-citate la crimă de înaltă trădare, aveau să ajungă şi ei tot în închisoarea din Piteşti. Printre ei: rudele lui Golea, unul din cei paraşutaţi în aceeaşi noapte cu Bebi Toma, care fusese împuşcat. Bebi Toma fusese şi el condamnat la moarte, dar, probabil, ca recompensă pentru cooperarea lui cu Securitatea, i se comutase sentinţa în muncă silnică pe viaţă. Se mai spunea că Bebi Toma ar fi fost accidentat în momentul paraşutării.

Am redat toate aceste versiuni care circulau pe seama lui, care însă n-au putut fi verificate, fiindcă niciunul din deţinuţii din Piteşti n-au putut sta direct de vorbă cu Bebi Toma. Fapt cert este că omul era infirm, fiindcă umbla în cârje. Şi tot aşa de sigur este că nu mai era în toate minţile. De mai multe ori pe zi şi uneori chiar în toiul nopţii ne înfioram de urletele lui de fiară, care răsunau în toată puşcăria când intra în criză.

N-am mai aflat unde l-au dus după ce l-au luat din Piteşti şi nu mai ştiu ce s-a ales de el.

23) Ion Baltheiser. Preot romano-catolic. Originar dintr-o familie ger-mană din Bucovina, colonizată mai târziu în Dobrogea, părintele Bal-theiser era, în momentul arestării, capelan la Catedrala Sf. Iosif din Bu-cureşti. Înalt şi cântărind peste 100 de kilograme, înainte de închisoare, ajunsese într-o vreme, în Piteşti, o umbră de om, care abia se ţinea pe picioare. Suferind de ficat, nu se mai putea alimenta şi se prăpădea văzând cu ochii. După un timp, însă, în mod inexplicabil şi fără vreun tratament, a început să se simtă mai bine, a putut din nou să se hrăneas-că şi şi-a recăpătat puterile. Pentru firea lui bună şi înţelegătoare, părin-tele Baltheiser era iubit de toată lumea. În ceea ce mă priveşte, am împărţit în decursul anilor de mai multe ori celula şi chiar patul cu el, având astfel ocazia să-l cunosc mai bine decât alţii şi să-i preţuiesc excepţionala lui calitate umană. Reuşea, prin simpla lui atitudine faţă de toate privaţiunile şi agresiunile fizice şi psihice la care eram supuşi, să ne transmită ceva din seninătatea cu care ştia să le primească, fără să-i clintească credinţa şi fără să-i ştirbească moralul. Simplitatea şi natura-leţea comportării lui păreau să fie ale unui om care nu se sinchisea de ce parte a gratiilor trăia. Baltheiser îşi împărţea timpul între meditaţiile zilnice, când stătea retras în patul lui şi prezenţa la toate activităţile noastre obişnuite în celulă, fie că erau permise, fie că nu. Participa la tot ce se punea la cale, oferindu-se, mai ales din cauza înălţimii şi a umeri-lor lui

laţi, să ne servească de paravan în dreptul vizetei, atunci când se bătea Morse la calorifer, când scriam pe săpun, aruncam „ancora” pe fereastră, coseam sau tăiam vreo saltea ca să ne aprovizionăm cu aţă. Devenise un specialist în a „tine tira” la uşă şi a ne da de veste când se apropia gardianul. Numai când era vorba de o acţiune mai gravă, părin-tele Baltheiser nu ni se alătura decât după ce intra în contact prin diferitele noastre mijloace de comunicaţie cu „vlădica!” Pentru părintele Baltheiser, numai unul singur era „vlădica” din toţi episcopii care se aflau în închisoarea din Piteşti: episcopul greco-catolic Todea! Primul lui „vlădică” fusese episcopul Schubert, şi el condamnat. De când îi despărţise puşcăria, Schubert neaflându-se în Piteşti, Baltheiser îşi plasase toată încrederea în episcopul Todea. Cu ocazia organizării „grevei din Piteşti” (de care mă voi ocupa într-un capitol aparte), acţiu-ne ce risca să aibă consecinţe grave şi să declanşeze o reacţie dură din partea administraţiei, fiind întrebat dacă se va alătura protestului nostru, Baltheiser ne-a răspuns fără nici o ezitare:

— Eu fac ce face vlădica!

Şi când vlădica a intrat în grevă, Baltheiser a refuzat şi el mâncarea. Părintele Baltheiser era cunoscut în toată închisoarea sub numele con-spirativ de „popa Ilie”. Fiind autorul acestei porecle, pe care apoi şi-o însuşise ca nume conspirativ în închisoare, părintele Baltheiser îmi spusese:

— Am ajuns s-o văd şi pe asta: un popă botezat de un păgân ca tine!

În 1960, am fost mutat din închisoarea de la Piteşti şi ani de zile n-am mai auzit unul de altul. Soarta a făcut să ne întâlnim din nou în Germania. De fiecare dată când timpul îmi permite, mă reped până în apropierea frontierei austriece, la Ruhpolding, unde îşi are parohia, pentru a petrece câteva ore cu el. A mai îmbătrânit, sănătatea i s-a mai şubrezit, dar a rămas acelaşi „popa Ilie”, neschimbat, aşa cum l-am cunoscut în închisoarea din Piteşti.

24) Emil Braun. Nu-mi amintesc decât de numele lui şi că a sosit mai târziu în închisoarea din Piteşti, cu un lot de constănţeni.

25) Iancu Bazuca. Negustor de origine greacă, din Constanţa.

26) Paul Bandu. Am mai vorbit de el când am relatat despre perioada petrecută împreună în camera din subsolul închisorii. Şi cu el m-am mai întâlnit de mai multe ori în decursul anilor prin diferitele celule prin care am fost mutat. Voi reveni cu mai multe amănunte asupra lui, mai târziu, cu ocazia descrierii altor evenimente.

27) Alexandru Balş. Inginer. Fratele doctorului Matei Balş. Suferea de astm. În cursul anilor, boala i s-a agravat. N-a primit nici un fel de tratament medical. Abia când a intrat în faza finală a bolii, i s-au dat primele îngrijiri medicale, care n-au mai servit însă la nimic. A murit după o lungă agonie, la care am asistat neputincioşi.

28) Mustic Berindei. După eliberarea din închisoare, a reuşit să plece în străinătate, stabilindu-se la Paris.

29) Paul Brătăşanu. Inginer. Membru în masonerie. Cu ocazia unei mutări, am ajuns în aceeaşi celulă, dar n-am stat decât câteva ore împreună, fiindcă ofiţerul politic a mai procedat la câteva corecturi în repartizarea deţinuţilor, şi am fost din nou despărţiţi în chiar aceeaşi zi. Mi-aduc aminte cât a fost de emoţionat să mă întâlnească în închisoare şi cu câtă căldură mi-a vorbit de tatăl meu, pe care îl cunoscuse în vremuri mai bune şi în împrejurări mai fericite. N-a trecut nici un an de la scurta noastră întâlnire şi Paul Brătăşanu s-a îmbolnăvit tocmai într-o perioadă în care regimul nostru se înăsprinse în mod deosebit. I s-a refuzat orice fel de tratament medical şi în câteva zile a murit. Dacă nu mă înşeală memoria, cred că făcuse o congestie pulmonară. Mai târziu, la prima mutare, cei care fuseseră cu el în cameră ne-au povestit cum se sfârşise Brătăşanu, cu regretul de a nu fi avut un preot la căpătâi. Într-adevăr, în camera mare de la parter, în care se afla,

întâmplarea făcuse să nu fie nici un preot. Văzându-i dorinţa de a muri creştineşte, camarazii din celulă, înfruntând toate riscurile, au reuşit să-i aprindă o lumânare înainte să-şi fi dat sufletul. Andrei Chrisoghelos, Niki Vâlsan şi câţiva prieteni mai destoinici au confecţionat lumânarea. Din fire de aţă scoase din saltea au răsucit un fitil, pe care l-au uns apoi cu, Saliform. Cineva avea un astfel de tub cu unguent antireumatic, obţinut cândva de la cabinetul medical şi ascuns cu grijă în paiele din saltea, spre a-l feri de confiscare la percheziţii. Mai complicat şi mai periculos fusese însă aprinsul acestei luminări improvizate. Am mai vorbit de procedeul de făcut foc în închisoare, patentat sub denumirea de „neagra”. Aparatul consta dintr-o sfoară trecută prin găurile unui nasture de porţelan. Trăgând de capetele sforii, întinzând-o şi apoi slăbind tensiunea, sfoara se răsucea şi se desrăsucea succesiv, imprimând treptat nasturelui, pe măsură ce repetai mişcarea, o turaţie tot mai mare. Dacă de nasturele în rotaţie apropiai o bucăţică de fier, la fiecare atingere cu metalul ţâşneau scârtei ca de la un polizor în miniatură. Scânteile erau lăsate să cadă pe nişte bucăţele de pânză, pe jumătate arse, care se păstrau la loc uscat, putând fi oricând reîntrebuinţate. Pe locul unde o scânteie atingea pânza semicarbonizată, se aprindea un punct de jăratec, care ardea mocnit ca un tăciune. De la acest punct incandescent, îţi puteai aprinde ţigarea, după care „neagra” era stinsă, înăbuşită prin apăsare cu un colţ de pătură sau cu pulpana mantalei de zeghe. Pentru aprinsul luminării lui Brătăşanu, camarazii lui aveau nevoie de flacără. Au vârât deci „neagra”, care ardea mocnit, într-un mănunchi de paie scos din saltea şi au suflat în şomoiogul de paie până ce a ţâşnit prima flacără. În ciuda pazei puse la uşă, puteau oricând fi surprinşi de gardian, mai ales din cauza miro-sului de fum care se răspândise în cameră. Avuseseră însă noroc şi scăpaseră nedescoperiţi. Iar Paul Brătăşanu a închis ochii la lumina pâlpâietoare a luminării ce şi-o dorise. După câteva momente de recule-

gere lângă patul lui Brătăşanu, deţinuţii au stins lumânarea, au şters toate urmele lăsate de confecţionarea şi aprinderea ei, au aerisit camera făcând vânt cu păturile ca să piară mirosul de fum şi au bătut la uşă să-i anunţe gardianului decesul. Acesta, la rândul lui, urma să raporteze cazul mai departe, ierarhic, punând în funcţiune întreg mecanismul birocratic al penitenciarului. Cabinetul medical avea să-şi trimită reprezentantul, ca să constate moartea. Apoi, de la grefă venea un plutonier să-i ia amprentele digitale mortului, iar de la magazie venea un altul să recupereze pătura şi efectele penale ce-i fuseseră date în folosinţă. Din momentul în care era anunţat gardianul şi până la sosirea tuturor acestor ciocli ai administraţiei, fiecare preocupat de formalităţile lui, se scurgeau uneori şi câteva ore. Abia după ce ultimul din ei îşi încheia vizita la faţa locului, cadavrul era scos din celulă. Aşa s-a întâm-plat şi cu corpul lui Paul Brătăşanu, care a mai rămas o bună bucată de vreme în patul lui, înconjurat de cei câţiva prieteni ce îi fuseseră mai apropiaţi. Acestui cerc de prieteni i s-a adresat atunci baş-muftiul Sadâc, din Mangalia. Baş-muftiul era cel mai înalt rang în ierarhia clerului mahomedan din ţară şi totodată şeful cultului islamic din România. Condamnat cu un întreg grup de tătari din Dobrogea, fusese trimis să-şi execute pedeapsa în închisoarea din Piteşti.

— Domnilor, le-a spus Sadâc, întrucât nu avem nici un preot ortodox printre noi, care să se roage pentru camaradul nostru, aţi avea ceva împotrivă dacă aş face-o eu, după legea noastră? Mă voi ruga aceluiaşi singur Dumnezeu care există şi în care credem cu toţii şi dumneavoastră creştinii şi noi musulmanii. Propunerea baş-muftiului a fost acceptată, aşa că Brătăşanu a avut, până la urmă, parte şi de preot. Aşezat turceşte pe pat, la picioarele lui Paul Brătăşanu şi legănându-se înainte şi înapoi, în ritmul versetelor din Coran pe care le recita cu glas scăzut,

Sadâc nu s-a mişcat de lângă el, până ce nu l-a întrerupt vocea gardianului care deschisese uşa:

— Ia! Scoateţi, bă, salteaua cu mortu' afară!

30) Bocceli… Era armean şi îşi schimbase numele din Boccelian în Bocceli. Fusese şi el înscris în masonerie. După venirea regimului comunist, când lojile fuseseră închise şi asociaţia declarată organizaţie ilegală, franc-masoneria din ţară „intrase în adormire”. Expresia le aparţine şi echivalează cu o încetare temporară a activităţii, în timpuri de restrişte. Totodată, au decis să-şi pună la adăpost arhiva, pentru a nu cădea în mâna Securităţii. Bocceli, fiind un membru mai obscur şi necu-noscut al lojei, s-a oferit s-o ascundă la el acasă. După câţiva ani însă, nu mai ţin minte datorită cărei întâmplări, Bocceli a fost arestat, iar la descinderea ce i s-a făcut acasă a fost descoperită şi ridicată şi arhiva lojei. Au urmat o serie de arestări printre masoni iar după primele an-chete au ieşit la iveală elemente suplimentare, care au dus la alte ares-tări. Abia la proces s-au lămurit cei din boxă de ce cazul lor luase o atât de mare amploare şi cărui fapt se datora gravitatea acuzaţiilor ce li se aduceau. Bocceli povestise vrute şi nevrute în anchetă, implicând în declaraţiile lui, fără să-şi facă scrupule, numele a nenumăraţi „fraţi masoni”. Mărturisise, în speranţa, probabil, de a obţine îngăduinţa anchetatorului, tot felul de activităţi şi legături subversive ale membrilor masoneriei din ţară cu filialele lor din Occident, informaţii pe cât de imaginare, pe atât de grave. Dezbaterile din timpul procesului au mai dat însă în vileag şi un alt fapt, pt care masonii din lotul lui nu i l-au iertat niciodată: în perioada în care arhiva lor fusese dată în păstrare lui Bocceli, acesta falsificase datele ce menţionau poziţia lui în masonerie, autoavansându-se de la rangul minor pe care-l ocupa în ierarhie, la gradul 33. Dacă în raporturile lui cu masonii se dovedise, după spusele lor, un excroc şi un şarlatan de proastă calitate, ceea ce justifica pe deplin dispreţul pe care i-l arătau, în relaţiile cu ceilalţi deţinuţi, Bocceli nu făcuse o

impresie la fel de proastă. Dimpotrivă, se arătase amabil şi binevoitor cu toată lumea, încadrându-se în spiritul de bună camaraderie care domnea în general în închisoarea din Piteşti. Plin comportarea lui ireproşabilă şi-a câştigat şi el un loc onorabil în mijlocul celorlalţi. Pentru cei mai mulţi, episodul de la proces povestit de ceilalţi masoni din lotul lui a fost dat uitării. Unii găseau chiar că ar fi fost o infamie să se dea crezare unei asemenea poveşti, puse pe seama unui om care numai prin ţinuta lui în celulă contrazicea aceste minciuni răuvoitoare, scornite din cine ştie ce motive de cei din lot cu el.

Într-una din celulele mari de la parter, în care şi-a făcut debutul în puşcăria din Piteşti, Bocceli a fost aşadar adoptat de toţi deţinuţii. De unii acceptat fără rezerve, altora câştigându-le chiar simpatia. Nici n-ar fi fost motive obiective să fie altfel. Cu toate astea, un singur om din celulă se îndoia de sinceritatea luiBocceli: George Sarry. (Tânărul cu care fusesem la Cavnic, cu care stătusem apoi în închisoarea din Oradea în aşteptarea procesului în care fusese şi el condamnat pentru complici-tate la evadarea noastră.) Fostul copil, crescut pe maidanele Constanţei, care îşi făcuse între timp o solidă educaţie în închisoare, unde intrase de tânăr, nu-şi pierduse o bună parte din simţurile lui primitive şi se bizuia pe ele, cu toată încrederea că nu-l înşeală. Agerimea privirii, auzul ascuţit şi sprinteneala mişcărilor lui făceau uimirea tuturor. De data asta, suspiciunea lui în privinţa lui Bocceli era o simplă intuiţie, fără nici un temei. O bănuială pornită din instinct, nesusţinută de nici un argument şi încă venind din partea celui mai tânăr din cameră n-a găsit nici un răsunet printre ceilalţi colocatari. Dimpotrivă, toţi prietenii lui ne străduiam să-l convingem să nu-şi exprime părerea cu voce tare şi să nu-şi manifeste antipatia faţă de Bocceli, fiindcă ar face o nedreptate. Sarry ne făcea hatârul şi ne urma sfatul, dar părerea nu şi-o schimba.

Treceam atunci printr-o perioadă când administraţia părea să arate o oarecare înţelegere pentru cazurile de boală, dând curs cererilor deţinu-ţilor de a fi duşi la cabinetul medical. De consultaţie medicală nu putea fi vorba, cabinetul fiind deservit de plutonierul sanitar Cioltar, care nu se pricepea decât la scosul măselelor; bineînţeles, fără anestezie! În schimb, distribuia cu destulă largheţe cele câteva sorturi de medicamen-te din farmacia cabinetului, din care deţinuţii îşi făceau mici rezerve pentru vremuri mai grele, pitindu-le prin diferite ascunzători. De regulă, era vorba de aspirine, antinevralgice, supozitoare sau alifie contra he-moroizilor, unguent antireumatic. Rareori mai apăreau şi alte medica-mente. Odată cu epuizarea cotei trimestriale de medicamente primite de farmacia penitenciarului, înceta şi scoaterea deţinuţilor la aşa-zisa vizită medicală, pe bunul motiv că „lipsesc medicamentele”. Probabil că prin mărinimia cu care împărţea medicamentele, Cioltar urmărea tocmai să scape cât mai repede de ele, pentru a închide cabinetul şi a-şi putea vedea de alte treburi. Ori, de fiecare dată când Bocceli obţinea să fie dus la cabinetul medical, George Sarry – obsedat de ideea lui fixă, ne atrăgea atenţia că absenţa lui din cameră se prelungea mai mult decât a altora. Întârzierea lui afară din cameră i se părea suspectă. Chiar când Bocceli se întorcea cu câteva pilule din care împărţea şi altora care aveau nevoie, Sarry pretindea că putea foarte bine să vină şi cu aspirine şi să fi stat de vorbă şi cu ofiţerul politic. Ajunsese chiar să ne enerveze cu mania lui de a-l ţine mereu sub observaţie pe Bocceli şi de a-l bănui că e turnător.

Într-una din zile, apropiindu-se pe nesimţite de uşa noastră şi privind prin vizetă, gardianul l-a surprins pe Bocceli în flagrant delict de cusut. Deschizând brusc uşa, Bocceli n-a mai avut timp să-şi ascundă acul. Prins asupra faptului şi cu corpul delict asupra lui, n-a mai putut nega infracţiunea comisă. Acul i-a fost confiscat, iar el a fost

pedepsit cu şapte zile de „arest sever”, ceea ce însemna o săptămână de beci cu mâncare o dată la trei zile. În după-amiaza celei de a şaptea zi, când urma să-i expire pedeapsa, toată camera aştepta reîntoarcerea lui Bocceli, pentru a-i face primirea cuvenită. Devenise o regulă în Piteşti, respectată în toate celulele, de a rezerva din hrana noastră cât mai multă mâncare pentru cei ce se întorceau flămânzi şi rebegiţi din beci.

Într-una din perioadele cu alimentaţie proastă şi insuficientă, când suferam permanent de foame, un deţinut exclamase: „Aş da orice, numai să mă simt măcar o dată sătul.” „Foarte simplu” – i-a spus altul – „n-ai decât să te aranjezi cu gardianul să te bage la beci şi să aştepţi ziua când te va aduce din nou în celulă. E singura metodă de a putea fi timp de o zi întreagă sătul!” Gluma făcuse ocolul puşcăriei şi de atunci era mereu repetată sub diferitele variante de încurajare celor care erau trimişi la beci: „Te invidiez pentru ziua când te vei întoarce!” sau – „Nu te gândi la ce te aşteaptă la ducere. Gândeşte-te la ce te aşteaptă la întoarcere!” Gluma pornea de la o, realitate: oricât de flămând te-ai fi întors din beci şi oricât de mizerabilă ar fi fost mâncarea ce ţi-o păstrau camarazii de celulă, cantitatea era aşa de mare, încât nu prindeai s-o mănânci, decât de-a lungul unei zile întregi. Era un fel de ambiţie a celor din celulă de a-l copleşi peste măsură pe cel ce suferise de frig şi foame în beci. În cazul lui Bocceli, soarta îi fusese deosebit de favorabilă. La prânz ni se dăduse o mâncare, apreciată ca o adevărată delicatesă, care numai rareori îşi făcea apariţia în menu-ul nostru din acea epocă: arpa-caş cu marmeladă. Chiar dacă arpacaşul era cam lichid şi gustul marme-ladei abia se simţea, pentru noi era o masă de zi de sărbătoare. De cum a fost introdus în cameră şi gardianul a închis uşa în urma lui, pe patul lui Bocceli au apărut trei gamele pline, la care fiecare contribuise din porţia lui. În plus, îl măi aşteptau şi două raţii de pâine. Emoţia şi mulţumirile cu care ne-a răspuns la

urările de bun sosit au fost răsplata şi satisfacţia noastră. L-am lăsat apoi să mănânce în tihnă şi ne-am retras pe paturile noastre. Mă aşezasem cu un grup de prieteni, printre care şi George Sarry, pe un pat din capătul opus al camerei, pentru a asculta urmarea povestirii, începută de unul dintre noi, şi întreruptă de sosirea lui Bocceli. Toţi eram atenţi la povestitor, când, tam-nesam, George Sarry ne spune, făcându-ne semn spre Bocceli:

— Ia uitaţi-vă la el cum mănâncă! Aţi mai văzut pe cineva care să nu aibă poftă de mâncare după şapte zile de beci?

Fără să piardă firul naraţiei prietenului nostru, George Sarry nu-l slăbise totuşi nici un moment din ochi pe Bocceli. Pretindea că nu mânca tocmai ca un înfometat şi că se străduia să înghită fiecare lingură pe care o ducea la gură. De aci trăgea concluzia că Bocceli minţise şi că nu fusese la beci. Mai întâi, suspiciunea lui Sarry, mergând atât de departe încât să nu menajeze nici măcar pe un om care pătimise o săptămână întreagă în beci, ne-a indignat. La insistenţele lui, ne-am lăsat totuşi înduplecaţi să privim un timp printre paturi, în direcţia lui Bocceli şi să îl observăm cum mănâncă. Am sfârşit şi noi prin a constata că Bocceli manifesta o vădită lipsă de poftă de mâncare şi că părea să se silească să înghită fiecare lingură de arpacaş pe care o băga în gură. A trebuit să-i dăm dreptate lui Sarry şi să recunoaştem că spiritul lui de observaţie nu îl înşelase, dar din simplul fapt că Bocceli nu mânca hulpav, nu se putea trage concluzia pe care o trăgea el. Parcă pentru a demonstra inutilitatea discuţiei noastre, Bocceli însuşi ne-a servit, în acel moment, argumentul care i-a pus capăt. Şi-a pus gamela de-o parte şi, spunându-le celor din imediata lui apropiere că se simte rău, s-a întins pe pat. Avea figura crispată de suferinţă şi îi ieşiseră broboane de sudoare pe frunte. Cu respiraţia grea şi sacadată şi ţinându-se cu mâinile de abdomen, le explica celor ce încercau să-i vină în ajutor că avusese încă pe când se afla în beci o criză de ficat şi că, probabil, imprudenţa ce o făcuse de a mânca prea

mult arpacaş, îi stârnise din nou durerile. Stând întins în pat, spera să se calmeze. Vecinii de pat i-au pus o batistă udă pe frunte şi l-au lăsat să se liniştească. Dar n-au trecut nici câteva minute şi Bocceli s-a ridicat din pat, congestionat la faţă şi s-a repezit spre colţul unde era tineta, simţind nevoia să vomite. După ce s-a uşurat, epuizat de efort, s-a reîntors la patul lui. În aceeaşi clipă, G. Sarry a ţâşnit ca o panteră de lângă noi şi din câteva salturi a fost lângă tinetă. Bocceli nici un apucase să se întindă din nou pe pat, când George Sarry a ridicat capacul tinetei şi-a exclamat triumfător:

— Fraţilor! Aţi mai văzut macaroane să facă rău la ficat?

După un moment de stupoare, ne-am apropiat cu toţii de tinetă. Nu mai era nici un dubiu. Nici de data asta, pe George Sarry nu-l înşelaseră simţurile! De când ne aflam în penitenciarul din Piteşti, în alimentaţia noastră nu apăruseră niciodată macaroane sau orice fel de alte paste făinoase. Bocceli n-a schiţat nici o încercare de justificare. De altfel, nici n-ar fi găsit pe nimeni să-l asculte, după cum nu s-a mai găsit nimeni de aici înainte să-i mai vorbească.

31) Vasile Boaru. Ardelean. Fost aviator civil. Condamnat în acelaşi lot cu Titi Coşereanu. Cu fizicul lui atletic se remarcase prin forţa lui excepţională la mina de la Baia Sprie. Tot acolo şi-a câştigat reputaţia de bun camarad, dând dovadă de curaj şi solidaritate în toate împrejurările grele.

32) George Boian. Vărul meu de care mă despărţisem în iarna 1952, în Jilava, când eu fusesem trimis cu duba la mina de la Cavnic iar el la Aiud. Luasem legătura cu el, prin mijloacele noastre clandestine de comunicaţie, de cum ajunsesem în Piteşti, dar au mai trecut aproape trei ani, până ce hazardul unei mutări ne-a adus în aceeaşi celulă. Aflasem că era grav bolnav şi că fusese operat în ultimul moment de o ocluzie intestinală, la spitalul închisorii Aiud. Continua şi în Piteşti să facă periodic ocluzii, fiind de fiecare dată pe punctul de a nu supravieţui din cauza unei extreme

slăbiciuni, dar dând de fiecare dată dovadă de o vitalitate şi o rezistenţă neaşteptată.

33) Puiu Berariu. Bucovinean de origine. Stabilit în Bucureşti, unde în momentul arestării era avocatul (nu mai ţin minte exact) legaţiei ameri-cane sau austriece.

34) Bunea de Witt. Condamnat într-unul din primele mari procese de aşa-zis spionaj, după instaurarea regimului comunist. Dacă nu mă înşel, în acelaşi lot fuseseră condamnate şi surorile Samueli. Soţia lui, Eleonora de Witt, condamnată şi ea, a murit în închisoare. Pe Bunea nu l-am întâlnit niciodată în timpul detenţiei, în schimb l-am cunoscut prin 1973 sau 1974 în München.

35) Balint..., Ţăran ungur din Ardeal. Suporta închisoarea cu un calm desăvârşit şi era de o discreţie şi bună-cuviinţă rară. Chiar şi în celulele mici, unde spaţiul de mişcare era extrem de redus, aproape că nu-i simţeai prezenţa. Cu toate că ştia foarte prost româneşte, stăteam deseori de vorbă cu el. Se bucura să-mi povestească, amintindu-şi de acasă.

36) Bota... Nu l-am cunoscut personal, dar ţin minte că era notar într-o localitate din Ardeal.

37) Dan Brătianu. Nici cu el nu m-am întâlnit niciodată cât am stat în Piteşti. Ajungând în Germania, am aflat că şi el a reuşit să plece din ţară, după eliberarea din închisoare. S-a stabilit în Elveţia.

38) Belu... Era foarte înalt şi extrem de slab. Fusese condamnat ca mason. Se spunea că avea gradul 33.

39) Benţe Aurel. Inginer petrolist. Era un om blând şi onest, iubit de toţi cei cu care a stat în celulă.

40) Gică Benţe. Nepotul celui de mai înainte, şi el inginer. Spre deose-bire de unchiul lui, nu se bucura de simpatie. Nu numai din cauza caracterului dificil pe care îl avea, dar mai ales din pricina reputaţiei proaste pe care şi-o făcuse la Baia Sprie. Cei care fuseseră cu el la mină pretindeau că întreţinuse relaţii cu ofiţerul politic. Alţii ziceau că fusese sub influenţa nefastă a vărului lui, Ducu Ciocâlteu, care,

având o perso-nalitate mai puternică, îl domina cu geniul lui rău. Chiar dacă în Piteşti s-a comportat corect, era în general antipatizat pentru firea lui nesuferită şi certăreaţă.

41) Chiselicescu… Fusese colonel în vechea armată română. Modest şi liniştit. Gata oricând să vină în ajutorul neputincioşilor, cu toate că el însuşi era slab şi departe de a fi voinic. Se oferea totdeauna să cârpească şi să coasă cămăşile şi hainele celor mai bătrâni, cu vederea slăbită, chinuindu-se la rândul lui, fiindcă nici pe el nu-l mai ajutau ochii.

42) Ciobanu. Fost colonel. După 23 august 1944, în timpul luptelor din Ardeal, când armata română întorsese armele împotriva fostului aliat de până atunci, trece, împreună cu generalul Chirnoagă şi o parte din trupele de sub comanda sa, de partea nemţilor. În Germania, generalul Chirnoagă iniţiază recrutarea de voluntari printre prizonierii români din lagăre, pentru constituirea unei armate naţionale, care să lupte mai departe alături de nemţi, împotriva armatei roşii. În timpul acestei operaţii, colonelul Ciobanu intră în conflict cu generalul Chirnoagă şi după scurtă vreme se reîntoarce în ţară, unde este arestat, judecat şi condamnat la muncă silnică pe viaţă. N-am făcut până aici decât să redau pe scurt cam tot ceea ce îmi amintesc din versiunea povestită chiar de colonelul Ciobanu. Fac această menţiune, fiindcă atât persoana cât şi acţiunile colonelului Ciobanu au fost mereu controversate. De talie mijlocie şi uscăţiv de felul lui, subalimentaţia din închisoare nu părea să-i fi afectat prea mult fizicul. Figura rasată, cu trăsături regulate şi de o fineţe aproape feminină, l-ar fi făcut atrăgător la înfăţişare. Toată armonia feţei era însă stricată de expresia rea a gurii tivite, cu buze sub-ţiri şi de privirea rece şi tăioasă a ochilor. Element strălucit în şcoală cu studii militare excepţionale, se dovedise un ofiţer de stat major eminent, iar războiul nu făcuse decât să-i confirme temeinicia pregătirii militare şi să-i scoată şi mai mult în evidenţă calităţile cu care era dotat. Cu o judecată rece, ajutat de o memorie

impresionantă, la care se adăugau perseverenţa şi puterea de muncă împinse până la fanatism, îşi făcuse reputaţia de a găsi în cele mai dificile situaţii soluţia cea mai eficace.

Am auzit aceste aprecieri de la toţi ofiţerii superiori, colonei şi generali, care se găseau în Piteşti şi care îl cunoscuseră în activitatea lui din cadrul Statului major. Le-am auzit chiar de la cei care nu-l puteau suferi şi pot spune că erau majoritatea. Cred că modelul lui Ciobanu era însuşi mareşalul Antonescu, singurul ofiţer din armata română pe care îl lăuda fără rezerve. Conştient de valoarea lui, le găsise tuturor celorlalţi cusu-ruri şi de cele mai multe ori nu pe nedrept. Iar dacă nu le putea reproşa defecte profesionale, îi sfida de pe un teren pe care era într-adevăr inata-cabil: cel al inerentelor mici slăbiciuni omeneşti, pentru care nu avea nici cea mai mică înţelegere. De o sobrietate aproape ascetică, colonelul Ciobanu nu fuma, nu bea, nu juca cărţi, iar despre femei nu l-am auzit vorbind niciodată. În închisoare se limita strict la raţia lui de alimente, refuzând orice fel de supliment, fie că i-l oferea un camarad bolnav care nu-şi putea mânca porţia, fie că venea de la gardian, care uneori distri-buia la rând restul de mâncare rămas în hârdău după împărţirea mesei. Colonelul Ciobanu era imun la orice tentaţie şi de o insensibilitate senti-mentală care te înfiora, chiar dacă o justifica raţional, cu argumente de o logică irefutabilă. Convins de superioritatea lui, stătea în general retras şi tăcut la patul lui, într-o atitudine de rezervă dispreţuitoare. Rece şi distant cu cei din jurul lui. Când totuşi se lăsa angajat în vreo discuţie, afecta o politeţe atât de ostentativă, încât semăna mai mult a aroganţă.

Toţi cei care l-am cunoscut am rămas, însă cu neta impresie că, sub această mască a omului rece, lipsit de sentimente şi care nu se voia con-dus decât de raţiune, colonelul Ciobanu îşi ascundea singura patimă care îl rodea: o ambiţie nemăsurată! Unii îi găseau chiar o nuanţă paranoică. Deşi profund antipatic ca om, colonelul Ciobanu

rămâne unul din perso-najele interesante din închisoarea Piteşti. Atitudinea lui faţă de adminis-traţie se baza pe principiul: nici un fel de relaţii. Şi asta în cel mai strict sens al expresiei. Nu cerea nimic, nu reclama nimic, nu se plângea de nimic. Pe scurt, nu stătea de vorbă. Numai când se întâmpla să ni se veri-fice dosarele şi să ni se ceară datele personale, răspundea laconic, înşi-rând: nume, prenume, data şi locul naşterii şi condamnarea. Când deţinu-ţii din Piteşti au decis să intre în grevă, pentru a protesta împotriva regi-mului la care erau supuşi şi a cere drepturile elementare de supravieţu-ire, colonelul Ciobanu a refuzat să participe, din două motive. Mai întâi, deoarece considera acţiunea inutilă şi, în al doilea rând, fiindcă nu voia să ceară administraţiei nimic şi nu voia să stea de vorbă cu ea. Despre colonelul Ciobanu va mai veni vorba în cursul povestirii mele.

43) Colonelul Coslovski. Moldovean din Bacău. Un om tare blând, dar extrem de timorat.

44) Avocatul Coslovski. Fratele celui de mai înainte. Pe cât era primul de calm şi împăciuitor din fire, pe atât era avocatul de vioi şi combativ. De pe urma bătăilor din anchetă, rămăsese cu gâtul anchilozat. Era nevoit să se întoarcă cu tot corpul, ca să se uite în stânga sau în dreapta şi să se aplece pe spate, ca să privească în sus. Făcuse parte, ca şi fratele lui, dintr-un lot numeros, judecat în cadrul unui proces, căruia i se făcuse multă publicitate propagandistică, pentru a arăta cum puterile occidentale încearcă să submineze regimul, sprijinind acţiuni de spionaj pe teritoriul ţării. Ancheta întregului grup fusese extrem de dură. Ajuns la proces, Coslovski s-a adresat din boxă completului de judecată, denunţând barbaria metodelor folosite de Securitate pentru a smulge de la anchetaţi declaraţii inexacte. Pe neaşteptate şi înainte de a putea fi împiedicat, Coslovski şi-a scos cămaşa şi pantalonii, arătându-şi spatele plin de răni şi contuzii, urmare a torturilor suferite. Pentru incidentul provocat în instanţă,

avea să fie răsplătit la sfârşitul procesului, când s-au pronunţat sentinţele. Cu toate că acuzaţiile reţinute împotriva lui îi stabiliseră un rol minor în cadrul activităţii subversive şi de spionaj, de care erau învinuiţi ceilalţi membri ai grupului, Coslovski a fost condam-nat la moarte, ca şi cei trei acuzaţi principali. Aceştia din urmă şi anu-me: Liciu (care, după cât îmi amintesc, cred că era avocat), colonelul Tetorian şi actorul Marcel Emilian au fost executaţi. Coslovski, în schimb, a fost graţiat, comutându-i-se sentinţa în muncă silnică pe viaţă… Dar, după ce, mai întâi, a fost ţinut mai bine de doi ani, în celula condamnaţilor la moarte din Jilava.

45) Comandorul Copaciu. Ofiţer de marină. Nu l-am cunoscut personal. După eliberarea din închisoare, a reuşit să plece în străinătate, stabilin-du-se în Franţa, unde a fost angajat la un institut de cercetări ocea-nografice.

46) Comandorul Condeescu. N-am stat niciodată cu el în celulă, dar îmi amintesc şi acum de figura lui ca şi de a altora, pe care îi vedeam pe fereastră când erau scoşi la plimbare, în curtea închisorii. Într-o iarnă, Condeescu a fost pedepsit cu zece zile de izolare în beci. Gardianul îi făcuse raport pentru nerespectarea regulamentului, adică pentru unul din obişnuitele motive pentru care se luau asemenea măsuri: cusut, privit pe fereastră, scris pe săpun etc. După câteva zile de stat în frigul din beci şi de dormit direct pe betonul îngheţat, Condeescu s-a îmbolnăvit. Simţindu-se rău şi având febră mare, i-a cerut gardianului să-l ducă la doctor. I s-a răspuns că în timpul executării pedepsei de „izolare”, deţinuţii n-au dreptul la îngrijire medicală. A doua zi, văzându-l că nu se mai scula de jos, gardianul a raportat totuşi cazul ofiţerului de serviciu, acesta anunţându-l la rândul lui pe ofiţerul politic.

Locotenentul-major Lupu s-a deplasat în beci şi, după ce a constatat starea în care se afla Condeescu, a dat ordin gardianului ca deţinutul să fie dus la cabinetul medicat imediat după expirarea celor zece zile de pedeapsă. Două

zile mai târziu, comandorul Condeescu a murit. Toate aceste amănunte le-am aflat de la plantonul, deţinut de drept comun, însărcinat cu golitul tinetei şi adusul mâncării, o dată la trei zile, celor pedepsiţi în beci.

47) Vasile Ciobanu. Fost în aviaţia civilă. Unul din piloţii cu renume ai societăţii „Lares". Fusese condamnat la moarte, împreună cu prietenul lui Niki Vâlsan, în procesul de spionaj, zis al „Nunţiaturii" de la Bucu-reşti. Ulterior li se comutaseră pedepsele la muncă silnică pe viaţă.

48) Kiazim. Cetăţean turc. Fusese şi el condamnat în procesul „Nunţia-turii" şi apoi trimis la Baia Sprie. A fost eliberat prin 1955 sau 1956, în urma decretului de graţiere, prin care au fost puşi în libertate şi repatriaţi deţinuţii politici cu cetăţenie străină.

49) Vasile Cojocaru. Fusese în timpul războiului şoferul fostului minis-tru Tătăranu, iar după 1944, şoferul lui Titel Petrescu, preşedintele Par-tidului social-democrat. După arestarea lui Titel Petrescu, având un cunoscut printre paznicii arestului din subsolul Ministerului de Interne, a reuşit, prin intermediul acestuia, să stabilească o legătură între fostul lui stăpân, care se afla în anchetă la Ministerul de Interne, şi doamna Titel Petrescu. După un număr de scrisori schimbate în ambele sensuri între soţii Petrescu, gardianul a fost prins cu corespondenţa asupra sa şi arestat. În urma anchetei, a ieşit la iveală filiera prin care erau transmise scrisorile şi Vasile Cojocaru a fost şi el arestat. Judecat şi condamnat, ajunsese la minele de plumb de la Baia Sprie, unde se dovedise un excelent camarad. Era iubit de toţi, pentru caracterul lui şi probitatea lui exemplară. Lipsit de orice fel de complex de inferioritate faţă de numele sonore, titlurile, gradele sau nivelul de cultură al camarazilor lui din închisoare, Vasile Cojocaru era instinctiv atras numai de valoarea mora-lă a celor cu care împărţea celula. Un bun simţ natural îl făcea să recunoască şi să respecte numai ierarhia acelora care răspundeau acestui criteriu de selecţie. Niciunul dintre noi

nu era scutit de ironia lui muş-cătoare, ori de câte ori decela cea mai mică manifestare de egoism, laşi-tate sau necinste. Minte vioaie şi limbă ascuţită, era întotdeauna gata la o glumă prietenească, dar tot aşa de prompt, când se ivea ocazia, tre-cea la persiflaj sau devenea caustic şi batjocoritor, fără să menajeze pe nimeni. Cu administraţia ducea o luptă de hărţuială permanentă, care l-a costat multe zile de beci şi carceră. Pitorescul jargonului golănesc de şofer de Bucureşti, fără a fi câtuşi de puţin ordinar, dădea o deosebită savoare intervenţiilor lui Vasile Cojocaru. În 1956, cândTitel Petrescu şi-a răscumpărat libertatea, dând acea declaraţie prin care regimul căuta să obţină o legimitate în ochii lumii social-democrate din Occident, Vasile Cojocaru a fost şi el eliberat.

50) Cioloboc. Avocat din Făgăraş. Condamnat pentru complicitate cu unul din grupurile de români din exil, paraşutat în regiunea lui.

51) Constantinidi. Grec din Constanţa.

52) Dan Chirovici. Inginer, specializat în construcţii navale.

53) Cristodulo. Inginer petrolist. Avea glaucom la amândoi ochii şi îşi pierdea treptat vederea. În decursul anilor petrecuţi în Piteşti, de câte ori primeam inspecţia unui personaj mai important din Ministerul de Interne, fie civil, fie militar, Cristodulo cerea să i se aprobe un „vorbi-tor” cu familia, pentru a-şi mai putea vedea o dată cei doi copii, înainte de a orbi complet. Dorinţa nu i-a fost împlinită şi, în 1964, Cristodulo a ieşit din închisoare susţinut şi condus pe drumul de întoarcere acasă de foştii lui camarazi, eliberaţi odată cu el.

54) Tolo Cruceanu. Fost membru al corpului consular.

55) Ciupercescu. Inginer. Fusese şeful unui serviciu din Direcţia Căilor Ferate. Se spunea că îşi datora cariera influenţei francmasoneriei, al cărui membru era. Era obsedat de ideea că s-ar putea îmbolnăvi şi se purta ca un adevărat „bolnav imaginar”, ipohondria lui luând proporţii patologice. De câte ori avea ocazia, strângea tot felul de

medicamente pe care le ascundea în saltea, păstrându-le cu avariţie şi refuzând să le dea chiar celor realmente bolnavi, care ar fi avut nevoie de ele. El însuşi era perfect sănătos. Dacă egoismul lui s-ar fi limitat numai la atât, probabil că l-am fi acceptat printre noi ca pe un caz aparte, de bolnav psihic. Cum însă dorinţa lui de a câştiga o iluzorie bunăvoinţă a administraţiei fusese interceptată de ofiţerul politic, acesta îl scotea din când în când la o aşa-zisă anchetă, unde Ciupercescu îl informa despre cele ce se petre-ceau în celule! Consecinţa convorbirilor cu „politicul” era, de fiecare dată, pedepsirea deţinuţilor denunţaţi de Ciupercescu. Din momentul în care a fost „demascat” ca turnător, Ciupercescu nu s-a mai bucurat de înţelegerea şi compasiunea nimănui.

56) Fred Cerchez. Unul din membrii de frunte ai grupului de francma-soni din închisoarea Piteşti. Avea gradul 33.

57) Radu Cioculescu. Am stat în două rânduri cu el în aceeaşi celulă. Cu toate că apreciat pentru inteligenţa şi memoria lui excepţională, unii mai susceptibili nu-l simpatizau din cauza glumelor lui muşcătoare şi a tonului sarcastic cu care îşi irita adversarii de idei, în discuţiile politice pe care le purta. Sub aparenţele cinismului şi virulenţei spiritului lui critic, Cioculescu ascundea însă o sensibilitate sufletească pe care nu i-o puteai bănui. Cred că acestei înclinaţii sentimentale disimulate îi dato-ram şi simpatia specială ce mi-a arătat-o. Mai întâi fiindcă îl cunoscuse pe tatăl meu, dar mai ales în amintirea lui Mihai Miloteanu, unchiul lui, care îl crescuse când rămăsese orfan şi care fusese unul din cei mai buni prieteni ai tatălui meu. Radu şi Şerban, cei doi fraţi Cioculescu, copilă-riseră în Turnu Severin, împărţindu-şi timpul de joacă între casa unchiu-lui lor şi casa şi curtea bunicului meu. Radu Cioculescu fusese membru al Partidului Naţional Ţărănesc, vederile lui politice plasându-l mai degrabă în aripa stângă a partidului. Totodată era şi membru al masone-riei. Cred că era prin 1956, când, în urma unei mutări, am ajuns

pentru prima oară cu el în aceeaşi celulă. Am fost atunci martorul unui eveni-ment cu totul excepţional. Cazul a fost unic în închisoarea din Piteşti.

Întruna din zile, ofiţerul de serviciu, deschizând uşa celulei, i-a spus lui Radu Cioculescu să-şi pună haina şi să-l urmeze. Până aici, nimic deose-bit. Se mai întâmpla ca, din când în când, câte un ofiţer din Ministerul de Interne să se deplaseze la Piteşti, pentru un supliment de anchetă, fără să se mai procedeze la transferarea deţinutului în cauză, la Bucureşti. Ne-a intrigat însă faptul că, prin uşa întredeschisă, l-am zărit pe coridor pe Lupu, ofiţerul politic, şi pe deţinutul de drept comun care în acea vreme îndeplinea oficiul de frizer. După ieşirea lui Cioculescu din cameră, ascultând la uşă, am auzit cum Lupu i-a spus frizerului să-l bărbierească. În mod obişnuit, eram bărbieriţi o dată pe săptămână şi, atunci, toţi în aceeaşi zi. Trecuseră trei sau patru zile de la ultima vizită a frizerului şi bărbile ne crescuseră suficient de mari, pentru a scoate mai mult în evidenţă înfăţişarea noastră şi aşa destul de mizerabilă. Cum pentru a fi duşi în faţa anchetatorului, deţinuţilor nu li se rădea barba, aplicarea acestui tratament special în cazul lui Cioculescu ne-a dat de bănuit că se întâmpla ceva neobişnuit. Chiar la întoarcerea lui, după vreo jumătate de oră, tot n-am aflat imediat explicaţia. Când gardianul l-a introdus în celulă, primele vorbe rostite de Cioculescu, cu vocea strangulată de emoţie, au fost:

— Nu mă întrebaţi nimic. Lăsaţi-mă, vă rog, un moment singur. După aceea vă voi spune tot! Văzându-i expresia profund tulburată, i-am respectat dorinţa şi l-am lăsat să se liniştească. În timp ce se plimba de colo până colo, în micul spaţiu din faţa uşii pe care-l lăsasem liber, retrăgându-ne pe la paturile noastre, îl priveam cu o nedumerire crescân-dă. Cioculescu plecase din celulă cu boneta lui de zeghe în cap, iar acum, observasem că purta o bască bleumarin! Părea chiar nouă. Oricum, era imaculată şi distona strident, ca un corp străin, cu toate celelalte obiecte vestimentare din jur,

uzate, petecite, cu culorile spălă-cite şi de o curăţenie dubioasă.

În fine, Cioculescu şi-a întrerupt plimbarea şi s-a aşezat pe pat. A mai stat un timp pe gânduri, cu capul în mâini şi deodată, fără altă intro-ducere, cu vocea încă alterată, ne-a spus:

— Am vorbit cu fratele meu Şerban, a venit să mă vadă!

Şi, după o pauză, ne-a povestit:

Lupu asistase la bărbieritul lui pe coridor şi apoi îl dusese într-un birou, unde, după ce-l poftise să stea jos (ceea ce Cioculescu refuzase), îl anunţase despre ce era vorba. Fratele lui, Şerban Cioculescu, primise autorizaţia Ministerului de Interne să-l viziteze. Lupu l-a avertizat, apoi, că întrevederea va fi scurtă şi că îi este interzis să pună întrebări cu caracter politic sau să divulge ceva despre condiţiile de detenţie. La prima abatere de la aceste indicaţii, convorbirea va fi întreruptă, urmând ca ambii fraţi să suporte consecinţele prevăzute de legea „secretului de stat”. Singurele subiecte pe care are dreptul să le abordeze vor fi: fami-lia şi sănătatea. După ce i-a mai atras o dată atenţia că la cea mai mică încercare de a se abate de la instrucţiunile primite îşi va agrava nu numai propria situaţie, dar va provoca neajunsuri întregii familii, ofiţerul politic s-a sculat şi, îndreptându-se spre uşă, i-a spus să-l urme-ze. Au pătruns într-o cameră, având ca singur mobilier, două scaune, aşezate în cele două extremităţi ale încăperii, la o distanţă de trei-patru metri unul de altul. Pe unul din ele era deja aşezat Şerban. În spatele lui, stătea în picioare un sergent. Pe celălalt, lângă care de asemenea stătea un sergent, i s-a făcut semn lui Radu să se aşeze. Lupu a făcut apoi câţiva paşi spre mijlocul camerei, alăturându-se altor doi ofiţeri prezenţi, postându-se toţi trei în aşa fel în spaţiul liber dintre cele două scaune care stăteau faţă în faţă, încât ocupanţii lor să se poată vedea. O poziţie asemănătoare cu cea a arbitrilor de la meciurile de tenis, care, fără să împiedice jocul, pot totuşi supraveghea

mişcările celor doi jucători. Prima decizie a acestor arbitri în varianta M. A. I. A fost să le interzică celor doi fraţi să se apropie unul de altul, pentru a se îmbrăţişa sau a-şi da măcar mâna. Cu toate că nu se văzuseră de ani de zile, dialogul s-a înfiripat greu. Emoţionaţi de neaşteptata revedere şi totodată stingheriţi de prezenţa cerberilor care violau intimitatea momentului, niciunul, nici altul nu-şi puteau găsi cuvintele de început. Primul a rupt tăcerea Radu, informându-se de soarta diverşilor membri ai familiei. Şerban răspundea cântărindu-şi vizibil vorbele, pentru a se păstra în limitele instructajului care cu siguranţă i se făcuse şi lui, înainte de întrevederea cu frate-su.

În anii de când se afla în închisoare, Radu aflase prin diferiţi alţi deţinuţi arestaţi după el că Şerban îşi asigura cu greu traiul de zi cu zi, fiind supus unei constante persecuţii şi neputând obţine nici un serviciu. Întrebându-1, deci, despre situaţia lui personală, Radu a fost la început plăcut surprins să afle că Şerban fusese între timp reprimit în învăţământ şi că deţinea o catedră la Universitatea din Iaşi. Imediat, însă, a urmat a doua întrebare, foarte directă, în stilul specific al Iui Radu:

— Şi ce a trebuit să faci pentru asta?

Nefericitul răspuns dat de Şerban a răcit brusc atmosfera întrevederii, care abia începuse să se dezgheţe. Pus în situaţia delicată de a răspunde întrebării brutale a intransigentului lui frate, Şerban nu s-a mulţumit să-i dea lămurirea cerută pe scurt sau într-o formulare mai abilă, pentru a trece apoi la alt subiect şi a-i devia astfel atenţia lui Lupu, care păruse să fi simţit că dialogul celor doi fraţi tindea să iasă din cadrul prescris. Şerban a început prin a-i demonstra că nu trebuie să mai judece lucru-rile prin prisma atmosferei în care trăise până la arestarea lui. Situaţia de acum, din ţară, era cu totul alta. Era complet schimbată în bine. Regi-mul imprimase un nou curs, mai liberal, în toate domeniile de activitate. Valorile culturale erau acum recunoscute iar intelectualii se bucurau de o

justă preţuire, munca şi opera lor nemaifiind afectate de criteriul politic. Reţin exact din relatarea lui Radu cuvintele cu care Şerban şi-a încheiat tirada şi le reproduc întocmai:

— Acum, de la catedră se poate preda ştiinţă pură!

Mai mi-amintesc din relatarea lui Radu că Şerban i-a spus că fusese ajutat să obţină autorizaţia de a-l vizita de câţiva vechi prieteni, al căror trecut de luptă pentru „libertate şi progres” le era acum recunoscut şi apreciat. Printre ei l-a numit pe Vladimir Streinu. Ajuns la acest punct, ofiţerul politic l-a întrerupt, anunţându-l că timpul prevăzut întrevederii se scursese. Sculându-se de pe scaun, Şerban i-a cerut permisiunea să-i dea fratelui său basca pe care o purta. După o scurtă ezitare, Lupu şi-a dat consimţământul. S-a apropiat de Şerban, i-a luat basca din mână şi, după ce a examinat-o pe toate părţile, s-a îndreptat spre Radu şi i-a înmânat-o. Nici la despărţire, fraţii n-au avut voie să se apropie unul de altul. Şerban şi-a luat rămas bun tot de la distanţă, încheind cu cuvin-tele:

— Voi încerca să obţin cât mai curând o nouă autorizaţie ca să te pot vedea!

Radu Cioculescu, care se îndrepta deja spre uşă, însoţit de unul din gardieni, a răspuns scurt:

— Mai bine nu!

De la vărul meu George Boian, care se cunoştea din tinereţe, cu Ciocu-leştii ştiam cât de strânse erau legăturile de afecţiune care îi uneau pe cei doi fraţi. Tot de la el am aflat câtă durere i-a pricinuit lui Radu între-vederea cu fratele lui. Trecuse o bună bucată de vreme de la vizita lui Şerban, când Radu, întâlnindu-se cu George Boian, în aceeaşi celulă, i s-a destăinuit. Pe de o parte, îşi reproşa cruzimea cu care îi dăduse de înţeles lui Şerban că nu doreşte să-l mai revadă, iar pe de altă parte, nu-l putea ierta pentru dureroasa decepţie ce i-o pricinuise când, vorbindu-i despre situaţia de afară, se înjosise într-atât, încât să-i facă tocmai lui şi tocmai în împrejurările acelea apologia regimului. Trei sau patru ani mai târziu, Radu

Cioculescu avea să moară în închisoare, fără să-şi mai fi revăzut fratele. Peste alţi zece ani, în vara lui 1964, la câteva zile după eliberarea mea din închisoare, m-am întâlnit pe stradă, în Bucureşti, cu Şerban Cioculescu. Am stat de vorbă plimbându-ne mai bine de o jumătate de oră în sus şi în jos pe bulevard, între fostele cinematografe ARO şi Scala. Şerban era atunci directorul Bibliotecii Academiei. I-am povestit despre cele două perioade în care împărţisem celula cu Radu şi despre viaţa de zi cu zi din închisoare. Şerban mi-a cerut să-i dau toate amănuntele de care îmi puteam aminti. Voia să ştie cum suportase rigorile detenţiei, cum rezistase din punct de vedere fizic la toate priva-ţiunile şi dacă îşi păstrase intacte moralul şi robustul lui optimism. I-am istorisit tot felul de episoade, scene şi discuţii ce avuseseră loc în celu-lele noastre, din care să-şi poată face o imagine cât mai exactă despre mediul în care Radu Cioculescu îşi trăise ultimii ani ai vieţii şi despre starea lui de spirit în acea epocă.

La un moment dat, Şerban m-a întrebat:

— Erai cu el în celulă când am obţinut autorizaţia să-l vizitez?

— Da! I-am răspuns.

— V-a povestit în ce condiţii s-a desfăşurat întrevederea noastră?

— Da. Ne-a spus că n-aţi putut vorbi decât foarte puţin şi numai sub atenta supraveghere a politrucului închisorii.

Şi, fără să arăt vreo ezitare, am continuat:

— Radu s-a întors în celulă foarte emoţionat şi, câtă vreme a mai stat în închisoarea din Piteşti, nu s-a mai despărţit de basca primită de la dumneata cu acea ocazie.

Mai mult, nu m-a lăsat inima să-i spun.

58) Andrei Chrisoghelos (Dodo). Inginer chimist. Cu toate că la Politehnică studiase chimia, n-a lucrat niciodată în domeniul în care se specializase. Îşi începuse cariera la Societatea de telefoane; demon-strând, încă de tânăr, pe lângă priceperea tehnică, şi un excepţional spirit de

organizare. Totodată, devenind mai târziu de sine stătător, s-a dovedit un om de afaceri cu însuşiri deosebite. Un dezvoltat spirit de iniţiativă, perseverenţa cu care îşi urmărea ţelul propus şi ideile lui îndrăzneţe, i-au asigurat succesul în mai toate întreprinderile şi totodată câştiguri foarte mari. Optimismul lui nemăsurat îl făcea imun la efectele eşecu-rilor. Dodo nu cunoştea decepţia sau deprimarea. În schimb, suferea de un veşnic neastâmpăr, mintea lui efervescentă fiind mereu în căutarea a tot felul de soluţii practice la problemele cu care era confundat în viaţă, fie afară, fie în închisoare. Dodo era dotat prin excelenţă cu calităţile specifice oamenilor născuţi să fie inventatori. Până şi în condiţiile de detenţie, nu şi-a dezis aptitudinile, imaginând şi punând în aplicare o sumedenie de procedee, care de care mai năstruşnice, menite să ne suplinească lipsurile şi să ne satisfacă nevoile cele mai stringente, pri-vind alimentaţia, îmbrăcămintea, îngrijirea medicală şi, mai ales, reţea-ua de transmitere a informaţiilor. Despre toate acestea voi aduce aminte, atunci când voi ajunge la perioada în care am stat împreună în aceeaşi celulă.

După 23 august 1944, Dodo Chrisoghelos obţinuse reprezentanţa firmei de automobile Ford, pentru România. În această calitate, s-a făcut repe-de suspect în ochii regimului, fiind îndeaproape supravegheat pentru contactele lui cu oamenii de afaceri străini, cu firmele şi băncile din Occident. Încă din 1947-48, a început să fie şicanat. Pe acea vreme însă, samavolnicia nu făcea încă legea în ţară. Ilegaliattea încă mai avea caracterul de „simplu abuz”. Pe de altă parte, în cadrul Securităţii mai funcţionau încă oameni ai fostei Siguranţe a statului, care, chiar dacă se pretau acum la executarea unor ordine abuzive, o făceau cu o oarecare moderaţie, mai păstrând încă rămăşiţele unui respect pentru legalitate. Datorită acestei situaţii, Dodo era deseori invitat să se prezinte la Pre-fectura poliţiei, numai pentru câteva ore, spre a

răspunde unor întrebări sau cel mult reţinut câte o zi-două, pentru o anchetă mai lungă.

Anchetatorul îşi îndeplinea atribuţiile, nedepăşind limitele unui inte-rogatoriu civilizat, uzând, pentru a obţine destăinuirile celui anchetat, numai de insistenţă şi abilitate. La unul din aceste interogatorii, într-un birou din fosta clădire a „Prefecturii poliţiei", anchetatorul îl încunoş-tiinţase că autorităţile erau informate că avea bani depuşi în străinătate, spunându-i şi numele băncii din Elveţia, unde avea contul. I se cerea să recunoască şi să divulge numărul contului. După un timp de insistenţe fără succes, anchetatorul a încercat să-l intimideze, spunându-i că, dacă refuză să recunoască, va fi nevoit să-l reţină în stare de arest. Apoi, sperând să producă un mai mare efect asupra anchetatorului, a adăugat:

— Depinde de dumneata, dacă vrei să pleci mai devreme sau mai târziu acasă. Noi nu ne grăbim. Avem timp. Te las să te gândeşti şi să alegi. Mă voi întoarce peste un timp, ca să-mi spui ce ai hotărât!

Şi ofiţerul a părăsit biroul, lăsându-l pe Dodo singur, să se gândească. După ce uşa s-a închis, Dodo n-a stat mult pe gânduri. S-a repezit la telefonul de pe biroul anchetatorului şi a chemat Societatea de tele-foane, unde lucrase ani de zile şi cunoştea pe mai toţi funcţionarii. A ce-rut pe telefonista de la serviciul de convorbiri internaţionale şi a rugat-o să-i dea legătura cu banca din Elveţia. A obţinut-o şi a vorbit cu directo-rul băncii, căruia i-a spus că doreşte să-i fie blocat contul şi ca banii depuşi să nu poată fi ridicaţi de nimeni şi sub nici o formă, nici de persoane împuternicite cu semnătura lui şi nici chiar în urma vreunei noi dispoziţii telefonice din partea lui. Pe scurt, a dat dispoziţie ca banca să nu-i verse suma din cont decât lui, când se va prezenta personal la ghişeu. De asemenea, orice altă dispoziţie telefonică, dată de aici înainte tot de el, să fie considerată nulă, deoarece va fi făcută sub constrângere. La scurtă vreme după încheierea convorbirii, şi-a făcut apariţia şi

anche-tatorul. Dodo s-a arătat de data asta mai „cooperativ” în convorbire şi, spre satisfacţia anchetatorului, s-a lăsat înduplecat, recunoscând şi existenţa şi numărul contului din Elveţia. Era rândul anchetatorului să-şi onoreze promisiunea, lăsându-l să plece acasă, ceea ce, spre a-i câştiga încrederea, s-a şi grăbit să facă, spunându-i în timp ce-l conducea spre uşă, că, în privinţa contului, vor mai sta de vorbă cu altă ocazie. Era epoca în care regimul căuta să-i convingă pe cei care aveau depozite în bănci, din străinătate să-şi transfere banii în ţară. Mijloacele de persua-siune de care uzau organele însărcinate cu această misiune pentru a obţine asentimentul deponenţilor se opreau şi ele, în acea vreme, cel mult la exercitarea unor presiuni şi ameninţări voalate.

Câteva zile mai târziu, Dodo Chrisoghelos a fost din nou invitat la un interogatoriu. De data asta, subiectul a fost altul. Despre banii din Elveţia nu s-a mai vorbit. Abia la sfârşitul întrevederii, când îl conducea spre uşă, anchetatorul i-a spus:

— Mi-ai făcut-o, domnule Chrisoghelos, cu telefonul pe care l-ai dat zilele trecute din biroul meu! A fost însă vina mea că te-am lăsat singur!

Era limpede că telefonul dat de Dodo în Elveţia îi fusese semnalat ori de către serviciile care se ocupau cu ascultarea convorbirilor internaţionale, ori ieşise pur şi simplu la iveală din nota de plată a abonamentului, în care erau consemnate convorbirile externe. De câte ori îşi amintea de această păţanie, Dodo îşi luase obiceiul să exclame cu o prefăcută nos-talgie:

— Ce vremuri minunate erau atunci! Anchetatorul se purta ca, un gentleman, avea fair-play-ul să-şi recunoască înfrângerea şi chiar să-l admire pe anchetat, atunci când acesta se dovedea mai abil decât el. Cred că această ispravă a lui Dodo a rămas celebră, nu numai în rândurile noastre, dar şi în analele serviciilor de anchetă. Pe măsură însă ce timpul trecea şi regimul se consolida, anchetele îşi

schimbau şi ele aspectul, devenind tot mai aspre, până ce într-o bună zi, prin 1947-48, Dodo Chrisoghelos a fost definitiv arestat.

Şi cu această ocazie, Dodo a încercat un act de răzvrătire, vrând să dea de veste că se află în mâinile Securităţii. La ridicarea lui de către agenţii Securităţii, nu asistase nici un martor, aşa că, pentru familia şi cercul lui de prieteni şi cunoscuţi, dispăruse pur şi simplu, fără să lase nici o urmă. Până la arestarea lui, dispariţiile de acest fel erau încă destul de rare. Abia de aici înainte avea să înceapă epoca valurilor succesive de arestări, când lumea avea să se obişnuiască să nu-şi mai caute, la Salvare sau la Morgă, ruda sau prietenul care nu se mai întorsese acasă sau nu mai apăruse a doua zi la serviciu.

Această incertitudine dispăruse! După ridicarea lui, Dodo făcuse un popas de câteva zile într-o casă conspirativă, unde fusese supus unui prim interogatoriu. Apoi, se hotărâse transferarea lui în arestul subteran al Ministerului de Interne. Mutarea lui s-a făcut în plină zi. I s-au pus ochelari negri la ochi şi cătuşe la mâini, a fost urcat într-o maşină şi aşezat pe canapeaua din spate între doi agenţi, care, ca şi şoferul, erau îmbrăcaţi în haine civile. A fost mai întâi culcat cu capul în poala unuia din cei doi însoţitori. După o bucată de drum prin periferia oraşului, unde se afla casa conspirativă, automobilul s-a apropiat de centru. Fiind ora prânzului, străzile erau aglomerate şi automobilul era nevoit să meargă încet şi uneori chiar să oprească. Pentru a evita riscul ca vreun pieton, aruncându-şi ochii în maşină, să-şi dea seama ce fel de pasager transporta, agenţii Securităţii au schimbat tactica.

I-au spus lui Dodo să se aşeze ca şi ei, i-au scos ochelarii şi i-au aşternut un ziar peste mâinile prinse în cătuşe, pe care şi le ţinea pe genunchi. Docilitatea cu care s-a supus instrucţiunilor primite, nu le-a dat de bănuit că Dodo îşi făurise deja un plan şi nu aştepta decât momentul prielnic pentru a trece la acţiune. Prilejul i s-a părut nimerit pe

fostul Bulevard Brătianu, când, urmând să cotească la stânga pentru, a se angaja pe fosta Stradă Regală, şoferul a trebuit să oprească ca să cedeze trecerea unui tramvai. Într-o clipită, ţâşnind din locul lui prin faţa unuia din însoţitori, Dodo a izbit cu cătuşele ce le avea la mâini în geamul de la portiera maşinii, spărgându-1. Agenţii au reacţionat şi ei prompt, dar nu înainte ca Dodo să fi apucat să strige cât l-a ţinut gura,:

— Sunt inginerul Andrei Chrisoghelos, arestat de Securitate!

În secunda următoare, sub privirile trecătorilor alarmaţi de strigătele lui, agenţii l-au smuls de la geam şi l-au trântit pe podeaua maşinii, care a demarat în grabă, depărtându-se de locul incidentului. Ajunsă la capătul Străzii Regale, a cotit la dreapta şi a intrat pe poarta Ministerului de Interne. Când l-au scos din maşină, Dodo era pe jumătate sufocat, cu faţa plină de sânge de la arcada care-i fusese spartă şi cu tot corpul plin de contuzii de pe urma loviturilor de pumni şi picioare pe care le primi-se. Scopul însă şi-l atinsese. Întâmplarea de la intersecţia bulevardului cu Strada Regală, s-a răspândit din gură în gură în tot Bucureştiul, ajungând şi la urechile familiei şi prietenilor lui! Restul vieţii lui Dodo a intrat în rutină: a fost anchetat/judecat, condamnat la moarte, apoi graţiat şi trimis să-şi execute pedeapsa de muncă silnică pe viaţă, la Piteşti.

59) Marin Cluceru. Originar din Câmpulung-Muscel. Fusese ani de zile şoferul şi totodată intendentul ambasadei noastre de la Paris. Prin anul 1948 este trimis cu curierul diplomatic la Bucureşti, unde, în urma declaraţiilor făcute în anchetă de consulul Ion (Jeannot) Popovici, este şi el implicat într-un proces de spionaj şi condamnat la zece sau cinci-sprezece ani muncă silnică, fără să aibă cea mai mică vină. La Piteşti, se împrieteneşte la toartă cu Vasile Cojocaru. De câte ori se întâmpla să fie mutaţi împreună, glumele şi tachineriile lor pe limba golănească a şofe-rilor constituiau o veşnică distracţie pentru cei cu care

împărţeau celula. Cu toate că trăise atâţia ani la Paris şi soţia lui era franţuzoaică, Marin se exprima pe româneşte la fel de viu şi colorat ca şi Vasile Cojocaru. Marin vorbea, însă, tot aşa de fluent şi franţuzeşte. O franceză asemănătoare prin farmecul şi suculenta expresiilor, cu jargonul lui românesc. Marin vorbea cel mai pur argou parizian, fără urmă de accent străin. În 1964, la câteva luni după eliberare, l-am întâlnit cu totul întâmplător, pe stradă, în Bucureşti. Ieşea tocmai de la Consulatul francez, unde fusese anunţat că în curând va putea pleca la Paris. Toate intervenţiile soţiei lui pe lângă autorităţile franceze şi, la rândul lor, ale acestora din urmă pe lângă cele române, îşi dăduseră, în sfârşit, după luni de zile, roadele.

60) Coşereanu Constantin (Titi). Tovarăşul meu de evadare de la Cav-nic, cu care de atunci am parcurs împreună o parte din etapele închiso-rii, ajungând în cele din urmă la Piteşti. În cei cinci ani petrecuţi aici, ne-am întâlnit de mai multe ori, împărţind în diferite perioade de timp aceleaşi celule.

61) Alexandru Ciocâlteu (Ducu). A fost adus mai târziu în închisoarea din Piteşti. Nu se bucura de simpatia nimănui. Proasta lui reputaţie îl precedase, creându-i o atmosferă imposibilă. Spre ghinionul lui, aici nu îşi putea ascunde sau nega trecutul, în Piteşti, aflându-se prea mulţi martori ai delaţiunilor lui, atât din lotul „Nunţiaturii”, în care fusese iniţial condamnat, cât şi din procesul evadării de la Cavnic. Silit să ducă viaţa nenorocită a „turnătorilor”, trăia izolat în colţul lui, ocolit de toată lumea.

62) John Colman. Englez de origine. Trăise o viaţă întreagă în Româ-nia, ca angajat al unei societăţi engleze de petrol. Perfect integrat în societatea autohtonă, îndrăgise atât de mult România, încât, chiar după instalarea regimului comunist, refuzase să-şi părăsească ţara adoptivă. Sir John, cum i se spunea, se bucura de o simpatie unanimă. Din păcate, n-am avut prilejul să-l cunosc personal, fiind numai pentru scurtă vreme vecin de celulă

cu el. Cred că a fost eliberat prin efectul decretului de graţiere, aplicat cetăţenilor străini.

63) Cenuşe. Pădurarul din Bucovina de care am mai vorbit, când am istorisit despre şederea mea în celula din subsolul închisorii.

64) Caciuc. Nu-i reţin decât numele. Nu l-am cunoscut şi nu-mi amin-tesc nimic altceva despre el.

65) Capsa. Fost director al serviciului personalului al Societăţii petroli-fere „Astra”. În închisoare devenise foarte bigot.

66) Crăciun Gheorghe. Călugăr romano-catolic sub numele monahal de „fratele Leon”.

67) Constantin Cezianu (Dinu). A ocupat pentru o foarte lungă perioadă de timp postul de ministru plenipotenţiar la legaţia noastră de la Paris. Se spunea că nu datorită calităţilor lui de diplomat, ci faptului că era omul de încredere al lui Carol II. Afirmaţie pe care o face şi Pamfil Şeicaru în lucrarea lui „Istoria partidelor Naţional, Ţărănist şi Naţional Ţărănist”, când se referă într-un scurt pasaj la Dinu Cezianu, pe care nu îl menajează în aprecierea lui. Citez din volumul II, pagină 188, din cartea lui Şeicaru: „într-o sală de cinematograf am zărit-o (pe Elena Lupescu), însoţită de ministrul României la Paris, Dinu Cezianu, care avea rolul de cavaler servant al ţiitoarei regelui. Aflase că N. Titulescu avea intenţia să-l mătrăşească, şi pe bună dreptate, fiind cel mai perfect imbecil din colecţia de imbecili pe care a avut-o Ministerul nostru de externe. Ori, cine voia să obţină o situaţie sau să se menţină într-o situaţie, cea mai bună protecţie era a Elenei Lupescu, o doamnă du Barry în devenire.”

Voi mai reveni asupra lui Dinu Cezianu când voi ajunge să stau cu el în aceeaşi celulă şi când cele scrise de Şeicaru îmi vor fi confirmate chiar de el. Când l-am întâlnit în Piteşti, Dinu Cezianu era în vârstă şi dădea semne atât de vădite de ramolisment, încât fusese supranumit „şerbet”.

68) Costache Dinu. Inginer. După eliberarea din închisoare, reuşeşte să plece din ţară, stabilindu-se în Elveţia.

69) Djurcovici, sârb din Banat. L-am cunoscut la Cavnic şi ne-am reîn-tâlnit în camera de la subsol, când am fost adus la Piteşti. Cazul lui Djurcovici se deosebea de al tuturor celorlalţi conaţionali ai lui.

Iată-i pe scurt momentele mai importante dintr-o viaţă presărată de contradicţii şi paradoxuri. Cu toate că cetăţean român, în timpul războiului a trecut în Iugoslavia şi s-a înrolat în trupele de partizani ale lui Draja Mihailovici, luptând împotriva nemţilor. După război s-a întors acasă, în Banat, unde, în primii ani, membrii minorităţii sârbe, foşti partizani şi adepţi ai lui Tito, ocupau posturile cele mai importante în organizaţia locală de partid şi în administraţia regiunii. Deşi făcea parte din aceeaşi minoritate, îşi ura de moarte fraţii de sânge, fiind un înverşunat anticomunist. Djurcovici era naţionalist şi regalist. Obiectul sentimentelor lui monarhiste era Petru al Serbiei şi nu Mihai al Româ-niei. Când s-a produs ruptura între Tito şi ţările lagărului comunist dependente de Moscova, sârbii din România nu numai că şi-au pierdut poziţiile şi privilegiile de până atunci, dar au fost supuşi şi persecuţiilor, mulţi fiind deportaţi în Bărăgan iar alţii înfundând puşcăriile. Pentru a nu dezice nici vremurile aberante, nici situaţiile absurde pe care le gene-rau în viaţa oamenilor, Djurcovici a fost arestat şi condamnat la douăzeci de ani de închisoare sub acuzaţia de a fi titoist! În închisoare, adversitatea dintre el şi ceilalţi sârbi cu adevărat „titoişti” n-a făcut decât să crească, Djurcovici neîntreţinând cu ei nici un fel de relaţii. Consec-ventă cu lipsa ei de logică, soarta şi-a mai spus o dată cuvântul în 1955, când Djurcovici a beneficiat de decretul de graţiere aplicat „titoiştilor”, fiind şi el eliberat odată cu ei.

70) Drăgan Constantin. Nu-mi amintesc nimic altceva despre el, decât că fusese telegrafist pe motonava

Transilvania.

71) Dumitru Constantin. Din Constanţa.

72) Adrian Dimitriu. Unul din fruntaşii Partidului Social-Democrat al lui Titel Petrescu.

73) Emil Drăgănescu. Profesor la Institutul Politehnic din Bucureşti. După compromisurile pe care le făcuse cu regimul pe când era încă liber, nimeni nu-i acorda încredere. De altfel, se arăta de o laşitate aproape bolnavă.

74) Romeo Drăguşin. Ofiţer în marina comercială. Era unul din cei mai vechi şi experimentaţi comandanţi de cursă lungă din marina noastră. Înainte de război cutreierase ani de zile toate mările globului, coman-dând diferite cargouri, navigând sub pavilion străin. La izbucnirea războ-iului, părăsise societatea de navigaţie străină pentru care lucra şi se întorsese în ţară, angajându-se în marina noastră comercială.

După 23 august 1944 a rezistat tuturor epurărilor iniţiate de noua condu-cere comunistă în rândurile personalului navigant, fiind apreciat nu numai din punct de vedere profesional, ci şi politic, domeniu în care n-a manifestat nici un fel de opoziţie, devenind în cele din urmă şi membru de partid. Prudenţa şi abilitatea, dar şi norocul, l-au ajutat să se bucure de încrederea autorităţilor, Securitatea nereuşind să-i pătrundă secretul decât foarte târziu, abia prin 1954, când l-au arestat. Încă de la începutul regimului comunist, Romică Drăguşin se angajase în acţiunea de rezis-tenţă, devenind membru al uneia din cele mai mari organizaţii subver-sive din acea vreme, cuprinzând în reţeaua ei activităţi multiple, de la culegerea şi transmiterea de informaţii în vest, până la legături cu grupu-rile înarmate din munţi şi înlesnirea trecerii clandestine în străinătate a anumitor persoane ameninţate să fie arestate. Prin anii 1947 sau 1948, activitatea organizaţiei a fost descoperită de Securitate. După arestările şi anchetele respective, a avut loc unul din puţinele procese căruia regimul i-a dat o largă publicitate.

Era procesul de spionaj care prin implicarea Nunţiaturii, a altor câtorva reprezentanţe diplomatice şi a serviciilor de informaţii ale unor ţări occidentale, servea astfel scopuri-lor propagandistice ale comuniştilor, de a denunţa opiniei publice amestecul ţărilor capitaliste în treburile noastre interne, cu intenţia subminării şi răsturnării guvernului şi a noii orânduiri sociale. Acuzaţii principali în proces, Niki Vâlsan şi Vasile Ciobanu, primul, ofiţer în marina comercială, al doilea, pilot în aviaţia civilă, fuseseră condamnaţi la moarte iar mai apoi graţiaţi, urmând sa execute o pedeapsă de muncă silnică pe viaţă. Amândoi, prin natura serviciului lor, făceau curse în străinătate şi ori de câte ori se aflau în escală la Istanbul, în Turcia, luau contact cu Mircea Vasilache (fost şef al „brigăzii anticomuniste" din vechea Siguranţă a statului, fugit în 1944, în străinătate), care lucra pentru serviciile de informaţii occidentale. Alte căi de contact cu Istambulul erau asigurate prin intermediul câtorva ambarcaţiuni turceşti, care pe vremea aceea îşi mai continuau încă tradiţionalul mic negoţ, transportând lemne de foc din România în Turcia. Câţiva din proprietarii acestor mici vase costiere, cunoscuţi sub pomposul nume de, „căpitani de barcaz", fuseseră capacitaţi de Mircea Vasilache. Era asigurată astfel o legătură regulată între Istanbul şi organizaţia din ţară, prin mesajele încredinţate „căpitanilor de barcaze". Tot pe unul din aceste barcaze, a fost îmbarcat clandestin, ascuns între stivele de lemne şi transportat în Turcia, aviatorul Costică Abeies, în pericol de a fi arestat. Cu toate că în urma descoperirii şi arestărilor efectuate, organizaţia a fost practic dezmembrată, existenţa unor ramificaţii ale reţelei au rămas mai departe necunoscute Securităţii. Printre ele, cea din care făcea parte Romeo Drăguşin, care a navigat în continuare nestingherit cu vasul lui în străinătate, menţinând legăturile cu cei de la Istanbul. În iarna 1954-55, când din cauza unor neobişnuit de grave perturbări meteorologice s-au produs nenumărate

catastrofe navale, Romică se afla tocmai în cursă. Era comandantul cargoului „Plehanov”, navigând (dacă-mi aduc bine aminte din povestirea lui) spre portul Murmansk. Surprins în Marea Nordului de o furtună extrem de puternică, vasul suferă avarii grave, i se defectează cârma şi e pe punctul de a naufragia. Mai poate lansa câteva semnale S. O. S. Înainte ca aparatele de transmisie să cadă şi ele în pană. Semnalele au fost captate de un vas navigând în zonă, care însă nu a putut întreprinde nimic în acel moment, împiedicat fiind de vremea nefavorabilă. Operaţiile de căutare şi salvare pornite cu întârziere, din cauza furtunilor, au fost întrerupte după câteva zile de strădanii fără rezultate, vasul fiind considerat pierdut. Între timp, cargoul „Plehanov”, deviat de la ruta lui, rătăcea la voia întâmplării, mânat de valuri în afara zonei în care era căutat. După mai mult de o săptămână de luptă cu natura dezlănţuită, uzând de mijloacele reduse de manevră de care mai dispunea pentru a menţine vasul pe linia de plutire şi a-l îndrepta spre ţărmuri mai ospitaliere, Drăguşin a reuşit să pătrundă, în cele din urmă, în apele mai calme ale unui fiord de pe coasta norvegiană. Încărcătura de pe puntea pustiită de furtună şi gheţuri fusese sacrificată şi aruncată peste bord, din rândurile echipajului extenuat câţiva oameni erau răniţi şi aproape toţi suferiseră degerături. Vasul, după spusele lui, arăta ca după o luptă navală. Remorcat şi reparat în şantierele navale din cel mai apropiat port norvegian, după câteva luni de la dispariţia lui, „Plehanov” îşi făcea din nou intrarea în portul Constanţa. I s-a făcut o primire triumfală! Oraşul era pavoazat ca de sărbătoare. Pe chei aşteptau nu numai autorităţile locale, dar şi înalţi reprezentanţi ai guvernului şi par-tidului, de la Bucureşti. Într-un cadru festiv şi în sunetul fanfarelor, s-au rostit discursuri de laudă la adresa echipajului şi a căpitanului vasului, care prin eroismul lor îşi „dovediseră ataşamentul faţă de clasa munci-toare şi faţă de regimul de democraţie populară” etc. A urmat apoi

solemnitatea decorării căpitanului Drăguşin, cu nu mai ştiu ce ordin al muncii! A doua zi, ziarele oficiale relatau pe larg despre festivităţile de la Constanţa iar numele lui Drăguşin apărea cu litere mari în titlurile de pe prima pagină. La nici câteva luni după ce fusese decorat şi numit „erou al clasei muncitoare”, Drăguşin a fost arestat şi condamnat, devenind „duşman al poporului”. Dar despre asta, ziarele n-au mai scris nimic!

Ani de zile mai târziu, după eliberare, în fiecare vară când îmi petreceam concediul pe litoral, îmi făcusem obiceiul să fac câte un popas în Con-stanţa, pentru a-l întâlni pe Romică Drăguşin şi pe prietenul şi camaradul lui de marină şi închisoare, Niki Vâlsan. După ce ieşiseră din închisoare, soarta lor fusese identică: amândoi se prezentaseră la birou-rile marinei comerciale, pentru a fi angajaţi. Amândoi fuseseră purtaţi cu vorba şi amânaţi mai bine de un an de zile, sub pretextul că nu sunt locuri libere, timp în care, lipsiţi de mijloace de existenţă, trăiseră din ajutorul familiei şi al prietenilor. Ajunşi la capătul răbdării şi dându-şi seama din ordinele cui li se făcea obstrucţie la găsirea unui loc de mun-că, amândoi s-au prezentat la sediul Securităţii, solicitând o audienţă la comandant. Au fost imediat primiţi şi amândoi au cerut acelaşi lucru: să fie din nou trimişi în închisoare, înmânând în acelaşi timp şi o cerere scrisă în acest sens. Comandantul s-a arătat de o extremă amabilitate, explicându-le că va interveni pentru rezolvarea cazului lor, şi promiţân-du-le că în cel mult o săptămână vor fi înştiinţaţi unde să se prezinte la lucru. Şi, spre uimirea lor, le-a mai spus că vor fi reintegraţi în marină şi poate chiar în posturi de comandanţi de vas. Cu toate că nu le venea să creadă, speranţa că ar putea fi din nou îmbarcaţi le încolţise totuşi în suflete. Şi, într-adevăr, câteva zile mai târziu, Drăguşin era numit comandant pe „Luceafărul”, iar Niki Vâlsan pe „Steluţa”. Erau cele două mici ambarcaţiuni de pasageri, care plimbau turiştii pe apele lacu-lui Siut-Ghiol, de la Mamaia. Echipajul fiecărui vas se compunea din

câte un om: comandantul! Comandantul Securităţii nu-i minţise!

Se dovedise a fi nu numai om de cuvânt dar şi cu simţul umorului!

Cât am mai stat în ţară, până în 1969, în fiecare vară făceam câte două plimbări pe Siut-Ghiol, o dată pe „Steluţa” şi o dată pe „Luceafărul”. Nu stăteam cu ceilalţi turişti. Eram un pasager privilegiat. Mă urcam în cabina de comandă şi stăteam în compania căpitanului.

75) Gheorghe Dumitraş. Tânăr preot greco-catolic, originar din Moldova. Îndrăgit de cei ce-i păstorise, s-a făcut şi la Piteşti la fel de iubit. Înzestrat cu o voce de tenor, de o puritate şi căldură rar întâlnite, numele lui Ghiţă Dumitraş s-a asociat definitiv în memoria deţinuţilcr din Piteşti cu sărbătorile de Paşti şi de Crăciun. An de an, în noaptea de Înviere şi în noaptea de Crăciun, se repeta cu regularitate aceeaşi scenă. În liniştea ce se lăsa peste puşcărie, după ora închiderii, deodată răsuna glasul lui Dumitraş. Din celula lui, aşezat pe calorifer şi cu faţa la geamul deschis, Dumitraş cânta pentru toată închisoarea. Cânta fără să-şi stăpânească glasul, în aşa fel, încât fiecare deţinut din cea mai îndepăr-tată celulă să-l poată auzi. Nu era Paşti în care să nu ascultăm Prohodul şi nici Crăciun, în care vocea lui minunată să nu rupă tăcerea nopţii şi să învăluie puşcăria cu cântec de colinde. Urmarea era ştiută! Dumitraş era pedepsit pentru încălcarea regulamentului. Când gardienii veneau să-l scoată din celulă, îl găseau la uşă, aşteptându-i, gata pregătit de beci. Gardienii păreau însă înţeleşi să nu-i deschidă uşa la celulă, decât după ce Dumitraş îşi termina de cântat repertoriul. Fermecaţi şi ei de vocea lui extraordinară, nu-l întrerupeau niciodată, preferind să întârzie în dosul uşii, pe coridor, şi să-l asculte până la sfârşit. Cu câţiva ani înainte de arestarea mea, se zvonise în Bucureşti despre un preot tânăr, cu o voce excepţională, care cânta la slujbele de duminică din capela de la Pitar Moş. Informându-mă la o vară de-a mea, care

era catolică, zvonul mi-a fost confirmat şi am fost invitat s-o însoţesc într-o duminică la biserică. Atunci l-am auzit pentru prima oară cântând pe Dumitraş. Am fost atât de impresionat de acel „Ave Maria”, încât am mai venit şi în duminicile următoare să ascult glasul de înger al tânărului preot necunoscut. Într-una din duminici, preotul n-a mai apărut. Am aflat că fusese arestat. Când, după ani de zile, în închisoarea din Piteşti, am auzit de existenţa unui preot pe care îl chema Dumitraş, numele nu mi-a zis nimic. Numai când l-am auzit cântând în noaptea de Înviere, mi-am amintit şi de glasul şi de numele preotului de la Pitar Moş. Eliberat în 1964, părintele Ghiţă Dumitraş moare la scurt timp de tuberculoză, contractată în închisoarea din Piteşti.

76) Demec Constantin. Inginer. Fost coleg cu Dodo Chrisoghelos la Societatea de telefoane. Implicat în aceeaşi afacere de „spionaj” cu Dodo, dar arestat mai târziu, prin 1953. Apreciat pentru calităţile lui profesionale, până înainte de arestare, predase cursuri de telecomunicaţii la Academia Militară. Cu privire la „cazul” Demec, voi reveni cu amănunte într-un alt capitol.

77) Daniel Cantemir. Am stat cu el în camera din subsol şi ne-am mai întâlnit de nenumărate ori în toţi anii cât am fost închis în penitenciarul din Piteşti.

78) Ion Despan. Am mai vorbit despre el, tot cu ocazia trecerii mele prin camera de la subsolul închisorii.

79) Ion Drăguş. Avusese de gând să fugă în vest, dar, la trecerea clandestină a frontierei în Iugoslavia, este prins de grănicerii sârbi. În anchetă, nu-şi dezvăluie adevăratele intenţii. Declară că a fugit din România din cauza orientării prosovietice a regimului de la Bucureşti şi solicită azilul politic din partea autorităţilor iugoslave. Ţinut o vreme în cercetări, este în cele din urmă eliberat. I se fixează domiciliul într-o mică localitate din centrul tării, unde i se acordă dreptul de lucru, dar cu obligaţia de a se prezenta săptămânal la miliţie. Drăguş învaţă suficient de bine sârbeşte pentru a-şi putea practica profesiunea pe care o

avea în România şi este angajat contabil într-o întreprindere. Între timp, cunoaş-te o tânără de origine română clin Valea Timocului, cu care se căsătoreş-te. Treptat, şi mai ales datorită căsătoriei lui cu o cetăţeană iugoslavă, statutul lui se îmbunătăţeşte. Obligaţia de a se prezenta periodic la miliţie este suspendată şi în cele din urmă i se ridică şi interdicţia de circulaţie, putând de aici înainte părăsi localitatea, fără a mai fi nevoit să ceară de la autorităţi permisiunea de deplasare. În tot acest timp, Drăguş nu renunţase la ideea de a fugi într-o ţară liberă, dar abia acum când nu mai era atât de supravegheat şi îşi recăpătase libertatea de mişcare, se putea gândi la punerea în practică a planului pe care şi-l făurise de a trece frontiera în Italia. Soţia îi împărtăşea ideea. După ce i s-au ridicat restricţiile de circulaţie, au plecat chiar împreună într-un concediu pe coasta Adriaticei, pentru a cerceta la faţa locului posibilităţile de trecere a frontierei la Trieste. Drăguş era un om prudent şi înarmat cu răbdare. Totuşi, în calculele lui nu prevăzuse atâtea piedici în calea planului de fugă, decât pe cele ce i le putea pune „U. B. D. A.” (Securitatea iugosla-vă). Programul de acţiune ce şi-l stabilise cu minuţiozitate, urmând ca peste câteva luni să facă pasul cel mare peste frontiera, i-a fost însă răsturnat de o veste neaşteptată: nevasta îi rămăsese însărcinată! Nevoit să-şi amine sine die punerea în aplicare a planului de fugă, Drăguş şi-a văzut mai departe de serviciu şi de viaţa de familie, cu grijile inerente create de noua situaţie. Lunile au trecut şi soţia i-a născut un băiat. S-au mai scurs alţi doi-trei ani. Copilul creştea şi Drăguş începuse iar să se gândească la planul lui de fugă, de data asta într-o formaţie mărită la care se adăuga şi cel de-al treilea membru al familiei. Soarta însă hotărâse din nou să-i fie potrivnică, dar, de data asta, fără să-i mai lase speranţa într-o amânare, ci spulberându-i definitiv visul de a mai ajunge în Italia. Într-o noapte, Drăguş a fost ridicat de acasă de agenţii Securi-tăţii iugoslave. Dus cu un jeep la sediul U. D. B. A. – a fost închis

într-o celulă. Toate protestele şi încercările lui Drăguş de a obţine o explicaţie, s-au izbit de un zid de tăcere. Înainte de a se lumina de ziuă, a fost din nou urcat în jeep. De data asta automobilul a părăsit oraşul şi călătoria a fost mai lungă. S-a oprit abia în zori. Când i s-au scos ochelarii, Drăguş a văzut că se afla la un punct de frontieră, în faţa clădirii unui pichet de grăniceri. Operaţia căreia avea să-i cadă victimă a fost executată în câteva minute. Cei doi agenţi ai U. D. B. A. Care îl însoţeau l-au predat al-tor doi agenţi ai Securităţii române (veniţi şi ei cu un jeep), preluând de la ei un om tot aşa de speriat şi nedumerit ca şi el. Drăguş nu-şi putea explica de ce tocmai el fusese ales să facă obiectul acestui schimb. Din clipa în care a păşit pe teritoriul românesc, partea senzaţională a aven-turii lui Drăguş a luat sfârşit. De aici înainte, viaţa lui Drăguş avea să urmeze etapele determinate de mecanismul pe care îl declanşa oricine încăpea pe mâinile Securităţii: ancheta cu bătăile de rigoare, procesul de înaltă trădare şi sentinţa ele douăzeci şi cinci de ani muncă silnică. Din 1960, când am părăsit închisoarea din Piteşti, n-am mai auzit nimic despre Ion Drăguş.

80) Daneş, ţăran tânăr de origine română din Banatul sârbesc.

Nu-mi mai aduc aminte în ce împrejurări ajunsese în România şi pentru ce fusese arestat. Ţin minte doar că m-a impresionat ce frumoasă limbă română vorbea, presărată cu cuvinte arhaice.

81) Ivan Deneş. Evreu din Cluj. Ridicat de Securitate cu ocazia ares-tărilor masive operate în Ardeal, după revoluţia clin 1956, din Ungaria. A ajuns în Piteşti, relativ târziu, prin 1957 sau 1958. Fiind recunoscut de câţiva deţinuţi originari din Cluj, informaţiile pe care le deţineau despre activitatea lui, dinainte de arestare, s-au transmis din celulă în celulă, în întreaga închisoare. Fără să mă fi întâlnit vreodată cu Deneş în vreo celulă din Piteşti, am aflat astfel despre el că fusese membru de partid şi că jucase un rol nefast în lumea

literelor şi a publicaţiilor româneşti din Cluj, fiind el însuşi scriitor. Mai târziu, după ce am părăsit închisoarea din Piteşti şi, mai ales după ce am ieşit din închisoare în 1964, când m-am reîntâlnit cu foşti camarazi din Piteşti, am aflat că în timpul celei de-a doua acţiuni de „reeducare”, iniţiată de regim în preajma decretului de eliberare, Deneş şi-a dat din nou arama pe faţă, devenind unealta voluntară a ofiţerului politic. A luat parte activă la şedinţele din „clubu-rile de reeducare”, denunţându-i pe deţinuţii care, prin influenţa ce o exercitau asupra camarazilor lor, întreţineau un spirit de rezistenţă la procesul de siluire a conştiinţelor, dus de administraţie prin diferite mijloace de presiune morală şi fizică, asupra celor ce urmau să fie puşi în libertate. Se urmărea, cred, astfel, mai mult compromiterea fiecărui deţinut în parte în ochii celorlalţi camarazi de detenţie, spre a semăna neîncrederea şi a destrăma acea unitate şi solidaritate cimentată în decursul anilor de închisoare, decât o reală „reeducare” printr-o spălare de creier, în a cărei reuşită nu-mi închipui că regimul îşi mai făcea ilu-zii. Colaborarea lui Deneş cu administraţia s-a soldat cu un surplus de suferinţe pentru cei „turnaţi”, împotriva cărora se dezlănţuiau represalii-le ofiţerului politic. Pe Ivan Deneş l-am cunoscut personal, numai după ieşirea din închisoare, prin intermediul altor foşti deţinuţi. După eliberare, se stabilise în Bucureşti şi frecventa unele cercuri de foşti deţinuţi, care îşi executaseră pedepsele prin alte închisori decât el, şi nu erau la curent cu atitudinea pe care o avusese înainte de eliberare, în cadrul „cluburilor de reeducare” din penitenciarul de la Dej. Calitatea de „fost deţinut” funcţiona ca o parolă, care deschidea uşile şi inimile nu numai ale celor din aceeaşi categorie, dar şi ale celor care nu trecuseră prin închisori. Dacă mai erai şi inteligent şi simpatic, iar în discuţii te declarai adversar hotărât al regimului, câştigai destul de uşor încrederea oamenilor. Ceea ce era tocmai cazul lui Deneş. După o vreme, când informaţiile despre cele petrecute la Dej,

înainte de eliberare, au început să se răspândească, părerile în privinţa lui Deneş s-au împărţit. Unii au devenit mai circumspecţi iar alţii au continuat să-i acorde creditul, considerând vorbele care circulau pe seama lui simple zvonuri răuvoitoare. Când, însă, numai după câteva luni de la eliberare, i s-a autorizat editarea unei cărţi, suspiciunile şi-au făcut drum chiar şi în mintea celor mai creduli. Câţiva ani mai târziu, căile noastre aveau să se încrucişeze din nou. De data asta, l-am reîntâlnit la München. Fusese angajat redactor la Radio Europa Liberă. Sesizat de scrisorile unor foşti deţinuţi, trăind în exil în diferite ţări occidentale, care îi cunoşteau trecutul din închisoare, serviciul de securitate al postului de radio a întreprins o scrie de investigaţii cu privire la persoana lui Deneş. În cadrul acestor cercetări, mi s-au cerut şi mie informaţii despre acuzaţiile formulate împotriva lui Deneş, pentru activitatea lui în serviciul administraţiei închisorii de la Dej, îndreptată împotriva celorlalţi deţinuţi. Cum nu fusesem de faţă la cele petrecute în penitenciarul din Dej, nu puteam confirma acuzaţiile, deşi eram convins de autenticitatea lor. Am întocmit însă o listă cu adresa tuturor foştilor deţinuţi din Dej, pe care îi ştiam refugiaţi în străinătate, în Europa, Statele Unite şi Canada. O bună parte din ei au fost contactaţi de serviciul de securitate al postului de Radio Europa Liberă. Declaraţiile lor au fost unanime. Niciuna nu-l disculpa. În Statele Unite, pastorul Richard Wurmbrand, fost şi el deţinut politic, a dezlănţuit o campanie în presa americană, protestând împotriva angajării lui Ivan Deneş, la postul de Radio Europa Liberă. Cea mai mare greutate a avut-o însă mărturia depusă de bătrânul monsenior Menges, una din figurile venerabile ale închisorilor din România, care la Dej căzuse personal victimă delaţiunilor lui Deneş şi suferise rigorile represaliilor fizice ordonate de ofiţerul politic. În urma rezultatului anchetei şi a scandalului stârnit pe marginea cazului, lui Ivan Deneş i s-a desfăcut contractul de muncă.

82) Deneş… Tatăl lui Ivan Deneş. Arestat şi condamnat odată cu el. Şi el fusese membru de partid şi, dacă nu mă înşel, în momentul arestării era directorul teatrului din Cluj. Nu l-am cunoscut.

83) Demetrescu Camil. Cred că a fost condamnat în procesul Maniu. Ca funcţionar al Ministerului de Externe, fusese, în timpul războiului, unul din oamenii de încredere ai lui Niculescu-Buzeşti, cu care colaborase la stabilirea de contacte cu puterile aliate la Stokholm şi Ankara, pentru a negocia condiţiile unui armistiţiu în cazul ieşirii României din război. La prima vedere, Camiluş părea sortit pieirii în condiţile vitrege ale vieţii din închisoare. Pe lângă un fizic debil, mai era handicapat şi de o miopie pronunţată, care îl obliga să poarte ochelari cu lentile foarte groase. Şi, ca şi cum n-ar fi fost îndeajuns de dezmoştenit de soartă, pentru a face faţă regimului de detenţie, Camiluş mai era şi de o neîndemânare ce atingea aproape limita infirmităţii şi de o distracţie deconcertantă.

Cu toate că se prezenta atât de dezarmat în bătălia pentru supravieţuire, Camil Demetrescu a rezistat şi fizic şi moral anilor grei de închisoare, fiind întotdeauna alături de cei care n-au înţeles să facă concesii degradante.

84) Colonelul Evolceanu. Nu l-am întâlnit niciodată, dar îl cunoşteam din reputaţie. Se bucura de o mare stimă printre deţinuţii din Piteşti, care îl cunoscuseră.

85) Colonelul Eftimie. Fusese şeful serviciului cifrului în Marele Stat Major.

86) Etem Hagi Ahmed. Fost pilot din aviaţia civilă. Am vorbit pe larg despre el, când am descris camera din subsolul închisorii, unde ne-am întâlnit prima oară.

87) Edift Mehmet AU. Hogea de la geamia din Parcul Carol de la Bucureşti. Voi mai reveni cu amănunte despre el, mai târziu.

88) Saşa Eliad. Originar din Basarabia. Făcuse parte dintr-un lot condamnat pentru spionaj, în favoarea Franţei. Membrii grupului întreţinuseră legături cu profesorul

Fontaine, care se afla la Paris. Profesorul Fontaine fusese expulzat din România, după instalarea guvernului comunist în ţară. Schimbul de corespondenţă clandestină se făcuse prin intermediul legaţiei Franţei din Bucureşti. Saşa Eliad fusese luptător de greco-romane. Când l-am întâlnit pentru prima oară în închisoarea din Piteşti, nu mi-a venit să cred că e şi el deţinut. Confor-maţia lui fizică, aproape monstruoasă din cauza masei musculare caracteristică luptătorilor, contrasta violent cu înfăţişarea descărnată, chiar scheletică, a majorităţii deţinuţilor. Mutările operate de ofiţerul politic ne-au despărţit. Am aflat după o vreme că s-a îmbolnăvit grav de ficat şi că avusese norocul să fie trimis la spitalul din Văcăreşti. Trei sau patru ani mai târziu, când ne-am reîntâlnit, nu l-am mai recunoscut. Era în ultimul hal de distrofic. Din atletul de altădată, rămăsese o umbră de om, demoralizat şi speriat de boala care îl chinuia.

89) Inginer Enderl. Suferea de o maladie (de al cărei nume nu-mi mai amintesc), care se manifesta prin dispariţia treptată a ţesutului muscular. Ultima dată când l-am văzut în curtea de plimbare, era un schelet acoperit de piele. La un moment dat a fost luat din Piteşti. Nu ştiu ce a devenit.

90) Erganian… Fugit din Turcia în România pe vremea persecuţiilor împotriva armenilor. Întreaga familie îi fusese masacrată în Turcia. Erganian era octogenar.

91) Florian… Mi-aduc numai foarte vag aminte de el. Ştiu numai că stătea retras, era tare neputincios şi timorat.

92) Focht Anton. Neamţ din România. Fusese în trupele S. S. Era bolnav de nervi. L-am întâlnit prima oară în camera din subsol.

94) Colonelul Gheorghe Florescu. Cunoscut sub numele de „Ghiţă Fio”. Una din figurile Bucureştiului dinainte de război, cunoscut de tot oraşul pentru viaţa lui de petrecăreţ şi chefliu. La reputaţia cavaleristului uşuratic în viaţă, în timp de pace, Ghiţă Fio şi-a adăugat laurii câştigaţi în campania din Rusia, completând astfel portretul călăreţului,

care şi în timp de război a înfruntat cu aceeaşi uşurinţă şi moartea, păstrându-şi totdeauna buna dispoziţie, umorul şi panaşul. Într-o noapte, prin 1953, când agenţii Securităţii au venit să-l aresteze, nu l-au găsit acasă.

Prevenit şi ştiind ce îl aşteaptă, Ghiţă Fio a dispărut. În acea vreme, dispariţia de persoane, de la o zi la alta, era un lucru frecvent, care îşi pierduse caracterul senzaţional. Faptul se banalizase, nimeni nemaiîn-trebându-se ce devenise persoana. Era suficient ca cineva să nu mai apară în locurile pe care le frecventa în mod obişnuit sau să nu mai dea semn de viaţă prietenilor şi vestea se şi transmitea din gură în gură: l-au ridicat pe X! Acelaşi zvon se răspândise şi despre Ghiţă Fio, lumea fiind convinsă că fusese arestat. Ori, Ghiţă Fio trăia ascuns într-o casă (nu mai ştiu a cui), într-un spaţiu amenajat sub o scară şi cu accesul atât de bine camuflat, încât nimeni nu putea bănui în acel loc existenţa unei ascunzători. Nu-şi părăsea adăpostul decât rareori noaptea, ca să se plimbe pe străzile din împrejurimi, să respire puţin aer curat şi să-şi dezmorţească picioarele. În vara lui 1953, pe când mă aflam evadat în Bucureşti, trecând într-o noapte pe strada Polonă, eu însumi preferând să circul la adăpostul întunericului, mi s-a părut a-l recunoaşte după silue-tă, după ţinută şi mers, pe Ghiţă Fio, care traversa strada. Ştiindu-l însă arestat, aşa cum se se zvonise prin lume, mi-am zis că nu putea fi vorba de el, ci de o simplă coincidenţă de asemănare. Când ne-am întâlnit la Piteşti, în închisoare, am aflat că totuşi nu mă înşelasem şi că el fusese plimbăieţul nocturn, pe care îl zărisem chiar în apropierea casei unde îşi avea ascunzătoarea.

În Piteşti, Ghiţă Fio a ajuns cam la doi ani după mine. Mă găseam într-o celulă de la etajul al doilea, când ni s-a comunicat prin Morse numele celor câţiva deţinuţi proaspăt sosiţi cu duba şi izolaţi pentru câteva zile de carantină în camera de tranzit de la parter, înainte de a fi repartizaţi în celulele noastre de pe secţii. Printre ei se afla şi Ghiţă Fio.

La auzul numelui lui, Cleante Gheorghiu, care se afla cu mine în celulă, a sărit ca ars. Erau vechi prieteni şi îi legau amintiri comune. Duseseră pe vremuri cam acelaşi fel de viaţă. Amândoi cunoscuseră toate bodegile Bucureştiului, amândoi pierduseră multe nopţi prin cramele cu cele mai bune vinuri şi de nenumărate ori se întâlniseră în zori, pe la localurile parlagiilor unde mergeau să se dreagă cu ciorbă de burtă. Ne-a fost imposibil să-l convingem pe Cleante să se mulţumească cu un schimb de mesaje prin Morse, între el şi prietenul lui. Ţinea morţiş să-i vorbească direct, pe fereastră, pretinzând că are să-l întrebe ceva foarte important. Cu toate riscurile pe care le comporta o astfel de convorbire, în plină zi, ce urma să fie auzită şi de ostaşul din prepeleac care supraveghea faţada închisorii, dorinţa lui Cleante i-a fost comunicată prin Morse lui Ghiţă Fio. Pe aceeaşi cale s-au pus la punct toate detaliile, spre a elimina măcar o parte din riscurile întreprinderii.

Fiecare din cei doi interlocutori, atât cel de la parter cât şi cel de la etajul doi, aveau să se plaseze în unghiul mort al ferestrei, clar cât mai aproape de gratii, urmând să se exprime concis şi în limba franceză, pentru ca dialogul să fie şi scurt şi de neînţeles pentru soldatul din post. Prima a răsunat vocea lui Ghiţă Fio, amplificată de ecoul stârnit între zidurile de beton ale curţilor interioare:

— Salut vieux soulard! Que veux-tu savoir?!

— Oh, roi des buveurs! Je voulais seulemeht te demander, şi dehors un honnete homme peut encore boire un verre de bon vin?

— Non! Ce que l'on boit maintenant ne merite plus le nom de vin!

— Alors, tu as bien fait de venir. II vaut mieux rester ici!

Conversaţia fusese atât de scurtă, încât, abia după ultimele vorbe ale lui Cleante, s-a auzit răcnetul:

— Lasă gura, banditule!

Santinela nu putuse localiza ferestrele de la care se vorbise, iar până la sosirea pe secţie a ofiţerului de serviciu

pe care îl alarmase, totul intrase în ordine, cercetările întreprinse neducând la descoperirea făptaşilor.

95) Robert Furnarache. Fusese preşedintele Yacht-Club-ului de la Bucureşti. Pasionat de sporturi nautice, îşi cumpărase înainte de război o mică ambarcaţiune cu pânze şi îşi petrecuse câţiva ani din viaţă, navigând între o insulă şi alta, prin arhipelagul grecesc din Marea Egee. Cu toate că trecuse de jumătatea vieţii, datorită vioiciunii şi spiritului lui tineresc, „papa Robert", cum i se spunea, întreţinea în jurul lui o atmos-feră mereu veselă şi de bună dispoziţie. Papa Robert se născuse la Paris şi vorbea limba franceză ca un francez autentic. Cum era un nesecat izvor de tot felul de istorioare, întâmplări personale şi anecdote, era rugat să ni le povestească în franţuzeşte. Umorul şi darul lui de poves-titor atrăgeau în jurul lui nu numai pe doritorii de a învăţa franţuzeşte, dar şi pe cei ce ştiau limba. În legătură cu Robert Furnarache, mi-a rămas în minte o întâmplare petrecută într-una din camerele mari din subsolul închisorii, rezervată celor condamnaţi pe viaţă. Concentrarea tuturor deţinuţilor condamnaţi pentru înaltă trădare la închisoarea din Piteşti abia începuse. Era perioada în care comandantul penitenciarului, căpitanul Mândreş, îşi manifesta ca un adevărat satrap puterile discreţionare faţă de deţinuţi, exercitându-şi fără nici o reţinere pornirile lui bestiale asupra lor şi instaurând regimul de teroare şi înfometare pe care îl apucasem şi eu la sosirea mea în Piteşti. La apariţia lui sau numai la auzul vocii lui pe secţie, ne cuprindea pe toţi teama, ştiindu-ne fiecare din noi expuşi să cădem oricând şi fără motiv victimă măsurilor lui arbitrare. Într-una din zile, administraţia a procedat la o verificare a identităţii deţinuţilor. Miliţienii de la grefa închisorii, deplasându-se din celulă în celulă, îi cereau fiecărui deţinut datele personale, pentru a le confrunta cu cele menţionate în dosarul respectivului. Echipa de inventariere, purtând în braţe teancurile de dosare, a ajuns şi la camera vieţaşilor, de la subsol, unde se afla Furnarache. La operaţie venise să

asiste şi Mândreş. Nu atât pentru a supraveghea treaba, cât pentru a-şi alege, sub un pretext oarecare, o victimă, cu care să-şi satisfacă plăcerea sadică de a o chinui, trimiţând-o dezbrăcată la beci sau la carceră. În ziua aceea, însă, Mândreş părea mai bine dispus, ceea ce însemna că se mulţumea să stea în cadrul uşii deschise şi să privească, cu evidentă satisfacţie, tabloul mizerabil pe care i-l oferea camera supraaglomerată, îngheţată, cu geamurile aburite, înecată în duhoarea de tinetă şi de corpuri nespălate, în semiobscuritatea căreia deţinuţii zdrenţăroşi, slabi şi cu feţele gălbejite, îşi aşteptau rândul la verificare. Unul după altul, avansau în micul spaţiu liber din faţa uşii, unde după ce îşi spuneau numele şi plutonierul de la grefă le găsea dosarul, răspundeau între-bărilor lapidare ce li se puneau în ordinea binecunoscută a formularului: Prenumele? Tata? Mama? Data naşterii? Locul naşterii? Condamnarea? Plutonierul urmărea cu degetul rubricile respective pe foile dosarului iar, după ultimul răspuns, striga:

— Altul!

În mod normal, această inventariere a deţinuţilor, care se făcea periodic, decurgea de obicei fără incidente şi se termina relativ repede. De data asta, operaţia s-a prelungit în timp, suferind nenumărate întreruperi. Mândreş interpela pe aproape fiecare deţinut care se perinda prin faţa plutonierului cu dosarele, aruncându-i câte o vorbă de batjocură, dând curs unui limbaj atât de ordinar, încât chiar înjurăturile ca la uşa cortului, cu care îşi încheia frazele, păreau să mai dilueze din vulgaritatea expresiilor pe care le întrebuinţa. De preferinţă, se lega de aspectul fizic al deţinutului, pretinzând, fie că s-a îngrăşat atunci când omul abia se mai ţinea pe picioare de slăbiciune, fie sfătuindu-l să nu mai mănânce dulciuri când îl vedea că îşi pierduse dinţii din cauza avitaminozei, fie îndemnându-l să se ducă la munte sau la mare şi să stea mai mult la soare, fiindcă e prea palid. Ironiile lui se îndreptau cu deosebită răutate asupra bătrânilor şi infirmilor. Nu lipseau nici referirile batjocoritoare la adresa nevestelor şi copiilor, împinse până la limita extremă a obscenită-ţilor, spre hazul gardienilor, care râdeau în hohote la fiecare „glumă” a comandantului. De la o vreme, Mândreş trebuia să se mulţumească numai cu succesul de public. Nimeni nu-i mai dădea satisfacţia deplină de a reacţiona în vreun fel la provocările lui, neoferindu-i prilejul să treacă la represalii corporale. În primele săptămâni de Piteşti, mulţi deţinuţi plătiseră prea scump cel mai mic semn de protest faţă de insultele lui provocatoare. Bătăile şi beciul îngheţat erau probe prea dure pentru puterea lor de rezistenţă atât de precară. Exemplul celor care îşi manifestaseră indignarea faţă de comportarea lui Mândreş şi care se aleseseră cu sănătatea definitiv zdruncinată de pe urma represaliilor suferite, îi obligase la resemnare şi la prudenţă. Chiar în faţa celor mai odioase insulte şi murdare insinuări, deţinuţii rărnâneau total apatici, păstrând o tăcere absolută. Uneori însă, chiar această atitudine pasivă nu-i apăra de crizele de furie ale lui Mândreş, care sfârşeau în detrimen-tul câte unui

nenorocit sau al tuturor celor din celulă, prin cine ştie ce măsură abuzivă, menită să le facă viaţa şi mai insuportabilă. Cu ocazia verificării dosarelor, la care venise să asiste, Mândreş se limitase numai la plăcerea batjocorii şi înjurăturilor, proferate într-un limbaj de o vulgaritate imposibil de reprodus. Voi reda numai intervenţia lui Mândreş când i-a venit rândul lui Robert Furnarache la interogatoriul plutonierului de la grefă.

La întrebarea formulată pe scurt de plutonier: „Născut?” Papa Robert i-a spus data şi anul naşterii.

— Unde? A continuat plutonierul.

— La Paris! A răspuns Furnarache.

În acel moment, cu o prezenţă de spirit ce nu i se putea nega, Mândreş i-a ordonat plutonierului:

— Scrie, bă! Mort la Piteşti!

După plecarea lui Mândreş, primul care a făcut haz de vorbele lui, apreciindu-i umorul negru, a fost papa Robert. Macabra prezicere a lui Mândreş nu s-a realizat însă.

După eliberare, Robert Furnarache a plecat în Franţa şi, la o vârstă destul de înaintată, a murit… Tot la Paris.

96) Traian Ghiţeanu. Căpitan. Condamnat pentru legături cu Consulatul britanic din Constanţa. Am stat cu el în camera din subsol.

97) Ghedoş Ravosie. Sârb din Banat. Şi despre el am pomenit când am vorbit de perioada petrecută în camera din subsol.

98) Gligor… Sârb. Nu l-am cunoscut personal.

99) Gheorghe Guţiu. Tânăr preot greco-catolic din Transilvania.

100) Alexandru Ghica (Sandu). Fiul generalului Ghica (Bubi). Mama lui, Rodica, născută Hurmuzescu, era soră cu Dan Hurmuzescu, şi el deţinut în Piteşti.

Sandu fusese arestat şi condamnat la 13 ani închisoare în 1948 sau 1949, pe vremea când era student la Facultatea de medicină. Prima perioadă de detenţie şi-o petrece în penitenciarul din Piteşti, apucând din plin grozăviile

„reeducării”, conduse de Ţurcanu şi echipa lui, la iniţiativa şi sub patronajul din umbră al Ministerului de Interne. Scapă teafăr din punct de vedere fizic, dar rănile sufleteşti provocate de monstruoasele experimente ale „reeducării” nu i s-au cicatrizat nicio-dată complet. De la Piteşti este dus la Gherla, unde după o scurtă şedere e trimis la muncă în minele de plumb din Maramureş, îşi recapătă în bună parte echilibrul şi încrederea în sine, datorită înţelegerii şi sprijinului moral pe care îl găseşte în atmosfera de bună camaraderie din lagărul de muncă forţată de la Baia Sprie. În iarna 1954 revine la Piteşti, unde l-am întâlnit în mai multe rânduri, petrecând în decursul anilor perioade destul de lungi împreună, în aceleaşi celule. Ne-am cunoscut foarte bine şi ne-am împrietenit. Voi mai reveni asupra lui cu alte amănunte, cu ocazia descrierii unor evenimente întâmplate în celulele în care am stat împreună.

101) Amedeu Ghitescu. Inginer miner. Studiase în Belgia. Înainte de război lucrase mai mulţi ani la exploatările de uraniu din Congo belgian.

În penitenciarul din Piteşti a fost adus mai târziu şi numai pentru scurtă vreme. Într-o bună zi a fost pe neaşteptate transferat, pierzându-i-se urma. Într-un târziu, ni s-a semnalat prezenţa lui în Jilava. Un deţinut, dus pentru un supliment de anchetă la Bucureşti şi readus apoi la Piteşti, ne-a povestit cum în închisoarea de tranzit din Jilava, fusese vecin de celulă cu Amedeu Ghitescu. Acesta intrase cu el în legătură prin Morse, comunicându-i că se afla de luni de zile într-o strictă izolare şi că se făceau presiuni asupra lui ca să accepte să lucreze ca expert la biroul tehnic al unei exploatări de uraniu din Ardeal. (Cred că era vorba de „Oraşul Dr. Petru Groza”, localitate înconjurată de mister, ce luase fiinţă odată cu descoperirea zăcămintelor de uraniu din regiune.)

Refuzând propunerea, fusese ameninţat cu dispariţia, numai pentru faptul că i se dezvăluise existenţa acelei exploatări, care constituia un secret de stat de maximă

importanţă. În ultima convorbire purtată prin peretele despărţitor, Amedeu Ghitescu l-a anunţat că nu se mai simte în stare să reziste tensiunii nervoase şi că va ceda. Au fost ultimele veşti pe care le-am primit despre el.

102) Gardoni... Gazetar evreu. Până în momentul arestării fusese corespondentul unei agenţii de presă străine la Bucureşti.

Adus în Piteşti relativ târziu, este introdus în celula vecină cu cea în care mă aflam. Ferestrele celor două celule fiind apropiate, am intrat imediat în legătură cu el, suindu-ne fiecare pe caloriferul din celula noastră şi vorbind prin geamul deschis. S-a prezentat şi mi-a spus că fusese transferat din închisoarea din Râmnicu-Sărat cu destinaţia Piteşti, făcând, în drum, obişnuitul popas de câteva săptămâni în Jilava, punct de tranzit obligatoriu pentru orice deţinut care era transportat dintr-un loc de detenţie într-altul. Apoi s-a supus interogatoriului curent, răspunzând întrebărilor ce se puneau oricărui nou venit: ce deţinuţi a întâlnit pe drum? Ce noutăţi politice a aflat? La cât estima efectivul deţinuţilor şi cum i se păruse regimul din Jilava?

Când la rândul meu l-am informat cu cine mă aflam în cameră, auzind numele lui Capsa, m-a rugat să-i transmit, în mod special, salutări din partea lui. Lui Capsa, însă, numele de Gardoni nu-i spunea nimic. Cerând pe fereastră lămuriri suplimentare, Gardoni mi-a comunicat că se cunoscuseră cu ani de zile în urmă la Malmaison, unde stătuseră împreună în aceeaşi celulă. Capsa continua însă să nu-şi amintească de el, pretinzând că, pe toată durata lungii lui anchete la Malmaison, fusese tot timpul singur în celulă, în afară de o scurtă perioadă de câteva zile când împărţise celula cu un alt arestat, dar pe care nu-l chema Gardoni.

Considerând deci că trebuie să fie vorba de o confuzie sau de o coincidenţă de nume, elucidarea cazului a fost amânată până la ora plimbării.

Pe vremea aceea, administraţia luase tocmai măsura să scoată câte două celule deodată la aer, pentru a face posibilă până la lăsatul serii perin-darea tuturor deţinuţilor prin curţile de plimbare ale închisorii.

În virtutea acestei noi dispoziţii, celula noastră era scoasă la aer şi la duş împreună cu celula vecină, unde sosise Gardoni. În aşteptarea orei de plimbare, Capsa ne-a explicat de ce noul venit nu putea fi una şi aceeaşi persoană cu unicul tovarăş de celulă pe care îl avusese în timpul anchetei de la Malmaison. Pe acesta din urmă Capsa nu-l putea uita. Îşi amintea foarte bine şi de numele pe care îl purta, cât şi de faptul că fusese prima lui experienţă cu un deţinut introdus de anchetator la el în celulă, pentru a-l trage de limbă. Încă după primele zile de convieţuire, şi-a dat seama că anchetatorul fusese informat de anumite indiscreţii pe care le făcuse faţă de tovarăşul lui de celulă. Capsa nu s-a sfiit să-i spună anchetatorului că bănuise din primul moment ce însărcinare primise colegul lui de celulă. De aceea, pentru a-l demasca, îşi propu-sese să-l pună la încercare, prefăcându-se că-i destăinuie anumite secrete. Cum presupusele secrete pe care i le împărtăşise confidenţial erau acum cunoscute anchetatorului, rolul de informator al celui cu care împărţea celula era fără nici un dubiu.

Bineînţeles că ancheta şi-a continuat cursul, spusele lui Capsa nepărând a fi luate în seamă.

După câteva ore de interogatoriu, când ancheta s-a întrerupt şi Capsa a fost dus înapoi în celulă, tovarăşul lui de arest dispăruse.

Povestea lui Capsa nu reprezenta un caz excepţional. Ori de câte ori un astfel de „turnător” introdus în celula celui anchetat era deconspirat, ancheta renunţa la serviciile lui, mutându-l în altă cameră.

În fine, ne-a venit rândul la plimbare şi cum pe drum nu aveam voie să vorbim între noi, am mers cât mai încet pe coridor, pentru a-l reţine pe gardian, care venea în urma

noastră şi a-i da timp lui Capsa să stea de vorbă cu Gardoni, la coborârea pe scări. Pe acea porţiune de parcurs din casa scării gardianul nu ne putea supraveghea. Spre uimirea noastră, l-am văzut pe noul venit strângându-i cu efuziune mâna lui Capsa, manifestându-şi bucuria de a-l revedea.

Întrevederea lor pe trepte a durat numai câteva secunde, căci odată ieşiţi în curte sub supravegherea gardianului, contactul nu mai era posibil, fiecare trebuind să-şi ia locul în cercul ele plimbare, aşa cum spunea regulamentul: în tăcere, cu mâinile la spate, cu ochii în pământ şi la distanţă unul de altul. Abia cincisprezece-douăzeci de minute mai târziu, când ne-am întors în celulă, am primit explicaţia întrevederii de pe scară.

Gardoni era una şi aceeaşi persoană cu care Capsa împărţise celula la Malmaison şi despre care ne povestise înainte de a ieşi la plimbare! Omul nu păruse deloc stingherit de reîntâlnire, ba, dimpotrivă, se bucu-rase sincer şi-i strânsese mâna cu căldură. Apoi îi explicase cu senină-tate, de ce la Malmaison i se prezentase sub nume fals. Fusese obligat de anchetator să nu-şi divulge identitatea faţă de alţi deţinuţi. De teama represaliilor cu care fusese ameninţat, se conformase ordinului şi nu-şi spusese adevăratul nume, fiind totodată convins că şi Capsa, supus la presiuni similare, i se prezentase tot sub un nume de împrumut.

Naturaleţea comportării lui Gardoni faţă de el, îl pusese pe Capsa pe gânduri. Nu-şi închipuia că un om cu conştiinţa încărcată putea să aibă o atitudine atât de firească şi începuse să creadă că îl bănuise pe nedrept, grăbindu-se să tragă o concluzie de pe urma faptelor petrecute la Mal-maison.

Câtă vreme am fost vecini de celulă, având ocazia să vorbim prin fereastră, mai puţin în drumul spre plimbare, dar mai în voie în timpul duşului săptămânal, Gardoni ne-a devenit tot mai simpatic. Inteligent şi informat în multe domenii, discuţiile cu el erau interesante şi plăcute. Amabil

şi binevoitor, era un camarad agreabil pentru cei cu care împărţea celula. Ne obişnuisem şi cu aspectul lui fizic, care la început ni se păruse cam grotesc. Era o stârpitură de om, nu, mai înalt de 1,60 m, cu trupul şi membrele foarte subţiri, cu figura mică, cu trăsăturile mobile şi ochii cercetători, care din cauza vioiciunii mişcărilor cu care se deplasa, semăna cu un şoricel din filmele de desene animate. Urechile prea mari şi dezlipite şi o mustăcioară ridicolă, gen Hitler, îi completau înfăţişarea.

Prima părere pe care ne-o făcusem despre el, după ce ascultasem poves-tea lui Capsa de la Malmaison, se schimbase aproape radical.

Până şi Capsa se îndoia acum de obiectivitatea cu care cântărise faptele de atunci şi admitea că sub influenţa psihozei create de anchetă şi a obsesiei de a fi permanent supravegheat, s-ar fi putut să fi avut o ten-dinţă exagerată, de a vedea în orice om i s-ar fi adus în celulă un spion al anchetatorului.

Vremea trecuse şi nimeni nu mai nutrea vreo suspiciune în privinţa lui Gardoni.

Într-o bună zi, însă, tot acest edificiu de încredere ridicat în mai multe luni s-a prăbuşit ca prin farmec la sunetele alfabetului Morse, care timp de câteva minute a dat viaţă caloriferelor din întreaga închisoare. Cel care transmitea era Leonard Kirschen, proaspăt sosit cu duba din Jilava. Cu câteva luni în urmă, fusese luat din Piteşti şi dus la o nouă anchetă la Bucureşti. Iar acum, la întoarcere, aflase că în absenţa lui fusese adus în Piteşti coreligionarul şi colegul lui de breaslă, Gardoni, pe care îl cunoş-tea foarte bine. Tocmai de aceea şi ţinuse, ca mai înainte chiar de a ne împărtăşi obişnuitele veşti culese în drum din Jilava, să ne avertizeze în privinţa lui.

„Înainte de arestare, Gardoni fusese agentul Securităţii printre cores-pondenţii agenţiilor străine de presă din Bucureşti. Colaborarea lui cu regimul era notorie, iar Kirschen avea personal motive să-i ceară soco-teală pentru

unele denunţuri şi aştepta cu nerăbdare ziua când îl va putea trage la răspundere în faţa tribunalului pentru delaţiune şi colaboraţi-onism. Până atunci, însă, Kirschen îl sfătuia pe Gardoni să se roage la Dumnezeu să nu nimerească cu el în celulă."

Kirschen ne-a comunicat atunci o serie de amănunte şi date precise în legătură cu activitatea dusă de Gardoni ca agent informator al Securi-tăţii, de care nu-mi mai aduc acum aminte.

Seriozitatea probelor, ca şi a persoanei care le furnizase nu mai lăsau nici o îndoială asupra trecutului dubios al lui Gardoni, onorabilitatea şi caracterul lui Kirschen fiind unanim recunoscute.

Confruntat cu acuzaţiile ce i se aduceau, Gardoni s-a apărat cu argu-mente puţin convingătoare. Neputând nega contactele ce le avusese cu Securitatea, pretindea că utilizase aceste legături numai în scopuri pozitive, încercând să prevină loviturile îndreptate împotriva presei şi a corespondenţilor de presă, străduindu-se să întârzie măsurile regimului şi să salveze ce se mai putea salva.

Pierzându-şi creditul câştigat în primele luni de şedere în Piteşti, Gardoni a decăzut în rândul celor care nu mai erau băgaţi în scamă de ceilalţi deţinuţi, el însuşi adoptând o atitudine mai retrasă şi încercând să treacă cât mai neobservat.

Retrăgându-i încrederea în urma celor destăinuite de Kirschen, ne-am adus aminte de toate cele povestite de Gardoni la sosirea lui în Piteşti. Între altele, despre perioada pe care o petrecuse în închisoarea de la Râmnicu-Sărat.

Acolo fuseseră transferaţi din Zarca de la Aiud, ca şi din alte închisori şi supuşi unui regim excesiv de riguros şi de izolare absolută, deţinuţii consideraţi a fi vârfurile unor categorii, care în calificarea stabilită de Ministerul de Interne, reprezentau gradul maxim de periculozitate.

Câţiva episcopi romano şi greco-catolici, supravieţuitorii din fostul guvern al mareşalului Antonescu, câţiva comandanţi legionari şi mem-brii conducerii partidelor Naţional Liberal şi Naţional Ţărănesc, rămaşi încă în viaţă, au îndurat aici condiţii de detenţie extrem de dure, fiecare din ei ocupând singur câte o celulă. În închisoarea din Râmnicu-Sărat a murit generalul Pantazi, fostul ministru de război în guvernul Antones-cu şi, dacă nu mă înşel, şi Ion Mihalache.

Ori, întrebarea firească pe care ne-o puneam acum la Piteşti era: ce căutase la Râmnicu Sărat un obscur gazetăraş ca Gardoni, când acolo se aflau închise numai personalităţi de prim rang?

De asemenea, Gardoni ne povestise că stătuse în aceeaşi celulă cu Piki Pogoneanu, singura celulă din toată închisoarea locuită de doi deţinuţi. E drept că lui Piki Pogoneanu, fiind semiparalizat şi ţintuit la pat, Gar-doni i-a fost de folos făcând pe infirmierul, aducându-i gamela cu mân-care de la uşă şi ajutându-l să folosească tineta. Era însă greu de presu-pus că administraţia făcuse o derogare de la regula izolării, numai pentru a-i uşura viaţa chinuită lui Pogoneanu, când în alte perioade nu-şi făcuse griji pentru neputinţa lui şi îl ţinuse singur în celulă.

Admiţând, totuşi, prin absurd, că de data asta administraţia ar fi făcut această excepţie din motive umanitare, n-ar fi fost oare normal să-i bage în celulă un deţinut care se afla în aceeaşi închisoare? De ce a trebuit să aducă unul din altă închisoare? Şi dacă totuşi, pentru motive numai de ea ştiute, a cerut transferarea unui deţinut din altă închisoare, special pentru a-l îngriji pe Piki Pogoneanu, de ce n-a găsit unul mai zdravăn? De ce l-a ales tocmai pe pirpiriul de Gardoni?

Iar când ne aminteam că Piki Pogoneanu fusese un personaj cheie în toată activitatea secretă ce se ţesuse în culisele diplomaţiei româneşti pentru ieşirea noastră din război în 1944 şi care tocmai datorită acestui fapt şi, în

pofida stării lui fizice lamentabile, continua chiar după ani de zile de detenţie să se mai afle în atenţia Ministerului de Interne, fiind încă periodic anchetat, ne puneam din nou aceeaşi întebare: De ce tocmai Gardoni îi fusese introdus în celulă?

Explicaţia lui Gardoni o cunoşteam. Versiunea lui Piki Pogoneanu, care a murit în închisoare, nu o vom şti niciodată.

Pentru a ne lămuri, nu ne rămânea decât să recurgem la analogie şi să căutăm răspunsul la prima întrebare pe care ne-o pusesem cu câteva luni în urmă: De ce fusese adus Gardoni în celula lui Capsa la Malmaison?

În 1964, la scurtă vreme după eliberare, m-am reîntâlnit cu Gardoni pe stradă în Bucureşti.

Bucuros că mă revede, mi-a strâns mâna cu entuziasm. Mi-am amintit de întâlnirea lui cu Capsa pe scara închisorii din Piteşti!

După ce am schimbat câteva cuvinte, m-a invitat să intru la el să cioc-nim un pahar şi să mai stăm de vorbă.

Am refuzat, motivând diferite alergături pe la autorităţi, pretext de altfel foarte plauzibil, deoarece toţi foştii deţinuţi ne mai zbăteam încă în acele zile să ne obţinem Buletinul de identitate de la miliţie. Livretul militar de la Comisariat, un serviciu de la „Braţele de muncă” şi, problema cea mai dificilă, o locuinţă.

Gardoni mi-a spus că avusese noroc şi că găsise locuinţă.

Înainte de a ne despărţi mi-a dat adresa, rugându-mă să-l vizitez.

Locuia pe strada Dionisie Lupu (actualmente Tudor Arghezi), în blocul din faţa Ambasadei Americane!

Nu l-am mai văzut de atunci.

103) Gheorghiu Cleante. Unul din cei mai „căutaţi” profesori de en-gleză din închisoarea din Piteşti.

Aş spune despre el, că era un intelectual autentic.

Dotat cu o remarcabilă inteligenţă şi de o rară fineţe de spirit, extrem de cultivat, înzestrat cu o memorie deosebită

şi cu un dar neîntrecut de povestitor, om al preciziei şi al nuanţelor exacte, modest şi lipsit de ambiţii, Cleante Gheorghiu era totodată un mare original, care ştia să se bucure de plăcerile simple ale vieţii şi care n-a întreprins niciodată nimic productiv. Era mic de statură şi subţire la corp, cu membrele fine şi încheieturile delicate. Fragilitatea lui aparentă ascundea însă o forţă, un echilibru şi o sănătate fizică şi morală, demne de invidiat.

104) Gheorghiu… Dacă nu mă înşel, fusese magistrat. Era condamnat în procesul masonilor. Nu l-am cunoscut.

105) Grigorcu Modest. Rămăsese infirm de la Canal, unde îşi fracturase un picior.

Într-o zi la Piteşti, în timp ce celula lui era scoasă la plimbare în obişnuitele răcnete cu care deţinuţii erau îndemnaţi să se grăbească, gardianul s-a răstit la el enervat, fiindcă nu reuşea să ţină pasul cu ceilalţi.

— Ce ai, bă, la picior? De ce şchioapeţi?!

Grigorcu a ripostat prompt:

— Tot din cauza unuia grăbit ca dumneata, care mi-a dat brânci de pe platforma unui camion ca să cobor mai repede, şi mi-a rupt piciorul!

Grigorcu spusese adevărul. L-a plătit însă cu câteva zile de beci.

106) Gheorghiu Eugen. Originar din Constanţa. Fusese secretarul sau şeful de cabinet al lui Mircea Cancicov.

107) Victor Ghiţău. Din Galaţi. Am stat cu el în camera din subsol.

108) Godeanu… Evreu. Fost gazetar. Nu l-am cunoscut, dar văzându-l deseori, pe fereastră în timpul plimbării, mi-a rămas în amintire, fiindcă şchiopăta foarte tare.

109) Ghertler… Evreu din Moldova.

După 23 august 1944, a făcut parte din conducerea locală de partid a unui oraş din Moldova. (Cred că din Bacău.) Numele lui rămăsese celebru în tot judeţul, pentru teroarea pe care o deslănţuise împotriva populaţiei, în campaniile de

colectare a „cotelor” şi în prigonirea „duş-manului de clasă”.

110) Ion Gociu (Puiu). Din Bucureşti. Era foarte tânăr. Trecuseră câţiva ani de când mă aflam în Piteşti numai printre vechi deţinuţi. Gociu a fost unul din puţinii proaspeţi arestaţi şi condamnaţi pentru înaltă trădare, adus printre noi după o lungă perioadă de timp, în care nu întâlnisem decât oameni care zăceau de ani de zile în închisoare.

Băiat simpatic şi dezgheţat, şi mai ales bucureştean get-beget, Puiu Gociu ne-a prezentat oraşul, cu viaţa şi moravurile lui, aşa cum îl lăsase cu numai câteva luni înainte, când fusese arestat. Zile întregi l-am descusut, parcurgând cu el oraşul în lung şi în lat, trecând în revistă cartier cu cartier şi stradă cu stradă, înregistrând toate schimbările produse în ultimii ani şi simţindu-i din nou pulsul, de parcă l-am fi vizitat aievea. Informaţiile culese de la Gociu le-am absorbit cu atâta aviditate, încât la eliberare în 1964, multe clădiri şi zone ale Bucureş-tiului, care nu existaseră în 1952 la arestarea mea, mi s-au părut cunoscute de când lumea.

Pe Puiu Gociu nu l-am mai întâlnit niciodată, dar, în 1982, aflându-mă la München, am primit de la el o scrisoare. M-am bucurat pentru el. Îmi scria din America!

111) Alexandru Ghelner.

Făcea parte dintr-un grup de cinci sau şase deţinuţi, a căror apariţie în Piteşti a stârnit senzaţie. Au fost aduşi cu duba într-o iarnă. Până la repartizarea lor pe secţiile noastre, au stat o vreme în carantină, fiind izolaţi într-o celulă de pe bara „T”-ului, unde nu ne era posibil să-i contactăm. În schimb, la aer erau scoşi în curţile noastre de plimbare, unde îi puteam vedea de la ferestrele celulelor noastre. Zilnic îi obser-vam, încercând să ne explicăm de unde veneau şi ce fel de oameni erau. Curiozitatea ne era excitată mai ales de strania lor ţinută vestimentară. Toţi erau îmbrăcaţi la fel. Purtau un model de pufoaice pe care nu-l mai văzusem niciodată. Erau mult mai lungi decât

obişnuit, coborând până sub genunchi, iar de la talie în jos se lărgeau devenind „cloche”. Şi mânecile, în loc să fie strânse la manşetă, se terminau tot larg. Cea mai surprinzătoare era însă culoarea. Pufoaicele noilor-veniţi, de un albastru de culoarea cerului senin, contrastau violent cu nuanţele întunecate de gris, kaki sau pământiu ale celor ce puteau fi văzute pe vremea aceea la noi în ţară. Enigma apariţiei acestor pete de culoare vie şi luminoasă în mijlocul uniformităţii sumbre care ne înconjura a rămas nedezlegată până la sfârşitul perioadei de carantină, când purtătorii bizarelor pufoaice au ieşit din anonimat. Toţi erau nemţi de origine. Unii, saşi din Ardeal, alţii, şvabi din Banat. Odată ajunşi printre noi, le-am aflat şi odiseea. Toţi fuseseră angajaţi în armata germană şi avuseseră aceeaşi soartă. Sfârşitul războiului îi surprinsese în Germania, în zona de înaintare a trupelor aliate anglo-americane. Unii au stat un timp în prizonierat, alţii scăpaseră de captivitate. Până la urmă, din cauza mizeriei care domnea în Germania ruinată de război, au trecut clandestin în Franţa, sperând să îşi găsească acolo o formulă de existenţă. Nici în Franţa, însă, viaţa nu era mai uşoară pe vremea aceea, iar pentru nişte oameni fără acte valabile, era chiar imposibilă. Când au aflat că „Legiunea străină” fran-ceză recrutează chiar oameni fără hârtii de identitate, mulţumindu-se cu o simplă declaraţie din partea lor pentru a-i înscrie, n-au mai stat pe gânduri. Şi aşa au ajuns să fie încadraţi în aceeaşi unitate, staţionată în Algeria. După o scurtă perioadă de instrucţie, au fost îmbarcaţi cu destinaţia Saigon, războiul purtat pe atunci de francezi în Indochina, necesitând tot mereu noi efective. După câteva luni de front, în cursul unei ofensive inamice, au fost luaţi prozonieri de trupele Vietcong. Condiţiile de captivitate din lagărele Vietcong-ului erau catastrofale. Subnutriţi şi lipsiţi de îngrijire, molimele făceau ravagii printre prizo-nieri, ridicând cifra mortalităţii la proporţii potrivite dimensiunilor asiatice. Într-o bună zi, în lagăr şi-a făcut apariţia o comisie de ofiţeri Vietcong.

Aveau misiunea de a duce printre prizonieri o campanie de propagandă „antiimperialistă” şi „anticolonialistă”, încercând să obţină desolidarizarea lor faţă de războiul purtat de francezi în Indochina, explicându-li-se că nu fuseseră decât victimele regimului capitalist, care îi folosise drept carne de tun în lupta de cotropire a altor popoare. Ară-tându-şi înţelegerea, mai ales pentru cei provenind din ţările „eliberate de armata sovietică”, care, înşelaţi în buna lor credinţă de propaganda capitalistă, fuseseră trimişi ia moarte pentru interesele imperialiste ale Franţei, regimul comunist din Vietnam le oferea eliberarea din prizo-nierat şi repatrierea în ţările lor de origine din lagărul socialist. O parte din prizonierii originari din ţările Europei răsăritene (germani din R. D. G., români, unguri etc), încrezători în promisiunea făcută şi mai ales bucuroşi de a scăpa din iadul lagărului, s-au înscris pe listele ce le întocmeau ofiţerii vietcong, declarându-şi naţionalitatea. Alţii, mai puţin convinşi de sinceritatea promisiunilor, nu şi-au dezvăluit adevărata naţionalitate, preferind să-şi păstreze statutul de soldaţi ai armatei fran-ceze pentru momentul când se va proceda la un schimb de prizonieri între părţile beligerante. Ghelner şi camarazii lui din România, împreună cu alţii de alte naţionalităţi din Europa de răsărit au format primul lot de câteva sute de prizonieri, destinat repatrierii.

Încărcaţi în vagoane de vite, după multe zile de călătorie, suferind de foame şi sete, au ajuns în China, unde au stat un timp într-un lagăr de refacere, în condiţii de viaţă ceva mai omeneşti. Tot acolo au primit şi îmbrăcăminte, între care pufoaicele „made în China”, care aveau să stârnească mirarea din Piteşti. Îmbarcaţi din nou în vagoane, au pornit spre Nord, spre frontiera U. R. S. S. Ajunşi pe teritoriul sovietic, şi-au continuat drumul pe linia Transsiberianului, traversând Rusia de la un capăt la altul, într-o călătorie care li s-a părut fără sfârşit.

De data asta, însă, vagoanele le fuseseră pavoazate cu lozinci şi drapele sovietice şi româneşti. Pe parcursul de la

Chişinău până la punctul de frontieră românesc de la Ungheni, pentru a marca şi mai clar caracterul festiv a1 evenimentului repatrierii, ferestrele şi uşile vagoanelor au fost împodobite cu flori şi ramuri verzi. În gară la Ungheni, au mai fost ţinuţi în tren până la terminarea formalităţilor de predare-preluare. Apoi, de pe o listă, s-au strigat numele celor originari din România, cărora li s-a spus să coboare pe peronul gării. Cei de alte naţionalităţi urmând să îşi continue călătoria spre ţările respective au rămas în vagoane iar tre-nul s-a pus din nou în mişcare, părăsind gara. Din acel moment, pentru Ghelner şi camarazii lui mascarada sărbătoririi repatrierii a încetat. Luaţi în, primire de o gardă militară, escortaţi până la o dubă-automobil, care aştepta în faţa gării, au luat drumul Securităţii. Ancheta, ca şi procesul au fost simple formalităţi care s-au încheiat repede. Toţi au fost condamnaţi la 15 ani de închisoare pentru „crimă de trădare a lagă-rului socialist” şi trimişi la închisoarea din Piteşti. De la „repatrierea” lor, nu trecuseră nici trei luni!

Printre noi au rămas cunoscuţi sub denumirea de: „vietnamezii”.

112) Hogea. Şlepar pe Dunăre.

În timpul unei escale la Viena se îmbată împreună cu tovarăşul lui, Andriţa, şi li se fură actele şi banii. La întoarcerea în ţară, este acuzat că şi-a vândut paşaportul serviciului de spionaj american şi este condamnat pentru înaltă trădare.

113) Dan Hurmuzescu.

Am vorbit despre el, când i-am enumerat pe locatarii camerei din subsol, unde l-am întâlnit pentru prima dată la sosirea mea în Piteşti.

114) Haag.

Preot romano-catolic. Călugăr în ordinul iezuiţilor. Voi mai reveni asupra lui.

115) Niki Hauser. Baron.

Austriac de origine, a fost eliberat în virtutea decretului de graţiere, aplicat cetăţenilor străini.

116) Iscu… Originar din regiunea Vrancei.

Fost căpitan în vechea armată. Apreciat şi simpatizat de deţinuţii care îl cunoscuseră în lagărul de muncă de la Baia Sprie.

117) Ilea… Căpitan în vechea armată.

Îl cunoşteam de la Cavnic, unde muncisem împreună în mină. Ilea se îmbolnăvise de silicoză şi după o vreme de internare în infirmerie, fusese declarat inapt de muncă şi părăsise lagărul cu un lot de deţinuţi bolnavi şi infirmi.

De atunci nu-l mai văzusem. Trecuse prin mai multe închisori, înainte de a ajunge la Piteşti. Pe parcurs, boala i se agravase. În cele din ur-mă, a fost transferat la spitalul închisorii Văcăreşti, unde i-am pierdut urma.

118) Iavorski. Bucovinean.

Absolvise o şcoală de horticultura şi fusese angajat la moşia pe care tatăl lui Ionel Stârcea, o avea în Bucovina. Când, după adoptarea lui de către Mocsoni, Ionel Stârcea moşteneşte moşia acestuia din urmă de la Bulgi din Transilvania, îl aduce acolo ca om priceput şi de încredere pe Iavorski. Iavorski fusese judecat împreună cu stăpânul lui în procesul Lucreţiu Pătrăşcanu şi condamnat la zece ani închisoare. Despre Iavorski va mai veni vorba în cursul povestirii mele.

119) Iaşin Milutin. Sârb.

Am stat cu el în camera din subsol.

120) Işlvanec Anton.

Şi despre el am mai vorbit, când am descris camera din subsol.

121) Iota Barou.

Fost inginer la căile ferate. Era fiul unui profesor de la liceul din Turnu Severin. Era extrem de timorat.

122) Nicu Iunian.

Fiul fostului ministru Iunian.

123) Luca Nicolae.

124) Ionescu-Bălăceanu.

Fuesse funcţionar la cancelaria Palatului Regal. I se spunea Bălăceanu-Dumnezeu, pentru că pe timpul cât stătuse în arestul Securităţii simulase nebunia, monologând cu voce tare în celulă şi pretinzând că stă de vorbă cu Dumnezeu. Se pare cu reuşise să-i convingă pe anchetatori că nu e în toate minţile, ceea ce nu numai că-i uşurase situaţia în anchetă, dar îi dăduse şi posibiliatea să evite să facă declaraţii compromiţătoare pentru anumite persoane despre care era întrebat. Unii spuneau că era un simulant extraordinar, fiind înzestrat de natură cu talente de comediant. Alţii, fără să-i conteste talentul de actor, pretindeau totuşi că Bălăceanu era şi puţin ţicnit. Nu l-am cunoscut personal, dar îl ştiu din vedere, mai ales dintr-o perioadă de relaxare a regimului de detenţie (prin 1956), când, în timpul plimbării, îl urmăream de la fereastra celulei. Profitând de micile libertăţi ce ni le oferea perioada de destindere, mulţi ne lăsasem să ne crească mustaţă şi chiar cioc, pentru a mai scăpa de chinul săptămânal al bărbieritului cu bricele ştirbite şi prost ascuţite ale închisorii. Bălăceanu bătuse toate recordurile în această privinţă: îşi lăsase o barbă enormă, neagră şi cârlionţată, care îi acoperea tot obrazul! De la fereastra celulei, asistam ca la un spectacol la apariţia lui în curtea de plimbare. Erau zile călduroase de vară şi, tot datorită îmblânzirii regimului, nu mai eram siliţi să ieşim fie iarnă, fie vară, îmbrăcaţi cu haine de zeghe, cum ni se pretindea mai înainte. Bălăceanu, scheletic de slab, numai în chiloţi şi cu barba lui imensă, părea un fachir de pe malul Gangelui. Ieşea în curte cu faţa luminată de un zâmbet senin şi cu braţele întinse într-un gest larg, împărţind bezele spre ferestrele întregului celular. Chiar în acele timpuri de vigilenţă atenuată, astfel de manifestări nu erau îngăduite şi erau repede reprimate. Bălăceanu nu provoca însă nici o reacţie din partea gardienilor care supravegheau plimbarea. Cel mult un râs prostesc şi de batjocură, din care se vedea că îl ţineau de

nebun. Am avut ocazia să vorbesc cu oameni care au stat mai multă vreme cu el în celulă. Pretindeau că Ionescu-Bălăceanu era extrem de prudent din fire şi că, prevăzând ipoteza unei noi anchete, nu făcea decât să-şi joace în continuare rolul început la Securitate, pentru a fi consecvent şi a nu-şi dezice reputaţia de nebun.

125) Ion Ioanid.

126) Jipa Radu. Funcţionar la Căile Ferate. Fusese condamnat pentru spionaj în favoarea Franţei.

127) Justin… Călugăr greco-catolic.

Suferea de o maladie puţin cunoscută, a sistemului nervos, care se manifesta sporadic şi pe neaşteptate, printr-o pierdere a cunoştinţei timp de câteva minute. Reţin de la doctorii deţinuţi care se aflau printre noi denumirea de sindromul Meniere.

128) Jubleanu Titu.

Era deţinutul cu cel mai lung stagiu petrecut în penitenciarul din Piteşti, prezenţa lui printre noi reprezentând în acelaşi timp un caz excepţional, deoarece nu era condamnat pentru „înaltă trădare”. Ţăran din comuna Nucşoara, Jud. Argeş, Titu Jubleanu făcuse parte din mişcarea de rezistenţă organizată în munţii din regiune de colonelul Arsenescu şi fraţii Arnăuţoiu. Prin 1948-49 căzuse cu grupul lui de partizani într-o ambuscadă a Securităţii. În schimbul de focuri cu trupele de intervenţie M. A. I., nevasta lui care lupta cot la cot cu ei fusese împuşcată, iar Titu Jubleanu, rănit, fusese capturat. Dus la Securitatea din Piteşti, a fost anchetat cu o sălbăticie de nedescris, pentru a-i smulge destăinuiri despre ascunzătorile partizanilor din păduri, despre gazdele lor, despre cei care îi aprovizionau şi oamenii din satele de munte cu care aveau legături. Jubleanu a fost schingiuit în fel şi chip. Între altele, i s-au smuls, rând pe rând, toţi dinţii din gură cu un cleşte de scos cuie. După luni de zile de anchetă şi torturi, a fost depus în penitenciarul din Piteşti, pentru a fi oricând la îndemâna organelor de securitate

locale. În decursul anilor pe care i-am petrecut în închisoarea din Piteşti, Titu Jubleanu a fost de nenumărate ori transferat la sediul Securităţii pentru noi cercetări sau pentru a fi confruntat cu diferiţi oameni arestaţi pentru complicitate cu partizanii. Ani de zile după ce părăsisem Piteştiul şi mă găseam în lagărul de muncă „Salcia” din Balta Brăilei, am aflat cu multă întârziere de arestarea colonelului Arsenescu. Tot cam pe atunci, ne-a parvenit şi zvonul că Titu Jubleanu fusese judecat, condamnat la moarte şi executat.

129) Kuiacescu Mihai. Colonel de cavalerie. L-am cunoscut în camera din subsol.

130) Kilian. Preot romano-catolic într-o comună din Banat. Şvab de origine.

131) Pincu Klein. Doctor evreu din Constanţa.

Cu tot chinul unei colite rebele de care suferea, Pincu era veşnic bine dispus şi gata de glume. Fusese angajatul mai multor companii de navigaţie străine, asigurând îngrijirea medicală a echipajelcr pe timpul cât vasele lor făceau escală în Constanţa. Chefliu şi petrecăreţ din fire, Pincu Klein cunoştea foarte bine viaţa portului cu lumea lui specifică, fiind un nelipsit client al tuturor localurilor, chiar şi al celor mai rău famate, despre farmecul cărora ne povestea cu mult haz, dar şi cu nostalgie. Toţi constănţenii care se aflau în închisoare, îl ştiau şi îl simpatizau. Îl tachinau, amintindu-i că în oraş era cunoscut sub numele de „Pincu Klein, medicul curvelor din Constanţa!”

132) Leonard Kirschen. Evreu de origine. De meserie gazetar. În timpul războiului fusese corespondent de presă pentru englezi, în Orientul Apropiat.

După război se întorsese în ţară, exercitându-şi mai departe profesiunea de corespondent la Bucureşti. Cunoscându-l din acea perioadă pe Gardoni, la sosirea lui în Piteşti ne-a prevenit că fusese agentul Secu-rităţii.

133) Kurko Ghiarfaş. Muncitor, de origine maghiară. Autodidact. Co-munist din ilegalitate, după 23 august 1944

devine preşedintele „Madosz”-ului, organizaţia ungurilor din Ardeal, şi deputat în Marea Adunare Naţională. După lichidarea lui Racoszi în Ungaria, Kurko cade şi el în dizgraţie. Mai întâi epurat din partid iar apoi arestat, sfârşeşte prin a fi condamnat la douăzeci de ani muncă silnică pentru înaltă trădare. În închisoare înnebunise. Din fericire pentru noi, nu era o formă de nebunie furioasă.

134) Konig… Şvab din Banat.

Era din grupul celor cinci sau şase „vietnamezi”, cum îi numisem. Ca şi Ghelner (despre care am vorbit mai înainte), Konig făcuse parte din armata germană. Se angajase apoi după război în „Legiunea străină” franceză, şi fusese trimis în Indochina, unde căzuse prizonier la vietcongi. Eliberat din captivitate spre a fi repatriat, după ce traversase China, Siberia şi Rusia, e predat românilor care îl arestează şi îl condamnă pentru „trădarea lagărului socialist”. Cu Konig am stat la un moment dat în aceeaşi celulă. Era un bărbat chipeş şi plin de vitalitate, şi cel mai ager la minte din grupul „vietnamezilor”. Poveştile lui erau pasionante, reuşind prin felul simplu, dar sugestiv în care îşi relata aventurile din Indocliina, să ne introducă în atmosfera exotică în care îşi petrecuse aproape doi ani din viaţă. Mi-amintesc de uimirea noastră în ziua când am fost scoşi la duş şi l-am văzut dezbrăcat. Konig era neobişnuit de păros pe corp. Pe piept avea o blană ca de urs! L-am întrebat în glumă, dacă în jungla din Indocliina n-a suferit mai mult de căldură decât camarazii lui, care nu aveau atâta păr pe corp. – „Ba da!” mi-a răspuns. „Dar în schimb, când plecam în permisie la Saigon, eu aveam mai mare succes la femei decât ei!” Şi mi-a explicat, că din cauza contrastului cu aspectul spânatec ai bărbaţilor de acolo, podoaba lui piloasă stârnea senzaţie şi era foarte apreciată

55) Vasile Leu.

— Episcop ortodox.

Am vorbit pe larg despre el, cu ocazia trecerii prin Jilava şi apoi prin camera din subsol, unde am stat împreună. Era

considerat un şarlatan şi „turnător”. Era deseori scos din celulă iar la întoarcere pretindea că persoane importante din Ministerul de Interne veniseră special ca să trateze cu el probleme ale bisericii.

13) Leucuţia…

— Preot.

Nu mai reţin exact dacă era romano sau greco-catolic.

137) Leon…

— Călugăr greco-catolic.

138) Lăcătuş Ştefan.

— De origine maghiară.

Fusese tipograf. Autodidact. Militase de tânăr în mişcarea sindicală şi socialistă. Era un democrat convins şi un înverşunat duşman al comunismului. Membru al Partidului Social-Democrat, după 23 august respinge orice colaborare cu comuniştii, rămânând fidel vechii linii a partidului reprezentată de Titel Petrescu. Caracter integru, şi de o absolută onestitate, Pişta-baci (cum îi spuneam) a fost în închisoare un bun camarad, totdeauna solidar şi participând fără ezitare la toate acţiunile întreprinse de deţinuţi în încercările de a smulge de la administraţie condiţii de viaţă mai omeneşti.

139) Ionci Lcnard.

Am vorbit despre el, când am relatat despre răstimpul petrecut în camera din subsol.

140) Leibnich…

Gazetar evreu din Timişoara.

141) Lugojanu…

— Fostul ministru.

Când am stat cu el în camera din subsol, era în ultimul hal de degradare fizică. La puţin timp după aceea, a murit.

142) Lăzărescu Constantin (Costache). Avocat din Bucureşti. Inte-lectual de bună calitate şi de înaltă ţinută morală. Era foarte credincios. De o extremă slăbiciune fizică şi cu sănătatea şubrezită de lungi ani de închisoare.

143) Laurian…

Nu l-am cunoscut, dar i-am reţinut numele cu ocazia bilanţului pierderilor, întocmit după epidemia de gripă infecţioasă care a bântuit în închisoare în iarna 1956-57. Administraţia nu a acordat nici un fel de tratament bolnavilor. Într-o singură lună au pierit nouă oameni. Pe lista morţilor se afla şi numele lui Laurian.

144) Gic Ligner.

Provenea dintr-o familie suedeză, stabilită în ţară cu două sau trei gene-raţii în urmă.

Din trăsăturile fizice ale rasei lui nordice, Lingner moştenise talia şi părul blond. Înalt şi atletic construit, cu toate vicisitudinile vieţii din închisoare, Gic nu slăbise peste măsură. Îşi conservase o musculatura de sportiv antrenat şi arăta cu mult mai tânăr la vârsta de peste cincizeci de ani cât avea la vremea aceea. Profund cinstit, ponderat în gesturi şi în judecată, Gic a fost întotdeauna un camarad ireproşabil şi de absolută nădejde. Ca vechi funcţionar al societăţii „Astra", fusese condamnat în aşa-numitul „proces al petroliştilor".

145) Lucănescu – Venit mai târziu la Piteşti.

Cunoscut pentru afacerile dubioase făcute ca asociat cu armatorul Moriati (între timp plecat în America), Lucănescu şi-a confirmat lipsa de caracter şi după arestare. La Piteşti a fost informatorul ofiţerului politic. După eliberare, şi-a continuat activitatea de informator al Secu-rităţii, printre foştii deţinuţi. În primele luni după eliberare uzând de aureola pe care i-o conferea calitatea de fost deţinut politic, Lucănescu reuşise să pătrundă în cercurile unor persoane care necunoscându-l din închisoare îi acordaseră simpatie şi încredere. Treptat însă uşile caselor au început sa i se închidă (şi lui şi altora ca el), din pricina foştilor deţinuţi, care îşi făceau o datorie din a-şi preveni prietenii şi cunoştin-ţele în privinţa celor care fuseseră „turnători" în închisoare, şi care continuau şi în libertate să fie spionii Securităţii. Dacă pe unii foşti delatori nu-i puteau decât bănui că şi afară se vor comporta la fel ca în puşcărie, cazul

lui Lucănescu era mai clar. Fusese văzut de mai multe ori ieşind sau intrând în clădirea Securităţii de pe Strada Uranus, de către unul din foştii noştri camarazi de la Piteşti, care locuia în apro-piere. Această întâmplare, care aducea dovada certă a contactelor lui cu Securitatea, ne-a spulberat şi ultimele scrupule ce ni le mai făceam la gândul de a-l acuza pe nedrept. Ne-am prevenit aşadar fiecare cunoscuţii şi în scurtă vreme vestea s-a transmis de la om la om, lumea rupând relaţiile cu el, unii în mod brutal, alţii mai prudenţi, găsindu-şi pretexte pentru a-l evita. Dându-şi probabil seama că cei care îl deconspiraseră nu puteau fi decât foştii deţinuţi din Piteşti care îl trataseră de turnător nu numai în închisoare, dar îi întorseseră ostentativ spatele şi după eliberare, ori de câte ori îl întâlniseră, Lucănescu nu s-a dat bătut. A trecut la contramăsuri, căutând să stea de vorbă cu mai mulţi din cei cu care fusese contemporan în penitenciarul din Piteşti. Pe unii i-a acostat pe stradă, pe alţii i-a chemat la telefon sau i-a căutat chiar acasă, pentru a-i determina să înceteze de a-l mai ponegri în ochii lumii, încercând să îi convingă că este victima nevinovată a unor calomnii. În majoritatea cazurilor nu i s-a dat prilejul să-şi dezvolte pledoaria, trântindu-i-se telefonul sau întorcându-i-se spatele. Faţă de cei care au acceptat să stea cu el de vorbă, aducându-i probele incontestabile ale colaborării lui cu Securitatea, Lucănescu văzându-se încolţit, fie se retrăgea, fie îşi pierdea cumpătul şi recurgea la ameninţări mai mult sau mai puţin transparente, aşa cum s-a întâmplat în cazul meu. Fusesem deja informat de câţiva foşti camarazi de campania întreprinsă de Lucănescu, când a sunat şi la uşa mea. La afirmaţia că vine să discute cu mine o problemă foarte gravă mi-am manifestat mirarea faţă de îndrăzneala ce o avusese de a suna la uşă, când ştia foarte bine ce părere aveam despre el. Insistând totuşi să-i fac concesia de a-l primi, numai pentru a asculta ceea ce avea să-mi spună, după care va pleca, l-am introdus în casă. Păstrându-mi atitudinea ostentativ ostilă, fără să-l invit să

se aşeze, i-am cerut să-mi spună cât mai scurt ce are de spus şi să plece cât mai repede.

Părând dispus să suporte orice ofense şi făcând abstracţie de felul meu jignitor de a-l trata, Lucănescu a continuat să mi se adreseze în modul cel mai firesc şi civilizat, ca şi cum conversaţia ar fi avut loc între doi oameni care s-ar fi respectat reciproc. A început prin a-mi spune că ştie ce gândesc despre el şi că tocmai de aceea a venit să-mi vorbească, ca să-mi explice că mă înşel şi că m-am lăsat indus în eroare de câţiva răuvoitori, care au născocit o seamă de poveşti false pe socoteala lui. Interpretându-mi pozitiv primul moment de tăcere, Lucănescu şi-a dezvoltat pledoaria nevinovăţiei referindu-se numai la generalităţi şi recurgând la argumente de ordin sentimental. Şi-a încheiat tirada, făcând apel la spiritul meu de dreptate şi de solidaritate, cerându-mi să-l ajut să combată campania de calomnii dezlănţuită împotriva lui, care îi dăuna nu numai lui, dar arunca o lumină proastă asupra tuturor foştilor puşcă-riaşi din Piteşti, discreditându-ne în ochii lumii şi stricând reputaţia deţinuţilor politici.

Convins că strădania nu-i fusese zadarnică, mi-a mulţumit că i-am dat posibilitatea să-mi demonstreze că fusesem indus în eroare de minciu-nile ţesute în jurul lui. Era încredinţat acum că va putea de-aci înainte conta pe sprijinul meu, pentru a-i lămuri şi pe alţii ce se lăsaseră influ-enţaţi de calomniile răspândite pe seama lui. Nu încăpea îndoială că Lucănescu era sigur în acel moment că reuşise în demersul lui de a mă convinge că acuzaţiile ce i se aduceau erau false. Nu se aştepta câtuşi de puţin la un răspuns nefavorabil din partea mea. Am început prin a-i spune că eram departe de a-mi fi însuşit punctul altora de vedere sau de a fi dat crezare tuturor bănuielilor care planau asupra lui. Îmi făcusem o părere numai din datele concrete şi verificate de a căror exactitate nu mă mai îndoiam, şi pe care chiar el, cu toată reaua lui credinţă, nu le putea contesta.

Urmărindu-i stupefacţia întipărită pe faţă, i-am înşirat cele două sau trei cazuri certe, în care la Piteşti îşi denunţase camarazii, relatându-i împre-jurările şi faptele, aşa cum se petrecuseră, pe vremea aceea fiindu-mi încă proaspete în minte toate amănuntele. I-am amintit apoi, cum sub pretextul unei anchete, fusese scos din celulă, şi cum imediat după întoarcerea lui, ofiţerul politic luase măsura de a-i evacua pe deţinuţii de drept comun dintr-o cameră vecină cu a lor, cu care camarazii lui reuşi-seră să intre în legătură. Deţinuţii de drept comun ne-au comunicat mai târziu că fuseseră cercetaţi în privinţa contactelor avute cu celula deţi-nuţilor politici. Fuseseră pedepsiţi, deşi nu recunoscuseră nimic, nici atunci când ofiţerul politic le spusese că deţinea informaţiile chiar de la unul din deţinuţii politici din camera celor cu care intraseră în legătură. Spre a le dovedi cât de bine informat era şi a-i determina să vorbească, le repetase chiar ştirile politice pe care le transmiseseră celor din camera deţinuţilor politici. Ori, în ziua în care fuseseră comunicate ştirile respective, nimeni altul în afară de Lucănescu nu părăsise acea cameră.

Pe măsură ce înşiram dovezile incontestabile ale colaborării lui cu administraţia, Lucănescu devenea tot mai palid şi nu-şi putea stăpâni un tremur nervos al bărbiei.

Lovitura de graţie mi-o rezervasem pentru încheiere. Retuşând puţin datele informaţiei cu privire la vizitele pe care le făcea pe strada Ura-nus, i-am spus că îl văzusem personal de mai multe ori intrând şi apoi ieşind din clădirea Securităţii, precizându-i şi ziua şi ora ultimei daţi când îl urmărisem. L-am avertizat totodată că dacă ceea ce îi destăinu-isem ar ajunge vreodată la urechea Securităţii şi mi se vor cere lămuriri, voi declara că el însuşi îmi făcuse aceste confidenţe. Când în sfârşit am adăugat că şi de-aci înainte mă simt îndreptăţit şi chiar dator să previn lumea că este informatorul Securităţii, Lucănescu nu s-a mai putut stăpâni. Cu privirea încărcată de venin, s-a dezlănţuit într-o avalanşă de invective, acuzaţii şi ameninţări la adresa mea

şi a tuturor celor care îndrăzniseră să se lege de el. Respectându-le sensul, nuanţa ameninţă-toare şi unele expresii, i-aş putea rezuma cam în felul următor cuvintele pline de ură, declanşate de rezultatul dezamăgitor al demersului lui: „Dacă-i aşa, lasă că te aranjez eu! Pe tine şi tot grupul vostru de reacţionari, care complotaţi împotriva organelor de stat! A doua oară n-o să mai scăpaţi din puşcărie!”

Recunoaşterea implicită a legăturilor lui cu Securitatea cuprinse în aceste cuvinte n-am desluşit-o decât mai târziu. În primul moment n-am înregistrat decât atitudinea agresivă şi tonul ridicat şi ameninţător, la care am reacţionat spontan. Lucănescu n-a avut răgazul să facă nici cel mai mic gest de apărare. O clipă mai târziu se găsea imobilizat pe patul din spatele lui, iar eu, cu un genunchi pe pieptul lui, îl strângeam cu mâna stângă de gât şi cu dreapta ridicată deasupra lui mă pregăteam să-l lovesc. M-am dezmeticit din furia care mă orbise în ultimul moment, când i-am văzut spaima din ochi şi mi-am dat seama că se sufocă.

Mi-am descleştat mâna cu care îl sugrumam şi l-am lăsat să se ridice. În timp ce îşi recăpăta respiraţia şi îşi aranja gulerul şi cravata, i-am deschis uşa:

— Ieşi afară, jigodie, şi du-te de mă toarnă!

Lucănescu n-a mai scos nici o vorbă. Frecându-şi gâtul a coborât treptele casei şi fără să privească înapoi a ieşit în stradă. De atunci nu l-am mai văzut, iar incidentul petrecut la mine în cameră n-a avut nici o urmare, cu toate că o vreme m-am aşteptat la neplăceri. Mă întreb şi azi dacă Lucănescu e cel căruia nu i-a convenit să raporteze întâmplarea sau dacă Securitatea e cea care n-a avut interesul să ia vreo atitudine.

Prin 1966 sau 1967, Lucănescu şi-a încheiat viaţa în împrejurări misteri-oase. Locatarii blocului în care locuia, alarmaţi de mirosul care prove-nea din apartamentul lui, au anunţat Miliţia. Forţând uşa, autorităţile au pătruns în

locuinţă şi l-au găsit spânzurat. Lucănescu murise de mai bine de o săptămână şi cadavrul intrase în putrefacţie. Nimeni din cei care îl cunoscuserăm, n-am crezut în sinuciderea lui. Iar faptul că autorităţile n-au procedat la nici un fel de cercetări, grăbindu-se să ridice cadavrul şi să avertizeze locatarii blocului să se abţină de la comentarii, ni s-a părut cel puţin straniu. Cu această dorinţă evidentă de a nu stârni vâlvă în jurul cazului autorităţile au reuşit să-i facă până şi moartea suspectă.

146) Leca Sergiu.

Nu mai reţin exact dacă era fratele sau vărul lui Radu Leca, fostul ministru din guvernul mareşalului Antonescu.

147) Generalul Gh. Marinescu.

Avea reputaţia de ofiţer cu o pregătire militară expceţională. În şedinţe-le Statului Major, când îi venea rândul să-şi spună cuvântul în privinţa unei probleme, nu era aproape niciodată de acord cu soluţiile propuse şi obişnuia să-şi înceapă expunerea cu cuvintele: „Eu sunt contra!” De aici i se trăgea şi numele sub care era cunoscut în armată de „Gică Contra”.

148) Colonelul Mavrichi.

În 1917, fiind împreună cu fratele lui la Petersburg, a fost surprins de izbucnirea revoluţiei bolşevice. Când am stat cu el în aceeaşi celulă, eram unul din ascultătorii lui fideli, de câte ori îşi depăna amintirile din Rusia. Era foarte mic de talie, şi un om extrem de blând şi delicat, ceea ce făcuse ca la Piteşti să i se spună în glumă: „tigrul”. Fratele lui era în străinătate, dacă nu mă înşel în Suedia.

149) Mehmet Memdu.

Tătar din Dobrogea.

150) Mustegip…

— De asemenea tătar din Dobrogea.

Era Hogea. Pe cât era de mare şi de voinic, pe atât era de blajin din fire. Era cunoscut în toată Dobrogea ca unul din cei mai buni „pehlivani” (luptător în campionatele locale de lupte turceşti). După eliberarea din închisoare l-am

reîntâlnit. Datorită cunoştinţelor de limbă engleză şi franceză pe care şi le însuşise la Piteşti reuşise să se angajeze ca ghid turistic la muzeul din Constanţa.

151) Profesorul Margineanu.

152) Mladen. Sârb din Banat.

Am stat cu el în camera din subsol.

153) Milici. Sârb.

Şi cu el am stat în camera din subsol.

154) Muntean Ava. Tot sârb.

Şi pe el l-am pomenit pe lista celor din camera de la subsol.

155) Menges Heronimus. Preot romano-catolic.

În decursul anilor petrecuţi în Piteşti, am auzit despre el numai cuvinte de laudă de la toţi cei care avuseseră ocazia să stea cu el în celulă şi îl cunoscuseră. Se bucura de o admiraţie şi un respect unanim şi pentru vasta lui cultură, dar mai ales pentru calităţile lui sufleteşti. Uman în raporturile cu cei din jur, înţelegând slăbiciunile şi suferinţele altora, Menges era profund credincios, dar totodată de vederi largi, neconfor-mist şi lipsit de ostentaţie în atitudine, fapte şi vorbe. Întâmplarea a făcut ca în toţi anii cât am stat în închisoarea clin Piteşti, să nu fiu niciodată mutat în aceeaşi celulă cu Menges. L-am văzut numai de la fereastra celulei, când era scos la plimbare în curte şi în diferite perioade am comunicat cu el prin pereţi sau calorifer. Nu l-am cunoscut decât din relatările altora, care stătuseră cu el.

M-au uimit în special aprecierile acelor intelectuali, puţin înclinaţi spre o viaţă spirituală, pozitivişti, materiaiişti sau chiar atei declaraţi, asupra cărora Menges produsese o puternică impresie. Cu tot raţionalismul, spiritul critic şi cinismul lui binecunoscut, Radu Cioculescu devenise unul din marii admiratori ai lui Menges, după ce stătuseră o vreme împreună. Pentru a-şi justifica sentimentele anticlericale pe care i le cunoşteam, pretindea că Menges reprezenta o excepţie în cadrul „speci-ei”. Reţin şi redau

întocmai, o afirmaţie mai mult decât stranie din partea unui om ca Radu Cioculescu, şi care a dat naştere la multe comentarii printre deţinuţii din Piteşti:

— Dacă l-aş fi întâlnit când eram tânăr pe popa Menges, nu aş mai fi devenit mason, aş fi trecut la catolicism!”

Părăsind un moment închisoarea şi făcând un salt de vreo paisprezece ani în timp, voi face aici o digresiune, pentru a povesti împrejurările în care m-am întâlnit pentru prima oară cu părintele Menges. Mă aflam în Bucureşti. Trecuseră patru ani de la decretul prin care fuseseră eliberaţi deţinuţii politici. Speram ca în scurtă vreme să pot pleca în Elveţia. Tot în acele zile, episcopul romano-catolic Schubert primise autorizaţia să părăsească ţara. Fusese şi el ani de zile închis. După eliberare îl cunoscusem în casa unor mătuşi ale mele care erau catolice, şi la care locuia ori de câte ori i se permitea să părăsească Timişul, unde i se fixase domiciliu obliga-toriu. De data asta, venind cu câteva zile înainte de plecarea avionului care trebuia să-l ducă în Elveţia, se îmbolnăvise şi fusese nevoit să-şi amâne călătoria. Ducându-mă să-l vizitez la mătuşile mele, unde se afla sub îngrijire medicală şi destăinuindu-i că speram şi eu să ajung în curând în Elveţia la Zürich, episcopul mi-a dat numărul de telefon la care îl voi putea găsi. Cu asentimentul medicului care îl îngrijea, îşi reţinuse deja biletul de avion şi urma să plece peste o săptămână. Numă-rul de telefon pe care mi-l dăduse era al unui aşezământ al misiunii catolice din Zürich, unde avea să locuiască. În dimineaţa următoare, norocul mi-a surâs, evenimentele precipitându-se şi determinându-mi plecarea mai repede decât mă aşteptam. Două zile mai târziu, aterizam la Zürich şi sunam la uşa unor prieteni elveţieni care m-au găzduit în primele trei săptămâni ale vieţii mele în Occident. La sfârşitul primei săptămâni, vorbeam la telefon cu episcopul Schubert. Mi-a dat adresa la care se afla, spunându-mi că mă aşteaptă chiar în seara aceea. Încă uluit de circulaţie şi de primii mei paşi în oraşul necunoscut m-am rătăcit de câteva ori, luând

tramvaiul în direcţii greşite, până ce am ajuns la poarta aşezământului. Se înnoptase de-a binelea. Mi-a deschis uşa un bărbat îmbrăcat în negru şi cu haina închisă până la gât, căruia i-am spus în franţuzeşte, singura limbă străină pe care o ştiam, că sunt invitat ele episcopul Schubert. Omul mi-a spus să-l urmez pe scara care ducea la etaj. Aici, m-a introdus într-un salon, unde, din mijlocul camerei, bătrânul episcop mi-a întins braţele. Strângându-mă la piept, am simţit pentru prima dată un punct de sprijin în golul înconjurător în care pluteam de o săptămână într-o lume străină, unde totul mi-era necunos-cut şi nimic nu-mi încălzea sufletul. Eram amândoi emoţionaţi.

— Trebuie să sărbătorim evenimentul!” Şi episcopul s-a întors spre o măsuţă, pe care stătea o sticlă de vin şi trei pahare.

— Ţi-ai fi închipuit atunci când ne-am văzut ultima oară în Bucureşti, că peste o săptămână vom ciocni un pahar de vin la Zürich?”

După ce mi-a întins unul din pahare şi l-a invitat şi pe însoţitorul meu să ia unul, ni s-a adresat amândorura:

— Ei! Ia să-mi spuneţi acum, dacă v-aţi bucurat că v-aţi revăzut?”

Cu o licărire poznaşă în ochi, episcopul ne observa cum ne uitam nedu-meriţi unul la altul.

— Văd că trebuie să vă prezint, cu toate că aţi locuit mai mulţi ani îm-preună sub acelaşi acoperiş!”

Arătând pe rând spre fiecare din noi, ne-a spus numele:

— Ioanid şi Menges!”

Episcopul aflase încă din Bucureşti, de la fiecare din noi separat, că stătusem amândoi în închisoarea din Piteşti, că vorbisem unul cu altul prin ţevile caloriferului şi prin pereţi, dar că nu ne cunoscusem nicio-dată, şi voise să ne facă surpriza acestei întâlniri, fără să ne prevină.

În seara aceea, am stat de poveşti până târziu, poveşti cum nu cred că îşi vor istorisi vreodată seara, în faţa căminului, bravii cetăţeni ai Elveţiei.

Un an şi ceva mai târziu, în 1971, l-am întâlnit pentru a doua oară pe părintele Menges, la München. N-a mai fost prilej de bucurie. Eram la înmormântarca episcopului Schubert, care se stinsese din viaţă la foarte scurtă vreme după ce fusese numit episcop de München.

Puţin timp după întâlnirea noastră de la Zürich, Schubert plecase la Roma, unde fusese primit de Papa. Având în vedere vârsta, starea sănătăţii şi suferinţele pe care le îndurase, Papa îi oferise posibilitatea să-şi aleagă, după dorinţă, ţara şi locul unde să se retragă ca pensionar al bisericii, pentru a se îngriji şi a-şi petrece restul vieţii în tihnă.

Episcopul optase pentru o localitate elveţiană (de numele căreia nu-mi amintesc), unde l-am mai vizitat odată. Era localitatea în care în tinereţe avusese prima lui parohie, după ce fusese uns preot. După un an, Schu-bert s-a dus din nou în audienţă la Vatican, solicitând reluarea activităţii lui în slujba bisericii. Întrebat de Papa dacă are vreo preferinţă, episco-pul şi-a manifestat dorinţa de a fi trimis într-o localitate în care să poată fi de folos şi exilaţilor din România. Papa i-a îndeplinit dorinţa, încre-dinţându-i dioceza de München, unde se afla un mare număr de refugiaţi din România.

Dar, Dumnezeu a vrut altfel!

În ceea ce îl priveşte pe Menges, el a rămas în München, unde le-a stat totdeauna alături celor ce au apelat la sprijinul lui.

156) Moraru… Tânăr. Brunet.

Era ofiţer activ în armată. Avea gradul de locotenent sau căpitan la data arestării. Fusese arestat în 1953, în timpul „Festivalului mondial al tineretului”, la Bucureşti. Ne-a povestit cu mult humor împrejurările care duseseră la condamnarea lui pentru crimă de înaltă trădare, făcând el însuşi haz de naivitatea de care dăduse dovadă. Totul pornise de la un schimb de priviri cu o tânără lângă care nimerise întâmplător, pe când se oprise să asiste la unul din

spectacolele de stradă ale unei formaţii artistice străine. Fata era frumoasă, ceea ce l-a îndemnat să îndrăznească să intre cu ea în vorbă. Făcând o apreciere la adresa dansurilor folclorice la care priveau, fata i-a vorbit în franţuzeşte. Moraru i-a răspuns cum s-a priceput, folosindu-şi vagile cunoştinţe de limbă franceză de care îşi mai amintea din şcoală. Cu toate dificultăţile de înţelegere, dialogul s-a înfiripat, fata arătându-se comunicativă. Moraru a aflat că fata făcea parte din delegaţia franceză şi că se despărţise înadins de grupul ei, pentru a se putea plimba în voie pe străzile capitalei. Era dornică să cunoască mai bine oraşul şi nu ştia de unde să înceapă. Încântat de ocazie, Moraru s-a oferit s-o călăuzească, iar fata a acceptat. S-au plimbat toată ziua, iar seara când s-au despărţit şi-au dat întâlnire pe a doua zi. Fata era fermecătoare, iar Moraru plutea de fericire.

— Mi se aprinseseră rău de tot călcâile!” ne povestea el, înduioşându-se şi acum la gândul acelor zile.

Pe scurt, s-au revăzut zi de zi, flirtul avansând şi relaţiile devenind tot mai strânse. Odată cu intimitatea, crescând şi încrederea, Moraru nu s-a mai ferit să-i explice fetei anumite realităţi ale vieţii din România, pe care ca străină nu le cunoştea. Receptivă la tot ce afla ele la el şi indig-nată de falsa propagandă cu care fusese intoxicată era decisă ca la în-toarcerea în Franţa să dea în vileag adevărata stare de lucruri din Româ-nia, adresându-se unchiului ei, care era gazetar. Entuziasmat de idee, Moraru s-a oferit să-i redacteze în scris toate datele pe care i le putea furniza cu privire la abuzurile dictaturii comuniste. Fata s-a declarat de acord să ia cu ea hârtiile la plecare, ca străină neriscând să fie controlată. În câteva nopţi, Moraru a aşternut pe hârtie, în limba română, toate informaţiile care i s-au părut mai importante, pentru lămurirea opiniei publice occidentale cu privire la situaţia din România, urmând ca fata să le dea la tradus în Franţa. În ziua stabilită să-i predea notele fata n-a apărut la punctul de întâlnire

prevăzut. În schimb, Moraru a fost acostat de doi indivizi care, încadrându-l strâns de o parte şi ele alta, l-au suit într-o maşină oprită în apropiere. Încă înainte de a demara, Moraru avea deja ochelarii la ochi şi cătuşele la mâini. Chiar în seara aceea, avea să afle că anchetatorul lui ştia până la cele mai mici amănunte tot ce discu-tase cu fata la toate întâlnirile ce le avusese cu ea.

Ancheta s-a încheiat repede. Câteva săptămâni mai târziu se găsea Ia Jilava aşteptându-şi rândul la proces. Cu toate că se lămurise cu ce fel de franţuzoaică avusese de-a face, Moraru tot mai spera s-o vadă odată în ziua procesului, chiar şi în postura de martoră a acuzării.

Tribunalul n-a mai avut însă nevoie de depoziţia ei. Hârtiile găsite asupra lui la arestare constituiau corpul delict, care dovedea cu priso-sinţă actul lui de „înaltă trădare". Idila lui cu agenta Securităţii s-a încheiat cu o sentinţă de 20 de ani muncă silnică. Moraru mai plătea însă şi un alt preţ, numai de el ştiut, pe care îl ascundea sub masca ironiilor pe seama propriei lui persoane.

157) Matei Puiu.

— Originar din Ardeal.

Stabilit în Bucureşti. De profesie avocat. Condamnat în acelaşi proces cu Iştvanec, cu care am stat în camera din subsol. Pe Puiu Matei l-am reîntâlnit în 1964 în Bucureşti, în primele zile după eliberare. Era la fel de optimist şi entuziast, cum îl lăsasem cu ani în urmă, când părăsisem Piteştiul. Tuberculoza contractată în închisoare i-a fost însă fatală. A fost mai întâi internat într-un spital, apoi într-un sanatoriu în provincie. Primeam periodic veşti de la el prin câţiva prieteni comuni. A urmat apoi o perioadă de tăcere, pentru ca mai târziu să aflu că se prăpădise.

158) Malac Radu. Inginer.

Văr cu Ionel Matac, cunoscutul proprietar de cai de curse din Bucureşti.

159) Mavrocordat Nicolae.

Foarte înalt şi extrem de slab. Purta în închisoare un pulover ajuns în ultimul hal de uzură, peticit şi cârpit, pe care îl păstra cu sfinţenie. Era puloverul cu culorile colegiului din Anglia, unde studiase în tinereţe. Era inginer şi proprietar de moşie în Bucovina. Capabil şi întreprinzător, pusese bazele unei întreprinderi de export de carne pe pieţele occidentale, organizând o reţea în întreaga ţară, pornind de la înfiinţarea de crescătorii de porci de rasă şi până la construirea de abatoare şi insta-laţii frigorifice moderne. Iniţiase un sistem de credite şi ajutoare, pentru a încuraja creşterea de porci în gospodăriile ţărăneşti, cu intenţia de a-i cointeresa pe micii proprietari la întreaga afacere. Planul începuse să-şi dea roadele, când a izbucnit războiul. Cu toate acestea, exportul de carne în Germania, singurul client în acele vremuri, s-a dovedit în continuare avantajos. Sfârşitul războiului cu invazia rusească şi instalarea regimului comunist a însemnat şi sfârşitul întreprinderii. În 1970, l-am reîntâlnit pe Nicolae Mavrocordat în Germania. Era stabilit cu soţia lui la Wolfrats-hausen, lângă München. Câţiva ani mai târziu, a murit la o vârstă destul de înaintată.

160) Mihăilescu Constantin (Ticu). Inginer.

Condamnat în acelaşi lot cu Andrei Chrisoghelos şi Constantin Demec. Fire sensibilă şi cu un sistem nervos mai şubred, trecea deseori prin stări depresive, când se izola într-o tăcere absolută, din care cu greu putea fi scos. Îşi găsise refugiul într-o îndeletnicire migăloasă, în care se cufun-da ore întregi şi care îl destindea: broda! Din mâna lui ieşeau adevărate opere de artă.

Aproape toţi aveam pe cămăşi, pulovere sau haine, monograme cusute de el. Cu fire de aţă sau de mătase de diferite culori, trase din rămăşiţele de îmbrăcăminte particulară pe care le mai aveam asupra noastră, Ticu Mihăilescu confecţiona nişte minuni de ecusoane în miniatură, cu iniţialele fiecăruia. Cel mai preţios obiect pe care şi-l păzea ca ochii din cap să nu cadă în mâna

gardienilor la percheziţii era acul extrem de fin cu care lucra.

161) Gică Mihăilescu.

Gazetar şi proprietar al ziarului independent din Galaţi „Acţiunea”, unul din ziarele de provincie cu cel mai mare tiraj. Şi cumnatul lui, colonelul Vladovici, fusese condamnat în acelaşi lot şi se afla tot în Piteşti. Om tare blând şi cumsecade, Gică Mihăilescu era cunoscut în toată închisoarea sub porecla de „Acţiunea din Galaţi”, după numele fostului lui ziar.

162) Costică Mugur. Evreu.

Înainte de război avusese un magazin de discuri în Bucureşti. După 1944 a fost directorul Bibliotecii engleze. Voi mai reveni asupra lui mai târziu, în cursul povestirii.

163) Victor Moldovan.

L-am cunoscut prea puţin. Ştiu numai că era foarte nervos şi agresiv faţă de administraţie, motiv pentru care era deseori izolat la carceră sau în beci.

164) Mott Emt.

Proprietarul pivniţelor şi producătorul binecunoscutei şampanii, care ii purta numele. Mott avea o infirmitate pronunţată la un picior, din care cauză şchiopăta foarte tare. Cei care au stat mai mult cu el în celulă, spuneau că avea un caracter foarte dificil şi irascibil, convieţuirea cu el fiind dezagreabilă. Am auzit mai târziu că ar fi murit în închisoare, dar nu ştiu dacă ştirea era exactă.

165) Marinică…

Tânărul despre care am povestit cum, în timpul stagiului militar la o unitate de grăniceri din Banat, încercase să fugă în Iugoslavia. Am stat cu el în camera din subsol.

166) Mustafa…

— Cetăţean turc.

A fost eliberat, beneficiind de decretul de graţiere acordat cetăţenilor străini.

167) Profesorul Motaş.

Am vorbit despre el când i-am pomenit pe cei cu care am stat în camera din subsol. A fost eliberat odată cu Titel Petrescu, prin decretul de graţiere aplicat socialiştilor. Mulţi ani mai târziu, fiind la München, i-am citit ferparul apărut în „România Liberă” din 14 aprilie 1981.

168) Neniţescu Ştefan.

Profesor de estetică. Văr cu chimistul Neniţescu. Fusese unul din secretarii lui Nicolae Titulescu şi petrecuse mulţi ani în străinătate. Era membru al Partidului Naţional Ţărănesc. La începutul războiului, i se facilitase plecarea în Occident, pentru a uza de relaţiile pe care le avea în lumea politică engleză şi a obţine, în cazul că va fi necesar, sprijinul aliaţilor pentru interesele naţionale româneşti. Împuternicit cu această misiune de Iuliu Maniu, Neniţescu ajunsese la Istanbul şi apoi la Cairo. Bazinul Mediteranei fiind dominat în acea vreme de expansiunea ger-mană în sudul Europei şi nordul Africei, călătoria lui spre Londra n-a fost lipsită de peripeţii. La bordul unui avion militar englez a survolat de-a curmezişul continentul african până în golful Guineii, de unde, îmbarcat pe un vas de război al flotei britanice din Atlantic, şi-a conti-nuat drumul spre Anglia. Cu toate că venea ca emisar al opoziţiei demo-crate din România, la Londra a fost primit cu reticenţe, lovindu-se de un zid de neînţelegere şi intransigenţă faţă de toate ţările care intraseră în război alături de puterile Axei. În afară de manifestările de simpatie personală, şi ele destul de rezervate ale cunoscuţilor, misiunea politică cu care fusese însărcinat a fost un eşec. Neniţescu a trăit toţi anii războiului la Londra, în limitele celor mai modeste mijloace de existenţă şi sub devastatoarele bombardamente germane. Reîntors în ţară după război, n-a trecut mult şi a fost arestat şi condamnat la muncă silnică pe viaţă, pentru crimă de înaltă trădare. În închisoare, ţinuta lui demnă şi dispreţul suveran ce-l manifesta pentru membrii administraţiei, ignorân-du-i şi refuzând orice contact cu ci, l-au costat multe zile de beci şi izo-lare. Faptul că Neniţescu

supravieţuia în închisoare, era o adevărată mi-nune. După aspectul fizic, nu i-ai fi dat nici o şansă iar după starea sănătăţii, cu atât mai puţin. Foarte înalt de statură, îngust în umeri şi cu vădi-te tare de rahitism, Neniţescu era unul din cei mai slabi deţinuţi din Piteşti. Adus de spate din cauza unei devieri a coloanei vertebrale, sufe-rind de o colită rebelă care îl împiedica uneori se alimenteze zile întregi, astmatic, cu emfizem pulmonar şi o pronunţată insuficienţă cardiacă, rezistenţa lui Neniţescu la toate carenţele regimului de detenţie constitu-ia un fenomen inexplicabil chiar pentru medicii care se aflau printre noi. Singurul lucru intact şi absolut de nezdruncinat la Neniţescu era moralul!

169) Mischbach…

— Preot catolic.

Am stat cu el în camera din subsol. Era foarte în vârstă. A fost eliberat din închisoare la insistentele intervenţii ale Vaticanului, şi i s-a permis să părăsească ţara. S-a stabilit la Aachen, în Germania Federală.

170) Orleanu Mihai. Avocat.

Cu studiile făcute la Paris. Era fiul fostului ministru liberal Orleanu şi cumnat cu Alexandru Ghica, fostul ministru în guvernarea legionară. După 23 august, Mişu Orleanu a luptat mai departe împotriva ruşilor, alături de trupele germane. În ultima fază a războiului, când întregul front german se prăbuşise, se afla în Austria. Pentru a nu cădea prizo-nier la ruşi a pornit cu unitatea lui spre vest. După un dramatic marş forţat de mai multe zile, epuizaţi şi flămânzi au întâlnit primele coloane americane şi s-au predat. Nu numai că scăpaseră de ruşi, dar tratamen-tul în prizonieratul american s-a arătat chiar mai bun decât se aşteptau. Într-un lagăr improvizat ad-hoc, aproape fără pază, au fost hrăniţi, au primit ţigări iar răniţilor li s-a dat îngrijire medicală. Câteva zile mai târ-ziu, când au fost urcaţi în camioane spre a fi evacuaţi, faptul nu a produs nici o surpriză. Se aşteptau încă de la început să fie mutaţi din

provizo-ratul în care erau ţinuţi într-un lagăr organizat. Drumul a fost scurt şi numai când camioanele s-au oprit la o răscruce şi-au dat seama de situaţie. Nu le venea să creadă, când s-au văzut înconjuraţi de soldaţi so-vietici! În câteva minute, formalităţile de predare s-au încheiat, camioa-nele americane au plecat, iar pentru Mişu Orleanu şi camarazii lui a început calvarul prizonieratului la ruşi. Americanii nu făcuseră decât să respecte termenii înţelegerii semnate cu aliaţii sovietici prin care fiecare parte se obligase să predea toţi prizonierii făcuţi pe teritoriul zonei de ocupaţie a celeilalte părţi. Ori, conform planului de împărţire a Austriei în zone de administraţie: americană, britanică, franceză şi sovietică, Orleanu căzuse prizonier pe teritoriul viitoarei zone ele ocupaţie ruseşti, din care, la sfârşitul ostilităţilor, trupele americane aveau să se retragă.

Toţi anii cumpliţi petrecuţi în captivitate în Rusia, între altele în lagărul de trist renume de la Oranchi n-au reuşit să-i zdruncine nici sănătatea, nici moralul. Nici condamnarea lui la întoarcere în ţară nu avea să-i altereze caracterul sau să-i frângă rezistenţa psihică. Susţinut de o profundă credinţă, rămăsese un om de o rară sensibilitate sufletească, mereu optimist şi un idealist incorigibil. Mare meloman şi mai ales pasionat de Wagner îi cunoştea toate operele pe dinafară. Cât am stat cu el în celulă la Piteşti, îmi vorbea ore întregi pe zi de muzica wagneriană şi îmi exemplifica pasajele mai importante din operele lui, imitând uimitor de sugestiv sunetele instrumentelor suflătoare. Pasiunea pe care o punea în expunerile lui era atât de captivantă, încât reuşise să mă facă până şi pe mine să vibrez, într-un domeniu pentru care nu aveam nici o înclinaţie, lipsindu-mi şi urechea şi cultura muzicală. Mişu Orleanu a plătit cu multe zile de beci pasiunea lui pentru Wagner, neputând pune o surdină la trompeta pe care o imita suflându-şi în pumni. Din beci se întorcea şi el flămând şi îngheţat, ca oricare din noi, dar cu o bucurie în ochi, care

nouă ne lipsea după câte o săptămână sau zece zile petrecute în izolare.

— N-o fi plăcut să stai în beci, dar cel puţin poţi cânta în voie, că nu te aude nimeni!” – avea obiceiul să spună când se înapoia. Şi-apoi, realizând că se afla din nou în celulă, unde trebuia să aibă grijă să nu i se audă trompeta pe coridor, adăuga indignat:

— Cine a mai pomenit: Wagner cântat în surdină!”

După eliberarea noastră în 1964, l-am întâlnit întâmplător pe Mişu Orleanu pe stradă în Bucureşti. Era acelaşi. Tot optimist şi plin de încredere într-un viitor cu adevărat liber!

171) Oprişiu…

N-am stat cu el în celulă. Ţin însă minte că, de câte ori venea vorba despre el, lumea se referea la soţia lui, care se pare că era o cunoscută patinatoare.

172) Generalul Potopeanu. Nu l-am cunoscut personal.

173) Colonelul Popescu Ion-Pera.

L-am pomenit pe lista deţinuţilor din camera de la subsol. Nu se bucura de simpatie şi nici de încredere printre deţinuţi. Era de o indiscreţie aproape bolnăvicioasă şi mult prea vorbăreţ, făcând mereu gafe faţă de administraţie, care ne provocau neajunsuri.

174) Păun…

Fusese ofiţer cu gradul de căpitan în „noua armată” de sub regimul comunist. Lucra în cadrul serviciului de informaţii al Ministerului Forţelor Armate şi fusese descoperit făcând spionaj pentru Iugoslavia, în perioada când Tito rupsese legăturile cu Moscova. Păun era veşnic răz-vrătit şi în conflict cu administraţia închisorii, motiv pentru care era mereu pedepsit.

175) Căpitanul Petrescu.

Fost ofiţer în marina comercială.

176) Pavel Constantin.

Condamnat în procesul Lucreţiu Pătrăşcanu. Mai târziu, în cursul poves-tirii mele voi reveni mai pe larg şi asupra lui şi

asupra celorlalţi membri ai lotului Pătrăşcanu, deoarece am avut ocazia să stau o vreme cu ei în aceeaşi celulă.

177) Bloscaru…

— Preot catolic.

178) Pojar…

— Preot catolic.

După eliberare a plecat din ţară şi s-a stabilit în Austria. L-am revăzut la München, la înmormântarea episcopului Schubert.

179) Pavel Pavel. Pastor protestant.

Născut în U. S. A. Din părinţi ardeleni emigraţi. A fost eliberat ca cetăţean străin.

180) Dr. Cornel Petrasievici.

Condamnat în lotul I. M. C. A. Am vorbit despre el, când am relatat de perioada petrecută în închisoarea din Aiud, unde, ca medic-deţinut, s-a dedicat trup şi suflet îngrijirii deţinuţilor din Zarcă. Cam la doi ani după plecarea mea din Aiud a fost şi el transferat la Piteşti. După eliberare, a reuşit să plece în U. S. A.

181) Peiovici Angelco.

Unul din sârbii cu care am stat în camera din subsolul închisorii din Piteşti.

182) Petrovici Bora.

— Idem.

183) Popovici (tatăl) şi

184) Popovici (fiul).

Amândoi condamnaţi pentru complicitate cu grupul de refugiaţi din Germania, care în 1953 au fost paraşutaţi în munţii Făgăraşului. Dacă nu mă înşel, erau chiar înrudiţi cu Golea, unul din cei paraşutaţi, care a fost împuşcat de Securitate. În urma bătăilor şi torturilor suferite în anchetă, Popovici-fiul îşi pierduse minţile. Apatic, cu privirea pierdută în gol şi mut, Popovici nu mai avea nici un contact cu realitatea încon-jurătoare. Cât era ziua de lungă se plimba în micul spaţiu liber din celulă, făcând aceeaşi doi-trei paşi dus-întors. Din când în când, îşi întrerupea

umbletul de urs în cuşcă şi se aşeza pe pat. Se odihnea câteva minute şi apoi iar îşi relua plimbarea fără de sfârşit. Câţiva ani mai târziu, trecând din nou prin închisoarea din Aiud l-am revăzut pe Popovici-fiul. Mă aflam într-una din curţile de plimbare ale secţiilor, spre care dădeau ferestrele celor două camere în care se aflau „nebunii”.

După ce ani de zile nu luase nici o măsură, administraţia se hotărâse să-i despartă pe nebuni de ceilalţi deţinuţi. Aşa luaseră fiinţă cele două camere, din care zi şi noapte răsunau pe secţii cele mai diferite strigăte, râsete sau urlete, unele nemaiavând nici o asemănare cu sunetele vreunui glas omenesc. Părea mai degrabă larma specifică care se stârnea în grădinile zoologice sau în menajerii la ora când sunt hrănite animalele.

Nenorociţii închişi în cele două camere nu primeau nici o îngrijire medicală specifică, administraţia nedându-şi nici măcar osteneala de a-i separa pe cei furioşi de cei inofensivi, ceea ce ducea deseori la încăie-rări.

În schimb, ofiţerul politic a privit înfiinţarea celor două camere cu ochii profesionistului, văzându-le imediat şi o întrebuinţare practică din do-meniul lui: deţinuţii cei mai recalcitranţi sau care se bucurau de influenţă în rândurile camarazilor lor, întreţinând un spirit de rezistenţă faţă de campania de „reeducare politică” dusă începând de la sfârşitul anilor '50 în aşa-zisele cluburi înfiinţate în Aiud, erau închişi pe diferite perioade de timp în camerele cu nebuni!

La fereastra uneia din aceste camere cu dublă utilizare de ospiciu, dar şi de pedeapsă în acelaşi timp, l-am zărit într-una din zile pe Popovici. Cu aceeaşi ochi lipsiţi de expresie, privea printre gratiile ferestrei în curtea în care fusesem scos la plimbare.

185) Papagheorghiu…

Arestat mai târziu şi adus în Piteşti prin 1958 sau 1959.

186) Pleşoianu Romeo. Inginer petrolist.

Ca mulţi alţii în puşcărie, se apucase să înveţe englezeşte. Pe măsură însă ce trecea vremea, îşi dedica tot mai mult timpul studiului englezei, pentru ca, în cele din urmă, această îndeletnicire să devină singura lui preocupare. Slăbit peste măsură şi tot mai străin şi dezinteresat de ceea ce se petrecea în jurul lui, Romică Pleşoianu se plimba de colo până colo în celulă, repetând mereu în şoaptă cuvintele englezeşti şi echiva-lentul lor în limba română, pe care le avea însemnate pe o plăcuţă de săpun.

Cu privirea absentă şi obsedat numai de cuvintele pe care se străduia să le memoreze, pentru Pleşoianu învăţatul englezei devenise o idee fixă. Când am părăsit închisoarea din Piteşti, l-am lăsat într-o stare îngrijoră-toare, nimeni nemaifăcându-şi vreo iluzie în privinţa echilibrului lui mintal. După eliberare, în 1964, l-am întâlnit pe stradă în Bucureşti.

M-am bucurat să-l revăd refăcut şi perfect normal.

187) Palade Gheorghe.

Nu-mi mai amintesc decât de numele lui.

188) Popescu Liviu Nasia. Fost gazetar.

L-am pomenit printre cei cu care am stat în camera din subsol.

A decedat în închisoare.

189) Pandele…

N-am stat cu el în celulă. Am aflat de la alţii care au stat cu el, că era nebun.

190) Pintea…

Băiat simplu, de undeva dintr-un sat din Ardeal.

191) Pădureanu Ion.

Fost legionar, devenit naţional-ţărănist. Cu veleităţi de om politic al viitorului.

192) Paliuc Gheorghe. Inginer geolog.

Originar din Bucovina. Provenea dintr-o familie modestă şi luptase încă din copilărie cu greutăţile vieţii. Fiind bun la carte, îşi făcuse studiile ca bursier, iar la absolvire fusese şeful promoţiei din facultate. Cu toate că era pasionat de

geologie n-a rezistat tentaţiei de a lucra la prospecţii în petrol, unde i se oferise un post sigur şi bine plătit la o societate cu capital olandez.

Capabil şi apreciat în serviciu, după o vreme este trimis în Olanda pen-tru specializare, unde „Royal Dutsch” îi propune să semneze un angajament pe cinci ani, urmând să lucreze în condiţii foarte avantajoase la exploatările petrolifere din Indiile olandeze. Era în 1939, războiul bătea la uşă, iar Paliuc primise ordin de concentrare pe „zonă”. Paliuc refuză oferta societăţii şi se întoarce în ţară, răspunzând chemării sub arme. Abia după război a aflat ce soartă l-ar fi aşteptat, dacă ar fi dat curs propunerii ce i se făcuse în Olandaj şi ar fi semnat contractul. Toţi angajaţii albi ai societăţii, care fuseseră surprinşi de invazia japoneză în fostele colonii olandeze (din actuala Indonezie), unde şi el ar fi urmat să lucreze, fuseseră masacraţi de trupele japoneze! Paliuc era un om sobru şi nu prea comunicativ. Numai cunoscându-l mai îndeaproape, îi desco-pereai puternicele sentimente naţionaliste de care era animat, iar în momentele critice sau de confruntare gravă cu administraţia, Paliuc ieşea din rezerva lui obişnuită dezvăluind un caracter integru şi un spirit de camaraderie şi solidaritate ireproşabil.

193) Popovici Ion (Jeannot). Fost consul la Paris.

Am stat cu el în camera din subsol. Total lipsit de cea mai mică demni-tate şi de caracter, gata oricând de orice trădare, cred că era singurul om din închisoare, care nu avea absolut nici un prieten. Aşa a şi murit, singur ca un câine de pripas, în timpul unei epidemii de dezinterie care a bântuit în Piteşti prin anii 1957 – 58.

194) Paraschivoiu Grigore.

Şi pe el l-am pomenit printre locatarii camerei din subsol.

195) Popa Sorin. Fiul lui Victor Ion Popa.

A început prin a se face nesuferit încă din primele zile după sosirea lui în Piteşti, fiind îngrozitor de pisălog. Mi-aduc aminte că în cursul unei mutări, Cleante Gheorghiu a

fost scos din camera în care stătuse câteva luni cu Sorin Popa, fiind introdus în celula în care, printre alţii, mă aflam şi eu. Cum a intrat pe uşă, Cleante a căzut în genunchi şi făcân-du-şi cu un gest larg semnul crucii, a exclamat: „Mulţumescu-ţi, Doamne, că m-ai scăpat de Sorin Popa!” Lăsând gluma deoparte, ne-a povestit apoi cât de obositoare şi insuportabilă fusese convieţuirea cu Sorin Popa, care, după părerea lui, dădea semne vădite de dezechilibru mintal. Rând pe rând, diagnosticul lui Cleante a fost confirmat de toţi cei prin celulele cărora s-a perindat. Sorin Popa şi-a alienat însă orice fel de înţelegere sau compasiune din partea deţinuţilor, din cauza atitudinii lui faţă de administraţie. De unde la început era mereu pedepsit şi trimis la carceră sau în beci, pentru conflictele lui cu gardienii, în cele din urmă Sorin Popa ajunsese să frecventeze biroul ofiţerului politic. Sub pretextul revendicării unor condiţii mai umane de detenţie, bătea la uşă şi cerea să fie scos la raportul comandantului, procedeu cu care nimeni nu era de acord, fiind respins din principiu de toţi deţinuţii. Consecinţele acestor ieşiri periodice la raport nu aveau să mai lase nici un dubiu cu privire la scopul întrevederilor lui Sorin cu ofiţerul politic. Măsurile luate de administraţie după fiecare ieşire la raport denotau clar că era la curent cu tot ce se petrecea în celulă. Odată omologat ca „turnător”, n-a mai fost făcut părtaş la nici o îndeletnicire nepermisă de regulament, ascunzându-i-se pe cât posibil orice activitate prohibită.

Cu toate astea, în decursul anilor, au mai fost înregistrate câteva victime ale denunţurilor lui, ca şi deconspirarea unor căi de comunicaţie prin care primeam informaţii de la deţinuţii de drept comun. Prin anii 1980, aflându-mă la München, am primit un telefon de la Sorin Popa, care spunându-mi că se găsea şi el în Germania şi-a manifestat dorinţa să mă întâlnească, evocând suferinţele noastre comune în închisorile comu-niste.

M-am declarat uimit de îndrăzneala lui de a mă fi chemat la telefon, amintindu-i că nu avusesem relaţii cu el în închisoare, fiindcă era „tur-nător” şi nu înţelegeam să procedez altfel nici aici. Am auzit mai târziu că a ajuns în U. S. A.

196) Generalul Roziu. Voi reveni cu amănunte asupra lui, când voi vorbi despre celula în care am stat timp de câteva săptămâni împreună.

197) Repezeanu Bebe.

— Căpitan în marina comercială.

Nu l-am cunoscut. Mi s-a spus că era un om extrem de vesel şi de simpatic. În Constanţa avea reputaţia de mare chefliu.

198) Regep… Fostul hogea de la moscheea din insula Ada-Kaleh. În Piteşti nu ne-am întâlnit niciodată. Am vorbit numai prin ţevile de calorifer. Regeb mă ştia de când eram copil şi veneam în fiecare an cu părinţii mei în vizită pe insulă.

199) Roşea Radu. Fiul dintr-o altă căsătorie al soţiei lui I. G. Duca.

Profesor universitar, cu studii strălucite făcute la Paris, Radu Roşea era considerat încă din tinereţe o somitate în domeniul matematicii. Cu lucrările originale şi comunicările pe care le publicase promitea să devi-nă un matematician de talie mondială. Închisoarea i-a întrerupt cerce-tările, Radu considerându-se definitiv ratat şi pretinzând că nu va mai putea niciodată recupera timpul pierdut, într-o epocă în care progresul în ştiinţă evoluează într-un ritm tot mai accelerat. Cu toate că în viaţa de toate zilele din închisoare era prin firea lui un inadaptabil şi un neputin-cios, mai având de luptat şi cu handicapul unei destul de grave afecţiuni hepatice, Radu Roşea a fost totuşi mereu printre cei mai activi deţinuţi, ori de câte ori era vorba de luat o atitudine comună sau de o confruntare cu administraţia. Eliberat în 1963, după treisprezece ani de detenţie, contrar prevederilor lui pesimiste din închisoare. Radu reuşeşte în

câţiva ani de muncă asiduă o spectaculoasă redresare pe plan profesional, făcându-se din nou cunoscut în lumea matematicii internaţionale şi primind invitaţii de participare la diferite congrese de specialitate din străinătate.

În 1977, pe când mă aflam în Germania, am primit vizita profesorului Buchner de la Universitatea din München. Venea din partea lui Radu Roşea, pe care îl vizitase la Bucureşti. Buchner îl cunoscuse cu ocazia unei reuniuni de matematicieni la Bucureşti şi vorbea cu multă admiraţie şi respect despre el. Radu îl rugase să ia legătura cu mine şi, împreună, conjugându-ne eforturile, noi din Germania şi el din Bucu-reşti, să încercăm să-i obţinem plecarea din ţară, deoarece autorităţile refuzau să-i elibereze paşaportul. După un schimb de corespondenţă între Radu şi mine, transmisă de prof. Buchner prin intermediul binevoitor al ambasadei germane din Bucureşti, am pus la punct şi sincronizat etapele planului de intervenţii şi presiuni, menite să determine autorităţile din Bucureşti să-i acorde viza de plecare. Prin presa din străinătate, prin Radio Europa Liberă, prin intervenţia unor foruri universitare din Franţa, Italia, Germania etc. Şi a profesorului Buchner, în calitate de membru al Societăţii „Amnesty International", care şi-au manifestat interesul pentru soarta lui Radu Roşea, Radu a obţinut în cele din urmă paşaportul şi a plecat la Paris. Admirabilul devotament cu care profesorul Buchner s-a dedicat cazului lui Radu mi-a făcut o profundă impresie, cu atât mai mult, cu cât nu mă aşteptam din partea unui occidental să pună atâta suflet pentru un om a cărui viaţă sub regimul comunist oricum nu o înţelegea prea bine.

200) Rarincescu Mihai.

Profesor de drept civil la Facultatea de drept din Bucureşti. Când în 1948, fusesem exmatriculat din anul trei al Facultăţii de drept mai aveam un examen restant la dreptul civil din anul doi. Aflând că profe-sorul Rarincescu

se găsea la câteva celule distanţă de mine, l-am întrebat în glumă prin Moise, dacă nu ar fi dispus să mă examineze.

Bătrânul profesor mi-a transmis că din cauza condiţiilor nefavorabile nu acceptă, dar că mă pot considera de pe acum trecut la examen, promi-ţându-mi că dacă vom scăpa cu viaţă şi vom fi din nou liberi, ca fost coleg de puşcărie mă va favoriza, dându-mi „bilă albă”, fără să mă mai examineze. Câţiva ani mai târziu, profesorul Rarincescu a murit în închisoare.

201) Racă…

— Preot catolic.

Fiind şi călugăr, ca monah purta numele de Tarcisius. Înainte de a fi adus în Piteşti, fusese închis în penitenciarul din Sighet, unde stătuse în aceeaşi celulă cu Iuliu Maniu, până la moartea acestuia. Se pare că era ultimul care-l văzuse.

202) Rotaru…

— Unul din cei câţiva tineri preoţi greco-catolici din Piteşti, care prin ţinuta şi comportarea lor în închisoare îşi câştigase stima, respectul şi admiraţia tuturor, făcând cinste bisericii lor. Mi-amin-tesc că la fel ca mulţi dintre noi care ne luasem nume conspirative în închisoare, lui Rotaru i se spunea „Rodica”.

203) Riti Emil (Milucu).

Făcea şi el parte din acelaşi grup de tineri preoţi greco-catolici, bogat înzestraţi sufleteşte şi cu chemare pentru misiunea lor. Pe cât de pirpiriu, de slab şi de fragil ca sănătate, pe atât era de inimos şi combativ. Până la arestare dusese o prodigioasă activitate clandestină, menţinând relaţiile între preoţii greco-catolici prigoniţi, ţinând legătura cu episcopul Todea, care era ascuns, cu Nunţiatura, cu ambasada Italiei şi asigurând distri-buirea ajutoarelor băneşti trimise din străinătate pentru familiile celor arestaţi. Veşnic pe drumuri, cutreierând ţara în lung şi în lat, discret, curajos şi neobosit, strecurându-se cu abilitate prin reţeaua de supra-veghere tot mai deasă,

ţesută de Securitate în jurul preoţilor şi credincioşilor „uniţi”, a căror biserică fusese interzisă prin lege, Riti a fost timp de câţiva ani cel mai destoinic şi de încredere curier al episco-pului Todea, cunoscându-i ascunzătoarea şi asigurându-i legăturile şi contactele cu exteriorul. Prins în cele din urmă şi condamnat, îşi începe periplul prin lumea închisorilor şi lagărelor de muncă forţată. Petrece o perioadă de timp la mina de la Baia Sprie. Peste tot îşi câştigă simpatia şi admiraţia camarazilor de detenţie. La Piteşti, de asemenea se face iubit de toţi, fiind mereu gata să vină în sprijinul celor suferinzi şi neputincioşi, cu toate că el însuşi, astmatic şi grav bolnav de inimă, se afla în orice moment în pericol de moarte.

Nu şi-a oprit activitatea nici atunci când starea lui era într-atât de gravă, încât chiar medicul închisorii nu-i mai dădea nici o şansă de a scăpa. De fiecare dată însă reuşea să depăşească punctul critic şi îndată era din nou în picioare, se dedica cauzei deservirii apropiaţilor participând la toate acţiunile noastre prin care încercam să îmbunătăţim puţin condiţiile oferite de administrraţie, printre care erau higiena, asistenţa medicală. Orice revendicări de acest fel, formulate chiar în termenii celor mai umile şi prudente rugăminţi, se soldau mai totdeauna cu pedepse aspre, fiind considerate acte de instigare la revoltă. Cu toate astea Riti nu pregeta niciodată să-şi asume riscurile represaliilor din partea administraţiei. Angajat şi în campania de culegere de informaţii, Riti era mereu în căutarea de posibilităţi de legătură cu „dreptul comun”, şi extrem de activ pe reţeaua de comunicaţii în „Morse”, rivalizând în viteză şi îndemânare cu Paulică Bandu şi fiind şi el socotit printre cei mai buni telegrafişti ai închisorii.

După eliberarea din închisoare, Riti se stabileşte la Cluj. Urmează cursurile unei şcoli tehnice, se califică în meseria de tehnician radiolog şi este angajat la o policlinică, întreţinând dintr-un salariu întreaga familie. În paralel, continuă să-şi practice clandestin misiunea de preot „unit”,

botezând, cununând pe cei ce nu se lepădaseră de biserica greco-catolică desfiinţată de autorităţi. Dupăcâţiva ani, pe vremea când legile vamale din România mai permiteau asemenea tranzacţii, Riti primeşte în dar de la părintele Baltheiser din Germania (fostul nostru camarad de detenţie din Piteşti) un automobil uzat Volkswagen. Spre sfârşitul anilor '70, Riti obţine o viză turistică şi vine cu maşina la München. Locuieşte la mine. La fel de entuziast şi plin de elan îmi împărtăşeşte planurile ce şi le făurise de a continua să militeze pentru biserica lui asuprită, din străinătate, unde considera că putea duce o activitate mult mai utilă decât în ţară. Prin părintele Zăpârţan i se aranjează plecarea la Roma şi primirea la Vatican, unde urma să raporteze situaţia bisericii unite şi a preoţilor ei intraţi în clandestinitate şi să transmită totodată mesajul ce-i fusese încredinţat de episcopul Todea. Cam după o săptămână s-a întors la München, unde i se recomandase să aştepte până ce i se va comunica hotărârea Vaticanului în privinţa situaţiei lui viitoare. La Roma, i se spulberaseră o parte din iluziile, cu care venise. Fusese ascultat cu multă atenţie şi înţelegere şi i se arătase chiar un interes deosebit când vorbise despre intenţia lui de a scrie despre viaţa din ultimele două decenii a bisericii greco-catolice, aflată în ilegalitate, despre activitatea clandesti-nă a preoţilor ei şi despre martiriul suferit de slujitorii ei, care, împreună cu episcopii lor, fuseseră întemniţaţi, pentru că nu voiseră să-şi renege credinţa. I s-a propus să rămână la Roma unde va avea acces la toată documentaţia necesara pentru a-şi completa cunoştinţele pentru a putea pune pe hârtie istoria prigoanei la care fusese supusă biserica-unită sub regimul comunist. I se pusese însă o condiţie: Tot ce va scrie, va fi păstrat în arhivele Vaticanului şi nu va fi dat publicităţii! Ori, intenţia lui Riti era tocmai aceea de a iniţia o campanie de informare a publicului din Occident despre soarta bisericii unite din România. Riti voia lupta deschisă şi denunţarea publică a crimelor şi atrocităţilor regimului

comunist, ceea ce nu intra în vederile politicii de destindere faţă de ţările Europei răsăritene, la care în acea vreme părea să se fi aliniat şi Vaticanul. Pe de o parte, biserica de la Roma nu mai avea nevoie de cruciaţi, iar pe de alta Riti nu se putea resemna la pasivitate şi nici nu era dispus să se dedice unei opere, destinată dinainte numai colbului din rafturile arhivei Vaticanului. Dându-şi seama cât de nedorite erau concepţiile lui, Riti sfârşise prin a se replia pe o altă poziţie, urmând sugestia părintelui Zăpârţan, idee de care eu însumi încercasem să-l conving s-o adopte înainte de plecarea lui la Roma. Părintele Zăpârţan îi propusese să ceară azil politic în Germania şi să obţină apoi de la autorităţile bisericeşti numirea sa ca preot la „Misiunea Bisericei Române Unite din München”. Voia astfel să-l aibă ca asociat la treburi-le Misiunii în mijlocul comunităţii exilaţilor români din Bavaria, gândindu-se totodată să-l pregătească ca urmaş al său la conducerea parohiei din München. Aşadar, Riti şi-a exprimat în cele din urmă preferinţa de a se stabili în Germania. Autorităţile de la Vatican şi-au dat asen timentul, promiţându-i să-i comunice ulterior hotărârea ce va fi luată privitor la dorinţa lui de a fi numit preot la München. Întors în Germania, după o vreme de aşteptare (timp în care nu numai că se obişnuise cu ideea renunţării la planurile lui iniţiale, dar începuse chiar să întrevadă posibilitatea unui teren de activitate pe măsura energiei lui în slujba refugiaţilor români din München), Riti a primit prin Ordinaria-tul catolic prima înştiinţare de la Vatican. I se aduceau la cunoştinţă dispoziţiile luate în privinţa lui: Ordinariatul îi va asigura locuinţa şi întreţinerea la una din mânăstirile catolice din München, unde va avea posibilitatea să urmeze cursuri de limba germană, lucru esenţial pentru îndeplinirea misiunii lui de preot în Germania. După aceea, Ordinariatul îl va repartiza la o parohie vacantă. Deci, nici vorbă să fie numit la Misiunea Unită din München! Toate demersurile făcute de Riti, cu sprijinul lui Zăpârţan, n-au avut nici un succes.

Au ajuns până la episcop, dar totul a fost în zadar. I se oferea o singură alternativă. Să aleagă între două parohii, amândouă la ţară, aflate departe de München, în localităţi izolate, unde nu exista picior de român. Pentru Riti a fost limpede că prin poziţia pe care se situase în convorbirile purtate la Roma se dove-dise a fi un element incomod pentru politica împăciuitoare a Vaticanului. Răspunsul lui Riti a fost dureros, dar simplu: „Atunci, mai bine mă întorc la ai mei!”

În ziua aceea am stat de vorbă până noaptea târziu. A fost prima dată când l-am văzut cu ochii plini de lacrimi. Milucu a plecat înapoi în ţară cu o mare decepţie în suflet, dar cu aceeaşi neclintită hotărâre de a milita mai departe pentru cauza bisericii lui. Din străinătate, de unde nădăj-duise să-i fie de mai mare folos, n-a reuşit să-i aducă decât un singur serviciu, amintind lumii că biserica unită şi spiritul de Blaj nu pieriseră. Înainte de a pleca din România, Riti ascunsese în caroseria automobilului cu care venise o casetă de magnetofon. Era un document unic! Cuprindea vocea lui Iuliu Hosu înregistrată în taină de Riti la mânăstirea Căldăruşani, unde acestui episcop martir al bisericii greco-catolice, după anii petrecuţi în temniţă, i se fixase domiciliu forţat şi unde la scurtă vreme după aceea s-a stins din viaţă. Ca martor şi participant la actul unirii, episcopul evoca momentul istoric, pomenind faptele mai importante şi vorbind despre rolul bisericii greco-catolice şi despre factorii care contribuiseră la înfăptuirea idealului naţional. Amintind faptele trecutului, glasul slab şi tremurător al bătrânului episcop al bătrânului episcop transmitea totodată şi o indicaţie şi un mesaj generaţiilor viitoare. Banda cu acest emoţionant testament politic, pe care luliu Hosu în pragul morţii îl adresa urmaşilor, Emil Riti a încredinţat-o părintelui Zăpârţan. O copie a fost predată postului de Radio Europa Liberă care a transmis-o pe unde în programele sale.

204) Raftopol Spiru.

Provenea dintr-o familie de origine greacă. Era doctor dentist şi avusese cabinet în Bucureşti. În închisoare s-a arătat un camarad excepţional. Prin toate celulele prin care a trecut, n-a lăsat decât cele mai bune amintiri. Nu numai ca om de caracter, dar şi ca dentist. Cu tot felul de „instrumente” improvizate Spiru Raftopol se străduia să-i „trateze” pe cei cu probleme dentare. Şi cine nu avea! Cu bucăţele de sârmă sau cu cuie găsite în curtea de plimbare, fasonate şi ascuţite prin frecare pe pardoseaua de ciment sau pe câte o pietricică, Spiru încerca să-şi practice meseria adaptându-se condiţiilor înconjurătoare. Averea lui cea mai de preţ era o mică cantitate de „creuzot”, obţinută cândva prin nu mai ştiu ce întâmplare norocoasă de la cabinetul medical al închisorii. Era singurul medicament cu care putea uşura suferinţele provocate de cariile dentare neîngrijite.

Cu vârful ascuţit al sculelor lui improvizate şi cu răbdarea şi migala unui sculptor de miniaturi în fildeş, Spiru mărea orificiul din măseaua bolnavă, până ce pătrundea în canalul nervului, pe care reuşea să-l devitalizeze, aplicându-i timp de câteva zile tampoane cu „creuzot”. Apoi, cu ajutorul unui fir de „liţă” de oţel, introdus în canal, reuşea să-l extirpe. Urma plombarea măselei cu bucăţele de metal moale, preluate din capetele resturilor de tuburi de pastă de dinţi, care se mai găseau (cu trecerea timpului tot mai puţine!) în posesia deţinuţilor arestaţi mai de curând. Materialele, dar mai ales „creuzo-tul” şi „trusa de instrumente” erau păstrate cu sfinţenie în diverse ascunzători pentru a le feri de ochii gardienilor în timpul percheziţiilor. Toate aceste amănunte despre Spiru Raftopol mi-au fost povestite de cei care au stat cu el prin diferitele celule ale închisorii din Piteşti. Personal, nu l-am cunoscut niciodată, dar în câteva rânduri am fost în contact prin Morse sau am vorbit prin ţevile de calorifer. Cu toate că nu ne-am văzut niciodată la faţă, între noi s-au stabilit legături foarte strânse, care

dăinuie şi azi, deşi n-am reuşit să ne întâlnim nici acum, de când ne aflăm amândoi în Occident.

Spiru Raftopol a beneficiat cu oarecare întârziere de decretul de graţiere aplicat străinilor. La stăruinţele ambasadei Greciei de la Bucureşti, autorităţile române au sfârşit prin a-i recunoaşte şi ele cetăţenia greacă şi l-au eliberat. Ajuns în Bucureşti, trece pe la mama şi-i dă veşti despre mine. Înainte de a pleca din ţară, din iniţiativa lui, pune la cale împre-ună cu mama o tentativă de a mă scoate din închisoare, încercând să mă declare grec. La scurtă vreme după ce ajunge la Atena obţine de la primăria din Seres un extras din registrul local de stare civilă, atestând că tatăl meu se născuse în acel oraş, ceea ce după legislaţia greacă înseamnă, că atât el cât şi eu (chiar dacă mă născusem în România) beneficiam de cetăţenia greacă. Bineînţeles că actul era fals. Pentru a-şi atinge scopul, Spiru Raftopol uzase de anumite influenţe personale, cât şi de unele relaţii din străinătate ale mamei, cu care intrase în legătură. Pe baza acestui act, expediat legaţiei Greciei din Bucureşti, consulul i-a eliberat mamei un certficat de naţionalitate greacă, pe numele meu. Autorităţile greceşti care ştiau că actul de naştere al tatei nu era autentic acceptaseră să închidă ochii şi să-mi confirme astfel, din complezenţă, naţionalitatea greacă. În convorbirea avută cu mama când i-a înmânat certificatul, consulul a prevenit-o că actul nu era valabil decât pe o perioadă de un an şi că în faţa autorităţilor din Grecia nu are nici o valoare, prezentarea lui nedându-mi dreptul la dobândirea cetăţeniei. Era de fapt un act fals cu aparenţe legale, acordat de complezenţă de Consu-lat numai pentru a-i da mamei posibilitatea de a încerca să obţină eliberarea mea din închisoare, invocând cetăţenia mea greacă.

Devotamentul cu care Spiru Raftopol s-a zbătut pentru cazul meu, ca şi bunăvoinţa arătată de autorităţile greceşti n-au servit însă la nimic. Toate demersurile făcute de mama pentru a obţine şi de la autorităţile româneşti

recunoaşterea cetăţeniei mele greceşti s-au împotmolit în faţa refuzului Ministerului de Interne. Toate amănuntele, din care n-am relatat decât o parte, şi pe scurt, le-am aflat de la mama abia mulţi ani mai târziu, după eliberarea din închisoare. Tot de la ea am primit şi actele ce-i fuseseră înmânate de Consulatul Greciei, pe care le-am păstrat şi le reproduc în copie, mai jos:

AMBASADA HEOSM A SffiOXEX (SERVICIUL CONSULAR). CERTIFICA DE NAŢIONALITATE GREACA. Na, de (c) rdine 458. Dl, IOANIS IOANIDIS fiul lui EleftEries este supus grec, în baza cărui drept i s-a eliberat prezentul certificat. Prezentul certificat esta valabil pentru anul una mie nouă sute cinci zeci şi opt. Data naşterii 1926 Martie 28, Ceauna Ilovat Mehedinji, Cetona Saras-Grecia, Profesiunea – Domiciliu: Bucureşti. Bucureşti 1 Mai 1953. P. SECRETARUL AMBASADEI L. S. (sa) indescifrabil. -„.”-

AMSASADÂ REGALĂ A GRECIEI.

B-dul M. Tolbuhin No.

Bucureşti tekfoss: „3657

No- 942 G/3

7 Aprilie-1959

Dnei Ioanid Elena.

Intrarea Româna lip. 12

Raion 1 Mai- – Bucureşti.

Stimata Doamna, Am onoarea a comunica ca vi s-a aprobat intrarea şi şederea Dvoastra în Grecia.

Deci sunteţi rugată ca îndată ce veţi fi în posesia actelor de călătorie româneşti să veniţi la birourile acestei Ambasade pentru formalităţile necesare.

Cu stima. Secretarul.

În toţi anii care s-au scurs de la plecarea lui din ţară şi până la eliberarea mea în 1964, Spiru a întreţinut o corespondenţă regulată cu mama, în-curajând-o şi încercând să-i insufle ceva din optimismul lui nesecat. Până în 1969, când la rândul meu am reuşit să plec în Occident,

ne-a scris în continuare. Odată ajuns în Germania, tot el mi-a dat de urmă şi am reluat schimbul de scrisori.

Şi într -una din ele mi-a trimis o fotografie cu cabinetul lui dentar de la Atena. Pe biroul lui se putea vedea o poză a mea, pe care o primise cu ani în urmă de la mama. În acelaşi plic, mândrindu-se că, la vârsta lui şi după toate cele prin care trecuse, mai era capabil de asemenea performanţe, îmi trimitea ca amintire o fotografie recentă dintr-o excursie pe care o făcuse cu un grup de prieteni, pe muntele Olimp. În scrisoarea mea de răspuns a trebuit însă să-i cer o lămurire suplimentară: să-mi indice, care din cei trei sau patru bărbaţi din grupul de excursionişti era el! Spiru Raftopol uitase că nu-l văzusem niciodată la faţă. Ne cunoş-team atât de bine şi eram atât de legaţi unul de altul încât scăpase din vedere acest detaliu!

205) Rudescu Cornel. Condamnat în procesul intentat conducerii asociaţiei I. M. C. A.

206) Răşcanu Dinu. Inginer chimist.

Am locuit în mai multe rânduri împreună cu el, în aceeaşi celulă. Cu toată firea lui cam ursuză şi nu prea sociabilă, Dinu Răşcanu era un om onest şi un bun camarad. În diferite împrejurări mai grele prin care am trecut în închisoarea din Piteşti, Dinu s-a solidarizat de fiecare dată cu grupul deţinuţilor celor mai dârzi şi mai rezistenţi faţă de măsurile samavolnice ale administraţiei. M-am bucurat, când prin 1980, am aflat că a izbutit să ajungă în Elveţia, unde i s-a acordat azilul politic. Ne-am scris şi am vorbit la telefon dar n-am avut ocazia să ne revedem.

207) Răşcanu.

Tatăl lui Dinu Răşcanu. A murit în închisoare.

208) Costică Rozin.

— Evreu.

Fost în serviciul lui Max Auşnit. L-am pomenit printre cei cu care am stat în camera din subsol.

209) Roxiu – Avocat.

Originar din Ardeal. Nu l-am cunoscut.

210) Rusu Vladimir.

— Ţăran din Bucovina.

Condamnat împreună cu consăteanul lui, Cenuşe, cel despre care am povestit că îl îngrijea în camera din subsol pe bătrânul Lugojanu.

211) Ruja Augustin.

Fost comisar în vechea Siguranţă a statului. Am stat o vreme cu el în aceeaşi celulă. Când ne-am cunoscut, m-a întrebat dacă sunt fiul lui Tilică Ioanid. Răspunzându-i afirmativ, mi-a spus: „Dacă nu mă înşel, în 1937, locuiaţi pe B-dul Brătianu, în blocul „Mala-xa„, la etajul şapte!”

Confirmându-i exactitatea adresei, Ruja a continuat să-şi amintească şi alte amănunte vechi de douăzeci de ani:

— Ţin minte că eraţi încă în primele clase de liceu. Purtaţi uniforma Colegiului Naţional Sf. Sava!”

Văzându-mi uimirea a adăugat: „Nu vă miraţi; la mine e o deformaţie profesională. Reţin, fără să vreau tot felul de amănunte în legătură cu cazurile de care m-am ocupat.”

Apoi, Ruja mi-a povestit cum în 1937, pe vremea domniei lui Carol II, o serie de oameni politici fuseseră puşi sub supravegherea discretă a Siguranţei. O parte din aceste cazuri îi fuseseră repartizate lui. Printre ele şi cel al tatălui meu. Aşa se face că i-au rămas în amintire anumite date din rapoartele ce-i fuseseră prezentate de agenţii informatori, însăr-cinaţi să ne spioneze locuinţa, convorbirile telefonice şi persoanele care ne frecventau casa.

Ruja mai rămăsese în serviciu şi după 23 august 1944. Timp de câţiva ani după instalarea guvernului comunist, regimul a mai folosit o parte din vechii specialişti din Siguranţă şi Poliţie, până ce şi-a instruit şi format noi cadre, din oameni de încredere. În acel moment, toţi angajaţii fostei Poliţii şi Siguranţe, rămaşi încă în funcţie, au fost concediaţi şi imediat arestaţi. Era şi cazul lui Ruja.

Cu toate că în închisoare a avut o comportare corectă, fiind un bun tovarăş de celulă, săritor la nevoile altuia şi gata să-şi ajute camarazii mai neputincioşi, Ruja se ţinea

departe de orice activitate interzisă de regulament, neparticipând niciodată la acţiunile noastre de protest, care ne puneau în conflict cu administraţia. Prin atitudinea lui rezervată, chiar indiferentă, Ruja nu se încadra în spiritul mai combativ şi de rezistenţă împotriva regimului inuman de detenţie, care domnea printre deţinuţii din Piteşti. Trăia în mijlocul nostru, dar departe de preocupă-rile care ne frământau. Nu-l interesau nici măcar informaţiile politice pe care ne străduiam în fel şi chip să le obţinem, profitând de cea mai mică fisură în zidul de tăcere care se ridica tot mai ermetic în jurul nostru, izolându-ne de lumea exterioară. Ruja nu ieşea din indiferenţa şi aparen-ta lui apatie, decât la apariţia vreunui nou deţinut în închisoare. În timp ce noul-venit era asaltat cu tot felul de întrebări de către deţinuţii din celulă, Ruja stătea deoparte aşteptându-şi cu răbdare rândul. După ce deţinutul îşi deşerta sacul de noutăţi, spunându-ne în ordinea importan-ţei, mai întâi veştile politice pe care le aflase şi apoi celelalte informaţii colectate pe drum din Securitate, din alte penitenciare prin care trecuse şi din dubă, despre regimul din anchetă, despre tratamentul din diferite închisori şi oameni întâlniţi pe parcurs, Ruja se apropia şi el de proaspă-tul sosit. Nu-i punea decât o singură întrebare: dacă auzise ceva despre un anumit ofiţer de securitate din serviciul de anchete al Ministerului de Interne. Numele celui de care întreba nu mi-l mai amintesc. Ori de câte ori ne sosea un nou deţinut în închisoare, Ruja îi punea ivariabil această singură întrebare. Niciodată însă, cât am fost împreună în aceeaşi celulă, Ruja n-a găsit pe cineva care să fi auzit de numele ofiţerului din Minis-terul de Interne, pentru care arăta atâta interes. Destăinuirea pe care mi-a făcut-o când la rândul meu l-am întrebat de ce acordă atâta importanţă acestei informaţii a fost cât se poate de laconică: „Pentru că, în ziua în care individul de care mă interesez nu va mai fi în postul lui din Minister, eu voi fi un om liber!”

Simţind că atinsesem limita indiscreţiei, n-am mai insistat şi, recunosc, n-am luat chiar de bună afirmaţia lui Ruja. Luni de zile mai târziu, pe când mă găseam într-o altă celulă, am aflat că Ruja îşi găsise în sfârşit omul care să-i răspundă la întrebare, printre câţiva deţinuţi veniţi cu duba de la Jilava. Intrând în contact Morse cu celula noilor-sosiţi, le-a pus întrebarea care îl obseda. Unul din ei ştia de existenţa ofiţerului cu pricina. Mai mult, ştia chiar că intrase în dizgraţie şi că fusese „epurat" din cadrele Ministerului. La auzul multdoritei informaţii, Ruja a ieşit din inerţia care îl caracterizase până atunci. A bătut la uşă, cerând să fie scos la raportul ofiţerului politic. Când locotenentul-major Lupu (poli-trucul închisorii), avertizat de gardian, a deschis uşa celulei şi l-a între-bat ce are de raportat. Ruja i-a cerut o foaie de hârtie, pentru a da o declaraţie suplimentară în completarea destăinuirilor lui din anchetă. Cum astfel de cereri nu erau niciodată refuzate de administraţie, Ruja a fost scos pe coridorul secţiei, unde şi-a scris declaraţia, înmânând-o apoi ofiţerului politic.

Câteva săptămâni mai târziu, Ruja părăsea cu duba închisoarea din Piteşti. Au trecut mai multe luni, până ce ne-a parvenit ştirea, că după o scurtă şedere la Ministerul de Interne, Ruja fusese adus în Jilava, de unde, după câteva zile fusese eliberat. Ce scrisese Ruja în declaraţia lui la Piteşti şi ce legătură era între cazul lui şi ofiţerul de la Interne de care tot întreba a rămas pentru noi o enigmă. N-am putut deduce din această misterioasă afacere decât un singur lucru: memoria de poliţist a lui Ruja jucase incontestabil un rol important. În 1964, când am fost eliberat, am aflat că la ieşirea lui din închisoare, Ruja îi transmisese mamei veşti despre mine. De întâlnit nu l-am mai întâlnit niciodată!

212) Racotă Vasile (Lică)

Cel mai mare ca vârstă, dar cel mai mic de talie din cei trei fraţi Racotă. Era singurul din ei care avea sub doi metri

înălţime.
213 Colonelul Săvescu
214) Colonelul Săveanu.
Cu unul din cei doi colonei, am stat o scurtă perioadă de timp în aceeaşi celulă.
Din cauza asemănării de nume, în mintea mea s-a produs o confuzie şi nu mai pot spune cu certitudine cum îl chema pe acel cu care am împărţit celula. Ţin minte, însă, că cel care mi-a fost tovarăş de cameră era unul din acele câteva cazuri excepţionale, deseori citate, de oameni bolnavi o viaţă întreagă de ulcer, care după câţiva ani de închisoare s-au însănătoşit. Colonelul despre care vorbesc era un perfect cunoscător al alfabetului surdo-muţilor. Copil, crescuse într-o casă în care toată familia ştia alfabetul pentru a se înţelege cu fratele lui care era surdo-mut. De la el l-am învăţat şi eu şi după ce i-am adus anumite modificări, adaptându-l la condiţiile de detenţie, alfabetul s-a răspândit în întreaga închisoare, devenind unul din modurile de comunicare în anumite situaţii. Spre exemplu, între deţinuţii scoşi în curte la plimbare şi cei de la ferestrele celulelor. Alteori, îl întrebuinţam chiar în interiorul aceleiaşi celule pentru a ne transmite diferite informaţii, când ştiam că gardianul asculta la uşă. Comunicarea prin semnele alfabetului surdo-muţilor era de asemenea foarte practică, atunci când în celulă se întâm-pla să fie unul din cei câţiva „turnători”, din închisoare, care n-au reuşit niciodată să-l înţeleagă.
215) Colonelul Slăvescu.
Fusese comandantul Regimentului 9 Roşiori-Constanţa. Nu l-am cunoscut, dar îl ştiam după figură ca pe mai toţi deţinuţii din Piteşti pe care în primii doi ani de la sosirea mea în închisoare îi putusem vedea de la fereastra celulei, când erau scoşi în curţile de plimbare. După aceea, ni s-au bătut obloane la ferestre şi priveliştea spre exterior ne-a fost închisă. Cam tot pe atunci într-o vară fusesem pedepsit şi izolat pentru o săptămână la „Madam Grigorescu”. Nu

ştiu de ce i se spunea aşa acelei celule, care se afla pe „bara T-ului” şi prin peretele căreia trecea coşul de la bucătăria închisorii. Dacă în timpul iernii, pedepsele se executau în atmosfera glacială a beciului, în timpul verii, adminis-traţia găsise de cuviinţă că locul cel mai potrivit pentru cei ce încălcau regulamentul era la „Madam Grigorescu”, unde domnea o căldură sufocantă de etuvă. Mă găseam deja de câteva zile în izolare şi îmi petreceam mai tot timpul culcat pe burtă pe duşumele, cu nasul în dreptul colţului de jos al uşii, unde printr-o crăpătură pătrundea un fir de aer respirabil. Totodată crăpătura de la uşă îmi permitea să supraveghez coridorul pe o rază de câţiva metri, dar numai până la o înălţime de câţiva centimetri deasupra nivelului solului. Puteam astfel vedea din vreme apariţia cizmelor gardianului şi aveam timpul să mă îmbrac, pentru a nu fi surprins numai în chiloţi, în cazul că ar fi deschis uşa celulei. La „Madam Grigorescu” eram obligaţi să stăm îmbrăcaţi. Nerespectarea acestei dispoziţii, atrăgea după sine o prelungire a pedepsei, cu alte câteva zile. Cu toate că, ori de câte ori deschisese uşa, mă găsise îmbră-cat, lipsa de perspicacitate a gardianului îl făcuse să nu observe semnele care m-ar fi trădat, totuşi, că numai cu câteva clipe mai înainte fusesem dezbrăcat: duşumeaua, pe locul unde stătusem întins, era udă de sudoare, pata umedă şi mai închisă la culoare de pe scândurile de brad având chiar forma de corp omenesc.

Într-una din zile, în timp ce culcat pe jos căutam să-mi ţin nasul în dreptul crăpăturii prin care se strecura o adiere abia perceptibilă de aer mai respirabil, cineva din celula de vis-â-vis a început să bată insistent în uşă. Era celula afectată infirmeriei, în care se găseau aşa-zis „inter-naţi” câţiva deţinuţi. Nu primeau nici un tratament medical. Singura diferenţă de regim faţă de noi era că cei „internaţi” aveau dreptul să stea culcaţi în pat şi peste zi şi că din alimentaţia lor fusese exclusă ciorba de varză acră şi de gogonele murate fiind înlocuită cu cartofi şi arpacaş. De la

postul meu de observaţie, am văzut apropiindu-se cizmele gardianu-lui şi l-am auzit strigând prin vizetă: „De ce baţi, bă”?

În schimb, glasul celui care i-a răspuns din celulă nu se auzea clar până la mine. Nu i-am putut desluşi vorba.

L-am auzit însă din nou pe gardian adresându-i-se, în timp ce trăgea zăvoarele şi deschidea uşa:

— Scoateţi-l afară pe pătură!”

Când învălmăşeala picioarelor deţinuţilor ieşiţi din celulă şi împleticindu-se sub povara pe care o cărau a dispărut din unghiul meu vizual, în urma lor, pe cimentul coridorului, a rămas cadavrul colonelului Slăvescu, întins pe pătură. A rămas acolo mai bine de o oră. Apoi au început să se perinde prin dreptul lui mai multe perechi de cizme de gardieni şi de ofiţeri. Printre ele şi ale ofiţerului politic, Lupu. La urmă au venit patru deţinuţi de drept comun, au apucat fiecare pătura de un colţ şi l-au luat.

216) Florin Strahdat.

Fost căpitan în vechea armată. Făcuse parte dintr-o organizaţie subver-sivă (cred că din „Sumanele negre”) şi împreună cu inseparabilul lui prieten, căpitanul Vasile Viasto, se ocupau de trecerea clandestină în străinătate a membrilor organizaţiei, deconspiraţi şi în pericol de a fi arestaţi. Dispuneau de posibilitatea de a confecţiona acte de identitate false şi de o filieră de călăuze, presărate de-a lungul unui traseu, care pornea de la frontiera româno-maghiară, trecea peste teritoriul Ungariei şi dincolo de graniţa austro-ungară, terminându-se la Viena, în zona de ocupaţie americană a oraşului.

217) Ştefănescu.

Fost comandor de aviaţie. Era un om foarte retras şi tăcut, greu de cunoscut mai îndeaproape. Cu toate astea nu trecea neobservat. Aspec-tul lui fizic îţi atrăgea imediat privirea. Nu te izbea atât extrema lui slăbiciune, care printre noi nu mai constituia un semn distinctiv, cât faţa lui de culoare tuciurie, subliniată de o mustaţă pana corbului şi

de nişte sprâncene stufoase, aşezate ca o streaşină deasupra ochilor pierduţi în adâncul orbitelor. Fire ciudată şi necomunicativă, comandorul Ştefă-nescu trăia în lumea gândurilor lui căutând singurătatea, nedorind să-şi facă relaţii printre cei cu care locuia în celulă şi respingând cu vizibil dispreţ orice fel de contact cu vreun membru al administraţiei, cărora nu le adresa niciodată cuvântul. În raporturile obligatorii cu cei din jur, era corect şi binevoitor, căutând să nu deranjeze pe nimeni şi să nu fie deranjat. Faţă de puţinii care au încercat să-i forţeze intimitatea s-a declarat un adept convins al curentului teozofic.

218) Scandera.

Şlepar pe Dunăre. Am stat cu el în camera din subsol.

219) Sagit.

Tătar din Dobrogea.

220) Şefchei.

De asemenea tătar din Dobrogea. Fusese funcţionar ia consulatul Tur-ciei din Constanţa.

221) Episcopul Schubert.

Nu l-am întâlnit niciodată în închisoarea din Piteşti. Am dat detalii despre relaţiile pe care le-am avut cu el când am vorbit despre monseniorul Menges.

222) Silber Herbert (Belu).

Condamnat în lotul Lucreţiu Pătrăşcanu. Voi vorbi despre el pe larg, atunci când voi descrie convieţuirea mea în aceeaşi celulă cu cei condamnaţi în procesul Pătrăşcanu.

223) Ionel Mocsoni-Stârcea.

Şi despre el voi vorbi cu aceeaşi ocazie, fiind şi el unul din condamnaţii din procesul lui Pătrăşcanu.

224) P. P. Stănescu. Profesor universitar.

Membru al Partidului Social-Democrat, rămas credincios lui Titel Pe-trescu.

225) Amiral Sablin.

În 1955 sau 1956, când mi-a fost vecin de celulă, avea peste 80 de ani. Îl vedeam de la fereastra mea când era scos la plimbare în curte. Îi depăşea cu cel puţin un cap de

om pe toţi camarazii lui de celulă. Din cauza înălţimii părea şi mai slab decât era în realitate. Sablin era de origine rusă şi fusese ofiţer în marina ţaristă. În timpul revoluţiei din 1917 era îmbarcat pe un vas militar din Marea Neagră. La căderea Odesei în mâna „roşilor”, s-a refugiat cu distrugătorul pe care se afla în portul Constanţa, unde împreună cu întreg echipajul a cerut azil autorităţilor româneşti. Sablin a dobândit cetăţenie română, a fost încadrat în armata noastră şi mai târziu a fost pensionat cu gradul de amiral, pentru a i se asigura o existenţă demnă. După 23 august 1944, când trupele sovietice invadează România, Sablin este arestat şi dus în Rusia. Judecat sub acuzaţie de înaltă trădare, pentru faptul că s-a predat cu vasul în 1917 românilor este condamnat la zece ani muncă silnică şi ia drumul lagărelor din Gulagul sovietic. Cu vreo doi ani înainte de a-i expira pedeapsa, beneficiază de un decret de amnistie, este eliberat şi recunoscându-i-se cetăţenia română este repatriat. De îndată ce pune piciorul pe teritoriul românesc este luat în primire de Securitate. Scenariul din Rusia se repetă întocmai în România.

Anchetat şi judecat sub aceeaşi acuzaţie este din nou condamnat tot pentru înaltă trădare şi tot la zece ani. E trimis să-şi ispăşească pedeapsa la Piteşti. Sablin începe să-şi execute cea de-a doua sentinţă de zece ani la vârsta de 80 de ani. N-o mai duce însă până la capăt. Cam după trei ani de detenţie se îmbolnăveşte şi e trimis la spitalul închisorii Văcăreşti, de unde nu mai avea să se întoarcă. În legătură cu cazul lui Sablin, am aflat de la ofiţerii de marină care se aflau în penitenciarul din Piteşti următorul amănunt:

Prin tratatul de armistiţiu impus de Uniunea Sovietică României în 1944, în cadrul despăgubirilor de război, figura printre celelalte obligaţii şi plata distrugătorului la bordul căruia Sablin se refugiase la Constanţa în 1917. Vecinătatea de celulă cu Sablin mi-a produs o puternică impre-sie. Mi s-a părut de-a dreptul senzaţional, ca martorul unor

evenimente despre care învăţasem la şcoală şi despre care rămăsesem cu impresia că se petrecuseră în vremuri foarte îndepărtate, din moment ce erau consemnate în cărţile de istorie să mai fie încă în viaţă. Ori, Sablin fusese contemporan cu un astfel de eveniment, care, în lecturile mele din copilărie, mă fascinase în mod deosebit.

Amintirile lui din tinereţe, pe care Sablin le istorisea camarazilor lui de celulă, îmi parveneau şi mie scrise pe plăcuţe de săpun.

Sablin luase parte la luptele navale din timpul războiului ruso-japonez din 1904. Crucişătorul pe care servise ca tânăr aspirant de marină fusese angajat în celebra bătălie de la Tsushima, unde flota rusească, coman-dată de amiralul Rojestvensky, suferise o răsunătoare înfrângere din partea forţelor navale japoneze ale amiralului Togo. Victoria japoneză de la Tsushima a marcat, totodată, data de la care Rusia a încetat de a mai fi considerată o mare putere maritimă.

226) Sabah Sami.

Originar din Constanţa, Sami era produsul unui amestec de sânge a cel puţin patru din neamurile care intrau în componenţa atât de pestriţă a populaţiei oraşului. Printre ascendenţii cunoscuţi ai părinţilor lui se numărau turci, greci, evrei şi români. În Constanţa, ocupase un post de funcţionar modest în administraţia portului. Fusese condamnat în cadrul procesului – zis al Consulatului englez din Constanţa. În închisoare – şi mai ales la mina de la Baia Sprie – îşi arătase calităţile de bun camarad, cinstit şi integru. Era simpatizat de toată lumea, detes-tat numai de turnători, pe care îi urmărea cu ironiile şi sarcasmele lui şi rău văzut de administraţie şi de ofiţerul politic, cu care intra veşnic în conflict. Unul din motivele pentru care Sami era în mod frecvent pedep-sit şi trimis la beci era plăcerea lui nevionvată de a ne cânta. Ştia o sumedenie de melodii, de predilecţie sentimentale, unele româneşti, altele greceşti. Din repertoriul lui grecesc mi-aduc şi acum aminte

de o bucată, pe care o cânta cu deosebită patimă sentimentală: „Samiotisa”, „Fata din Samos”, în traducere românească. Eram în străinătate la München, când am aflat de la prietenul şi colegul lui de lot, George Sarry, plecat şi el din ţară în Canada, că Sami a murit de cancer, la Constanţa. În amintirea vocii lui catifelate şi melancolice, într-o seară, într-o tavernă din Rodos unde mă aflam în concediu i-am cerut lăutarului grec să-mi cânte „Samiotisa”.

227) Sadâc.

Baş-muftiu al cultului mahomedan din România. Tătar din Dobrogea. Avea la Mangalia o proprietate şi o crescătorie de cai arabi. L-am pomenit când am vorbit de Paul Brătăşeanu, la a cărui moarte, nefiind nici un preot creştin în celulă, Sadâc s-a rugat lui Alah pentru sufletul lui. Doi sau trei ani mai târziu, baş-muftiul Sadâc murea şi el de ciroză la spitalul închisorii din Văcăreşti.

228) Siner.

Neamţ de origine. Era de meserie frizer. Întâmplarea a făcut, ca în decursul anilor petrecuţi în Piteşti, să fim de mai multe ori mutaţi în aceeaşi celulă. Eram la a treia noastră întâlnire, când în timpul unei conversaţii, Siner a pomenit de numele fratelui lui. Ştiam tot din poves-tirile lui că avea un frate, dar nu-mi spusese niciodată cum îl cheamă. Abia când a pronunţat numele, mi-am dat seama că îl cunoşteam, şi că ani de zile fusesem împreună cu câţiva din prietenii mei, clienţii lui Paul, croitorul. Îi spuneam „domnul Paul”, inscripţia de pe firma atelie-rului lui din strada Mendeleev, în apropierea Pieţii Romane, nemenţio-nându-i decât prenumele: „PaulCroitor”. Era un atelier modest, dar domnul Paul avea reputaţia de a fi unul din cei mai buni pantalonari din Bucureşti. După eliberarea noastră în 1964, l-am revăzut deseori pe Siner. Fusese angajat frizer la o unitate a „Cooperativei Igiena”, de pe lângă Piaţa Sf. Gheorghe. Toată fosta „înaltă trădare” se tundea la Siner, care se bucura de fiecare dată când unul din foştii lui camarazi intra pe uşa prăvăliei. Frizeria la care lucra

devenise un punct de întâlnire şi un fel de birou de informaţii al foştilor „piteşteni”. Prin Siner aflam tot ce ne interesa la vremea aceea: noile adrese ale camarazilor cărora le pierdusem urma, camere libere pentru cei care eram în căutare de locu-inţă sau locuri de muncă, unde nu se întâmpinau dificultăţi la angajare pentru foşti deţinuţi politici. Siner făcea oficiul de căsuţă poştală, pri-mind şi comunicând mai departe diferitele mesaje pe care ni le transmi-team unul altuia.

229) Schmerz – Evreu. Fost gazetar. Era miop (9 dioptrii). La arestare, conform regulamentului din arestul Ministerului de Interne i se luaseră ochelarii. Era un obiect interzis în celulă, dar la care avea acces când era dus în camera de anchetă. La încheirea cercetărilor, când fusese trimis la Jilava, ochelarii nu-i mai fuseseră restituiţi. Fără ochelari, bătrânul Schmerz era aproape orb. Pentru orice deplasare de la patul lui din celulă, trebuia condus de braţ.

230) Samson – Ţăran din Bucovina. Condamnat în acelaşi proces cu consăteanul lui, Rusu Vladimir, pentru a fi avut legături cu partizanii din munţi.

231) Schmit Bubi.

Fostul proprietar al binecunoscutei spălătorii chimice din Bucureşti, care îi purta numele. După eliberarea din închisoare, a emigrat cu întreaga familie în Germania Federală, unde l-am reîntâlnit.

232) Secara Dumitru. Cred că era inginer. Nu l-am cunoscut personal.

233) Surucianu… Nu-mi amintesc decât numele lui. Nu l-am întâlnit niciodată.

234) Ştefănescu -Fost consul.

235) Silişteanu.

În afară de nume, nu mai ţin minte nimic despre el. Nu l-am cunoscut.

236) Sarry George – Valentin.

Am vorbit pe larg despre el cu ocazia descrierii pregătirilor pentru evadarea noastră de la mina din Cavnic.

M-am mai ocupat de el, când am descris detenţia noastră în penitenciarul din Oradea şi procesul ce ni s-a făcut pentru evadare, în care a fost şi el implicat pentru complicitate. Voi mai reveni asupra lui, în momentul în care voi pomeni despre celula în care am stat împreună în închisoarea din Piteşti.

237) Stoianov – De origine bulgar. De meserie şofer. La Piteşti a fost unul din informatorii ofiţerului politic, motiv pentru care nimeni nu-i adresa nici un cuvânt.

238) Ing. Adrian Soroceanu. Absolvise Politehnica în Bucureşti şi se specializase apoi în Germania în „organizarea industrială”, studiu încă necunoscut la noi pe vremea aceea. Ca student în Germania, fusese luat de colegii lui de facultate la o întrunire politică la care vorbise Hitler, pe atunci încă un necunoscut. Ne povestea că fusese impresionat de farmecul pe care îl exercita asupra auditoriului. Cu toate că distrofic şi foarte bolnav, fiind de mai multe ori în pragul morţii, Soroceanu nu şi-a pierdut niciodată vioiciunea de spirit şi buna dispoziţie.

239) Ing. Ştefănescu… Provenea dintr-o familie modestă, din periferia Bucureştilor. Ager la minte şi glumeţ din fire, Ştefănescu avea ceva din aspectul golanului şmecher dar simpatic, totodată, al mahalalei bucureş-tene. Ca tânăr inginer fusese angajat la Societatea Căilor Ferate. Aflând că şeful lui, inginerul Ciupercescu, era francmason, Ştefănescu ne-a povestit cu toată sinceritatea, cum din pur oportunism se înscrisese şi el în Masonerie, numai pentru a beneficia de protecţie şi a fi promovat. Acum, în închisoare, ne-a dezvăluit tot traficul de influenţă practicat de masonii din direcţia C. F. R. Din cauză că era foarte mic de talie, deţinuţii din Piteşti îl porecliseră „Masonel”.

240) Salam Nicolae. Originar din Mehedinţi. Fusese contabil la C. F. R. Era încă foarte tânăr. Curajos şi totdeauna gata pentru orice acţiune de protest împotriva administraţiei. Era foarte simpatizat.

241) Sorescu. Fost perceptor în satul lui natal din Banat. Timp de câţiva ani de zile, Sorescu scrisese zeci şi zeci de scrisori anonime, adresate atât autorităţilor româneşti cât şi guvernelor occidentale şi Organizaţiei Naţiunilor Unite, în care protesta împotriva regimului de dictatură comunistă, acuzându-l că sugrumase libertatea cetăţenilor şi că ruinase economia, vânzând ţara intereselor ruseşti. Fiind pensionar şi dispunând de timp, Sorescu îşi cumpăra periodic câte un bilet de călătorie-circuit pe calea ferată şi îşi presăra corespondenţa în cutiile poştale ale staţiilor de pe parcurs. Ca măsură de precauţie, la fiecare nou drum îşi schimba traseul călătoriei. Totuşi, într-o noapte, după mai bine de patru ani de astfel de activitate a fost ridicat de Securitate. Pe biroul anchetatorului din Caransebeş, în faţa căruia a ajuns, se aflau scrisorile lui, aşezate ordonat pe categorii şi după data expedierii, în teancuri separate, după numele destinatarului: Secretarului General O. N. U., Preşedintelui Statelor Unite, Tovarăşului Hruşciov etc.

Pus în faţa evidenţei, Sorescu şi-a recunoscut corespondenţa, ceea ce nu l-a scutit însă de cele mai bestiale bătăi. În închisoare, îşi punea mereu aceeaşi întrebare care îl obseda: cum de ajunsese să-l descopere Securitatea, când fusese atât de prudent şi nu împărtăşise nimănui secretul activităţii lui?

242) Samitca. Evreu din Craiova. Îşi făcuse studiile şi trăise mai mulţi ani la Paris. Om de caracter, cultivat, civilizat şi foarte corect în relaţiile cu cei din jur. Din punct de vedere fizic, cred că ar fi putut servi ca obiect de studiu pentru toate tarele de degenerescentă cunoscute. Dan Hurmuzescu, cu limba lui ascuţită, spunea despre Samitca că este o „malformaţie” sau o „eroare a naturii”. Slab şi înalt, cu pieptul scobit, în schimb cocoşat de spate, din cauza unei pronunţate devieri a coloanei vertebrale, cu braţele prea lungi care îi atârnau până aproape de genunchi, cu laba piciorului incredibil de lungă şi îngustă, deformată de Plattfuss, bietul Samitca era respingător la

vedere. Stând o vreme cu el în aceeaşi celulă, am reuşit să depăşesc momentul de repulsie pe care mi-l inspirase la prima vedere, învăţând să-l apreciez pentru toate celelalte însuşiri şi mai ales pentru caracterul lui integru şi deosebita lui delicateţe sufletească.

243) Solomon Semilian. Se recomanda de profesiune ziarist, dar cei care îl cunoşteau din libertate ne-au spus că înainte de 23 august 1944, Semilian nu era decât un obscur trepăduş în redacţia uneia din nenumă-ratele mici gazete evreeşti, care apăreau înainte de război în Bucureşti. Semilian ieşise din anonimatul mediocrităţii lui de pseudo-intelectual, abia după instalarea regimului comunist, când, simţind de unde bătea vântul, îşi oferise imediat serviciile noilor stăpâni, ocupând diferite posturi în presa plină de venin a propagandei de partid. Prin 1948 sau 1949 este însărcinat cu o misiune de încredere: să trieze biblioteca din casa lui Istrate Micescu din Aleea Zalomit, confiscată odată cu arestarea şi condamnarea maestrului. Ajuns şi el printre noi, în rândul „duşmani-lor poporului", Semilian ne povestea, cum datorită lui fuseseră salvate nenumărate volume de valoare din prestigioasa colecţie, care aflându-se pe lista cărţilor interzise ar fi urmat să fie arse. Spre ghinionul lui, tot printre noi se mai aflau şi alţi martori ai soartei bibliotecii din Aleea Zalomit. Cele mai multe cărţi fuseseră distruse. Nu scăpaseră decât prea puţine volume, pe care Semilian reuşise să le sustragă şi să le vândă pe sub mână câtorva avocaţi, interesaţi de tratatele de specialitate din bibli-oteca lui Micescu. Acţiunea de salvare a patrimoniului cultural, la care Semilian pretindea că participase, nu fusese de fapt decât o simplă mică excrocherie.

244) Silvestru… L-am întâlnit prima dată în lagărul de muncă de la Cav-nic, unde fusese unul din oamenii de încredere ai ofiţerului politic. Şi la Piteşti a continuat să fie informatorul Biroului Politic, din fericire însă pentru noi era un „turnător" de proastă calitate. Mult prea ignorant şi

lipsit de inteligenţă şi dând semne tot mai vădite de dezechilibru nervos, pe măsură ce trecea vremea Silvestru a sfârşit prin a se discredita chiar şi în ochii lui Lupu, politrucul închisorii, care nu-i mai dădea crezare.

245) Sereanu… Gazetar evreu, născut în Polonia, ţară în care mai trăia încă o parte din familia lui. Se pare că datorită intervenţiilor acestor rude din Polonia, autorităţile româneşti au sfârşit prin a-i recunoaşte cetăţenia poloneză şi astfel, pe la începutul anului 1956, i s-au aplicat prevederile decretului de graţiere pentru cetăţenii străini, Sereanu fiind eliberat şi expulzat în Polonia. Câtă vreme a stat în închisoarea din Piteşti, în celula din subsol rezervată condamnaţilor la douăzeci şi cinci de ani muncă silnică, Sereanu a fost în permanenţă un element de discordie. Caracter insuportabil, egoist, obraznic şi arogant, Sereanu era în veşnic conflict cu camarazii lui de celulă. Toleranţa faţă de firea mai dificilă a unora din camarazii noştri devenise cu timpul în închisoare o normă de conduită, aproape unanim respectată. Sereanu reuşea însă să supună la atât de grea încercare nervii şi răbdarea celor din jurul lui, încât îi scotea din fire până şi pe cei mai blânzi şi îngăduitori. Era atât de nesuferit, încât nimeni n-a încercat vreodată să lege o conversaţie mai intimă cu el pentru a-l cunoaşte mai de aproape. De altfel, orice apropiere de el era exclusă şi dintr-un alt motiv mult mai prozaic: Sereanu era atât de murdar, încât depăşea orice limită până şi în mediul în care eram obligaţi să trăim şi în care noţiunea de higiena căpătase un cu totul alt sens decât cel explicat de dicţionare. În camera vieţaşilor din subsolul închisorii, cel mai îndeaproape afectat de prezenţa lui Sereanu era Mişu Orleanu. Sereanu ocupa patul de deasupra lui şi cu toate rugăminţile şi protestele lui Orleanu, nu renunţa la obiceiul de a sta aşezat, lăsându-şi picioarele să atârne în dreptul capului vecinului lui de dedesubt.

246) Gheorghe Ştefănescu. Fost căpitan în armată. Un om care a lăsat numai amintiri plăcute, prin toate închisorile

prin care a trecut. Apreciat de toată lumea pentru caracterul lui integru, Gogu Ştefănescu şi-a câştigat simpatia camarazilor de detenţie, datorită talentului cu care îl înzestrase natura. Adevărata lui chemare în viaţă ar fi fost fără îndoială scena şi nicidecum cariera militară. Actor înnăscut, cu un simţ deosebit al humorului, improvizând cu spontaneitate cuplete şi „scheciuri" demne de teatrul de revistă al lui Constantin Tănase, Gogu Ştefănescu a susţi-nut cu verva şi optimismul lui moralul celor cu care a împărţit celula de-a lungul închisorii. Din perioada de detenţie petrecută la minele de plumb, se alesese cu porecla de „Gogu minierul", personaj pe care îl întruchipase într-unui din „scheciurile" imaginate de el în vremurile cele mai sumbre ale muncii forţate din galeriile subterane de la Baia Sprie. La Piteşti s-a identificat cu un alt personaj creat de el în camera vieţaşilor din subsolul închisorii. Din „culise", din spatele unor pături întinse paravan între două paturi, Gogu şi-a făcut apariţia pe „scenă", în mijlocul camerei, anunţându-se: „Sunt Gogu, soldatul O. N. U!" în zdrenţe, cu o traistă peticită în spinare în chip de raniţă, în cap cu un castron ruginit cu smalţul sărit, în loc de cască, bătrân şi gârbovit de ani, şchiopătând şi sprijinindu-se în armă (reprezentată de o coadă de mătură), multaşteptatul soldat eliberator sosise, în fine, după ani de zile, la Piteşti! Cu vocea tremurătoare şi pierzându-şi din când în când şirul ideilor din cauza sclerozei, „soldatul O. N. U." le-a povestit deţinuţilor cum îşi părăsise ferma din Texas şi se înrolase în forţele Naţiunilor Unite, pentru a veni să ne aducă libertatea şi democraţia. Cupletele, adevărate perle de humor negru, se succedau într-o cascadă de ironii puţin măgulitoare, atât la adresa naivităţii occidentale, cât şi a speranţei românilor care îi aşteptau pe americani, ilustrând întreaga tragedie a situaţiei noastre, în stilul celei mai muşcătoare satire. În cele din urmă, „soldatul O. N. U." le-a cerut deţinuţilor un răgaz, înainte de a trece la îndeplinirea misiunii pentru

care venise. Era obosit de drum şi flămând şi voia mai întâi să se refacă. Iar deţinuţii, credincioşi tradiţionalei ospitalităţi româneşti, i-au dat un pat în celula lor şi au împărţit cu el porţia zilnică de arpacaş.

Multe din cupletele lui Gogu Ştefănescu erau memorate de camarazii lui de celulă şi circulau apoi din gură în gură prin toată închisoarea. Din păcate însă au sfârşit prin a se pierde, timpul ştergându-le pe toate din amintirea oameniior. Unul din cele mai des citate în acea perioadă era cupletul referitor la conflictul Sereanu-Orleanu, compus de Gogu în camera vieţaşilor din subsol. Cu acea ocazie, Gogu îşi făcuse apariţia în faţa publicului costumat în dansatoare spaniolă. Rochia, lungă, largă şi creaţă o improvizase din tot felul de zdrenţe de cămăşi şi izmene, colec-ţionate de la camarazii din celulă. În fiecare mină avea câte două linguri, care ţineau loc de castaniete. Schiţând un „passo doble" şi învolburân-du-şi faldurile fustei în ritmul sacadat al castanietelor, Gogu a înaintat până în mijlocul camerei, unde, cambrat din talie, s-a oprit brusc şi, imitându-i vocea celebrei cântăreţe Rosita Serano, a început să cânte. Nu-mi mai aduc aminte decât de primele două versuri din textul plin de haz al lui Gogu:

— Eu sunt Rosita Sereanu, Prietena lui Mişu Orleanu"…

Răsplătit cu aplauze de camarazii din celulă, Gogu a executat şi nenu-mărate zile de pedeapsă, fiind băgat în beci sau la carceră, ori de câte ori era surprins de gardieni în timpul „spectacolului". N-au reuşit însă niciodată să-l descurajeze. Gogu Ştefănescu era bucureştean, din Obor. Bunicul lui pornise de jos. Fusese băiat de prăvălie. Muncise, economi-sise şi devenise negustor de sine stătător, cu prăvălie proprie. Tatăl lui Gogu continuase negoţul bătrânului cu succes, mărindu-şi localul şi, prevăzând că fiul îi va urma, comandase o firmă nouă. Pe ea era repre-zentat un bătrân cu barbă albă, ţinând un copil pe genunchi. Deasupra era scrisă explicaţia, care era totodată şi numele bodegii: „La bunicul cu nepotul în braţe".

Dar dorinţa tatălui rămăsese numai în inscripţia de pe firmă. Spre decepţia lui, Gogu se făcuse ofiţer. După instalarea regimului comunist, magazinul fusese naţionalizat şi intrase sub anonimatul unei firme stereotipe a „comerţului de stat”, pierzându-şi odată cu vechiul nume şi farmecul şi personalitatea. Acum, la Piteşti, Gogu ne vorbea cu nostal-gie de prăvălia din Obor ridicată din truda a două generaţii. Spunea că după eliberarea ţării va renunţa la cariera militară şi se va ocupa de comerţ, continuând tradiţia de negustor a familiei. Voia să redeschidă prăvălia părintească din Obor, dar sub o firmă puţin modificată. Pe noua firmă va fi reprezentat, de data asta, un copil ţinând un bătrân pe genunchi, iar deasupra va sta scris: „La nepotul cu bunicul în braţe”.

În 1960, am părăsit penitenciarul din Piteşti şi nu am mai avut prilejul să-l întâlnesc pe Gogu prin celelalte închisori prin care am mai poposit. La câte va luni după eliberare, în iarna lui 1964, l-am reîntâlnit cu totul întâmpâător, în Bucureşti. Era seară, frig şi viscolea. Treceam pe fostul bulevard Elisabeta, pe lângă locul unde fusese „Cartea Românească”. Sub coloanele blocului de alături, un om cu pantofii ponosiţi şi purtând un pardesiu cu gulerul ridicat se adăpostea de viscolul de afară, ţinând totodată calea trecătorilor şi oferindu-le spre cumpărare „lozuri în plic”. Era Gogu Ştefănescu! Singurul loc de muncă care i se oferise după eliberarea din închisoare fusese la „Loteria de stat” ca vânzător ambu-lant.

247) Colonelul Trundajirescu. Nu l-am cunoscut personal.

248) Comandor Toma Matei. Ofiţer în marina militară.

249) Generalul Traian Teodorescu.

Era cunoscut în armată sub numele de Teodorescu-Ankara, deoarece fu-sese ataşat militar pe lângă legaţia noastră din Turcia. Suferea de o gravă hipertensiune arterială, de natură nervoasă. Într-o perioadă mai puţin aspră a regimului de detenţie din Piteşti, când pentru o vreme ni s-a acordat şi o oarecare îngrijire medicală,

măsurându-i tensiunea, doctoru-lui penitenciarului nu i-a venit să creadă: Traian Teodorescu avea ten-siunea mai ridicată decât punctul maxim indicat pe cadranul aparatului. Norocul lui T. Teodorescu era că, de câte ori avea un puseu de tensiune, i se declanşa o hemoragie spontană la nivelul gingiilor, această pierdere de sânge în timpul crizei salvându-i viaţa. Câţiva din gardienii de servi-ciu pe secţie avuseseră ocazia să-l vadă scuipând în tinetă sângele care îi năvălea în gură în momentul crizei. Se răspândise astfel printre ei credinţa că T. Teodorescu era tuberculos, ceea ce în teama lor primitivă de contaminare îi făcea să evite pe cât posibil contactul cu celula în care se afla generalul. La precheziţiile ce se făceau periodic în închisoare, celula lui era superficial controlată iar, dacă nu era nici un ofiţer de faţă, nici măcar nu-i mai deschideau uşa şi treceau la următoarea.

Reputaţia de tuberculos a generalului a mai produs şi alte avantaje. În cadrul campaniei dusă de ofiţerul politic împotriva „scrisului", pe lângă aplicarea celor mai aspre pedepse menite să ne facă să renunţăm la această îndeletnicire, administraţia mai urmărea să ne deposedeze şi de toate obiectele ce le foloseam în acest scop. Astfel, raţia de săpun (cel mai obişnuit material întrebuinţat de deţinuţi pentru scris) ne-a fost redusă sub minimumul necesar spălatului. Bucăţica pe care o primeam era atât de mică încât nu o mai puteam folosi ca până atunci, zgâriind pe feţele ei cu acul sau cu un beţişor ascuţit diversele noastre însemnări. Am recurs atunci la fundul gamelelor, pe care le ungeam doar cu puţin săpun, presărând apoi peste el praf de D. D. T. Obţineam astfel o suprafaţă prăfuită albă. Scriind pe ea cu un beţişor ascuţit, vârful de lemn îndepărta praful pe traseul lui, lăsând să apară în urmă scrisul pe fondul de culoare închisă a gamelei. Aflând de acest nou procedeu, locotenentul-major Lupu a ordonat să ni se ia gamelele din celulă, urmând să ne fie date numai odată cu mâncarea şi, apoi, imediat după masă să fie iar strânse şi

depozitate pe coridor până la masa următoare. În scurtele epoci de oarecare relaxare a regimului, pe lângă o relativă atenuare a brutalităţii gardienilor şi a măsurilor represive intervenea şi o îmbunătăţire a hranei şi a tratamentului medical. Tratamentul medical se limita la un simulacru de consultaţie, după care, indiferent de diag-nostic, ţi se dădea invariabil unul din cele nu mai mult de cinci sau şase sorturi de medicamente ce se găseau în dulapul de farmacie al cabine-tului: aspirină, antinevralgice, unguent antireumatic, supozitoare împotriva hemoroizilor, sau sirop de tuse. Acesta din urmă era apreciat de noi în mod deosebit, nu atât pentru calităţile lui terapeutice, cât pentru sticlă, care după acelaşi procedeu ca şi cel aplicat gamelei putea fi folosită la scris. Odată ajuns în posesia unei sticle, aveai voie s-o ţii în celulă până la epuizarea conţinutului, după care trebuia s-o predai gardianului. Sticlele goale găsite în celulă la percheziţie erau confiscate, iar posesorii lor pedepsiţi. În consecinţă, pentru a păstra cât mai mult timp preţiosul material de scris, deţinuţii nu goleau niciodată complet sticlele. Când Lupu a descoperit că şi flacoanele de sirop de tuse serveau la scris a ordonat o percheziţie în întreaga închisoare şi confiscarea tuturor sticlelor, fie ele goale sau pline. A fost o recoltă bogată. Deţi-nuţii de drept comun, însărcinaţi cu curăţenia pe coridoare, au încărcat după percheziţie un coş de nuiele cu vârf cu sticlele găsite în celulele noastre. O singură sticlă din toată închisoarea a scăpat neconfiscată: sticla generalului TraianTeodorescu! Şi, a mai scăpat şi la alte perche-ziţii ulterioare, pentru că generalul a avut ideea să spună gardianului că o foloseşte pentru spută. La prima ocazie, când s-a obţinut din nou sirop de tuse de la cabinetul medical, metoda generalului a fost aplicată şi de alţii. În momentul percheziţiei, cel care intrase în posesia unei sticle proceda în felul următor: când se deschidea uşa celulei pentru control, deţinutul se lăsa intenţionat surprins tuşind şi scuipând în sticlă. Gar-dianul nu mai cerea nici un

fel de lămurire şi după o percheziţie sumară părăsea cât mai repede celula. Bineînţeles, de sticlă nici vorbă să se atingă. Sistemul a făcut şcoală. Abuzându-se însă de metodă, numărul suspect de mare de presupuşi tuberculoşi a dat în cele din urmă de bănu-it. Afacerea s-a încheiat cu o nouă recoltă de sticle pentru administraţie şi cu o gratificaţie calculată în zile de beci pentru o serie de pseudo-tuberculoşi, printre beneficiari aflându-mă şi eu. Cu toată perseverenţa şi înverşunarea cu care l-a purtat de-a lungul anilor de închisoare, admi-nistraţia n-a reuşit niciodată să câştige definitiv războiul împotriva scrisului.

250) Teodosiu Darius.

L-am pomenit printre locatarii camerei din subsol.

251) Tătaru…

— Preot.

Nu mai ţin minte dacă era romano-catolic sau greco-catolic.

252) Tomescu.

Figura lui mi-e încă limpede în minte. În rest, nu reţin decât că tânărul era din Bucureşti.

253) Gheorghe Tomaziu. Fire deosebit de sensibilă. Cu înclinaţie spre artă şi poezie. De multe ori, în serile de vară, profitând de prezenţa pe secţie a unui gardian mai leneş şi mai puţin vigilent, care prefera să doarmă pe scaunul lui de pe coridor, decât să ne supravegheze prin vizete sau să asculte pe la uşi, Gigi Tomaziu se aşeza pe caloriferul din celulă şi prin fereastra deschisă începea să fluiere câte o melodie. Fluiera minunat, şi în toate celulele conversaţiile încetau ca prin farmec, pentru a-l asculta. La un moment dat a ajuns şi în celula mea o batistă brodată de Gigi Tomaziu, care a circulat din mână în mână prin toată închisoarea. Era o mică operă de artă, o cusătură de o fineţe rară, lucrată de o mână de artist. Reprezenta, în miniatură, un stejar bătrân cu trunchiul gros şi scorburos, şi cu o coroană mare şi stufoasă. Cusătura era atât de minuţios lucrată, încât puteai distinge cel mai mic detaliu al

fiecărei frunze în parte. Întorcând batista în diferite poziţii şi privind-o cu atenţie, puteai discerne în frunzişul bogat al copacului figurile a doi buni prieteni ai lui Gigi Tomaziu. Când ulterior, la o percheziţie, un gardian i-a confiscat batista, smulgându-i-o cu sălbătăcie din mână, aruncând-o pe jos şi călcând-o în picioare, Gigi Tomaziu a fost atât de afectat, încât în zilele pe care le-a petrecut la beci cu acea ocazie a com-pus o poezie. A intitulat-o „Batista". Sensibilitatea lui, rănită de brutali-tatea gestului gardianului, a dat conţinutului versurilor o nespusă notă de tristeţe, exprimând nu atât durerea pentru pierderea batistei, cât pentru faptul că până şi prietenii lui, care erau liberi şi nu deţinuţi ca el, ajun-seseră şi ei sub cizma gardianului. În închisoarea din Piteşti nu l-am întâlnit niciodată pe Gigi Tomaziu, cu toate că ani de zile am ţinut con-tactul cu el, prin mijloacele noastre de comunicaţie. L-am cunoscut personal, numai după eliberarea noastră, pe plaja de la 2 Mai. Şi el a reuşit să plece apoi în străinătate, stabilindu-se împreună cu soţia şi copilul mai întâi la Londra, iar mai târziu la Paris.

254) Torosian Herant.

Condamnat în procesul Pătrăşcanu. De el, ca şi de ceilalţi din acest lot mă voi ocupa atunci când voi vorbi de camera în care am stat împreună.

255) Episcopul Todea din Ardeal. Una din personalităţile de frunte ale clerului greco-catolic din închisoare. Tip de preot-luptător. Profund credincios, devotat bisericii prigonite şi totodată cauzei româneşti, Todea se bucura de un respect unanim, impunându-se în ochii tuturor ca un adevărat vlădică. După interzicerea bisericii unite de către regimul comunist, îşi continuase activitatea de preot în secret şi devenise epis-cop în clandestinitate. Urmărit şi depistat de organele poliţiei comuniste este arestat şi dus la sediul Securităţii dintr-un oraş de provincie din Ardeal (nu-mi mai amintesc care). Chiar după primele zile de anchetă reuşeşte să evadeze. Ajunge într-un sat din Maramureş şi

este găzduit de un credincios greco-catolic. Ţăranul îi amenajează o ascunzătoare în casă într-o groapă săpată sub duşumele, unde Todea se retrage, ori de câte ori apare vreo persoană străină sau se semnalează vreun pericol. De aici, Todea ţine contactul mai departe cu membrii clerului greco-catolic din ţară, prigoniţi şi intraţi în ilegalitate, comunicând totodată cu Vati-canul, prin canalele încă accesibile la acea vreme ale bisericii romano-catolice, recunoscută de regim, dar strict supravegheată de Securitate, şi prin intermediul unor legaţii străine din Bucureşti (mai ales italiană şi franceză şi ele supuse unei permanente observaţii a agenţilor Ministe-rului de Interne). Omul de absolută încredere, care asigură legăturile lui Todea cu lumea exterioară şi singurul care îi cunoştea ascunzătoarea, nu era altul decât micul şi destoinicul preot Emil Riti, despre care am vorbit la litera respectivă a acestei liste alfabetice a deţinuţilor din Piteşti. Dar şi acest episod, s-a încheiat ca toate celelalte acţiuni de rezistenţă care au fost treptat înăbuşite de puterea copleşitoare a aparatului represiv al regimului poliţist, pe măsură ce acesta se organiza şi îşi întindea tenta-culele până în cele mai pierdute colţuri ale ţării. Episcopul Todea a fost şi el în cele din urmă descoperit, arestat şi condamnat la muncă silnică pe viaţă, pentru crimă de înaltă trădare.

256) Urdea Ion.

Cu toate că era foarte tânăr, Urdea avea o constituţie fizică masivă şi greoaie. Se mai adăuga şi culoarea tuciurie a pielei şi expresia brutală a feţei, care nu-i dădeau o înfăţişare prea atrăgătoare. Din păcate însă, urâţenia lui nu se oprea la aspectul fizic. Urdea era produsul tipic al periferiilor rău famate ale capitalei, în mediul cărora domnea legea lumii interlope, a infractorilor de tot soiul. Era singurul exemplar din această categorie, reprezentat în închisoarea din Piteşti. La toate încercările noastre de a-l face să înţeleagă valoarea altor principii de conduită şi ţinută în viaţă, şi mai ales faţă de semenii lui, Urdea a

rămas opac, dovedind o totală lipsă de receptivitate. Dominat de instinctele lui primare şi fără cea mai mică urmă de simţ moral, Urdea era un fel de animal sălbatic, care înţelegea să trăiască şi mai ales să supravieţuiască cu orice preţ, neţinând seamă de nimeni şi de nimic. Legea lui era legea junglei, legea celui mai tare, care nu ştie să respecte decât forţa. În cele din urmă, pentru a-l aduce la ordine, a trebuit să recurgem şi noi la această cale, singura care şi-a produs efectul. Din fericire, n-a fost ne-voie să trecem chiar la fapte. A fost suficient să-i facem o demonstraţie de solidaritate şi forţă, pentru ca Urdea să se simtă în inferioritate şi să se supună regulilor noastre de convieţuire.

257) Ursu…

Făcea parte din grupul numit „al vietnamezilor”, care luptaseră în Indo-china, în rândurile Legiunii străine franceze şi căzând prizonieri la „vietcongi” fuseseră repatriaţi.

258) Colonelul Nicolae Vişoiu (Niki).

Apreciat şi simpatizat de toţi cei care l-au cunoscut. Comunicând cu el vreme îndelungată, prin pereţi şi ţevile de calorifer, între noi s-au stabilit legături de apropiere şi afecţiune reciprocă, cu toate că nu ne-am întâlnit niciodată. De la camarazii lui de arme, şi apoi şi de la el, am aflat povestea lui de dragoste şi tragicul sfârşit al căsătoriei lui. În timpul campaniei din Rusia, într-unul din oraşele ocupate de trupele române, Niki cunoaşte o profesoară rusoaică, o femeie deosebit de frumoasă. Se îndrăgosteşte şi nu concepe să mai trăiască unul fără altul. Niki Vişoiu luptă din răsputeri, apelând la cele mai înalte foruri şi obţine autorizaţia de a o aduce în ţară, reuşind să înlăture toate obstacolele care se ridicau în calea căsătoriei unui ofiţer român cu o cetăţeană a ţării inamice în timp de război. Potriviţi din toate punctele de vedere, căsătoria s-a dovedit fericită, până ce sfârşitul războiului şi ocupaţia rusească avea să îi despartă în mod brutal. Imediat după armistiţiu,

cunoscând limba engleză, Niki Vişoiu a fost numit ofiţer de legătură pe lângă Misiunea Militară Americană din Bucureşti. Într-una din zile, întorcându-se de la serviciu, află de la vecini, că în lipsa lui, nevastă-sa fusese ridicată de câţiva militari sovietici, care purtau uniformele N. K. V. D-ului. Toate demersurile întreprinse de Misiunea Americană pe lângă Comandamen-tul Sovietic rămân fără răspuns. Niki Vişoiu porneşte singur în căutarea ei. Datorită faptului că învăţase ruseşte, izbuteşte să-i dea de urmă. Se găsea în arestul uneia din clădirile N. K. V. D.-ului din Bucureşti. Mitu-ind o santinelă, reuşeşte să-i transmită soţiei lui o scrisoare şi să pri-mească răspuns. La a doua încercare de a comunica cu ea află că ares-tata fusese transferată la Cluj. Pleacă şi el la Cluj. Şi aici, corupând pe unul din paznicii arestului parvine să stabilească contactul cu soţia lui. Urmează un schimb de câteva bileţele, din care află că în anchetă e învinuită de colaborare cu inamicul, în timp de război. Într-o seară, în cârciuma din celălalt capăt al oraşului, unde se întâlnea cu paznicul rus, primeşte un ultim mesaj. Şi acum, după ani de zile, Niki Vişoiu îl ştia pe dinafară. Un text scurt, de numai câteva cuvinte, prin care îl anunţa că va fi dusă în Rusia. Îl ruga să se supună hotărârii destinului şi să se împace cu gândul, că nu se vor mai întâlni niciodată. Ea se resemnase deja să trăiască, păstrând în amintire anii fericiţi petrecuţi împreună, pe care îi considera ca pe un dar al soartei. În cei câţiva ani, care au mai urmat până la arestarea lui, Niki Vişoiu n-a încetat să se zbată, făcând fel de fel de demersuri şi intervenţii, adresând cereri şi memorii tuturor autorităţilor, atât româneşti, cât şi de ocupaţie, dar în zadar. N-a mai aflat niciodată nimic de soarta nevestei lui. Toţi cei care îi cunoşteam povestea, nu ne făceam nici o iluzie. Executată ca trădătoare sau înghi-ţită de Gulagul sovietic, cele mai plauzibile alternative pentru cazul ei în Uniunea Sovietică, erau păreri pe care nimeni n-ar fi îndrăznit să le emită în prezenţa lui Niki. Convingerea lui era de nezdruncinat:

ruşii vor sfârşi prin a-i recunoaşte soţiei lui cetăţenia română obţinută prin căsătorie şi îi vor permite să se întoarcă în România. Mai era, însă, tot aşa de ferm convins, că ziua eliberării noastre nu era departe şi că Uniunea Sovietică va fi constrânsă de naţiunile libere, fie pe cale paşnică, fie prin război, să respecte şi ea ordinea democratică a ţărilor Europei apusene. Iar atunci, va porni să-şi caute nevasta, chiar dacă va fi nevoie să cutreiere toată Rusia în lung şi-n lat. Cruzimea de neînţeles a unei soarte potrivnice prevăzuse însă un alt epilog. Niki Vişoiu şi-a executat întreaga condamnare de zece ani, în închisoarea din Piteşti. Cu o săptămână înainte de expirarea termenului, când grefierul închisorii întocmise ultimele formalităţi de eliberare şi magazionerul îi predase deja hainele civile şi obiectele personale, Niki Vişoiu se-mbolnăveşte. Medicul închisorii constată un edem pulmonar. Câteva zile mai târziu, îmbrăcat în haine civile şi având statutul de om liber, Niki Vişoiu murea… Tot în închisoare.

259) Colonelul Vârlănescu.

L-am pomenit printre locatarii camerei din subsol, în care am stat la sosirea mea în Piteşti.

260) Colonelul Vladovici.

Era condamnat pentru spionaj în favoarea Franţei. Fusese judecat cu un grup mai numeros, din care făcuse parte şi cumnatul lui, Gică Mihă-ilescu, proprietarul ziarului „Acţiunea” din Galaţi, despre care am vorbit la litera respectivă. Având o uşoară tendinţă să se bâlbâie la fiecare început de frază, când făcea cunoştinţă cu un nou camarad de celulă, se prezenta, spunând: „Colonel Vla… Vla… Vladovici!” Aşa se face că ajunsese să fie cunoscut în toată închisoarea sub numele de: „Colonelul Vla-Vla”. Vla-Vla era un om jovial, şi un inepuizabil povestitor de întâmplări şi aventuri hazlii, petrecute în diferitele garnizoane din ţară, prin care se perindase ca tânăr ofiţer.

261) Căpitan Vasile Vlasto (Sică).

Condamnat în acelaşi lot cu căpitanul Florin Stratulat, de care era nedespărţit. Ofiţer de cavalerie şi pasionat călăreţ. Sică Vlasto participase deseori la concursurile hipice. Când am stat cu el în celulă, Sică Vlasto mi-a povestit cum ca tânăr ofiţer reuşise să-şi cumpere un cal, pe care intenţiona să-l antreneze pentru sărituri la obstacole. Pentru solda lui de sublocotenent însă, cheltuiala fusese mult prea îndrăzneaţă, dezechilibrându-i într-atât bugetul, încât abia îi mai ajungeau banii de ţigări. Într-una din zile, în timp ce-şi antrena calul la sărituri, şi-a făcut apariţia în curtea regimentului colonelul Zahei, venit în inspecţie. După ce l-a observat un timp cum evolua în manej, colonelul l-a chemat să-i vorbească. Spre surprinderea lui, colonelul i-a propus să-i cumpere calul, oferindu-i un preţ prea ademenitor, pentru ca, în situaţia financiară în care se afla, Sică să-i poată rezista. Câţiva ani mai târziu, fostul lui cal a devenit celebrul „Floricel”, cu care colonelul Zahei, unul din aşii echipei hipice a armatei, a câştigat nenumărate concursuri. Sică nu-şi putea ierta nici acum greşeala ce o făcuse de a se fi despărţit de calul lui, recunoscând că Zahei, cu ochiul lui de expert, estimase la justa lor valoare calităţile deosebite ale animalului.

262) Dr. Ion Vasilache.

Nu m-am întâlnit niciodată cu el în închisoare. L-am cunoscut abia în Germania, când şi el a reuşit să fugă din ţară.

263) Ion Vintilă.

Nu sunt absolut sigur în privinţa exactităţii numelui. Oricum, cel la care mă refer şi de a cărui figură îmi aduc foarte bine aminte făcea parte din grupul numit de noi, al „vietnamezilor”.

264) Inginer Gheorgke Vidrighin (Ghigki).

Nu l-am întâlnit în închisoare. Ne-am cunoscut însă după eliberare, în Bucureşti.

265) Inginer Vulpe Petru.

Nici cu el nu m-am întâlnit în închisoare. În penitenciarul din Piteşti, se afla printre cei câţiva deţinuţi, cu reputaţia bine stabilită de „turnători”.

266) Vinţan Anton (Toni).

Cu nervii zdruncinaţi de pe urma torturilor suferite în timpul anchetei, Toni Vinţan era ursuz şi puţin comunicativ cu camarazii lui de celulă. În schimb, faţă de gardienii şi ofiţerii penitenciarului avea deseori ieşiri violente, pe care le-a plătit cu nenumărate zile de beci şi de carceră. Tot ce am aflat despre el este că fusese de mai multe ori la Viena în sectorul de ocupaţie american, pe vremea când Austria nu-şi căpătase încă inde-pendenţa. Servise de călăuză pentru treceri ilegale de frontieră între România, Ungaria şi Austria şi se pare că făcuse şi oficiul de curier pentru serviciul de informaţii american, ducând în ţară diferite mesaje, adresate unor agenţi şi organizaţii clandestine. Fiind implicat într-un proces, având legătură cu o organizaţie „titoistă”, Toni Vinţan benefici-ază de decretul de amnistie acordat sârbilor. Se pare că la scurtă vreme după punerea lui în libertate ar fi reuşit să fugă în vest. Toate aceste informaţii despre Toni Vinţan au rămas însă confuze şi neverificate.

267) Ion Vasilescu-Valjan.

Despre bătrânul şi celebrul maestru de altădată al Baroului din Bucu-reşti, voi vorbi într-un alt capitol, rezervat perioadei petrecute cu el în aceeaşi celulă.

268) Nicolae Vâlsan (Niki).

Ofiţer în marina comercială. În momentul arestării era secund pe motonava „Transilvania”. Condamnat la moarte împreună cu aviatorul Vasile Ciobanu în procesul zis al „Nunţiaturii”. Ulterior li s-a comutat sentinţa în muncă silnică pe viaţă. De o absolută cinste morală, cu un simţ al onoarei şi al demnităţii dezvoltat până la intransigenţă, Niki Vâlsan s-a impus de-a lungul anilor de închisoare ca un model de caracter integru.

268) Ion Vorvoreanu.

Am mai vorbit de câteva ori despre el în cursul povestirii mele. Am relatat despre întâlnirea noastră din 1953, pe vremea când, după ce evadasem de la Cavnic, mă ascundeam în Bucureşti. Ne-am revăzut apoi în închisoare la Jilava, în primăvara 1955, de unde am călătorit împreună, în aceeaşi dubă, până la Piteşti. Aici, am fost o lungă perioadă de timp despărţiţi, pentru ca mai târziu, datorită mutărilor periodice ordonate de ofiţerul politic, aveam să ne întâlnim din nou şi să împărţim în câteva rânduri aceeaşi celulă. Legaţi de o veche prietenie, de fiecare dată când se proceda la mutări pe celular, trăiam aceleaşi emoţii. Când ne aflam în celule diferite, speram ca întâmplarea să ne favorizeze şi să fim repartizaţi împreună, iar când eram amândoi în aceeaşi celulă, speram să nu fim despărţiţi. Ion fusese condamnat la zece ani închi-soare, pentru aşa-zis „spionaj” în favoarea englezilor. După 23 august 1944, fiind încă mobilizat şi deoarece cunoştea perfect limba engleză, făcuse parte din grupul de ofiţeri de legătură, ataşaţi pe lângă Misiunea militară britanică din Bucureşti. După retragerea Misiunii britanice din ţară, absolut toţi camarazii lui din acest grup avuseseră, rând pe rând, aceeaşi soartă. În cele din urmă, sfârşiseră prin a se regăsi cu toţii în închisoarea din Piteşti.

270) Colonelul Văsescu (Puiu). Ofiţer de cavalerie.

Fusese şeful grupului de ofiţeri de legătură de pe lângă Misiunea militară britanică din Bucureşti, şi deci superiorul ierarhic al lui Ion Vorvoreanu în acea vreme. Era un om extrem de bine educat şi chiar exagerat de politicos. În relaţiile lui de serviciu cu subalternii, deşi se purtase foarte civilizat şi corect, respectase totuşi o atitudine mai rece, mai distantă şi mai rigidă, prevăzută de disciplina militară. În afara serviciului însă, şi mai ales cu Ion Vorvoreanu, care era ofiţer de rezervă şi nu activ, Văsescu întreţinea cele mai amicale relaţii. La Piteşti am locuit o vreme în aceeaşi celulă cu Puiu Văsescu şi cu Ion Vorvoreanu. Într-una din zile, stând toţi trei de vorbă, şi amintindu-ne că trecuseră zece

ani de când aceiaşi trei ne întâlneam destul de des în clădirea Misiuni britanice, unde veneam să-l vizitez pe Ion Vorvoreanu, Puiu Văsescu ne-a povestit despre momentul penibil prin care trecuse, cu ocazia plecării englezilor şi închiderea biroului. Ofiţerul englez, şeful misiunii, îl invitase în biroul lui şi îşi luase rămas bun de la el mulţu-mindu-i pentru colaborare şi pentru buna înţelegere şi corectitudinea cu care condusese treburile serviciului. Băuseră apoi un pahar de whisky împreună şi schimbaseră câteva impresii despre situaţia politică destul de confuză care domnea în ţară şi despre perspectivele îngrijorătoare ale viitorului. Cu toate îngrădirile ce i le impunea uniforma pe care o purta şi poziţia pe care o reprezenta, englezul şi-a manifestat fără prea multe reticenţe indignarea faţă de abuzurile aliatului sovietic şi totodată simpatia pentru aspiraţiile la libertate ale românilor. Personal, găsea petfect legitimat spiritul de rezistenţă al românilor împotriva ocupantu-lui sovietic şi a regimului pe care acesta voia să-l impună în ţară. În acest context al conversaţiei lor, englezul, cu un zâmbet de complicitate pe buze, făcuse aluzie la singura neregulă pe care o constatase în cadrul serviciului de pe lângă Misiunea britanică, condus de Văsescu. Când Văsescu îi ceruse lămuriii, englezul îi dăduse de înţeles că se referea la acele obiecte compromiţătoare, depuse în dulapurile personale ale ofiţe-rilor de legătură români, care i-ar fi putut provoca neajunsuri cu superiorii lui. Din fericire, faptul nu avusese urmări, chestiunea fiind rezolvată în mod discret şi cu toată înţelegerea din partea lui. Asigurându-i că nu-i făcea nici un reproş, englezul i-a dat de înţeles că subiectul era închis. Ridicându-se din fotoliu, i-a strâns mâna iui Puiu Văsescu, despărţindu-se de ei în modul cel mai cordial. Puiu Văsescu şi-a încheiat relatarea, spunându-ne că aluzia englezului la conţinutul dulapurilor ofiţerilor români rămăsese şi va rămâne, probabil, pentru totdeauna pentru el, o enigmă. La această afirmaţie, spre nedumerirea lui Văsescu, Ion Vorvoreanu şi

cu mine am izbucnit într-un hohot de râs. Când ne-am mai potolit, Ion i-a spus că ştia la ce se referise engle-zul. Apoi, completându-ne unul pe altul, i-am lămurit misterul pe care nu şi-l putea explica. Ca mulţi tineri de vârsta noastră, în acei primi ani ai ocupaţiei sovietice, când lumea încă mai spera într-o schimbare a situaţiei prin forţă. Ion şi cu mine, împreună cu alţi câţiva prieteni, ne pregăteam pentru o astfel de eventualitate. Eram hotărâţi să participăm la lupta de eliberare şi imaginam tot felul de planuri de sabotaj şi de acţiuni armate împotriva trupelor sovietice. În acest scop, depuneam o activitate susţinută pentru a ne procura arme. Fiecare, prin relaţiile lui personale şi pe cont propriu, reuşise să colecteze tot felul de explozibile, de arme militare şi muniţii, pe care le depozitase, fie la el acasă, fie în câte o ascunzătoare comună. Pe măsură, însă, ce aparatul poliţienesc al regimului îşi intensifica acţiunile de combatere şi prevenire a actelor de rezistenţă, prin controale, percheziţii şi arestări din ce în ce mai frecven-te, ascunzătorile noastre erau tot mai periclitate. Eram mereu obligaţi să le schimbăm şi veşnic eram în căutarea unui loc mai puţin expus. În cele din urmă, într-o noapte, am transportat tot micul nostru arsenal într-o casă bombardată şi părăsită, din apropierea pieţei „Confederaţiei balcanice”. După o muncă de câteva nopţi, reuşisem să degajăm de cărămizi şi moloz accesul spre pivniţa casei dărâmate, care a devenit astfel un loc ideal de depozitare a armelor. Cu toate astea, fiecare din noi mai păstrasem acasă câteva piese de armament mai mici şi mai uşor de ascuns. Devenind însă cu timpul tot mai suspectaţi şi simţindu-ne în pericol, din cauza activităţii noastre în cadrul U. N. S. R.-ului (Uniunea Naţională a Studenţilor Români), a Organizaţiei Tineretului Liberal şi a participării la manifestaţiile de stradă împotriva guvernului, am decis să eliminăm riscul ca la o eventuală descindere să ni se găsească armele. Nu ne înduram însă să ne despărţim de ele şi să le depunem alături de celelalte din pivniţa casei

bombardate, unde accesul era mai dificil şi nu le-am fi putut avea imediat la îndemână în caz de nevoie. Soluţia dată de Ion Vorvoreanu ni s-a părut cea mai acceptabilă şi a fost imediat adop-tată: să le introducem în clădirea Misiunii militare britanice, unde le va ascunde în dulapul în care îşi ţinea mantaua, chipiul şi câteva obiecte personale. Cei trei sau patru ofiţeri de legătură români primiseră ca şi militarii englezi ai Misiunii câte un dulap în acest scop, fiecare având cheia lui. În ziua următoare, la ora fixată de Ion (când şeful lui, colone-lul Văsescu, era plecat la masă), prietenul meu Dinu Mitache şi cu mine deschideam uşa Misiunii militaie britanice din Str. Nicolae Iorga şi ceream să fim primiţi de locotenentul Vorvoreanu. Cum amândoi veneam deseori să-l vizitam, personalul de la intrare ne cunoştea. Totuşi, de fiecare dată, treceam prin aceleaşi formalităţi. După ce eram legitimaţi şi Ion Vorvoreanu era anunţat telefonic de vizită, unul din sergenţii din paza de la poartă ne însoţea până la uşa biroului lui Ion, de la etajul întâi al clădirii. De data asta însă, aşteptam cu emoţie şi nerăbdare să ne vedem mai repede introduşi în biroul iui Ion. Cu drept cuvânt, deoarece armele ascunse sub pardesiurile pe care le purtam erau destul de voluminoase şi incomode. Cele trei sau patru revolvere băgate la brâu, cu toate că ne îngroşau talia, nu prezentau prea mari dificultăţi de camuflare, preeminenţa lor pieizându-se în lărgimea hainelor… În schimb, pistolul automat german „Schimeiser”, pe care mi-l agăţasem cu cureaua de gât, şi care îmi atârna pe piept, mă obliga să-mi cântăresc fiecare mişcare, pentru a nu-l face să se balanseze şi să mă dea, astfel de gol. Ca să nu mai vorbesc de bietul Dinu Mitache, care se însărcinase să ducă o puşcă de vânătoare calibrul 12. O demontase, iar cele două piese componente, prinse în cureaua ce şi-o petrecuse după gât, îi atârnau, una în stânga şi alta în dreapta, de-a lungul corpului. Cu toate că era mult mai înalt decât mine, lungimea ţevilor îl împiedeca la mers, silindu-l să facă paşi anormal de mărunţi pentru

talia lui. Mi-amintesc şi acum de spaima pe care am tras-o, când am fost luaţi în primire de ser-gentul care trebuia să ne însoţească până la etaj. Era un uriaş, cu două capete mai înalt ca mine şi extraordinar de voinic. Uniforma poliţiei militare engleze cu chipiul ei roşu îl făcea şi mai impresionant. Dar nu înfăţişarea lui mă speriase, ci apucăturile lui. Sergentul mă cunoştea şi îmi arăta de fiecare dată când veneam în vizită la Ion o deosebită simpatie, pe care şi-o manifesta într-un mod ce nu mi-ar fi priit deloc, în situaţia în care mă aflam. Odată se aplecase spre mine, mă apucase foarte delicat de subţiori şi mă ridicase, fără pic de efort, până la înălţimea lui. Altă dată, punând un genunchi în pământ, se lăsase el până la înălţimea mea, ca să-mi strângă mâna ca într-o menghină, cu numai două degete ale lui. Toate aceste demonstraţii de forţă erau însoţite de tot felul de glume, al căror sens, neştiind englezeşte, îl deduceam mai mult din privirea lui veselă şi binevoitoare şi din râsul sănătos care îi lumina figura jovială. Şi de data asta s-a bucurat când m-a văzut, dar din fericire s-a mulţumit să mă bată amical pe umăr şi nu i-a mai venit ideea să mă ridice în braţe. Am răsuflat uşurat, abia când am ajuns la etaj şi ne-a deschis uşa la biroul lui Ion, care ne aştepta nerăbdător. Ne-am debarasat de arme, pentru ca Ion să le poată încuia în dulap, înainte de întoarcerea colonelului Văsescu. Când, la scurtă vreme după aceea Misiunea britanică s-a retras din Bucureşti iar ofiţerii de legătură români au fost rechemaţi la unităţile lor, Ion n-a mai avut posibilitatea să recupereze armele din dulap.

Puiu Văsescu ascultase povestea noastră, fără să spună o vorbă. Era nehotărât, neştiind ce atitudine să ia. I se citea pe faţă, când indignarea superiorului în grad, pe care subalternul îndrăznise să-l înşele, nesoco-tindu-i ordinele şi abătându-se de la disciplină, când deziluzia priete-nului, de a nu se fi bucurat de încrederea camaradului, care nu se aştep-tase să găsească la el înţelegere şi nu-i destăinuise şi

lui secretul. A optat mai întâi pentru un aer ofensat, pentru ca până la urmă să facă şi el haz de întreaga poveste, care, după trecerea atâtor ani, nu-l mai îndrep-tăţea s-o privească cu aceeaşi gravitate.

După mai bine de cincisprezece ani de la evocarea acestui episod în celula noastră din Piteşti, povestea armelor noastre a mai fost odată adusă în actualitate, de data asta, însă, dincolo de „cortina de fier", la celălalt capăt al Europei. Prin 1971, pe când eram încă un proaspăt refugiat în Germania, am fost invitat de Ion Vorvoreanu la Londra. Am petrecut o săptămână împreună, timp în care ne-am povestit tot ce ni se mai întâmplase după despărţirea noastră la Piteşti, în 1960, dată de la care nu ne mai întâlnisem. Trecând în revistă etapele şi evenimentele mai importante pe care le trăise în cei zece ani scurşi de atunci, Ion mi-a vorbit de ultimii lui ani în închisoare, apoi de eliberare şi cum, la câteva luni după aceea plecase din ţară, mulţumită intervenţiilor şi presiunilor exercitate de guvernul britanic, în favoarea celor ce fuseseră condam-naţi pentru că lucraseră pe lângă Misiunea britanică din Bucureşti. Odată ajuns la Londra, ca şi celorlalţi foşti funcţionari ai oficiilor engleze din România, i s-a acordat cetăţenia britanică. Pentru îndeplinirea formalită-ţilor legale ale noului lui statut Ion se prezentase pe la diferitele auto-rităţi însărcinate cu rezolvarea cazului lui. Într-unul din aceste birouri, funcţionarul respectiv scosese o hârtie dintr-un dosar şi i-o înrnânase, ce-rându-i să-i verifice conţinutul, şi în caz afirmativ să-i confirme exac-titatea. Hârtia cuprindea lista armelor găsite în dulapul lui Ion Vorvo-reanu, cu ocazia evacuării Misiunii militare britanice din Bucureşti! Inventariate şi ambalate, armele fuseseră expediate în Anglia, spre a fi păstrate la dispoziţia proprietarului. Admirabilul respect al englezului pentru proprietatea privată, împins în acest caz până la limita absurdului, n-a fost apreciat de Ion decât mai târziu. Declaraţia de renunţare de a mai intra în posesia avutului

lui l-a mai costat în zilele următoare o serie de formalităţi birocratice suplimentare.

271) Zaharia Anton. De profesiune contabil. Nu l-am cunoscut personal.

272) Comandor Zaharia (Tache).

Ofiţer în marina militară.

În timpul războiului participase la operaţiunile navale din Marea Neagră, fiind comandantul unei vedete rapide. Într-una din aceste acţiuni, vedeta pe care se afla se lovise de o mină şi explodase, Tache Zaharia fiind singurul supravieţuitor. Ştiam de existenţa lui încă înainte de a-l fi cunoscut personal. Pe vremea când eram încă liber, lucram împreună cu soţia lui la acelaşi institut de proiectări din Bucureşti. Când mai târziu, arestat la rândul meu, l-am întâlnit în închisoarea din Piteşti, i-am dat primele veşti despre soţia şi copilul lui, de care nu mai ştia nimic de câţiva ani. Element eminent în Şcoala Militară, la Piteşti, Tache a fost autorul unui serial pasionant, scris pe plăcuţe de săpun, transmise zilnic din celulă în celulă, cuprinzând o istorie a mijloacelor de navigaţie, de la începuturile ei şi până în zilele noastre. L-am revăzut din nou şi cu aceeaşi plăcere, ani de zile mai târziu, după eliberarea noastră. Locuia, nu departe de mine, pe strada dr. Felix.

273) Zarifopol (Cochi).

Era nepotul lui Dobrogeanu-Gherea. Se făcea remarcat prin figura lui distinsă. Era un om discret şi tăcut, cu atitudine demnă în toate împrejurările.

274) Zahimic Constantin.

Profesor de pedagogie şi psihologie. După 23 august, a fost preşedintele asociaţiei I. M. C. A., motiv pentru care a primit o condamnare de muncă silnică pe viaţă, ca spion american. L-am cunoscut într-una din celulele din Piteşti, în care am stat o bucată de vreme împreună. Ne-am revăzut şi după eliberare, şi câţiva ani mai târziu, când a reuşit să plece din ţară şi s-a stabilit în Germania, am reluat legăturile şi bunele noastre relaţii.

275) Winkler. Neamţ din România.

Era unul din cei mai tineri deţinuţi din Piteşti; dacă nu mă înşel, chiar cel mai tânăr. Extrem de activ pe reţeaua noastră de transmisiuni Morse, Winkler îşi luase foarte în serios rolul de telegrafist. Nu mai reţin împrejurările exacte care au dus prin 1956 la eliberarea lui din închi-soare şi la expulzarea lui în Germania, împărtăşind aceeaşi soartă cu bătrânul preot romano-catolic Mischbach, cu care stătusem în camera din subsol, la sosirea mea în Piteşti.

276) Waldner.

Preot romano-catolic, fost consilier episcopal al episcopului Paha, la Timişoara. Nu l-am întâlnit niciodată în perioada detenţiei mele în Piteşti. Aveam să-l cunosc abia peste câţiva ani, în 1960, în arestul Securităţii din Timişoara, unde timp de câteva luni am stat în aceeaşi celulă.

277) Winter.

Fusese farmacist la „Institutul de geriatrie, dr. Aslan" din Bucureşti. Arestat prin anii 1954-1955, după anchetă şi proces a fost trimis să-şi execute condamnarea de înaltă trădare în penitenciarul din Piteşti. S-a întâmplat să mă aflu atunci chiar în celula în care a fost repartizat, celulă despre care mi-am propus să vorbesc într-un capitol separat. Voi reveni, cu acea ocazie, cu mai multe amănunte asupra lui Winter.

Cu acest ultim nume, se încheie şi lista deţinuţilor contemporani cu mine, în penitenciarul din Piteşti. O listă incompletă, deoarece nu cuprinde decât numele celor care nu mi s-au şters din memorie. O bună parte din cei pe care nu i-am menţionat sunt oameni de ale căror figuri îmi aduc şi acum perfect aminte, dar pe care nu mai ştiu cum îi cheamă. După calculele noastre, categoria „înaltă trădare" cuprindea aproximativ 400 de deţinuţi. N-am inclus în această cifră pe legionari, care, aşa cum am mai spus, chiar dacă erau condamnaţi pentru „înaltă trădare", nu erau trimişi să-şi execute sentinţa la Piteşti, ci la Aiud. Între anii

1955 şi 1960, numărul deţinuţilor din Piteşti a fluctuat mereu, între un efectiv de minimum 300 şi maximum 350 de oameni. Variaţia se datora, fie unor anchete suplimentare, fie unor internări în spital, care făceau ca o parte din deţinuţi să se afle într-un dute-vino permanent, pe traseul Piteşti – Ministerul de Interne, sau Piteşti – penitenciarul Văcăreşti şi înapoi, cu tranzitul obligatoriu prin Jilava.

În cei cinci ani cât am stat în Piteşti, am fost în permanent contact cu aproape toţi deţinuţii din închisoare, cu unii direct, atunci când cu ocazia mutărilor eram repartizaţi în aceeaşi celulă, cu alţii numai prin inter-mediul mijloacelor noastre de comunicaţie clandestine. Cu trecerea timpului, şi în mare măsură datorită frecventelor schimbări operate de ofiţerul politic în componenţa celulelor, am ajuns să ne cunoaştem între noi mai bine decât se cunosc între ei membrii unei familii. Convieţuirea, izolarea de restul lumii şi condiţiile de viaţă în care eram obligaţi să trăim, au dus în mod firesc la închegarea unei comunităţi tot mai omogene şi mai rezistente, faţă de intenţia vădită a administraţiei de a ne destrăma unitatea. Cred că acest spirit de solidaritate crescândă, în rândurile noastre, a fost una din gogoriţele locotenentului Lupu (ofiţerul politic), care se străduia pe toate căile să-l stăvilească. Toate presiunile fizice şi psihice exercitate asupra noastră n-au avut însă efectul scontat. Măsurile deosebit de dure, menite să ne intimideze şi să ne aducă la sta-diul instinctelor primare de conservare şi supravieţuire nu şi-au atins ţelul. Speranţa ofiţerului politic de a ne reduce la o masă de indivizi docili şi egoişti, care să-şi caute fiecare salvarea proprie, chiar şi în detrimentul altora, numai în dorinţa iluzorie de a câştiga bunăvoinţa administraţiei, nu s-a realizat. La originea acestei nereuşite a stat, fără îndoială, veşnica pritocire a deţinuţilor dintr-o celulă într-alta, care ne-a ajutat să ne cunoaştem.

În concepţia biroului politic, obsedat de ideea comploturilor, mutările erau considerate ca principala măsură preventivă, menită să nu ne lase timpul să ne împrietenim şi să nu ne permită să organizăm vreo revoltă sau să plănuim vreo evadare. Măsura s-a dovedit însă contraproductivă. Dacă această greşeală a administraţiei a creat primele condiţii favorabile dezvoltării şi consolidării relaţiilor în rândurile noastre, meritul realizării şi menţinerii de-a lungul anilor a legăturilor de solidaritate revine în general tuturor deţinuţilor din Piteşti, şi în mod special câtorva oameni, care prin personalitatea, caracterul, integritatea şi ţinuta lor ireproşabilă s-au bucurat de un prestigiu deosebit şi de respectul unanim. Poate că lor li se datorează în cea mai mare măsură fuziunea ce s-a produs între oameni cu mentalităţi atât de diferite. În celularul închisorii, împărţin-du-şi spaţiul redus, aerul şi lumina insuficiente, hrana şi apa neîndes-tulătoare, trăiau alături, în aceeaşi promiscuitate: civili şi militari, laici şi preoţi, oameni simpli şi oameni cu carte, tineri şi bătrâni, bolnavi şi sănătoşi. Temperamente şi caractere opuse erau silite să convieţuiască pe acelaşi metru pătrat. Snobul salonard dormea sub aceeaşi pătură cu ţăranul din Bucovina; spiritul critic al intelectualului rece şi realist confruntat cu prejudecăţile şi superstiţiile mic-burgheze; credinciosul mânca dintr-un blid cu ateul; sentimentalul era nevoit să asculte poveştile cinicului şi aşa mai departe. Acest amestec, în condiţiile date, era mai mult decât exploziv. Şi, totuşi, a învins omenia şi înţelepciunea.

Rezultatul experienţei ieşite din retortă a fost consensul şi armonia. Atât în privinţa convieţuirii între noi, cei din dosul gratiilor, cât şi în privinţa atitudinii adoptată faţă de administraţie şi uneltele ei, care reprezentau duşmanul comun. Colaborarea sub orice formă cu inamicul, în scopul obţinerii unui avantaj personal în detrimentul colectivităţii, era privită ca cea mai gravă abatare. Calificativul de „turnător” căpătase o accepţi-une atât de infamantă, încât

devenise un factor descurajator pentru orice potenţial delator de a mai încerca să intre în contact cu ofiţerul politic.

Cei câţiva deţinuţi din Piteşti, veniţi cu reputaţia de „turnători” din alte închisori, au fost aproape toţi neutralizaţi, de teama represaliilor din partea camarazilor de celulă. Cu toate că absolut toţi eram adepţii principiului de a evita orice fel de scandal de proporţii sau de agresiune fizică între noi, pentru a nu da ocazia administraţiei să intervină în intimitatea vieţii noastre din celulă, turnătorilor le era mereu amintită perspectiva condamnării lor pentru colaboraţionism, după prăbuşirea regimului comunist sau chiar ameninţarea cu linşajul, cu toate riscurile, în cazul că se va dovedi că sunt informatorii ofiţerului politic. Procedeul de a-i izola în interiorul celulei, neadresându-le cuvântul şi excluzându-i de la orice activitate sau discuţie ajunsese să fie mai de temut chiar, decât pedepsele cu carcera şi beciul, aplicate de administraţie. În general, în afară de câteva explicaţii, nu se poate spune că, în închi-soarea din Piteşti, am avut prea mult de suferit de pe urma informa-torilor. Dimpotrivă, m-aş încumeta să afirm, că turnătorii au avut chiar o viaţă mai chinuită ca a noastră, având de suportat, pe lângă regimul impus tuturor de administraţie şi dispreţul şi lipsa de prietenie a celor-lalţi deţinuţi. Menţiunea de „turnător”, pe care am făcut-o în dreptul câtorva nume de pe lista deţinuţilor din Piteşti, nu înseamnă neapărat că acei oameni au fost colaboratori permanenţi ai biroului politic. Unii din ei s-au făcut într-adevăr vinovaţi de acte de delaţiune chiar în Piteşti, alţii, însă, aşa cum am mai spus, veniseră cu reputaţia de „turnători” din alte puşcării prin care trecuseră, iar asupra altora, din cauza josniciei lor de caracter, plana numai suspiciunea că ar fi oricând capabili să-şi denunţe camarazii. În privinţa acestora din urmă, în majoritatea cazu-rilor, neîncrederea cu care erau priviţi s-a dovedit justificată prin com-portarea lor în timp. Calificându-i în

lista mea de nume drept „turnă-tori”, n-am făcut decât să reflect părerea unanim împărtăşită de deţinuţii din Piteşti despre aceşti oameni. Dealtfel, în toate portretele şi caracterizările deţinuţilor pe care am încercat să le schiţez, m-am străduit să reînviu şi să exprim impresiile şi părerile generale despre ei, aşa cum erau, atunci şi în acele condiţii, văzuţi şi apreciaţi de majoritatea dintre noi. M-am ferit pe cât posibil să critic, să judec, să condamn, sau să dau note de purtare, iar atunci când n-am reuşit să rămân pe această poziţie, înseamnă că furat de propriile-mi amintiri şi retrăind momentul evocat, n-am făcut decât să dau curs aceloraşi sentimente şi patimi de care fusesem animat atunci.

În acelaşi spirit în care am vorbit despre camarazii mei de detenţie, voi încerca să vorbesc şi despre o cu totul altă categorie de oameni, a căror viaţă s-a împletit zi de zi cu a noastră, în toţi cei cinci ani pe care i-am petrecut la Piteşti. E vorba de cei care ne păzeau.

Cu toate că mai toate figurile lor îmi sunt şi acum prezente în memorie, din păcate pe cei mai mulţi n-am aflat niciodată cum îi cheamă. În pofida secretului pe care erau obligaţi să-l păstreze în privinţa identităţii lor, câteva nume ne-au ajuns totuşi la ureche. Pe majoritatea însă, pentru a-i putea deosebi, îi botezasem noi, dându-le diverse porecle, care sfârşi-seră prin a fi adoptate de toată lumea din celular. Lista membrilor admi-nistraţiei închisorii din Piteşti va cuprinde, din acest motiv, numai o mică parte din numele cerberilor noştri:

1) Căpitanul Mândreş.

A fost comandantul închisorii de-a lungul celei mai mari perioade de timp, cât am stat în Piteşti. Faptul că fusese supranumit „Bau-Bau”, era poate una din cele mai bune dovezi, că nu ne pierdusem simţul umo-rului. Al umorului negru. Abuziv, brutal şi sadic, Mândreş a instaurat în Piteşti un regim despotic de teroare, purtând amprentă lui personală de cruzime.

2) Locotenent-major Lupu.

Ofiţerul politic al închisorii. Timp de cinci ani, între Lupu şi noi a fost o permanentă competiţie, el încercând pe toate căile să realizeze o totală etanşeitate în sistemul de izolare din jurul nostru, iar noi, pe de altă parte, străduindu-ne mereu să străpungem dispozitivul tot mai ermetic ce trebuia să ne taie orice contact cu lumea exterioară. Efortul nostru era legitim, deoarece fiecare zvon venit de afară era o necesitate vitală pen-tru a ne menţine moralul, care fără aceste baloane de oxigen risca să moară sufocat. Orice măsură luată de biroul politic, cu scopul de a ne tăia posibilităţile de informare, dădea un nou imbold inventitivăţii noas-tre, făcându-ne să găsim de fiecare dată alte metode, mai ingenioase, menite să ne asigure continuitatea aprovizionării cu ştiri din exterior. De îndată ce Lupu prindea de veste că reuşisem să organizăm şi să punem în funcţie o nouă filieră de informaţii, era rândul lui să imagineze contra-măsurile cu care să ne-o întrerupă.

Se născuse, astfel, un fel de spirit de întrecere sportivă, din care lipsea doar fair-play-ul, una din părţi dispunând de toate posibilităţile şi uzând de cele mai brutale mijloace, în timp ce cealaltă, nu putea conta decât pe ingeniozitate, răbdare şi absoluta discreţie în privinţa punerii în practică a planului şi tacticii de joc. Chiar dacă, în partidele care s-au succedat fără întrerupere de-a lungul anilor, succesul a revenit alternativ, când unei echipe, când celeilalte, în cele din urmă, singurul perdant a fost tot biroul politic, care n-a reuşit niciodată să ne izoleze complet de lumea exterioară.

3) Locotenentul Ivaşcu.

Unul din cei trei sau patru ofiţeri ai închisorii, care, prin rotaţie, îndepli-neau funcţia de.„ofiţer de serviciu”, în succesiunea schimburilor de zi şi de noapte. De ceilalţi nu-mi mai aduc aminte. Rolul lor era cu totul neînsemnat, întreaga putere de decizie fiind concentrată în mâna comandantului penitenciarului şi a ofiţerului politic.

4) Plutonierul Drăghici.

Un perfect executant al ordinelor pe care le primea, respectându-le cu aceeaşi stricteţe, atât în perioadele de maximă asprime, cât şi în cele de oarecare destindere. Într-un fel, îl apreciam pentru atitudinea lui lipsită de orice iniţiativă personală.

5) Plutonierul Pătraşcu.

Era ţigan, şi exact opusul tovarăşului lui de care am vorbit mai înainte. În timp ce Drăghici funcţiona ca un robot perfect programat, fără nici o participare sentimentală, Pătraşcu, în comportarea lui faţă de deţinuţi, îşi manifesta toate apucăturile firii lui pătimaşe. Abuziv şi brutal, la fel de negru la suflet ca şi la piele, orgolios şi mândru de puterea de care dispunea, se străduia în fel şi chip să ne facă viaţa cât mai amară.

6) Sergentul Petcan.

Până ce i-am aflat numele, fusese poreclit „Gâscanul”, din cauza culorii ochilor de un albastru de smalţ. Răutăcios şi mereu în căutarea de motive de indisciplină pentru a distribui pedepse de izolare în carceră sau beci.

7) Sergentul Spirea.

Fusese condamnat în procesul intentat administraţiei lagărului de deţi-nuţi de drept comun de la Salcia, pentru „crime contra umanităţii”. Încarcerat în Jilava, stătuse în aceeaşi celulă cu mai mulţi camarazi de ai noştri, printre care şi cu comandorul Zaharia, de care se ataşase în mod deosebit. Nu trecuse nici un an de la condamnarea lui, când Spirea a apărut în uniformă şi cu gradul de sergent, ca şef de secţie în peniten-ciarul din Piteşti. Extrem de retras şi rezervat în timpul serviciului, n-a întreprins niciodată nimic împotriva vreunui deţinut. Nu ne suprave-ghea niciodată prin vizetă, iar dacă întâmplător surprindea o încălcare a regulamentului se făcea că n-o vede. Spirea, era şi el ţigan.

8) Guliman…

Era cel mai vechi gardian din Piteşti. Fusese gardian la deţinuţii dedrept comun înainte de 23 august 1944 şi fusese menţinut în serviciu şi după instalarea regimului comunist.

Cu toate că după nume s-ar fi zis că era ţigan, Guliman era român de origine şi provenea dintr-un sat de lângă Piteşti. A trebuit să treacă o bună bucată de vreme, până ce să ne dăm seama că Guliman nu era un om aşa de rău pe cât se arăta la prima ve-dere. Obiceiul lui de a zbiera cât îl ţinea gura, ori de câte ori ni se adresa, ameninţându-ne în fel şi chip, insultându-ne, înjurând, blestemând şi trântind uşile celulelor, era mai mult destinat să-şi producă efectul asupra tovarăşilor şi superiorilor lui, decât asupra noastră. Cu şiretenia lui de om primitiv, reuşise prin această stratagemă să-şi facă o bună repu-taţie, fiind apreciat pentru zelul şi asprimea cu care îşi îndeplinea servi-ciul. La început ne-am lăsat şi noi înşelaţi de aceste aparenţe, conside-rându-l cel mai periculos şi fioros dintre toţi şefii de secţie. Cu timpul am observat, însă, că Guliman era unul din puţinii gardieni ai închisorii care nu ne persecuta, încercând pe cât posibil să nu ne surprindă în fla-grant delict de încălcare a regulamentului, pentru a nu fi nevoit să ne aplice pedepse de izolare la beci sau la carceră. Mai mult chiar, am constatat că atunci când era de serviciu, nu ne supraveghea prin vizetă şi nu-şi făcea auzit glasul, decât în momentul când apărea pe secţie vreun ofiţer. Abia într-un târziu ne-am dat seama că, fără să-şi asume riscul de a se da pe mâna noastră, Guliman ne avertiza în felul acesta de pericolul comun care ne pândea: noi de a fi surprinşi cu vreo activitate nepermisă, iar el de a fi admonestat pentru lipsă de vigilenţă. Această convenţie ta-cită, stabilită între Guliman şi noi s-a dovedit avantajoasă ambelor părţi: inspecţia ofiţerului ne găsea totdeauna în regulă, şi pe noi, şi pe el. Recunosc, că preţul acestui pact îl plăteam destul de scump: trebuia să suportăm cele mai ordinare înjurături şi insulte din repertoriul lui Guliman.

9) Guliman cel mic.

Fratele mai tânăr al celui dinainte. Era de serviciu numai pe secţiile dreptului comun. Apărea ocazional pe celularul

nostru, atunci când întreg efectivul de gardieni al închisorii era mobilizat pentru percheziţii.

10) Sergentul-major Puică.

Prost şi rău. O împerechere nefericită de calităţi, care îşi arăta nocivitatea mai ales atunci când avea ochii injectaţi şi duhnea a băutură.

11) Sergentul „Parpanghel”.

Una din cele mai inspirate porecle date vreunui gardian din Piteşti. I se potrivea de minune! Înalt şi deşirat, tuciuriu la faţă, cu ochii bulbucaţi, umblând ţanţoş şi îngâmfat, Parpanghel era cel mai autentic reprezentant al neamului lui, din toţi gardienii penitenciarului. Mândru de uniformă şi mai ales de cizmele pe care şi le lustruia tot timpul, se plimba fudul pe coridorul celularului, admirându-se din când în când într-o oglindă pe care o purta la îndemână în buzunarul de la piept al tunicei. Cu aceste ocazii, îşi examina şi dantura, care şi ea avea darul de a-i satisface plăcerile narcisistice. Parpanghel nu-şi admira însă, cum te-ai fi aştep-tat, dinţii regulaţi şi de un alb strălucitor, cu care îl împodobise natura. Zâmbindu-şi în oglindă, nu privea decât la sclipirile metalice ale celor doi incisivi ai maxilarului superior, unul îmbrăcat în „viplă” şi celălalt în aur.

12) Sergentul Claudia.

Nu i-am aflat decât numele mic. Era şefă de secţie la deţinutele de drept comun. O vedeam uneori de la fereastra celulei, când supraveghea femeile de drept comun în curtea de plimbare. Din cauza părului roşu, care îi ieşea ca o coamă de sub bonetă, o botezasem „Roaiba”. Când era de serviciu, vocea ei vulgară şi puţin răguşită răsuna în toată puşcăria.

13) Plutonierul Candid.

L-am reţinut numai din cauza numelui neobişnuit pe care îl purta. Era responsabil cu aprovizionarea şi bucătăria închisorii.

14) Plutonierul Florică Popescu.

După terminarea stagiului militar la o unitate de grăniceri, făcuse cerere de reangajare în armată. Primise aprobarea, dar i se oferise serviciu în cadrul trupelor Ministerului de Interne. Semnase totuşi angajamentul, convins că va activa ca subofiţer la un regiment obişnuit. Prezentându-se la unitatea la care fusese repartizat, şi-a dat seama că era vorba de o „Unitate penitenciară", cum erau numite închisorile Ministerului de Interne. Încercase în zadar să protesteze, cerând să fie mutat la o unitate de instrucţie militară. Nu numai că fusese refuzat, dar stârnise şi suspiciuni în privinţa concepţiilor lui politice. Prudenţa îl făcuse să se resemneze. Îşi îndeplinea serviciul fără tragere de inimă, favorizându-ne ori de câte ori putea s-o facă, fără să-şi pericliteze situaţia.

15) Plutonierul Ion Dobre.

Prezenţa lui în rândurile gardienilor, categorie însărcinată cu ducerea la bun sfârşit a ultimei faze în procesul de zdrobire a deţinuţilor, imaginat de M. A. I., părea să reprezinte una din acele excepţii, menită să confirme regula. Dobre era un om simplu dar inteligent, de treabă, cinstit, cu frica lui Dumnezeu şi profund anticomunist. Toate, calităţi incompatibile cu uniforma pe care o purta şi cu slujba pe care o înde-plinea. La sfârşitul serviciului militar, ademenit de un salariu mai bun decât al muncitorului din fabrică, renunţase la calificarea lui de meseriaş şi se reangajase în armată. Aprobându-i-se cererea, se trezise repartizat cu gradul de sergent, în cadrul forţelor M. A. I., la Direcţia Generală a Penitenciarelor. Odată prins în angrenaj, n-a mai avut scăpare. S-a resemnat deci, şi cu toate că nu-i era pe plac, s-a acomodat serviciului. În prima perioadă, avusese de-a face numai cu deţinuţi de drept comun. În iarna 1954-55, când toţi deţinuţii condamnaţi pentru înaltă trădare, împrăştiaţi până atunci prin diferitele închisori din ţară, au fost concen-traţi la Piteşti, plutonierul Dobre a fost repartizat şef de secţie pe celu-larul „politicilor". Încă din

primele zile, s-a lămurit cu cine avea de-a face, şi ce fel de oameni erau „bandiţii”, cărora li se aplica un regim atât de aspru şi de deosebit de cel al deţinuţilor de drept comun. Era peri-oada camerelor supraaglomerate din subsolul închisorii, cu deţinuţii ţinuţi în lanţuri şi supuşi înfometării şi frigului. Camaradul nostru de detenţie Daniel Cantemir era pe vremea aceea „planton”, şi îşi petrecea mai toată ziua pe coridor, ocupân-du-se – sub supravegherea gardia-nului – cu întreţinerea curăţeniei, împărţirea mesei, spălatul gamelelor şi golitul tinetelor. Avusese astfel ocazia să-l observe pe Dobre chiar din prima lui zi de serviciu pe secţia „politicilor”, şi remarcase cât de impresionat fusese de condiţiile inumane de viaţă în care erau obligaţi să trăiască. Continuând să-l ţină sub observaţie, în timp ce făcea curăţenie pe coridor, Daniel s-a convins că prima lui impresie fusese justă. Într-adevăr, cu fiecare schimb care trecea, Dobre îşi arăta tot mai mult bunele lui intenţii faţă de deţinuţi, căutând pe cât posibil să nu-i oropsească.

A fost primul din gardienii de pe secţia de la subsol, care în schimbul lui, a îndrăznit să ia iniţiativa de a împărţi suplimente din mâncarea care mai rămânea în hârdaie după distribuirea mesei. Toţi ceilalţi, trimiteau mâncarea excedentară înapoi la bucătărie.

De asemenea, în orele lui de serviciu, Dobre nu se uita niciodată prin vizete, deţinuţii putând sta culcaţi pe paturi, fără riscul de a fi pedepsiţi. Interdicţia de a sta culcaţi în timpul zilei era una din măsurile cele mai chinuitoare, în special în acea perioadă de înfometare, în care majorita-tea atinsesem un grad atât de avansat de distrofie, încât ne clătinam pe picioare de slăbiciune. Dobre îşi manifesta prezenţa pe coridor, numai la apropierea vreunui ofiţer. Îşi luase obiceiul să lovească atunci cu cheile în uşile celulelor, avertizându-ne astfel, pentru a nu fi surprinşi în defect şi pedepsiţi.

Încurajat de aceste semne de vădită bunăvoinţă faţă de noi, Daniel Can-temir s-a hotărât să-şi încerce norocul şi să

rişte să intre cu el în vorbă. Mai întâi cu prudenţă, dar apoi cu tot mai multă îndrăzneală, Daniel şi-a început manevrele de apropiere, în speranţa de a-l atrage cât mai mult de partea noastră. Prevăzând că acest proces va fi penibil şi de lungă dura-tă, Daniel se înarmase cu răbdare şi se pregătise să-şi pună la încercare toată subtilitatea şi îndemânarea diplomatică de care era capabil, pentru a-l cuceri pe Dobre. Toate aşteptările i-au fost însă depăşite! Chiar de la primele vorbe aruncate Dobre s-a lăsat angajat – fără ezitare – într-o discuţie cu temă politică, nemai lăsând nici o îndoială în privinţa adevăratelor lui sentimente. În cursul aceleiaşi zile, amândoi au ajuns la o atât de perfectă înţelegere, încât seara, la sfârşitul schimbului lui Dobre, când a fost din nou închis în celulă, Daniel era informat la zi cu ultimele ştiri apărute în Scânteia. Ca vechi şi rutinat puşcăriaş, n-a suflat însă nimănui nici o vorbă despre cele întâmplate în ziua aceea pe cori-dor, şi nici despre tot ce aflase. Ştirile ni le-a împărtăşit treptat în zilele următoare, pretinzând că îi fuseseră şoptite, într-un moment de neatenţie al gardianului, de deţinuţii de drept comun, care aduceau hârdaiele de mâncare pe secţia noastră. În cazul unei indiscreţii sau chiar denunţ din partea vreunui posibil „turnător”, despre informaţiile puse în circulaţie printre deţinuţi, ofiţerul politic ar fi fost astfel îndrumat pe o pistă greşi-tă. Eventualele lui cercetări, îndreptate spre dreptul comun, s-ar fi împotmolit fără să dea rezultate concrete. În prima perioadă a detenţiei noastre în Piteşti, Daniel a păstrat numai pentru el secretul legăturii stabilite cu Dobre. După un timp, când toţi deţinuţii din închisoare am ajuns să ne cunoaştem mai bine, când relaţiile bazate pe încredere reci-procă s-au consolidat şi cei câţiva delatori au fost depistaţi, Daniel s-a încumetat să ne mai încredinţeze câtorva prieteni secretul legăturilor lui cu Dobre. Cei şapte sau opt, pe care ne-a făcut părtaşi la această taină, ne-am legat nu numai să păstrăm tăcerea, dar să şi ajutăm la acoperirea lui Dobre şi la deturnarea eventualelor bănuieli

ce s-ar fi îndreptat asupra lui. Între altele, una din atribuţiile noastre era să preluăm pe rând sarcina difuzării ştirilor primite de Daniel de la Dobre, indicând de fiecare dată o altă sursă de informaţii. Cu timpul, relaţiile dintre Daniel şi Dobre s-au dezvoltat, transformându-se într-o legătura de strânsă prietenie. Daniel îl prevenise în privinţa pericolului pe care îl reprezen-tau „turnătorii". Dobre, la rândul lui, ne-a ajutat să-i detectăm pe câţiva dintre delatori, informându-ne când aceştia, fiind scoşi din celula sub pretextul de a fi duşi la cabinetul medical, la grefă sau la carceră, fuseseră de fapt la ofiţerul politic. Procedând cu excesivă prudenţă şi discreţie absolută, colaborarea cu Dobre s-a desfăşurat în toţi anii cât am stat la Piteşti fără să stârnească nici cea mai mică bănuială. În ochii celorlalţi deţinuţi trecea drept un gardian mai cumsecade, care nu căuta să ne persecute cu tot dinadinsul, ca alţii. Pentru administraţie, era un subaltern conştiincios, care ştia să-i strunească pe deţinuţi, deoarece controalele efectuate în timpul serviciului lui nu-l găseau în defect: deţinuţii erau aşezaţi la marginea patului, aşa cum prevedea regulamen-tul şi nimeni nu era surprins cu activităţi nepermise, cosând, scriind pe săpun sau comunicând cu celulele vecine. De asemenea, la percheziţiile inopinate făcute în schimbul lui Dobre, prada era foarte săracă. Rareori era descoperit câte un obiect interzis. Nimeni nu ştia însă, nici adminis-traţia, nici deţinuţii, că orice inspecţie sau percheziţie ne era semnalată din vreme chiar de Dobre. Procedeul era simplu. De câte ori îşi făcea apariţia pe secţie vreun ofiţer, Dobre îl închidea pe Daniel în W. C., dându-i astfel posibilitatea să ne anunţe pericolul prin Morse. Prin semnalul S. O. S., bătut de el în perete sau în ţeava caloriferului, vestea se răspândea într-o clipă de la un capăt la celălalt al celularului, făcând ca în toate celulele să înceteze orice activităţi nepermise şi să dispară toate obiectele prohibite. În privinţa percheziţiilor, care trebuiau făcute prin surprindere, eram preveniţi şi mai devreme. În

ziua în care ofiţerul politic decidea un control general în întreaga puşcărie, toţi gardienii erau adunaţi într-o şedinţă, unde li se aducea la cunoştinţă hotărârea, li se comunica ora la care va avea loc operaţiunea şi li se dădeau instrucţiuni amănunţite pentru felul cum vor trebui să procedeze. De multe ori li se distribuiau pâslari. Puteau astfel pătrunde pe secţie şi păşi fără zgomot pe pardoseala de ciment a celularului. În cea mai deplină linişte, se înşirau de-a lungul coridorului, câte unul în dreptul fiecărei celule. Apoi, la un semn al ofiţerului care conducea acţiunea, uşile erau deschise simultan, în strigătele: „Toată lumea stă pe loc! Nimeni nu mai face nici o mişcare!” Când data percheziţiei coincidea cu ziua de servi-ciu a lui Dobre, imediat după şedinţa gardienilor, în care li se comunica hotărârea administraţiei de a proceda la un astfel de control, acesta îl prevenea pe Daniel. Daniel, la rândul lui, ne anunţa pe unul din noi, pentru a difuza ştirea în tot celularul. Ca de obicei, pentru a nu-l divulga pe Dobre, pretindeam că informaţia ne fusese transmisă prin Morse de un camarad de la alt etaj al închisorii, care interceptase o convorbire între gardian şi ofiţerul de serviciu.

Totodată, dacă mai rămânea timp până la ora percheziţiei, Daniel se apuca să şteargă cu motorină uşile celulelor. Tot celularul îl auzea pe Dobre ordonându-i lui Daniel să întredeschidă uşile pentru a le freca şi pe cant, avertizându-l în acelaşi timp cu ton ameninţător să nu încerce să stea de vorbă cu deţinuţii din celule. Amândoi erau de conivenţă şi în privinţa acestei puneri în scenă, care îi permitea lui Daniel să colecteze obiectele interzise din fiecare celulă, pentru a nu fi găsite la percheziţie. Întregul inventar de ace de cusut, de „costici” (cuţitaşe), zaruri, jocuri de table şi de şah din miez de pâine, şi mai ales preţioasele plăcuţe de săpun, cuprinzând materialul didactic pentru studiul limbilor străine, diferitele foiletoane sau opere literare şi poetice, care circulau în acel moment în închisoare, erau predate – prin uşa întredeschisă – lui Daniel. Toţi deţinuţii îl

admirau pentru îndemânarea de prestidigitator, cu care, fără să fie văzut de gardian, primea şi făcea să dispară în buzu-narele fără fund ale salopetei obiectele ce i se înmânau la fiecare uşă. Se minunau şi de ideea ingenioasă pe care o avusese, de a ascunde lucrurile pe coridor, printre măturile, găleţile şi cârpele cu care făcea curăţenie, în timp ce gardienii răscoleau fără succes prin celule. După percheziţie, obiectele erau restituite proprietarilor, printr-un procedeu similar celui prin care fuseseră colectate.

Nimeni, în afară de Daniel şi cei câţiva care îi deveniserăm complici nu ştia că adevărul era cu totul altul şi că întreaga operaţie se petrecea cu asentimentul şi sub supravegherea lui Dobre. Şi în privinţa ascunzătorii unde erau depuse obiectele pe timpul percheziţiei realitatea contrazicea declaraţiile lui Daniel. Întreaga noastră avere era păstrată în cel mai sigur loc: în buzunarele mantalei lui Dobre şi în servieta în care îşi aducea de mâncare, când venea la serviciu. Aceeaşi servietă în care, de fiecare dată, aducea şi ziarul din ziua respectivă, pe care Daniel îl citea din scoarţă în scoarţă, comunicându-ne apoi ştirile spre a le transmite mai departe pe celular. Uneori, prin aceeaşi filieră, primeam şi difuzam şi informaţii interceptate de Dobre la posturile de radio străine, Europa Liberă sau Radio Londra. Cu ocazia unei plecări în concediu, Dobre s-a oferit să treacă prin Bucureşti, pe la familia lui Daniel, pentru a-i da veşti despre el. Totodată, la sugestia lui Daniel, Dobre a acceptat să-i predea familiei lui şi o listă cu numele mai multor deţinuţi, originari din Bucureşti. Rudele lui Daniel urmau, la rândul lor, să comunice familiei fiecăruia, că respectivul se afla în viaţă, în penitenciarul din Piteşti. Pentru a evita riscul vreunei indiscreţii, cea mai mare parte a celor de pe lista dusă de Dobre la Bucureşti n-au fost puşi la curent cu iniţiativa luată de Daniel, familiile fiindu-le anunţate, fără ştirea lor. După ani de zile, la eliberarea mea, mama mi-a confirmat primirea mesajului, prin care aflase că mă găseam în închisoarea din Piteşti.

Nu voi putea niciodată uita ajutorul primit de la Dobre, într-un moment deosebit de greu. Era iarnă. Executam cea de-a treia pedeapsă de şapte zile de beci, în decursul aceleiaşi luni. Cele câteva zile petrecute în celulă, între perioadele de pedeapsă, nu-mi dăduseră un răgaz sufícient să mă întremez cât de cât, de pe urma regimului din beci, unde nu pri-meam de mâncare decât odată la trei zile şi tremuram tot timpul de frig. Încă de la începutul celei de-a treia serii de şapte zile de beci, eram complet sleit de puteri. Nemaiavând forţa de a sta toată ziua în picioare şi de a mă plimba ca să mă încălzesc, eram obligat să mă opresc tot mai des şi să mă aşez pe jos, pe cimentul îngheţat, ceea ce multora le fusese fatal. Aşa murise comandorul Condeescu, care, ajungând la capătul rezistenţei, se culcase pe jos, contractase o congestie pulmonară şi făcuse un blocaj renal. Singura şansă de a scăpa teafăr pe vreme de iarnă din beci, era să te ţină puterile să te poţi plimba cât era ziua de lungă. Noaptea, riscurile ţi se păreau mai reduse, fiindcă ţi se dădea o pătură, dar de culcat, tot pe cimentul gol te culcai! În dimineaţa zilei în care am fost pentru a treia oară dus la locul de pedeapsă, gardian pe secţia de la subsol, de care ţinea şi beciul, era Dobre. Întâmplarea a făcut ca toată săptămâna aceea, Dobre să fie zilnic de serviciu pe secţie, într-unul din schimburi. Cred că prezenţa lui în acele zile pe celularul subsolului a fost pentru mine salutară. Datorită lui am putut rezista efortului pe care mi-l solicita cea de-a treia săptămâna de beci. Luându-şi toate măsurile de precauţie pentru a nu fi surprins după ce distribuia masa la celulele de la subsol, Dobre îmi aducea personal câte o gamelă de mâncare în beci. Şi asta zilnic, nu odată la trei zile cum prevedea regulamentul de pedeapsă. Contravenind aceluiaşi regulament, mi-a dat şi o pătură, cu care să mă învelesc şi în timpul zilei. Când auzeam deschizându-se uşa de acces la scările care coborau la beci, aveam grijă s-o ascund în spatele unuia din stâlpii de beton din încăperea

pivniţei. Pe lângă ajutorul material de nepreţuit, pe care l-a reprezentat pentru menţi-nerea rezistenţei mele fizice mâncarea şi pătura, Dobre mi-a alimentat şi întreţinut zilnic şi moralul, spunându-mi ultimele informaţii auzite la radio sau dându-mi să citesc „Scânteia”. Pot spune că în săptămâna aceea de izolare la beci, ştiindu-l pe Dobre de serviciu, nu m-am mai simţit chiar aşa de singur şi lipsit de sprijin. Aveam şi eu un înger protector… Un înger care purta uniforma Securităţii. Mai târziu, într-o situaţie extrem de gravă ivită în timpul detenţiei noastre în Piteşti, Dobre s-a dovedit a fi într-adevăr îngerul nostru păzitor. Fără intervenţia lui, cursul evenimentelor de atunci s-ar fi îndreptat spre un deznodământ dramatic, în care mulţi ne-am fi pierdut viaţa. Singurul gardian despre care Dobre ne-a asigurat că nu este rău şi ticălos din fire era Florică Popescu. Cei doi se împrieteniseră şi, datorită lui Dobre, atitudinea bi-nevoitoare pe care Florică o arătase încă din primele zile faţă de noi s-a precizat. Când era de serviciu, nu i se auzea glasul şi nu se mişca de pe scaunul lui din capul secţiei. Nu asculta pe la uşile celulelor şi nu ne spiona prin vizete, în căutarea de victime de trimis la beci. Numai când apărea vreun superior, ne dădea de veste (aşa cum îl învăţase Dobre), răcnind obişnuita formulă: „Lasă gura, banditule!” Dacă se întâmpla să surprindă pe cineva contravenind regulamentului, Florică ştia să închidă ochii, părând a nu fi observat nimic. În schimbul lui Florică, ca şi al lui Dobre, eram scutiţi de starea de tensiune şi teamă permanentă care ne măcina nervii în timpul serviciului celorlalţi gardieni. Totuşi, bunăvoin-ţa ce ne-o arăta Florică n-a depăşit niciodată stadiul acestei atitudini pasive. Cu toate că era din toată inima de partea noastră, era prea fricos pentru a îndrăzni să facă ceea ce făcea Dobre. Dealtfel, cu toate bunele lor relaţii, nici Dobre nu-i acorda chiar atâta încredere, încât să-i destăi-nuie ceva despre ziarele şi informaţiile pe care ni le dădea sau despre vizita făcută la familia lui Daniel. În schimb, între Dobre şi Daniel

nu mai subsista nici cea mai mică urmă de neîncredere, legătura lor de prietenie întemeindu-se pe o sinceră afecţiune şi respect reciproc. Cazuri sporadice de legături mai mult sau mai puţin apropiate între deţinuţi şi gardieni s-au mai semnalat în decursul anilor în închisorile comuniste. O prietenie atât de strânsă ca cea dintre Dobre şi Daniel, dar mai ales actul prin care a fost pecetluită, cred că vor rămâne înscrise ca fapte unice în analele închisorilor de deţinuţi politici. Mă refer la cele petrecute într-un moment când locuiam în aceeaşi celulă cu Daniel, la etajul întâi al închisorii. Peste zi, fusese de serviciu pe secţie Dobre. Abia aşteptam venirea serii, când, după ce îşi termina treaba de planton pe coridor, Daniel urma să fie reintrodus în celulă. Speram, ca de obi-cei, să vină cu noutăţi. De cum a intrat pe uşă, i-am remarcat pe faţă tulburarea, ceea ce a făcut să-mi crească nerăbdarea, gândindu-mă la cine ştie ce evenimente importante. Abia după efectuarea schimbului de gardieni pe secţie şi a ritualului numărătorii, controlul gratiilor şi „închiderii”, am putut sta de vorbă pe şoptite, ferindu-ne de data asta, numai de camarazii din cameră, care nu ştiau nimic despre legăturile noastre cu Dobre. Cu toate că nu era de natură politică, ştirea mult aşteptată era totuşi senzaţională Dobre, a cărui nevastă născuse de curând, îl rugase pe Daniel să-i boteze copilul! Emoţionat, Daniel acceptase, iar Dobre, bucuros, îi mulţumise şi îi explicase că la ceremo-nie va fi reprezentat de o rudă de-a lui, care îi va ţine locul în calitate de naş. Cu câteva zile înainte de a pleca la botezul copilului, Daniel i-a înmânat iui Dobre darul din partea naşului şi a prietenilor lui: o cru-ciuliţă de os, pe care o sculptasem dintr-un ciolan de vită, care-mi căzu-se în gamelă la împărţirea mesei. Aşa a ajuns Daniel să devină un caz, încă necunoscut până atunci în Drept: naş în contumancie! Prin atitudinea lui în închisoarea din Piteşti, prin dăruirea cu care şi-a ajutat şi servit camarazii, dar mai cu seamă prin întreţinerea şi canalizarea fluxului de

informaţii primite de la Dobre, cu care ne-a alimentat speranţele şi susţinut moralul, Daniel şi-a răscumpărat toate păcatele de care auzisem că s-ar fi făcut vinovat. I se reproşa inconsecvenţa politică din perioada tinereţei lui aventuroase. Copilărise în Brăila şi încă de pe băncile şcolii fusese atras de luptele politice ale vremii. Era înainte de război. Asistând la o demonstraţie, organizată de Ion Emilian, şeful unei mişcări politice locale de extremă dreaptă, fusese fascinat de înflăcăra-tul discurs naţionalist al acestuia şi se înrolase imediat în rândurile tineretului grupării lui. Din acel moment şi până la adolescenţă, nestatornicia lui avea să-l perinde prin organizaţiile de tineret ale mai multor partide. Dela Emilian, a trecut la Cuzişti, apoi la Naţional-Ţărănişti, şi în cele din urmă la gruparea dizidentă a lui Anton Alexan-drescu, din care a sfârşit prin a se retrage definitiv, renunţând totodată la activitatea politică. Acest ultim popas în fracţiunea lui Anton Alexan-drescu, care din oportunism îl trădase pe Maniu, făcând jocul comuniş-tilor după 23 august 1944, îl descalificase pe Daniel în ochii prietenilor. Ani de zile a rămas stigmatizat. Pata de ruşine a reuşit să şi-o şteargă abia la Piteşti, unde chiar cei mai intransigenţi l-au absolvit de greşeala din trecut, recunoscându-i în cele din urmă meritele şi apreciindu-i camaraderia şi neobosita activitate depusă în slujba cauzei generale. O recunoaştere cu atât mai valoroasă, cu cât majoritatea nici nu ştiau toate dedesubturile acestei activităţi, în special în cazul lui Dobre.

În ceea ce îl priveşte pe Dobre, părerea pe care o aveam despre el a fost exprimată cel mai bine, tot într-o vorbă de duh a unui camarad de-al nostru: „Bietul Dobre! Merita o soartă mai bună decât cea de securist! Merita să fie deţinut politic!”

Gluma îi fusese transmisă şi lui şi o apreciase.

Toate aceste amintiri, aşternute acum pe hârtie, am mai avut odată ocazia să le trec în revistă, la Bucureşti în 1964, la câteva luni după eliberarea mea din închisoare.

Primisem un telefon de la Daniel, care îmi propusese o întâlnire în casa unui prieten comun, unde mai convocase pe încă doi foşti camarazi de-ai noştri din Piteşti: Titi Coşereanu şi Dodo Chrisoghelos. Ne-am găsit astfel adunaţi la un loc, patru inşi din grupul restrâns de foşti complici la întreaga conspiraţie organizată în jurul secretului legăturii cu Dobre şi a difuzării informaţiilor pe care ni le comunica. Daniel ne mai pregătise însă o surpriză însă: la întâlnirea noastră, venise şi eroul principal: Dobre în persoană! Aflase de decretul de graţiere a deţinuţilor politici şi venise la Bucureşti să ne vadă. Nu l-am recunoscut din primul moment. Era îmbrăcat civil şi trecuseră totuşi nişte ani de când nu-l mai văzusem. Bucuria şi emoţia revederii a fost generală. Ne-am îmbrăţişat cu toţii ca nişte vechi şi buni foşti camarazi de suferinţă. În noaptea aceea, s-a stat până târziu. S-a vorbit mult şi s-au ciocnit multe pahare.

De atunci, nu mi s-a mai întâmplat niciodată să mă bucur de revederea cu un fost securist! Cu câţiva ani în urmă, soţii Dobre ieşiseră din cadrele Ministerului de Interne şi se stabiliseră într-un oraş din sudul Moldovei. Dobre se angajase la o fabrică din localitate, unde muncea ca lucrător calificat, în meseria lui.

16) Plutonierul sanitar Cioltar.

Numele exact nu i s-a aflat decât mai târziu, aşa că deţinuţii continuau să-i spună Ciortan, cum în mod greşit crezuseră la început că îl cheamă. Împreună cu Guliman, Ciortan era unul din cei mai vechi membri ai administraţiei închisorii din Piteşti. Era singurul reprezentant al serviciului medical al penitenciarului, de ani de zile, şi deci şeful „cabinetu-lui medical”, deşi competenţa lui se oprea la cunoştinţele de sanitar. Ciortan părea inamovibil în postul pe care îi ocupa încă de pe vremea când îşi făcuseră apariţia primii deţinuţi politici din Piteşti. Fusese astfel martorul sinistrei perioade a „reeducării”, în care nu avusese numai rolul de simplu spectator. În aşa-zisa

infirmerie, de care răspundea pe acea vreme, era instalat şi „biroul de lucru” al lui Ţurcan.

În cei cinci ani pe care i-am petrecut în Piteşti, comportarea lui Ciortan s-a arătat a fi mereu în perfectă concordanţă cu fluctuaţiile imprimate regimului nostru de detenţie, în funcţie de situaţia politică externă. Când regimul se înăsprea şi eram supuşi înfometării, pedepselor arbitrare, teroarei şi brutalităţii gardienilor, orice activitate a cabinetului medical înceta, Ciortan nemairăspunzând la nici un apel de ajutor medical, indi-ferent de gravitatea cazului, chiar în caz de moarte.

Când, dimpotrivă, ne bucuram de un regim relativ mai bun şi condiţiile de detenţie se mai îndreptau, Ciortan îşi făcea şi el apariţia la cabinet. Gradul de îndulcire al regimului se reflecta şi el, clar nuanţat, în com-portarea lui faţă de bolnavii care se înscriau la vizita medicală, cărora, fie le vorbea frumos, le asculta plângerile şi le dădea chiar ceva medi-camente, fie îi repezea, refuzându-le până şi o aspirină, sub pretextul că le-a terminat, consultaţia limitându-se a fi numai un simulacru.

17) Dr. Sebastian Rădescu.

A fost numit prin 1957 sau 1958 în postul de medic al penitenciarului. Factotum la cabinetul medical a rămas, cu toate acestea, tot Ciortan, Rădescu nearătând nici un interes pentru serviciul lui. Prefera să-şi petreacă timpul jucând ping-pong cu câte un gardian, în curtea închisorii. Asupra doctorului Rădescu voi mai reveni. Şi nu va fi spre cinstea lui!

Modul de funcţionare a „cabinetului medical” din Piteşti nu se deosebea cu nimic de cel din alte închisori. „Asistenţa medicală” acordată deţinuţilor nu era câtuşi de puţin influenţată de calitatea profesională a titularului „cabinetului”, indiferent că era doctor cu diplomă sau simplu sanitar. Noţiunile de etică profesională, de probitate sau de omenie erau necunoscute şi nu jucau nici ele nici un rol, în raporturile dintre medic şi deţinutul bolnav. Doctorii

M. A. I. Aparţineau şi ei aparatului represiv, fiind, la fel ca toţi membrii administraţiei penitenciarului, nişte execu-tanţi ai ordinelor forurilor superioare, care dispuneau de soarta deţinu-ţilor politici. Măsura în care aceste foruri erau preocupate de sănătatea deţinuţilor era oglindită în primul rând de aprovizionarea cu medica-mente a „farmaciei”. Cea mai mare parte din timp, medicamentele lipseau cu desăvârşire. Când, o dată pe trimestru, cabinetul îşi primea cota de medicamente repartizată, cantitatea era atât de redusă, încât se epuiza în prima săptămână. Sortimentele erau şi ele limitate la câteva categorii de medicamente, care în mod normal ar fi dotat numai farmacia unui simplu post de prim ajutor. Pe lângă vată, pansamente, alcool, antinevralgice, aspirine, câteva alifii antireumatice sau împotriva hemoroizilor, rareori mai apăreau şi alte câteva medicamente specifice pentru unele maladii gastrice, de inimă sau de ficat. Pentru suferinzii de vreo boală cronică, nu exista nici un fel de tratament posibil.

Când prin 1955 sau 1956, a izbucnit o epidemie de gripă, tocmai într-o perioadă în care chiar stocul de aspirine se consumase, rezultatul a fost catastrofal. Gripa a făcut ravagii în rândurile deţinuţilor, slăbiţi de subnutriţie şi lipsiţi de orice fel de îngrijire.

După trei sau patru săptămâni, când epidemia s-a stins de la sine, bilanţul a fost de nouă morţi. Dintre cele nouă victime, nu mi-aduc aminte decât de numele lui Laurian. O maladie, devenită endemică în închisoarea din Piteşti, era furunculoza. Tratament adecvat, cu sulfa-mide sau antibiotice, nu exista. În cel mai fericit caz, dacă aveai norocul să-l nimereşti în toane bune pe Ciortan, erai dus la cabinetul medical şi „operat”. M-am bucurat şi eu de această favoare, când Ciortan mi-a deschis cu vârful bisturiului un furuncul antra-coid, pe care îl făcusem la şold. Evident, fără nici o anestezie.

În 1956, anul aşa-zisei „destalinizări”, când teroarea şi brutalitatea regimului care ni se aplica s-a mai temperat pentru o scurtă perioadă de timp, s-a petrecut un eveniment medical neobişnuit, interpretat de optimişti ca un prim semn al viitoarei destinderi, menite să elimine abuzurile şi să ducă la umanizarea tratamentului din închisori. Într-o încăpere a penitenciarului, amenajată ad-hoc în cameră obscură, a fost instalat un aparat Röntgen. În următoarele două zile, tuturor deţinuţilor li s-a făcut un examen pulmonar.

Un gardian, făcând naveta între celular şi aripa închisorii unde fusese instalat aparatul, lua în primire pe locatarii fiecărei celule şi îi conducea de-a lungul coridoarelor, până la uşa camerei obscure. De aici, erau introduşi pe rând, în cameră, pentru a li se face radioscopia, fiecare deţinut aflându-se astfel singur cu doctorul în timpul examenului, în vreme ce gardianul rămânea pe coridor, pentru a-i supraveghea pe ceilalţi. Când mi-a venit şi mie rândul, intrând în încăperea întunecoasă, unde numai într-un colţ un bec discret de culoare roşie arunca o vagă lumină, n-am putut distinge aproape nimic, în afară de halatul alb al doctorului, care m-a îndrumat spre aparatul Röntgen. După ce m-a examinat, s-a îndreptat spre măsuţa din colţ, unde era aprinsă luminiţa roşie, pentru a consemna cele constatate. Apoi, în timp ce-mi îmbrăcam cămaşa, s-a apropiat de mine, mi-a apucat mâna şi mi-a pus în palmă zece ţigări, spunându-mi: „Ia te rog din partea mea ţigările astea şi ascunde-le, să nu ţi le găsească gardianul!”

Cu toate că fusesem luat prin surprindere, primul gând, chiar înainte de a-i mulţumi, mi-a fost la riscul pe care şi-l asumase, procedând în acest fel. Făcând acelaşi lucru cu un „turnător”, se expunea să fie denunţat şi condamnat, pentru complicitate. Înainte de a ieşi pe coridor, i-am şoptit că dacă mai are ele gând să repete gestul, ar fi mai prudent să lase ţigă-rile pe măsuţă, pentru ca deţinutul să şi le ia singur. Ajuns din nou în celulă, am comunicat imediat prin

Morse cele întâmplate. Pe aceeaşi cale, aveam să aflu că doctorul mi-a urmat reconiandaţia, lăsând pentru locatarii fiecărei celule câte zece ţigări pe masă. Mai târziu, am aflat de la plutonierul Dobre numele doctorului, îl chema Sinescu, şi era medic la spitalul penitenciarului Văcăreşti. În anii următori, numele doctorului Sinescu a mai fost deseori pomenit în închisoarea din Piteşti.

Câţiva din deţinuţii grav bolnavi, care cu ocazia unor scurte perioade de destindere au beneficiat de rarul privilegiu de a fi internaţi în spitalul din Văcăreşti, ne-au vorbit la întoarcerea lor în Piteşti despre atitudinea mai mult decât binevoitoare a doctorului Sinescu. Şi nu numai în privinţa îngrijirii medicale! Doctorul Sinescu le dădea informaţii despre situaţia politică internă şi internaţională, şi se pretase chiar să ia legătura cu familiile unor deţinuţi din Bucureşti, comunicându-le veşti despre cei din închisoare. Se dusese vestea despre el, şi în toate închisorile se vor-bea cu admiraţie de curajosul doctor din Văcăreşti. S-a vorbit poate chiar prea mult! Într-o zi ne-a parvenit vestea că Sinescu nu mai era la Văcăreşti, ci la Jilava, şi nu în calitate de medic al penitenciarului, ci ca deţinut. Nu mai ţin minte dacă denunţul care a dus la arestarea docto-rului s-a datorat indiscreţiei deţinuţilor sati imprudenţei lui. Pe doctorul Sinescu, a cărui figură nu reuşisem s-o disting în camera obscură, unde îmi făcuse radioscopia şi-mi dăduse ţigările, nu l-am mai întâlnit în închisoare şi n-am avut deci ocazia să-l văd cum arăta la faţă.

L-am cunoscut abia după 1970 la München, când, ajungând în Germania şi cerând azil politic, mi-a solicitat o declaraţie, sub semnătură autenti-ficată de notar, despre atitudinea pe care o avusese faţă de deţinuţii poli-tici, pe timpul cât fusese medic de penitenciar. A fost singurul serviciu pe care i l-am putut face.

Revenind la examenul pulmonar ce ni s-a făcut atunci şi la speranţele de mai bine pe care le-a stârnit în Piteşti, voi

aminti că timpul a spulberat nădejdile optimiştilor, deoarece mult aşteptatele urmări de îndreptare a situaţiei nu s-au arătat niciodată.

Cam în aceeaşi perioadă s-a succedat prin Piteşti, cu o mai mare frec-venţă ca de obicei, o serie de vizitatori, străini de cadrele penitencia-rului, contribuind şi ei la întreţinerea speranţelor într-o îmblânzire a regimului nostru de detenţie. În mod obişnuit, aceste vizite sau inspecţii nu intrau în contact cu membrii administraţiei iar dacă pătrundeau totuşi pe coridoartele celularului, era numai ca să facă câte un popas la fiecare vizetă, pentru a privi în celule. Oricât de discrete se voiau, aceste vizite nu treceau niciodată neobservate, fiind întotdeauna semnalate, încă de la primii paşi făcuţi pe coridorul secţiei.

Identitatea vizitatorilor ne rămânea însă de cele mai multe ori ascunsă.

Când venea în uniformă, gradul era singura indicaţie privitoare la rangul personajului. Dacă vizitatorul era însoţit, îi mai puteam judeca impor-tanţa, după numărul şi gradele celor din suită. Deseori, însă, primeam vizita unor civili, faţă de care atitudinea respectuoasă până la servilism a membrilor administraţiei, în frunte chiar cu directorul închisorii, ne făcea să bănuim că era vorba de oameni foarte sus-puşi în ierarhia regi-mului. Rareori, şi numai cu totul întâmplător, aflam numele câte unuia din ei. La una din aceste inspecţii, auzind zgomotul zăvoarelor, ne-am dat seama că vizitatorul nu se mulţumea numai cu privitul pe vizetă, ci intra în fiecare celulă. Când s-a tras şi zăvorul de la celula noastră, în cadrul uşii a apărut un colonel în uniforma albastră a Ministerului de Interne. Încă de la prima vedere, ne-a izbit faptul că, spre deosebire de majoritatea ofiţerilor M. A. I., colonelul nu purta cizme, ceea ce îi dădea un aspect mai puţin cazon. Dealtfel, prin toată ţinuta lui, prin felul de a merge şi gesturile iui degajate, omul părea mai degrabă un civil, îmbrăcat ocazional în uniformă, decât un militar de carieră.

Hainele bine croite, pantalonii cu dungă impecabilă şi pantofii negri lustruiţi îi dădeau un aer neobişnuit de îngrijit, pe lângă ceilalţi doi sau trei ofiţeri, care stăteau în spatele lui, într-o poziţie de profund respect. Un respect exagerat şi nejustificat, de mult prea mica deosebire de grade dintre ei. Unul din însoţitori era locotenent-colonel. Căpitanul Mândreş, care făcea şi el parte din cortegiu, era de nerecunoscut, în atitudinea umilă pe care o adoptase.

Dacă faţă de cei care îl însoţeau, elegantul colonel s-a arătat distant şi superior, privindu-i cu un dispreţ nedisimulat, pe noi deţinuţii părea să nici nu ne fi văzut. Din pragul uşii îşi rotise ochii prin celulă, cercetân-du-i cu o minuţioasă atenţie pereţii, fiecare colţ, paturile suprapuse, hârdăul cu apă şi tineta. Peste noi, cei opt deţinuţi, care stăteam în picioare, în micul spaţiu liber dintre paturi, a trecut o privire inexpre-sivă, care nu ne-a înregistrat prezenţa.

Scena, dominată de colonelul care stătea în prag, cu cei ce-i însoţeau, încremeniţi în spatele lui şi cu noi în chip de figuranţi tăcuţi şi nemişcaţi în mijlocul decorului mizerabil al celulei, s-a prelungit peste măsură, într-o expectativă plină de tensiune.

Dezlegarea nu putea veni decât de la importantul vizitator, tăcut şi imobilizat în cadrul uşii, de care părea să depindă totul în acel moment. Figura ermetică a colonelului nu lăsa să i se întrevadă intenţiile. Dădea impresia unui om, care reflectează profund înainte de a lua o hotărâre extrem de gravă.

În fine, colonelul s-a decis să se manifeste. Brusc, ieşind din nemişcarea în care stătuse până atunci, a pătruns cu paşi hotărâţi în celulă, a trecut printre noi fără să ne privească, s-a strecurat printre cele două rânduri de paturi suprapuse şi s-a oprit sub fereastră, măsurându-i din ochi înălţi-mea. S-a aplecat apoi spre dreapta, a apucat tineta ele o toartă şi a târât-o sub geam. În clipa următoare, suit pe capacul tinetei, s-a apucat cu amândouă mâinile de

gratiile de la fereastră şi a început să le zgâlţâie. Sub privirile noastre nedumerite, colonelul a coborât de pe tinetă, şi-a lovit palmele una de alta scuturându-se de un praf imaginar şi la, fel de repede cum intrase, a făcut cale întoarsă, ieşind pe uşă, fără să scoată o vorbă.

Uşa noastră s-a trântit şi aproape imediat am auzit cum se trăgeau zăvoarele de la celula vecină. Rămaşi iar singuri, am dat curs liber supoziţiilor pe marginea celor petrecute. Cum n-am ajuns la nici o concluzie satisfăcătoare, am aşteptat ca vizita de pe coridor să se îndepărteze de uşa noastră, pentru a ne consulta prin Morse cu vecinii. Am fost astfel informaţi, că în absolut toate celulele colonelul procedase la fel.

Nimeni nu era în stare să desluşească rostul vizitei unui personaj atât de important, cu o comportare atât de ciudată. Am rămas aşadar în expec-tativă, în aşteptarea eventualelor urmări ale vizitei, care să ne dea expli-caţia pe care o căutăm.

Zilele şi săptămânile au trecut, însă, şi nu s-a întâmplat nimic. Aşa că, motivul care i-a determinat pe un înalt funcţionar al Ministerului de Interne să vină personal să verifice rezistenţa gratiilor de la ferestrele celulelor din Piteşti a rămas pentru totdeauna o enigmă.

Singura informaţie, pe care am mai primit-o cu privire la acest caz, a fost în legătură cu identitatea colonelului.

Îl chema Bruckner şi era de origine evreu.

O altă vizită în închisoarea din Piteşti, de care îmi amintesc, este aceea a unui grup de trei sau patru ofiţeri M. A. I., avându-l în frunte pe căpitanul Iordache, supranumit de deţinuţi „Lulu”. Majoritatea celor care trecu-seră prin Aiud îl cunoşteau. Era unul din ofiţerii politici ai închisorii, care se remarcase în mod special prin cruzimea tratamentului aplicat deţinuţilor. Căpitanul Iordache venise la Piteşti într-o misiune specială. Fusese însărcinat cu cercetările în legătură cu cazul „obiectelor de valoare”,

aparţinând deţinuţilor, dispărute la Jilava, pe vremea când comandantul fortului era Maromet.

Ancheta stabilise, deja, că în decursul anilor, Maromet îşi însuşise nenumărate ceasuri, inele, tabachere, brichete şi tot felul de alte obiecte, mai ales de aur, aflate asupra deţinuţilor în momentul arestării şi depuse în păstrare la administraţia închisorii când fuseseră încarceraţi. Maromet fusese condamnat pentru furt iar ca urmare, luase fiinţă comisia condusă de căpitanul Iordache, care verifica la faţa locului situaţia „obiectelor de valoare” din toate închisorile din ţară. La Piteşti, timp de câteva zile, Iordache a intrat clin celulă în celulă, interesându-se la fiecare deţinut în parte despre obiectele ce-i fuseseră reţinute la încarcerare, pentru a compara apoi datele culese, cu lista obiectelor aflate în inventarul magaziei penitenciarului.

Cu ocazia acestei operaţii, s-au înregistrat două întâmplări hazlii. Iordache intrase într-o celulă pentru a-i interoga pe deţinuţi. Şeful de secţie care îi deschisese uşa stătea în prag. La un moment dat, e strigat de tovarăşul lui de la etajul inferior, care îi comunică să se prezinte la ofiţerul de serviciu, Iordache îl îndeamnă să se ducă, spunându-i că, după ce îşi va termina treaba în celulă, va încuia el uşa. Gardianul pleacă, lăsând uşa întredeschisă. În timp ce Iordache continua să-şi noteze declaraţiile deţinuţilor, se produce un curent de aer, şi uşa celulei se trânteşte, declanşând totodată zăvorul de închidere. În clipa aceea, Iordache a pălit la faţă. Neputându-şi ascunde spaima şi cuprins de panică s-a repezit la uşă şi a început să bată cu pumnii în ea. Prima reacţie a venit de la gardianul de la etajul inferior. La răcnetul lui: „Nu mai bate, bă!”, deţinuţii au izbucnit în râs. Ca şi cum ar fi avut de făcut faţă unui atac, Iordache s-a întors brusc spre cei din cameră, plimbân-du-şi privirile îngrozite de la unul la altul. Cu spatele lipit de uşă, conti-nua să lovească cu tocul cizmei în tabla de fier cu care era căptuşită. În acel moment, acoperind zgomotul loviturilor de cizmă în uşă, s-a auzit

vocea lui Sami Sabah, unul din deţinuţii din celulă, care, pe un ton calm şi plin de blândeţe, nu lipsit însă de o nuanţă de ironie, i s-a adresat lui Iordache: „N-aveţi de ce să vă temeţi, domnule căpitan. Puteţi fi liniştit, că bandiţii nu vă fac nimic!”

Şi, într-adevăr, vorbele lui Sami au părut să-l uşureze. În ce priveşte ironia, era prea tulburat, ca s-o sesizeze. Trăsăturile feţei i s-au mai des-tins şi a încetat să mai bată cu piciorul în uşă. În liniştea care se lăsase, s-au auzit paşii gardianului de pe secţia vecină, care venea înjurându-l şi ameninţându-l pe banditul care bătuse în uşă. Când s-a uitat pe vizetă şi a înţeles ce se întâmplase, a tăcut brusc şi s-a grăbit să descuie uşa.

Iordache a ieşit, fără să mai privească în urmă, şi fără să scoată o vorbă.

Într-o altă celulă, în timp ce proceda la interogarea deţinuţilor, unul din ei, Dan Hurmuzescu, răspunzând întrebărilor puse, i s-a adesat cu formula: „Domnule căpitan Iordache”. Surprins să-şi audă numele pronunţat de un deţinut, şi evident nemulţumit să-şi vadă deconspirat anonimatul, cultivat cu atâta grijă de toate cadrele Ministerului de Interne, Iordache s-a întunecat la faţă şi l-a întrebat pe un ton răstit: „De unde ştii bă, cum mă cheamă?”

Cu suspiciunea bolnăvicioasă, caracteristică tuturor ofiţerilor politici-Iordache intenţiona în mod vădit să afle de la Dan Hurmuzescu numele persoanei care îi divulgase identitatea. Răspunsul prompt a lui Dan l-a dezarmat însă pe loc: „Vă ştiu de mult, din Bucureşti, de la Trocadero!”

Pentru o clipă, Iordache a rămas încremenit. Apoi, brusc, a făcut stânga împrejur şi a părăsit celula fără să mai scoată o vorbă. Păţania lui Iordache a făcut hazul întregii puşcării. Toţi ştiam la ce se referise Hurmuzescu: înainte de a ajunge ofiţer de securitate, Iordache fusese „picolo” la restaurantul „Trocadero”. Cu câţiva ani în urmă, un deţinut din Aiud, care fusese un client frecvent al restaurantului, îl

recunoscuse şi informaţia se răspândise de la om la om în lumea închisorilor. Vrând să verifice exactitatea informaţiei, Dan Hurmuzescu se substituise deţi-nutului din Aiud, pretinzând că el însuşi îl recunoscuse pe fostul chelner de la Trocadero. Prin reacţia lui, Iordache îi confirmase personal auten-ticitatea ei.

Dintre nenumăratele inspecţii care s-au perindat de-a lungul anilor prin închisoarea din Piteşti, cele două despre care am vorbit au fost cele mai semnificative, constituind o excepţie faţă de caracterul obişnuit al acestor vizite. Nu le-am ales deci ca exemplu, ci tocmai fiindcă se deo-sebeau de celelalte; mai întâi pentru faptul că le-am aflat numele vizitatorilor, ceea ce nu s-a întâmplat în alte cazuri. În al doilea rând, pentru că trecerea colonelului Bruckner prin celularul din Piteşti n-a avut nici un fel de influenţă asupra regimului nostru de detenţie, ca şi ancheta căpitanului Iordache, care nu ne-a privit în mod direct, fiind legată de fapt de afacerea Maromet.

Toate celelalte vizite puteau fi împărţite în două categorii: unele având scopul de a aduce modificări regimului de detenţie, fie prin înăsprirea vigilenţei şi a tratamentului ce ni se aplica, fie printr-o relaxare a lui, în funcţie de vremuri, iar altele având caracterul unor inspecţii de rutină, menite să controleze riguroasa respectare a dispoziţiilor în vigoare.

SFÂRŞIT